

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֹתְכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְהָ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֹבְדוֹ, כְּכֹל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאָבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יְיָ
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁפַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרִאִיתֶם אוֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנוּם
אֲחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהַיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ
אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מְצוּה לְהִתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוּר תְּהִלָּה כְּפִי
שִׁמְחָתְךָ לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את
ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ
מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה
יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**
**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:**
**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַן: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיֵשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:**
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של
היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד
לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלַכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
**וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כְּכֹל לְבָבְךָ וּכְכֹל נַפְשְׁךָ וּכְכֹל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או
ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו
מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות
"לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה
החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ק

א לְדֹד מְזֻמֹּר נָאִם יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אַשִׁית אֲיִכִּיךָ הָדָם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָךְ יִשְׁלַח יְהוָה
מִצִּיּוֹן רֹדֶה בְּקֶרֶב אֲיִכִּיךָ: ג עֲמֹךְ נִדְבַת בֵּינוֹם חִילְךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד נִשְׁפָּע
יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶתְהַכְתֵּן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִּי מִלְפִי־צֶדֶק: ה אֹדְנִי עַל־יְמִינְךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפוּ מְלָכִים:
ו יָדִין בְּגוֹיִם מָלֵא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־כֶּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

א הַלְלוּיָהּ | אֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יִשְׂרָאֵל וְעֵדָה: ב גְּדִלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל־חַפְצֵיהֶם:
ג הוֹדִיָּה־דָר פִּעֲלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַת לָעַד: ד זָכַר עֲשֵׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טָרֶף נָתַן לִירְאָיו
יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נִאֲמָנִים
כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֱמֶת וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת | שְׁלַח לְעַמּוֹ צֹה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת יְהוָה שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תִּהְלֹתוֹ עֲמַדַת לָעַד:

אגרות קודש

ב"ה, ו' מ"ח, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מא' חשון והקודמו, בו כותב על ענינים בלתי רגילים לדעתו שקרו, וכנראה שמתגנבת מחשבה אולי זהו קשור בענין ביה"ס אשר ע"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל, וגם בזה מתאים פתגם רבנו הזקן, לחיות עם פרשת השבוע כדרשת רז"ל עה"פ ויהי רעב בארץ, ועיין פירוש הרמב"ן שם, אלא שבנדון דידן, אין ההעלם וההסתער כמו שהי' אז לא מני' ולא מקצתו, וכמ"ש מאויבי תחכמי וכמ"ש במכתבי לאנ"ש ובטח נתקבל וקרא גם הוא אותו, ויהי רצון שגם דמיון של נסיון יסור בקרוב ממש, וכמדובר בהתועדות יהי' הענין דופרצת בגילוי בכל עניני מוסדות כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר באה"ק ת"ו ובהענינים אודותם כותב ביחוד, ויבשר טוב בטוב הנראה והנגלה הן בענינים הכלליים והן בענינים הפרטים.

המצפה לבשו"ט.

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ – 49,000 עותקים

מתוכם הודפסו

16,000 עותקים על ידי – לב רוממה בע"מ

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב
לפאקס : 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	יח) מסכת חולין עם ביאורים	יח
ב) מזמורי תהלים קי"י קי"א	ג	מדף קכו עד דף קלב	קכב
ג) מאמר ד"ה אל יפטר אדם מחבירו		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה) יום ג', פרשת לך לך, ד' מרחשון, ה'תשכ"א	ה	יט) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	יט
ד) שיחת יום ג' פרשת לך לך, ד' מר-חשון התשכ"א		אדמו"ר הזקן	קמא
ביחידות כללית לתושבי כפר חב"ד	יט	כ) שולחן ערוך הלכות שבת	כ
ה) לקוטי שיחות – פרשת לך לך		אדמו"ר הזקן	קמב
(בלה"ק) כרך טו	כד	כא) לקוטי תורה	כא
ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח		אדמו"ר הזקן	קמג
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כט	כב) שערי אורה	כב
ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת לך לך	ל	אדמו"ר האמצעי	קמד
ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת לך לך	לא	כג) דרך מצותיך – ספר המצוות	כג
ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת לך לך	נט	אדמו"ר ה"צמח צדק"	קמו
י) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כד) תורת שמואל תרל"ב	כד
לשבוע פרשת לך לך	ס	אדמו"ר מוהר"ש	קמו
יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת לך לך	עא	כה) קונטרס עץ החיים	כה
יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	עג	אדמו"ר מוהרש"ב	קמז
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:		כו) ספר המאמרים ה'תרפ"ט	כו
יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת לך לך	עו	אדמו"ר מוהריי"צ	קמח
יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת לך לך	קא	כז) לקוטי דיבורים	כז
טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת לך לך	קז	אדמו"ר מוהריי"צ	קמט
טז) נביאים וכתובים		כח) רשימת תרצ"ט	כח
שמואל-ב פרק יד, תהלים פרק לו	קט	אדמו"ר מוהריי"צ	קנ
יז) עין יעקב מסכת יומא	קיא	כט) אגרות קודש	כט
		אדמו"ר מוהריי"צ	קנא
		ל) חומש לקריאה בציבור	קנב
		לא) לוח זמנים לשבוע פרשת לך לך	קנח
		לב) סדר הדלקת נרות לשמח"ת ושבת קודש	קנט

1 בחודש תשרי תשכ"א באה לרבי לראשונה קבוצה גדולה של אורחים מארץ
2 הקודש בצורה מאורגנת (בטיסת-שכר ("צ'רטר") מיוחדת) ולקראת סניעתם
3 בחזרה לארץ הקודש קיים הרבי התועודות מיוחדת (ראה תורת מנחם –
4 התועודות כרך כט) במהלכה אמר את המאמר שלפנינו.
5 אמרו חכמינו ז"ל:

6 אל יפטר אדם מחברו
7 אלא מתוך דבר הלכה
8 שמתוך כך זוכרהו¹ [כפי
9 שהיה כאשר רב כהנא ליווה את
10 רב שימי בר אשי משפת הנהר

11 עד בית הדקלים של בבל ובכוואו
12 לשם אמר לו כי אנשים אומרים
13 שהדקלים הללו בבבל קיימים
14 מאדם הראשון ועד עתה],
15 ומסים, אמר ליה [רב שימי
16 לרב כהנא] אדפרתן מלתא
17 [הזכרת לי דבר שאמר ר' יוסי
18 ברבי חנינא] כו' מאי
19 דכתיב² בארץ [אשר] לא
20 עבר בה איש ולא ישוב
21 אדם שם כו' [וכי מאחר
22 ש"לא עבר" (באותה ארץ אף
23 אדם אחד), היאך יכול להיות
24 ש"ישוב"? אלא], לומר לך
25 כל ארץ שגזר עליה אדם
26 הראשון לשוב נתישבה,
27 וכל ארץ שלא גזר עליה
28 אדם הראשון לשוב לא
29 נתישבה [עד כאן דברי הגמרא
30 שהם מקור המאמר "אל יפטר
31 אדם מחברו אלא מתוך דבר
32 הלכה, שמתוך כך זוכרהו"].
33 ומבאר רבנו נשיאנו³
34 [אדמו"ר מהור"י צ', במאמר
35 דיבור המתחיל זה משנת תרפ"ט,

36 עם סיום ביקורו בארץ הקודש באותם ימים, כמסופר ברשימתו שהובאה
37 בהערות למאמר זה ב'ספר המאמרים תרפ"ט': "כנסתי אל המרכבה ועמדתי
38 על השליכה העליונה באופן שיכולתי לראות את כל המלווים אותנו באופן
39 שהם יוכלו לראות אותנו. אמרתי להם אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר
40 הלכה, וכאשר אין הזמן גרמא לזכור מסרתי בזה מאמר ארוך, וברכתי אותם
41 והם ברכו אותי ונפרדנו בשמחה רבה"], דהנה גבי תורה כתיב⁴
42 דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה שלום, ובנוסף לכך כתוב על
43 התורה גם ותורה אור⁵, ומשני הפסוקים הללו מובן שהיא התורה

בס"ד. יום ג', פרשת לך לך, ד' מרחשון, ה'תשכ"א

(הנחה בלתי מוגה)

אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך
כך זוכרהו¹, ומסים, אמר ליה אדפרתן מלתא כו'
מאי דכתיב² בארץ לא עבר בה איש ולא ישוב אדם שם
כו', לומר לך כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לשוב
נתישבה, וכל ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לשוב
לא נתישבה. ומבאר רבנו נשיאנו³, דהנה גבי תורה
כתיב⁴ דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה שלום, ותורה
אור⁵, שהיא מאירה לאדם בדרך נעים בין אדם לחברו,
וזהו שאנו מברכין בברכת התורה אשר נתן לנו תורת
אמת וחי עולם נטע בתוכנו, דכאשר מאיר לו אור
האמת שפתורה (תורת חיים, הוראה בחיים⁶, שמונה
ומאירה את דרך האדם בעולמו), אז הוא נראה ונכר
גם בחיי עולם בין אדם לחברו, וכידוע⁷ דואהבת לרעה
כמוך⁸ הוא כלי לואהבת את ה' אלקיך⁹, ולזאת באשר
האדם הולך מחברו (שאז נעשה ביניהם פרוי במקום
גשמי, ולכן צריך להבטיח שענין זה לא יפעל ענין
שאינו מתאים לואהבת לרעה כמוך), צריך להניח לו
איזה דבר שיזכרנו עד אשר יחזרו ויתראו [ולהעיר
ממאמר הבעל-שם-טוב הידוע¹⁰, שכל מקום שהיה
האדם פעם אחת, מכרח לבוא שמה שנית], ולכן אל
יפטר אדם מחברו אלא מתוך דברי תורה שדרכיה דרכי

מאירה לאדם (ככתוב "ותורה אור") והאור הוא בדרך נעים בין
אדם לחברו (ככתוב "דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה שלום"), וזהו
שאנו מברכין בברכת התורה אשר נתן לנו תורת אמת וחי
עולם נטע בתוכנו, ולכאורה, מה הקשר בין שני הדברים: א) שהתורה
היא אמת. ב) שהתורה נוטעת
בנו חיים? אלא, דכאשר
מאיר לו לאדם אור האמת
שפתורה (והרי התורה היא
תורת חיים, הוראה
בחיים⁶, שמונה ומאירה
היינו גם נותנת הוראות וגם
מאירה את דרך האדם
בעולמו שתהיה ברורה
ומאירה), אז אור התורה הוא
נראה ונכר גם בחיי
עולם בין אדם לחברו,
וכידוע⁷ דואהבת לרעה
כמוך⁸ הוא כלי לואהבת
את ה' אלקיך⁹, ולזאת
באשר האדם הולך
מחברו לאחר שקודם לכן היה
יחד עם חברו (שאז נעשה
ביניהם פרוי במקום
גשמי ומבחינת המקום הגשמי
הם רחוקים זה מזה, ולכן
צריך להבטיח ולוודא
שענין זה ריחוק המקום
הגשמי לא יפעל ענין
שאינו מתאים לואהבת
לרעה כמוך אלא שלמרות
המרחק לא תהיה חלישות
באהבתם זה לזה), וצריך
ההולך ומתרחק מחברו להניח
לו לחברו איזה דבר חפץ
כלשהו שיזכרנו עד אשר
יחזרו ויתראו [ולהעיר ממאמר הבעל-שם-טוב הידוע¹⁰,
שכל מקום שהיה האדם פעם אחת, מכרח לבוא שמה שנית
ואם כן, בוודאי יחזרו ויתראו], ולכן כיוון שיש צורך להשאיר ביד החבר
מוכרת להבטיח שיזכרנו, אמרו חכמינו ז"ל אל יפטר אדם מחברו
אלא מתוך דברי תורה שדרכיה דרכי נעים גם בחיי עולם
הדבר הטוב ביותר להשאיר כמזכרת לחברו בעת הפרידה כדי ששני החברים
לא ישכחו זה את זה הוא דברי תורה כי דרכיה של התורה הם דרכי נעים לא
רק מבחינה זו שהתורה היא תורת ה' אלא הם דרכי נעים גם בחיי העולם

(1) ברכות לא, א. (2) ירמי' ב, ו. (3) בד"ה אל יפטר תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' 252 ואילך). (4) משלי ג, יז. (5) שם ו, כג. (6) ראה
זהר ח"ג נג, ב. (7) ראה גם ספר השיחות תרפ"ט ע' 56. קיץ ה'ש"ת ע' 3. (8) קדושים יט, יח. (9) ואתחנן ו, ה. (10) ספר בעש"ט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הזה, היינו גם בדברים שבין אדם לחברו, כנ"ל. ומדייק במאמר הנ"ל
2 של הרבי הרי"צ משנת תרפ"ט, ש"לפי זה שבעת פרידה מחבר יש
3 לומר דברי תורה על מנת שדברי התורה ישמשו כמזכרת מהחבר בתקופת
4 הפרידה והריחוק יקשה אומרו מתוך דבר הלכה קשה למה אמרו
5 חכמינו ז"ל שהפרידה צריכה

6 להיות דווקא מתוך דבר הלכה, 1
7 דמשמע דדוקא אז כאשר
8 יאמר דבר הלכה זוכרהו, 2
9 וצריך להבין מהו ענין
10 דבר הלכה דאז זוכרהו
11 ומה הקשר המיוחד של דבר
12 הלכה דוקא לזיכרון? ויש
13 להוסיף, שהשאלה היא
14 בפולה. (א) מהו הדיוק
15 דבר הלכה דוקא, הרי
16 בתורה גופא יש כמה
17 חלקים, ומצד זה
18 שהתורה דרביה דרבי
19 נעם, ועל-ידיה שנתן
20 לנו תורת אמת אזי חיי
21 עולם נטע בתוכנו, כנ"ל
22 שנטעם זה ראוי להיפרד מתוך
23 דברי תורה יכול להפטר
24 מחברו על-ידי כל ענין
25 בתורה, לאו דוקא דבר
26 הלכה ולמה אמרו חכמינו ז"ל
27 שהפרידה צריכה להיות מתוך
28 דבר הלכה דווקא? (ב)
29 ויתירה מזה, קיים קושי
30 גדול יותר: פיון שצריך רק
31 לפעל שיוזכרו עד אשר
32 יחזרו ויתראו, הרי
33 מספיק להניח לו איזה
34 דבר ולא דווקא דברי תורה,
35 ולכאורה אפשר למצוא
36 כמה וכמה ענינים או
37 חפצים שונים שפאשר

38 הנפרד מחברו יניח לו אותם הנה על-ידי ראיתם יזכור את
39 חברו שנפטר ממנו במקום הגשמי. ומהו הצרך בדבר
40 תורה דוקא שזוהי משמע שהזיכרון בדברי תורה בכלל ודבר הלכה
41 בפרט עדיף על כל מזכרת אחרת? ועוד צריך להבין מהו דכל
42 ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה כו', מהו
43 קשר הענינים בזה מדברי הגמרא נראה שיש קשר בין שני הדברים
44 האמורים בסמיכות זה לזה – אמירת דבר הלכה בעת פרידה מחבר וגזירת

45 אדם הראשון איזו ארץ תהיה מיושבת – וצריך להבין מהו הקשר בין
46 השניים?

47 (ב) וממשיך במאמר¹¹ הנ"ל, ולהבין כל זה יש להקדים
48 תחלה דהנה ידוע דהצמצום הראשון שהיה באור אין-סוף
49 ברוך-הוא וכו' כדי לברוא

50 עולמות ונבראים מוגבלים,
51 והולך ומבאר ענין
52 הצמצום הראשון, וההבדל
53 בינו לכל שאר הצמצומים שהיו
54 באור האלוני אחרי הצמצום
55 הראשון, ושפונת הצמצום
56 היא בשביל הגלוי וכו' (פדלקמן).
57

58 ויש לומר בבאור קשר
59 הענינים (שלא נתפרש
60 במאמר), דהנה, כל
61 הענינים שלמטה, ועל-
62 אחת-כמה-וכמה עניני
63 בני ישראל, נשתלשלו
64 מהן¹², היינו מאותם
65 ענינים כפי שהם למעלה
66 וכפי שמוכח בתחילת פרק ג
67 בתניא שנפש האדם כלולה
68 מעשר בחינות שונות כנגד עשר
69 ספירות עליונות שנשתלשלו
70 מהן, כי כל דבר שקיים למטה
71 "נשתלשל" מהדבר שהוא מקביל
72 לו למעלה (אלא שהדרך שבה
73 הגשמיות באה מהרוחניות היא
74 ב"סדר השתלשלות" שיש בו
75 ירידה הדרגתית מדרגה לדרגה
76 בדומה לשרשרת בעלת חוליות
77 (טבעות) רבות שכל אחת קשורה
78 בשנייה אבל ריבוי החוליות גורם
79 למרחק רב בין תחילת סדר
80 ההשתלשלות לסופו וכך גם
81 בעניינו – כיון שההשתלשלות

82 היא בריבוי דרגות יכול להיות שמהרוחניות תהיה התהוות של מציאות
83 גשמית. ומזה מוכן, שהאפשרות שיוכל להיות למטה בין שני
84 חברים כפשוטו הענין דיפטר אדם מחברו, היא, לפי שישנו
85 ענין זה של האפשרות לפירוד וריחוק בנוגע לאדם וחברו למעלה,
86 כנסת ישראל והקב"ה, כדאיתא במדרש¹³ על הפסוק¹⁴
87 רצף ורע אביך אל תעזב, זה הקב"ה הרי שהיחס של בני ישראל
88 והקדוש-ברוך-הוא נמשל ליחס של רעים, חברים.

89 היא בריבוי דרגות יכול להיות שמהרוחניות תהיה התהוות של מציאות
90 גשמית. ומזה מוכן, שהאפשרות שיוכל להיות למטה בין שני
91 חברים כפשוטו הענין דיפטר אדם מחברו, היא, לפי שישנו
92 ענין זה של האפשרות לפירוד וריחוק בנוגע לאדם וחברו למעלה,
93 כנסת ישראל והקב"ה, כדאיתא במדרש¹³ על הפסוק¹⁴
94 רצף ורע אביך אל תעזב, זה הקב"ה הרי שהיחס של בני ישראל
95 והקדוש-ברוך-הוא נמשל ליחס של רעים, חברים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וְהֶעֱנִין בָּזָה, דְּהֵנָּה, נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל חֲצוּבוֹת מִתַּחַת כְּסֵא
הַכְּבוֹד¹⁵, וְלִמְעָלָה יוֹתֵר, לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, הָרִי הַנִּשְׁמוֹת
מִשְׁרָשׁוֹת בִּדְרָגָה גְבוּהָה יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר 'כְּסֵא הַכְּבוֹד' וְעַד שִׁישׁ לֵהֶם שׁוֹרֵשׁ
בְּעֶצְמוֹתוֹ וּמֵהוּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא בְּעֶצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִמְעָלָה
אֲפִילוֹ מִהַתּוֹרָה שֶׁגַּם לֵה יֵשׁ

שׁוֹרֵשׁ נִעְלָה בְּיוֹתֵר, וּבְכָל זֹאת
הַשׁוֹרֵשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִעְלָה
יוֹתֵר, וְכִידּוּעַ מֵאִמֶּר
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁶ שְׂבָעָה
דְּבָרִים¹⁷ קָדְמוֹ לְעוֹלָם
וּבִינֵיהֶם תּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל,
וּמִסִּים שְׂמַחֲשִׁבְתָּן שֶׁל
יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר,
אֲפִילוֹ לְתוֹרָה, שְׁנֵאמַר
צוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר
אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (וּבְלִשׁוֹן
הַמִּדְרָשׁ: "מִחֲשִׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל
קָדְמָה לְכָל דָּבָר... אִילוּלֵי שְׂעָפָה
הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא שֶׁאֵחָר כ"ו
דְּרוֹת יִשְׂרָאֵל עֲתִידִין לְקַבֵּל אֵת
הַתּוֹרָה, לֹא הִיָּה כּוֹתֵב בְּתוֹרָה צו
אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר אֶל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל") וְעַל-פִּי מָה
שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמֶּאמְרִים
הַקּוֹדְמִים¹⁸ שֶׁהַצִּמְצוּם
אֵינוֹ פּוֹעֵל שׁוּם שְׁנוּי
לְגַבִּי לִמְעָלָה כִּי אִמָּנִים

הַצִּמְצוּם גּוֹרֵם סִילּוּק שֶׁל הָאוֹר הָאִינוֹסוֹפִי וְהַמִּשְׁכָּה שֶׁל אוֹר הַדּוּמָה לְקוֹ דָּק
וְקָצֵר, אֲבָל הַצִּמְצוּם הוּא רָק לְגַבִּינוֹ. בְּעוֹד שֶׁמִּבְחִינָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא,
גַּם לֵאחֲרֵי הַצִּמְצוּם מִמֶּלֶא אוֹר אֵין סוֹף אֵת הַחֵלֶל הָרִי כֵּן הוּא גַּם עֵתָה
גַּם לֵאחֲרֵי הַצִּמְצוּם וְהַסִּילּוּק שֶׁל אוֹר הָאֵין סוֹף אֲפִשֶׁר לְבְרוֹא עוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים
מִגּוֹבְלִים, מִבְּחִינָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא שׁוּם דָּבָר לֹא מַעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל
אוֹר הָאֵין סוֹף וְכֵשֶׁם שֶׁבִּרְאֵת הָעוֹלָמוֹת הִיא הַעֲלָם וְהַסְתֵּר עַל הָאֱלֻקוֹת רָק
לְגַבִּינוֹ אֲבָל לֹא לְגַבִּי הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא כֵּן גַּם בִּיחֹס לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
הַמוֹשְׁרֹשׁוֹת בְּעֶצְמוֹתוֹ וּמֵהוּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא שֶׁמִּבְחִינָתוֹ זֶה הַמִּצַּב
תְּמִיד. וְאִם כֵּן, לֹא שִׁיף שִׁיפְטֵר אָדָם מִחִבְרוֹ, כִּינֵן שְׁנֵשׁמוֹת
יִשְׂרָאֵל מִשְׁרָשׁוֹת בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּעֶמְקַת יוֹתֵר מִשְׁרָשׁ
הַתּוֹרָה וְכִיוּן שֶׁלִּנְשִׁמוֹת יֵשׁ שׁוֹרֵשׁ וּמִקּוֹר מֵאֹד נִעְלָה בְּעֶצְמוֹתוֹ שֶׁל
הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא הִרִי מִבְּחִינָתוֹ לֹא יִתְכַּן פִּירוֹד שֶׁל יְהוּדִי (אָדָם) מִהַקְדוּשָׁה-
בְרוּךְ-הוּא (חִבְרוֹ). וּמִכְּלִי-מָקוֹם אֵף שֶׁמִּבְחִינָתוֹ הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא אֲכָן לֹא
יִתְכַּן פִּירוֹד, הָרִי כֵשֶׁם שֶׁבִּיחֹס לְבִרְאֵת הָעוֹלָמוֹת קִיִּים 'סֹדֵר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת'
שֶׁל יִרְדָּה גְדוּלָה מִדְּרָגָה (כִּנ"ל) וּמִבְּחִינָתוֹ הַנִּבְרָאִים הָעוֹלָם הוּא אֲכָן

הַעֲלָם וְהַסְתֵּר עַל הָאוֹר הָאֱלֻקִּי, כֵּן גַּם בִּיחֹס לְנִשְׁמָה בְּסֹדֵר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
יִשְׁנוּ הָעֵנִין דִּירִידָת הַנִּשְׁמָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מֵאֲגָרָא רָמָה
לְבִירָא עֲמִיקָתָא¹⁹ יִרְדָּה עֲצוּמָה מִגַּג גְבוּהָ לְבוֹר עֲמוּק (הֵינּוּ יִרְדָּה
כְּפוּלָה וּמְכּוּפֶלֶת לֹא רָק יִרְדָּה מִגַּג רָגִיל לְבוֹר רָגִיל אֲלָא יִרְדָּה מִגַּג גְבוּהָ
לְבוֹר עֲמוּק), וּבִבְרִיאָה

עֲמִיקָתָא גּוּפָא וּבְכוֹר
הָעֲמוּק עֲצוּמוֹ, כְּלוֹמֵר לֵאחֲרֵי
שֶׁהַנִּשְׁמָה יִרְדָּה יִרְדָּה כֵּן כֵּן
גְדוּלָה הַדּוּמָה לִירִידָה לְבוֹר
עֲמוּק הִיא חוּוֹה יִרְדָּה נּוֹסֶפֶת כִּי
הָרִי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֻקִּית,
שֶׁהִיא חֵלֶק אֶלְקָה מִמַּעַל
מִמַּטָּה²⁰, בָּאָה
בְּהַתְלַבְּשׁוּת בְּגוּף וּנְפֶשׁ
הַבְּהֵמִית בְּאֶפֶן שְׁנַעֲשָׂה
יְחִיד בִּינֵיהֶם הֵינּוּ שֶׁהַחִיבוֹר
בֵּין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֻקִּית, הַנִּשְׁמָה
הַקְדוּשָׁה, וְהַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
הוּא חִיבוֹר קָרוֹב בְּיוֹתֵר שֶׁנִּקְרָא
'הַתְלַבְּשׁוּת' הֵינּוּ שֶׁהַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֻקִּית מוֹתָאמֶת לִפִּי אוֹפֵן
הַכּוֹחוֹת וְהִיכּוּלוֹת וְהַכְּנוּנוֹת שֶׁל
הַגּוּף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית (וְהַבִּיטוּי
"הַתְלַבְּשׁוּת" מוֹרָה עַל קֶשֶׁר
קָרוֹב כֵּשֶׁם שֶׁלְבוּשׁ (בְּגָד) גִּשְׁמִי
תּוֹאֵם אֵת מִידַת גּוֹפוֹ שֶׁל הָאָדָם
הַלְבוּשׁ בּוֹ, כֵּן כֹּאשֶׁר יֵשׁ יֵחֹס

שֶׁל "הַתְלַבְּשׁוּת" בֵּין שְׁנֵי דְבָרִים רוּחָנִיִּים, שְׁנֵיהֶם מִתְאִיִּים זֶה לַזֶּה. וְהִיחֹס בֵּין
הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף, לְמִדּוֹת הַהִבְדָּלִים הַגְּדוּלִּים בֵּינֵיהֶם, הוּא יֵחֹס שֶׁל "הַתְלַבְּשׁוּת"
וּלְמִדּוֹת הַהִבְדָּלִים הַגְּדוּלִּים בֵּין שְׁתֵּי הַנֶּפֶשׁוֹת מִבְּחִינַת הַשְּׂאִיפוֹת וְהַרְצוּנוֹת
הַחִיבוֹר מִיְחָד וּמֵאֶחָד בֵּינֵיהֶם, עַד שֶׁיִּכּוֹל לְהִיּוֹת הָעֵנִין דְּלֵאָם
מִלֵּאָם יֵאָמֵן²¹ כִּמְבוֹאֵר בְּסֹפֵר הַתְּנִיָּא שֶׁהַמַּבָּק בֵּין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֻקִּית לְנֶפֶשׁ
הַבְּהֵמִית דּוּמָה לְמַלְחָמָה בֵּין שְׁנֵי מַלְכִּים עַל עִיר אַחַת שֶׁכָּל אֶחָד רוֹצֵה לְכַבּוֹשׁ
אוֹתָהּ וּלְמַשׁוֹל עֲלֶיהָ" כְּדוּמָה לְכַתּוּב בְּתוֹרָה שֶׁכֹּאשֶׁר רִבְקָה אִמָּנוּ הִיִּתָּה
בְּהַרְיוֹן עִם יַעֲקֹב וְעָשׂוּ נֶאֱמַר לָהּ "שְׁנֵי גּוֹיִם בְּכַתְּנֶךָ... וְלֹאִם מִלֵּאָם יֵאָמֵן"
(וּפִירֵשׁ רַש"י: "כִּשְׁוֹה קָם, זֶה נּוֹפֵל").
וְזֶהוּ קֶשֶׁר הָעֵנִינִים בַּמֶּאמְרִי, שֶׁמִּקְדָּיִם לְבָאֵר פִּיצֵד נַעֲשָׂה
הָעֵנִין דִּיפְטֵר אָדָם מִחִבְרוֹ אֵין יִתְכַּן שִׁיחִיָּה פִּירוֹד וְרִיחּוֹק בֵּין הַנִּשְׁמָה
וְהַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא וְהִרִי מִצִּידוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא גַּם לֵאחֲרֵי שֶׁהַנִּשְׁמָה
יִרְדָּה לְמַטָּה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּגוּף וּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית אֵין שׁוּם דָּבָר שֶׁמַּעֲלִים וּמִסְתִּיר
אוֹתָהּ (שֶׁהַעֲצָה לָזֶה לְפָתוֹר אֵת בְּעִיַּת הַפִּירוֹד וְהַרְיחּוֹק הִיא דָּבָר
הֶלְכָּה) בְּתַחֲלָה וּבְעֶצְמָם אֲפִילוֹ לִפְנֵי הִירְדָּה הַגְּדוּלָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה "לְבִירָא

(15) ראה זהר ח"ג כט, ב. כקג, ב. פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ז. (16) ב"ר פ"א, ד. (17) בב"ר שם: ששה דברים. וראה פסחים נד, א. ועוד. (18) ד"ה תקעו דיום ב' דר"ה פ"ד (סה"מ תשכ"א ס"ע ו ואילך). (19) לשון חז"ל — חגיגה ה, ב. (20) תניא רפ"ב. (21) תולדות כה, כג ובפרש"י (ממגילה ו, סע"א). וראה תניא פ"ט (יג, סע"ב ואילך). פ"ג (יח, ב). ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עמיקתא" אלא התחלת הפירוד ועצם הפירוד צריך ביאור כנ"ל — שְׁזָהוּ
2 עַל-יְדֵי הַצְמָצוֹם שֶׁאֵינוֹ מִסְתִּיר לִגְבִי הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא אֲבָל
3 לַמַּעֲשֶׂה גֵרֵם יִירֶדָה, כְּפִי שֶׁמִּבְאֵר, שֶׁתַּחֲלַת הַכֹּל לִפְנֵי בְרִיאַת הָעוֹלָם
4 הָיָה אֹרֶךְ עֲלִיּוֹן פְּשׁוּט לֹא מוֹגֵדֵר בְּשׁוֹם הַגִּדְרָה וְלֹא 'מְצוּר' בְּשׁוֹם תּוֹאֵר
5 מִמֶּלֶא כָּל הַמְּצִיאוֹת כּו'.

6 וְלֹא הָיָה מָקוֹם לַעֲמִידַת 1
7 הָעוֹלָמוֹת כִּי כֹאשֶׁר אֹרֶךְ אֵין 2
8 סוּף מֵאִיר בְּכָל תִּקְפוֹ אֵין מָקוֹם 3
9 לַמְּצִיאוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת מוֹגְבִלִים 4
10 (וְעַל-אַחַת-כְּפֶה-וְכֶמָּה 5
11 שֶׁלֹּא הָיָה מָקוֹם לַעֲנִין 6
12 שֶׁל פְּרוּד, יִפְטֹר), וְאַחֲרֵי- 7
13 כֶּף צִמְצוּם הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא 8
14 אֶת עֲצָמוֹ בְּכִיכּוֹל שְׁזָהוּ 9
15 עֲנִין צִמְצוּם הָרֵאשׁוֹן 10
16 שֶׁהוּא בְּכַחֲנִית סְלוֹק 11
17 לְגַמְרִי לְאַחֵר הַצְמָצוֹם הָרֵאשׁוֹן 12
18 עָלָיו מְדוּבָר כֹּאן הִיוּ עוֹד 13
19 צִמְצוּמִים רַבִּים כְּדֵי לְהוֹרִיד 14
20 וּלְצַמֵּם אֶת הָאֹרֶךְ מִדְּרָגָה לְדְרָגָה 15
21 אֲבָל כְּעוֹד שֶׁכִּשְׁאֵר הַצְמָצוּמִים 16
22 (שֶׁב"סֹדֶר הַשְּׁתַּלְשּׁוֹת) מְדוּבָר 17
23 ב"מִיעוּט" וּהַפְתָּחָה שֶׁל הָאֹרֶךְ, 18
24 לַעֲוֹמֶת זֹאת בַּצְמָצוֹם הָרֵאשׁוֹן לֹא 19
25 הָיָה רֶק "מִיעוּט" אֲלֵא "סִילּוֹק" 20
26 לְגַמְרִי שֶׁל הָאֹרֶךְ שֶׁקָּדַם לַצְמָצוֹם 21
27 (כִּי הָאֹרֶךְ שֶׁלִּפְנֵי הַצְמָצוֹם הוּא 22
28 שֶׁלֹּא בְּעֶרְךָ לַעֲוֹלָמוֹת וְכֹדֵי לְבָרוֹר 23
29 עוֹלָמוֹת הֵיחָד צוּרָךְ ב"סִילּוֹק" שֶׁל 30
31 אֹרֶךְ זֶה) וְעַל-יְדֵי-זֶה 31
32 נַעֲשִׂית הָאֶפְשָׁרוּת שְׁיֻכָּל 32
33 לַהֲיוֹת הָעֲנִין דִּיפְטֹר אָדָם 33
34 מִחִבְרוֹ לַמַּעֲלָה, וּמִצַּד זֶה 34
35 יָכוֹל לַהֲיוֹת גַּם הָעֲנִין 35
36 דִּיפְטֹר אָדָם מִחִבְרוֹ 36
37 לְמַטָּה.

37 (ג) וּמִמְשִׁיךְ בְּמֵאֶרֶךְ 37
38 לְבָאֵר כְּפֶה הַמַּאֲצִיל 38
39 הַקֶּבֶה, הַבּוֹרָא שֶׁבִּיחַס לַעֲוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁאֵינֶם בְּגֵדֵר בְּרִיאָה שֶׁל מְצִיאוֹת
40 נִקְרָא 'מֵאֲצִיל' בְּעֲנִין הַצְמָצוֹם כּו'. דְּהֵנָּה, תִּכְּן מֵאֶרֶךְ זֶה הוּא
41 שְׁצָרִיכִים לְבַטֵּל אֶת הָרְחוּק שְׁעַל-יְדֵי הַפְּטוּר וּהַפְּרִידָה וּלְפַעוֹל
42 חִיבוֹר מִחֵדֶשׁ (אֵל יִפְטֹר כּו' אֲלֵא מִתּוֹךְ דְּבַר הַלְכָה שֶׁמִּתּוֹךְ כֶּף
43 זוֹכְרָהוּ), וְלִכְּן מִבְּאֵר מִיָּד בְּתַחֲלַת הָעֲנִין כְּלָלוֹת הַנִּקְדָּה,
44 שְׁאֵף שְׁיֻשְׁנוֹ עֲנִין הַצְמָצוֹם שְׁעַל-יְדֵי נַעֲשִׂית הָאֶפְשָׁרוּת

45 שְׁיֻכָּל לַהֲיוֹת הָעֲנִין דִּיפְטֹר אָדָם מִחִבְרוֹ, מִכָּל-מָקוֹם, בְּנוֹגֵעַ
46 לְכֹנֶת הַמַּאֲצִיל בְּעֲנִין הַצְמָצוֹם, הָרִי אִי-אֶפְשָׁר לֹמַר
47 שֶׁהַכֹּנֶת הוּא שְׁיִהְיֶה סְלוֹק הָאֹרֶךְ חֶסֶד-וְשָׁלוֹם, כִּי אֵיזָה
48 תִּכְלִית יֵשׁ בְּכַחֲנִית הָעֵדֶר הָאֹרֶךְ וְהַגְלִי (וּבְפֶרֶט בַּצְמָצוֹם
49 הָרֵאשׁוֹן שֶׁהוּא בְּאֶפֶן שֶׁל
50 סְלוֹק, שְׁזָהוּ הָעֵלֶם
51 וְהַסְתֵּר לְגַמְרִי) אֲלֵא חִיבִים
52 לֹמַר שֶׁבְּעֵצֶם לֹא נִוְעַד הַצְמָצוֹם
53 בְּשִׁבִּיל הָהֵעֵלֶם וְהַסִּילּוֹק
54 כִּשְׁלַעֲצוֹ אֲלֵא לַמְטָרָה הַפּוֹכָה,
55 כְּפִי שִׁיוֹסְבֵּר לַהֲלֹךְ. וּמִבְּאֵר
56 הוֹכָחָה לָזֶה שֶׁהַצְמָצוֹם
57 הָרֵאשׁוֹן לֹא נִוְעַד לַהֲעֵלֶם
58 וְלַהֲסִתֵּר עַל הָאֹרֶךְ, שְׁתִּירִי גַם
59 בְּמִדְּרָגוֹת שְׁלֵאֲחֵר

60 הַצְמָצוֹם כְּתִיב²² לֹא תִהְיֶה
61 בְּרָאָה (אֲלֵא) לְשִׁבְתָּ
62 יִצְרָה, דְּהַכֹּנֶת הָאֲמִתִּית
63 הִיא בְּכַחֲנִית הַתִּקּוֹן
64 דְּלִשְׁבֹּת יִצְרָה בְּכַחֲנִית
65 גְּלוּי אֹרֶךְ דִּיקָא, וְאֵם כֵּן
66 הָרִי בְּרוּר הַדְּבָר דְּאִי-
67 אֶפְשָׁר לֹמַר דְּכֹנֶת
68 הַמַּאֲצִיל בְּרוּךְ הוּא בְּעֲנִין
69 הַצְמָצוֹם הוּא שְׁיִהְיֶה
70 סְלוֹק הָאֹרֶךְ חֶסֶד-וְשָׁלוֹם,
71 אֲלֵא דְכֹנֶת הַצְמָצוֹם הִיא
72 שְׁיִתְגַּלָּה הָאֹרֶךְ שְׁלִפְנֵי
73 הַצְמָצוֹם, הֵינֵנו, שְׁהָאֹרֶךְ
74 הַבְּלִי-גְּבוּל יָבֹא אַחֲרֵי-כֶּף
75 בְּמִדָּה וּגְבוּל שֶׁכֵּן לִפְנֵי
76 הַצְמָצוֹם הָרֵאשׁוֹן הָאִיר אֹרֶךְ הַבְּלִי
77 גְּבוּל עַד אֵין סוּף לֵלֵא כֹל הַגְּבֻלָּה
78 אֲבָל לֹא הֵייתָה שׁוֹם הַתְּגֻלוֹת שֶׁל
79 כּוֹחַ הַגְּבוּל (שְׁגַם הוּא קִיִּים
80 בְּקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא שֶׁבְּחִיּוּתוֹ בְּלִי
81 גְּבוּל אֲמִיתִי הָרִי הוּא מוֹשֵׁלֶם
82 בְּכָל הַכּוֹחוֹת וְכֶשֶׁם שִׁישׁ לוֹ כּוֹחַ

83 בְּבִלִי-גְּבוּל כִּי יֵשׁ לוֹ כּוֹחַ בְּגְבוּל) וְהוֹדוֹת לַצְמָצוֹם וּלְסִילּוֹק שֶׁהִיא בָּאוֹר הָאֵין
84 סוּף הַבְּלִי-גְּבוּל, נִוְצָרָה אֶפְשָׁרוּת שְׁאוֹר הַבְּלִי-גְּבוּל יֵאִיר גַּם בְּמִידָה וּגְבוּל
85 (הַכִּיֶּצֶד? וְהִרִי הוּא אֵין סוּף וְלֹא מוֹגְבֵּל? הַהִסְבֵּר הוּא שֶׁלְאַחֲרֵי הַצְמָצוֹם שֶׁל
86 הָאֹרֶךְ הָאֵין סוּף נִשְׁאָר בְּחֵלֶל רוֹשֶׁם מְסוּיִים ("רְשִׁימוֹ") מֵאוֹר זֶה וְרוֹשֶׁם זֶה הוּא
87 כּוֹחַ הַגְּבוּל שְׁקִיִּים בָּאוֹר אֵין סוּף שֶׁלִּפְנֵי הַצְמָצוֹם, שְׁקוֹדֶם הַצְמָצוֹם אֵין לוֹ
88 בִּיטוּי וְאַחֲרֵי הַצְמָצוֹם הוּא מֵאִיר, כְּפִי שִׁיבְאוֹר עוֹד לַהֲלֹךְ).

83 בְּבִלִי-גְּבוּל כִּי יֵשׁ לוֹ כּוֹחַ בְּגְבוּל) וְהוֹדוֹת לַצְמָצוֹם וּלְסִילּוֹק שֶׁהִיא בָּאוֹר הָאֵין
84 סוּף הַבְּלִי-גְּבוּל, נִוְצָרָה אֶפְשָׁרוּת שְׁאוֹר הַבְּלִי-גְּבוּל יֵאִיר גַּם בְּמִידָה וּגְבוּל
85 (הַכִּיֶּצֶד? וְהִרִי הוּא אֵין סוּף וְלֹא מוֹגְבֵּל? הַהִסְבֵּר הוּא שֶׁלְאַחֲרֵי הַצְמָצוֹם שֶׁל
86 הָאֹרֶךְ הָאֵין סוּף נִשְׁאָר בְּחֵלֶל רוֹשֶׁם מְסוּיִים ("רְשִׁימוֹ") מֵאוֹר זֶה וְרוֹשֶׁם זֶה הוּא
87 כּוֹחַ הַגְּבוּל שְׁקִיִּים בָּאוֹר אֵין סוּף שֶׁלִּפְנֵי הַצְמָצוֹם, שְׁקוֹדֶם הַצְמָצוֹם אֵין לוֹ
88 בִּיטוּי וְאַחֲרֵי הַצְמָצוֹם הוּא מֵאִיר, כְּפִי שִׁיבְאוֹר עוֹד לַהֲלֹךְ).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהֶעֱנִין בְּזָה, ביאור עמוק יותר באמור לעיל שכונת ומטרת הצמצום אינה
2 העלם וההסתור כשלעצמו אלא דווקא הגילוי שבא לאחר מכן דְּהִנֵּה, כִּי
3 שְׁפָעַלְתָּ הַצְמָצוּם הִיא עֲנִין הַפְּכִי מֵהַגְלִי שֶׁהִיא לִפְנֵי-זֶה
4 שהיה קודם הצמצום האור האין סוף היה גלוי מבלי כל העלם והסתור (ובלשון
5 הקבלה והחסידות – האור היה

6 "ממלא כל המציאות") וכיוון
7 שכן, הֲרִי לֹא יִתְּכֵן לֹמֵר
8 שְׁעָנִין הַגְלִי, שָׁבוּ הִיא
9 כְּוִנַּת הַצְמָצוּם, אֵינִי אֶלָּא
10 הַגְלִי שֶׁהִיא לִפְנֵי
11 הַצְמָצוּם וְלֹא יוֹתֵר, דָּאם
12 כֵּן, מִהוּ הַצֵּרֶף וְהַתְּעֻלָּת
13 שֶׁבְּכָל הָעֲנִין אִם הַגְלִי
14 שֶׁבִּשְׂבִּילִי נִוְעַד הַצְמָצוּם הוּא
15 אוֹתוֹ גִּילִי שֶׁהִיא לִפְנֵי הַצְמָצוּם
16 נִמָּצֵא שֶׁהַצְמָצוּם לֹא פִּעַל וְלֹא
17 הוֹעִיל דְּבַר, וְמֵה "הַרוּחָנוּ"
18 מֵהַצְמָצוּם? וְעַל כֵּן צָרִיךְ
19 לֹמֵר, שֶׁהַגְלִי שָׁבוּ הִיא
20 כְּוִנַּת הַצְמָצוּם הוּא נִעְלָה
21 יוֹתֵר מֵהַגְלִי שֶׁהִיא לִפְנֵי
22 הַצְמָצוּם, וּבִשְׂבִּיל זֶה
23 כְּדֹא שֶׁלֹּפִי שַׁעַה
24 וּבִהְרָגָשׁ הַתַּחְתּוֹנִים [=כִּי
25 לִגְבִי הַקְדוּשׁ-כְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצֻמוֹ
26 כִּבְר נִתְּבָאֵר שֶׁהַצְמָצוּם אֵינוֹ
27 הִסְתָּר. אֲבָל לִפִּי שַׁעַה, עַד שִׁיהִי
28 הַגְלִי שֶׁבִּשְׂבִּילִי נִוְעַד הַצְמָצוּם
29 וּלְפִי הִרְגַּשְׁתִּים שֶׁל הַנִּבְרָאִים
30 הַתַּחְתּוֹנִים] יִהְיֶה הַפֶּף עֲנִין
31 הַגְלִי וְהִדְבֵּר הוּא כְּדֹא
32 רַמְשֵׁלִים, כִּינִין שְׁעַל-יָדֵי-
33 זֶה יָבוֹאוּ אַחֲרֵי-כֵן לִגְלִי
34 נִעְלָה יוֹתֵר מֵהַגְלִי שֶׁהִיא
35 לִפְנֵי הַצְמָצוּם.
36 וְעַל זֶה כִּדִּי לִבָּא מִהוּ הַגְלִי
37 שֶׁבֵּא כְּתוּבָא מֵהַצְמָצוּם וּמִדּוּעַ
38 כֹּל הַצְמָצוּם כְּדֹא בִּשְׂבִּילִי
39 הוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר כְּלָלוֹת עֲנִין
40 הַצְמָצוּם, שְׁצֻמָּיוּם
41 הָרֵאשׁוֹן הִכְרַח לְהִיטוּ בְּאֶפֶס זֶה שֶׁהוּא בְּכַחַת סְלִיק לְגַמְרִי
42 בְּשׁוּנָה מֵהַצְמָצוּם בְּדִרְגוֹת הַבְּאֹת, בְּתוֹךְ סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, שְׁעִינִים הוּא רַק
43 "מִיעוּט" וְהַפְּתָח בְּכַמּוֹת וּבַעֲצֻמַּת הָאֵוֶר, הַצְמָצוּם הָרֵאשׁוֹן הוּא "סְלִיק
44 לְגַמְרִי" שֶׁל הָאֵוֶר, שְׁסָלֵק אוֹרֵי הַגְּדוֹל עַל הַצֵּד שֶׁלָּא יֵאִיר כֹּל,

45 דְּהֵינִי, סְלִיק הָאֵוֶר הַבְּלִי-גָבוּל, שְׁעַל-יָדֵי-זֶה הִיא יָכוֹל לְהִיטוּ
46 הַתְּגַלּוֹת הָאֵוֶר הַגָּבוּלִי שֶׁלֹּא הִיא בְּגִילִי לִפְנֵי הַצְמָצוּם וְהִסְלִיק שֶׁל הָאֵוֶר
47 הַבְּלִי-גָבוּלִי. וְכִפִּי שְׁמִמְשִׁיךְ לְבָאֵר בְּפִרְטוּת יוֹתֵר²³, שֶׁכַּחַ
48 הַגָּבוּל יִשְׁנֹו בַּעֲצֻמָּה גַּם בְּאֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא שֶׁלִּפְנֵי הַצְמָצוּם
49 אֵף שֶׁאֵינוֹ מִתְּגַלֶּה, כִּי לִפְנֵי

50 הַצְמָצוּם יִכְרַח בְּגִלִּי הַכּוֹחַ הַבְּלִי-
51 גָבוּל וְהָאֵוֶר הַמֵּאִיר הוּא אֵין סוֹף
52 אֲבָל גַּם אִז, לִפְנֵי הַצְמָצוּם קִיִּים
53 כּוֹחַ הַגָּבוּל, כִּי הוּא יִתְּבַרֵךְ
54 כֹּל יָכוֹל וְיֵשׁ בּוֹ גַּם כַּחַ
55 הַגָּבוּל, וְכִדְאִיתָא בְּסִפּוֹר
56 'עֲבוּדַת הַקֹּדֶשׁ'²⁴ לְמִקְוֵבֵל
57 רַבִּי מֵאִיר בֶּן גַּאֲבִי דְאֵין-סוֹף
58 הוּא שְׁלֵמוֹת מְכַל הַבְּחִינֹת
59 מְבַלִּי חֲסֵדוֹן חֲסִידוֹשְׁלוֹם,
60 וְאִם תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּחַ
61 בְּכָל-גָּבוּל וְאֵין לוֹ כַּחַ
62 בְּגָבוּל, אֲתָה מְחַסֵּר
63 שְׁלֵמוֹתוֹ, אֶלָּא כִּשְׁם שֶׁיֵּשׁ
64 לוֹ כַּחַ הַבְּלִי-בְּעַל-גָּבוּל
65 כֵּן יֵשׁ לוֹ כַּחַ הַגָּבוּל,
66 וְהַבְּלִי-גָבוּל וְהַגָּבוּל קִיִּיִּים בּוֹ
67 בְּאוֹתָה מִידָה מִמֶּשׁ. אֶלָּא
68 שְׁלִפְנֵי הַצְמָצוּם הִתְּהַה
69 הַתְּגַלּוֹת בְּחִינַת אוֹר אֵין-
70 סוֹף הַבְּלִי-גָבוּל בְּלִי כֹל
71 הָעֵלֶם וְהִסְתָּר, וְכַחַ הַגָּבוּל
72 הִיא בְּהֶעֱלֵם וְהַתְּגַלָּה רַק
73 אַחֲרֵי הַצְמָצוּם.

74 וְעַל-פִּי-זֶה מְבָאֵר גַּם
75 בְּנוֹגֵעַ לְכְוִנַּת הַצְמָצוּם
76 שֶׁבִּשְׂבִּיל הַגְלִי, דְּכִשְׁם²⁵
77 שְׁקָדִים הַצְמָצוּם כִּשְׁהִיא
78 הַתְּגַלּוֹת בְּחִינַת אוֹר אֵין-
79 סוֹף הַבְּלִי-בְּעַל-גָּבוּל
80 מְבַלִּי שִׁיהִי בִּיטוּי כִּלְשָׁהוּ לְכּוֹחַ
81 הַגָּבוּל, הֲרִי הִיא הַתְּגַלּוֹת
82 וְשִׁלְטָה מוֹחֲלֶטֶת שֶׁל הָאֵוֶר
83 הִנֵּה הַבְּלִי-גָבוּל עַל
84 בְּחִינַת כַּחַ הַגָּבוּל, שֶׁלֹּא
85 הִיא נִכְרַח כָּלֵל (וְהֵינִי, שֶׁאֵוֶר הַבְּלִי-גָבוּל הִיא שׁוֹלֵט, וְעַד
86 שֶׁכָּלֵל בְּתוֹכּוֹ לְגַמְרִי (עַד הָאֵט אֵינְגֵּאנְצֵן אֲרוּמִּגְעֻנוּמֵעֵן) אֲתָ
87 כַּחַ הַגָּבוּל עַד כִּדִּי כַּחַ שְׁכוֹת הַגָּבוּל לֹא נִרְאָה וְלֹא יִכְרַח כֹּלֵל, הִנֵּה מִזָּה
88 מְכַרְח שֶׁכֵּן הוּא גַּם לְאַחֵר הַצְמָצוּם שֶׁהַצְמָצוּם בֵּא כְּתוּבָא מִכָּן,

אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁהִיָּה רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ שְׁתַּתְּקֶה הַתְּגָלוֹת כַּח הַגָּבוֹל, שְׁהִגְבוֹל
2 כּוֹלֵל (נְעֻמַּט אַרוֹם) אֶת כָּל עֵינֵן הַבְּלִי-גָבוֹל, הֵינִינוּ, שְׁעַל-יָדֵי
3 הַגָּבוֹל לֹקְחִים אֶת הַבְּלִי-גָבוֹל וְכֹאשֶׁר יֵשׁ הַתְּגָלוֹת שֶׁל כּוֹחַ הַגָּבוֹל
4 הָרִי בַעֲצֵם וּבִפְנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים זֶה גַם הַתְּגָלוֹת שֶׁל אֵינְסוֹף הַבְּלִי-גָבוֹל, כִּי
5 כֶּשֶׁם שֶׁהֵאֵרַת הַבְּלִי-גָבוֹל לִפְנֵי
6 הַצִּמְצוּם גְּרָמָה לַכֹּךְ שֶׁבִּגְלוֹי לֹא
7 הִיָּה בִּיטוּי לַכּוֹחַ הַגָּבוֹל אֲבָל
8 בִּאֲמַת גִּילוֹי הַבְּלִי-גָבוֹל הוּא גַם
9 גִּילוֹי הַגָּבוֹל (כִּי הַבְּלִי-גָבוֹל כּוֹלֵל
10 בְּתוֹכוֹ גַם אֶת הַגָּבוֹל) כִּךְ גַם
11 לְאַחַר הַצִּמְצוּם לְמִירוֹת שֶׁאֵין
12 הַתְּגָלוֹת שֶׁל הַבְּלִי-גָבוֹל בְּצוּרָה
13 נִרְאִית וְנִיכְרָת, בִּאֲמַת גִּילוֹי
14 הַגָּבוֹל הוּא גַם גִּילוֹי הַבְּלִי-גָבוֹל
15 (כִּי לְאַחַר הַצִּמְצוּם הַגָּבוֹל מְכִיל
16 וְכוֹלֵל בְּתוֹכוֹ אֶת הַבְּלִי-גָבוֹל).
17 וּבִכְלָלוֹת נִפְעֵל עֵינֵן זֶה
18 שֶׁל הַתְּגָלוֹת כּוֹחַ הַבְּלִי-גָבוֹל
19 לְאַחַר הַצִּמְצוּם וּלְמִירוֹת הַצִּמְצוּם
20 וְהַגְּבֻלָּה עַל-יָדֵי ה'רְשִׁימוֹ'
21 (כַּח הַגָּבוֹל) כִּי אֲמַנֵּם לְאַחַר
22 הַצִּמְצוּם מֵאִיר אֹרֶךְ הַגָּבוֹל וְכוֹחַ
23 הַגָּבוֹל אֲבָל יֵשׁ בּוֹ רוֹשֶׁם מְסוּיִם
24 מֵהָאֹרֶךְ שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם (וְכֵן)
25 מִבּוֹאֵר בַּעֲנִיֵּן הַרְשִׁימוֹ בִּמְאֻמָּר
26 מִשְׁנֵת תַּרְפ"ט: עֲנִיֵּן הַרְשִׁימוֹ
27 הוּא עַל דֶּרֶךְ קֶשֶׁל הַרוֹשֶׁם
28 [תְּכִנִּית מְשׁוֹרְטָט] שְׁעוֹשִׁין הָאוֹמְנִים לְבִנְיִין גְּדוֹל דַּעֲלִי-פִי הַרְשִׁימוֹת הַקְּצָרוֹת
29 שְׁעוֹשִׂים בְּתַחֲלִילָה עַל פִּי זֶה הֵם בּוֹנִים אַחֵר כִּךְ אֶת הַבְּנִיִין... וְהַדּוּגְמָא מִזֶּה
30 לְמַעֲלָה הוּא עֲנִיֵּן הַרְשִׁימוֹ לְהַגְבִּיל אֶת בְּחִינַת הָאֹרֶךְ אֵין סוֹף הַבְּלִי-גָבוֹל
31 בְּדוּגְמַת דְּבַר כְּמוֹ הַרוֹשֶׁם שֶׁמִּגְבִּיל אֶת הַבְּנִיֵּן הַגְּדוֹל ("וְאַחֲרֵי-כֵן לְאַחַר
32 הַצִּמְצוּם הָרֵאשׁוֹן שֶׁפָּעַל סִילּוֹךְ שֶׁל הָאֹרֶךְ הַבְּלִי גָבוֹל חֹזֵר וְהָאִיר הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
33 הוּא עַל-יָדֵי הָקָדֵשׁ בְּאֹרֶךְ מִצּוּמָצֵם שֶׁנִּמְשָׁל בְּקַבְלָה וּלְחִסְדוֹת לְקוֹ דֶּק
34 (שְׁהַמְשָׁכְתוֹ מִבְּחִינַת הַגָּלוֹי שֶׁהוּא כַּח הַבְּלִי-גָבוֹל אֲלֵא שֶׁכִּיוֵּן
35 שֶׁמְדוּכָר בְּהַמְשָׁכָה שֶׁלְאַחַר הַצִּמְצוּם אֵין זֶה גִּילוֹי שֶׁל הָאֹרֶךְ אֵין סוֹף בְּכָל
36 עוֹצְמָתוֹ אֲלֵא גִילוֹי מִצּוּמָצֵם), וְכִפִּי שְׁמִבְּאָר בְּמִאֻמָּר²⁶ שְׁתַּתְּקֶה הַתְּגָלוֹת
37 הַפְּלִים (שְׁשָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת ה'רְשִׁימוֹ') הוּא מִן הָאֹרֶךְ (אֹרֶךְ
38 הָקָדֵשׁ) הָאוֹרוֹת הָעֵלְיוֹנִים (בְּמִיּוֹחַד הַחֵל מַעֲלוֹם הָאֲצִילוֹת) בָּאִים בִּאֲמִצְעוֹת
39 אֹרוֹת – הָאֹרֶךְ הָאֱלֹקִי הָעֵלְיוֹן שֶׁבֹא וְיֹוֹרֵד מִדְּרָגָה לְדְרָגָה, וְכִלִּים – שֶׁבָּהֶם
40 'מִתְּלַבְּשִׁים' הָאוֹרוֹת. וּבִדְרֹךְ כָּל הָאֹרֶךְ מוֹרָה עַל גִּילוֹי וְהַמְשָׁכָה הָאֹרֶךְ, וְהַכִּיל
41 מוֹרָה עַל הָעֵלֶם וּמִדְּרָגָה וְהַגְּבֻלָּה שֶׁל הָאֹרֶךְ. וּבַעֲנִיֵּינוּ – כִּיוֵּן שֶׁהַכִּלִּים הֵם
42 הָעֵלֶם עַל הָאֹרֶךְ שׁוֹרֵשׁ מִבְּחִינַת הַרְשִׁימוֹ שֶׁהוּא כּוֹחַ הַגָּבוֹל שֶׁעֲנִיֵּנוּ לְהַעֲלִים
43 (כֶּשֶׁם שֶׁחֲדָרֵי הַבֵּית נַעֲלָמִים בְּרִישׁוֹם הַתְּכִנִּית שֶׁל הַבֵּית), דְּמַהֲתַעֲבֹת
44 הָאֹרֶךְ נִפְעֵל הַפְּלִי²⁷ כֹּאמֹר, שׁוֹרֵשׁ הַכִּלִּים הוּא הַרְשִׁימוֹ, כּוֹחַ הַגָּבוֹל

ביאור בדרך אפשר

45 וְהָעֵלֶם אֵין בְּדִבְרֵי הַתְּהוּוֹת הַכִּלִּים הֵיא גַם מֵהָאֹרֶךְ כִּי כָל הַתְּהוּוֹת וְיִצִּירָה
46 לֹא יִכּוֹלָה לְהִיְוֹת מִהָעֵלֶם בְּלִבָּד אֲלֵא כְּרוּכָה גַם בְּהַתְּגָלוֹת. לָכֵן בְּמִקְבִּיל לַכֹּךְ
47 שֶׁהַכִּלִּים הַתְּהוּוֹ מְשׁוֹרֵשׁם שֶׁהוּא הַרְשִׁימוֹ, הֵינִינוּ הַגָּבוֹל, יֵשׁ בְּתַהֲלִיךְ הַתְּהוּוֹתם
48 צֶד נֹסֵף – שֶׁמֵּהֲתַעֲבֹת הָאֹרֶךְ (כֹּאשֶׁר הָאֹרֶךְ הִדִּיק וְהַעֲדִין עוֹבֵר צִמְצוּם וְנַעֲשֶׂה
49 יוֹתֵר עֲבָה, כְּבִיכּוֹל) נַעֲשֶׂה הַכִּיל, וְעַל-יָדֵי-זֶה שֶׁהַכִּיל נֹצֵר
50 מֵהָאֹרֶךְ נִפְעֵל הַכִּיל בְּעֶרְךָ
51 הָאֹרֶךְ שֶׁכֵּן לְכָל אֹרֶךְ שֶׁבֹא
52 בְּכִלִּים יֵשׁ כָּלִי שְׁמוֹתָם לוֹ
53 כְּמִבּוֹאֵר בְּחִסְדוֹת שֶׁסְּפִירַת
54 הַחֲסֵד, לְמַשָּׁל, שׁוֹכְנַת בְּכָלִי
55 הַחֲסֵד (כְּמוֹ כִלִּים גִּשְׁמִיִּים,
56 לְמַשָּׁל, הַמּוֹתָאִים לְקַבֵּל
57 הַדְּבָרִים הַנְּתוּנִים בָּהֶם וְכִילֵי אוֹכֵל
58 שׁוֹנִים מְכִילֵי שְׁתִּיָּה) וְהַתְּאֻמָּת
59 הַכִּיל לְאֹרֶךְ נַחֲוָה, שְׁיִוְכָל
60 הַכִּיל לְקַבֵּל בְּתוֹכוֹ אֶת
61 הָאֹרֶךְ וְהַגָּלוֹי, שְׁזוּהִי
62 תְּכִלִּיתָם שֶׁל הַכִּלִּים לְהַכִּיל
63 בְּתוֹכָם אֶת הָאֹרֶךְ וְכִדֵּי שֶׁהַכִּיל
64 אֵין יִכִּיל בְּתוֹכוֹ אֶת הָאֹרֶךְ, עֲלִי
65 לְהַתְּהוּוֹת מֵהָאֹרֶךְ (אֲלֵא שֶׁמִּצָּד
66 שֶׁנִּי כִיוֵּן שֶׁהָאֹרֶךְ הוּא אֵין-סוֹף,
67 וְיֵשׁ רִיחּוֹק הָעֶרֶךְ בֵּין הָאֹרֶךְ
68 וְהַכִּיל, הַתְּהוּוֹת הַכִּלִּים הֵיא
69 לְאַחַר שֶׁהָאֹרֶךְ עוֹבֵר צִמְצוּם,
70 וּבְכּוֹחַ הַרְשִׁימוֹ הוֹפֵךְ לְאֹרֶךְ
71 מוֹגְבֵּל). וּבְשָׁבִיל זֶה כִּדֵּי שֶׁהַכִּיל יִהְיֶה מֵתָאִים לְאֹרֶךְ צְרִיכִים לְפַעֵל
72 בְּאֹרוֹת וּבְכִלִּים שְׁיִהְיוּ שְׁנִיָּהם הַפֶּךְ טְבָעָם²⁸ הֵינִינוּ שֶׁהָאֹרֶךְ צְרִיךְ
73 לְעִבּוֹר תַּהֲלִיךְ שִׁקְרָב אוֹתוֹ אֵל הַכִּיל לְמִירוֹת שְׁזוֹהֵם הִפֵּךְ טְבָעוֹ, וְהַכִּיל צְרִיךְ
74 לְעִבּוֹר תַּהֲלִיךְ שִׁקְרָב אוֹתוֹ אֵל הָאֹרֶךְ לְמִירוֹת שֶׁהוּא הִפֵּךְ טְבָעוֹ, דְּטְבָע
75 הָאֹרֶךְ הוּא לְעִלּוֹת לְמַעֲלָה (בְּדוּמָה לְטְבָע הָאֵשׁ, כְּמִבּוֹאֵר בְּתִנְיָא
76 שֶׁנִּשְׁמַח שֶׁנִּקְרָאת "נֶר ה' נִשְׁמַת אֲדָם" נִמְשַׁכַּת אֵל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא "כֹּאֹר
77 הַנֵּר שֶׁמִּתְנַעֲנַע תָּמִיד לְמַעֲלָה בְּטַבְעוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֹרֶךְ הָאֵשׁ חָפֵץ בְּטַבְעוֹ לִפְרֹד
78 מִהַתְּלִילָה וְלִהְיֵבָק בְּשִׁרְשׁוֹ לְמַעֲלָה") וְלֹא לְרַדָּת וְלִהְתַּרְחֵק מִמִּקְוֹ
79 לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּכָלִי, וְטְבָע הַכִּלִּים הוּא לְהַעֲלִים וְלִהְסָתִיר וְלֹא
80 לְגַלּוֹת, וְלָכֵן צְרִיכִים לְפַעֵל בְּשִׁנְיָהם, גַם בְּאֹרֶךְ וְגַם בְּכָלִי,
81 שְׁיִהְיוּ הַפֶּךְ טְבָעָם וְכֵן יִתְלַבֵּשׁ הָאֹרֶךְ בְּכָלִי וְהַכִּיל יִתְאִים אֶת עֲצֻמוֹ לְאֹרֶךְ,
82 וְעַל-יָדֵי-זֶה נַעֲשִׂית הַתְּאֻמָּדוֹת שְׁנֵי הָעֲנִיָּנִים (אֹרֶךְ וְכָלִי)
83 בְּיַחַד.
84 (ד) אֲמַנֵּם אֵף שֶׁלְאַחַר הַצִּמְצוּם נִשְׁאָר ה'רְשִׁימוֹ', וְאַחֲרֵי-כֵן
85 נִמְשָׁךְ הָקָדֵשׁ, שֶׁעֲנִיֵּנוּ לְהִיְוֹת נִמְשָׁךְ בְּאֵפֶן שֶׁל הַתְּלַבְּשׁוֹת אֹרוֹת
86 בְּכִלִּים וְחַבּוּרָם יַחַד וְאֵם יֵשׁ אִיחּוֹד וְחִיבּוּר בֵּין הָאוֹרוֹת וְהַכִּלִּים הָרִי
87 לְכֹארוֹה הַכִּיל אֵינוֹ מַעֲלִים וּמַסְתִּיר אֲלֵא מֵהוּוֹה כָּלִי שֶׁדְּרָכּוֹ יוֹכֵל הָאֹרֶךְ לְהָאִיר,

ביאור בדרך אפשר

1 הרי זה נכון בעצם ולאמתו של דבר אבל **מְכַל־מְקוֹם, כְּפִי שְׁנִמְשָׁךְ**
 2 **בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, הָרִי זֶה בְּאֶפֶן שִׁישְׁנו הַעֲנִין דִּיפְטָר**
 3 **אָדָם מְחַבְרוֹ** וישנו פירוד בין האור והמקור לנבראים התחתונים המוגבלים
 4 כי אמנם בעצם הגבול והבלי-גבול מחוברים והאורות והכלים מותאמים זה

5 לזה אבל כפי שהדברים הם

6 בגלוי, לאחר היירדות
 7 והצמצומים של סדר
 8 השתלשלות, **שְׁהָרִי**
 9 **בְּחֻצוֹנִיּוֹת וּבְהֶרְגֵשׁ** של
 10 האדם, **יִשְׁנו עֲנִין שֶׁל**
 11 **מְצִיאוֹת כּו'** ולא ניכר שגם
 12 הגבול הוא בעצם כוח של
 13 הקדוש-ברוך-הוא בדיוק כמו
 14 הבלי גבול ולא ניכר שבעצם גם
 15 האורות וגם הכלים הם אלוקות.
 16 ובפֶּטֶר **עַל־פִּי מֶה**
 17 **שְׁנִתְבָּאֵר בְּמִאֲמָרִים**
 18 **שְׁלִפְנֵי־זֶה**²⁹ **בְּעֲנִין**
 19 **בְּרֹאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֵת**
 20 **הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ**³⁰,
 21 **שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת שֶׁזֶהוּ**
 22 **מְצִיאוֹת**³¹ (וכפי שנאמר
 23 בשיחת שמחת בית השואבה
 24 שנה זו, תשכ"א: "העולם הוא

25 אכן מציאות, שהרי כדי שיוכל
 26 להיות עניין התורה ומצוות,
 27 בהכרח לומר ש"בראשית ברא
 28 אלוקים את השמים ואת
 29 הארץ"... הוא עניין אמיתי...
 30 אלא שהמציאות היא באופן כזה
 31 שבכל רגע ורגע שנעשית
 32 המציאות, הרי היא מתבטלת
 33 מיד" וְלִכְּן כִּיּוֹן שִׁבְחֵי צִוְּנוֹת

34 ולפי ההרגשה של האדם השליטה היא בידי כוח הגבול, וכח הבלי-גבול אינו
 35 נראה ונגרש ויש חשש של ריחוק ופירוד מאלוקות **יֵשׁ צֶרֶךְ בְּעֶצֶה כְּדִי**
 36 **לְהַגִּיעַ לְתַכְלִית שְׁבִשְׁבִיל זֶה הִיָּה כָּל עֲנִין הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת,**
 37 **הַחֵל מִהַצְמָצוֹם כּו'** כמבואר לעיל שלא מתקבל על הדעת שהצמצום
 38 היה רק כדי להעלים ולהסתיר אלא האמת היא שהצמצום היה בשביל הגלוי.
 39 וְזֶהוּ אֵל יִפְטָר כּו' אֵלָּא מִתּוֹךְ דְּבַר הֶלְכָּה, שְׁבִכְלָלוֹת הוּא
 40 עֲנִין הַתּוֹרָה, שְׁעַל־יָדָה נִפְעַל הַעֲנִין דְּהִלִּיכוֹת עוֹלָם לֹא³²,
 41 תחילת הפסוק "הליכות עולם לו" היא – "עמד וימודד ארץ" ומבואר על כך
 42 במאמר דשנת תרפ"ט: "וימודד ארץ", היינו המדידה וההגבלה של האור

ביאור בדרך אפשר

האלוקי כדי לברוא את הארץ, הצמצום הראשון שהוא ה'מדידה' ההכרחית
 כדי לברוא ארץ גשמית וכדברי המדרש על פסוק זה, "עמד וימודד ארץ. אמר
 רשב"י: מדד הקדוש-ברוך-הוא את כל האומות ולא מצא אומה שהייתה
 ראוייה לקבל את התורה אלא ישראל... מדד הקדוש-ברוך-הוא את כל

העירות ולא מצא עיר שראוייה

שייבנה המקדש אלא ירושלים"
 שכן בריאת העולם, הארץ
 הגשמית, היא כדי שתהיה
 לקדוש-ברוך-הוא 'יירה' בעולם
 הזה על ידי בני ישראל ובית
 המקדש **שְׁהוּא עֲנִין**
הַמְשַׁכֵּת עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרָךְ
כָּאֵן לְמִשָּׁה.

אף **לְאַחֲרֵי כָּל בְּאוּר זֶה,**
עֲדִין צָרִיךְ לְהִבִּין הַדִּיּוּק
דָּאֵל יִפְטָר כּו' אֵלָּא
מִתּוֹךְ דְּבַר הֶלְכָּה,
דְּלִכְאוּרָה, כפי שנשאלה
 השאלה בתחילת המאמר **עַל־**
פִּי מֶה שְׁנִתְבָּאֵר לְעִיל
 שהמשכת אלוקות בעולם והעצה
 למנוע ריחוק ופירוד מאלוקות
 היא על ידי התורה שעל ידה יש
 המשכת עצמותו של הקדוש-
 ברוך-הוא למטה **הָרִי יְכוּלִים**
לִפְעַל עֲנִין זֶה עַל־יְדֵי כָּל
עֲנִין שֶׁבְּתוֹרָה, כִּיּוֹן שֶׁכָּל
הַתּוֹרָה כְּלָה מְשַׁרְשֵׁת
בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרָךְ, וּמֵהוּ
הַצֶּרֶךְ בְּעֲנִין שֶׁל דְּבַר
הֶלְכָּה דְּוָקָא.

(ה) וְיִוָּבֵן זֶה בְּהִקְדָּמָה
 הִדְּוָע³³ **בְּעֲנִין אֲמִירָה**

פסוקי **זְכוּרֹנוֹת** בתפילת מוסף **דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כְּמִאֲמָר רַבּוֹתֵינוּ**
וְ"לֹא אָמְרוּ לִפְנֵי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כּו' זְכוּרֹנוֹת כְּדִי שִׁיעֲלָה
זְכוּרֹנֶם לִפְנֵי לְטוֹבָה, וּמִבִּיאִים עַל זֶה רֹאֵיהָ מִן הַתּוֹרָה,
שֶׁזֶהוּ עֲנִין פְּסוּקֵי זְכוּרֹנוֹת³⁵), ותחילת ברכת זיכרונות בראש השנה
 היא - **אֵתָהּ זֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפּוֹקֵד כָּל יְצוּרֵי קֶדֶם**³⁶, ומבואר
 על כך בחסידות ששני הדברים הנזכרים בברכה "מעשה עולם" ו"יצורי קדם"
 מתייחסים, בפנימיות הדברים, לשתי בחינות רוחניות **מַעֲשֵׂה עוֹלָם קָאִי**
עַל כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת דְּעוֹלָם הַנֶּאֱצָל עולם האצילות **וְעוֹלָם**
הַנִּבְרָא עולם הבריאה שלמטה מעולם האצילות, **וְיְצוּרֵי קֶדֶם קָאִי עַל**

(29) נזכר גם בשיחת שמחת בית השואבה סוס"ט (תו"מ חכ"ט ס"ע 62). (30) בראשית א, א. (31) ראה המשך מים רבים תרל"ו פקנ"ח (ע' קעה). (32) חבוקק ג, ו. ראה סה"מ תרפ"ט שם ע' 258. (33) המשך תער"ב ח"א פ"א (ע' תז ואילך). (34) ר"ה טז, א. (לד, ב. 35) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' ריח. (36) מוסף לר"ה (פסוקי זכרונות).

ביאור בדרך אפשר

1 העולמות שהם מקדם ולפני עולם האצילות ונעלים ממנו,
2 שעל כלם על כל העולמות ועל כל הנבראים בין אלה שמעולם האצילות
3 ומטה ובין אלה שלמעלה מעולם האצילות צריכים את התעוררות הזכרון
4 של הקדוש-ברוך הוא בראש השנה, וזהו גם מה שאומרים

5 בהמשך ברכת הזיכרונות וגם

6 את נח באהבה זכרת, 1

7 שהוא ענין בריתת הברית 2

8 של הקדוש-ברוך הוא דנח, 3

9 ומסימים בחתימת הברכה 4

10 זכר הברית, דקאי על 5

11 בריתת הברית דאברהם 6

12 [המבארת בפירוש שבו] 7

13 זה 37 פרשת לך לך, השבוע 8

14 שבו נאמר המאמר בשנת 9

15 תשכ"א, ועל בריתת 10

16 הברית דמשה רבנו ככתוב 11

17 בפרשת נצבים, שמשה רבינו 12

18 אומר לעם ישראל: אתם נצבים 13

19 היום כולכם וגו' לעברך בברית 14

20 וגו' כי המצוה הזאת וגו', כפי 15

21 שיתבאר להלן. 16

22 והענין בזה 38, דהנה, 17

23 תכן הענין דבריתת ברית 18

24 מוכן מהמעשה שבדבר 19

25 הפעולה שבאמצעותה כוונתם 20

26 ברית בפשוטו, שמחלקים 21

27 וגוזרים דבר אחד לשני 22

28 חצאין ועוברים בין 23

29 בתריו כפי שהיה בברית בין 24

30 הבתרים' שהקדוש-ברוך הוא 25

31 פרת עם אברהם אבינו ברית 26

32 (כמסופר בתורה בפרשת השבוע, 27

33 פרשת לך לך שהקדוש-ברוך 28

34 הוא אמר לאברהם לקחת עגלה, עז ואיל ולבשר (לחתוך) אותם לשנים 29

35 וכפירוש רש"י: "סדרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתריה", שזהו 30

36 סימן המורה שפשם שב' הבתרים הם דבר אחד כלומר שני 31

37 חלקים של אותו הדבר, כמו כן גם אלו שעוברים בין הבתרים 32

38 הם דבר אחד 39 כמבואר בלוקטי תורה' לאדמו"ר הזקן במאמר על 33

39 הפסוק "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם... לעברך בברית": "כמו 34

40 למשל שני אוהבים שכורתיים ברית ביניהם שלא תפסוק אהבתם שאילו היה 35

41 הדבר שהאהבה תלויה בו קיים לעד, לא היו צריכין לכריתת ברית ביניהם אלא 36

42 לפי שיראים שמה יכולת הדבר ובטלה האהבה או שמה יגרום איזה מניעה 37

43 מבחין ועל ידי הכריתת ברית תהיה אהבתם נצחית... ולא יפרידם שום 38

44 מניעה מבית ומחוץ. והיינו מפני שעושין ביניהם קשר אמין וחזק שיתייחדו 39

ביאור בדרך אפשר

45 ויתקשרו באהבתם בקשר נפלא ולמעלה מן הטעם והדעת שאף שעל פי הטעם
46 והדעת היה צריך לפסוק האהבה או לגרום איזה שנאה אף על פי כן מחמת
47 הכריתות ברית מוכרח להיות אהבתם לעד קיימת ועל כל פשעים תכסה אהבה
48 זו וקשר אמין זה לפי שבאו בברית והתקשרות כאילו נעשו לבשר אחד. וכמו
49 שלא יוכל לפסוק אהבתו על

50 עצמו כך לא יפסוק מעל חבירו".

51 ובעמק יותר, הנה פעלת

52 בריתת ברית, שעוברים

53 בין הבתרים, היא,

54 שאפילו

55 שבחצוניות במרחק גשמי

56 יתרחקו איש מרעהו,

57 ישאר זכרון ההתאחדות

58 שישנה בפנימיות

59 הענינים והרי הזיכרון של

60 האחדות איננו מוגבל במקום,

61 ויכול להיות בתוקף גם כאשר

62 מבחינה מעשית, בחיצוניות, יש

63 ריחוק ופירוד כמו בדבר

64 שגזרו לבתרים,

65 שבתחלה לפני הביתור

66 לשניים היה באפן של

67 אחדות, ובפנימיות

68 נשארת אחדות זו גם

69 לאחר כן כי גם לאחר

70 שבפועל, הדבר (הבהמה וכד')

71 נחלק לשני חלקים הרי האמת

72 היא שאלה הם שני חלקים של

73 דבר אחד. והתאחדות זו

74 שמצד פנימיות הענינים,

75 תמשך ותפעל גם

76 בחצוניות, לשלל את

77 פעלת הענינים

78 המפסיקים שעלולים לגרום חלישות באהבה שבין שני כורתי הברית,

79 ולפעול שגם בחצוניות בפועל ובגלוי, ולא רק בפנימיות ובהעלם יהיו

80 בהתאחדות. והיינו, שענין בריתת ברית בעומק יותר, מעבר

81 לסמליות שבפעולת הביתור והמעבר בין הבתרים הוא, לקשר את

82 האחד שבפנימיות שבעצם קיים תמיד עם חצוניות הענין, שבה

83 יכול להיות ריחוק ופירוד שמשך ויפעל גם בחצוניות שלא יהיה

84 פירוד אפילו בחיצוניות.

85 ובפרטיות יותר יש בזה בענין כריתת הברית בין שני אוהבים ועל דרך

86 זה גם בענין הכריתת ברית בין הקדוש-ברוך הוא ובני ישראל ג' ענינים

87 שהם שלוש בחינות ודרגות שונות, בריתת ברית דנח, כריתת ברית

88 דאברהם ו כריתת ברית דמשה. דהנה, יש זכרון ויש זכרון

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כלומר, יש שתי בחינות ודרגות בעניין הזיכרון (והרי הכריתת ברית נועדה
2 למנוע מצב של שכחה כמובן מנוסה התפילה והפסוקים בכרכת זיכרונות
3 במוסף של ראש השנה: "ויזכור אלוקים את נח... ואף את בריתי אברהם
4 אזכר... וזכרתי אני את בריתי אותך"), **וְיֵשׁ זִכְרוֹן בְּחִצּוֹנִיּוֹת, וְיֵשׁ זִכְרוֹן**

בְּפָנִימִיּוֹת.

זִכְרוֹן

6 **בְּחִצּוֹנִיּוֹת** שגם הוא זיכרון
7 אבל באדם, למשל, איננו נוגע
8 בעומק פנימיות נפשו ולכן הוא
9 מדוד ומוגבל, **כָּלְלוֹתוֹ** של
10 הזיכרון החיצוני **שָׁפָךְ**
11 **בְּעֵנִינִים חֲצוֹנִיִּים, עֵנִינִים**
12 **גְּשָׁמִיִּים** שמעצם מהותם הם
13 מוגבלים ויש שיעור עד כמה הם
14 נוגעים בעומק ובפנימיות, **שָׁגַם**
15 **הַהֶפֶסֶק בִּינֵיהֶם** הוא
16 **בְּעֵנִינִים גְּשָׁמִיִּים** וכאשר
17 שני חברים, למשל, נפרדים
18 ומתרחקים זה מזה הרי הפירוד
19 והריחוק ביניהם הוא, **הֶפֶסֶק**
20 **גְּשָׁמִי, בְּמָקוֹם** שיש מרחק
21 של מקום גשמי ביניהם או
22 **בְּזִמָּן** מבחינת אורך הזמן
23 שעובר מאז שהיו ביחד, ואננם
24 אם הם כרתו ביניהם ברית הדבר
25 מועיל שלמרות הריחוק (ואפילו
26 אם מרחק המקום ביניהם הוא
27 גדול ומשך הזמן של הפירוד

28 הוא ארוך) יזכרו זה את זה, אבל בעניינים גשמיים סוף הזיכרון הוא
29 חיצוני. **וְכֵן לְמַעַלָּה יוֹתֵר**, גם בעניינים רוחניים שהם למעלה מעניינים
30 גשמיים יכול להיות מצב של זיכרון חיצוני בלבד - **בְּכָלְלוֹת עֵנִין סֹדֵר**
31 **הַהֲשָׁתְלָשְׁלוֹת כְּפִי שְׁנֻקְבַּע בְּסֹדֵר קְבוּעַ, שֶׁשֶּׁרְשׁוֹ לְמַעַלָּה** הוא
32 **מִבְּחִינַת יְחִיד חֲצוֹנִי דְּחֻקָּמָה וּבִינָה**⁴⁰ סדר ההשתלשלות כולו מקבל
33 שפע והיות מיוחד (השפעה מתוך עומק ועצם העניין ולא רק מהחיצוניות
34 והסוף, בשונה מהאופן שבו בדרך כלל עוברים השפע והחיות מדרגה לדרגה
35 כך שרק הסוף של הדרגה העליונה מעביר להתחלת הדרגה העליונה) חכמה
36 ובינה וזאת משום שהכמה, הרעיון השכלי כפי שהוא נקודה ראשונית, מסמלת
37 את האין (והביטול). והבינה, הרעיון השכלי כפי שהוא בא בעומק, באורך
38 וברוחב ועם כל פרטיו, מסמלת את היש (והמצויאות) וכללות השפעת החיות
39 האלוקית מדרגה לדרגה בסדר ההשתלשלות הוא הליך של יש מאין, ואף
40 שבאופן כללי יחוד הוא השפעה פנימית, אך בפרטיות יותר יש יחוד פנימי
41 ויחוד חיצוני, והחיות והשפע שבאה בסדר ההשתלשלות בדרך כלל נובעת
42 מייחוד חיצוני של חכמה ובינה ש"מוליד" וממשיך השפעה במידה הכרחית

43 לחיות וקיום העולמות, ואילו הייחוד הפנימי 'מוליד' השפעה גדולה הרבה
44 יותר שממנה באות הנשמות, **וְיִכְמֹז שְׁנֻתְבָּאָר לְעִיל**⁴¹ **לְגַבִּי הַחֲלוֹק**
45 **בֵּין כ"ה בְּאֵלּוּל יוֹם בְּרִיאַת הָעוֹלָם** על ידי יחוד חיצוני **לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה,**
46 **שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שָׁבוּ נִבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן**⁴², **הִנֵּה עַל-יָדוֹ**
47 **נִפְעַל יְחִיד פְּנִימִי דְּחֻקָּמָה**
48 **וּבִינָה].** **וְעַל הַזִּכְרוֹן**
49 **בְּחִצּוֹנִיּוֹת, שֶׁהוּא הַזִּכְרוֹן**
50 **עַל סֹדֵר הַהֲשָׁתְלָשְׁלוֹת**
51 **שְׁנֻמָּשָׁף מִיְחָד חֲצוֹנִי**
52 **דְּחֻקָּמָה וּבִינָה** וכאמור זהו
53 הייחוד שמביא את השפע
54 ההכרחי לקיום העולמות,
55 הִיְתָה פְּרִיַתָּת בְּרִית דִּנְחָ,
56 **שְׁעֵנִינָה הוּא שִׁיְהִיָּה קִיּוֹם**
57 **כָּל סֹדֵר הַהֲשָׁתְלָשְׁלוֹת,**
58 **שְׁבִמָּשָׁף כָּל יְמֵי הָעוֹלָם**
59 **לֹא יִפְסְקוּ סֹדְרֵי הָעוֹלָם**
60 ככתוב בתורה, שלאחר המבול
61 כרת הקדוש-ברוך-הוא ברית עם
62 נח על המשך תמידי של קיום
63 סדרי העולם, "עוד כל ימי הארץ
64 זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף
65 ויום ולילה לא ישכחו" ובהמשך
66 נאמר "ואני הנני מקים את בריתי
67 אתכם... וזכרתי את בריתי אשר
68 ביני וביניכם". **אָף יִשְׁנֹו גַם**
69 **הַזִּכְרוֹן בְּפָנִימִיּוֹת,** שעליו

בְּחִצּוֹנִיּוֹת, וְיֵשׁ זִכְרוֹן בְּפָנִימִיּוֹת. זִכְרוֹן בְּחִצּוֹנִיּוֹת,
כָּלְלוֹתוֹ שָׁפָךְ בְּעֵנִינִים חֲצוֹנִיִּים, עֵנִינִים גְּשָׁמִיִּים, שָׁגַם
הַהֶפֶסֶק בִּינֵיהֶם הוּא בְּעֵנִינִים גְּשָׁמִיִּים, הֶפֶסֶק גְּשָׁמִי,
בְּמָקוֹם אוּ בְּזִמָּן. וְכֵן לְמַעַלָּה יוֹתֵר, בְּכָלְלוֹת עֵנִין סֹדֵר
הַהֲשָׁתְלָשְׁלוֹת כְּפִי שְׁנֻקְבַּע בְּסֹדֵר קְבוּעַ, שֶׁשֶּׁרְשׁוֹ לְמַעַלָּה
הוּא מִבְּחִינַת יְחִיד חֲצוֹנִי דְּחֻקָּמָה וּבִינָה⁴⁰ **וְיִכְמֹז**
שְׁנֻתְבָּאָר לְעִיל⁴¹ **לְגַבִּי הַחֲלוֹק בֵּין כ"ה בְּאֵלּוּל לְרֹאשׁ**
הַשָּׁנָה, שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שָׁבוּ נִבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן⁴², **הִנֵּה**
עַל-יָדוֹ נִפְעַל יְחִיד פְּנִימִי דְּחֻקָּמָה וּבִינָה]. **וְעַל הַזִּכְרוֹן**
בְּחִצּוֹנִיּוֹת, שֶׁהוּא הַזִּכְרוֹן עַל סֹדֵר הַהֲשָׁתְלָשְׁלוֹת שְׁנֻמָּשָׁף
מִיְחָד חֲצוֹנִי דְּחֻקָּמָה וּבִינָה, הִיְתָה פְּרִיַתָּת בְּרִית דִּנְחָ,
שְׁעֵנִינָה הוּא שִׁיְהִיָּה קִיּוֹם כָּל סֹדֵר הַהֲשָׁתְלָשְׁלוֹת,
שְׁבִמָּשָׁף כָּל יְמֵי הָעוֹלָם לֹא יִפְסְקוּ סֹדְרֵי הָעוֹלָם. אָף
יִשְׁנֹו גַם הַזִּכְרוֹן בְּפָנִימִיּוֹת, יַעַלָּה זִכְרוֹנְכֶם לְפָנַי, שְׁעַל-
זֶה הִיְתָה פְּרִיַתָּת בְּרִית דְּאִבְרָהָם וּכְרִיתָת בְּרִית דְּמֹשֶׁה,
וְכִמְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאַרְכָּה⁴³ **הַחֲלוֹק בִּינֵיהֶם, שְׁכְּרִיתָת**
בְּרִית דְּאִבְרָהָם הִיְתָה עַל תּוֹרָה וְאַרְצָה יִשְׂרָאֵל, וּכְרִיתָת
בְּרִית דְּמֹשֶׁה הִיְתָה עַל עֵנִין הַתְּשׁוּבָה, שְׁזָהוּ מַה

אמרו חכמינו ז"ל ביחס לאמירת פסוקי זיכרונות בראש השנה **יַעַלָּה**
זִכְרוֹנְכֶם לְפָנַי, שְׁעַל-זֶה הִיְתָה פְּרִיַתָּת בְּרִית דְּאִבְרָהָם וּכְרִיתָת
בְּרִית דְּמֹשֶׁה (וכאמור הנשמות באות מייחוד פנימי למעלה וגם הזיכרון
שלהם הוא לא זיכרון חיצוני כמו הזיכרון של העולם אלא זיכרון פנימי),
וְכִמְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאַרְכָּה⁴³ **הַחֲלוֹק בִּינֵיהֶם** בין שני הבריתות
הללו עצמן, היינו הברית של אברהם והברית של משה, **שְׁכְּרִיתָת בְּרִית**
דְּאִבְרָהָם הִיְתָה עַל תּוֹרָה וְאַרְצָה יִשְׂרָאֵל כי הארץ הובטחה לאברהם
אבינו בברית בין הבתרים והארץ היא גם קִשָּׁל לענייני התורה והמצוות, כי
קיום התורה והמצוות נמשל לזריעה בארץ. כשם שגרעין קטן וחסר טעם
מצמיח פרי גדול וטעים ומזין כך למרות שקיום המצוות הוא על ידי פעולות
גשמיות פשוטות, הדבר ממשיך לעולם הזה גילוי אלוקות מעולמות עליונים
וכיוון שרצונו של הקדוש-ברוך-הוא לגלות אלוקות בעולם הזה יכול להתבצע
רק על ידי קיום התורה והמצוות על ידי בני ישראל הרי הוא זקוק להם,
כביכול, ולכן כורת איתם ברית על הארץ והתורה, היינו קיום התורה ומצוות
בעולם הזה, **וּכְרִיתָת בְּרִית דְּמֹשֶׁה הִיְתָה עַל עֵנִין הַתְּשׁוּבָה,**

(40) ראה לקו"ט שם מז, א. ובכ"מ. (41) אולי הכוונה למאמר דש"פ נצו"י כ"ה אלול תש"כ, שלע"ע לא הגיע לידינו (המו"ל).
(42) ויק"ר רפכ"ט. תוד"ה לתקופות — ר"ה ח, א. (43) אוה"ת תשא ע' ב'ז ואילך. ד"ה הנה אנכי כורת ברית תר"ל (סה"מ תר"ל
ע' קג ואילך). תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' קעד ואילך). וראה גם ד"ה אתם נצבים תשי"ב (סה"מ תשי"ב ע' שסג ואילך). ד"ה כי תשא

אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שְׁזָהוּ מִה שֶׁכְּתוּב⁴⁴ כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶה גו',
דְּקָא פסוק זה מדבר על ענין התשובה, שהיא למעלה מתורה
ומצוותיה (כמבאר לעיל⁴¹) כהבטחת הקדוש-ברוך-הוא שגם אם בני
ישראל יעברו על דברי התורה ויחטאו וייגלו, בכל זאת - "זכרתי להם ברית

ראשונים אשר הוצאתי אותם

מארץ מצרים" היינו שכריתת
הברית על התשובה נכרתה עם
משה ובכוח התשובה שלמעלה
מתורה ומצוות נשאר היהודי
קשור בקדוש-ברוך-הוא גם אם
חטא ונָגַל, והתשובה צריכה
להיות בכל ימות השנה,
ובפרט בארבעים יום
האחרונים שהם היו הפעם
השנייה שמשו רבנו היה בהר
לאחר חטא העגל שִׁמְרָאש
חֲדָשׁ אֱלֹוֹל עַד יוֹם
הַכַּפֻּרִים שָׁבוּ נִפְעַל
הַעֲנִין דְּסִלְחָתִי בְּדִבְרֶיךָ⁴⁵
והרי דברי הסליחה הללו הם
דברי הקדוש-ברוך-הוא למשה
במענה לענין התשובה, שֶׁאֵז
בימי חודש אלול ועשרת ימי
תשובה מידי שנה שהם
בתאריכים של ארבעים הימים
האחרונים שהיה משה בהר
מִדְּגֵשֶׁת כְּרִיתֶת בְּרִית
דְּמִשָּׁה עַל עֲנִין הַתְּשׁוּבָה.
אֲמָנָם, הַפְּנִיָה וְהַתְּכַלִּית
היא שִׁמְהַזְכְּרוֹן בְּפָנִימִיּוֹת
בעניני תורה ומצוות ובענין
התשובה שהם עניינים פנימיים
ורוחניים יִמְשֹׁךְ (בראש השנה
ובכל ימות השנה גַּם בְּזִכְרוֹן

בְּחֻצוֹנִיּוֹת בעניינים גשמיים, וְהִנֵּנוּ, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה שִׁיעֲלָה
זְכֻרֹנְכֶם לְפָנֵי לְטוֹבָה, שְׁזָהוּ הַזְכָּרוֹן בְּפָנִימִיּוֹת, וּכְפִי
שְׁאוּמְרִים בְּסִיּוֹם וְחוֹתֶם הַבְּרָכָה בִּרְכַת זִיכְרוֹנוֹת בְּמוֹסָף שֶׁל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה זֹכֵר הַבְּרִית, שְׁזָהוּ כְּרִיתֶת בְּרִית דְּאֲבָרָהֶם (הַקְשׁוּרָה
עִם עֲקֵדַת יִצְחָק) וְכִרְיתֶת בְּרִית דְּמִשָּׁה — הָרִי זֶה פּוֹעֵל גַּם
בְּזִכְרוֹן בְּחֻצוֹנִיּוֹת, וְגַם אֶת נֶחַ בְּאַהֲבָה זְכָרְתָּ, שִׁיְהִיָּה גַם
הַזְכָּרוֹן עַל עֲנִינֵים חֻצוֹנִיִּים קִיּוֹם הָעוֹלָם וְהַשְּׁפַעַת גִּשְׁמִיּוֹת, שִׁיְמַשֵּׁךְ
בְּכָל סֹדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, מִהַדְרֹגוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת (חֲכֵמָה וּבִינָה שֶׁהֵם רֹאשִׁית

ההשתלשלות וההשפעה מאין ליש ברוחניות) עַד לְמִטָּה מִטָּה, בְּכִנִּי
חֲיִי וּמִזֻּנִי רִוִּיחִי.

(ו) וּבִאֹר הָעֲנִין, דְּלִכְאוּרָה צָרִיךְ לְהִבִּין, מִהוּ הַצָּרֶךְ בְּזִכְרוֹן
בְּנוֹגֵעַ לְבְּחִינַת הַפְּנִימִיּוֹת לְמַה בְּכָלֵל יֵשׁ צוּרָה בְּכִרְיֶת בְּרִית וּבְחִיּוֹק

הזכרון הפנימי של הקדוש-

ברוך-הוא ביחס לנשמות ישראל,

הָרִי בְּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוֹת

יִשְׁנֵנו הַרְצוֹן הָעֲצָמִי

דִּיבְחָר לָנוּ אֶת נִחְלָתָנוּ

אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהָב

סֵלָה⁴⁶ ומבואר בחסידות כי

המשמעות הפנימית של הפסוק

היא שהקדוש-ברוך-הוא בחר

בבני ישראל ואוהב את בני

ישראל ברצון פנימי ועצמי מאד,

שְׁהוּא נִעְלָה יוֹתֵר אֶפְלוֹ

מִעֲנִין הַתְּעַנּוּג, כְּמִבְאָר

בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאַרְכָּה⁴⁷

שְׁהַרְצוֹן מְגֻלָּה (גִּיט

אֲרוּסִים) יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר

הַתְּעַנּוּג כי אף שבודך כלל

הסדר הרגיל של הדרגות

העליונות, וכך גם של כוחות

הנפש הוא שהענוג נעלה מהרצון

(ואדם רוצה בדבר מסוים

כתוצאה מכך שהדבר גורם לו

עונג, וככל שהענוג גדול יותר כך

הרצון גדול וחזק יותר), יש

בחינה נעלית יותר ברצון, "רצון

עצמי" שנעלית יותר מענוג

ומהווה ביטוי חזק יותר של

עומק פנימיות הנפש.

וּכְפִדּוּעַ הָרָאָה וְהַדְּגָמָא

בְּזֶה גַם לְמִטָּה מִהַרְצוֹן

הָעֲצָמִי דִּישְׁרָאֵל, כִּשֶּׁם שֶׁלְקדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יֵשׁ, כְּכִיכּוֹל, רָצוֹן עֲצָמִי לְבִנִי

ישראל, כך יש לבני ישראל רצון עצמי לקדוש-ברוך-הוא וכיוון שהרצון

העצמי של בני ישראל לאלוקות הוא למעלה מענוג, הרי זה מהווה משל לרצון

העצמי של הקדוש-ברוך-הוא בנשמות ישראל, והולך ומבאר את עניניו של

הרצון העצמי למטה, בבני ישראל כְּמִאֲמָר כ"ק אֲדָמוֹרִי הִזְקָן⁴⁸

שְׁאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי אֵינוֹ יָכוֹל וְאֵינוֹ רוֹצֵה לְהִיּוֹת נִפְרָד

מֵאֱלֻקוֹת, שְׂרָצוֹן זֶה הוּא רָצוֹן עֲצָמִי, וְעַד שֶׁמִּבְּיָא לִידֵי

מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפִעֵל, ומאחר שהרצון הזה גורם מסירות נפש בפועל, ויתור

(הב') תשי"ז (סה"מ תשי"ז ע' קמד ואילך). (44) נצבים ל, יא וברמב"ן שם. וראה לקו"ת שם מה, ג. (45) תנחומא פקודי יא. פרש"י
תשא לג, יא. עקב ט, יח. וראה לקו"ת שם כ"ד ע' 570 הערה 10. (46) תהלים מז, ה. (47) ראה המשך תערי"ב שם (ע' תז ואילך).
וראה גם ד"ה ביום השמע"צ תש"כ פ"ג (סה"מ תש"כ ע' כ ואילך). (48) אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ד' ע' שפד. הועתק ב"היום

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 על החיים כפשוטו, ברור שמדובר ברצון עצמי עד כדי כך שאין דבר כלשהו
2 בתוך נפש האדם שגורם ומעורר אותו כי המסירות נפש יכולה לבוא רק בגלל
3 רצון עצמי שלמעלה מכל כוח אחר ואין שום גורם שיכול לעורר רצון כזה
4 וידוע⁴⁹ שענין המסירות-נפש הוא דוקא מצד רצון שאינו

5 קשור עם שכל, שהרי
6 השכל אינו מחיב ואינו
7 נותן מקום לענין
8 המסירות-נפש (שכל)
9 טראגט ניט און בריינגט
10 ניט צו מסירות נפש),
11 שכן על פי שכל יכולים להיות
12 נימוקים שונים מדוע עדיף
13 להישאר בחיים ולא למסור את
14 הנפש ויתירה מזה, לא זו
15 בלבד שמסירות נפש היא מעצם
16 מהותה למעלה מטעם ודעת ולא
17 דבר שמחוייב לפי ההיגיון אלא
18 צעד שנובע רק מרצון עצמי
19 אלא יתירה מזו שרצון זה
20 למסור את הנפש אין בו גם
21 ענין הענג, כי גם אם
22 היה בזה ענג, לא היה
23 בא לידי מסירות נפש
24 אמתית כי גם עונג לא יכול
25 להיות סיבה וגורם לוותר על
26 החיים לחלוטין למען מטרה
27 מסוימת והדבר בא אך ורק מכוח
28 עוד יותר עמוק ופנימי בנפש,
29 וכדי לבוא למסירות נפש
30 אמתית הרי זה דוקא
31 על-ידי רצון עצמי, שלא
32 זו בלבד שאינו מדוד
33 על-פי טעם ודעת ושכל,
34 אלא עוד זאת, שאינו
35 קשור עם ענין הענג,
36 ומזה מוכח, שזהו רצון
37 שלמעלה מענג ולא בחינת
38 הרצון שבה מדובר בדרך כלל
39 והיא למטה מעונג, שלכן
40 יכול רצון זה להביא לידי
41 מסירות נפש למטה
42 בפעל, מסירות נפש אמתית שאין בה ענג. ומאחר שהרצון של
43 הקדוש-ברוך-הוא בבני ישראל (שעליו נאמר "יבחר לנו את נחלתנו" וגו') הוא
44 'רצון עצמי', בדומה לרצון של היהודי המניע אותו למסירות נפש שהוא 'רצון

45 עצמי' למעלה מהשכל ולמעלה מהעונג, למה בכלל יש צורך לעורר אותו?
46 אף-על-פי-כן, הנה גם בבחינת הפנימיות צריך לפעל ענין
47 הזכרון, כי, אף שלא שייך שהרצון העצמי יתבטל וייעלם
48 לחלוטין חס-ושלום, מפל-מקום, אפשר ייתכן שיהיה בהעלם
49 לפי שעה לזמן מסויים.

50 וזהו ענין אמירת פסוקי
51 זכרונות, שמביאים ראיה
52 לענין הזיכרון הפנימי
53 מפסוקי התורה, שעל-
54 ידי-זה פועלים שיהיה
55 הזכרון בפנימיות, זוכר
56 הברית, בריתת ברית
57 דאברהם, ובעמק יותר,
58 בריתת ברית דמשה על
59 התשובה, ועל-ידי-זה
60 לאחר שמעוררים ענין כריתת
61 הברית והזיכרון של אברהם
62 (וזכרון פנימי, בענינים רוחניים
63 של תורה ומצוות ותשובה)
64 נמשך גם הזכרון
65 בחצונות, וגם את נח
66 באברהם זכרת, שזהו
67 הזכרון שנוגע לכל סדר
68 ההשתלשלות, ועד לזכרון
69 גם בענינים גשמיים למטה
70 מעשרה טפחים בכל
71 צרכי האדם.
72 (ז) ועל-פי-זה יש לבאר
73 מאמר רבותינו ז"ל שבו
74 נפתח המאמר אל יפטר
75 אדם מחברו אלא מתוך
76 דבר הלכה, שמתוך כך
77 זכרהו. דהנה, נתבאר
78 לעיל (סעיף ב) שמצד
79 סדר ההשתלשלות
80 (שנעשה מצד רצון
81 הבורא שתהיה דירה
82 בתחתונים⁵⁰) ישנו ענין
83 ירידת הנשמה למעלה,
84 מאגרא רמה מגג גבוה, עד
85 שבאה למטה, לבריא
86 עמיקתא לבור עמוק, במדידות והגבלות העולם, עד שיכול
87 להיות ענין של העלם והסתור
88 דיפטר ויפרד אדם היהודי מחברו הקדוש-ברוך-הוא. ולכן צריך

נפש בפעל, וידוע⁴⁹ שענין המסירות-נפש הוא דוקא
מצד רצון שאינו קשור עם שכל, שהרי השכל אינו
מחיב ואינו נותן מקום לענין המסירות-נפש (שכל)
טראגט ניט און בריינגט ניט צו מסירות נפש), ויתירה
מזה, שרצון זה אין בו גם ענין הענג, כי גם אם היה
בזה ענג, לא היה בא לידי מסירות נפש אמתית, וכדי
לבוא למסירות נפש אמתית הרי זה דוקא על-ידי רצון
עצמי, שלא זו בלבד שאינו מדוד על-פי טעם ודעת
ושכל, אלא עוד זאת, שאינו קשור עם ענין הענג, ומזה
מוכח, שזהו רצון שלמעלה מענג, שלכן יכול להביא
לידי מסירות נפש למטה בפעל, מסירות נפש אמתית
שאין בה ענג. ואף-על-פי-כן, הנה גם בבחינת
הפנימיות צריך לפעל ענין הזכרון, כי, אף שלא שייך
שהרצון העצמי יתבטל חס-ושלום, מפל-מקום, אפשר
שיהיה בהעלם לפי שעה. וזהו ענין אמירת פסוקי
זכרונות, שמביאים ראיה מפסוקי התורה, שעל-ידי-זה
פועלים שיהיה הזכרון בפנימיות, זוכר הברית, בריתת
ברית דאברהם, ובעמק יותר, בריתת ברית דמשה על
התשובה, ועל-ידי-זה נמשך גם הזכרון בחצונות, וגם
את נח באברהם זכרת, שזהו הזכרון שנוגע לכל סדר
ההשתלשלות, ועד למטה מעשרה טפחים בכל צרכי
האדם.

(ז) ועל-פי-זה יש לבאר מאמר רבותינו ז"ל אל יפטר
אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה,
שמתוך כך זכרהו. דהנה, נתבאר לעיל (סעיף ב) שמצד
סדר ההשתלשלות (שנעשה מצד רצון הבורא שתהיה
דירה בתחתונים⁵⁰) ישנו ענין ירידת הנשמה למעלה,
מאגרא רמה, עד שבאה למטה, לבריא עמיקתא,
במדידות והגבלות העולם, עד שיכול להיות ענין של
העלם והסתור, שהוא ענין דיפטר אדם מחברו. ולכן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לפעל שיהיה זוכרהו (על-דרך שיעלה זכרונכם לפני
2 לטובה), והינו, לעורר את השרש של נשמות ישראל כפי
3 שהוא בבחינת הפנימיות שלמעלה (לפני), ועד לבחינת
4 הפנימיות שהיא נעלית יותר מבחינת החכמה וגם מבחינת

5 הענג שלמעלה, שזהו

6 הרצון העצמי שלמעלה

7 (על-דרך שבראש השנה

8 מידי שנה בשנה צריכים

9 לפעל מחדש את התעוררות

10 הזכרון בפנימיות, לפי

11 שכל הענינים חוזרים

12 לקדמותם⁵¹ כפי שהיו לפני

13 בריאת העולמות וצריך לעורר

14 אצל הקדוש-ברוך-הוא בכל שנה

15 מחדש את הרצון לברוא עולמות

16 ולמלך עליהם, ולכן צריכה

17 להיות ההמשכה מבחינה

18 נעלית יותר מהבחינה

19 שבה חזרו כל הענינים

20 בשנים הקודמות, שזהו

21 בחינת 'רצון עצמי'

22 (שלמעלה משכל וענג).

23 וענין זה נעשה על-ידי

24 דבר הלכה דוקא. דהנה,

25 מבאר בארבה באגרת

26 הקדוש⁵² בפרוש מאמר

27 רבותינו ז"ל⁵³ כל

28 השונה הלכות בכל יום

29 מובטח לו שהוא בן עולם הבא

30 כו', הלכות דייקא ודווקא

31 חלק ההלכות שבתורה נקרא

32 'כתרה של תורה', שענין

33 ההלכות הוא שבהם

34 נמצא רצון העליון (בחינת

35 הכתר שלמעלה מעשר

36 הספירות) בגלוי כי הרצון

37 העליון התלבש במצוות התורה

38 (שמספרן תרי"ג ובתוספת שבע מצוות דרבנן – בגימטריא 'כתר') ובעוד

39 שבתורה שבכתב הרצון העליון שבמצוות הוא נעלם ונסתר (כפי שצוטט

40 לעיל מאגרת הקודש שבתניא לגבי מצות תפילין, למשל) הרי בהלכות

41 הפסוקות הרצון העליון שבמצוות הוא גלוי וידוע ולכן השונה הלכות דווקא

42 מובטח לו שהוא בן עולם הבא כי בלימוד ההלכה נפש האדם מלוכשת

43 ברצון העליון.

צריך לפעל שיהיה זוכרהו (על-דרך שיעלה זכרונכם

לפני לטובה), והינו, לעורר את השרש של נשמות

ישראל כפי שהוא בבחינת הפנימיות שלמעלה (לפני),

ועד לבחינת הפנימיות שהיא נעלית יותר מבחינת

החכמה וגם מבחינת הענג שלמעלה, שזהו הרצון

העצמי שלמעלה (על-דרך שבראש השנה צריכים לפעל

הזכרון בפנימיות, לפי שכל הענינים חוזרים

לקדמותם⁵¹, ולכן צריכה להיות ההמשכה מבחינה

נעלית יותר מהבחינה שבה חזרו כל הענינים, שזהו

בחינת 'רצון עצמי' שלמעלה משכל וענג). וענין זה

נעשה על-ידי דבר הלכה דוקא. דהנה, מבאר בארבה

ב'אגרת הקדוש'⁵² בפרוש מאמר רבותינו ז"ל⁵³ כל

השונה הלכות בכל יום כו', הלכות דייקא, שענין

ההלכות הוא שבהם נמצא רצון העליון בגלוי. ולכן,

הנה כדי שהרצון העצמי שלמעלה יהיה כלי ויתקשר עם

הרצון העצמי שלמעלה, הרי זה נעשה (לא על-ידי ענין

שבשכל, ככל שתגדל מעלת השכל, ואפלו לא על-ידי

ענין של ענג, אלא) על-ידי ענין הרצון, שזהו ענין דבר

הלכה, שבה ישנו רצון העליון כמו שהוא, ללא ערוב

ענינים נוספים וזולת הרצון, וכפי שמסים במאמר⁵⁴ גדל

הענין דהלכה פסוקה, שבה כל עמק עצמות רצון

העליון.

(ח) ומסים אדפרתן מלתא כו' כל ארץ שגור עליה

אדם הראשון לישוב נתישבה, וכל ארץ

שלא גור עליה אדם הראשון לישוב לא נתישבה.

והענין בזה, כמבאר במאמר⁵⁴ שאדם הראשון הוא

פרצוף אדם קדמון, וגזרת אדם הראשון הוא מחשבה

ארץ שגור עליה אדם

הראשון לישוב נתישבה, וכל ארץ שלא גור עליה אדם

הראשון לישוב לא נתישבה. והענין בזה, כמבאר במאמר⁵⁴

דשנת תרפ"ט שאדם הראשון האמור כאן הוא משל לבחינה רוחנית

עליונה הנקראת 'פרצוף' (בתבנית שלימה הכוללת כוחות וענינים רבים כשם

שפרצוף האדם הגשמי, להבדיל, כולל כמה כוחות שונים) אדם קדמון,

היא בחינה עליונה באלוקות שלמעלה מהעולמות שבהם יש ספירות ואורות

44 ולכן, הנה כדי שהרצון העצמי שלמעלה יהיה כלי ויתקשר
45 עם הרצון העצמי שלמעלה, הרי זה נעשה (לא על-ידי ענין
46 שבשכל, ככל שתגדל מעלת השכל, ואפלו לא על-ידי ענין
47 של ענג כפי שהוסבר לעיל שדרך כלל העונג הוא למעלה מהרצון אבל
48 הרצון העצמי נעלה לא רק

49 מהשכל אלא גם מהעונג ולכן

50 ההתקשרות והחיבור (ההיפך

51 מ'יפטר' שענינו ריחוק ופירוד,

52 היא לא על ידי שכל (שלמטה

53 מרצון רגיל) וגם לא על ידי עונג

54 (שלמעלה מרצון רגיל) אלא

55 על-ידי ענין הרצון

56 העצמי, שזהו ענין דבר

57 הלכה, שבה ישנו רצון

58 העליון כמו שהוא, ללא

59 ערוב ענינים נוספים

60 וזולת הרצון, וכפי

61 שמסים במאמר⁵⁴ הנ"ל

62 דשנת תרפ"ט גדל הענין

63 דהלכה פסוקה, שבה

64 כל עמק עצמות רצון

65 העליון וזה לשונו: "ממשיכים

66 אור זה שהוא גילוי העצמות

67 ברוך הוא כמו שהוא לפני

68 הצמצום... וזהו ענין הלכה

69 שמולכים וממשיכים את אור

70 אין סוף הבלי גבול... הליכות

71 עולם לו, היינו בכדי שיהי גילוי

72 העצמות כמו שהוא לפני

73 הצמצום וזהו ל"ו הוא על ידי

74 הלכות דווקא, דבהלכה פסוקה

75 הרי בזה כל עמק עצמות רצון

76 העליון."

(ח) ומסים במאמר חכמינו

78 ז"ל שבו נפתח המאמר

79 אדפרתן מלתא כו' כל

80 ארץ שגור עליה אדם

81 הראשון לישוב נתישבה, וכל ארץ שלא גור עליה אדם

82 הראשון לישוב לא נתישבה. והענין בזה, כמבאר במאמר⁵⁴

83 דשנת תרפ"ט שאדם הראשון האמור כאן הוא משל לבחינה רוחנית

84 עליונה הנקראת 'פרצוף' (בתבנית שלימה הכוללת כוחות וענינים רבים כשם

85 שפרצוף האדם הגשמי, להבדיל, כולל כמה כוחות שונים) אדם קדמון,

86 היא בחינה עליונה באלוקות שלמעלה מהעולמות שבהם יש ספירות ואורות

רפ"ו. ובכ"מ. 51) ראה פ"ח ושער הכוונות שער ר"ה. סידור האריז"ל במקומו. לקו"ת שם נא, ב. ובכ"מ. 52) סכ"ט. 53) מגילה

כח, ב. נדה עג, א. 54) סה"מ תרפ"ט שם ע' 258.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מסוגים שונים ונבדלים זה מזה אלא בה כל 'סדר ההשתלשלות' וכל העולמות
2 וכל המאורעות שמהביראה ועד ימות המשיח נכללים בסקירה אחת (כאדם
3 הרוצה לבנות בית שכאשר הבית מתחיל לעלות במחשבתו, כל הפרטים של
4 הגג הקירות והחלונות נכללים במחשבה אחת ויחידה) וְגִזְרַת אֲדָם

הָרָאוֹן הוּא מַחֲשָׁבָה

6 הַקְדוּמָּה הָאֶחָת, הַכְּלִלִית
7 דִּ'אֲדָם קְדָמוֹן, וְהִינוּ, 2
8 דְּכָל מַעֲשֵׂי בְנֵי אָדָם
9 וְעִנְיָנֵיהֶם הֵם עַל-פִּי
10 הַגְּזֵרָה דִּהֲשָׁגָה
11 הָעֲלִיוֹנָה כְּפִי שְׁעָלָה
12 בַּמַּחֲשָׁבָה הַקְדוּמָּה
13 דִּ'אֲדָם קְדָמוֹן' שלאחר מכן
14 בדרגות הרבות של סדר
15 ההשתלשלות באה לידי ביטוי
16 בפרטים ופרטי פרטים רבים מאד
17 אבל כולם כלולים ב'מחשבה
18 הקדומה דא"ק' וכל מה שנברא
19 וכל מה שמתרחש בכל העולמות
20 הוא בהשגחה פרטית.

21 וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר יֵשׁ בָּזָה
22 בהשגחת הקדוש-ברוך-הוא על
23 כל העולמות ועל כל הנבראים
24 ב' אופנים, השגחה בצורה
25 חיובית, מה יהיה ואיך יהיה ומתי
26 יהיה - אֶרֶץ שְׁגֹזֵר עָלֶיהָ
27 אָדָם הָרָאוֹן לִישׁוּב
28 נְתִישָׁבָה, והשגחה בצורה
29 שלילית, מה לא יהיה - וְאֶרֶץ
30 שְׁלֹא גֹזֵר עָלֶיהָ אָדָם
31 הָרָאוֹן לִישׁוּב
32 נְתִישָׁבָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי אופנים
33 בהשגחת ה' על העולם יש להם
34 ב' אופנים מקבילים
35 בַּעֲבוּדַת הוֹי', עֲבוּדָה
36 בְּאֶפֶן שֶׁל חֵיבוֹב בְּצַד
37 הַטּוֹב, עַל-יְדֵי קִיּוֹם

38 מַצּוֹת עֲשֵׂה, וְעֲבוּדָה בְּאֶפֶן שֶׁל שְׁלִילָה בְּצַד הַהֶפְכִּי, עַל-יְדֵי
39 שְׁמִירַת מַצּוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וּבִכְלָלוֹת הֵם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּסוּר
40 מֶרַע וְעֲשֵׂה טוֹב⁵⁵. וּבִכְלָלוֹת הָעֲבוּדָה בְּשְׁנֵי סוּגֵי אֲרָצוֹת אֱלוֹ
41 הַיָּא עַל-פִּי הַגְּזֵרָה דִּהֲשָׁגָה הָעֲלִיוֹנָה הַמְּכֻוֹנָת כָּל אֶחָד וְאֶחָד
42 באיזה מקום באיזה זמן ובאיזה אופן אדם פרטי זה יעבוד את ה'.
43 וּמִמְשִׁיף בְּמֶאֱמָר: כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁵⁶ מֵה' מַצְעֲדֵי גָבֵר כּוֹנֵנִי
44 וְדִרְכּוֹ יִחְפֹּץ [וְכִידוּעַ תּוֹרַת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְכ"ק אֲדָמוֹר

45 הַזֶּקֶן⁵⁷ עַל הַפְּסוּק, שֶׁכְּאֲשֶׁר יְהוּדֵי בָּא לְמָקוֹם מְסִים, עָלִיו
46 לְדַעַת שֶׁהַשָּׁגָחָה הָעֲלִיוֹנָה הַבִּיָּאָה אוֹתוֹ לְמָקוֹם זֶה, וְהַכּוֹנֵנָה
47 בָּזָה הִיא כְּדִי שְׁדַרְכּוֹ — שֶׁל הַקֶּבֶ"ה — יִחְפֹּץ הֵינּוּ שֶׁהִיָּהוּדֵי
48 בָּא לְאוֹתוֹ מְקוֹם מְסִים כְּדִי לַחְפוֹץ וּלְרַצוֹת וּלְקַיֵּם שֵׁם אֶת דְּרָכּוֹ שֶׁל

49 הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כּוֹלֵל גַּם
50 הַפְּרוּשׁ הַנוֹסֵף בַּפְּסוּק
51 שְׁ(דִרְכּוֹ) יִחְפֹּץ קִאֵי עַל
52 הַקֶּבֶ"ה ולא על האדם, היינו
53 שהקדוש-ברוך-הוא מביא את
54 האדם למקום מסוים ובזמן
55 מסוים בהתאם לרצון העליון של
56 הקדוש-ברוך-הוא], לְהַצְלִיחַ
57 לְאִישׁ וְאִישׁ בַּעֲבוּדָתוֹ
58 בְּתוֹרָה וּמַצּוֹת וּבְכָל
59 עִנְיָנָיו הַגְּשָׁמִיִּים בְּכִדִּי
60 לְהַשְׁלִים הַכּוֹנֵנָה הָעֲלִיוֹנָה
61 לְהִיּוֹת וְתוֹרָה אוֹר בְּאוֹר
62 כִּי טוֹב (ובכך מסתיים המאמר
63 דשנת תרפ"ט).

64 וַיֵּשׁ לוֹמֵר בְּבֹאוֹר קֶשֶׁר
65 הָעִנְיָנִים בְּמֶאֱמָר רַ"ל זֶה
66 שֶׁתְּחִילָתוֹ בַּעֲנִין לִימּוֹד וְאִמִּירַת
67 דְּבַר הַלְכָּה לְעוֹרֵר אֶת הַזִּיכּוֹן
68 לַמַּעַל כְּדִי לַנּוֹעַ רִיחּוֹק וּפִירוֹד
69 מֵאֲלוּקוֹת וּסּוּפוֹ בַּעֲנִין הַהֲשָׁגָה
70 פְּרִטִית הַמְּכֻוֹנָת אֶת דְּרָכּוֹ שֶׁל כָּל
71 אָדָם כִּיֵּצֵד יַעֲבֹד אֶת ה', שֶׁכְּדִי
72 שְׁיִהְיֶה זִכְרָהוּ וְהָאָדָם יִהְיֶה
73 קְרוֹב לְאֲלוּקוֹת, לֹא מְסַפֵּיק
74 לְמוֹד דְּבַר הַהֲלָכָה,
75 לְמוֹצִיאֵיהֶם בְּפָה⁵⁸
76 כְּמֹאֲמֵר חֲכָמֵנוּ ז"ל עַל הַפְּסוּק
77 "חַיִּים הֵם לְמוֹצִיאֵיהֶם" —
78 לְמוֹצִיאֵיהֶם בְּפֶה שְׁדַרְכֵי הַתּוֹרָה
79 מִמְּשִׁיכִים חַיּוֹת לְמִי שֶׁמִּבְטָא אֶת
80 לִימּוֹדוֹ בְּדִיבּוּר פֶּה וּמִכָּאֵן שִׁישׁ
81 מַעַל גְּדוּלָּה בְּדִיבּוּר בְּדַבְּרֵי

82 תּוֹרָה כְּשֶׁלְעַצְמוֹ אֲבָל כִּכּוֹן לֹא דִי, אֲלֹא נֹסֵף עַל הַהֲמָשָׁכָה
83 מִמַּחֲשָׁבָה לְדַבּוּר, צָרִיף לְהִיּוֹת נִמְשָׁף גַּם בַּעֲבוּדָה בְּפַעַל,
84 לְקַיֵּם גְּזֵרַת אָדָם הָרָאוֹן וְכֹאמֹר הַכּוֹנֵנָה לְבַחֲחֵת 'אָדָם קְדָמוֹן'
85 בְּאֲלוּקוֹת כָּל אֶרֶץ לְפִי עֲנִינָה, לִישׁוּב אוֹ שְׁלֹא לִישׁוּב (כְּמוֹ
86 בְּרָאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁלֹא מְסַפֵּיק אֲמִירַת פְּסוּקֵי זְכָרוֹנוֹת, אֲלֹא
87 צָרִיף גַּם עֲנִין הַמַּעֲשֵׂה תְּקִיעָה בְּשׁוּפָר בְּפוּעַל, שֶׁזָּהוּ אוֹמְרוֹ בְּגִמְרָא
88 שְׁכָרִי שִׁיעֵלָה זִכְרוֹנְכֶם לְפָנַי בְּרָאשׁ הַשָּׁנָה לֹא דִי בְּאִמִּירַת הַפְּסוּקִים בְּדִיבּוּר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אלא ובמה בשופר³⁴, כמבאר בארכה במאמרים שלפני-זה⁵⁹
 2 שנאמרו בראש השנה שנה זו תשכ"א שמדי שנה בראש השנה יש המשכת
 3 אור חדש שלא היה בשנים הקודמות ולכן מידי שנה יש לעורר ולבנות מחדש
 4 את ענין מלכות הקדוש-ברוך-הוא על העולמות והנבראים אך כדי שהאור

5 החדש אכן יומשך למטה לא די

6 באמירה בריבור אלא צריכה

7 להיות פעולה גשמית מעשית

8 שהיא התקיעה בשופר).

9 (ט) וזהו אל יפטר אדם

10 מחברו אלא מתוך דבר

11 הלכה שמתוך כך

12 זוכרהו, כמבאר בארכה

13 בהמשך תרס"ו⁶⁰ שבעים

14 יריות הנשמה בגוף היא מצב

15 שעלול לגרום פירוד בין הקדוש

16 ברוך-הוא והנשמה אלא

17 שהירידה היא לצורך עלייה

18 ולשם העלייה ולכן האדם יכול

19 להמשיך להיות קשור באלוקות

20 למרות הריחוק, כמבואר שם

21 המשל מן מלך

22 ששולחו המלך הרחק

23 ממנו כדי לגלות על-ידי

24 זה מה שביקלתו של בן

25 המלך לפעל במרחקים,

26 כאשר איננו נמצא לצד אביו

27 המלך כו', וכך יתגלו בו כוחות

28 שלא היו מתגלים בהיותו ליד

29 אביו המלך ואין לו ניסיונות

30 קשים ולכן נותן לו המלך

31 לבנו מלכתחלה בעת הפרידה

32 ביניהם איזה דבר חפץ

33 כלשהו שישאר ביד בן המלך

34 תמיד שיזכרנו עד אשר

35 יחזרו ויתראו (כמו

36 שמבאר במאמר⁶¹),

37 ובנמשל – כאשר הנשמה יורדת לגוף בעולם הזה הגשמי נותן הקדוש-ברוך

38 הוא בידה דבר מסויים שזהו ענין דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו,

39 היינו, שעל-ידי-זה שנותן לו דבר ההלכה, ברור הדבר בלי

40 ספק שלמרות גדול הירידה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, כנ"ל, בסופו של

41 דבר לא יהיה פירוד חס ושלום - שלא ידח ממנו נדח⁶², אלא יהיה

42 זוכרהו כל הזמן בלי הפסק, עד אשר יחזרו ויתראו.

43 וזהו גם באור דיוק הלשון אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך

44 דבר הלכה, דלקאורה הנה ליה למימר בקצור יותר, יפטר

אומרו ובמה בשופר³⁴, כמבאר בארכה במאמרים
 שלפני-זה⁵⁹).

(ט) וזהו אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה
 שמתוך כך זוכרהו, כמבאר בארכה בהמשך

תרס"ו⁶⁰ המשל מן מלך ששולחו המלך הרחק ממנו
 כדי לגלות על-ידי-זה מה שביקלתו של בן המלך לפעל

כו', ולכן נותן לו מלכתחלה איזה דבר שיזכרנו עד אשר
 יחזרו ויתראו (כמו שמבאר במאמר⁶¹), שזהו ענין דבר

הלכה, שמתוך כך זוכרהו, היינו, שעל-ידי-זה שנותן לו
 דבר ההלכה, ברור הדבר שלא ידח ממנו נדח⁶², אלא

יהיה זוכרהו, עד אשר יחזרו ויתראו. וזהו גם באור דיוק
 הלשון אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה,

דלקאורה הנה ליה למימר בקצור יותר, יפטר אדם
 מחברו מתוך דבר הלכה. אף הענין הוא, שבזה מדגש

שולוי זאת שמלכתחלה נתן דבר הלכה שמתוך כך
 זוכרהו, לא היה כלל מעמד ומצב דיפטר אדם מחברו,

כי אם מעמד ומצב דאל יפטר אדם מחברו, וכל
 האפשרות לירידה דיפטר אדם מחברו, אינה אלא צריך

עליה (על-דרך האמור לעיל (סעיף ג) בנוגע לכונת
 הצמצום שעל-ידו נעשית האפשרות להענין דיפטר

אדם מחברו, שהוא בשביל הגלוי כו'), כדי שיהיה
 זוכרהו כל זמן שנמצאים בפליחות. וכאמור, שברור

הדבר שיהיה זוכרהו, וברור הדבר שיחזרו ויתראו,
 וכמשל בן המלך שהיה בשביה וחוזר לאביו המלך,

שאז השמחה היא גדולה ביותר⁶³, ושמחה זו פורצת כל
 הגדרים⁶⁴, ונמשך עצמותו ומהותו יתברך עד למטה

מעשרה טפחים, שתהיה דירה לו יתברך בתחתונים.

לאביו המלך, שאז השמחה היא גדולה ביותר⁶³ (ובלשון רבנו
 חזקן בתניא: לגבי עבודת ה' בשמחה: "תהיה עבודתו כל ימיו בשמחה רבה

היא שמחת הנפש בצאתה (כאשר היא משתחררת) מהגוף המתועב ושבה אל
 בית אביה כנעוריה בשעת התורה והעבודה... ואין לך שמחה גדולה כצאת

מהגלות והשביה כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית האסורים ומנוול
 באשפה ויצא לחפשי אל בית אביו המלך"), ושמחה זו פורצת כל

הגדרים⁶⁴, ונמשך עצמותו ומהותו יתברך עד למטה

מעשרה טפחים, שתהיה דירה לו יתברך בתחתונים.

45 אדם מחברו מתוך דבר הלכה ומדוע נאמר הדבר דווקא בלשון
 46 שלילה ובאריכות יותר? אף הענין הוא שאכן במכוון לא נאמר הדבר
 47 בלשון שמשמעו שישנה דרך כיצד יפטר אדם מחברו ויתרחק ח"ו מאלוקות
 48 (אלא שיש עצה כיצד למנוע זאת) אלא הדבר נאמר בדווקא בלשון ששוללת
 49 לחלוטין את האפשרות של

50 "יפטר" ויתרחק, שבזה

51 מדגש שולוי זאת

52 שמלכתחלה נתן דבר

53 הלכה שמתוך כך

54 זוכרהו, לא היה כלל

55 מעמד ומצב דיפטר אדם

56 מחברו, כי אם מעמד

57 ומצב דאל יפטר אדם

58 מחברו, וכל האפשרות

59 לירידה דיפטר אדם

60 מחברו וכללות ירידת הנשמה

61 בגוף, אינה אלא צריך

62 עליה (על-דרך האמור

63 לעיל (סעיף ג) בנוגע

64 לכונת הצמצום שעל-ידו

65 נעשית האפשרות להענין

66 דיפטר אדם מחברו,

67 שלכאורה הצמצום מהווה העלם

68 והסתר גדול על האלוקות אבל

69 האמת היא שהוא מלכתחילה

70 בשביל הגלוי כו'), כדי

71 שיהיה זוכרהו כל זמן

72 שנמצאים בפליחות של

73 הנשמה בעולם הזה. וכאמור,

74 שברור הדבר בלי ספק

75 שיהיה זוכרהו לכל אורך

76 השליחות כנ"ל, וברור הדבר

77 שיחזרו ויתראו בסיום

78 השליחות, וכמשל בן

79 המלך שהיה בשביה אבל

80 בסופו של דבר - וחוזר

81 לאביו המלך, שאז השמחה היא גדולה ביותר⁶³ (ובלשון רבנו

82 חזקן בתניא: לגבי עבודת ה' בשמחה: "תהיה עבודתו כל ימיו בשמחה רבה

83 היא שמחת הנפש בצאתה (כאשר היא משתחררת) מהגוף המתועב ושבה אל

84 בית אביה כנעוריה בשעת התורה והעבודה... ואין לך שמחה גדולה כצאת

85 מהגלות והשביה כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית האסורים ומנוול

86 באשפה ויצא לחפשי אל בית אביו המלך"), ושמחה זו פורצת כל

87 הגדרים⁶⁴, ונמשך עצמותו ומהותו יתברך עד למטה

88 מעשרה טפחים, שתהיה דירה לו יתברך בתחתונים.

רע"א (59) ד"ה תקעו דיום ב' דר"ה פ"ג (סה"מ תשכ"א ע' ה.) (60) ס"ע שפ ואילך. (61) סה"מ תרפ"ט ע' 253. (62) שמואל-ב יד, יר. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג. (63) ראה תניא פ"א (מ, סע"א ואילך). (64) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

בס"ד. שיחת יום ג' פרשת לך לך, ד' מרחשון ה'תשכ"א - ביחידות כללית לתושבי כפר חב"ד שליט"א -

בלתי מוגה

- א. אף שהבא לקמן דובר כבר עם אנשים פרטיים, מכל-מקום, כיון שיש מעלה בהכלל על הפרט, שמלבד צירוף ריבוי פרטים ישנו גם האור העולה על כולנה (כדאיטא בתניא¹), לכן ידובר על זה עוד פעם, וכיון ש"אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש"², הרי מסתמא יהיה בזה גם חידוש.
- ב. כפר חב"ד, שייסדו רבינו נשיאינו, הוא לא רק שטח ומקום מסויים, ולא רק עבור אנשים פרטיים ומשפחות מסויימות שנמצאים שם, אלא זהו מקום שנוגע עבור הסביבה והשטח של ארץ ישראל כולה, ובמילא גם עבור כללות בני ובנות ישראל בכל העולם³.
- ומזה מובן ב' נקודות:
- (א) הכח שניתן לכל אחד מתושבי כפר חב"ד - אינו רק כפי שניתן כדי לפעול במקום מסויים, אלא כדי לפעול בכללות בני ישראל.
- (ב) גודל הזכות, והחוב והאחריות שיש בזה.
- ג. כל תושבי כפר חב"ד הם שלוחים של הרבי, וצריכים הם לפעול ולסייע בעניני הכפר. הכוונה בזה היא - לא רק בנוגע לענינים רוחניים, אלא גם בנוגע לענינים גשמיים כפשוטם, כמו נקיון ושכלול הכפר, וגם בדברים קטנים, ומה גם שיתכן שאינם דברים קטנים.
- ועל-דרך מה שכתב הרמב"ם⁴ בביאור הטעם דלבישת בגדי כהונה, שזהו בפשטות בשביל הרושם והיופי כפשוטו, וכך גם כפר חב"ד שנתייחד על-ידי הרבי, שצריך להיות באופן של יופי ("ס'זאל האָבן אַ פֿאַניס") בגשמיות כפשוטו.
- ובפרט בענינים הבולטים לעין, הן בבנינים פרטיים והן בבנינים ציבוריים, ולדוגמא: כאשר עורכים "הנחת אבן פינה", וכעבור שנה עדיין לא עומד הבנין על תילו, שזהו דבר הבולט לעין, ולכן צריך לתקן זאת בזריזות ובמהירות.
- וכפי שאמר הרבי פעמים רבות⁵, שכאשר מתקנים בצירוף קו אחד, הרי זה מייפה, משפר ומשנה את כללות הצירוף.
- ובענין זה צריכים לעסוק לא רק האנשים שנתמנו לעסוק בזה במישרין, אלא גם כל אחד מתושבי כפר חב"ד, כיון שכל אחד הוא שליח של הרבי, מייסד הכפר.
- וכמו כן בנוגע לענינים רוחניים - הרי זה נוגע לא רק אל הרב, מרא דאתרא, ולא רק ל"ועד הרוחני" - שהם בוודאי צריכים לעסוק בזה, במכלל-שכן וקל-וחומר - אלא גם כל אחד מתושבי כפר חב"ד, שייסד רבינו נשיאינו, צריך להשתדל שיהיו "לשם ולתפארת",
- החל מבית הכנסת ובית המדרש, ולהבדיל, בית הטבילה, וכן כל המוסדות שבכפר: תלמוד תורה, בית רבקה, בית ספר למלאכה - שיהיו בתכלית השלימות כפי רצונו של הרבי, ו"כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'".⁶
- ויהי-רצון שתתעסקו בזה כפי הכוחות שלכם ועוד יותר מזה, כי, "הוא יכלכלך"⁷, שינתנו לכם כחות לפעול עוד יותר ממה שיכולים.
- ד. ועתה, הנני ממנה אתכם בתור שלוחים שלי, למסור את הדברים הנ"ל לכל אחד ואחת - "כה תאמר לבית יעקב, אלו הנשים, ותגיד לבני ישראל, אלו האנשים"⁸ - כולל גם קטנים וקטנות,

אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שצו.

(6) ישע"י סא, ט.

(7) תהלים נה, כג. וראה סה"מ עזר"ת ע' קז. תפר"ח ע' כח. תרצ"ט

ע' 21. ועוד.

(8) יתרו יט, ג ובמכילתא ופרש"י עה"פ.

(1) שעה"ה"א פי"ב.

(2) חגיגה ג, א.

(3) ראה גם תו"מ ח"ז ע' 92. חכ"א ע' 238. חכ"ד ע' 258. חכ"ו

ע' 132. חכ"ז ע' 453. ועוד.

(4) מו"נ ח"ג פמ"ה.

(5) ראה גם סה"מ תרצ"ב ע' שכ. סה"ש תרצ"ו ע' 46. אג"ק

- 1 כי, אף-על-פי שבעניני מצוה יש חילוק בין גדול לקטן, הרי, כשמדובר אודות קידוש שם ליובאוויטש, אין
2 חילוק בין גדולים לקטנים, ואדרבה, לפעמים יכולים הקטנים לפעול עוד יותר,
3 והיינו, שגם תלמיד ב"חדר", בבית ספר למלאכה, או ילדה בבית רבקה, שומע ("דערהערט") זאת ונעשה
4 מונח אצלו ("עס לייגט זיך אָפּ ביי אים"), ועד שנעשה "טופח על מנת להטפוח".⁹
5 ה. תמסרו את הדברים הנ"ל בשמחה ובטוב לבב, ויהיו הדברים יוצאים מן הלב, ובמילא יהיו גם נכנסים
6 אל הלב¹⁰, ולא יסתפקו בכך ש"רחמנא לבא בעי"¹¹, אלא באופן ש"לבא פליג לכל שייפין"¹²,
7 וכך יהיה הן ביום ראשון, הן ביום שני, הן ביום שלישי, הן ביום רביעי, הן ביום חמישי, הן ביום ששי,
8 ועד לשבת ויום טוב,
9 ובמילא תהיה גם הרחבה בגשמיות כפשוטו,
10 והיינו, שלא יהיה באופן ד"הכנעני אז בארץ", ש"הולך וכובש כו'" (כמו שכתוב בפרשת השבוע¹³), אלא
11 "ונהפוך" - שכפר חב"ד יתרחב ויתפשט, וכמו שכתוב¹⁴ "מעט מעט אגרשנו גו' ונחלת את הארץ", עד שיתפשט
12 בכל ארץ ישראל, ומשם - בכללות העולם כולו,
13 על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו, אמן.

* * *

- 14 [בסיום היחידות, פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א להרב דכפר חב"ד הרב שניאור זלמן גרליק, ואמר:
15 איתא במדרש¹⁵ "עד שמשא כותב את התורה נשתייר בקולמוס קמעא, והעבירו על ראשו, וממנו נעשו לו
16 קרני ההוד".
17 ולכאורה, הרי הקב"ה ידע כמה דיו צריך לכתיבת התורה, ואם כן, למה נשתייר בקולמוס קמעא?
18 אך הענין הוא - שעניני קדושה הם בלי גבול, ולכן נשאר תמיד קמעא.
19 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) ברצוני להתוועד עוד פעם עם הנוסעים].

בס"ד. שיחת יום ג' פרשת לך לך, ד' מרחשון ה'תשכ"א.

בלתי מוגה

- 20 א. ידוע מאמר הגמרא¹ "גדולה לגימא שמקרבת", כפי שלמדים מהעדר הלגימא "שהרחיקה שתי משפחות
21 מישראל (עמון ומואב), שנאמר² על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים" (שלפי שלא קדמו ישראל בלחם
22 ומים נכתב שלא יבואו בקהל).
23 ויש לקשר זה עם שיעור היום בפרשת השבוע - כמובן מתקנת רבינו נשיאנו ללמוד בכל יום פרשה חומש
24 עם פירוש רש"י³, ששיעור חומש היומי שייך ליום זה - שבו מסופר על הפירוד שבין אברם ללוט, "ויסע לוט
25 גו' ויפרדו איש מעל אחיו"⁴, שמזה נעשה אחר-כך הפירוד שבין בני ישראל לעמון ומואב (בניו של לוט).
26 ומזה למדים עד כמה גדול כוחה של לגימא בנוגע לפעולת הקירוב - אפילו בנוגע לעמון ומואב (שאילו
27 היו מקדמים את ישראל בלחם ומים, היה ביניהם מצב של קירוב), ובמכל-שכן וקל-וחומר בנוגע לבני ישראל
28 עצמם, וכדלקמן.

(15) תנחומא ס"פ תשא. וראה תו"ש תשא לד, כט (אות רלא).

(1) סנהדרין קג, סע"ב (ובפרש"י).

(2) תצא כג, ה.

(3) ראה אגרות-קודש שלו ח"ז ע' ל (נעתק בהקדמה ל"היום יום").

ועוד.

(4) פרשתנו (לך לך) יג, יא.

(9) ל' חז"ל - ברכות כה, רע"ב. ועוד.

(10) ראה ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א. ועוד.

(11) סנהדרין קו, ב ובפרש"י. זהר ח"ב קסב, ב. ח"ג רפא, רע"ב.

(12) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, רע"ב. רכא, ב. רלב, א.

(13) לך לך, יו ובפרש"י.

(14) משפטים כג, ל.

- ב. ובפרטיות יותר - שפעולת הקירוב שעל-ידי לגימה היא גם במצב של תוקף הפירוד ביותר.¹
- ובהקדם מה שכתוב⁵ "פוטר מים ראשית מדון", היינו, שענין של מדון ופירוד, הנה גם כאשר מתחיל באופן קל ביותר, הרי אם לא יעצרו ויתקנו את הדבר, ילך ויתחזק הפירוד כו'. ועל-אחת-כמה-וכמה כשמדובר אודות הפירוד דבני ישראל מעמון ומואב, פירוד שנמשך לאורך ריבוי שנים ודורות, החל מזמנו של אברהם אבינו, קודם מתן תורה, ונמשך גם לאחר מתן תורה כו' - הרי בוודאי שהפירוד הוא בתוקף ביותר.⁵
- ועוד זאת, שהפירוד בין לוט לאברהם היה קשור עם גילוי השכינה - כפי שמפרש רש"י בשיעור היומי על הפסוק⁶ "וה' אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמו", ש"כל זמן שהרשע עמו היה הדיבור פורש ממנו".⁷
- והיינו, שמדובר אודות פירוד שיש לו תפיסת מקום הן למעלה והן למטה, והן בקישור דמעלה ומטה ביחד - שזוהו תוכן דיבור ה' לאברהם, גילוי השכינה (דבר הוי') למטה מעשרה טפחים לנשמה בגוף - שהקישור דמעלה ומטה הוא ענין נעלה יותר מאשר מעלה בפני-עצמו ומטה בפני-עצמו, וגם בדרגא זו (דקישור מעלה ומטה) יש תפיסת מקום לפירוד זה.¹¹
- ולאחרי כל זה, הנה גם בנוגע לפירוד שכזה - אומרים חכמינו ז"ל "גדולה לגימה שמקרבת". והיינו, שגדול כוחה של לגימה לפעול לא רק בדבר קרוב שלא נתפרד, ולא רק לבטל ענין של פירוד סתם, אלא אפילו כשיש מצב של פירוד שיש לו תפיסת מקום, ופועל למעלה ולמטה ובחיבור מעלה ומטה ביחד - גדולה מעלתה של לגימה עוד יותר, ובכוחה לבטל אפילו סוג פירוד כזה.
- ג. ויש להוסיף בדיוק לשון חכמינו ז"ל (שלהיותו לשון בתורה, מדויק הוא בכל הפרטים) "גדולה לגימה שמקרבת":¹⁶
- "גדולה" לאמיתתה - שייך לומר רק על ענין שלמעלה מסדר השתלשלות, כי כללות סדר ההשתלשלות נקרא בשם "קטן".¹⁹
- וכידוע הפירוש דתורת החסידות⁷ בפסוק⁸ "מי יקום יעקב כי קטן הוא" - שבחינתו של יעקב נקראת בשם "קטן" להיותה באופן ש"מברית מן הקצה אל הקצה"⁹, "מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין"¹⁰, אשר, עם היות שנכלל בזה מהקצה העליון עד להקצה התחתון של כל סדר השתלשלות, מכל-מקום, הרי זה בגדר קצוות, ולכן נקרא בשם "קטן" - היפך הענין ד"גדולה".
- ומזה מובן שכאשר אומרים "גדולה לגימה שמקרבת" - הרי זה ענין שיוצא מגדר "קטן" לדרגא שלמעלה מסדר השתלשלות שנקרא בשם "גדולה", ומשום זה ביכולתו לפעול קירוב לא רק בדברים שהם נפרדים מצד מטה בפני-עצמו או מצד מעלה בפני-עצמו, אלא גם בנפרדים שהפירוד שלהם נוגע במקום כזה שמשם נלקחת היכולת והאפשריות להיות גילוי דבר ה' לנשמה בגוף, כמו הדיבור לאברהם אבינו אחרי הפרד לוט מעמו.
- ד. ואם בנוגע ללגימה שהיתה יכולה לבוא מאינדיבידואל אחר חכמינו ז"ל "גדולה לגימה שמקרבת" - על-אחת-כמה-וכמה כשמדובר אודות בני ישראל,²⁴
- ובפרט כאלה שבעצמם ובעצמותם מקורבים הם, ומה גם בשעה שעומדים בקירוב גם במקום גשמי ובענינים גשמיים, וצריכים רק להבהיר שקירוב זה יומשך גם מכאן ולהבא, מבלי הבט על כך שמתחיל הסדר של "ויעקב הלך לדרכו"¹¹, שאז נעשה פירוד מצד המקום הגשמי,
- הרי בוודאי שגדול כוחה של לגימה לפעול שכל זה יהיה ביתר שאת וביתר עוז,
- ועד שענין זה מגיע לא רק בחיצוניות, אלא גם בפנימיות כל הענינים - שהרי גם למעלה מסדר השתלשלות ישנו הן ענין החיצוניות והן ענין הפנימיות, והפעולה ד"גדולה לגימה שמקרבת", היא גם בבחינת הפנימיות.
- ה. אמנם, בנוגע לבחינת הפנימיות לאמיתתה, ששם לא שייך ההפסק דמקום גשמי, ולא שייך שם ענין של פירוד כו' - אין צורך לכאורה בפעולה בשביל ענין הקירוב?

(5) משלי יז, יד. וראה סנהדרין ו, ב ואילך. אג"ק ח"ט ע' קפה. ריש ע' קצט.

(6) פרשתנו שם, יד.

(7) ראה שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פל"ח. אוה"ת דרושי חנוכה רחצ, ב. ועוד.

(8) עמוס ז, ב. ה.

(9) זח"ב קעה, רע"ב. ועוד.

(10) תניא פי"ג (יט, א). וראה אגה"ק ס"ו (קי, ב). ובכ"מ.

(11) ויצא לב, ב. וראה תורת מנחם - התנועות חכ"ט ע' 148. וש"נ.

- 1 אך הענין הוא, שמצינו על-דרך-זה בענין ה"זכרונות" דראש השנה, "אמרו לפני כו' כדי שיעלה זכרונכם לפני" 12 - דלכאורה, כשמדובר אודות ה'רצון העצמי' מהקב"ה לישראל ומישראל להקב"ה, הרי לא שייך בזה היפך הזכרון, ומהו הצורך לחפש עצות "שיעלה זכרונכם לפני"?
- 4 ומזה מוכח שגם בענין 'עצמי' שנמשך מבחינת הפנימיות שלמעלה, עם היותו קיים ולא שייך בו ביטול חס-ושלום, מכל-מקום, צריך לפעול שיומשך ויתגלה באופן ד"אתה זוכר", ועד שבשביל זה צריך להיות ענין של כריתת ברית, כסיום וחזרת הברכה: "זוכר הברית" 13.
- 7 ומזה מובן גם בענין "גדולה לגימה שמקרכת" - שהצורך והפעולה בזה אינו רק בנוגע לאינם-יהודים עם (להבדיל) יהודים, אלא אפילו בין בני ישראל גופא, ואפילו בשעה שאין הפסק ופירוד ביניהם, ואפילו בענינים פנימיים שבהם לא שייך ענין של פירוד, הנה גם שם ישנה תועלת הפעולה ד"גדולה לגימה שמקרכת" - כמו הפעולה ד"אמרו לפני כו' כדי שיעלה זכרונכם לפני".
- 11 ו. ואין ענין יוצא מידי פשוטו - שצריכה להיות לגימה כפשוטה, שזהו כללות המנהג - כפי שראינו אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, וכן היה אצל רבותינו נשיאנו שלפני-זה - שענין ההתוועדויות קשור עם לגימה כפשוטה.
- 13 ובפרט על-פי מה שכתוב בכתבי האריז"ל 14, ומבואר בארוכה יותר בתורת החסידות 15, בפירוש הכתוב 16 "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי הוי' - שבלחם - יחיה האדם", היינו, שבאמצעות הלחם הגשמי דוקא מגלים את הפנימיות ("מוצא פי הוי'").
- 16 ועל-דרך-זה בענין ד"גדולה לגימה שמקרכת" (אכילה שמאכילין אורחים 17) - שעל-ידי ה"לחם", שזהו כללות השם דעניני מזון 18, נפעל ענין הקירוב גם בבחינת הפנימיות האמיתית, ומשם נמשך גם בבחינת הפנימיות והחיצוניות, ועד שנמשך גם בדרגא שיש בה תפיסת מקום לריחוק מקום גשמי - שגם שם יתבטל ענין הפירוד, ויהיה ענין ההתקשרות והדביקות, ועד לענין ההתאחדות, מבלי הבט על כך שהגוף של איש פלוני נמצא במקום זה והגוף של השני נמצא במקום אחר.
- 21 ועל-דרך המבואר בתניא 19 שכאשר עושים גופם טפל ונפשם עיקר, אזי יכול להיות המעמד ומצב ד"אחים ממש", "שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה", ועל-ידי-זה ישנו אמיתית ענין התורה ומצוות - כן הוא גם בנידון-דין, שכאשר עושים את הפסק המקום הגשמי לדבר טפל [כיון שהצורך בו אינו אלא כדי להפיק ממנו את ה"מוצא פי הוי'"] שבן, אזי נשאר בכל התוקף לא רק ה"שייכות", ולא רק ה"התקשרות", ולא רק ה"דביקות" ולא רק ה"התאחדות", אלא גם הענין ד"יחיד", עד כדי כך, שלא שייך לומר שישנם דברים נפרדים שנתאחדו, אלא רק הענין ד"יחיד" - "יחיד" למטה, שזהו הכלי לה"יחיד" למעלה.
- * * *
- 27 ז. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה כו'.
- * * *
- 28 טז. ...כאשר עומדים ליפרד ("געזעגענען זיך") איש מרעהו - הרי נוסף לכך שכבר היתה הפרידה ביחיד עם כל אחד ואחד 61, יש מעלה כאשר הדבר נעשה ברבים 62, שכן, על-ידי צירוף כל הפרטים ניתוסף גם ענין של כלל שלא נמצא בפרטים - "אור העולה על כולנה" (כמבואר בשער היחוד והאמונה 63).
- 31 ועל-ידי-זה ניתוסף גם שתהיה הפרידה באופן הרצוי - כמבואר במאמר 64 שגם בינתיים, "עד אשר יחזרו ויתראו", יהיה הענין ד"זכרהו", ולא רק זכרון חיצוני, אלא זכרון בפנימיות, והזכרון בפנימיות יהיה באופן שיבטל את כל המניעות (אפילו מענינים חיצוניים) שהם היפך הזכרון,
- 34 ועוד זאת - שיקויים מה שכתוב במאמר, הענין ד"יחזרו ויתראו".

(12) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
 (13) נתבאר במאמר פ"ה ואילך (לעיל ע' יא ואילך).
 (14) ל"ת עה"פ עקב ח, ג.
 (15) תו"א בשלח סה, ד ואילך. לקו"ת צו יג, ב ואילך. ובכ"מ.
 (16) עקב שם.
 (17) פרש"י סנהדרין שם.
 (18) ראה פרש"י ויצא לא, נד. אמור כא, יז.
 (19) רפ"ב.
 (61) כנראה הכוונה בעת ה"יחידות".
 (62) בהתוועדות זו.
 (63) פ"ב.
 (64) ראה גם ד"ה תני כו' אל יפטר תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' 253).

- יז. ויש להוסיף גם מה שכתוב בסוף המאמר⁶⁵, שמביא מאמרו של רבי שמעון בן יוחאי⁶⁶ על הפסוק⁶⁷ "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים", "מדד הקב"ה את כל האומות ולא מצא אומה שהיתה ראויה לקבל את התורה אלא ישראל",⁶⁸
- וממשיך במדרש (אף שלא נעתק במאמר, אבל נרמז בהוספת "וכו"): "מדד הקב"ה כל הארצות ולא מצא ארץ שראויה לינתן לישראל אלא ארץ ישראל".
- וענין זה שייך ביחוד לנוסעים לארצנו הקדושה - שיראו בגלוי את הענין ש"מדד הקב"ה כל הארצות ולא מצא ארץ שראויה לינתן לישראל אלא ארץ ישראל", שזהו מפני היותה "ארץ אשר גו' עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁶⁸, שלכן צריך להיות כל ענין שבה קדוש בקדושה יתירה מקדושת כל עניני בני ישראל בחוץ לארץ - הנה יהיירצון שיראו זאת בעיני בשר ובמדידה גשמית.
- וזהו התפקיד והשליחות של 'כפר חב"ד'⁶⁹ - שלא זו בלבד שכל אחד ואחד יפעול בעניניו הפרטי, ובענינים ד'כפר חב"ד', אלא שממנו יפוצו המעיינות דפנימיות התורה בכל ארץ ישראל, וכיון שתכלית הכוונה דפנימיות התורה שממנה יומשך במעשה בפועל בהנהגה יום-יומית באופן המתאים להוראת תורתנו תורת חיים - יפעול חיזוק, הוספה ושלמות בלימוד התורה וקיום המצוות בכל ארץ ישראל, ועל-ידי-זה יקויים שתינתן לישראל בפועל.
- ועל-דרך-זה בנוגע לסיום הדרוש במאמרו של רבי שמעון בן יוחאי: "מדד הקב"ה כל העיירות ולא מצא עיר שראויה שיבנה בית המקדש בה אלא ירושלים",
- ולהעיר שבעל המאמר הוא רבי שמעון בן יוחאי, עליו אמר אדמו"ר הזקן שאצלו לא היה החורבן כלל⁷⁰ - הנה יהיירצון שיהיה בנין בית המקדש בקרוב ממש, על-ידי משיח צדקנו, ולמטה מעשרה טפחים.
- כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אני מאמין", "אבינו מלכנו", "ניע זשוריצי כלאפצי", "ופרצת".

68 עקב יא, יב.
69 ראה גם לעיל ע' יט. וש"נ.
70 פלח הרמון שמות ע' ז.

65 (ס"ה מ"ש ע' 258.
66 (ויק"ר פי"ג, ב. יל"ש חבקוק עה"פ (רמז תקסג).
67 (חבקוק ג, ו.

אגרות קודש

ב"ה, ט' מ"ח, תשי"ט
ברוקלין.

הועד לבנין מקוה טהרה ע"י בית הכנסת הגדול, ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

במענה למכתבם אודות סיוע לגמור בנין המקוה. הנה בכלל אין קופות למטרות כאלו נמצאות ת"י,

בכל זה מתאים למ"ש חבר אני לכל אשר יראוך ולשומרי פקודיך מצורף בזה המחאה עכ"פ השתתפות סמלית, אלא שכיון שנלקחה מאחת הקופות אשר לכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע, איש תם וישר ירא אלקים וסר מרע וכו' וידוע הבטחת רז"ל, כל הנוטל פרוטה מקופת איש כזה מתברך (ב"ב טו, ב) שאין הכמות נוגע ובלבד שיהי' בזה כדי נתינת פרוטה.

ויהי רצון שיצליחו בעבודה הכי נעלית טהרת עם ישראל, לברך על המוגמר בקרוב ממש, ולהרבות הטהרה ותוצאותי,

כהודעת רז"ל טהרה מביאה לידי כו' קדושה חסידות ביאת אלי' הנביא במהרה בימינו יבוא ויגאלנו, כ"ר, אמן (סוף מס' סוטה).

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש בשמחה ובטוב לבב ובכבוד.

לקוטי שיחות פרשת לך לך כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

שהקדוש־ברוך־הוא ציווה אותנו על־ידי משה רבינו
שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה, וכן גיד הנשה אין
אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו אלא מצוות משה
רבינו ע"ה.

דווקא בקיום תורה ומצוות, כפי שניתנו במ"ת, ישנו
כח הבורא; שדרכו משפיעה עצמיות התורה.

לפי זה יש להבין: כל ענין שבתורה ("תורה" – לשון:
הוראה)⁸ הוא הוראה לבני ישראל (גם) לאחר מתן תורה.
מהי, אם כן, ההוראה הנלמדת מאריכות הסיפור על עבודת
האבות בתורה שבכתב, בתושבע"פ, ובהרחבת ההסבר
בדרושי חסידות וכו' והלא עבודה זו איננה העבודה של
לימוד התורה וקיום המצוות שלאחר מ"ת "ומאי דהווה
הווה"?⁹

ב.

קיום התורה והמצוות על־ידי האבות הוא הכנה למתן תורה

הרמב"ן בפרשתנו¹⁰ מסביר שהתורה מאריכה "בספור
המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים (של האבות)", כי
"כולם באים ללמד על העתיד" (כנאמר במדרש¹¹: "כל מה
שאירע לאבות סימן לבנים") ומבאר "כאשר יבוא המקרה
לנביא משלשת האבות, יתבוננו ממנו הדבר הנגזר לבוא
לזרעו. ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח גזירה אל
פועל דמיון תהיה הגזירה המתקיימת על כל פנים" (ומביא
לכך דוגמאות מהנביאים).

וכך, ויותר מכך, אפשר לומר לגבי התורה והמצוות של
האבות (כפי המבואר בחסידות בהרחבה¹²), שלימוד וקיום
זה היווה הכנה ונתינת כח, שאיפשרה את נתינת התורה

א.

דרגת קיום המצוות לפני מתן תורה

1 כבר דובר פעמים רבות (כפי שמוסבר ענין זה בחסידות
2 בכ"מ)¹ אודות ההבדל בין לימוד התורה וקיום המצוות
3 של אברהם נכדברי רז"ל²: "אברהם אבינו זקן ויושב
4 בשיבה וכו'" "עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה
5 עד שלא ניתנה"³ וכן של יצחק, יעקב והשבטים, לבין
6 קיום התורה והמצוות על־ידי בני ישראל לאחר מתן תורה.
7 לימוד התורה של האבות היה לפני מתן־תורה, לפני הציווי
8 על לימוד התורה וקיום המצוות, ציווי שהיה באופן של
9 "וירד ה' על הר סיני". כלומר, לימוד התורה וקיום המצוות
10 על ידם היה (בכלל, באופן של "אינו מצווה ועושה" ולכן)
11 מצד עצמם ובכח עצמם⁴. משום כך לא יכלו להגיע
12 למדרגת התורה כפי שהיא נעלית מהנבראים הנעלים
13 ביותר, אלא למדרגת התורה כפי שהיא קשורה בנבראים
14 ובעבודתם.

15 לא כן לאחר מתן־תורה. כיון שכבר היה ציווי מלמעלה
16 על לימוד התורה וקיום המצוות, ניתן יחד עם זאת כח
17 הבורא (המצווה) להגיע לעצמותה של התורה, במדרגה
18 הגבוהה בהרבה מן העולם⁵.

19 לפיכך אומר הרמב"ם⁶: "שכל מה שאנו מרחיקים או
20 עושים היום, אין אנו עושין אלא במצוות הקדוש־ברוך־
21 הוא על־ידי משה רבינו ע"ה. לא שהקדוש־ברוך־הוא אמר
22 זה לנביאים שלפניו. כגון זה שאין אנו אוכלים אבר מן
23 החי, אינו מפני שהקדוש־ברוך־הוא אסרו (אותו) לנח, אלא
24 לפי שמשה אסר עלינו אבר מן החי במה שציווה בסיני
25 שיתקיים איסור אבר מן החי. וכמו כן אין אנו מלין מפני
26 שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו⁷, אלא מפני

ואילך) – וי"ל בדוחק כי בזה מדגיש דכח הבורא במצות הוא רק בהציוויים
לאחר מ"ת. משא"כ לפני מ"ת גם בזה שנצטוו הרי לגבי המצות שלאחר מ"ת
הרי"ז כאילו "מל עצמו" כי לא ה' בזה כח הבורא שלמעלה מהבריאה. אבל
מקדים "לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו". ולהעיר שבאיסור אבר מן
החי כתב "שהקב"ה אסרו [אותו] לנח". אבל שם הרי מדובר באיסור שהוא
גם לב"ב. ואכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 90 הערה 25. ועוד.
(8) זח"ג נג, ב. גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק. וראה זח"ג קנב, א.
(9) ראה תו"ח פרשתנו פה, סע"ב (רפ"ד. שם פכ"ט. רפ"ו. ובכ"מ). אבל
שם השאלה והביאור "למה קדש משה לכתוב ס' בראשית כו' למה קדמו
לעיקר התורה", "האריכות" כו'.

(10) יב, ו. וראה שם יב, יו"ד. יד, א. ותולדות כו, א. וישלח לב, ד.

(11) ראה תנחומא פרשתנו ט. ב"ר פ"מ, ו.

(12) ראה תו"ח שם פג, סע"ג ואילך. חיי שרה קלה, סע"א ואילך (פכ"ט).
קלו, א (פל"ד). אוה"ת ריש פרשתנו (עד, ב ואילך). תתראה, א ואילך. ועוד.

(1) ד"ה זכור תרנ"ד. ד"ה וכל העם תרע"ח. ד"ה השקיפה תרפ"ט בסופו
(סה"מ תשי" ע' 280). ד"ה וכל העם תש"ו. ועוד. וראה בכללות הענינים
המבוארים לקמן – ספר הערכים־חב"ד ח"א ערך אבות. וש"נ.

(2) יומא כח, ב.

(3) קדושין פב, א. פרש"י תולדות כו, ה (באברהם). שם כו, יב. כו, ג. ט
(ביצחק). וישלח לב, ה (ביעקב).

(4) להעיר מפרש"י ר"פ נח (ד"ה את האלקים) "אבל אברהם ה' מתחזק
ומהלך בצדק מאליו" (אלא ששם הוא בניגוד לנח).

(5) ראה במקומות שנסמנו בהערה 1 ההוכחה לזה (שהנברא בכח עצמו
אינו יכול להגיע למעלה משרשו ומקורו) מזה דשיערו חז"ל (יומא לא, א)
דמעין עין עיטם גבוה מקרקע העורה כ"ג אמה מהמקוה של כה"ג כו'.

(6) פיה"מ ספ"ז דחולין.

(7) להעיר שהרמב"ם כתב "מל עצמו ואנשי ביתו" ולא כתב שהקב"ה צוה
לאברהם שימול עצמו (וכו"ב), אף שאברהם נצטווה ע"ז בפרשתנו (זי, א

מאידך, כיוון שהאור היה בהתאם לעבודת הנבראים
הוא אצלם באופן גלוי.²⁷

אך בעבודת בני ישראל שלאחר מתן תורה אין האדם
יוצר הזדככות ועליה גדולה כל כך, כאצל האבות¹⁹ (שהם
היו מרכבה לאלוקות)²⁰ אך לאידך גיסא, על-ידי תורה
ומצוות של בני ישראל לאחר מ"ת מאיר אור שהוא נעלה
מן העולם – ולכן איננו בגלוי כל כך.

לפני מתן-תורה היתה גזירה ש"עליונים לא ירדו
לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים"²¹, כלומר, שדרגת
האלקות הגבוהה ביותר מן העולם לא תרד ל"תחתונים".
לאחר מ"ת "בטל את הגזירה הראשונה ואמר: התחתונים
יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים", כך שנבראים
תחתונים יכולים להתאחד עם אלקות שלמעלה מן העולם.

במעמד מתן תורה היה גילוי ממעלה למטה. ה"מטה"
לא היה כלי לגילוי אור²², ולכן לא ירד האור לתוכו באופן
גלוי:

גילוי האור האלוקי במ"ת היה רק זמני²³ ואח"כ נפסק.
"במשוך היובל המה יעלו בהר"²⁴.

יכולתו של היהודי להוות כלי לגילוי האור של מ"ת,
הגבוה מן העולם, היא על-ידי עבודתו²⁵, שעל ידה מתבצע
גילוי ואיחוד נצחי.

ה.

עבודת אברהם היא הוראה נצחית

כך מובן כיצד משמשת עבודת אברהם (והאבות בכלל)
בקיום תומ"צ חלק מן התורה, הוראה נצחית לכל יהודי
בכל זמן: כדי שהגילוי שבא על-ידי מתן תורה יתאחד עם
היהודי הלומד תורה ומקיים מצוות לאחר מ"ת, צריכה
להיות תחילה עבודה כעבודת האבות, שהיתה עבודה מצד
עצמם.

כשם שבהכנה הכללית למ"ת היתה צריכה להיות
תחילה שלימות בעבודה ובהתבטלות של נבראים מצד

1 והמצוות במ"ת, ואת הורדת השפע האלוקי לאחר מתן
2 תורה על ידי שיהודים מקיימים מצוות בדברים גשמיים¹³.
3 ברם, לכאורה, אין הסבר זה מספיק שהרי הסיפור על
4 עבודת האבות נכתב בתורה שהיא נצחית¹⁴, והכרח לומר
5 שהוא (איננו רק הודעה או הכנה, אלא גם) הוראה נצחית
6 (למעשה) בעבודה שלאחר מ"ת¹⁵.

ג.

שאלה זו קיימת גם לגבי הסיפור על גלות מצרים

7 בדומה לשאלה על עבודת האבות, קיימת השאלה לגבי
8 גלות מצרים: מהי ההוראה הנלמדת מסיפור התורה על
9 גלות מצרים – לבני ישראל בכל הזמנים ובכל המקומות
10 (ובפרט שלא תיתכן שוב גלות כגלות מצרים¹⁶)?

11 ידוע שהסבר לנושא זה¹⁷, שגלות מצרים היתה הקדמה
12 למתן תורה – היא היתה "כור הברזל"¹⁸ שזיכך את העולם
13 כדי שיהיה ראוי לקבלת התורה. אך הסבר זה איננו מספיק,
14 לכאורה, (בדומה להסבר על עבודת האבות) שהרי זהו
15 חלק מן התורה, וצריכה להיות בו הוראה נצחית, מעשית
16 בכל הזמנים, גם לאחר מתן תורה.

17 אלא שההוראה הכלולה בסיפורי התורה על "עבודת
18 האבות" ו"גלות מצרים" היא הוראה מסוג של הכנה, ולכן
19 גם הסיפורים עצמם נכתבו בתורה כהקדמה והכנה למתן-
20 תורה, כפי שיוסבר להלן.

ד.

ההבדל בין עבודת האבות לעבודת בני ישראל לאחר מתן-תורה

21 והביאור בזה: ההבדל בין עבודת האבות לעבודת בני
22 ישראל לאחר מתן-תורה הוא בשני ענינים – הן מצד
23 האדם העובד, והן מצד הגילוי שמלמעלה. אצל האבות
24 הגילוי שעל-ידי עבודתם היה ממטה למעלה, כלומר הם
25 נתעלו ונזדככו, וממילא נעשו כלים לאור האלוקי שהאיר
26 על-ידי עבודתם¹⁹.

(13) וראה גם לקו"ש [המתורגם]: ח"א ע' 35. ח"ג ע' 12. ח"ה ע' 81 ואילך. ע' 89 ואילך.

(14) תניא פ"ז. קו"א ד"ה ולהבין פרטי ההלכות (קס, א).

(15) ע"ד הפשט מתורץ זה ע"פ פירוש רש"י ר"פ בראשית (שהרי בא לתרץ בנוגע לכל הפרשיות עד החודש הזה) – ראה מפרשי רש"י שם. לקו"ש ח"ה שיחא א' לפ' בראשית. ולהעיר: א) לכמה מפרשים קושיית רש"י היא בנוגע לסיפורי התורה. ב) י"ל שלפי תירוצו "כח מעשיו הגיד לעמו גו' שאם יאמרו כו'" מובן שגם ע"פ פשוטו של מקרא צריך להיות בעניני התורה הוראה נצחית בכל הזמנים. וראה לקו"ש שם שוה"ג להערה 6.

(16) ראה גבורות ה' למהר"ל פס"א. זח"ב מ, א. ד"ה כימי צאתך תש"ח רפ"ב. לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 176. וראה לקו"ש ח"ח ע' 392.

(17) תו"א עד, א ואילך. ועוד.

(18) ואתחנן ד, כ.

(19) ראה ד"ה זכור (תרס"ה פ"י. תרנ"ד) וראה תניא פמ"ז. תו"א כג, ג.

(20) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. וראה תניא פכ"ג.

(21) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(22) לקו"ת ראה כח, ב. ד"ה וירד תרמ"ג בסופו. ד"ה זכור הנ"ל. ד"ה אריב"ל תרח"ץ פ"ח. המשך תרס"ו ע' שג. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקל ואילך.

(23) ראה תניא פל"ו.

(24) אף שבתחלה כל הנוגע בהר מות יומת (יתרו יט, יכ"ג) מצד "וירד ה' על הר סיני" (יתרו שם, כ).

(25) ראה ד"ה וירד שם: "והמכוון בזה כדי שיהי' ביטול היש לאין שיהי' העבודה, דבמ"ת נמשך מחמת עצמו שלא באתערותא דלתתא".

ו.

סדר זה קיים גם בלימוד התורה של ילד יהודי

כעין זה רואים אנו בסדר הלימוד והבנת התורה אצל כל יהודי: בתחילת הלימוד של "בן חמש למקרא" מלמדים אותו את הפסוקים המדברים על הקדוש-ברוך הוא בביטויים כגון "היד הגדולה", "היד החזקה", כפשוטם. ככל שיסבירו ויפשיטו לילד את הכוונה בביטויים אלו, עדיין יתאר לעצמו שמדובר ביד גשמית, אלא שהיא גדולה וחזקה הרבה יותר מהיד שהוא רואה אצל מלמדו, למשל.

לכאורה זוהי סתירה לעיקרי האמונה שאין לו גוף ולא דמות גוף, וכיצד דורשת התורה שילמדו ילד, או קטן בידיעה, פסוקים וביטויים שמוכרחים ללמדם כפשוטם³³? במיוחד כאשר סדר לימוד זה הוא עפ"י תורה: תחילה פשט התורה, אח"כ רמז ודרוש ואח"כ סודות התורה.

ז.

ההסבר לכך בקיצור

הילד המתאר לעצמו, כפשט הדברים, את ה"יד הגדולה" ו"היד החזקה", למשל, כיד גשמית, אך גדולה וחזקה, אינו סוטה מן האמת. הילד מבין שגם ליד הגשמית של המלמד שלו וכיו"ב, אין כח ויכולת ותכונות של יד בגלל הבשר והעצמות הגשמיים שבה, אלא בגלל הכח והחיות שבתוכה (כלומר, הנשמה – למרות שאיננו יודע כלל את מהות הענין, וכן המלמד שלו איננו יודע מה זה), הבא מאת הקדוש-ברוך-הוא וממילא הוא מבין שבודאי ה"יד הגדולה" וה"יד החזקה" ושאר התארים הגשמיים של הקדוש-ברוך-הוא אין הכוונה בהם לגדלותם עקב כמותם הגשמית, אלא עקב כח רוחני (מהקדוש-ברוך-הוא) שבתוכם.

(31) תנא פ"ה מפע"ח (ולהעיר דבפרטיות נק' זה אדעתא דנפשי' – סידור דרושים לחתונה (קכח, א). ד"ה ארע"ק תרס"ז (המשך תרס"ו ע' שפה). ועוד. וראה סה"ש תו"ש ע' 19 ובהערה שם). וראה ב"ח או"ח סי' מז ד"ה ומ"ש דאמר.

(32) תדבאר רפ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(33) מובן שאי"ז שייך למ"ש הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ז) דנק' מין, דהרי זהו במי שיועד ומבין למעלה מזה כו', משא"כ בתינוק. וי"ל שענד"ז היא כוונת הראב"ד שם "הלכו בזה המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות". וראה כ"מ שם מהעיקרים.

ועוד י"ל דדברי הראב"ד "וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזה המחשבה לפי מה שראו במקראות כו'" – היינו דאף שהוא מצ"ע אינו גוף ובעל תמונה אפשר שיתלבש בגוף כו' כיון שהוא כל יכול ונמנע הנמנעות*. ולהעיר מהאמונות והדעות לרס"ג מאמר ב' ספ"ט. ועוד. וראה תו"ש סוף חלק ט"ז.

עצמם, שדרכה האיר אור בהתאם לדרגת הנבוא (על-ידי עבודת האבות)²⁶ ורק אח"כ ירד לעולם שפע ואור שלמעלה מן העולם.²⁷

כך גם בעבודה הפרטית של בנ"י, כדי שהאור שלמעלה מהבריאה (המשפיע ממעלה למטה, כנ"ל) יתגלה ויתאחד עם היהודי הלומד תורה ומקיים מצוות, הוא צריך תחילה להגיע לשלמות בביטול וזיכוך מציאותו, שדרכה תתהווה אצלו התאחדות עם האלקות שבמדריגת הבריאה. אז הוא נעשה כלי לגילוי השפע של תורת ה', כפי שניתנה במ"ת, במדריגה הגבוהה בהרבה מן הבריאה.

(וזה בדומה למאמר רז"ל²⁸ "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". – וזהו סדר הלימוד ע"פ תורה²⁹, לא רק למי שאינו יכול בתחילת עבודתו ללמוד לשמה, כמשתמע מן הביטוי "לעולם". בלימוד התורה "שלא לשמה" (ולו באופן הנשגב ביותר שלו) מתאחד היהודי עם התורה כפי שהיא במדרגה הקשורה למציאותו בעולם (שעליה מתבססת תכלית לימודו)³⁰ וזוהי הקדמה ללימוד תורה לשמה (שהיא תורתו של הקדוש-ברוך-הוא), שמתקשר לקב"ה עצמו על-ידי תורתו³¹, בדרגה הגבוהה מן העולם).

מ"ת גרם, אכן, לשינוי בכל דרגה של לימוד תורה, שדרכו משפיעה בעולם, התורה שלמעלה ממציאות העולם, כמאמר רז"ל³²: "כל תלמיד חכם שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה, הקדוש-ברוך-הוא יושב כנגדו וקורא ושונה עמו" (וכך גם במצוות), דבר שלא היה לפני מ"ת. אך השפעה זו היא בהעלם, והיהודי צריך להגיע לשלימות הזיכוך של מציאותו ולהתאחדות עם התורה הקשורה לעולם, כדי שההשפעה הנ"ל תהיה בגלוי ותתאחד עם מציאות הלומד.

(26) אי"ז סתירה להמבואר בד"ה וכל העם תרע"ח וד"ה לריח שמניך תש"ו פ"ז, שירידת נשמות האבות לעוה"ז ה' בשביל להמשיך גילוי אלקות בעולם ולא בשביל לתקן העולמות, והצורך בגילוי זה בכדי שלאחרי זה יהי אפשר להיות התיקון ע"י כו' ובדוגמא שתחלה ה' האור שלגלות עצמותו ואח"כ הוא הגילוי להאיר את העולמות כו' – כי י"ל שזהו בנוגע להגילוי בעולם, היינו ביחס להגילוי בדברים גשמיים, שעבודת האבות לא פעלה בהם, משא"כ בנוגע להגילוי בהאבות עצמם.

(27) ראה עד"ז לקרי"ש [המתורגם] ח"ה ע' 159 ואילך ע"ד ההקדמה דקיים ז' מצות ב"ז למ"ת. וראה לקמן ע' 103 ואילך.

(28) פסחים נ, ב. וש"נ.

(29) ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק ד"ה וכת חמישית. רמב"ם סוף הלכות תשובה.

(30) גם הלימוד ע"מ לעשות אי"ז תכלית הלימוד לשמה. ולימוד דיגדיל תורה ויאדיר (חולין טו, ב).

(* וע"ד הדיעות שהבינו ענין הצמצום כפשוטו (ראה שער ריחוד והאמונה פ"ו (פג, סע"א ואילך)) שהיו מקובלים אמתיים, שאדה"ז כותב רק "ששגו וטעו בעיונם בכתבי הארז"ל" – כי תפסו כן מצד האמונה בהקב"ה שהוא כל יכול ונמנע הנמנעות (ראה באורכה שיחת ש"פ עקב תשל"א. דברים (ושלא לח"ז) תש"מ. חז"ש וש"פ נשא תשמ"ג. ועוד). ואכ"מ.

ט.

סדר בלימוד העבודה הנ"ל אינו מהווה, עדיין, הכנה מספקת

סדר הלימוד והעבודה הנ"ל, אינו מהווה, עדיין, הכנה
מספקת כדי לקבל תורתו של הקדוש-ברוך-הוא, שלמעלה
מהבריאה, ומוכרחים להגיע גם לעבודה של גלות מצרים,
כמו שהיה בפעם הראשונה, שאחרי התורה והמצוות
והעבודה של האבות עדיין היה צורך בגלות מצרים כהכנה
למ"ת.³⁴

והטעם בזה יש לומר: התורה שניתנה במ"ת היא
נעלית לאין ערוך מן הבריאה, ולפיכך אין די בכך שהנברא
הגיע בעבודתו לשלימותו שלו ונתאחד עם התורה בדרגת
הבריאה, כי אין לנברא, ככל זאת, שום ערך לגבי הבורא.
ולכן צריך להיערך שינוי בנברא – הקדמת הפעולה של
גלות מצרים, שדוקא דרכה מתגלית תורתו של הקדוש-
ברוך-הוא.³⁵

גלות מצרים היתה, כנא' בפסוק³⁸: "בחומר ובלבנים
ובכל עבודה בשדה גו' אשר עבדו בהם בפרך". ענין זה
בלימוד התורה מבואר בזהר³⁹ "בחומר דא קל וחומר
ובלבנים דא ליבון הלכה". עבודת פרך באופן כללי היא –
עבודת נשים לאנשים⁴⁰, עבודה ההפוכה מטבעו והרגלו
של האדם. דווקא על-ידי עבודה ויגיעה ההפוכה מטבעו
מתהווה הביטול וההזדככות של הנברא, שתורתו של
הקדוש-ברוך-הוא, שלמעלה מן העולם, תוכל להתגלות
אצלו.⁴¹

י.

סיפור תמוה, לכאורה, על אדמו"ר בעל ה"צמח- צדק"

לפי זה ניתן להסביר סיפור תמוה לכאורה אודות
אדמו"ר ה"צמח צדק": כשהיה בעל ה"צמח-צדק" עדיין
צעיר, קרא לו פעם אדמו"ר הזקן, ואמר לו, שברצונו לתת
לו במתנה (עניני) תורה. ה"צמח צדק" לא הסכים להצעה,
באמרו כי את התורה הוא רוצה לרכוש ביגיעה עצמית.
כעבור שנים, כאשר הוסיף חכמה על חכמתו⁴², אמר
ה"צמח-צדק" שמצטער מדוע לא הסכים להצעתו של

1 כל ענין כזה כפשוטו הוא לימוד תורת אמת, תורתו של
2 הקדוש-ברוך-הוא; אלא שזה בידיעה מצומצמת
3 שנתלכשה בפשט התורה של "בן חמש למקרא". אח"כ,
4 לפי סדר התורה, הוא מתקדם להכנה של "בן עשר שנים
5 למשנה"³⁴ ואח"כ "בן חמש עשרה לגמרא" וכו'
6 שבאמיתיות ובפנימיות הוא ית' מופשט לגמרי מגשמיות,
7 עד להכנה עפ"י סודות התורה.

8 עד"ז הוא הסדר הקיים אצל כל לומד תורה. תחילה
9 עליו ללמוד תורה כפי שורש נשמתו³⁵, בדומה ללימוד
10 התורה של האבות (בפרט זה), כלומר: לימוד תורה
11 במדרגת הבריאה, שאז הוא מגיע לשלימות של גילוי
12 ועליה בתורה אשר בבריאה. ואח"כ הוא מגיע לדרגה
13 הגבוהה מן הבריאה ומשורש נשמתו – התורה כפי שניתנה
14 במ"ת.

ח.

הצורך בהכנה של עבודת האבות לגילוי התורה

15 הצורך בהכנה של עבודת האבות, לגילוי התורה כפי
16 שהיא ניתנה במתן-תורה – תורה שלמעלה מהבריאה, היא
17 לא רק מצד התחתון – לומד התורה – אלא גם מצד
18 העליון – התורה עצמה:

19 האור שלמעלה מהבריאה, היורד מלמעלה ונתאחד עם
20 הבריאה, איננו יורד מיד בשלימותו, אלא בתחילה יורדת
21 רק "הארה" ממנו, אור מצומצם, המתלבש בעיני הבריאה,
22 ורק אח"כ מתגלה עצם האור³⁶.

23 וכן גם בתורה שלמעלה מהבריאה. לפני נתינת תורתו
24 של הקדוש-ברוך-הוא במתן תורה, שהיא גבוהה לאין
25 ערוך מדרגת הבריאה, ירדה תחילה הארה מצומצמת שלה,
26 על-ידי האבות: בחינת התורה שיש לה קשר בבריאה.

27 כך גם לאחר מ"ת: לפני שמתגלית אצל יהודי תורתו
28 של הקדוש-ברוך-הוא שלמעלה מהבריאה, צריכה תחילה
29 להתגלות התורה שיש לה קשר לבריאה, ורק אח"כ תורה
30 שלמעלה מהבריאה.

31 וזהו סדר הלימוד של חלקי הפרד"ס שבתורה, כפי
32 שזה השתלשל מזה. פשט השתלשל מרמז, רמז מדרוש
33 ודרוש מסוד³⁷.

(38) שמות א, יד.

(39) זח"ג קנ"ג, סע"א.

(40) סוטה יא, ריש ע"ב.

(41) ראה גם לקמן ע' 354 ואילך.

(42) ע"ד לשון הקדמת בני המחבר לשר"ע אדה"ז בנוגע לאדה"ז.

(34) אבות ספ"ה.

(35) ראה מ"ש אדה"ז להלכה הלכות ת"ת פ"א ס"ד.

(36) להעיר מד"ה לכה דודי תרפ"ט.

(37) לפי דעת הע"ח (הובא בנגיד ומצוה בתחלתו. נהר שלום בהקדמת
רחובות הנהר בסופה). ולדעת המ"ח (מס' חייב הנשמות פ"א מ"ב) דדרוש
ביצירה (ומשתלשל מ) רמז בבריאה.

- 1 אדמו"ר הזקן, שהרי ככל שאדמו"ר הזקן היה נותן לו עניני
2 תורה נעלים, עדיין יכולה היתה להיות לו יגיעה בתורה
3 לענינים נעלים יותר, והלא תורה היא ללא גבול וקץ.
4 לכאורה ניתן לשאול: מעיקרא מאי קסבר, ולבסוף מאי
5 קסבר? קשה לומר שבהיותו במצב שבו היה ראוי לקבל
6 מאת אדמו"ר הזקן תורה במתנה, בהיותו גדול בתורה, לא
7 עלתה בדעתו סברא פשוטה כזו.
8 ההסברה בזה: לא היתה זו חרטה על אי רצונו הקודם
9 לקבל במתנה ענינים של תורה, אלא שבשעה שאדמו"ר
10 הזקן רצה לתת לו תורה זו, הרגיש בעל ה"צמח צדק"

- 11 שעדיין חסרה לו ההכנה של עבודה היגיעה בתורה,
12 המתאימה לקבלת הצעה כזו וחשב שעדיין איננו כלי
13 לתורה שרצה אדמו"ר הזקן לתת לו במתנה.
14 מאוחר יותר, כשהיתה אצלו גם יגיעה זו בתורה,
15 הרגיש שהוא "כלי" ראוי למתנה זו בתורה, שתתגלה לו
16 תורה שלמעלה מיגיעתו.
17 ויתכן שההכנה האמורה של עבודה ויגיעה בתורה, היא
18 בדומה לכך שגלות מצרים היתה הכנה למתן תורה.

(משיחות יום ב' דחג השבועות תשל"ה,
פורים תשכ"ט)

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' א

- 1 בית המנוגע, היא לאו דאורייתא, דאי סלקא דעתך דאורייתא,
2 מצינו לזרעים ששטמא טומאה חמורה, שלא כתנא דבי רבי
3 ישמעאל.
4 דוחה הגמרא: כששימש הסכך ההוא עם הזרעים שבתוכו לטמא
5 טומאה חמורה, מעשה עץ שימש – הרי זה מחמת שימוש לסיכור,
6 והוא בזה ככל חתיכת עץ שסיככו בה את הבית, שהבית מטמא
7 בגללה בצרעת הבתים. לפיכך יתכן שיהיה האדם נטמא מדאורייתא
8 מחמת אותם הזרעים, ואין זו ראייה שאוכלין מטמאים טומאה חמורה
9 מצד שם אוכל שבהם.
10 שנינו במשנה: לדעת רבי מאיר אם מתה הבהמה, האבר המדולדל
11 מטמא כאבר מן החי, ורבי שמעון מטהר. ומשמע בפשטות שרבי
12 שמעון בא לחלוק על דברי רבי מאיר בסיפא, בדינו של האבר לאחר
13 מיתתו, שרבי מאיר מטמאו, ורבי שמעון מטהרו לחלוטין, בין
14 מטומאות אבר מן החי ובין מטומאות נבילה. לפיכך מקשה הגמרא:
15 מה נפשך, אי מיתה עושה נפיל – אם סבר רבי שמעון שעל ידי
16 המיתה כאילו נגמרה נפילת האבר מגוף הבהמה קודם מיתתו, אם
17 כן ליטמא משום אבר מן החי, ואי סבר שאין מיתה עושה נפיל

- 18 ועדיין האבר נחשב כמחובר לבהמה, אם כן ליטמא משום אבר מן
19 הנבלה.
20 ומפני קשייתו, מעמידה הגמרא את דברי רבי שמעון באופן אחר:
21 אלא רבי שמעון ארישא קאי – רבי שמעון בא לחלוק על דברי
22 התנא ברישא של משנתו, שאמר שהאבר והבשר המדולדל
23 בבמה אם חשב עליהם להאכילם לגוי מטמאין טומאת אוכלין
24 במקומן וצריכין תבשר, וזוהי רבי שמעון חולק ומטהר. אבל בסיפא
25 מודה רבי שמעון שלאחר מיתתה האבר מטמא משום אבר מן החי.
26 רבי אסי מביא מאמר של רבי יוחנן, וסובר רבי אסי שרבי יוחנן אמר
27 אותו על דברי רבי שמעון ברישא וכדעת הגמרא כאן שרבי שמעון
28 חלק על הרישא של משנתו: אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, מאי
29 מעמא דרבי שמעון שטיהר אבר והבשר המעורים בבהמה, מפני
30 שאמר קרא לגבי טומאת אוכלין (ויקרא יא לד) 'מכל האכל אשר יאכל
31 וגו' יטמא וגו', לשון הכתוב 'אשר יאכל' היא מיותרת, ודורשים
32 ממנה שדווקא אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים בהיתר, ואפילו
33 לגוי, קרוי אוכל לענין טומאת אוכלין, אבל אוכל שאי אתה יכול
34 להאכילו

המשך ביאור למס' חולין ליום שישי עמ' ב

- 1 הקהל' והמילה 'כפר' מיותרת היא לדרוש ממנה כפרת העבדים,
2 ומר – התנא של הברייתא הראשונה סבר שלויים לא איקרו 'עם'
3 ונצרך ריבוי מיוחד ללמד כפרת הלויים מהמילה 'כפר'. הרי לפנינו
4 שהתנאים נחלקו אם לויים נקראים 'עם', ולפיכך אין להקשות על רב
5 [שמסתפק בדבר] מברייתא שמצאנו בה שלויים נקראים עם וחייבים
6 במתנות.
7 מקשה הגמרא: ורב, אי כבידא ליה כהאי תנא לימא – אם סובר
8 כתנא זה שלויים נקראים 'עם' יאמר כן, ואי כבידא ליה כהאי תנא
9 לימא – ואם סובר כתנא זה שאין הלויים נקראים 'עם' יאמר כמודה.
10 ומדוע אמר שספק הוא אם נקראים 'עם'.
11 משיבה הגמרא: מספקא ליה אי כהאי תנא אי כהאי תנא.
12 הגמרא מסיקה הלכה בנוגע לשתי סוגיות הקודמות: דרש מרימר,
13 הלכתא בנותיה דרב – הלכה כדברי רב שתופסים את הדבר כספק
14 אם לויים נקראים 'עם' ולפיכך אין מוציאים מתנות מידם, והלכתא
15 בנותיה דרב חסדא – והלכה כדברי רב חסדא לעיל (קל) שאמר
16 שמויק מתנות כהונה או אכלן פטור.

- 17 הגמרא דנה האם כהנת זכאית בקבלת הזרוע הלחיים והקבה: עולא
18 הוה יהיב מתנתא לכהנתא – היה נוהג לתת זרוע לחיים וקבה לבת
19 כהן. ואף על פי שכתוב (דברים יח א) 'ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה',
20 בין כהן ובין כהנת במשמע.
21 רבא מקשה על עולא: איתבייה רבא לעולא, שנינו במשנה (סוטה
22 כג) מנחת כהנת נאכלת – מנחה שמביאה בת כהן דינה כסתם
23 מנחה שהיא נקמצת וקומצה נקטר במזבח והשיריים נאכלים
24 לכהנים, אבל מנחת כהן אינה נאכלת אלא נקטרת כולה במזבח,
25 כמו שכתוב (ויקרא י טו) 'וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, ואי
26 אמרת – ואם כמו שאתה אומר, שבמקום שכתוב 'כהן' הכוונה היא
27 לכהן ואפילו לכהנת, והכתוב – קשה שהרי כתוב (שם) 'וכל מנחת
28 כהן כליל תהיה לא תאכל', ולפי דבריך ראוי היה שדין מנחת
29 כהנת יהיה שוה לדין מנחת כהן שהיא מוקטרת כליל, ואילו במשנה
30 זו מפורש שאין הדבר כן, ומוכח שכאשר כתוב 'כהן' אין הכהנת
31 במשמע.
32 מתרץ עולא: אמר ליה עולא לרבא, רבי,

ואל יבריהו ואל יעלימו, לא זה מזו ולא זו מזה¹².

זה וזו — רומזות על יחוד ז"א ומלכות.
שהרי בתיבת זה, שהיא לשון זכר, כתיב ה', המורה
על נקבה,
ובתיבת זו, שהיא לשון נקבה, כתיב ו', המורה על
זכר.

וכמו כן:

זה — היא לשון זכר, אבל מספרה י"ב, זמן הגדלות
לנקבה, י"ב שנה.
זו — היא לשון נקבה, אבל מספרה י"ג, זמן הגדלות
לזכר, י"ג שנה.

והיינו שני היחודים והשילובים של הוי' ואדני —
שילוב אדני בהוי' ושילוב הוי' באדני¹³.

ומיחוד ז"ה וז"ו נעשה כ"ה יהיה זרעך¹⁴.

(ליקוטים ואגרות עמ' שכו)

נישואי איש ואשה הוא ענין עולם התיקון, כמו
שכתוב¹⁵ לא לתהו בראה לשבת יצרה.

ותיבת שבת מורה על יחוד ז"א ומלכות.

ש' — ז"א, כי השלשה קוים באות שי"ן רומזים על
חג"ת.

בת — מלכות.

וזהו היפך עולם התהו, שלא היתה שם בחינת נישואי
איש ואשה, כי במלכי תהו לא נזכרו נשותיהם.

(בשבעה מלכי תהו הראשונים לא נזכר שם נשותיהם,
והתחלת נישואי איש ואשה היא במלך השמיני, הדר,
מקור עולם התיקון, שבו נאמר¹⁶ ושם אשתו מהיטבאל).

(ליקוטים ואגרות עמ' רטו, עמ' שטו)

נישואין

בקידושין נאמרו בתורה רק קידושי כסף וביאה¹, מה
שאין כן קדושי שטר ילפינן בהיקש מגירושין².

והענין הוא, כי עולם התהו הוא גבורה ודין, קו
השמאל, ועולם התיקון הוא חסד ורחמים, קו הימין
והאמצעי.

לכן גירושין, פירוד איש ואשה, בחינת עולם התהו,
הוא בשטר דוקא, ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה³, כי
שטר הוא בקו השמאל, גבורה. מה שאין כן בקידושין,
חיבור איש ואשה, בחינת עולם התיקון, נאמר בפירוש
כסף, קו הימין, וביאה, קו האמצעי, ולא שטר, קו
השמאל.

ועם כל זה יש גם קידושי שטר, כי בעולם התיקון
צריך להיות גם קו השמאל, כי אם לא כן לא יהיה
שלימות.

ועיקר מה שנאמר בפירוש הוא קידושי ביאה⁴, כי
העיקר הוא קו האמצעי, יעקב, בחינת אמת⁵, שמטתו
שלימה⁶. מה שאין כן כסף, קו הימין, נלמד ממה שאמר
אברהם, חסד, קו הימין, נתתי כסף השדה⁷.

(ליקוטים ואגרות עמ' שטו)

בנין עדי עד⁸

עדי עד — רומז על הכתרים, העדיים, של מתן
תורה⁹. וכמאמר רז"ל¹⁰ ביום חתונתו, זו מתן תורה¹¹.

(ליקוטים ואגרות עמ' ר)

(1) תצא כד, א. קידושין ב, א. ד, ב.

(2) קידושין ה, א.

(3) שם ג, ב.

(4) כי יקח איש אשה ובעלה (תצא כד, א).

(5) מיכה ז, כ.

(6) פסחים נו, ב.

(7) חיי שרה כג, יג. קידושין ב, א.

(8) נוסח ברכת אשר יצר את האדם בצלמו.

(9) שבת פח, א.

(10) שיר השירים ג, יא. משנה סוף תענית.

(11) ועיין לקוטי תורה פקודי ו, ב.

(12) נוסח התנאים.

(13) שער היחוד והאמונה פ"ז.

(14) לך לך טו, ה.

(15) ישעיה מה, יח.

(16) שם, לט.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת לך לך

יב, ה – ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען

א. ויקח אברהם . . ואת לוט בן אחיו. יקשה מאוד איך התחבר לרשע ולקח את לוט עמו, דבר זה תירץ בזוהר וז"ל מאי חמא אברהם שדבק עמי' לוט, אלא בגין דצפה ברוח הקודש דזמין למיפק מיני' דוד עכ"ל, וענין זה צריך ביאור מאי בעי הכא.

מתחילה אקדים לך מ"ש הרמב"ן בפרשה זו בענין סיפורי מעשה אבות בפסוק ויעבור אברהם בארץ כתב וז"ל אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול הזכירוהו רז"ל בדרך קצרה ואמרו כל מה שאירע לאבות סימן לבנים ולכן יאריכו בכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מותרים אין בהם תועלת.

וכלם באים ללמד על העתיד כאשר יבא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו, ודע כי כל גזירות עירין כאשר תצא מכח הגזירה אל פועל דמיון תהי' הגזירה מתקיימת על כל פנים ולכן יעשו הנביאים מעשה הנבואה, כמאמר ירמ' שצוה לברוך והי' ככלותך את דברי הס' זה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וגו'.

ובפסוק ויהי רעב בארץ כתב וז"ל אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיות נפשו בימי הצרות והבצורת והמצרים עשו אותו חנם לקחת את אשתו והקב"ה נקם נקמתו בנגעים גדולים והוציאו משם במקנה בכסף ובזהב, וגם צוה עליו פרעה אנשים לשלחם, ורמז עליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר וכל הבת תחיון, והקב"ה ינקם נקמתם בנגעים גדולים עד שיוציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאד והחזיק בהם לשלחם מן הארץ, לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא הי' בבנים. והענין הזה פירשוהו בב"ר רבי פנחס בשם רבי אושעיא אמר הקב"ה לאברהם צא וכבוש את הדרך ואתה מוצא כל מה שכתוב באברהם כתיב בבניו, באברהם כתיב ויהי רעב בארץ ובישראל כתיב כי זה שנתיים הרעב בקרב הארץ עכ"ל.

ובפסוק ויהי בימי אמרפל מלך שנער כתב וז"ל המעשה הזה אירע לאברהם להורות כי הד' מלכיות תעמודנה למשול בעולם ובסוף יתגברו בניו עליהם ויפלו כולם בידם וישיבו כל שבותם ורכושם וכו'.

וכך אמרו בב"ר א"ר אבין כשם שפתח בד' מלכיות כך אינו חותם אלא בד' וכו', ושם עוד ויהי בימי אמרפל מלך שנער זו בבל אריון מלך אלסר זו מדי כדרלעומר מלך עילם זו יון ותדעל מלך גוים זו מלכות הזו שהי' מכתבת טירוני' מכל אומות העולם וטעם ומלך בלע מפני שמלך על עיר קטנה ואנשים בה מעט ולא שם לו על פני חוץ עכ"ל. ודברי פי חכם חן.

הרי ענייני אברהם הוראה על ענין שעבוד מצרים וגאולה ואח"כ על שעבוד מלכיות וגאולה שתהי' על ידי משיח בן דוד הבא מלוט, ובב"ר הי' צאן ובקר ואהלים ר' טובי' בר יצחק אמר שני אהלים רות המואבי' ונעמה העמונית, דכותי' קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות וגו' רק טובי' בר יצחק אמר שתי אהלים רבי יוסי בר יצחק אמר מציאות רות המואבי' ונעמה העמונית אמר רבי יצחק מציאתי דוד עבדי היכן מציאתי בסדום ע"כ, הנה ר' טובי' פירש אהלים על נשים שנקראו אהל כמ"ש וידעת כי שלום אהליך והם רות ונעמה העמונית, וכמו שפירש רב טובי' אהלים על ב' נשים אלו כן פירש רבי יוסי הנמצאות על ב' נשים אלו.

ואפשר דזהו הענין ד' מלכים מייד ששלטו בלוט הלכו כמ"ש ויקחו את לוט וגו' וילכו, דאף על גב דאינהו לא חזו מזליהו חזו כי רצון ד' מלכיות הוא לבטל ישראל ולבטל משיחם ח"ו, ועל זה רדף אברהם אבינו מהר להצילו והציל גם את סדום, כי בבוא מלכות משיח אזי ערי סדום ועמורה תשובנה כדכתיב ביחזקאל, וזהו סוד קלסתר פני לוט כפני אברהם וכמו שאברהם שהוא אדם גדול בענקים כן לוט בגי' אדם בסוד אד"ם דו"ד משי"ח.

ולוט רצה להקדים בירושת הארץ כי חשב שהוא יורש את אברהם כמו שפירש רש"י ויהי ריב בין רועי כו' והכנעני אז בארץ הסוד ארור כנען ואין לו חלק בארץ, כך לוט בעת ההיא מקולל כי לוט לשון לטותא, ואע"פ שקלסתר פניו דומה לאברהם הוא כקוף בפני אדם ולא אדם ממש וזה יהי' עד ביאת דוד ומשיח ואז מאיר הקלסתר ולוט בגימטריא אדם בסוד אד"ם דו"ד משי"ח.

של"ה

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' א

שבה, פטור הקונה מן המתנות, שהרי הן נשארו ברשות הכהן, ואינו צריך לעשות סימן.
המשנה מבארת את דין ישראל הקונה חלק בבהמה עם מתנותיה: אמר ישראל לחבירו, מבור לי בני מעיה של פרה, והיי' בהן מתנות, והיינו הקיבה' שהיא אחת המתנות. נותנן הלוקח לבהן, ואינו מנכה לו מן הדמים – אין המוכר מוריד לו ממחיר בני המעיים שקנה את מחיר הקיבה, כיון שידע הלוקח שיש בכלל בני המעיים את הקיבה שהיא מתנת כהונה, ואינה כלולה במקח. אבל אם לקחן הימנו במשקל – קנה ממנו את הבשר לפי משקל, והיתה בכלל זה גם הקיבה. נותנן הלוקח לבהן, ומנכה לו מן הדמים ששילם את דמי הקיבה, שהרי שילם הלוקח אף על משקל הקיבה, ובאמת לא

קנאה כלל.

נמרא

שנינו במשנה: בכור שנתערב במאה, בזמן שמאה שוחטין את כולן, פוטרים את כולן. תמזה הגמרא: ואמאי – מדוע באופן שהבהמות שייכות למאה אנשים שונים, כולם פטורים ממתנות, והרי יבא עלין בהן משני צדדין – יתבע הכהן כל אחד מהם בטענת 'ממה נפשך', ולימא ליה – ויאמר לו כר, אי בהמה זו בכור הוא, הרי פוליה דידך הוא – כולה שלי, שהרי הבכור הוא אחד ממתנות כהונה. ואי לא בכור הוא, אלא סתם בהמת חולין, אם כן הב' לי מתנתא – תן לי

♦ יום ראשון ב' מרחשון ♦

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלֶדְתְּךָ וּמִבְּיֹת אָבִיךָ אֶל-הָאֲרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶה:

כש"ל לך לך • להנאתך ולטובתך, ושם אעשה לך גִּדּוּל, וכאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד שאודיע טבעך בעולם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ט א עמ' 42)

להנאתך ולטובתך (רש"י יב, א) יש לפרש: **הנאה** - תועאה חיובית הנאה מיד. **טובה** - פוללת תועאות חיוביות הנאות לאחר זמן. ורש"י מפרש שזוהי הפנה ב"לך" מפני שכן ארע בפעל: **הנאה מדידת** - הוציאה מחרון, מקום של חרון אף של מקום, ומקום של עבודה זרה. **טובה לאחר זמן** - כל הברכות שקבל כתועאה מציצאה זו והליכתו לארץ כנען. רמב"ן

(ב) וַאֲעִשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאַגְדִּלְהָ שְׁמֹךְ וְהִיָּה בְרָכָה: כ ואעבדך לעם סג' ואברכך ואגדלך ויגדלך שמוך ויהיה ברכה: ויהיה מברך:

כש"ל וַאֲעִשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל • לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים: ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון וממעטת את השם, לכן הזמק לשלשה ברכות הללו, שהבטיחו על הבנים, ועל הממון ועל השם. (ספרים אחרים: ויהי: "ואגדלה שמוך": תרגי מוסיף אות על שמוך שער עכשו שמוך אברם, מכאן ואילך, אברהם, ואברהם עולה רמ"ח, כנגד אבריו של אדם. ברש"י יטו). • **ואברכך • במקמון** (בראשית רבה). • **ויהיה ברכה** • הברכות נתונות בדרך. עד עכשו היו ביד, בברכת לאדם ונת, ומעכשו, אתה תברך את אשר תחפץ (בראשית רבה). דבר אחר: "ואעשה לך גִּדּוּל", זהו שאומרים: אלהי אברהם, "ואברכך", זהו שאומרים: אלהי יצחק, "ואגדלה שמוך", זהו שאומרים: אלהי יעקב. יכול יהיו חותמין בכלן? תלמוד לומר: "ויהיה ברכה", כך חותמין ולא בהם. **מארצך** • והלא כבר נצא משם עם אביו ובא עד חרן? אלא כך אמר לו: התרחק עוד משם וצא מבית אביך. **אשר ארצך** • לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחבבה בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כיוצא בו: (בראשית כב) "את בנה, את יחידך, אשר אהבת את יצחק". כיוצא בו (סו): "על אחד ההרים אשר אמר אליך". כיוצא בו (ינה א): "וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך". רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וטעם להזכיר ארצך ומולדתך ובית אביך, כי יקשה על האדם לעזוב ארצו אשר הוא יושב בה ושם אוהביו ורעיו וכל שכן כשהוא ארץ מולדתו ששם נולד, וכל שכן כשיש שם כל בית אביו, ולכן הוצרך לומר לו שיעזוב הכל לאהבתו של הקדוש ברוך הוא:

אל הארץ אשר ארצך. היה נודד והולך מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, עד שבה אל ארץ כנען ואמר לו לנרצך אתן את הארץ הזאת, אז נתקדם אל הארץ אשר ארצך, ואז נתעבב וישב בה. ומה שאמר ויצאו ללכת ארצה כנען, לא להתנשב בה, כי עדין לא ידע כי על הארץ ההיא נצטווה, אלא שאחז צדיק דרכו דרך ארץ כנען, כי כן היה בדתו ובעצת אביו גם מתחלה בצאתם מאור כשדים. ומפני זה אמר ויהי באשר התעו אתי אלהים מבית אבי (להלן כ' י"ג), כי היה תועה קשה אובד: ויתכן לומר כי אברהם מבראשונה ידע כי ארץ כנען היא נחלת ה' ובה יתן ה' חלקו, והאמין כי אל הארץ אשר ארצך ירמו לו על ארץ כנען, או על פלה, או על אחת מכל הארצות האלו, ושם פניו אל כלל ארץ כנען, כי שם הארץ אשר יראנו באמת: (ב) ויהיה ברכה. אתה תהיה הברכה, אשר

מאור כשדים ללכת ארצה כנען, ועוד כי הכתוב שאמר (והושע כ"ד ג') וְאָסַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבִרְהָם מֵעֵבֶר הַנֶּהָר וְאֵלָּה אֶת בְּכָל אֲרֶץ כְּנָעַן, היה ראוי שיאמר "וְאָסַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבִרְהָם מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵלָּה אֶת בְּכָל אֲרֶץ כְּנָעַן", כי משם לקח ושם נצטווה בנה:

ועוד יקשה עליהם, כי אברהם בצוותו את אליעזר לקחת אשה לבנו אמר לו: כי אל ארצי ואל מולדתי חלף (להלן כ"ד ד'), והוא חלף אל ארם הנחלים אל עיר נחור (שם כ"ד ו'), אם כן היא ארצו ומולדתו, ושם נאמר (בפסוק ל"ח) אם לא אל בית אבי חלף ואל משפחתי, כי שם בית אביו ומשפחתו שהיא מולדתו, לא באשר השתבש רבי אברהם לומר אל ארצי חרן, ומולדתי אור כשדים. והנה הוא האומר כאן כי באור כשדים נאמר לו לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, והנה לו ארצות רבות:

אכל העקר כבר ידעת אותו מה שכתבנו בסדר שלפני זה ("א כ"ח), כי חרן היא ארצו, ושם מולדתו, והיא ארץ אבותיו מעולם, ושם נצטווה לעזוב אותם. וכך אמרו בבראשית רבה (ל"ט ח') לך לך, אחת מארם נחורים ואחת מארם נחור:

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשה לך גִּדּוּל, וכאן אי אתה זוכה לבנים, לשון רש"י. ואין צורך, כי משפט השלשון כן, הגשם חלף הלך לו (שהש"ר ב' י"א), אלקה לי אל הגדלים (ירמיה ה' ה'), קמו ועברו לכם את נחל ירד (דברים ב' י"א), ורבים ככה.

אכל רבותינו (יומא ג': שם ע"ב): עשו מדרש במה שאמר הכתוב (דברים י' א') וְעִשִּׂיתָ לך אָרוֹן עֵץ, וְעָשִׂיתָ לך שְׁמִי חֲצוּצֹת כֶּסֶף (במדבר י' ב'), בעבור שאין המלאכה שלו, והיה ראוי שיאמר כמו שאמר במשכן ואת המשכן תעשה (שמות כ"ו א'):

מארצך וממולדתך. כתב רש"י והלא כבר נצא משם עם אביו ובא עד חרן, אלא כך אמר לו הקדוש ברוך הוא, התרחק עוד מבית אביך. ורבי אברהם פרש ובכר אמר השם אל אברהם לך לך מארצך, כי הדבור הזה היה בעודו באור כשדים, ושם צוהו לעזוב ארצו ומולדתו ובית אביו אשר שם.

ואיננו נכוין, כי אם היה כן היה אברהם עקר הנסיעה מבית אביו במצות האלהים, ויתרח אביו בראון נפשו חלף עמו, והכתוב אמר (לעיל י"א ל"א) וַיִּקַּח תָּרַח אֶת אַבְרָם בְּנוֹ, יוֹרֵה כִּי אַבְרָם אַחֲרֵי אָבִיו וּבְעֻצְתוֹ נָצָא

(ג) וְאַבְרָהָם מְבָרְכִיד וּמְקַלְלִיד אֶאָר וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפָּחַת
וְנִבְרָכוּ בְךָ • יֵשׁ אֲגֻדּוֹת רַבּוֹת, וְזֶהוּ פְּשׁוּטוֹ: אֲדָם אוֹמֵר לְבָנוֹ: 'תֵּהָא כְּאַבְרָהָם', וְכֵן כָּל 'וְנִבְרָכוּ בְךָ' שֶׁבְּמִקְרָא, וְזֶה מוֹכִיחַ: (בראשית מח) "בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאַפְרִים וְכַמְנַשֶּׁה".

האדרמה:

(ד) וַיִּלְךָ אַבְרָם פֶּאֶשֶׁר דְּבַר אֱלֹוִי יְהוָה וַיִּלְךָ אִתּוֹ לוֹט
וְאַבְרָם בֶּן־חַמֶּשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בִּצְאָתוֹ מִחָרָן:

ד וַאֲזַל אַבְרָם כְּמָא דְּמִלִּיל עֲמָה יִי וַאֲזַל
עֲמָה לוֹט וְאַבְרָם בֶּר שִׁבְעִין וְחַמֶּשׁ שָׁנִין
בְּמִסְקָה מִחָרָן:

ה וַדְּבַר אַבְרָם יֵת שְׂרִי אֲתַתָּה וְיֵת לוֹט בֶּר
אַחֵיהִי וְיֵת כָּל קִנְיָהוֹן דִּי קִנְיָ וְיֵת נַפְשָׁתָא
דְּשַׁעֲבִידוֹ לְאוֹרִיתָא בְּחָרָן וְנַפְקוּ לְמִיזַל
לְאַרְעָא דְּכַנְעַן וְאַתּוּ לְאַרְעָא דְּכַנְעַן:

זש"י אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן • שֶׁהִכְנִיסָן תַּחַת פְּנֵי הַשָּׁכִינָה: אַבְרָם מְגִיר אֶת הָאֲנָשִׁים וְשְׂרִי מְגִירַת הַנָּשִׁים, וּמַעֲלָה
עֲלֵיהֶם הַפְּתוּב כְּאֵלּוּ עֲשָׂאֻם (לְכָךְ כְּתִיב: "אֲשֶׁר עָשׂוּ"). וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא: עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שֶׁקִּנוּ לָהֶם, כְּמוֹ: (שם לא) "עָשָׂה
אֶת כָּל הַכָּבֵד הַזֶּה", לְשׁוֹן קִנְיָן, (במדבר כא) "וְיִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חֵיל", לְשׁוֹן קוֹנֶה וְכוּנֶס.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 142)

אַבְרָהָם מְגִיר אֶת הָאֲנָשִׁים, וְשֶׁרִי מְגִירַת אֶת הַנָּשִׁים (רש"י יב, ה)
אֵין הַפְּתוּבָה לְגִירָא מִפְּשִׁי, שֶׁהָרִי בְּפִשְׁטוֹ שֶׁל מְקָרָא לֹא מְצִינוּ בְּשׁוּם מְקוֹם שֶׁלְפָנֵי מִתֵּן תּוֹרָה חַל עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּין אַחֵר מֵאֲשֶׁר
עַל בְּנֵי נֹחַ (מִלְּבַד מִה שֶׁמִּזְכֵּר בְּמִפְרָשׁ - מִצְוַת מִילָה, וְעוֹד). וְהַאֲבוֹת קִיְּמוּ מִצְוַת רַק בְּתוֹרַת חֲמִירָא שֶׁהֵם קִבְּלוּ עַל עֲצָמָם. אֲלָא
הַפְּתוּבָה הִיא שֶׁהִכְנִיסָן תַּחַת פְּנֵי הַשָּׁכִינָה, שֶׁגַּם זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם גִּירָא.

(ו) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאַרְצָא עַד מְקוֹם שָׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה
וְהַפְּנֵעֵנִי אֲזִי בְּאַרְצָא:

זש"י וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאַרְצָא • נִכְנֵס לְתוֹכָהּ. עַד מְקוֹם שָׁכֵם • לְהַתְּפִלָּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשֶׁיָּבֹאוּ לְהַלְחֵם בְּשָׁכֵם. אֵלּוֹן
מוֹרָה • הוּא שָׁכֵם, הִרְאָהוּ הָר גְּרִיזִים וְהָר עֵיבָל, שֶׁשָּׁם קִבְּלוּ יִשְׂרָאֵל שְׂבוּעַת הַתּוֹרָה. וְהַפְּנֵעֵנִי אֲזִי בְּאַרְצָא • הִזָּה
הוֹלֵךְ וְכוּבֵשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִזְרַעוֹ שֶׁל שָׁם, שֶׁבְּחֻלְקוֹ שֶׁל שָׁם נִפְלָה כְּשֶׁחֲלַק נֹחַ אֶת הָאָרֶץ לְבָנָיו, שְׁנֵאמַר: (בראשית
י) "וּמִלְכֵי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלָם", לְפִיכָף: "וַיֹּאמֶר לְזִרְעָךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", עֲתִיד אֲנִי לְהַחְזִירָהּ לְבָנֶיךָ, שֶׁהֵם
מִזְרַעוֹ שֶׁל שָׁם. רַמְבַּן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לְהַאֲרִיךְ בְּדַעוֹת עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה וּלְפָרֵשׁ
הַעֲנִין שֶׁהִיא בֵּינוּ וּבֵין הַפְּשָׁדִים בְּאִמּוֹנָה,
כְּאֶשֶׁר קָצְרָה בְּעִנְיָן דוֹר אֲנוֹשׁ וּסְבָרְתָם בְּעֲבוּדָה
זָרָה שֶׁחֲדָשׁוּ:

(ו) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאַרְצָא עַד מְקוֹם שָׁכֵם.
אוֹמֵר לָךְ כָּל תְּבִין אוֹתוֹ בְּכָל הַפְּרָשִׁיּוֹת
הַבָּאוֹת בְּעִנְיָן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְהוּא עֲנִין
גְּדוֹל, הַזְכִּירוֹהוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּדֶרֶךְ קִצְרָה, וְאָמְרוּ
(תַּנְחומָא ט') כָּל מַה שֶּׁאַרְעֵי לְאֲבוֹת סִימָן
לְבָנִים, וְלֹכֵן יֹאדִינוּ הַפְּתוּבִים כְּסִפּוֹר הַמַּסְעוֹת
וְחִפְרִית הַבָּאוֹת וּשְׂאָר הַמִּקְרִים, וְיַחֲשֹׁב
הַחוּשָׁב בְּהֵם כְּאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים מִיִּתְרִים אֵין
בְּהֵם תּוֹשֵׁלֶת, וְכֵלָם בָּאִים לְלַמֵּד עַל הַעֲתִיד,
כִּי כְּאֶשֶׁר יָבֹא הַמִּקְרָה לְנִכְבִּיא מִשְׁלֶשֶׁת הָאֲבוֹת
יִתְבּוֹנֵן מִמֶּנּוּ הַדְּבָר הַנִּגְזָר לְבֹא לְזִרְעוֹ:

אַלְהִיךָ (דְּבָרִים כ"ח א'). וּבִיזְחָק אָמַר בְּעֲבוּר
אַבְרָהָם עֲבָדִי (לְהֵלֵךְ כ"ו כ"ד). אֲבָל לְהַבְטִיחוֹ
בְּעֲבוּר יִצְחָאֵת הָאָרֶץ אֵין בּוֹ טַעַם:
אֲבָל הַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁעָשׂוּ אֲנָשִׁי אֹרֶם כְּשִׂדִּים
עֲמוֹ רַעוּת רַבּוֹת עַל אִמּוֹנָתוֹ בְּהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא, וְהוּא בְּרַח מִהֶם לְלַכֵּת אֶרֶץ כְּנָעַן
וּנְתַעֲכַב בְּחָרָן, אָמַר לוֹ לַעֲזֹב גַּם אֵלּוּ וְלַעֲשׂוֹת
כְּאֶשֶׁר חָשַׁב מִתְּחִלָּה, שֶׁתִּהְיֶה עֲבוּדָתוֹ לוֹ
וּקְרִיאַת בְּנֵי הָאָדָם לְשֵׁם ה' בְּאַרְצָא הַנִּבְחָרַת,
וְשֵׁם יִגְדַל שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בּוֹ הַגּוֹיִם הַהֵם, לֹא
כְּאֶשֶׁר עָשׂוּ עֲמוֹ בְּאֹרֶם כְּשִׂדִּים שֶׁהִיוּ מְבֻזִּין
וּמְקַלְלִים אוֹתוֹ, וְשָׂמוּ אוֹתוֹ בְּבוֹר אוֹ בְּכִבְשָׁן
הָאֵשׁ. וְאָמַר לוֹ שִׁיבְרוּךְ מְבָרְכִיו וְאֵם יִחִיד
מְקַלְלֵי יוֹאֵר.

וְזֶה טַעַם הַפְּרָשָׁה. אֲבָל הַתּוֹרָה לֹא תִרְצָה

יִתְבָּרְכוּ בְךָ לֵאמֹר "יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאַבְרָהָם".
וְהוֹסִיף עוֹד כִּי כָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאָדָמָה יִתְבָּרְכוּ
בוֹ, לֹא אֲנָשִׁי אֶרֶץ בְּלַבָּד. אוֹ וְנִבְרָכוּ בְךָ,
שִׁיְהִיו מְבָרְכִים בְּעֲבוּרוֹ:

וְהִנֵּה זֹאת הַפְּרָשָׁה לֹא בְּאִרְהָ כָּלל הַעֲנִין,
כִּי מַה טַּעַם שִׁיאֲמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא עֲזֹב אֶרֶץ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ טוֹבָה שְׁלֵא
הִיָּתָה כְּמוֹהוּ בְּעוֹלָם, מִבְּלִי שִׁיקָדִים שֶׁהִיא
אַבְרָהָם עוֹבֵד אֱלֹהִים אוֹ צִדִּיק תָּמִים, אוֹ
שִׁיאֲמַר טַעַם לַעֲזִיבַת הָאָרֶץ, שִׁיְהִיהָ בְּהִלְכִּיתוֹ
אֶל אֶרֶץ אַחֲרַת קוֹרֶבֶת אֱלֹהִים. וּמִנֵּהג הַפְּתוּב
לֵאמֹר הַתְּהַלֵּךְ לְפָנֶי וְתִשְׁמַע בְּקוֹלִי וְאִיטִיבָה
עִמָּךְ כְּאֶשֶׁר בְּדוֹר וּבְשִׁלְמָה (מ"א ב' ד'). ג'
י"ד, וְכַעֲנִן הַתּוֹרָה כִּלָּה אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ
(וּקְרָא כ"ו ג'), אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה'

(ו) וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לִזְרַעְךָ אֵתֶּן אֶת-הָאָרֶץ
הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:

כ"י וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ • על בשורת הנרע ועל בשורת ארץ ישראל. רמב"ן

ח ואסתלק מתמן לטורא ממדנח לבית אל
ופרס משכנה בית אל ממערבא ועי
ממדינחא ובנא תמן מדבחא קדם יי וצלי
בשמא דיי:

(ח) וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהִרָה מִקְדָּם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהֱלָה
בֵּית-אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְדָּם וַיִּבֶן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא
בְּשֵׁם יְהוָה:

כ"י וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם • אֶהֱלָה • מִקְדָּם לְבֵית אֵל • במזרחת של בית אל, נמצאת בית אל במערבו, הוא שנאמר:
"בית אל מים". אֶהֱלָה • כתיב, בתחלה נטה את אהל אשתו, ואחר כך את שלו (בראשית רבה). וַיִּבֶן-שָׁם
מִזְבֵּחַ • נתנבא שעתידין בניו להפשל שם על עון עכן, והתפלל שם עליהם. רמב"ן

(ט) וַיִּסַּע אַבְרָם הַלֹּךְ וְנִסְעָה הַגִּגָּה:

כ"י הַלֹּךְ וְנִסְעָה • לפרקים יושב כאן חדש או יותר, ונוסע משם ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה,
ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים. (פרוש: ירושלים היתה באמצע העולם וסוף ארץ ישראל, כך פרש בישעיה) שהיא
בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה של ארץ ישראל, הר המורה שהיא נחלתו (בראשית רבה). רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוא דשמיא ממרא, ועל דעתיה דרבי נחמיה
גברא הוא דשמיא ממרא:

(ז) וְנָטַח לֵה' הַנִּרְאָה אֵלָיו, כִּי הוֹדָה לִשְׁם
הַנִּכְבֵּד וְנָחַח לוֹ זִבְחָה תוֹדָה עַל שְׁנֵי
אֵלָיו, כִּי עַד הֵנָּה לֹא נִרְאָה אֵלָיו הַשֵּׁם וְלֹא
נִתְדַע אֵלָיו בְּמִרְאָה לֹא בְּמַחְזָה, אֲבָל נֶאֱמַר
לוֹ "לֵךְ לֵךְ מֵאֶרֶץ" בְּחִלּוֹם הַלֵּלָה אוֹ בְּרוּחַ
הַקֹּדֶשׁ. וַיִּתְּכֵן שִׁירָמוֹ הַנִּרְאָה אֵלָיו עַל סוּד
הַקֶּרֶן (עין קאנטי כ"א ב'). וְהַמְשָׁפִיל זִבְיָן:
(ח) וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. פֶּרֶשׁ אֲנָקְלוֹס שֶׁהַתְּפִלָּה
שָׁם, כְּמוֹ: קִרְאֵתִי שִׁמְךָ ה', מְבוֹר תַּחֲתִיּוֹת
(איכה ג' ג'). וְהַנִּכְוֵן שֶׁהִיָּה קוֹרָא בְּקוֹל גְּדוֹל
שֵׁם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ אֵת שֵׁם ה', מוֹדִיעַ אוֹתוֹ
וְאֵלֵהוּ לִבְנֵי אָדָם, כִּי בָאוּ בְּשָׂדִים הָיָה
מִלְמַדִּם וְלֹא אָבוּ שְׁמֵעַ, וְעַתָּה כִּשְׁבָא בְּאֶרֶץ
הַזֹּאת שֶׁהַבְּטָח בָּהּ "וְאַבְרָהָם מְבָרְכִיד", הָיָה
לְמוֹד לְלַמֵּד וּלְפָרֵס הַאֱלֹהוֹת.

וְכֵן אָמַר הַכְּתוּב (לֵה' כ"ו כ"ד) בְּיָצֵחַק
כְּאִשֶּׁר הִלֵּךְ אֵל נַחַל גָּרָר וְהַבְּטָח לוֹ אֵל
תִּירָא כִּי אִתְּךָ אֲנִכִּי, שֶׁבִּנְה מִזְבֵּחַ "וַיִּקְרָא
בְּשֵׁם ה'". כִּי בָּא בְּמִקְדָּם חֲדָשׁ אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ
אֵת שְׁמֵעוֹ וְלֹא רָאוּ אֵת כְּבוֹדוֹ וְהִגִּיד כְּבוֹדוֹ
בְּגוֹיִם הָהֵם.

וְלֹא נֶאֱמַר בְּיָעֻבֵּךְ בֶּן מִפְּנֵי שְׁהוֹלִיד בְּנִים
רַבִּים פֶּלֶם עוֹבְדֵי ה', וְהִיָּתָה לוֹ קֵהֶלֶה
גְּדוֹלָה וְקִרְאָת עֲדַת יִשְׂרָאֵל וְנִתְפָּרְסָמָה הָאֱמוּנָה
בָּהֶם, וְנוֹדָעָה לְכָל עַם, וְגַם כִּי מִיָּמֵי אֲבוֹתָיו
נִתְפָּרְסָמָה בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן. וְכָךְ אָמְרוּ בְּבִרְאשִׁית
רַבָּה (ל"ט ט"ז) מִלְמַד שֶׁהַקִּרְאָה שְׁמוֹ שֶׁל
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּפִי כָּל בְּרִיָּה:
(ט) הַגִּגָּה. כְּתִב רַבְּנוּ שְׁלֵמָה לְלֶכֶת

וַיִּתְּכֵן שֶׁהַזִּכִּיר הַכְּתוּב וְהַכְּנַעֲנִי אֹז בְּאֶרֶץ,
לְהוֹרֹת עַל עֲוֹן הַפְּרָשָׁה, לִזְמֹר, כִּי
אַבְרָם בָּא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְלֹא הִרְאָהוּ הַשֵּׁם הָאֶרֶץ
אֲשֶׁר יַעֲדוֹ, וְעָבַר עַד מִקְדָּם שָׁכַם, וְהַכְּנַעֲנִי
הַגּוֹי הָמָר וְהַנִּמְקָה אֹז בְּאֶרֶץ, וְאַבְרָם יָרָא מִפְּנֵי
וְלֹכֵן לֹא בִּנְה מִזְבֵּחַ לֵה', וְכִבְּאוֹ בְּמִקְדָּם שָׁכַם
בְּאֵלּוֹן מוֹרָה נִרְאָה אֵלָיו הַשֵּׁם וְנָתַן לוֹ הָאֶרֶץ.
וְסָרָה יִרְאָתוֹ כִּי כָּדָּר הַבְּטָח בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶה,
וְאֹז בִּנְה מִזְבֵּחַ לֵה' לְעַבְדוֹ בְּפִרְהָסָא:
וְאֵלּוֹן מוֹרָה. זֶהוּ בְּמִקְדָּם שָׁכַם. וְנִקְרָא גַם
כֵּן "אֵלּוֹנֵי מוֹרָה" כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (דְּבָרִים
י"א ל') מוֹל הַגִּלְגָּל אֲצֵל אֵלּוֹנֵי מֶרֶה. וְשֵׁם
הַ גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל בְּשָׁכַם וְקָרֹב לִירֵדָן,
שֶׁבָּאוּ שָׁם בַּתְּחִלָּת בִּיאָתָם בְּאֶרֶץ. אֲבָל "אֵלּוֹנֵי
מִמְרָא" הוּא מִקְדָּם אֲשֶׁר הוּא בְּאֶרֶץ חֲבֵרוֹן
רְחוֹק מִן הַיַּרְדֵּן:

וְדַע כִּי בְּכָל מִקְדָּם שִׁיאֵמַר הַכְּתוּב "אֵלּוֹנֵי
מִמְרָא", שֵׁם "מִמְרָא" הוּא עַל אִישׁ
אֱמוּנִי שֶׁהַמִּקְדָּם הַהוּא שְׁלוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
(לֵה' י"ד י"ג) וְהוּא שָׁכַן בְּאֵלּוֹנֵי מִמְרָא
הָאֱמִרִי אֲחִי אֲשֶׁכַּל וְאֲחִי עֲנֹר. וְכָל "אֵלּוֹן
מוֹרָה" וְ"אֵלּוֹנֵי מוֹרָה" נִקְרָא הַמִּקְדָּם הַהוּא
עַל שֵׁם אִישׁ שֶׁשְּׁמוֹ "מוֹרָה", אֲבָל זֶה כְּנַעֲנִי
הוּא מֵאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּעֶרְכָּה. וְכִשְׁיִזְכִּיר
הַכְּתוּב מִמְרָא סָתֵם, הוּא שֵׁם הָעִיר, כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר (לֵה' ל"ה כ"ו) וְיָבֵא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק
אָבִיו מִמְרָא קִרְיַת הָאָרְעָה הִיא חֲבֵרוֹן, עַל
פְּנֵי מִמְרָא הִיא חֲבֵרוֹן (לֵה' כ"ג י"ט). כִּי
הָאִישׁ אֲשֶׁר לוֹ אֵלּוֹנֵי נִקְרָא עַל שֵׁם הָעִיר.
וְכֵן שָׁכַם בֶּן חֲמוּר כְּשֵׁם הָעִיר שָׁכַם. וְכִבְּרָאשִׁית
רַבָּה (מ"ב ח') עַל דַּעֲתִיהָ דְּרַבִּי יְהוּדָה אֶתְרָא

וְדַע כִּי כָל גִּזְרֵת עִירִין כְּאִשֶּׁר תַּצֵּא מִכֶּחַ גִּזְרָה
אֵל פֶּעַל דְּמִיּוֹן. תְּהִיָּה הַגִּזְרָה מִתְקַנְתָּה
עַל כָּל פְּנִים. וְלִכְּוֹן יַעֲשׂוּ הַנְּבִיאִים מַעֲשֵׂה
בְּנִבְאוֹת כְּמֵאמַר יְרֵמְיָה שְׁעִיָּה לְבִירוֹן וְהִיָּה
כְּכַלְתָּךְ לִקְרָא אֵת דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה תִּקְשֹׁר
עָלָיו אָבִן וְהִשְׁלַכְתּוּ אֵל תוֹךְ פֶּרֶת וְאִמְרַת כִּכָּה
תִּשְׁקַע בְּכָל יוֹם (יְרֵמְיָה נ"א ס"ג-ס"ד). וְכֵן
עֲנִין אֱלִישֶׁע בְּהִנְיחוֹ זְרוּעוֹ עַל הַקֶּשֶׁת (מ"ב
י"ג י"ז) וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע יְרֵה וַיִּזֹּר וַיֹּאמֶר חֵץ
תִּשְׁוּעָה לֵה' וְחֵץ תִּשְׁוּעָה בְּאֶרֶם. וְנֶאֱמַר שָׁם
(פְּסוּקִי י"ט) וַיִּקְרָץ עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
לְהַכּוֹת חֲמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים אֹז הַכִּיתָ אֵת
אֶרֶם עַד פֶּלֶה וְעַתָּה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים תִּפָּה אֵת
אֶרֶם: וְלִפְיָךְ הַחֲזִיק הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵת
אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ וְעֵשָׂה לוֹ דְּמִיּוֹנוֹת בְּכָל הָעֵתִיד
לְהַעֲשׂוֹת בְּנִרְעוֹ, וְהָבֵן זֶה. וְאֵנִי מִתְחִיל לְפָרֵשׁ
הַעֲנִינִים בְּפֶרֶט בְּפִסּוּקִים בְּעִזְרַת הַשֵּׁם:

וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מִקְדָּם שָׁכַם. הִיא
עִיר שָׁכַם, כֵּן זֶה שֵׁם הַמִּקְדָּם הַהוּא.
וְשָׁכַם בֶּן חֲמוּר עַל שֵׁם עִירוֹ נִקְרָא.

וְכַתֵּב רַש"י נִכְנַס לְתוֹכָהּ עַד מִקְדָּם שָׁכַם
לְהַתְּפִלָּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשִׁיבְאוֹ מִן
הַשָּׂדֶה עֲצָבִים. וְנִכְוֵן הוּא. וְאֵנִי מוֹסִיף כִּי
הַחֲזִיק אַבְרָהָם בְּמִקְדָּם הַהוּא תַּחֲלָה, וְקִדְּם
שָׁנָתָה לוֹ אֵת הָאֶרֶץ, נִרְמָז לוֹ מִזֶּה כִּי בְּנֵי
יִכְשָׁו הַמִּקְדָּם הַהוּא תַּחֲלָה קִדְּם הַיּוֹתֵם זֻכִּים
בוֹ, וְקִדְּם הַיּוֹת עֲוֹן יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ שֶׁלֹּם לְהַגְלוֹתָם
מִשָּׁם. וְלִכְּוֹן אָמַר וְהַכְּנַעֲנִי אֹז בְּאֶרֶץ. וְכִבְּאֶשֶׁר
נָתַן לוֹ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֶרֶץ בְּמֵאמָר, אֹז
נִסַּע מִשָּׁם וְנִסַּע אֶהֱלָה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעִי,
כִּי הוּא הַמִּקְדָּם אֲשֶׁר כְּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ בַּתְּחִלָּה:

כִּי־רָעַב בְּאַרְצָן • בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ לִבְדָּה, לְנִסּוֹתוֹ אִם יִהְיֶה רַחֵם דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁאֵמַר לוֹ לִלְכֹּת אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן וְעַכְשָׁיו מְשִׁיאוֹ לַעֲזֹאת מִמֶּנָּה. וּמִבֵּן

הִנֵּה-נָא יִדְעָתִי • מְדַרְשׁ אֲגָדָה: עַד עֲכָשׁוּ לֹא הִכִּיר בָּהּ מִתּוֹךְ
צְנִיעוּת שִׁבְשֻׁנֶיהֶם, וְעֲכָשׁוּ הִכִּיר בָּהּ עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה. דְּבָר אַחֵר: מִנְהַג הָעוֹלָם שֶׁעַל יְדֵי טִרַח הַדֶּרֶךְ אָדָם מִתְבַּהֵּה,
זֹאת עֲמָדָה בִּיפְיָהּ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "הִנֵּה-נָא" הַגִּיעָה הַשְׁעָה שֶׁיֵּשׁ לְדָאָג עַל יִפְיָהּ, יִדְעָתִי זֶה יָמִים רַבִּים כִּי
יִפֹּת מֵרָאָה אֲתָּה, וְעֲכָשׁוּ אֲנִי בָּאִים בֵּין אֲנָשִׁים שְׁחֹרִים וּמִכְלָרִים, אֲחִיָּהֶם שֶׁל כּוֹשִׁים, וְלֹא הִרְגְּלוּ בְּאִשָּׁה יָפָה, וְדוֹמָה
לֹא: (בְּרֵאשִׁית יט) "הִנֵּה נָא אֲדוֹנִי סוֹרוֹ נָא". רַמְבַּן

(יג) אִמְרֵי־נָא אַחְתִּי אֶת־לְמַעַן יִיטַב־לִי בְּעִבְרֹךְ וְחִיתָה׃
נִפְשִׁי בְּגִלְלֹךְ׃

רש"י ◀ לַמַּעַן יִיטֵב-לִי בַעֲבוּרָךְ • יִתְּנוּ לִי מַתָּנוֹת.

יִפְרִי זֶה בְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר יִתְחַדֵּשׁ לָהֶם עֵנָן
בְּדָבָר. וְהָנָה וְזוֹ אוֹתָה עִתָּה כְּאֲשֶׁר צִוָּה לָהּ
מִתְחֵלָה. וְיִצְקָה לֹא פָחַד בְּאֲרָצוֹ וּבְעִירוֹ, רַק
כִּבְּאוֹ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים אֲחֻז דָּרָךְ אֲבִיו:
וְאָמַר לְמַעַן יֵיטֵב לִי בְעִבּוּרִי וְחִיתָה נַפְשִׁי
בְּגִלְגָּל. כֹּל זֶמֶי הָיוּתִינוּ גֵרִים בְּאֶרֶץ
הַזֹּאת עַד עִבּוֹר הָרָעַב, כִּי אֲכָרְהֶם מִפְּנֵי הָרָעַב
כָּאֵל לְגוֹר בְּאֶרֶץ, וְכַעֲבֹר הָרָעַב יָשׁוּב לְאֶרֶץ
אֲשֶׁר נִצְטָוָה עָלֶיהָ וְנִתְּנָה הַשֵּׁם לוֹ וּלְזֵרְעוֹ,
וְהָיָה חֹשֶׁבֶת שְׂחִינִי נִפְשָׁם בְּרָעַב וְיָבֵא לָהֶם
רוּחַ וְהַצֵּלָה מֵאֵת הָאֱלֹהִים לְשׁוּב, אוֹ שִׁיִּסְכֵּן
לָהֶם לְכַרֵּם לְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּהִתְנַאֲשָׁם מִמֶּנָּה:
וְכִתְּב רִשִׁי הִנֵּה גַּם יִדְעָתִי, מִדְּרֹשׁ אֲגִידָה, עַד
עֲקֹשִׁיו לֹא הִכִּיר בָּהּ מִתּוֹךְ צְנִיעוּתָהּ,
וְעֲקֹשִׁיו עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה. דָּבָר אַחֵר, שֶׁעַל יְדֵי
הַדָּרָךְ אָדָם מִתְּבַזֶּה וְזוֹ עֲמֻדָה בְּפִיָּתָה. וּלְפִי
פְּשִׁטוֹ הִנֵּה גַּם הִגִּיעַ הַשְׁעָה שֶׁיֵּשׁ לְדָאָג עַל
יָפִיךְ, וְיִדְעָתִי זֶה כְּמָה יָמִים כִּי פֶת מִרְאָה
אֶת, וְעֲקֹשִׁיו אָנוּ בָּאִים בֵּין בְּנֵי אָדָם שְׁחֹרִים
אֲחִיהֶם שֶׁל כּוֹשִׁים, וְלֹא הִרְגָּלוּ בְּאִשָּׁה יָפָה.
וְדוּמָה לוֹ הִנֵּה גַּם אֲדֹנֵי סוּרֹו גַּם (לְהֵלֵךְ) יִיט
(ב). כֹּל זֶה לְשׁוֹן הֶרֶב. וְהַמְדַּרְשׁ קִבְּלָה בְּעֲנֵהָ
שְׁבָהִם וְנִסְמָךְ לְמַקְרָא:

פחדו מן הַרְגוּהוּ, וְהָיָה לוֹ לְכַסֵּת בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל
אוֹתוֹ וְאֵת אִשְׁתּוֹ וְאֵל כָּל אֲשֶׁר לוֹ, כִּי יֵשׁ
בְּאֵלִים כַּח לַעֲזֹר וְלִהְיֹל. גַּם יִצְיָאֻהוּ מִן
הָאָרֶץ, שֶׁנִּצְטָה אוֹתוֹ וְאֵת אִשְׁתּוֹ וְאֵל כָּל
אֲשֶׁר לוֹ, כִּי יֵשׁ בְּאֵלִים כַּח לַעֲזֹר וְלִהְיֹל.
גַּם יִצְיָאֻהוּ מִן הָאָרֶץ, שֶׁנִּצְטָה עָלֶיהָ בְּתַחֲלָה,
מִפְּנֵי הָרֶעִב, עוֹן אֲשֶׁר חָטָא, כִּי הָאֵלִים בְּרָעִב
יִפְדּוּהוּ מִמּוֹת, וְעַל הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה נִגְזַר עַל יָרֵעוּ
הַגְּלוּת בְּאָרֶץ מִצְרַיִם כִּד פִּרְעֹה. בְּמִקּוֹם
הַמִּשְׁפָּט שֶׁמָּה הִרְשַׁע וְהַחֲטָא:

(יא-יג) הנה נא ידעתי וגו'. אמר נא אחתי אֶת. לא ידעתי למה פחד ממנה עתה יותר מקדם לכן, ואם נאמר שהיו המצרים שחורים ומלכרים כדברי רש"י, הנה גם לאבימלך מלך פלשתים אמר כן. גם הוא גם יצחק שהיה דר בארץ ההיא במצות ה'. אולי היו הנכענים בדור ההוא שטופים בעבודה זרה וגדורים מן העריות יותר מאנשי המצרים והפלשתים. ואינו נכון.

וַיִּתְּכֶן כִּי לֹא הָיָה לָהֶם פֶּחַד רַק בְּבוֹאֵם בְּעִיר
מוֹשָׁב הַמְּלָכִים, כִּי הָיָה דֶּרֶךְם לְהִבְיֹא
לְמַלְךְ הָאֲשֶׁה הַזֶּפֶה מְאֹד וְלַהֲרֹג אֶת בְּעֻלָּה
בְּעֻלִּילָה שִׁישִׁימוּ עָלָיו:

לְדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהוּא בְּחֶלֶק
שֶׁל בְּנֵי יְהוּדָה שֶׁנִּשְׁטְלוּ בְּדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל. וְכֵן לְעֵתִיד לְבֹא בְּבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר
(שׁוֹפְטִים א' ב') יְהוּדָה יַעֲלֶה בְּתַחֲלָה:

(י) ויהי רעב בארץ. הנה אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיות נפשו בימי הבצרת, והמצרים עצמו הוא חנם לקחת את אשתו, והוציאו משם במקנה בכסף ובהב, וגם צה עליו פרעה אנשים לשלחם. ורמו אליו כי גנוי ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ, והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר (שמות א' כ"ב) וכל הבת תחיון, והקדוש ברוך הוא ינקם נקמתם בנזעים גדולים עד שיציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאד, והחזיקו בהם לשלחם מן הארץ, לא נפל דבר מכל מארע האב שלא יהיה בבנים.

וְהֶעֱנָן תָּהָה פֶּרְשׁוֹהוּ בְּבִרְאִישֵׁי רֶבֶה (ח' ט')
 רַבִּי פִנְחָשׁ בִּשְׁם רַבִּי אִישְׁעִיָּא אָמַר,
 אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם צֶא וּכְבֹּשׁ
 אֶת הַדֶּרֶךְ לִפְנֵי בְנֶיךָ, וְאַתָּה מוֹצֵא כָּל מָה
 שֶׁכְּתוּב בְּאַבְרָהָם כְּתוּב בְּכֵנִי, בְּאַבְרָהָם כְּתוּב
 וְיָהִי רַעַב בְּאַרְצִי, בִּישְׂרָאֵל כְּתִיב (לֶחֱלֹן מִ"ה
 ו') כִּי יֵה שְׁנֵתִים הָרַעַב בְּקָרֵב הָאָרֶץ:
 וְדַע כִּי אַבְרָהָם אָבִינוּ חָטָא חָטָא גָּדוֹל בְּשִׁגְגָה
 שֶׁהֵבִיא אִשְׁתּוֹ הַצַּדִּיקָה בְּמִשְׁוֹל עוֹן מִפְּנֵי

♦ יום שני ג' מרחשון ♦

(יד) וַיְהִי כְּבֹא אֲבָרָם מִצְרִימָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרִיִּם אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יִפֶּה הִוא מְאֹד:

יד וַיְהִי כִּד עַל אֲבָרָם לַמִּצְרִיִּם וַיִּחְזוּ מִצְרָאִי יֵת אֶתְתָּא אַרִי שְׁפִירָא הִיא לְחֵדָא:

כס"י וַיְהִי כְּבֹא אֲבָרָם מִצְרִימָה • הִיָּה לוֹ לומֵר כְּבֹאֵם מִצְרִימָה, אֲלֹא לִמַּד שֶׁהִטְמִין אוֹתָהּ בְּתִבְחָה, וְעַל יָדִי שֶׁתִּבְעוּ אֶת הַמֶּכֶס, פִּתְחוּ וְרֹאוּ אוֹתָהּ.

(טו) וַיֵּרְאוּ אוֹתָהּ שְׁרֵי פִרְעֹה וַיְהַלְלוּ אוֹתָהּ אֶל־פִּרְעֹה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פִּרְעֹה:

טו וַיִּחְזוּ יֵתָה רַבְרָבִי פִרְעֹה וְשִׁבְחוּ יֵתָה לְפִרְעֹה וְאַדְבַּרְתָּ אֶתְתָּא לְבֵית פִּרְעֹה:

כס"י וַיְהַלְלוּ אוֹתָהּ אֶל־פִּרְעֹה • הִלְלוּהָ בִּינִיָּהֶם לומֵר: 'הַגּוֹנָה זֹו לְמִלְךָ'. רמב"ן

(טז) וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לָוּ צֶאֱן־וּבִקָּר וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וְשִׁפְחֹת וְאֶתְנַת וְגַמְלִים:

כס"י וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב • פִּרְעֹה בַּעֲבוּרָהּ.

טז וּלְאֲבָרָם אוֹטִיב בְּדִילָה וַיְהוּ לָהּ עֶאֱן וְתוֹרִין וְחֲמֹרִין וְעַבְדִּין וְאֶמְקָן וְאֶתְנָן וְגַמְלִין:

(יז) וַיִּגְנַע יְהוָה אֶת־פִּרְעֹה נִגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דָּבָר שְׁרֵי אִשֶּׁת אֲבָרָם:

יז וַאֲנִי יְיָ עַל פִּרְעֹה מִכְתָּשִׁין רַבְרָבִין וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתָהּ עַל עֵיסַק שְׁרֵי אֶתְתָּא אֲבָרָם:

כס"י וַיִּגְנַע ה' וגו' • בְּמִכַּת רֵאֶתָן לָקָה, שֶׁהִתְשַׁמֵּישׁ קָשָׁה לוֹ (בראשית רבה). וְאֶת בֵּיתוֹ • כְּתִרְגוּמוֹ: 'וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתָהּ', (ומדכשו: לרבות פתליו ועמנויו וכליו, ברש"י נשן). עַל דָּבָר שְׁרֵי • עַל פִּי דְבוּרָה. אוֹמֶרֶת לְמַלְאָךְ: הֵן! וְהוּא מִכָּה. רמב"ן

(יח) וַיִּקְרָא פִרְעֹה לְאֲבָרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עֲשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אֲשַׁתְּךָ הִוא: רמב"ן

יח וַיִּקְרָא פִּרְעֹה לְאֲבָרָם וַאֲמַר מַה־זֹּאת עֲשִׂיתָ לִּי לָמָּה לִּי לָמָּה לֹא חִוִּיתָא לִּי אַרִי אֶתְתָּהּ הִיא:

(יט) לָמָּה אֲמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַאֲקַח אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אֲשַׁתְּךָ קַח וְלָךְ:

יט לָמָּה אֲמַרְתָּ אֲחֹתִי הִיא וּדְבַרִּית יֵתָה לִי לָאֶתוּ וְכַעַן הִיא אֶתְתָּהּ דְּבַר וַאֲיִזֵּל:

כס"י קח ולך • לֹא כַּאֲבִימֶלֶךְ שֶׁאָמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲרָצִי לְפָנֶיךָ", אֲלֹא אָמַר לוֹ: לָךְ וְאֵל תַּעֲמַד, שֶׁהַמִּצְרִיִּים שְׂטוּפִי זָמָה הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כג) "וַיִּזְרְמַת סוּסִים וַיִּרְמְתֵם".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

רש"י. וְהָהָה דַּעַת אֲנָקְלוֹס שֶׁאָמַר וְשִׁבְחוּ יֵתָה לְזֹת פִּרְעֹה. אוֹ שֶׁהִלְלוּהָ אֶל הַמֶּלֶךְ עֲצֻמוֹ וְשִׁלַּח וְלִקְחָהּ:

(יז) וַיִּטַּע עַל דָּבָר שְׁרֵי אִשֶּׁת אֲבָרָם. כִּי בַּעֲבוּר הַמֶּכֶס שֶׁעָשָׂה לְשָׂרָה גַם לְאֲבָרָהֶם, וּבִכּוּת שְׁנֵיהֶם בָּאוּ עָלֵיו הַנִּגְעִים הַגְּדוֹלִים הֵם:

(יח-יט) וַיִּקְרָא פִּרְעֹה לְאֲבָרָם. יִתְכַּן כִּי בָבָא הַנִּגְעִים פְּתָאֵם עָלָיו וְעַל בֵּיתוֹ בַּעַת אֲשֶׁר לְקַחָהּ שָׂרָה אֶל בֵּיתוֹ הִתְהַר בְּדַעְתּוֹ לֵאמֹר "מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ" וְשָׁאֵל אוֹתָהּ וְהִגִּידָה כִּי הִיא אִשְׁתּוֹ, וְלָכֵן קָרָא לְאֲבָרָהֶם וְהָאִשִּׁים אוֹתוֹ: אוֹ כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (בִּיר מ"א ב') שֶׁלָּקָה בְּרִאשֹׁתָן

זֹאת עֲשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אֲשַׁתְּךָ הִיא (לְהֵלֵךְ פֶּסוּק י"ח), הָאִשִּׁים אוֹתוֹ כִּי בְּרִאשֹׁתָן שִׁקְחוּ אוֹתָהּ הִיָּה לוֹ לְהִגִּיד לְפִרְעֹה כִּי אִשְׁתּוֹ הִיא, וְחִזְרוּ וְהָאִשִּׁים אוֹתוֹ עַל אֲמָרוֹ אַחֲרֵי כֵן לְשָׂרִים וּלְבֵית פִּרְעֹה כִּי אֲחוֹתוֹ הִיא. וְלֹא הָאִשִּׁים אֶת הָאִשָּׁה כָּלָל, כִּי אֵין רֹאוי שֶׁתִּכְחִישׁ הִיא אֶת בַּעֲלָהּ, וְהִרְאוּ לָהּ שִׁתְשִׁתָּק:

(טו) וַיִּטַּע וַיֵּרְאוּ אוֹתָהּ שְׁרֵי פִרְעֹה. כִּי כַּאֲשֶׁר רָאוּ אוֹתָהּ הַמִּצְרִיִּים אָמְרוּ רֹאויָהּ זֹאת לְשָׂרִים הַגְּדוֹלִים, וְהִנֵּה הִבִּיאָהּ אֲלֵיהֶם, וְגַם הֵם קָרָאוּ לְנַפְשָׁם מְנַגֵּעַ בָּהּ כִּי מִפְּנֵי הֵיפִי הַגְּדוֹל יָדְעוּ כִּי הַמֶּלֶךְ יִחְפֹּץ בָּהּ מְאֹד, וַיְהַלְלוּ אוֹתָהּ בִּינִיָּהֶם לומֵר רֹאויָהּ הִיא לְמֶלֶךְ, לְשׁוֹן

עֲתָה כָכָה. הִנֵּה נָא יִדְעִיתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתָּ מְרָאָה אֶת, מְאֹד וְעַד עֲתָה. וְכֵן הִנֵּה נָא עֲצֹרִי ה' מִלְּדֹת (לְהֵלֵךְ ט"ז ב'), מְנַעוּרִי וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה. וְכֵן הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי כְנוֹת (לְהֵלֵךְ י"ט ח'), כִּי לֹא נוֹלְדוּ עֲתָה, וְכֵלָם כָּכָה:

וַיִּרְאָה מִפְּשֻׁט הַכְּתוּבִים כִּי שָׂרָה לֹא קִבְּלָה עָלֶיהָ לֵאמֹר בֶּן, אֲבָל הַמִּצְרִיִּים הִיוּ רַעִים וְחֲטָאִים מְאֹד, וְכַאֲשֶׁר רָאוּ אוֹתָהּ וַיְהַלְלוּ אוֹתָהּ אֶל פִּרְעֹה לְקַחָהּ אֶל בֵּיתוֹ, וְלֹא שָׁאֵלוּ בָּהֶם כָּלָל אִם אִשְׁתּוֹ הִיא אוֹ אִם אֲחוֹתוֹ הִיא, וְהִיא שִׁתְקָה וְלֹא הִגִּידָה כִּי אִשְׁתּוֹ, וְאֲבָרָהֶם סָפַר מַעֲצָמוֹ כִּי אֲחוֹתוֹ הִיא וְלָכֵן הֵיטִיבוּ לוֹ בַּעֲבוּרָהּ, וְהוּא שֶׁאָמַר הַכְּתוּב מַה

(ב) וַיֵּצֵאוּ עֲלֵיו פְּרָעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:

כ"י"א וַיֵּצֵאוּ עֲלֵיו • על אודותיו, לְשַׁלְּחוֹ וּלְשַׁמְרוֹ • וַיִּשְׁלְחוּ • כְּתַרְגוּמוֹ: 'וְאֶלְוִיאוּ'.

יג (א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הֵוא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָה:

כ"י"א וַיַּעַל אַבְרָם וְגו' הַנֶּגְבָה • לְבֹא לְדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעַל: "הַלּוֹךְ וְנִסּוּעַ הַנֶּגְבָה", לְהַר
הַמּוֹרִיָּה, וּמִכָּל מְקוֹם כִּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ מִמִּצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנָעַן, מִדְרוֹם לְצִפּוֹן הוּא מְהַלֵּךְ, שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמֻּכִּיחַ בְּמִסְעוֹת וּבְגִבּוּלֵי הָאֶרֶץ. רמב"ן

(ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב:
כ"י"א כָּבֵד מְאֹד • טַעוֹן מִשְׁאוֹת.

(ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה
שָׁם אֵהְלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי:

כ"י"א וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו • כְּשֶׁחֲזַר מִמִּצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנָעַן, הָיָה הוֹלֵךְ וְלֵן בְּאִכְסָנִיּוֹת שֶׁלֵּן בָּהֶם בְּהַלִּיכָתוֹ לְמִצְרַיִם, לְמִדָּה
דְּרָף אֶרֶץ: שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אָדָם מֵאִכְסָנִיָּה שְׁלוֹ. דָּבָר אַחֵר: (כ"ב) בְּחֻזְרוֹתוֹ, פָּרַע הִקְפּוֹתִיו. מִנֶּגֶב • אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּדְרוֹמָה
שֶׁל אֶרֶץ כְּנָעַן.

(ד) אֶל־מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא
שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה:

כ"י"א אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם • וְאֲשֶׁר קָרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'. וְגַם יֵשׁ לוֹמַר, וַיִּקְרָא שָׁם עַכְשָׁו
בְּשֵׁם ה'.

♦ יום שלישי ד' מרחשון ♦

(ה) וְגַם־לְלוֹט הֵהָלַךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאַהֲלִים:
הוֹאֵף לְלוֹט דֹּאזִיל עִם אַבְרָם הָיָה עֶאָן
וְתוֹרִין וּמִשְׁכָּנִין:

כ"י"א הֵהָלַךְ אֶת־אַבְרָם • מִי גֵרָם שֶׁהָיָה לוֹ זֹאת? – הִלִּיכָתוֹ עִם אַבְרָם.

(ו) וְלֹא־נִשָּׂא אֹתָם הָאָרֶץ לְשִׁבְת יַחְדוֹ כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם
רָב וְלֹא יָכֻלוּ לְשִׁבְת יַחְדוֹ:

כ"י"א וְלֹא־נִשָּׂא אֹתָם • לֹא הָיְתָה יְכוּלָה לְהִסְפִּיק מְרֻעָה לְמִקְנֵיהֶם, וְלִשְׁוֹן קֶצֶר הוּא, וְצִרִיף לְהוֹסִיף עָלָיו, כְּמוֹ "וְלֹא
נִשָּׂא אֹתָם מְרֻעָה הָאָרֶץ", לְפִיכָף כָּתַב "וְלֹא נִשָּׂא" בְּלִשׁוֹן זָכָר.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אֲחֻתוֹ, כִּאֲשֶׁר פִּרְשִׁי:
(א) וְטַעַם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ. לְהוֹדִיעַ
שֶׁלֹּא גָזְלוּ מִמֶּנּוּ דָּבָר מִכָּל הַמִּתְנֻת
הַגְּדוּלוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּעִבּוֹר שָׂרָה שֶׁתְּהִיָּה לְמֶלֶךְ,
וְלֹא אָמְרוּ רִמְיָתָנוּ וּמִתְנָה בְּטַעוֹת הִיא. וְזֶה
מַעֲשֵׂה נָס:

וְאַבְרָהָם שֶׁתָּקַם מִמֶּנּוּ וְלֹא הִשִּׁיב אוֹתוֹ דָּבָר
מִרַב פְּחָדוֹ, אִזּוֹ הִבִּין פְּרָעָה כִּי הִיא אִשְׁתּוֹ
כִּאֲשֶׁר חֲשַׁב, וְצִוָּה עָלָיו פְּרָעָה אֲנָשִׁים לְשַׁלְּחָם:
וְטַעַם וְאָקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה. שֶׁהָיָה רְצוֹנוֹ
שֶׁתְּהִיָּה זֹאת אִשְׁתּוֹ הַמּוֹלֶכֶת, לֹא תְהִיָּה פְּלִגְשָׁה
לוֹ, וְהַזְכִּיר זֶה בְּעִבּוֹר שִׁיזְדָּה לוֹ אִם הִיא

שֶׁהִמְשַׁגֵּל קִשָּׁה לוֹ, וְחָשַׁשׁ כִּי שָׁמָּה אִשְׁתּוֹ
הִיא, וְאָמַר לוֹ בְּסִפְּקָהּ מַה זֹאת עֲשִׂיתָ לִּי.
לְהוֹצִיא מִפִּי הָאִמָּת, כִּי אִם הָיְתָה אֲחֻתוֹ
הָיָה אוֹמֵר אֶמְנֵם אֲחֻתִּי הִיא.
וְאָמַר וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קָח וְלֵךְ, לְרִאשִׁית
מֶה יִדְבַּר וּמֶה יִשִּׁיב עַל תּוֹכְחָתוֹ,

שיעור יומי ליום שלישי ד' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יג - פרשת לך לך
(ז) וַיְהִי־רִיב בֵּין רָעִי מִקְנֵה־אֲבָרִם וּבֵין רָעִי מִקְנֵה־לֹאֹט
וַהֲפֹנְעֵנִי וַהֲפֹרְזִי אֲזִי יֵשֵׁב בְּאַרְצִי:
לז

כז"י וַיְהִי־רִיב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים: נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל, והכתוב אומר: "והפנעני והפריזי אז ישב בארץ", ולא זכה בה אברם עדין (כ"ד). ומב"ן

(ח) וַיֹּאמֶר אֲבָרִם אֶל־לֹאֹט אֵל־נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ
וּבֵין רָעִי וּבֵין רָעִיךָ כִּי־אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ:
כז"י אֲנָשִׁים אַחִים. קרובים, ומדרש אגדה: דומין בקלסתר פנים.

(ט) הֲלֹא כָּל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרָד נָא מֵעַלִי אִם־הִשְׁמָאֵל
וְאִמְנָה וְאִם־הִימִין וְאִם־מֵאִילָה:
ט הלא כל ארעה קדמך אתפוש פענ מלותי אם את לצפונא ואנא לדרומא ואם את לדרומא ואנא לצפונא:

כז"י אִם הִשְׁמָאֵל וְאִמְנָה. בכל אשר תשב (ואשב), לא אתרחק ממך, ואעמד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הקצוף לו, שנאמר: (לקמן יד) "וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו'". ואימינה. אימין את עצמי, כמו: "ואשמאילה", אשמאיל את עצמי, ואם תאמר: היה לו לנקד 'ואימינה', כך מציינו במקום אחר: (שמואל ב יד) "אם יש להימין" ואין נקוד להימין.

(י) וַיִּשְׂא־לֹאֹט אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־כָּל־כֶּבֶד הִירְדֵּן כִּי כָּלָה
מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת־סֹדֶם וְאֶת־עַמּוּרָה בְּגִן־יְהוָה
בְּאַרְץ מִצְרַיִם בְּאַכָּה צֶעֶר:
י וזקף לוט את עיניו וראה את כל כבוד הירדן כי כלה משקה לפני שחת יהוה את סדם ואת עמורה בגן יהוה בארץ מצרים באכה צער:

כז"י כִּי כָּלָה מִשְׁקָה. ארץ נחלי מים. לפני שחת ה' את סדם ואת עמורה. היה אותו מישור. בגן ה'. לאילנות. בארץ מצרים. לורעים (כ"ד). באכה צער. עד צער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי: על שהיו שטופי זמה, בחר לו לוט בשכונתם. במסכת הוריות. ומב"ן

(יא) וַיִּבְחַר־לוֹ לֹאֹט אֶת כָּל־כֶּבֶד הִירְדֵּן וַיִּסַּע לֹאֹט מִקְדָּם
וַיִּפְרְזוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:
יא ובחר לוט את כל מישור הירדן ויסע לוט מקדם ויפרזו איש מעל אחיו:

כז"י כֶּבֶד. מישור, כתרנומו. מקדם. נסע מאצל אברם (מפניו) והלך לו למערבו של אברם, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה: הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר: אי אפשר לא באברם ולא באלהיו.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום. אברומבין

בימים ההם יושבי אהל ומקנה, נאספים מקצתם אל עיר אחת ורועים שם שנה או שנתיים, ונוסעים משם אל גבול אחר אשר לא רעו אותו, וכן נעשו תמיד כמנהג בני קדר, והפנעני והפריזי היו אז בארץ הנגב, ובשנה האחרת לבואו שם תבוסים והאמורי: (י) בגן ה' בארץ מצרים. יאמר כי ארץ הכפר כלה משקים אותה כרגל מן הירדן, כדרך הנעשה בגן ה' שנאמר בו (לעיל ב') "וְנָהָר יֵצֵא מִצֶּדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן, וְיִקְרָא שְׁמֵהּ בְּאַרְץ מִצְרַיִם שְׁנָאֵמָר בַּהּ (דברים י"א) "והשקית בגלגל בגן הנקד. והזכיר שני המקומות, אמר בגן ה' שהמקום הטוב בתחתונים בן הוא כלו משקה, והזכיר בארץ מצרים מקום ידוע לרעה:

מקניהם בשדות שיש להם בעלים, וזאת סבת המריבה:
ועל דרך הפשט היתה המריבה על המרעה, כי לא נשא אותם הארץ, וכאשר היה מקנה אברם רועה באחו, היו רועי לוט באים בגבולם ורועים שם. והנה אברם ולוט היו גרים ותושבים בארץ, ופחד אברם פן ישמע הפנעני והפריזי ישוב הארץ כבד מקניהם ויגרשום, או יכו אותם לפי חרב ויחטוף להם מקניהם ויכושם, כי ישיבת הארץ עמה להם לא לאברם, וזה טעם והפנעני והפריזי, כי הזכיר שהיו עצמים רבים יושבים בארץ ההיא, ולקחם ולמקניהם אין מספר, ולא ישא אותם הארץ ואת אברם ולוט:
וממלת אז יראה לי כי העמים היו בארץ

(ז) וַיְהִי רִיב. כתב רש"י לפי שהיו רועיו של לוט מרעין בהמתם בשדות אחרים, והיו רועיו של אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אמר והפנעני והפריזי אז ישב בארץ, ולא זכה בה עדין אברם. ומדרש רבותינו הוא (כ"ד מ"א ה'): ואני תמה, כי המתנה שנאמרה לאברם לנרעו היתה, שנאמר למעלה (י"ב ז') לורעה אתן את הארץ הזאת, והיאך ירשנו לוט. ואולי שמעו הרועים המתנה וטעו, והכתוב אומר כי גם ללוט גם לאברם איננה עתה. ולפי זה מה שאמר תחלה כי היה רכושם רב, לאמר כי מפני הרכוש הרב לא ישא אותם הארץ, והזכירו רועי לוט להכניס

(יב) אַבְרָם יָשָׁב בְּאַרְצ־כְּנָעַן וְלוֹט בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֱלָה יַבְצָרִים יָתֵב בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וְלוֹט יָתֵב בְּקִרְיֵי מִישְׁרָא וּפְרָס עַד סְדוֹם: עַד־סְדוֹם:

כש"י וַיֵּאָהֱלָה • נָטָה אֶהְלִים לְרוּעִי וּלְמִקְנָהוּ עַד סְדוֹם. רמב"ן

(יג) וַאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד: יג וַאֲנָשֵׁי דְסְדוֹם בִּישִׁין בְּמִמְזִיחָא וְחִיבִין בְּגִיטָהוֹן קָדָם יי' לְחַדָּא:

כש"י וַאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים • וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא נִמְנָע לוֹט מִלְשָׁכֵן עִמָּהֶם. וְרַבּוּתֵינוּ (יבמא לח) לְמַדּוּ מִכָּאן: (משלי ט) "וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב". רָעִים • בְּגוּפָם. וְחַטָּאִים • בְּמִמְזִיחָם. לֵה' מְאֹד • יוֹדְעִים רַבּוֹנָם וּמִתְכַּוְּנִים לְמַרְדּ בּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 42)

וְרַבּוּתֵינוּ לְמַדּוּ מִכָּאן, שֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב (רש"י יג, יג)

וְקָשָׁה, הֲרִי "וְשֵׁם רָשָׁעִים יִרְקָב" הוּא מִקְרָא מְלֵא בְּמִשְׁלֵי (י, ז), וְאִיךְ אוֹמֵר רִש"י שְׂרַבּוּתֵינוּ לְמַדּוּהוּ מִכָּאן. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּהִנֵּה בְּמִשְׁלֵי שֵׁם מִפְּרִשׁ רִש"י שְׂאִין מִזְכִּירִים שֵׁם רָשָׁע (רַקְבּוֹן עוֹלָה בְּשָׁמֶם, שְׂאִין אָדָם חִפֵּץ לְהִזְכִּיר שְׁמוֹ, וְהוּא מִשְׁתַּכַּח מֵאֲלִיו), וּמִכָּאן לְמַדּוּ שִׁכְאָשׁוֹר מִזְכִּירִים שְׁמוֹ מִגְּנִים אוֹתוֹ. רמב"ן

(יד) וַיְהִי־הָאָמֶר אֲל־אַבְרָם אַחֲרֵי הַפָּרֶד־לוֹט מַעֲמֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׂם צִפְתָּה וְנִגְבָּה וּקְרָמָה וַיֹּמַר:

כש"י אַחֲרֵי הַפָּרֶד־לוֹט • כָּל זְמַן שֶׁהֲרָשַׁע עִמּוֹ, הִיָּה הַדְּבוּר פּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ. (ולעיל שְׁהָנָה לוֹט אֶצְלוֹ וְחֵיבִי: "וַיֵּצֵא ה' אֶל אַבְרָם", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּשֶׁר הָיָה, וְקָל לְהִבִּין) •

(טו) כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנָּה וּלְזֶרְעֶךָ עַד־עוֹלָם:

(טז) וְשִׁמְתִּי אֶת־זֶרְעֶךָ בְּעַפְרֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר • אִם־יֻכַּל אִישׁ לְמִנּוֹת אֶת־עַפְרֵי הָאָרֶץ גַּם־זֶרְעֶךָ יִמְנָה:

כש"י אֲשֶׁר אִם־יֻכַּל אִישׁ • בְּשֵׁם שְׂאִי אֶפְשָׁר לְעַפֵּר לְהִמְנוֹת, כֵּן זֶרְעֶךָ לֹא יִמְנָה.

(יז) קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאַרְץ לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנַנָּה: רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(יז) קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאַרְץ לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה. יתכן שֶׁזֶה רְשׁוֹת כְּרִצּוֹנוֹ, אָמֵר לוֹ בְּכָל אֲשֶׁר תִּרְצֶה לִלְכֹּת בְּאַרְץ לָךְ, כִּי אֵהְיָ עִמָּךְ וּשְׁמִרְתִּיךָ מִרְעַת הַגּוֹיִם, כִּי לְךָ אֶתְנַנָּה, כְּלוֹמֵר שְׁלֹךְ תִּהְיֶה. וְאִם הִיא מִצְוָה שְׁלֹךְ בָּהּ כָּל אַרְכָּה וּרְחִבָּה לְהִזְדַּק בְּמִתְנַתּוֹ כְּאֲשֶׁר פִּרְשִׁיתִי (לְעִיל י"ב ו'), לֹא נִצְטָוָה לַעֲשׂוֹת זֶה מִיָּד. וְהִנֵּה עָשָׂה כֵּן, כִּי עָתָה הִנֵּה בְּמִנְחָה וְאַחֲרֵי כֵּן הִלֵּךְ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים שֶׁהוּא בְּמִעְרָב, וְהִנֵּה קִיָּם הַמִּצְוָה בְּחַיָּיו. וְטַעַם לָךְ, וּלְזֶרְעֶךָ, שֶׁתִּזְדַּק בְּמִתְנָה מִעֲכָשִׁי לְהִנְחִילָהּ לְזֶרְעֶךָ, כְּמוֹ שְׂאִמְרוֹ רַבּוּתֵינוּ

וְטַעַם בְּעָרֵי הַכְּפָר. פַּעַם בּוֹז וּפַעַם בּוֹז מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמִּקְנָה. וְזֶה טַעַם וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֶת כָּל כְּפַר הַיְּרֵדוֹן, כִּי הִתְנַה עִם אַבְרָם שְׂלֵא יָבוֹא בְּכָל הַכְּפָר: (יג) וְטַעַם וַאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים. יֵאָשִׁים כְּתוּב אֶת לוֹט שְׂלֵא נִמְנָע מִלְשָׁכֵן עִמָּהֶם, כְּדַבְּרֵי רִש"י. וַיִּדְּבַר עוֹד בְּזִכּוֹת הַצַּדִּיק שְׂלֵא נָפַל חִבְלוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר שֵׁם הָרָשָׁע, כִּי לֹא יִנּוּחַ שְׂכֵט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצַּדִּיקִים. וְכָל עָרֵי הַכְּפָר רָעִים וְחַטָּאִים לֵה' מְאֹד כִּי עַל כֵּן נִתְפַּכּוּ, אֵף עַל פִּי שְׂכֵט בְּנֵי כְנָעַן אֲנָשֵׁי תוֹעֵבוֹת גְּדוּלוֹת, כִּי כֵּן כְּתוּב (וַיִּקְרָא י"ח כ"ז):

וְרַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ (סְפָרִי עֲקָב ל"ח) כִּגֵּן ה', לְאִילָנוֹת. בְּאַרְץ מִצְרַיִם, לְזֶרְעִים. יִרְצוּ לְפָרֵשׁ שֵׁשׁ בַּכְּפָר נְהוּרוֹת גְּדוּלִים וְשִׁקּוֹ אִילָנֵי הַגִּנּוֹת כִּגֵּן ה', וְבוֹ יֹאזְרִים בְּאַרְץ מִצְרַיִם וְשִׁקּוֹ גֵּן הַיֶּרֶק. וּבְחֵר לוֹ לוֹט כִּנָּה, כִּי הָאָרֶץ שִׁשְׁשִׁקּוֹ אוֹתָהּ בֵּן וְחוּקָה מִן הַבְּצִרָה וְטוֹבָה לְמִרְעָה: (יב) וְטַעַם אַבְרָם יָשָׁב בְּאַרְץ כְּנָעַן. בְּשָׂאֵר אֶרֶץ כְּנָעַן בְּלָהָ, שְׂלֵא יַעֲמִיד בְּמָקוֹם אַחֵר, אֲבָל בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן יִגוֹר, וְלוֹט נִתְיָשֵׁב בְּמָקוֹם אַחֵר מִמֶּנָּה בְּעָרֵי הַכְּפָר, כִּי עָרֵי הַכְּפָר מְקַלֵּל אֶרֶץ כְּנָעַן:

יח ופרס אברם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחברון
די בחברון ובנא תמן מן מבחא קדם יי:

יח) ויאהל אברם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחברון
ויבן שם מזבח ליהוה:

כ"י ממרא • שם אדם.

♦ יום רביעי ה' מרחשון ♦

א ויהי בימי אמרפל מלך-שנער אריוף מלך
מלכא דאלסר כדרלעמר מלכא דעילם
ותדעל מלכא דעממי:

יד (א) ויהי בימי אמרפל מלך-שנער אריוף מלך אלסר
כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים:

כ"י אמרפל • הוא נמרד שאמר לאברהם: 'פל לתוף כבשן האש' (כ"ה). מלך גוים • מקום יש ששמו גוים, על
שם שנתקבצו שמה מכמה אמות ומקומות והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל (בראשית רבה) • רמב"ן

ב סדרו (נ"י עבדו) קרבא עם ברע מלכא
דסדם ועם ברשע מלכא דעמרה שנאב
מלכא דאדמה ושמאבר מלכא דצבום
ומלכא דבלע היא צער:

(ב) עשו מלחמה את-ברע מלך סדם ואת-ברשע מלך
עמרה שנאב • מלך אדמה ושמאבר מלך צבום ומלך
בלע היא-צער:

כ"י ברע • רע לשמים ורע לבריות. ברשע • שנתעלה ברשעו. שנאב • שונא אביו שבשמים. שמאבר • שם
אבר לעוף ולקפוץ ולמרד בהקדוש ברוך הוא. בלע • שם העיר. רמב"ן

ג כל אליו אתפגשו למישר חקליא הוא
אתר נמא דמלחא:

(ג) כל-אלה חברו אל-עמק השדים הוא ים המלח:

כ"י עמק השדים • כך שמו, על שם שהיו בו שדות הרבה, ומדרשי אגדה יש הרבה. הוא ים המלח • לאחר
זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח. ומדרש אגדה אומר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו.

ד תרתי עשר שנין פלחו ית כדרלעמר ותלת
עשרי שנין מרדו:

(ד) שתים עשרה שנה עבדו את-כדרלעמר ושלש-עשרה
שנה מרדו:

כ"י שתים עשרה שנה עבדו • חמשה מלכים הללו את כדרלעמר.

ה ובארבע עשר שנין אתא כדרלעמר
ומלכיא דעמה ומחו ית גבריא די
בעשתרות קרנים וית תקיפא דבהמתא וית
אימתני דכשורה קריתים:

(ה) ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים אשר
אלו ויבו את-רפאים בעשתרת קרנים ואת-היוזים בהם
ואת האימים בשנה קריתים:

כ"י ובארבע עשרה שנה • למרדן. בא כדרלעמר • לפי שהוא היה בעל המעשה נכנס בעבי הקורה. והמלכים
וגו' • אלה שלשה מלכים. היוזים • הם זמזומים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אבין, כשם שפתח בארבע מלכיות, כך אינו
חיותם אלא בארבע מלכיות וכו'. ושם עוד
(מ"ב ד', בשנוי לשון) ויהי בימי אמרפל
מלך שנער, זו בבל. אריוף מלך אלסר, זו
מדי, כדרלעמר מלך עילם, זו נון, ותדעל
מלך גוים, זו מלכות אדום שהיא מכתבת
טירונגא מקל אמות העולם:
(ב) וטעם ומלך בלע. מפני שמלך על עיר
קטנה ואנשים בה מעט, ולא שם לו על
פני חוץ:

די דהבא. ואולי אלסר שם עיר במדי או בפרס.
ועילם, בעיר ההיא המלך מלך נון, הוא המלך
הראשון, ומשם נתפשט מלכותו כשנצח דריוש.
וכבר הזכירו זה רבותינו (ע"ז י'). רבי יוסי אומר
שש שנים מלכו בעילם, ואחר כך נתפשטה
מלכותם בכל העולם כלו. ומלך גוים המלך על
עמים שונים אשר שמוהו עליהם לראש ולקצין,
רמז למלך רומי אשר המלך על עיר מקבצת
מעמים רבים, כמים ואדום ויתר גוים:
וכך אומר בבראשית רבה (מ"ב ב') אמר רבי

(ב"ב ק"ט ט): ירשה היא להם מאבותיהם: ועל
דרך הפשט יתכן, שהיה מושל עליה ונשיא
אלהים בתוכה בכל מקום שילך בארץ ההיא:
(א) ויהי בימי אמרפל מלך שנער. המעשה
הזה ארע לאברהם להורות כי ארבע
מלכיות תעמדנה למשל בעולם ובסוף יתגברו
בניו עליהם ויפלו כלם בידם, וישיבו כל
שבותם ויכושם.
והנה הראשון מהם מלך בבל, כי כן העתיד,
כדכתיב (דניאל ב' ל"ח) אנת הוא רישא

יט"ו בַּתְּרִיבִּים. בָּהֶר שְׁלֵהֶם. אֵיל פֶּאֶרְן. בְּתַרְגֻּמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְאוֹמֵר אָנִי שְׂאִין 'אֵיל' לְשׁוֹן מִיִּשְׂרָאֵל, אֲלֵא מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁל פֶּאֶרְן 'אֵיל' שְׁמוֹ, וְשֶׁל מִמְּרָא 'אֵילוֹנִי' שְׁמוֹ, וְשֶׁל יִרְדֵּן 'כֶּפֶר' שְׁמוֹ, וְשֶׁל שְׁטִים 'אֵבֶל' שְׁמוֹ: "אֵבֶל הַשְּׁטִים", וְכֵן "בַּעַל גֹּד" 'בַּעַל' שְׁמוֹ, וְכֻלָּם מִתְּרַגְּמֵין מִיִּשְׂרָאֵל וְכֹל אֶחָד שְׁמוֹ עָלָיו. עַל-הַמְדָּבָר. אֲעַל הַמְדָּבָר, כְּמוֹ: (במדבר 2) "וְעָלָיו מָטָה מִנְּשָׁה". וּמִבִּי

עין משפט הוא קדש • על שם העתיד, שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין, והם מי מריבה. ואונקלוס תרגמו כפשוטו: מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט. שדה העמלקי • עדין לא נולד עמלק, ונקרא על שם העתיד. בתצצן תמר • היא עין גדי, מקרא מלא (בדברי הימים כ) ביהושפט. רמבין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְהַתְּרַגּוּם הַיְרוּשָׁלַמִי אָמַר בִּ"אֵיל פֶּאֶרְזָן"
וְ"אֱלוֹנֵי מִמְרָא" מִיִּשְׂרָאֵל דְּרַבְרִי
אֲנָקְלוֹס, וְאָמַר בִּ"אֱלוֹן בְּכוֹת" "בְּלוֹט בְּכוֹתָא",
כִּי "אֱלוֹן בְּכוֹת" אֲצִלוּ שֵׁם לֵאמֹר לֹא לְמָקוֹם,
וְאֲנָקְלוֹס סָבַר שֶׁהוּא שֵׁם לְמָקוֹם, כִּי הָיוּ בּוֹ
אֱלוֹנִים רַבִּים כְּמוֹ "אֱלוֹנֵי מִמְרָא", וְלָכֵן אָמַר
"הָאֱלוֹנִי".

ט עם בְּדִלְעָמָר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל' מֶלֶךְ גִּזְיָם וְאִמְרָפֶל' מֶלֶךְ דְּעֵמָמִין וְאִמְרָפֶל מֶלֶךְ דְּכַבֵּל וְאִרְיוֹף מֶלֶךְ דְּאַלְסָר אַרְבַּעַה מְלָכִין לְקַבֵּיל חֲמִשָּׁא :

(ט) אֵת בְּדִלְעָמָר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל' מֶלֶךְ גִּזְיָם וְאִמְרָפֶל' מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאִרְיוֹף מֶלֶךְ אֶלְסָר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת־חֲמִשָּׁה :

כ"י אַרְבַּעַה מְלָכִים וְגו' • וְאִם עַל פִּי כֵן נִצָּחוּ הַמוֹעֲטִים, לְהוֹדִיעַךְ שֶׁגְּבוּרִים הָיוּ, וְאִם עַל פִּי כֵן לֹא נִמְנַע אֲבָרָם מִלְחָמָה אַחֲרֵיהֶם.

י ומישר חקלניא בירין בירין מסקן חמרא וערקו מלכא דסדום ועמורה ונפלו תמן ודאשתארו לטורא ערקו :

(י) וְעַמְק הַשָּׂדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמָר וַיִּנָּסוּ מֶלֶךְ־סְדוֹם וְעַמּוֹרָה וַיִּפְלוּ־שָׁמָּה וַהֲנִשְׂאָרִים הָרָה נָסוּ :

כ"י בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמָר • בְּאֶרֶת הָרְבִּהּ הָיוּ שָׁם שְׁנוּטְלִין מִשָּׁם אֲדָמָה לְטִיט שֶׁל בְּנִין. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה, שֶׁהָיָה הַטִּיט מְגֻבֵּל בָּהֶם וְנַעֲשֶׂה גֵס לְמֶלֶךְ סְדוֹם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּאֵמוֹת מְקַצְתֵּן שְׁלֹא הָיוּ מֵאֲמִינִין שֶׁנִּיצוֹל אֲבָרָהּ מֵאוֹר כְּשִׁדִּים מִכְּבָשׁן הָאֵשׁ, וְכִיּוֹן שֶׁיֵּצֵא זֶה מִן הַחֲמָר, הֵאֱמִינוּ בְּאֲבָרָהֶם לְמַפְרַע (כ"ד). הָרָה נָסוּ • לְהָר נָסוּ, הָרָה כָּמוֹ לְהָר, כָּל תְּכֵה שֶׁצָּרִיכָה לְמִ"ד בְּתַחֲלָתָה הַטִּיל לָהּ ה'"א בְּסוּפָהּ. וַיֵּשׁ חֲלוּק בֵּין הָרָה לְהָרָה, שֶׁה'"א שֶׁבְּסוּף הַתְּכֵה עוֹמֶדֶת בְּמִקוֹם לְמִ"ד אֵינָה עוֹמֶדֶת בְּמִקוֹם לְמִ"ד וְנִקְוָדָה (סְפָרִים אַחֲרִים: לְנֶקֶד) פֶּתַח תַּחֲתִיָּה, וְהָרִי "הָרָה" כָּמוֹ לְהָר, אוֹ כָּמוֹ אֶל הָר, וְאֵינּוּ מִפְּרֵשׁ לְאִיזָה הָר, אֲלֹא שֶׁכָּל אֶחָד נָס בְּאֶשֶׁר מֵצָא הָר תַּחֲלָה. וְכִשְׁהוּא נוֹתֵן ה'"א בְּרֹאשָׁה לְכַתֵּב הָרָה, אוֹ הַמְדַּבְּרָה, פֶּתְרוֹנוֹ כָּמוֹ אֶל הָרָה, אוֹ כָּמוֹ לְהָרָה (לְהָרָה), וּמִשְׁמַע לְאוֹתוֹ הָר הַיְדוּעַ וּמִפְּרֵשׁ בְּפִרְשָׁה.

~ נקודות משיחות קורש ~ (22 קוטי שיחות עמ' 1 ו עמ' 46)

לְהָר נָסוּ. הָרָה, כָּמוֹ לְהָר (רש"י יד, י')

לא פֶּרַשׁ כֵּן עַל מָה שֶׁנֶּאֱמָר לְעִיל "לְכַתֵּב אֶרְצָה כְּנַעַן". וַיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ שְׁלֹא נִפְרַשׁ "וַהֲנִשְׂאָרִים הָרָה" (אֵלּוּ שֶׁנִּשְׂאָרוּ בְּהָר) - נָסוּ. וְהִינּוּ, שְׁאֵלּוּ שֶׁהָיוּ בְּעַמְק, בּוֹ עֲרִכָה הַמְּלַחְמָה, נִפְלוּ לְתוֹף בְּאֶרֶת הַחֲמָר, וְאֵלּוּ אֵלּוּ שֶׁנִּשְׂאָרוּ בְּהָר - נִמְלֻטוּ. וְלִפִּי זֶה יִמָּתֵק מִה שֶׁמִּעֲתִיק בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל גַּם תֵּבֶת "נָסוּ". רמב"ן

יא וישבו ית כל קנינא דסדום ועמורה וית כל מיכלהון ואזלו :

(יא) וַיֵּקְחוּ אֶת־כָּל־רֶכֶשׁ סְדוֹם וְעַמּוֹרָה וְאֶת־כָּל־אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ :

יב וישבו ית לוט וית קנינא בר אחיה דאברם ואזלו והוא יתב בסדום :

(יב) וַיֵּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רֶכֶשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אֲבָרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדוֹם :

כ"י אֶלְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדוֹם • מִי גָרָם לוֹ זֹאת? יִשְׁכַּתּוּ בְּסָדוֹם.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאֵלּוּ יִפְרְשׁוּ וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סְדוֹם לְקִרְיָתוֹ שֶׁיֵּצֵא מִן הַבּוֹר כְּשֶׁעָבַר אֲבָרָהּ עָלָיו, כִּי נַעֲשֶׂה לוֹ גֵס לְכָבוֹד אֲבָרָהּ שֶׁיֵּצֵא לְקִרְיָתוֹ לְכָבוֹד וּלְכָרֹכ. וְאֶפְשָׁר כִּי אֲבָרָהּ בְּשׁוּבוֹ הֵבִיט בְּבוֹר הַהוּא, כִּי חָפַץ לְהַצִּיל הַמְּלָכִים וּלְהַשִּׁיב לָהֶם רְכוּשָׁם, וְהִנֵּה נַעֲשֶׂה הַגֵּס עַל יָדוֹ. וְאִם נַעֲשֶׂה לְמֶלֶךְ סְדוֹם גֵּס לְכָבוֹד אֲבָרָהּ, כָּל שֶׁכֵּן שִׁיֵּשׁ לְהֵאֱמִין שֶׁיַּעֲשֶׂה גֵס לְאֲבָרָהּ לְהַצִּיל מִמֶּנּוּ נִפְשׁוֹ. וְנֶאֱמַר כִּי מֶלֶךְ עַמּוֹרָה כָּבַר מֵת פֶּאֶשֶׁר עָבַר אֲבָרָהּ עָלָיו, אוֹ שֶׁנִּפֵּל בְּבוֹר אַחֵר, כִּי שָׁמָּה רָמַז לְעַמְק :

שְׁכָתוֹב (יִרְמְיָה ל"ח ו') וּבְבוֹר אֵין מַיִם כִּי אִם טִיט וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בְּטִיט, וְכָתוּב (תְּהִלִּים מ' ג') וַיַּעֲלֵנִי מִבוֹר שְׁאוֹן מִטִּיט הַיָּם. וַיִּתְּכֵן שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם כְּרָאִי בְּלֹא גֵס :
וְאֵנִי תָמַם בְּמִדְרַשׁ הַהֲגָדָה הַזֶּה, כִּי הָאֲמִוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ מֵאֲמִינִים שֶׁעָשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גֵס לְאֲבָרָהּ, בְּרֹאשׁוֹתָם נָסוּ שֶׁל מֶלֶךְ סְדוֹם לֹא יוֹסִיפוּ אֲמוּנָה בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּי מֶלֶךְ סְדוֹם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הָיָה, וְהִנֵּה נָסוּ אוֹ יִחֲזֵק יָד עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ שִׁיֵּאֱמִינוּ בְּכָל הַנִּסִּים שֶׁהָיוּ בְּכַשְׁפִּים אוֹ מַקְרָה בְּאֶפְשָׁרוֹת רְחוּקָה. וְנָסוּ יִתֵּן סֶפֶק בְּלֵב הַמֵּאֲמִינִים בְּנִסּוֹ שֶׁל אֲבָרָהּ :

יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ, וּמִשַּׁל עַל הַמְּקוֹם הַהוּא, וְשָׁמוּ עַמְלָק, וְאֵלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו קָרָא שָׁם בְּנוֹ עַל שֵׁם הָאֵשׁ הַהוּא. וְאֵלּוּ מִמְּשַׁפַּחַת תִּמְנַע אִמּוֹ הָיָה, וּמִשַּׁל גַּם בְּמִקוֹם הַהוּא, וְהָיָה שָׁם אֵלּוּף עֲלִיָּהֶם :

(י) בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמָר. בְּאֶרֶת הָרְבִּהּ הָיוּ שָׁם שְׁנוּטְלִין מִשָּׁם אֲדָמָה לְטִיט הַבְּנִין. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה שֶׁהָיָה הַטִּיט מְגֻבֵּל בָּהֶן וְנַעֲשֶׂה גֵס לְמֶלֶךְ סְדוֹם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּאֵמוֹת מְקַצְתֵּן שְׁלֹא הָיוּ מֵאֲמִינִים בְּאֲבָרָהּ שֶׁנִּצָּל מִכְּבָשׁן הָאֵשׁ, וְכִיּוֹן שֶׁיֵּצֵא זֶה מִן הַחֲמָר הֵאֱמִינוּ בְּאֲבָרָהּ לְמַפְרַע, לְשׁוֹן רש"י. וְאֵין סֶפֶק כִּי פִּרְשׁ בְּאֶרֶת חֲמָר, בְּאֶרֶת אֶשֶׁר בָּהֶם רָפָשׁ וְטִיט, כְּעֶנְיָן

(יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי וְהוּא שֶׁכֶּן בְּאֶלְנֵי מְמַרָּה הָאֲמֹרִי אֲחִי אֲשָׁכַל וְאֲחִי עֶנְרִי וְהֵם בְּעַלֵּי בְרִית־אַבְרָם:

יג וַאֲתָא מְשִׁיבָא וְחִי לְאַבְרָם עֲבָרָא וְהוּא שְׂרִי בְּמִישְׁרֵי מְמַרָּה אֲמֹרָאָה אַחוּהִי דְאַשְׁכּוּל וְאַחוּהִי דְעֶנְרִי וְאֶנְשֵׁי קְנָמָה דְאַבְרָם:

כ"י וַיָּבֹא הַפְּלִיט • לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶה עוֹג שְׁפִלְט מִן הַמִּלְחָמָה, וְהוּא שֶׁכְּתוּב: (דברים א) "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֵּתֵר הָרְפָאִים", וְזֶהוּ 'נִשְׁאַר', שֶׁלֹּא הִרְגוּהוּ אֲמֶרְפֶּל וְחִבְרִי כְּשֶׁהָכּוּ הָרְפָאִים בְּעִשְׂתֵּרוֹת קְרָנִים, תַּנְחוּמָא. וּמִדְרָשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה: זֶה עוֹג שְׁפִלְט מִדּוֹר הַמְּבּוּל, וְזֶהוּ מִיֵּתֵר הָרְפָאִים, שְׁנֶאֱמַר: (לעיל ו) "הַנְּפִלִים הָיוּ בְּאַרְצָן וְגו'", וּמִתְבָּרֵן שֶׁיִּהְיֶה אֲבָרָם וְיִשָּׂא אֶת שָׂרָה. הָעֶבְרִי • שָׂבָא מַעֲבֵר הַנֶּהָר (בראשית רבה). בְּעַלֵּי בְרִית־אַבְרָם • שְׂכָרְתּוֹ עִמּוֹ בְּרִית. (סְפָרִים אַחֲרִים, דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִשְׁיִאוּ לוֹ עֵצָה עַל הַמִּלְחָמָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּשָׁן בְּמָקוֹם אַחֵר).

(יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אֲחִיו וַיֵּרָק אֶת־חֲנִיכָיו וַיֵּלֶךְ בֵּיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דֵּן:

יד וַיִּשְׁמַע אַבְרָם אֲרִי אֲשֶׁתְּבִי אַחוּהִי וְזָרִיו זֵת עוֹלְמוּהִי וַיֵּלֶךְ בֵּיתָה תָּלַת מֵאוֹת וְתִמְנֵי עָסָר וַיִּרְדֹּף עַד דֵּן:

כ"י וַיֵּרָק • בְּתַרְגוּמוֹ 'וְזָרִיו', וְכֵן: "וְהִרְיָקְתִּי אֲחֵרֵיכֶם חֲרִב", אֲזִידֵן בְּחֲרִבֵּי עֲלִיכֶם, וְכֵן: (שמות טו) "אֲרִיק חֲרִבִּי", וְכֵן: (תהלים לח) "וַיֵּרָק חֲנִית וּסְגָר". חֲנִיכָיו • חֲנָכּוֹ כְּתִיב (ס"א קרי) זֶה אֲלִיעֶזֶר שֶׁחָנְכוּ לְמַצּוֹת, וְהוּא לְשׁוֹן הַתְּחִלָּת כְּנִיסַת הָאָדָם, אוֹ כְּלִי, לְאִמְנוּת שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲמֹד בָּהּ, וְכֵן: (משלי כב) "חֲנוּךְ לְנַעַר", (במדבר ו) "חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ", (תהלים ב) "חֲנֻכַּת הַבַּיִת", וּבִלְעֻזָּ קוֹרִין לוֹ אֵינִצְנִי"ר. שְׂמֹנֶה עָשָׂר וָגו' • רַבּוּתִּינּוּ אֲמָרוּ: אֲלִיעֶזֶר לְבָדּוֹ הָיָה, וְהוּא מִנֵּין גְּמֻטְרִיא שֶׁל שְׁמוֹ. עַד דֵּן • שֵׁם תֶּשֶׁשׁ כְּחוֹ שֶׁרָאָה שֶׁעֲתִידִין בְּנָיו לְהַעֲמִיד שֵׁם עֶגְל (סנהדרין צו).

(טו) וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם • לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּבְּסוּ וַיִּרְדְּפֻם עַד־חוּבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק:

טו וַאֲתַפְּלַג עֲלֵיהֶוּן לַיְלָא הוּא וְעַבְדֵּיהּ וּמְחוּנֵוּן וַיִּרְדְּפֵוּן עַד חוּבָה דִּי מִצְפּוֹנָא לְדִמְשֶׁק:

כ"י וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם • לְפִי פְּשׁוּטוֹ סֵרַס הַמִּקְרָא: וַיַּחֲלַק הוּא וְעַבְדָּיו עֲלֵיהֶם לַיְלָה בְּדֶרֶךְ הַרְדִּפִּים שֶׁמִּתְפַּלְגִּים אַחֵר הַנִּרְדָּפִים כְּשֶׁבּוֹרְחִים זֶה לְכָאן וְזֶה לְכָאן. לַיְלָה • כְּלוּמַר, אַחֵר שֶׁחֲשָׁבָה לֹא נִמְנַע מִלְרַדְּפֵם. וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה, שֶׁנֶּחֱלַק הַלַּיְלָה, וּבְחֻצֵּי הָרֹאשׁוֹן נַעֲשֶׂה לוֹ גֵּס וְחֻצֵּי הַשֵּׁנִי נִשְׁמַר וְכֹא לוֹ לְחֻצוֹת לַיְלָה שֶׁל מִצְרַיִם. עַד־חוּבָה • אֵין מָקוֹם שֶׁשְׁמוֹ חוּבָה. וְדֵן, קוֹרָא 'חוּבָה', עַל שֵׁם עֲבֻדָּת גִּילּוּלִים שֶׁעֲתִידָה לְהִיּוֹת שָׁם. וּמִבֵּן

(טז) וַיָּשֶׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אֲחִיו וּרְכָשׁוֹ הַשֵּׁב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעַם:

טז וַאֲתַב זֵת כָּל קְנָנָא וְאַף זֵת לוֹט פִּר אַחוּהִי וְקָנְנָה אֲתִיב וְאַף זֵת נִשָּׂא וְזֵת עָמָא:

(יז) וַיֵּצֵא מִלֶּךְ־סֹדֶם לְקִרְאָתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַבּוֹת אֶת־בְּרִדְלָעֶמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עֶמֶק שְׁוֵה הוּא עֶמֶק הַמֶּלֶךְ:

יז וַיִּנְפֹּק מֶלֶכָא דְסֹדוּם לְקִדְמוּתָהּ בֵּתֵר דִּתְבּ מִלְּמַחְמֵי זֵת בְּרִדְלָעֶמֶר וְזֵת מִלְכִּיָּא דִּי עָמָה לְמִישֵׁר מִפְּנֵא הוּא אֲתֵר בֵּית רִיסָא דְמֶלֶכָא:

כ"י עֶמֶק שְׁוֵה • כֵּךְ שְׁמוֹ, וְתַרְגוּמוֹ 'לְמִישֵׁר מִפְּנֵא', פְּנוּי מְאִילָנוֹת וּמִכָּל מְכֻשׁוֹל. עֶמֶק הַמֶּלֶךְ • בֵּית רִיסָא דְמֶלֶכָא, בֵּית רִיס אַחֵד שֶׁהוּא שְׁלִשִׁים קָנִים, שֶׁהָיָה מִיָּחִד לְמֶלֶךְ לְצַחֵק שָׁם. וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה: עֶמֶק שֶׁהָשׁוּוּ שָׁם כָּל הָאֲמוֹת וְהִמְלִיכוּ אֶת אַבְרָהָם עֲלֵיהֶם לְנִשְׂאָ אֱלֹהִים וּלְקַצֵּין.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(טו) וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם לַיְלָה. כְּתִב רִשִׁי לְפִי פְּשׁוּטוֹ, בְּדֶרֶךְ הַרְדִּפִּים שֶׁמִּתְפַּלְגִּים אַחֵר בּוֹרְחֵיהֶם כְּשֶׁבּוֹרְחִין זֶה לְכָאן וְזֶה לְכָאן. לַיְלָה, כְּלוּמַר לְאַחַר שֶׁחֲשָׁבָה לֹא נִמְנַע מִלְרַדְּפֵם: וְהִנְחוּן כִּי בְּדֶרֶךְ אֹתָם בָּיִם עַד דֵּן עִם כָּל מִתְנַהֵוּ, וְכֹאֲשֶׁר חֲשָׁף עֲלֵיהֶם הַלַּיְלָה וְלֹא הָיָה רוּאָה אֵי זֶה דֶּרֶךְ אֲשֶׁר יִבְרָחוּ בָּהּ, חֵלֶק עִמּוֹ וְעַבְדָּיו לְשָׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים, וְלָקַח הַחֵלֶק הָאֶחָד עִמּוֹ, וְרַדְּפוּ אַחֲרֵיהֶם כָּכָל הַדְּבָכִים, וְהַכּוּם עַד חוּבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק, וְחֲזוֹר מִלְרֶדֶף אַחֲרֵיהֶם. וְשַׁעֲרוֹ, וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם הוּא וְעַבְדָּיו לַיְלָה: וַיִּרְדְּפֵם עַד חוּבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק.

ידוע כִּי מִרְחָק רַב מִן אֲלוֹנֵי מְמַרָּה אֲשֶׁר בְּחִבְרוֹן בְּאַרְצָן יְהוּדָה לְדִמְשֶׁק אֲשֶׁר הוּא חוּצָה לְאַרְצָן. אִם כֵּן בְּדֶרֶךְ אַחֲרֵיהֶם יָמִים רַבִּים עַד הוֹצִיאוּ אוֹתָם מִן הָאָרֶץ, כִּי הֵם אֵל כָּכָל אֶרֶץ הָיוּ חוֹזְרִים. אוֹ שֶׁהָיָה גֵּס גָּדוֹל כְּאֲשֶׁר דָּרְשׁוּ רַבּוּתִּינּוּ (ב"ר מ"ג ד') אֲרַח בְּרַגְלֵיו לֹא יָבֹא (וְשַׁעֲרָה מ"א ג').

(יח) ומלְפִי־צֶדֶק מִלֶּךְ שְׁלָם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּינ וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן:

יח ומלְפִי צֶדֶק מִלֶּכָּא דִּירוּשְׁלָם אִפִּיק לָחֶם
וּבְחֶמֶר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ קִדְּם אֶל עֲלִיָּא:

כז"י ומלְפִי־צֶדֶק • מִדְּרַשׁ אַגְדָּה, הוּא שֶׁם בֶּן נֹחַ (גדרים לב). לָחֶם וַיֵּינ • כֶּף עוֹשִׂים לִיגְעֵי מִלְחָמָה, וְהִרְאָה לוֹ שְׂאִין בְּלִבּוֹ עָלָיו עַל שֶׁהִרְגָּה אֶת בְּנָיו. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה: רָמַז לוֹ עַל הַמִּנְחוֹת וְעַל הַנִּסְכִּים שֶׁיִּקְרִיבוּ שָׁם בְּנָיו. רמב"ן

(יט) וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אֲבִרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָה שָׁמַיִם וְאָרֶץ:

יט וַיְבָרְכֵהּ וַיֹּאמֶר בְּרִיךְ אֲבִרָם לְאֵל עֲלִיָּא
דְּקִנְיָנָה שְׁמַיָּא וְאָרְעָא:

כז"י קִנְיָה שָׁמַיִם וְאָרֶץ • כְּמוֹ: (תהלים קמו) "עוֹשֶׂה שָׁמַיִם וְאָרֶץ", עַל יְדֵי עֲשִׂיתָן קִנְיָן לְהִיּוֹת שְׁלוֹ. רמב"ן

(כ) וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרֶיךָ בִּידֶיךָ וַיִּתֵּן־לוֹ מַעֲשֶׂר מִכָּל:

כ ובְּרִיךְ אֵל עֲלִיָּא אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרִיךְ בִּידֶיךָ וַיִּתֵּן־לוֹ מַעֲשֶׂר
לֵה חַד מִן עֶסְרָא מִכָּל:

כז"י אֲשֶׁר מִגֵּן • אֲשֶׁר הַסִּגִּיר, וְכֵן (הושע יא) "אֲמַגֵּנֶךָ יִשְׂרָאֵל". וַיִּתֵּן־לוֹ • אֲבִרָם. מַעֲשֶׂר מִכָּל • אֲשֶׁר לוֹ, לְפִי שֶׁהָיָה כֹהֵן. רמב"ן

♦ יום חמישי ו' מרחשון ♦

(כא) וַיֹּאמֶר מִלֶּךְ־סֹדֶם אֶל־אֲבִרָם תֵּן־לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְבֵּשׁ קַח־לָךְ:

כא וַיֹּאמֶר מִלֶּכָּא דְסֹדֶם אֶל־אֲבִרָם לְאֲבִרָם הֵב לִי
נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא (נ"א סב) דְּכַר לָךְ:

כז"י תֵּן־לִי הַנֶּפֶשׁ • (הגופים מן) הַשָּׂבִי שְׁלִי שֶׁהֲצֵלְתָּ, הַחֲזֹר לִי הַגּוֹפִים לְבָדֶם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיִּתְּנוּן מֶה שֶׁאָמַר עוֹד: קִנְיָן לְהִיּוֹת לוֹ, כִּי כָל אֲשֶׁר לְאֲדָם יִקְרָא קִנְיָנוֹ. וַיִּקְרָא הַצֹּאן "מִקְנֵה" בְּעִבּוּר הִיּוֹתוֹ עֶקֶר רְכוּשׁ הָאָדָם. וּלְשׁוֹן חֻקִּים (ב"מ י'). הַמִּנְבִּיָּה מִצִּיָּאָה לְחִבּוּר קִנְיָה חִבּוּר. הַכֶּטֶה בְּהַפְקָר קִנְיָה (שם ק"ח). חֲצֹרָה שֶׁל אָדָם קִנְיָה לוֹ שֶׁלֹא מִדַּעְתּוֹ (שם י"א). וְכֵן בְּכָל מְקוֹם תְּבוּאָה לָהֶם בְּמִקְוֶה זִכְיָה, כְּלוּמֵר שֶׁהוּא שְׁלוֹ. וְלִזְוָה נִתְּנוֹן אֲנָקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם דְּקִנְיָנָה, וְלֹא אָמַר "קִנְיָה":

(כ) וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂר מִכָּל. אֲבִרָם לֹא רָצָה לְקַחַת לְעַצְמוֹ מַחֲוֹת וְעַד שִׁוּף נָעַל, אֲבָל חֶלֶק הַגְּבוּלָה הִפְרִישׁ לְתַתּוֹ לִפְנֵי, וּמִלֶּךְ סֹדֶם יָצָא לְקִרְיַת אֲבִרָם אֶל עֶמֶק שְׁנָה לְכַבְדּוֹ, וְהִלָּךְ עִמּוֹ עַד שֶׁשָׁלַם שְׁהוּצִיָּא מִלְּפִי צֶדֶק לָחֶם וַיֵּינ לְעֵם אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו, וְלֹא בִקֵּשׁ מִלֶּךְ סֹדֶם מִמֶּנּוּ דָּבָר, אֲבָל כָּאֲשֶׁר רָאָה נְדִיבָת לְבוֹ וְצִדְקָתוֹ שֶׁנִּתֵּן מַעֲשֶׂר, אִזּוֹ בִקֵּשׁ גַּם הוּא הַנֶּפֶשׁ בְּדִרְדֵּר צִדְקָה, וְאֲבִרָם בִּטָּח בְּאַהֲבָיו שִׁיתָן לוֹ עֶשֶׂר וּנְכִסִּים וְכַבּוֹד וְלֹא רָצָה לְקַחַת מִמֶּנּוּ דָּבָר, וְהִשְׁיֵב לוֹ כָּל רְכוּשׁ סֹדֶם שֶׁהוּא שְׁלוֹ וְכָל רְכוּשׁ עֲמוּנָה לְהִשְׁיֵב אוֹתוֹ לְכַבְדּוֹ, כִּי בְּכָל בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶשׁ וּבְכָל הִיתָה טַעֲנוּתוֹ, שֶׁלֹא יֵאמְרוּ הֵם הִעֲשִׂירוּ אֶת אֲבִרָם. וְשֶׁאֵר הַמִּקְוֹמוֹת הַנִּזְכָּרִים לְפִי חֶרֶב הָכּוּ אוֹתָם, וְלֹא לְקַחַת מִמֶּנּוּ הַמִּלְכִּים בֶּקֶר רְכוּשׁ סֹדֶם וְעֲמוּנָה, כִּי בְּעִבּוּר שֶׁאֲבָדוּ מִלְכִּיהֶם נִשְׁאָרוּ עֲזוּבוֹת

אֶת הָאָרֶץ (ספָּרָא קכ"ו), שֶׁנֶּאֱמַר וּמִלְּפִי צֶדֶק מִלֶּךְ שְׁלָם. וְאִין זֶה נִכּוֹן, כִּי "גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּיּוֹן" (לְעִיל י' י"ט) יִכָּלֵל כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּגְבוּל בְּנֵי שָׁם בְּמִזְרָח מִמֶּשֶׁא רְחוֹק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם חֶלֶק נֹחַ לְבָנָיו הָאֲרָצוֹת וְנִתְּנוּ לָשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיָּה זֶה כִּי־מִחֲלָק וְנִכְסֵיו עַל פִּי, וְיִשְׁבוּ בָּהּ בְּנֵי כְנָעַן עַד אֲשֶׁר יִנְחִיל אוֹתָהּ הַשֵּׁם לְזֶרַע אוֹהֲבֵהוּ, כָּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי כָּכָה (לְעִיל י' ט"ו):

וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן. בְּעִבּוּר הִיּוֹת בְּכָל הַעֲמִים כֹּהֲנִים מִשְׁרָתִים לְמִלְאָכִים הַנִּקְרָאִים "אֱלִים", כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ט"ו י"א) מִי כַּמֶּכָּה בְּאֱלִים, יִקְרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵל עֲלִיּוֹן, וְעִנְיָנוּ הַתַּקִּיף הַגְּבוּלָה עַל כָּל גְּבוּלֵהֶם, כְּמוֹ שֶׁלֹא יָדִי (לְהֵלֵן ל"א כ"ט). וּמִלְּפִי צֶדֶק לֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁם, אֲבָל אֲבִרָם אָמַר ה' אֵל עֲלִיּוֹן (לְהֵלֵן פְּסוּק כ"ב):

(יט) קִנְיָה שָׁמַיִם וְאָרֶץ. כְּתֹב רַשִׁי קוֹנֵה כְּמוֹ עוֹשֶׂה, עַל יְדֵי עֲשִׂיתָן קִנְיָן לְהִיּוֹת לוֹ. וְאֵלָּה שְׁנֵי פָנִים הֵם. וְאוּלַּי כֵּן הִדְבֵּר שִׁיבֹא לְשׁוֹן קִנְיָן בְּעִנְיָן הַעֲשִׂיָּה, וְכֵן כִּי אִתָּה קִנְיָת כְּלִיתִי (תהלים קל"ט י"ג), שִׁיכַפֵּל תִּסְבֶּנִי בִּבְשֵׁן אֲמִי, וְכֵן הָלֹא הוּא אֲבִיד קִנְיָן הוּא עֲשֵׂה וְיִכְנָנֶךָ (דְּבָרִים ל"ב ו'). כִּי לְשׁוֹן יֵאמֶר "קִנְיָן" בְּעֲשִׂיָּה. וְהַהֲפֹךְ אֲשֶׁר עָשָׂה בְּחֶרֶן (לְעִיל י"ב ה'), קִנְיָן. וְכָאֲשֶׁר לְאֲבִינוּ עָשָׂה (לְהֵלֵן ל"א א'):

(יח) וּמִלְּפִי צֶדֶק מִלֶּךְ שְׁלָם. הִיא יְרוּשָׁלַיִם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ע"ו ג') וַיְהִי בְשָׁלָם סוֹכּוֹ. וּמִלְכָּה יִקְרָא גַם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ "אֲדָנִי צֶדֶק" (יהושע י' א'), כִּי מֵאִזּוֹ יָדָעוּ הַגּוֹלִים כִּי הַמְּקוֹם הַהוּא מִבְּחַר הַמִּקְוֹמוֹת בְּאִמְצָע הַיִּשׁוּב, אוֹ שִׁידָעוּ מַעֲלָתוֹ בְּקִבְלָה שֶׁהוּא מִכּוֹן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה שֶׁשָׁם שְׁכִינָתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּקְרָא צֶדֶק. וּבִכְרָאשִׁית רַבָּה (מ"ג ו') הַמְּקוֹם הַזֶּה מִצְדִּיק אֶת יוֹשְׁבָיו, וּמִלְּפִי צֶדֶק אֲדָנִי צֶדֶק, נִקְרָאת יְרוּשָׁלַיִם צֶדֶק, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א' כ"א) צֶדֶק זִלְזִל כֹּה:

וְהַזְכִּיר וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן. לְהוֹדִיעַ כִּי אֲבִרָם לֹא הִיָּה נוֹתֵן מַעֲשֶׂר לְכַהֵן לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֲבָל מִפְּנֵי שִׁדְעָה בּוֹ שֶׁהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן נִתֵּן לוֹ הַמַּעֲשֶׂר לְכַבּוֹד הַשֵּׁם. וְהִרְמִז לְאֲבִרָם מִזֶּה, כִּי שָׁם יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים, וְשָׁם יוֹצִיא זֶרַע הַמַּעֲשֶׂר וְהַתְרוּמָה, וְשָׁם יִכְרְכוּ אֶת ה'. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (גְּדָרִים ל"ב:) שֶׁאֲמָרִים כִּי מִלְּפִי צֶדֶק הוּא שֶׁם בֶּן נֹחַ, הִלָּךְ מֵאֲרָצוֹ לְיְרוּשָׁלַם לְעַבְדּוֹ שֶׁם אֶת ה', וְהִיָּה לָהֶם לְכֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן, כִּי הוּא אֲחִי אֲבִיהֶם הַנִּזְכָּר, כִּי יְרוּשָׁלַם מִגְּבוּל הַכְּנַעֲנִי הִיא מַעוּלָם:

וְרַשִׁי כְּתֹב לְמַעֲלָה (י"ב ו') וְהַכְּנַעֲנִי אִזּוֹ בְּאֶרֶץ, הִיָּה הוֹלֵךְ וְכוּבֵשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִזֶּרְעוֹ שֶׁל שָׁם זָקְנוּ שֶׁל אֲבִרָם, שֶׁבְּחִלְקוֹ שֶׁל שָׁם נִפְלָה כְּשֶׁחֲלַק נֹחַ לְבָנָיו

(כב) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל־מֶלֶךְ סָדָם הִרְמְתִי יָדִי אֶל־יְהוָה
בְּעָלוֹ קֶדֶם יְיָ קֶדֶם אֵל עֲלָאָה דִּקְנָגְנָה שְׁמִיָּא
אֶל עֲלִיּוֹן קִנְיָ שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

כ"ב" – הִרְמְתִי יָדִי • לשון שְׂבוּעָה, מֵרִים אֲנִי אֶת יָדִי לֹאֵל עֲלִיּוֹן, וְכֵן: (בראשית כב) "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי", נִשְׁבַּע אֲנִי. וְכֵן:
(בראשית כג) "נִתְּתִי כֶסֶף הַשְּׂדֶה קֹחַ מִמֶּנִּי", נִתְּנָה אֲנִי לָךְ כֶּסֶף הַשְּׂדֶה וְקָחְתָּהוּ מִמֶּנִּי. רמב"ן

(כג) אִם־מַחוּט וְעַד שְׂרוּף־נֶעַל וְאִם־אָקַח מִכָּל־אֲשֶׁר־לִךְ
וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂרְתִּי אֶת־אֲבָרָם:

כ"ג" – אִם־מַחוּט וְעַד שְׂרוּף־נֶעַל • אֶעֱכָב לַעֲצָמִי מִן הַשָּׂבִי. וְאִם־אָקַח מִכָּל־אֲשֶׁר לָךְ • וְאִם תֹּאמַר לְתֵת לִי שָׂכָר
מִבֵּית גִּנְזִיךָ, לֹא אָקַח. וְלֹא תֹאמַר וְגו' • שֶׁהִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִבְטִיחֵנִי לַעֲשֹׂרְנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יב) "וְאֶבְרָכְךָ וְגו'".

(כד) בְּלִעְדֵּי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר
הָלַכוּ אִתִּי עִנְרָ אֲשָׁכַל וּמִמָּוָה הֵם יִקְחוּ חֵלֶקם:

כ"ד" – הַנְּעָרִים • עֲבָדֵי אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי, וְעוֹד "עִנְרָ אֲשָׁכַל וּמִמָּוָה וְגו'", אֵף עַל פִּי שֶׁעֲבָדֵי נִכְנְסוּ לְמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
"הוּא וְעֲבָדָיו וְיָכֶם", וְעִנְרָ וְחִבְרָיו יֵשְׁבוּ עַל הַכִּלִּים לְשֹׁמֵר, אֲפֹלוּ הֵכִי "הֵם יִקְחוּ חֵלֶקם". וּמִמָּוָה לְמַד דָּוִד, שֶׁאָמַר:
(שמואל א' ל) "בְּחֵלֶק הַיָּד לְמִלְחָמָה וּבְחֵלֶק הַיֵּשֶׁב עַל־הַכִּלִּים יִחַדּוּ וְיִחְלְקוּ", וְלִכְךָ נֶאֱמַר: (שם כד) "וַיְהִי מִהַיּוֹם הַהוּא
וּמַעֲלָה וַיִּשְׁמָה לְחֹק וּלְמִשְׁפָּט", וְלֹא נֶאֱמַר: "וְהִלָּאָה", לְפִי שֶׁכָּבֹד נִתֵּן הַחֹק בְּיָמֵי אֲבָרָם.

טו (א) אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־אֲבָרָם
בְּמַחְזָה לֵאמֹר אֶל־תִּירָא אֲבָרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ
הִרְבָּה מְאֹד:

ט"ו" – אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי", מִפְּלֵג (בראשית רבה). "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה",
אַחֲרֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ נֶס זֶה שֶׁהִרְגָּ אֶת הַמַּלְכִּים וְהָיָה דוֹאָג וְאוֹמֵר: "שְׁמָא קִבַּלְתִּי שָׂכָר עַל כָּל צַדִּיקוּתִי", לִכְךָ אָמַר לוֹ
הַמְּקוֹם. אֵל תִּירָא אֲבָרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לָךְ, מִן הַעֲנֵשׁ, שֶׁלֹּא תַעֲנֵשׁ עַל כָּל אוֹתָן נִפְשׁוֹת שֶׁהִרְגִּיתָ, וְזֶה שֶׁאֵתָּה דוֹאָג
עַל קְבוּל שְׂכָרְךָ, שְׂכָרְךָ הִרְבָּה מְאֹד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 164)

וְהָיָה דוֹאָג וְאוֹמֵר שְׁמָא קִבַּלְתִּי שָׂכָר עַל כָּל צַדִּיקוּתִי (רש"י טו, א)
לְשִׁיטַת רש"י, עֵקֶר פְּרוּשׁ "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים" הוּא "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים". רָאָה פְּרוּשׁוֹ בְּפִרְשֵׁת וַיֵּרָא (כב, א): אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. . . דְּבָרָיו
שֶׁל שָׁטָן. . . שֶׁל יִשְׁמַעֲאֵל. וְשֵׁם (פסוק ט): אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. . . הָיָה אֲבָרָם מְהִירָה וְאוֹמֵר. וּבְפִרְשֵׁת וַיֵּשֶׁב (לט, ו): אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה. . . אָמַר הַקֹּדֶ"ה אֲבִיךָ מִתְאַבֵּל וְאֵתָּה מְסַלֵּס בְּשַׁעְרֶיךָ. וְשֵׁם (מ, א): אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. . . לְפִי שֶׁהִרְגִּילָה. . . בְּפִי כָּל־סֶדֶם לְדַבֵּר
בְּגִנְתּוֹ. לְפִי זֶה מוֹבֵן דִּיּוֹק לְשׁוֹנוֹ כֵּאֵן "וְהָיָה דוֹאָג וְאוֹמֵר" (וְכֵן בְּפִרְשֵׁת וַיֵּרָא שֵׁם מוֹסִיף "מְהִירָה וְאוֹמֵר"). רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִמָּוָה מַעֲשֵׂר, כִּי כָּל אֲשֶׁר יִקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ
יִהְיֶה תְרוּמָה לַה' לֹא יִהְיֶה מִמָּוָה דָּבָר.
וּבִבְרָאשִׁית רַבָּה (מ"ג י"ב) עֲשֹׂאֵן תְרוּמָה, כְּמָה
דָּאָתָּ אָמַר (בְּמִדְבָּר י"ח כ"ו) וְהִרְמַתֶּם מִמָּוָה
תְרוּמָתָהּ ה':

(א) הָיָה דָּבָר ה' אֵל אֲבָרָם בְּמַחְזָה. וְכֵה
עֲתָה אֲבָרָם לְהִיטֵל לוֹ דָּבָר ה' בְּמַחְזָה
בְּיוֹם, כִּי מִתְחַלֶּה הָיְתָה נִבְּאוֹתָו בְּמִקְרָאוֹת
הַלֵּלָהּ. וְטַעַם הָיָה דָּבָר ה' אֵל אֲבָרָם בְּמַחְזָה
כְּטַעַם וְכָל הַעֵם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֵת (שְׁמוֹת כ'
ט"ו). וְסוּדָם לִיּוֹדְעֵי חֵן:

וַיִּשְׁבַּע בְּחֵי הָעוֹלָם (דְּנִיָּאל י"ב ז):
וְאַנְקָלוּס אָמַר אֶרְמִית יָדִי בְּעָלוֹ קֶדֶם וְגו'.
יֹאמַר, הַתְּפִלָּתִי אֵל ה' וְכַפִּי
פְּרוּשׁוֹת הַשְּׁמַיִם אִם אָקַח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ. כְּלוֹמַר
כֹּה יַעֲשֶׂה לִי אֱלֹהִים וְכֵה יוֹסִיף אִם אָקַח:
וְהַנִּכּוֹן בְּעִינֵי כִּי אָמַר הִרְמְתִי יָדִי אֵל ה' לְהִיטֵל
הַקֹּדֶשׁ וְחִרָם לְפָנָיו אִם אָקַח מִכָּל אֲשֶׁר
לָךְ, כִּי הִתְקַדְּשׁוֹת יִקְרָאוּ בֵּן "תְרוּמָת יָד",
כְּלָשׁוֹן כָּל מֵרִים תְרוּמָת כֶּסֶף וְנִחְשָׁת (שְׁמוֹת
ל"ה כ"ד), וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת וְהָב
לָהּ (שֵׁם פְּסוּק כ"ב). וְאָמַר בֵּן בְּעִבּוּר שְׁתֵּת

עֲרִיקָה. וַיִּתְּכֵן שִׁיחָה זֶה מָה שֶׁאָמַר "אִם
מַחוּט וְעַד שְׂרוּף" יִשְׁאָר בְּיָדִי מִכָּל הַרְכּוּשׁ
הַבָּא אֵלַי מִכָּלֶכֶם, "וְאִם אָקַח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ"
בְּרִכּוּשְׁךָ שֶׁנִּתְּתָה אֵתָּה לִּי:

(כב) וְטַעַם הִרְמְתִי יָדִי אֵל ה'. לְשׁוֹן שְׂבוּעָה,
מֵרִים אֲנִי יָדִי לֹאֵל עֲלִיּוֹן, וְכֵן בִּי נִשְׁבַּעְתִּי
(לְהֵלֵךְ כ"ב ט"ז) נִשְׁבַּע אֲנִי, לְשׁוֹן רש"י. וְכֵן
מִצָּאֵתִי בְּסִפְרִי (וְאַתְחַנּוֹן ל"ג) מִצִּינּוֹ בְּכָל
הַצִּדִּיקִים שֶׁמְשִׁבִּיעִין אֶת יָצֵרן שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת.
בְּאֲבָרָם הוּא אוֹמֵר הִרְמְתִי יָדִי אֵל ה', וְהִנֵּה
הוּא כְּלָשׁוֹן וְיָרִים יְמִינוֹ וְשִׁמְאָלוֹ אֵל הַשְּׁמַיִם

שיעור יומי ליום חמישי ו' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת לך לך מה

(ב) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֲדֹנָי יְהוֹה מַה־תַּתֶּן־לִי וְאֶנְכִי הוֹלֵךְ עִירִי וּבֶן־מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דִּמְשָׁק אֲלֵיעֶזֶר:

כ"ה – הולך עירי • מנחם בן סרוק פרשו לשון יורש, וחבר לו (מלאכי ב) "ער וענה", עירי, בלא יורש, כאשר תאמר: (איוב לא) "ובכל תבואתי תשרש", תעקר שרשיה, כך לשון עירי חסר בנים, ובלע"ז דישאנפנטי"ש. ולי נראה, 'ער וענה' מגזרת: (שה"ש ה) "ולבי ער", ועירי לשון חרבן, וכן: (תהלים קלז) "ערו ערו", וכן: (חבקוק א) "ערות יסוד", וכן: (ירמיה נא) "עצער תתעצער", וכן: (צפניה ב) "כי ארזה ערה". ובן משק ביתי • כתרמומו, שכל ביתי נזון על פיו, כמו: (בראשית מא) "ועל פיד ישק", אפטרופא שלי, ואלו היה לי בן, היה בני ממנה על שלי. דמשק • לפי התרגום, מדמשק היה. ולפי מדרש אגדה, שדרך המלכים עד דמשק. ובגמרא שלנו דרשו נטריקון: דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. רמב"ן

(ג) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:

כ"ה – הן לי לא נתתה זרע • ומה תועלת בכל אשר תתן לי?.

(ד) וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיד הוּא יִירָשְׁךָ: רמב"ן

(ה) וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטִינָא הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ:

כ"ה – ויוצא אתו החוצה • לפי פשוטו: הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו, אמר לו: צא מאצטגנינות שלך, שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן, אברם אין לו בן, אבל אברהם יש לו בן. וכן שרי לא תלד, אבל שרה תלד, אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר: הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הבטה מלמעלה למטה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אל תירא אברם. היה מתירא משני דברים, מן המלכים פן ירבו צבאותם עליו, הם או העומדים תחתם, ובמלחמה ירד ונספה, או יומו יבא למוות בלא זרע, והבטיחו כי הוא יהיה מגן בעדו מהם, ועוד יהיה שוכר לכתו עם ה' הרבה מאד:

(ב) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם ה' אֱלֹהִים מַה תַּתֶּן לִי. הנה הצלתי מן המלכים אבל מן השרת לא הבטחת אותי, רק אמרת שתהיה לי שוכר הרבה ומה יהיה שכרי בלא בנים. והנה לא עלה בדעתי שיהיה השוכר הגדול הזה עולם הבא, כי זה אין צורך להבטחה, כי כל עבד אלהים ימצא חיים לפניו, אף בעולם הזה יש צדיקים שמגיע עליהם כמעשה הרשעים, על פן צריכים בטחון. ועוד, כי הרבה מאד לאמר שיוכח לשתי שלחנות בכל הטוב הראוי לצדיקים הגמורים מאין ענש כלל. ועוד, כי ההבטחה למה שהיה מתירא ממנו. וחסר ופרש לו הבטחתו שלא יפחד גם מזה, כי

(יב"ע) ותרגום ירושלמי) אני מת בלא בנים, כטעם כי הולך האדם אל בית עולמו (קהלת י"ב ה'). והנכון בעיני, כי מתחלה יתאונן, מה יהיה שכרי אחרי שאין לי בנים ואנכי הולך נע ונד בארץ נכריה, יחידי כערער כערבה, אין יוצא ואין בא בביתי וזלתי אליעזר איש נכרי אשר לקחתי לי מדמשק, לא מבית אבי ולא מארצי. ואחר כך אמר הן לי לא נתתה זרע, כאשר הבטחתי, והנה בן ביתי הנזכר יורש אתי כי זקנתי ויבא עמי בלא זרע. והנה אני עגוש, ואבד שכרי אשר הבטחתי בו בראשונה:

(ד) והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה. בצבור היות לו הן הירש אחר זקנתו, לא הבטיחו רק על הירשה שלא ידאג, כי נרעו יירשנו. וטעם והנה דבר ה' אליו, כי עוד בפיו והנה בן ביתי יורש אתי ובא אליו פתאם דבר ה' לאמר לא יירשך זה:

(ה) ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו

(ו) וְהָאֵמֶן בִּיהוָה וַיַּחֲשֹׁבָהּ לוֹ צִדְקָה:

וַיְהִימִין בְּמִימְרָא דִּי וַחֲשִׁבָהּ לָהּ לִזְכוּ:

כ"ט – וְהָאֵמֶן בַּה' • לא שאל לו אות על זאת, אָבֵל על יִרְשֶׁת הָאָרֶץ שָׁאֵל לוֹ אוֹת, וְאָמַר לוֹ: "בְּמָה אֲדַע?". וַיַּחֲשֹׁבָהּ לוֹ צִדְקָה • הקדוש ברוך הוא חֲשַׁבָהּ לְזִכְרוֹת וּלְצִדְקָה עַל הָאֵמֶן שֶׁהֶאֱמִין בוֹ. דָּבָר אַחֵר: "בְּמָה אֲדַע"? לא שאל לו אות, אֲלָא אָמַר לְפָנָיו: 'הוֹדִיעֵנִי בְּאֵיזָה זְכוּת תִּתְּנֶנִּי בָּהּ'. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: בְּזִכְרוֹת הַקְרָבָנוֹת. רמב"ן

♦ יום שישי ז' מרחשון ♦

וַיֹּאמֶר לָהּ אֵנָּה יְיָ דַּאֲפַקְתָּ מֵאוּרָא
דְּכַשְׂדָּא לְמַתָּן לָךְ יְת אַרְעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ:

(ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרָא בְּשָׂדִים
לְתֶת לָךְ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: רמב"ן

ח וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָה אֲדַע אֲרִי אֶרְתִּינָה:

(ח) וַיֹּאמֶר אֲדָנִי יְהוָה בְּמָה אֲדַע כִּי אִירְשֶׁנָּה:

ט וַיֹּאמֶר לָהּ קָרֵב קְדָמִי עֲגְלִין תִּלְתָּא וְעִזִּין
תִּלְתָּא וְדָקְרִין תִּלְתָּ וּשְׁפִינָא וְכִר יוֹנָא:

(ט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו קָחָה לִּי עֲגֻלָּה מִשְׁלֶשֶׁת וְעִזּוֹ מִשְׁלֶשֶׁת
וְאֵיל מִשְׁלֶשׁ וְתֹר וְגֹזֶל:

כ"י – עֲגֻלָּה מִשְׁלֶשֶׁת • (כ"י) שְׁלֹשָׁה עֲגָלִים, רִמְזוּ לְשְׁלֹשָׁה פָּרִים: פֶּר יוֹם הַכַּפּוֹרִים, וּפֶר הָעֵלִם דְּבָר שֶׁל צָבוּר וְעֲגֻלָּה עֲרוּפָה. וְעִזּוֹ מִשְׁלֶשֶׁת • רִמְזוּ לְשַׁעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בַּפְּנִים, וּשְׁעִירֵי מוֹסָפִין שֶׁל מוֹעֵד וּשְׁעִיר חַטָּאת יָחִיד. וְאֵיל מִשְׁלֶשׁ • אֲשֶׁם וְדָאִי וְאֲשֶׁם תְּלוּי וְכַבְשָׂה שֶׁל חַטָּאת יָחִיד. וְתֹר וְגֹזֶל • תֹּר וְכֵן יוֹנָה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תנאי המעשים אף על פי שאמר לו פעמים (לעיל י"ב ז, י"ג ט"ו) לִדְרֹשׁ אֶת־אֵת הָאָרֶץ הזאת, כי עתה לא יגזר המתנה כְּאִשֶּׁר גָּזַר לוֹ יְרֵעִ, וְלָכֵן אָמַר בְּמָה אֲדַע כִּי אִירְשֶׁנָּה: וְאֵינִי כְּשֹׂאֵלֵת "מָה אוֹת" (מ"ב כ' ח'), וְגַם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא עָשָׂה עִמּוֹ כְּשֶׁאֵר הָאוֹתוֹת לְהִרְאוֹת לוֹ אוֹת אוֹ מוֹפֵת בְּדָבָר נִפְלֵא, אֲבָל בְּקֶשׁ אֲבִרָהּ שִׁדְעָה יְדִיעָה אֱמִתִּית שִׁיִּדְשֶׁנָּה וְלֹא יִגְרַם חֲטָא אוֹ חֲטָא וְיָרְעוּ לְמַנְעָה מֵהֶם, אוֹ שְׂמָא יַעֲשׂוּ הַכֹּנְעָנִים תְּשׁוּבָה וְיָקִים בָּהֶם רָגַע אֲדָבָר עַל גּוֹי וְעַל מַמְלָכָה לְנִתּוֹשׁ וְלִנְתוֹץ לְהַאֲבִיד וְשִׁבְּ הַגּוֹי הַהוּא מִרְעֻתוֹ וְנִחְמָתִי עַל הַרְעָה (יְרִמְיָה י"ח ח'). וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּרַת עִמּוֹ בְּרִית שִׁיִּדְשֶׁנָּה עַל כָּל פְּנִים:

(ט) עֲגֻלָּה מִשְׁלֶשֶׁת וְעִזּוֹ מִשְׁלֶשֶׁת. פֶּרֶשׁ רַבִּי אֲבִירָהּ בַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים. אֲבָל אֲנָקְלוֹס אָמַר שְׁלֹשׁ. וְכֵן הַדְּבָר. כִּי בַּת שְׁלֹשׁ לֹא תִקְרָא עֲגֻלָּה, כְּמוֹ שֶׁשִּׁנְיָנוּ (פֶּרָה א' א') וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים עֲגֻלָּה בַּת שְׁנָתִים פֶּרָה בַּת שְׁלֹשׁ:

וְרִמְזוּ כִּי שְׁלֹשָׁה קְרָבָנוֹת מִן הַקְרִיבוּ לְפָנָיו וְיָרְעוּ, הָעֹזֶלָה וְהַחֲטָאֹת וְהַשְׁלָמִים, כִּי הָאֲשֶׁם כְּחַטָּאת הוּא אֵין בִּינֵיהֶם לְבַד הֵשֶׁם. וַיִּסְתַּב שִׁיָּהִי טַעַם מִשְׁלֶשֶׁת שְׂכִיבָא אוֹתָן רְצוּפוֹת, וַיָּהִי כָל מִין לְבַד, וְכֵן כִּי מִשְׁלֹשׁוֹת הָיָה (יְחִזְקֵאל מ"ב ו'), שִׁיָּהִי הִלְשָׁכוֹת הַקְּלִינּוֹת וְהַתִּיכּוֹנוֹת וְהַתְּחַתּוֹנוֹת:

לוֹ יָרַע עַל כָּל פְּנִים, לֹא בְּצִדְקָת אֲבִירָהּ וּבִשְׁכָּרוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ שְׂכָרְךָ הִרְבָּה מֵאֵד. וּמַעֲתָה לֹא יִירָא פֶּן יִגְרַם הַחֲטָא. וְאֵף עַל פִּי שֶׁבִּנְבוּאָה הִרְאוּשָׁנָה חֲשַׁב שִׁתְּהִיָּה עַל תְּנָאִי כִּפִּי שְׂכָר מַעֲשִׂיו, עֲתָה בִּינּוֹן שֶׁהִבְטִיחוֹ שֶׁלֹּא יִירָא מִן הַחֲטָא וַיִּתֵּן לוֹ יָרַע, הָאֵמֶן כִּי נִכּוֹן הַדְּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים, אֲמַת לֹא יִשׁוּב מִמֶּנָּה, כִּי צִדְקָת ה' הִיא וְאֵין לָהּ הַפְסֵק, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (שְׁעִיָּה מ"ה כ"ג) כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִם ה' יִצָּא מִפִּי צִדְקָה דְּבָר לֹא יִשׁוּב: אוֹ יֹאמַר כִּי אֲבִירָהּ הָאֵמֶן שִׁיָּהִי לוֹ יָרַע יוֹרֵשׁ עַל כָּל פְּנִים, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹד חֲשַׁב לוֹ הִבְטָחָה הִזּוֹ שֶׁהִבְטִיחוֹ צִדְקָה, כִּי בְּצִדְקָת ה' יַעֲשֶׂה כֵן, כְּמוֹ אֱלֹהִים חֲשַׁבָהּ לְטָבָה (לְהֵלֵךְ ג' כ'), וְכֵן וַתִּחְשַׁב לוֹ לְצִדְקָה (תְּהִלִּים ק"ו ל"א) דְּפִתְּחָא, שֶׁחֲשַׁב לוֹ הִבְטָחָתוֹ זֶה שֶׁבִטָּח בְּשֵׁם בְּמַעֲשֶׂה הַהוּא לְצִדְקָה לְדוֹר וָדוֹר, כִּי לְעוֹלָם יִשְׁמַר לוֹ הָאֵל בְּעֶבְרָה צִדְקָתוֹ וְחִסְדּוֹ, כְּדָרְךָ לְעוֹלָם אֲשֶׁמֶר לוֹ חִסְדִּי (שֵׁם פ"ט ט"כ):

(ז) אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרָא בְּשָׂדִים
לְתֶת לָךְ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ. כָּבֹר פֶּרֶשְׁתִּי זֶה (לְעִיל י"א כ"ח) כִּי יֹאמַר מַעַת שֶׁהוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרָא בְּשָׂדִים וְעִשִּׂיתִי לָךְ גֶּס הִיָּה הַרְצוֹן לְפָנָי לְתֶת לָךְ הָאָרֶץ הַזֹּאת: וְהִנֵּה עֲתָה לֹא גִזַּר שִׁתְּנָהּ לוֹ, אֲבָל אָמַר שֶׁהוֹצִיאָו מֵאוּרָא בְּשָׂדִים עַל דַּעַת שִׁתְּנָהּ לוֹ, וְלָכֵן חֲשַׁשׁ אֲבִירָהּ פֶּן יִהְיֶה בִּירְשֶׁת הָאָרֶץ

מֵאֲהָלוֹ אֶל הַחוּץ לְרִאוֹת הַכּוֹכָבִים. וּלְפִי מִדְּרָשׁוֹ אָמַר לוֹ: צֹא מֵאֲצִטְגִּינּוֹת שְׁלֹךְ שְׂרָאִית בַּמְּזוּלוֹת שְׂאִינְךָ עֲתִיד לְהַעֲמִיד בּוֹ, אֲבִירָהּ אֵין לוֹ בּוֹן, אֲבִירָהּ יֵשׁ לוֹ בּוֹן, שְׂרִי לֹא תִלְדִּי, שְׂרָה תִלְדֵּה. לְשׁוֹן רַש"י:

וְהִנֵּה אֲבִירָהּ הוֹלִיד אֶת יִשְׁמַעְאֵל, אֲבָל פְּרוּשׁ הַמִּדְרָשׁ, כִּי אֲבִירָהּ מִבְּקֶשׁ בֶּן יוֹרֵשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר וְהִנֵּה בֶן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ: לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ, וְצֹא מִן הָאֲצִטְגִּינּוֹת שְׁלֹךְ, אֲבִירָהּ אֵינוֹ מוֹלִיד בֶּן לְיָרְשׁוֹ, אֲבָל אֲבִירָהּ מוֹלִיד בֶּן לְיָרְשׁוֹ: וַיִּתֵּבֶן שִׁיָּהִי הָאֲצִטְגִּינּוֹת עַל זְוֹגָם, שֶׁאֲבִירָהּ וְשְׂרִי לֹא יוֹלִידוּ זֶה מִזֶּה, וְאֲבִירָהּ וְשְׂרָה יוֹלִידוּ. אֲבָל לְפִי דַּעַתִּי שְׂרָה תּוֹסֶפֶת בַּמִּדְרָשׁ, לוֹמַר שִׁיָּהִי בֶן גֶּס בְּשָׂרָה, אֲבָל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא הִבְטִיחוֹ עֲתָה בְּשָׂרָה, וְגַם בַּעַת נְבוּאָה הַמִּילָה עֲדִין הִיָּה אֲבִירָהּ מִסְתַּפֵּק בְּשָׂרָה שֶׁתִּלְדֵּה:

(ו) וְהָאֵמֶן בַּה' וַיַּחֲשֹׁבָהּ לוֹ צִדְקָה. פֶּרֶשׁ רַש"י: הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲשַׁב לוֹ צִדְקָה וְזִכְרוֹת עַל הָאֵמֶן שֶׁהֶאֱמִין בוֹ. וְאֵינִי מִבִּין מָה הַזִּכְרוֹת הַזֹּאת, לָמָּה לֹא יֵאֱמִין בְּאֱלֹהֵי אֱמֶן, וְהוּא הַנִּבְיָא בְּעִצְמוֹ, וְלֹא אִישׁ אֶל וּיְכַזֵּב. וְמִי שֶׁהֶאֱמִין לְשַׁחַט אֶת בְּנוֹ הַיָּחִיד הָאֱהוֹב וּשְׂאֵר הַנְּסִינּוֹת אִיךָ לֹא יֵאֱמִין בְּכַשְׂרָה טוֹבָה: וְהַנִּבְיָא בְּעִנְיָ כִּי יֹאמַר שֶׁהֶאֱמִין בַּה' וְחֲשַׁב כִּי בְּצִדְקוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִתֵּן

(י) וַיִּקְחֵלוּ אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי וַיִּבְתְּרוּ אֹתָם בַּתֹּךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־
בְּתָרוֹ לְקִרְיָת רַעְהוּ וְאֶת־הַצֹּפֶר לֹא בָתָר:

כ"י וַיִּבְתְּרוּ אֹתָם • חלק כל אחד לשני חלקים, ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמר הבטחתו, להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב: (לקמן) "ביום ההוא פרת ה' את אברהם ברית לאמר וגו'", ודרך כוונתי ברית לחלק בהמה ולעבר בין בתריה, כמה שנאמר להלן: (ירמיה לז) "העוברים בין בתרי העגל", אף כאן: "תגור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים", הוא שלוחו של שכינה שהוא אש. ואת הצפר לא בתר • לפי שהאמות עובדי כוכבים, נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר: (תהלים כב) "סבבוני פרים רבים וגו'", ואומר: (דניאל ח) "והאיל אשר־ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס", ואומר: "והצפיר השעיר מלך יון", וישראל נמשלו לבני יונה, שנאמר: (שה"ש ב) "יונתי בחגרי הסלע". לפיכך, בתר בהמות, רמז על עובדי כוכבים שיהיו כלין והולכין, ואת־הצפר לא בתר, רמז שיהיו ישראל קימין לעולם. רמב"ן

(יא) וַיִּירֶד הָעֵיט עַל־הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם:
כ"י הָעֵיט • הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף את הנבלות, לטוש עלי אכל, כמו: (שמואל א טו) "ותעט אל השלל". על־הפגרים • הבתרים. (ספרים אחרים: הפגרים מתרגמין פגליא אלא מתוך שהרגלו לתרגם "איש בתרו" ויהב פגליא, נחלק להם תבת פגליא לפגליא, ותרגמו: "הפגרים", פגליא, וכל המתרגם בן טועה, לפי שאין להקיש בתרים לפגרים, שבתרים תרגומו: פגליא, ופגרים תרגומו פגליא, לשון פגול, כמו: (ויקרא ז) "פגול הוא" לשון פגר. כך שמעתי מפי רבינו יהודה בן ר' שמואל וכן הגירסא ברש"י כתב יד. ובכתב יד אחרת כתיב כך פירש רבינו מאיר בן ר' שמואל.) וַיֵּשֶׁב • לשון נשיכה והפרכתה כמו: "ישב רוחו", רמז שייבא דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים, עד שייבא מלך המשיח. רמב"ן

(יב) וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ לָבֹא וְתִרְדְּמָה נָפְלָה עַל־אֲבָרָם וַהֲנָה
אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלְתָ עֲלֵיוֹ:
כ"י וַהֲנָה אֵימָה וגו' • רמז לצרות וחשך של גליות. רמב"ן

(יג) וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יֵדַע תִּדַּע בִּי־גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ בְּאֶרֶץ
לֹא לָהֶם וְעַבְדֵּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

כ"י וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם מַדַּע תִּדַּע אֲרֵי דִירִין יִהְיוּ
בְּנֵיךָ בְּאֶרֶץ דָּלָא דִּילָהוֹן וַיִּפְלְחוּן בְּהוֹן
וַיַּעֲנִנוּ יְתָהוֹן אַרְבַּע מֵאָה שָׁנִין:

כ"י בִּי־גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ • משנולד יצחק עד שייצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה, כיצד? יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשירד למצרים אמר: (בראשית מז) "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה", הרי ק"צ, ובמצרים היו מאתיים ועשר כמנן רד"ו, הרי ארבע מאות שנה. ואם תאמר במצרים היו ארבע מאות, הרי קהת מיורדי מצרים היה, צא וחשב שנותיו של קהת ושל עמרם ושמונים של משה, שהיה כשיצאו ישראל ממצרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים, ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם, ושחי

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הנביא כנפשו אימה, ואחר כך בא בחשקה, ואחר כך גדלה החשקה, ואחר כך הרגיש כאילו היא נופלת עליו, כמשא כבד תכבד כמנו. אמר (ב"ר מ"ד י"ז) אימה זו בכל חשקה זו מדי, שהחשקה עניניהם של ישראל בצום ובתענית, גדלה זו מלכות אנטיוכס, נפלת עליו זו אדום. והיה הענין הזה לאברהם, כי כשהקדוש ברוך הוא פרת עמו ברית לתת הארץ לנרעו לאחזת עולם אמר לו כמשיר במתנתו, שארבע גליות ישמעדרו בבניו וימשלו בארצם, וזה בעל מנת אם יקטאו לפניו. ואחרי כן הודיעו בבאור גלות אחרת	וְאֶת־הַצֹּפֶר לֹא בָתָר. נתן התור והגזל איש לקראת רעהו, כי גם הם היו בברית, אבל לא בתר אותם בתוך, כי בכל העוף הקרב נאמר לא יבדיל (ויקרא א' י"ז). ובבראשית רבה (מ"ד י"ד) הראה לו הקדוש ברוך הוא שמבדילין בעולת העוף ואין מבדילין בחשאת העוף: (יא) וַיִּירֶד הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים. לאכל אותם כמנהג העופות. וישב אתם. נרמז לו כי יבאו העמים לבטל הקרבנות וזרע אברהם יכריחום: (יב) וַהֲנָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלְתָ. דרשו בו רמז לשעבוד ארבע גליות, כי מצא
---	--

עמרם אחר לידת משה. בארץ לא להם. ולא נאמר: 'בארץ מצרים', אלא 'לא להם', ומשגולד יצחק: (בראשית כא)
 "ויגר אברהם וגו'", (בראשית כו) "ויגר יצחק בגרר", (תהלים קה) "ויצקב גר בארץ חם", (בראשית מז) "לגור בארץ באנו". רמב"ן

(יד) וגם את-הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי-כן יצאו
 יד ואף ית עצמא דיפלחון בהון דייני אנא
 ובתר פן יפקון בקנינא סגי:
ברכש גדול:

כ"ט וגם את-הגוי. וגם, לרבות ארבע מלכיות, שאף הם כלים על ששעבדו את ישראל. דן אנכי. בעשר
 מכות. ברכש גדול. בממון גדול, כמו שגאמר: (שמות יב) "וינצלו את מצרים". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אותו בעבור שפשה מה שגגור עליו, הוא נשע
 בעונו מות ודמו מיד הרוצח יבקש. אבל
 כאשר תצא הגזרה על פי נביא, יש בעושה
 אותה דינים, כי אם שמע אותה ורצה לעשות
 רצון בוראו כנגדו אין עליו חטא אבל יש לו
 זכות בו, כאשר אמר ביהוא (מ"ב י') 'ישן
 אשר הטיבת לעשות הישר בעיני ככל אשר
 בלכבי עשית לבית אחאב בני רבעים ישובו
 לך על כסא ישראל. אבל אם שמע המצוה
 והרג אותו לשגא או לשלל אותו, יש עליו
 הענש כי הוא לחטא נתפסו, ובעברה הוא לו:
 וכן הכתוב אומר בסנהירוב (ישעיה י' ה"ד)
 הוי אשור שבת אפי וגו' בגוי חנה
 אשלקנו ועל עם עברתי אצוני. ואמר הכתוב
 והוא לא כן ידמה ולקבו לא כן יחשב כי
 להשמיד בלבבו, ועל פן הענישו בסוף, כמו
 שגאמר (שם י' י"ב) ויהי כי יבצע ה' את
 כל מעשהו אפקד על פרי גדל לבב מלך
 אשור ועל תפארת רום עיניו וגו'. ואמר בו
 שה פזורה ישראל אריות הדיחו הראשון אכלו
 מלך אשור וזה האחרון עצמו נבוכדנאצר
 מלך בבל, לכן מה אמר ה' הנני פקד אל
 מלך בבל ואל ארצו כאשר פקדתי על מלך
 אשור (ירמיה נ' י"ד-י"ח). והנה זו ראיה
 שנגעש מלך אשור על הרעה שפשה לישראל:
 והנה נבוכדנאצר שמע כי הנביאים פה אחד
 קוראים אותו להחריב ירושלים, והוא
 וכל עמו נצטוו על כך מפי הנביא, כמו
 שכתוב (ירמיה כ"ה ט') הנני שלח לך ולקחתי
 את כל משפחות צפון נאם ה' ואל נבוכדנאצר
 מלך בבל עבדי ובהבאתים על הארץ הזאת
 ועל ישיבה והחרמתיים, וכתוב (שם ל"ב
 כ"ח-כ"ט) הנני נתן את העיר הזאת ביד
 הפשדים וביד נבוכדנאצר מלך בבל והציתו
 את העיר באש, ואף על בית המקדש עצמו
 אמר (שם כ"ו ו') ונתתי את הבית הזה
 כשלה. והם יודעים כי מצות ה' היא, כמו
 שגאמר נבוכדנאצר לירמיהו (שם מ' ב"ג) ה'
 אליהך דבר את הרעה הזאת אל המקום הזה
 ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם לה,
 ואל פי כן נעשו הפשדים כלם בסוף:
 והנה זה מפני שני טעמים, האחד שגם הוא
 נתפסו להשמיד כל הארץ להגדיל
 ממלכתו, כמו שכתוב בו (ישעיה י"ג י"א)

וגו'. וכן היה במצרים שהוסיפו להרע כי
 השליכו בניהם ליאור, וימרו את חיייהם
 וחשבו למחות את שמם, וזה טעם דן אנכי,
 שאביא אותם במשפט, אם עשו כנגד עליהם
 או הוסיפו להרע להם. וזהו מה שגאמר יתרו
 פי בדבר אשר זרד עליהם (שמות י"ח י"א),
 פי הגדון ההוא שהביא עליהם הענש הגדול
 שאבדם מן העולם. וכן פי ידעת פי הירד
 עליהם (נחמיה ט' ו'):

והרב נתן טעם בספר המדע (הלכות תשובה
 ו' ה') לפי שלא גזר על איש ידוע, וכל
 אותם המרעים לישראל אלו לא רצה כל אחד
 מהם הרשות בידו, לפי שלא גזר על איש
 ידוע. ולא נתקנו דבריו אצלי, שאפלו גזר
 שאחד מכל האמות ירע להם בכך וכן, וקדם
 זה ועשה גזרתו של הקדוש ברוך הוא וזה
 בדבר מצוה, ומה טעם בדבריו, כאשר יצוה
 המלך שיעשו בני מדינה פלוגית מצוה מן
 המצוות, המתירש ומטיל הדבר על האחרים
 חומס וחוטא נפשו, והעושה פיק רצון ממנו,
 וכל שכן שהכתוב אמר וגם את הגוי אשר
 יעבדו, שיעבדו הגוי כלו, והם הלכו מעצמם
 למצרים. אבל הטעם כאשר כתבתי:

וכבר הזכירו רבותינו הענין הזה, אמרו בנאלה
 שמות רבה (ל' ט"ו) משל לאדון שגאמר
 לבנו "יעשה עם פלוני ולא יצטרנו", הלא
 יעשה, אף על פי שפשה עמו חנם לא הניח
 שלא היה מצטרנו. כשנתרצה האדון לבנו גזר
 על מצטריו הריגה. כך גזר הקדוש ברוך הוא
 שיהיו ישראל משעבדו במצרים, עמדו עליהם
 ושעבדו בחזק. אמר הקדוש ברוך הוא היה
 לכם לנהג כם בעבדים ויעשו צרכיכם, אני
 קצפתי מעט והמה עזרו לרעה (זכריה א'
 ט"ו). עד כאן לשונם:

ודבר ברור הוא כי השלכת בניהם ליאור
 אינה בכלל ועבדות וענו אותם, אבל
 היא עקירתם לגמרי, וכן מה שגאמר תחלה
 הבה נתחממה לו פן ירבה (שמות א' י'),
 אינו בכלל עבדות וענו, מלבד מה שהוסיפו
 בענוי עצמו, וימרו את חיייהם בעבודה קשה
 וגו'. והוא מה שגאמר הכתוב (דברים כ"ו ז')
 וירא את עיניו ואת עמלנו ואת לחצנו:
 ודע והבן כי האיש שנתבט ונתחם בראש
 השנה להריגה לא יגלה הלסטים ההורג

שיעלו תחלה, שהיא גלות מצרים, שכתב
 נענש בו כאשר פרשתי (לעיל י"ב י'):
 (יג) כי גר יהיה זרעך. זה מקרא מסרס,
 ושעורו כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם
 ארבע מאות שנה ועבדות וענו אותם, ולא
 פרש כמה ימי העבדות והענוי:

והרבה מקראות מסרסות יש בכתוב, וכן:
 בא אלי העבד העברי אשר הבאת
 לנו לצחק בי (לחלן ל"ט י"ז), וכן: וכל
 הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף (שם מ"א
 ג"ז), וכן: פי כל אכל חמץ ונקרתה הנפש
 ההיא מישראל מיום הראשון עד יום השבעי
 (שמות י"ב ט"ו), וכן: ביום ההוא ישליך
 האדם את איליו כספו ואת איליו וקה אשר
 עשו לו להשפחות להפך פרות ולעטלפים
 (ישעיה כ"י), וכן: לכו שמעו ואספרה כל
 יראי אלהים אשר עשה לנפשי (תהלים ס"ו
 ט"ז), וכן: לי יצקו אלהי ידענו ישראל
 (הושע ח' ב'), וכן: והיו לי אמר ה' צבאות
 ליום אשר אני עשה סגלה וחמלתי עליהם
 (מלאכי ג' י"ז), ורבים בן:

וענין הכתוב, אף על פי שאני אומר לך לזרעך
 נתתי את הארץ הזאת, ידוע תדע כי
 טרם תתי אותה להם יהיו גרים בארץ לא
 להם ארבע מאות שנה וגם יעבדו וענו אותם:
 ורבי אברהם אמר, ידוע תדע כי גר יהיה
 זרעך בעבדות וענוי עד קץ ארבע מאות
 שנה מן היום הזה. ואם כן הודיעו קץ הגאולה
 ולא הודיעו כמה ימי הגלות. גם נכון הוא:
 (יד) וגם את הגוי אשר יעבדו. וגם לרבות
 ד' גליות על ששעבדו את ישראל, לשון
 רש"י. ועל דרך הפשט יאמר, כאשר דנתי
 את בניך בגלות וענוי על צון, גם את הגוי
 אשר יעבדו אדון על חמס אשר יעשו להם:
 והנכון בעיני, כי טעם וגם, אף על פי שאני
 גזרתי על זרעך להיות גרים בארץ
 לא להם ועבדות וענו אותם, אף על פי כן
 אשפט את הגוי אשר יעבדו על אשר יעשו
 להם, ולא יפסדו בעבור שפשו גזרתי:

והטעם כמו שגאמר הכתוב (זכריה א' י"ד)
 וקנאתי לירושלם ולציון קנאה גדולה
 וקצף גדול אני קצף על הגוים השנאנים אשר
 אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה, ואומר
 (ישעיה מ"ו ו') קצפתי על עמי חללתי ונחלתי

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת לך לך מט

(טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אַבְתִּיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה: טו וְאַתָּה תִּיעוֹל לְנֹת אַבְתֶּךָ בְּשָׁלֹם תִּתְקַבֵּר בְּסִיבֹו טָבָא:

כ"י וְאַתָּה תָּבוֹא • וְלֹא תִרָּאֶה כָּל אֵלֶּה. אֶל אַבְתִּיךָ • אָבִיו עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא מְבַשְּׂרוֹ שִׁיבֹא אֵלָיו? לְמַדְךָ שֶׁעָשָׂה תִּרְחַח תְּשׁוּבָה. תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה • בְּשָׂרוֹ שֶׁעָשָׂה יִשְׁמַעְעָל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו וְלֹא יֵצֵא עֲשׂוֹ לְתִרְבוֹת רָעָה בְּיָמָיו, וּלְפִיכָךְ, מֵת ה' שָׁנִים קָדָם זְמָנוֹ, וְבוֹ בְּיוֹם מָרְד עָשׂו. רמב"ן

(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֹם עוֹן הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה: טז וְדָרָא רְבִיעֵאָה יְתוּבוּן הֵכָא אָרִי לֹא שְׁלִים חוּבָא דְאִמּוֹרָאָה עַד קָעֵן:

כ"י וְדוֹר רְבִיעִי • לְאַחַר שִׁיגְלוֹ לְמִצְרַיִם יִהְיֶה שֵׁם שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, וְהָרְבִיעִי יָשׁוּבוּ לְאֶרֶץ הָאֵת. לְפִי שְׁבָאָרֵץ כְּנָעַן הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְכִרְת בְּרִית זֹו, כְּדִכְתִּיב: "לִתֵּת לְךָ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ" וְכֵן הָיָה, יַעֲקֹב יָרַד לְמִצְרַיִם, צֹא וַחֲשֹׁב דּוֹרוֹתָיו: יְהוּדָה, פָּרִץ, חֲצִרוֹן, וְכָלֵב בֶּן חֲצִרוֹן מִבְּנֵי הָאֶרֶץ הָיָה. כִּי לֹא שָׁלֹם עוֹן הָאֱמֹרִי • לִהְיוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרְצוֹ עַד אוֹתוֹ זְמַן, שֶׁאֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרַע מֵאֶמֶת עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סֵאתָהּ, שְׁנֶאֱמַר (ישעיה כו): "בְּסֵאתָהּ בְּשִׁלְחָה תִּרְיַכְנָה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עמ' לב עמ' 95)

כִּי לֹא שָׁלֹם עוֹן הָאֱמֹרִי עַד הֵנָּה (טו, טז) יֵשׁ לְשֵׁאֵל, לָמָּה נִזְכַּר כָּאן הָאֱמֹרִי דוֹקָא, וְהִרִי הֵהֱבִטָהּ הִיא עַל אֶרֶץ כְּנָעַן כְּלָהּ, הַכּוֹלֶלֶת עָשָׂר (או לְפָחוֹת שִׁבְעֵ) אֲמוֹת. וְיֵשׁ לומר, דִּהְנֶה רַש"י מְפָרֵשׁ לִהְיוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרְצוֹ עַד אוֹתוֹ זְמַן, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁכּוֹנְתָּו הִיא בְּפִשְׁטוֹת - בְּ"אוֹתוֹ זְמַן" נִשְׁלֵם רַק עוֹן הָאֱמֹרִי לִהְיוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֶרְצוֹ, וְלֹא עוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל שְׂאֵר הָאֲמוֹת. וְכָךְ אָכֵן הָיָה: סִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי נִקְבַּשׁ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, בְּעוֹד שֶׁשְׂאֵר הָאֲמוֹת נִקְבְּשׁוּ לְאַחַר מִכּוֹן, עַל יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ. רמב"ן

(יז) וַיְהִי הַשִּׁמְשׁ בָּאָה וְעֹלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תִנּוּר עֶשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגּוֹזִרִים הָאֵלֶּה: יז וַיְהִי הַשִּׁמְשׁ עֲלֵת וְקִבְלָא הֵנָּה וְהָא תִנּוּר דִּתְנָן וְכַעֲוִר דְּאִשְׁתָּא דִּי עֲדָא בֵּין פְּלִגְנָא הָאֵלֶּין:

כ"י וַיְהִי הַשִּׁמְשׁ בָּאָה • כְּמוֹ: (בראשית כב) "וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיָּהם", (מלכים ב' יג) "וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ", כְּלוֹמַר יְהִי דְּבַר זֶה. הַשִּׁמְשׁ בָּאָה • שְׁקָעָה. וְעֹלָטָה הָיָה • חֲשֵׁךְ הַיּוֹם. וְהִנֵּה תִנּוּר עֶשֶׂן וְגו' • רָמַז לוֹ שֶׁיִּפְּלוּ הַמַּלְכִּיּוֹת עוֹבְדֵי גִילוּלִים בְּגִיְהֵנָם. "בָּאָה" טַעְמֹו לְמַעַלָּה, לְכָךְ הוּא מִבְּאֵר שֶׁבָּאָה כְּבָר, וְאִם הָיָה טַעְמֹו לְמַטָּה בָּאֵלֶּיךָ, הָיָה מִבְּאֵר כִּשְׁהִיא שׁוֹקַעַת, וְאִי אֶפְשָׁר לומר כֵּן, שֶׁהִרִי כְּבָר כְּתִיב "וַיְהִי הַשִּׁמְשׁ לְבָא", וְהַעֲבֵרֶת תִּנּוּר עֶשֶׂן לְאַחַר מִכּוֹן הִתְהַוָּה, נִמְצָא שֶׁכְּבָר שְׁקָעָה. וְזֶה חֲלֹק בְּכָל תְּבָה לְשׁוֹן נִקְבָּה שֶׁיִּסְוֶדָה שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ: בָּא, קָם, שָׁב: כִּשְׁהַטַּעַם לְמַעַלָּה, לְשׁוֹן עָבַר הוּא, כְּגוֹן זֶה, וְכְּגוֹן: (לקמן כט) "וַיִּרְחַל בָּאָה", (לקמן לו) "קָמָה אֶלְמַתִּי", (רות א) "הִנֵּה שָׁבָה יִבְמַתְךָ",

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טַעְמֹו וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אַבְתִּיךָ בְּשָׁלוֹם, שְׁלֹא יִצְעַךְ שׁוֹם עֲנֵשׁ דְּבַר מֵאִתִּי אִף עַל פִּי שְׁאֵנִי גוֹזֵר עַל כְּנִיף עֲנָשִׁים בְּעִבְדוֹת וְעַנּוּי:

(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה. לְאַחַר שִׁיגְלוֹ לְמִצְרַיִם יִהְיֶה שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, וְכֵן הָיָה, יַעֲקֹב גּוֹלָה, צֹא וַחֲשֹׁב דּוֹרוֹתָיו, יְהוּדָה פָּרִץ חֲצִרוֹן, וְכָלֵב בֶּן חֲצִרוֹן מִבְּנֵי הָאֶרֶץ הָיָה, לְשׁוֹן רַש"י. וְאֵינָנו נִכּוֹן כָּלֵל:

וְהַנִּכּוֹן בְּעִנְיָ, כִּי דוֹר רְבִיעִי לְאֱמֹרִי הַמְשָׁלִים עֲוֹנוֹ, כִּי מִיּוֹם הַגְּזֵרָה הֶאֱרִיךְ לוֹ, כִּי הוּא פּוֹקֵד עוֹן עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רְבַעִים, כִּי אִם יָשׁוּבוּ לֹא יִחְרַיֵּם אֲכָל יִהְיֶה לְמַס עוֹבֵד אוֹ יִפְנוּ לָהֶם:

עוֹן הָאֱמֹרִי. הַזְכִּיר הַתַּנְחָךְ שֶׁבָּהֶם אֲשֶׁר כָּבְּחָה אֲרָזִים בָּבָהוּ, וְלֹא יוֹכֵל לוֹ עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סֵאתָו וְעוֹנוֹתָיו יִלְכַּדוּנָו. וְעוֹר, כִּי הוּא הַנִּלְכַּד לָהֶם אֲשֶׁר הוֹרִישׁוּ בַּתְּחִלָּה:

י"ד כ"ב), וְנִשְׁמַדָּה עִירוֹ לְעוֹלָמִים, שְׁנֶאֱמַר (שם י"ג י"ט) "וְהָיָה בְּכָל צָבִי מִמְּלָכּוֹת תִּפְאַרֶת גָּאוֹן בְּשָׂדִים כְּמַהֲפַכַת אֱלֹהִים אֶת סֵדֶם וְאֶת עֲמֻנָהּ לֹא תִשָּׁב לְנִצָּח וְלֹא תִשָּׁכַח עַד דּוֹר וָדוֹר וְרָבְצוּ שָׁם צִיִּים וְשִׁעִירִים יִרְקְדוּ שָׁם, וְאָמַר בּוֹ הַכְּתוּב (יִרְמְיָה נ"א י"א) כִּי נִקְמַת ה' הִיא נִקְמַת הַיִּכְלוֹ, וְכְתִיב (שם נ"א ל"ה ל"ו) חֲמָסִי וְשֹׁאֲרֵי עַל כָּל תֹּאמֶר יִשְׁבַּת צִיּוֹן וְדָמִי אֶל יִשְׁבִּי כְּשָׂדִים תֹּאמַר יְרוּשָׁלַיִם, לָכֵן כֹּה אָמַר ה' הִנְנִי רַב אֶת רִיבְךָ וְנִקְמַתִּי אֶת נִקְמַתְךָ. וּפְסוּקִים רַבִּים בָּאֵלֶּה:

(טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אַבְתִּיךָ בְּשָׁלוֹם. וְלֹא תִרָּאֶה כָּל אֵלֶּה, לְשׁוֹן רַש"י. וְאֵינָנו נִכּוֹן כְּפִי פְרוּשׁוֹ שְׂאֵמַר (בְּפִסּוֹק י"ג) כִּי גַר יִהְיֶה וְיִצְעַךְ מִשִּׁיָּהּ לָךְ זֶרַע, וּמִשְׁוֹלֵד יִצְחָק נֶאֱמַר בּוֹ וַיִּגֹּר אֲבָרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים (לְהֵלֵךְ כִּי ל"ד), וַיִּגֹּר יִצְחָק בְּגֵרָר, אִם כֵּן גַּם הוּא בְּכָלֵל הַגְּזֵרָה. אֲכָל

וְהַשְׁבִּיתִי גָאוֹן יוֹדִים וְנִגְאוֹת עֲרִיצִים אֲשֶׁפִּיל, וְכְתִיב (שם י"ד י"ג) וְאַתָּה אֲמַרְתָּ בְּלִבְךָ הַשָּׁמַיִם אֲעֲלֶה וְגו', וְכְתוּב אֲעֲלֶה עַל בְּמַתִּי עַב אֲדַמָּה לְעִלְיוֹן, וְכְתִיב בְּאִמָּתוֹ (שם מ"ז ח') הִאֲמַרְהָ בְּלִבָּהּ אֲנִי וְאֶפְסִי עוֹד. וְאָמַר בּוֹ תִּבְבּוֹק (תִּבְבּוֹק ב' ט') הוּי בִצֵּעַ בִּצֵּעַ רַע לְבִיתוֹ לְשׁוֹם בְּמִרוֹם כְּנֹו וְגו', וְהִנֵּה זֶה כְּעָנְשׁוֹ שֶׁל סִנְחָרִיב, וְלְכָךְ אָמַר הַכְּתוּב (יִרְמְיָה נ' י"ח) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' הִנְנִי פֹקֵד אֶל מֶלֶךְ כָּל בְּכָל וְאֶל אֲרָצוֹ בְּאֲשֶׁר פָּקַדְתִּי עַל מֶלֶךְ אֲשׁוּר: אֲכָל הָיָה בְּמֶלֶךְ כָּל עֲנֵשׁ אַחֵר שֶׁהוֹסִיף עַל הַגְּזֵרָה וְהִרַע לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵאֵד, כְּמוֹ שְׂאֵמַר בּוֹ (ישעיה מ"ז ו') קִצְפֹּתִי עַל עַמִּי חֲלֵלְתִי נִחְלָתִי וְאַתָּנָם בִּידְךָ לֹא שָׁמַת לָהֶם רַחֲמִים עַל זֶקֶן הַכְּבִדָּה עֲלֶיךָ מֵאֵד, וְעַל כֵּן בָּא עֲלֵיהֶם עֲנֵשׁ כְּפֹל וּמִכְפֹּל שֶׁנִּשְׁמַד וְזִרְעוֹ אֲגַמְרִי, וְלֹא יִהְיֶה לְכָבֵל שֵׁם וְשֹׁאֵר גֵּיץ וְנִכֵּד (ישעיה

וּכְשֶׁהִטַּעַם לְמִטָּה הוּא לְשׁוֹן הָהָה, דְּכָר שְׁנַעֲשֶׂה עֲכָשׁוּ וְהוֹלֵךְ, כְּמוֹ: (לִקְמִן כֹּט) "בָּאָה עִם הַצֶּאֱן", (אֶסְתֵּר ב) "בְּעֶרְבִי הָיָה בָּאָה וּבִבְקָר הָיָה שָׁכָה". רמב"ן

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזֶרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת:

כֹּה"כ לְזֶרְעֲךָ נָתַתִּי. אֲמִירְתּוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּאֵלוֹ הָיָה עֲשׂוּיָה (כ"ה). עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת. לִפִּי שֶׁהוּא דְבוּק לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹרְאָהּ גְּדוֹל, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵאַחֵר בְּאַרְבָּעָה נְהָרוֹת הַיּוֹצֵאִים מֵעֵדֶן, שְׁנֵאֲמַר: (לעיל ב) "וְהַנָּהָר הַקִּבְעִי הוּא פָּרָת", מִשֶּׁל הַדְּיוּט: עֶבֶד מֶלֶךְ – מֶלֶךְ, הַדְּבָק לַשְּׁחֹר וְיִשְׁתַּחֲוּ לָךְ. רמב"ן

(יט) אֶת־הַקִּנִּי וְאֶת־הַקְנִיז וְאֵת הַקְדַּמְנִי: יֵט יֵט שְׁלֵמָאִי וְיֵט קְנִזָּאִי וְיֵט קְדַמְנָאִי:

כֹּה"כ אֶת־הַקִּנִּי. (כ"ה) עֶשֶׂר אֲמוֹת יֵשׁ בָּאֵן, וְלֹא נָתַן לָהֶם אֵלָא שְׂבָעָה גוֹיִם. וְהַשְׁלֵשָׁה: אָדוֹם וּמוֹאָב וְעַמּוֹן, וְהֵם קִנִּי, קְנִיז וְקְדַמְנִי עֲתִידִים לִהְיוֹת יִרְשָׁה לְעֵתִיד, שְׁנֵאֲמַר: (ישעיה יא) "אָדוֹם וּמוֹאָב מְשֻׁלּוֹחַ יָדָם וּבְגֵי עַמּוֹן מְשֻׁמְעָתָם".

(כ) וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַרְפָּאִים: כּוֹנֵת חֲתָאִי וְכִית פְּרִזָּאִי וְכִית גְּבָרָאִי:

כֹּה"כ וְאֶת־הַרְפָּאִים. אָרֶץ עוֹג, שְׁנֵאֲמַר בָּהּ: (דברים ג) "הַהוּא יִקְרָא אָרֶץ רְפָאִים".

(כא) וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִיטִּי וְאֶת־הַיְבוּסִי: כֹּא וְכִית אֱמֹרָאִי וְכִית כְּנַעֲנָאִי וְכִית חִיטָּאִי וְכִית יְבוּסָאִי:

טז (א) וְשָׂרִי אִשָּׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֹה שְׂפָחָה מִצְרִית וְשָׂמָה הָגָר: א וְשָׂרִי אִמָּת אַבְרָם לֹא יָלְדָת לָהּ וְלֹה אֲמָתָא מִצְרִיתָא וְשָׂמָה הָגָר:

כֹּה"כ שְׂפָחָה מִצְרִית. בַּת פְּרַעָה הָיְתָה. כְּשֶׁרָאָה נָסִים שְׁנַעֲשׂוּ לְשָׂרָה אָמַר: 'מוֹטֵב שֶׁתִּהְיֶה בְּתִי שְׂפָחָה בְּבֵית זֶה וְלֹא גְבִירָה בְּבֵית אַחֵר'.

(ב) וְהֵאמֵר שָׂרִי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי יְהוָה מִלֶּדֶת בֶּאֱנָא אֶל־שְׂפָחָתִי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וְיִשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרִי:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַחֲטָא, וְכֹאשֶׁר צָנְהוּ עַל הַמִּילָה אָמַר לוֹ: לְאַחֲזֹת עוֹלָם (לַעֲלֹל י"ז ח'), לֵאמֹר שָׂאִם יִגְלוּ מִמֶּנּוּ עוֹד יִשׁוּבוּ וְיִנְחָלוּהָ. וְהוֹסִיף: וְהִיִּיתִי לָהֶם לְאַלֵּהִים, שֶׁהוּא בְּכַבּוּד וְנִהְיָ אוֹתָם וְלֹא יִהְיוּ בְּמִשְׁלַת כּוֹכָב וּמִזֶּל אוֹ שֶׁר מִשְׁרֵי מַעֲלָה, כֹּאשֶׁר יִתְבָּאֵר עוֹד בַּתוֹרָה (וַיִּקְרָא י"ח כ"ה): וְאֵמַר הַכְּתוּב בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה: לְזֶרְעֲךָ אֶתֵּן, בַּלְשׁוֹן עֲתִיד, וְכֵן בְּשֵׁנִית, כִּי עַד הֵנָּה לֹא נִתְּנָה אֵלָיו בְּלָה, וְלִפְיֶךָ אָמַר לוֹ אֶתְּנָהּ, אֲבָל בְּשִׁלִּישִׁית בְּשַׁעַת הַבְּרִית אָמַר: לְזֶרְעֲךָ נָתַתִּי, לֵאמֹר שִׁיכֶרֶת לוֹ בְּרִית עַל הַמִּתְּנָה שֶׁכָּבֵד נָתַן לוֹ. וְכֵן בַּעֲת הַמִּילָה כִּשְׁאֲמַר "לְאַחֲזֹת עוֹלָם" אָמַר לוֹ "וְנָתַתִּי לָךְ" בַּעֲתִיד. וְרַשִּׁי כֹתֵב: לְזֶרְעֲךָ נָתַתִּי, אֲמִידַת הַגְּבוּהָ כְּמוֹ שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה. וְאֵין צָרָה בְּמָקוֹם הַזֶּה:

עֲנֵן. כְּבוֹאָה בְּאָרֶץ מִתְחַלֶּה אָמַר לוֹ לְזֶרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת (לַעֲלֹל י"ב ז'), וְלֹא בֹאֵר מִתְּנָתוֹ, כִּי אֵין בְּמִשְׁמַעַר בַּק בְּמִה שֶׁהֵלֶךְ בְּאָרֶץ עַד מָקוֹם שֶׁכֶּם עַד אֵילוֹן מוֹרָה. וְאַחֲרֵי כֵן כְּשֶׁרָבּוּ זְכוּיָתוֹ בְּאָרֶץ הוֹסִיף לוֹ שֶׁאֵין צָרָה עֲצָרְךָ וְרָאָה צְפוּנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיִמָּה (לַעֲלֹל י"ג י"ד), כִּי יִתֵּן לוֹ כָּל הָאֲרָצוֹת הַזֵּה בְּכָלֶלֶן. וְאֵין הַטַּעַם אֲשֶׁר אֶתֵּן רֹאָה בְּעֵינֶיךָ, כִּי רְאוּת הָאֲדָם אֵינָנו לְמַרְחֵק, בַּק שִׁיתֵּן לוֹ לְכָל מִרְאֵה עֵינָיו הַרוּחוֹת. אוֹ שֶׁהִרְאָהוּ כָּל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל כֹּאשֶׁר הָיָה בְּמִשְׁהָ רַבְּנוֹ. וְהוֹסִיף לוֹ בְּכִרְכָּה הַשֵּׁנִית הַזֹּאת עוֹד: וְלְזֶרְעֲךָ עַד עוֹלָם, וְשִׁירָבָה זֶרְעוֹ כֶּפֶר הָאָרֶץ:

וּבַפֶּעַם הַשְּׁלִישִׁית בֹּאֵר לוֹ תַּחֲמוֹמֵי הָאָרֶץ, וְהוֹדִיר לוֹ כָּל הַעֲמִים עֲשֶׂרָה אֲמוֹת, וְהוֹסִיף לְכַרֵּת לוֹ בְּרִית עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יִגְרֹם

(יז) וְהֵנָּה תִּגְוֵר עֶשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ. רָאָה כְּאֵלוֹ תִּגְוֵר עֶשֶׂן כָּלוּ וּבִתּוֹכוֹ לִפִּיד אֵשׁ בּוֹעֲרָה, כְּעֵנֶן עֶשֶׂן גְּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת (וַיִּחְזַק אֵל ד'), וְהַעֲשֵׂן הוּא הָעֵנָן וְהַעֲרָפֶל הַנּוֹכַח בְּמִתֵּן תוֹרָה (דְּבָרִים ד' י"א), וְלִפִּיד הָאֵשׁ בִּתּוֹכוֹ הוּא הָאֵשׁ הָאֲמֹר שֶׁם (ד' ל"ו) וְדִכְרִיו שֶׁמֶעַת מִתּוֹךְ הָאֵשׁ, וְכְתוּב (שְׁמוֹת כ"ד י"ז) וּמִרְאָה כְּבוֹד ה' כֹּאשׁ אֲכָלֶת וְגו'. וְהֵנָּה הַשִּׁכִּינָה עֲבָרָה בֵּין הַבְּתָרִים. וְהוּא הַבְּרִית אֲשֶׁר הָיְתָה אִתּוֹ מֵעוֹלָם. וְזֶה טַעַם כֶּתֵב ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית, כִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ הַעֲבִיר בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים. וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין:

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר. הֵנָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְּטִיחַ אֶת אַבְרָהָם בְּמִתְּנַת הָאָרֶץ פְּעָמִים רַבִּים, וְכֵלֶם לַעֲרֹךְ

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת לך לך
 כ"א אולי אבנה ממנה • למד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס. אבנה ממנה • בזכות
 שאכנים צרתי לתוך ביתי. לקול שרי • (ב"ר) לרוח הקדש שבה. ומבין

(ג) ותקח שרי אשת-אברהם את-הגֵּר המצרית שפחתה
 מקין עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען ותתן אתה
 לאברהם אישה לו לאשה:

כ"א ותקח שרי • לקחתה בדרים: 'אשריך שזכית לדבק בגוף קדוש כזה' (ב"ר). מקין עשר שנים • מועד הקבוע
 לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לבעלה, חייב לישא אחרת (יבמות סד). לשבת אברהם וגו' • מגיד שאין ושיבת
 חוצה לארץ עולה לו מן המניין, לפי שלא נאמר לו (לעיל יב): 'ואעשך לגוי גדול' עד שיבא לארץ ישראל. ומבין

(ד) ויבא אל-הגֵּר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה
 בעיניה:

כ"א ויבא אל-הגֵּר ותהר • מביאה ראשונה (ב"ר). ותקל גברתה בעיניה • אמרה: שרי זו אין סתרה בגלויה, מראה
 עצמה כאלו היא צדקת, ואינה צדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה (ב"ר).

(ה) ותאמר שרי אל-אברהם חמסי עליך אנכי שפחתי
 בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה ישפט יהוה ביני
 וביניך:

כ"א חמסי עליך • חמס העשוי לי, עליך אני מטילה הענש, כשהתפללת להקדוש ברוך הוא: (לעיל טו)
 "מה-תתן-לי ואנכי הולך צרירי", לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת
 עמך. ועוד, דברך אתה חומס ממני, שאתה שומע בזיוני ושותק (ב"ר). אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני
 וביניך • כל בינך שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי ביה וביניך (ר"ל נוכח לנזקה), שהכניסה עין הרע בעבורה של
 הגר, והפילה עברה, הוא שהמלאך אומר להגר: "הנך הרה", והלא כבר הרתה, והוא מבשר לה שפתה?
 אלא מלמד שהפילה הריון הראשון.

(ו) ויאמר אברהם אל-שרי הנה שפחתך בידך עשילה
 הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה:

כ"א ותענה שרי • היתה משעבדת בה בקלי (ב"ר). ומבין

(ז) וימצאה מלאך יהוה על-עין המים במדבר על-העין
 בדרך שור: ומבין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) וישמע אברהם לקול שרי. לא אמר הכתוב
 "וישע בן", אבל אמר כי שמע לקול שרי,
 ירמוז כי אף על פי שאברהם מתאוה מאד לבנים
 לא עשה בן בלא רשות שרי, וגם עתה לא
 נתפן שיקנה הוא מהגר ויהיה זרעו ממנה,
 אבל כל פונתו לעשות רצון שרה שתבנה
 ממנה, שיהיה לה נחת רוח בבני שפחתה, או
 זכות שתזכה היא לבנים בעבור בן דבריה
 רבותינו (ב"ר מ"ב ב', ע"א ז):
 ואמר עוד ותקח שרי. להודיע שלא מהר
 אברהם לדבר עד שלקחה שרה ונתנה
 בחיקו. והזכיר הכתוב שרי אשת אברהם,
 לאברהם אישה, לרמוז כי שרה לא נתאשה

מאברהם ולא הרחיקה עצמה מאצלו, כי היא
 אשתו והוא אישה, אבל רצתה שתהיה גם
 הגר אשתו. ולכן אמר לו לאשה, שלא תהיה
 כפולגש רק כאשה נשואה לו. וכל זה מוסר
 שרה והכבוד שהיא נוהגת בבעלה:
 (ג) מקין עשר שנים. מועד הקבוע לאשה
 ששהתה עם בעלה "שנים ולא ילדה
 חייב לישא אחרת. לשבת אברהם בארץ כנען,
 מגיד שאין ושיבת חוצה לארץ עולה לו מן
 המניין, לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול
 עד שבא לארץ ישראל. לשון רש"י.
 והשעם הנה איננו יפה ששיבת חוצה לארץ
 הלכה פסוקה היא שאינה עולה לשום

אדם בעולם, ומשנה ששנינו בה (יבמות ס"ד).
 בכל אדם היא. ואם היה מפני ההכטחה הזו
 לאברהם היתה עולה לשאר האנשים:
 וכבר טעו בה גם בן מן המקרישים טעות
 אחרת, שאמרו שאין דין היושב בחוצה
 לארץ להוציא האשה ששהתה עמו עשר שנים
 ולא ילדה ולא שישא אחרת. ואין הענין בן,
 אבל הפונה לומר שאם היה אדם עם אשתו
 בחוצה לארץ חמש או עשר שנים ובאו לארץ
 ישראל, שנותנין להם זמן עשר שנים מעת
 ביאתם לארץ אולי בזכות הארץ יבנו. וכן
 עשו אברהם ושרה, כגון מעת באום שם:
 (ו) ותענה שרי ותברח מפניה. חטאה אמו

(ח) וַיֹּאמֶר הָגֵר שִׁפְחַת שָׂרִי אֵי-מֶזְהָ בָּאת וְאַנְהָ תִּלְכִּי
וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרִי גִבְרָתִי אֲנֹכִי בָרַחַת:

כ"י"א אי-מֶזְהָ בָּאת. מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים, ולשון "אי-מֶזְהָ" איה המקום שתאמר עליו: 'מֶזְהָ אֲנִי בָא'.

(ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאךָ יְהוָה שׁוּבִי אֶל-גִּבְרָתְךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יְדֶיהָ:

כ"י"ב וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאךָ ה' וגו'. על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר, לכו נאמר 'מִלֶּאךָ' בכל אמירה ואמירה. רמב"ן

(י) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאךָ יְהוָה הֲרַבָּה אֲרַבָּה אֶת-זִרְעֶךָ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּוֹ:

(יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאךָ יְהוָה הִנֵּה הִנֵּה וּלְדָתְךָ בֵּן וּקְרִאת שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי-שָׁמַעַי יְהוָה אֶל-עֲנִיָּךְ:

כ"י"ג הִנֵּה הִנֵּה. כשתשובי תהרי, כמו (שופטים יג) "הִנֵּה הִנֵּה" דאשת מנחם. וילדת בן. כמו וילדת, ודומה לו: (ירמיה כב) "יִשְׁבֹּת בְּלִבָּנוֹן מִקִּנְיָנָהּ בְּאֶרְזִים". וקראת שמו. צווי הוא, כמו שאומר לזכר: "וּקְרִאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק". רמב"ן

(יב) וְהוּא יְהוָה פָּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ וְעַל-פָּנָי
כָּל-אַחֲיוֹ יִשְׁכֵּן:

כ"י"ד פָּרָא אָדָם. אוהב מדברות לצוד חיות, כמו שכתוב: (בראשית כא) "וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רוֹכֵב קֶשֶׁת". יָדוּ בְּכָל לִסְטִים. יָדוּ כָּל בּוֹ. הכל שונאין אותו ומתגרין בו. וְעַל-פָּנָי כָּל-אַחֲיוֹ יִשְׁכֵּן. שיהיה זרעו גדול (כ"ה). רמב"ן

(יג) וַתִּקְרָא שְׁם-יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אֵתָהּ אֵל רָאִי כִי
אִמְרָה הִגַּם הַלֵּם רְאִיתִי אַחֲרֵי רְאִי:

כ"י"ה אֵתָהּ אֵל רָאִי. נקוד חטף קמץ, מפני שהוא שם דבר: אֵלֹהִים הָרְאִיָּה שְׁרֹאָה בְּעֵלְבוֹן שֶׁל עֲלוּבִין (ספרים אחרים, דבר אחר: "אתה אל ראי", משמע שהוא רואה הכל ואין שום דבר רואה אותו). הִגַּם הַלֵּם. לשון תמה: וכי סבורה הייתי שאף הלוים במדברות ראיתי שלוחו של מקום, אחר ראי אותם בביתו של אברהם, ששם הייתי רגילה לראות מלאכים? ותדע שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנחם ראה את המלאך פעם אחת ואמר "מות נמות", וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא חרדה.

(יד) עַל-כֵּן קָרָא לְבָאָר בְּאֵר לַחֵי רְאִי הִנֵּה בֵּין-קֹדֶשׁ וּבֵין בְּרֵד:

כ"י"ו עַל-כֵּן קָרָא לְבָאָר בְּאֵר לַחֵי רְאִי. בְּאֵרָא דְּמִלֶּאךָ קִמָּא אִתְּחַזֵּי עֲלֶיהָ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ"י"ז וְהָיָה יְרָאָה בַּעֲבוּר הַיּוֹתָהּ פִּלְגָּשׁ לְקָרָא שֵׁם לְבָן אֲדוֹנֶיהָ, וְגִלְתָּהּ לוֹ הַעֲנִין וְאֶבְרָם קִים דְּבַר ה', אֲכַל לֹא הִצְרִיךְ הַכְּתוּב לְהַזְכִּיר בְּזֶה: (יב) פָּרָא אָדָם. לשון רש"י, אוהב מדברות לצוד חיות, כמו שכתוב (להלן כ"א) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רוֹכֵב קֶשֶׁת. יָדוּ בְּכָל לִסְטִים. יָדוּ כָּל בּוֹ, הכל שונאין אותו ומתגרין בו. וְהִנֵּכּוֹן כִּי פָּרָא אָדָם סְמוּךְ,

לְהִגֵּר שִׁיחִיָּה שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל, כִּדְרֵךְ הִנֵּה בֵּן נוֹלָד לְבֵית דָּוִד יִשְׁמַעְיָהוּ שְׁמוֹ (מ"א י"ג ב'). וַאֲמַר לָהּ שֶׁהִיא תִּתְקַרְּא בֵּן וְתִזְכֹּר כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל עֲנִיָּהּ. וְאֶבְרָם מַעֲצָמוֹ קָרָא שְׁמוֹ כֵּן שִׁישְׁמַע אֶל וְעֲנָנוּ, אוֹ שִׁשְׁרָתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּדִבְרֵי רִשְׁ"י, וְקָרָא אוֹתוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל עֲנִיָּהּ אִמּוֹ כְּדִבְרֵי הַמִּלֶּאךָ: וְהִנֵּכּוֹן כִּי עֲנִיָּהּ כִּי הַמִּלֶּאךָ צָוָה לְהִגֵּר שֶׁתִּקְרָאָהּ

כַּעֲנֵנִי הַזֶּה, וְגַם אֶבְרָהָם בְּהִנִּיחוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְשָׁמַע ה' אֶל עֲנִיָּהּ וְנָתַן לָהּ בֵּן שִׁיחָהּ פָּרָא אָדָם לַעֲנוֹת זֶרַע אֶבְרָהָם וְשָׂרָה כָּכָל מִינֵי הַעֲנִיָּה: (ט) שׁוּבִי אֶל גִּבְרָתְךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יְדֶיהָ. צָוָה אוֹתָהּ לְשׁוּב וּלְקַבֵּל עָלֶיהָ מִמְּשַׁלַּת גִּבְרָתָהּ. קָמוּ כִּי לֹא תִצָּא לְחַפְשִׁי מִמֶּנָּה, כִּי כִּי שָׂרָה יִמְשְׁלוּ בְּזַרְעָהּ לְעוֹלָם: (יא) וְקָרִאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל. הוֹדִיעַ הַמִּלֶּאךָ

שיעור יומי ליום שישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת לך לך
 (טו) וַתֵּלֶד הָגֶר לְאַבְרָם בֶּן וַיִּקְרָא אֹתָם שְׁם־בְּנֵי אִשְׁרָיִלָהּ הָגֶר יִשְׁמָעֵאל:

כ"ט וַיִּקְרָא אֲבָרָם שֵׁם וָגו'. אף על פי שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר: "וקראת שמו ישמעאל", שרתה רוח הקדש עליו וקראו ישמעאל.

(טז) וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְיָשָׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדְתָּהּ הָגֶר אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם:

כ"ט וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וָגו'. לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן שלש עשרה שנה כשנמול ולא עכב.

יז (א) וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה וַתַּשַּׁע שָׁנִים וַיָּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שְׂדֵי הַתְּהֵלֶךְ לְפָנֶיךָ וְהִנֵּה תָמִים:

כ"ט אֲנִי־אֵל שְׂדֵי. אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה. לפיכך, "התהלך לפני" ואהיה לך לאלה ולפטרוֹן. וכן כל מקום שהוא במקרא, פרושו כן: די שלו, והכל לפי הענין. התהלך לפני. פתרגומו: 'פלח קדמי', הדבק בעבודתי. והנה תמים. אף זה צווי אחר צווי, היה שלם בכל נסיונותי. ולפי מדרשו: "התהלך לפני", במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהעלה בך אתה בעל מום לפני. דבר אחר: "והיה תמים", עכשו אתה חסר ה' אברים: ב' עינים, ב' אזנים וראש הגוזה. אוסיף לך אות על שמך, ויהיו מנין אותיותיך רמ"ח במנין איבריך. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נסתכל באספקלריא המאירה, ולפיכך אמר כי לא יראני האדם וחי (שמות ל"ג כ'), ואראה את ה', כתוב בא"ף דל"ת. ועוד אנכיר זה בפרשת וארא (שמות ו' ב') אם יראה אלהים בעיני: התהלך לפני. ללכת בדרך אשר אורה אותך, כטעם אחרי ה' אלהיכם תלכו ואתו תיאו (דברים י"ג ה'), כי המצוה לאחז ברכו קדם שירנו יאמר התהלך לפני, והבא אחרי הצוה יאמר "אחרי ה' תלכו". והענין בשניהם ללכת אחרי השם, לרא ממונו לבדו, ולעשות מה שצוה:

והיה תמים. מצוה אחרת עוד בענין הזה כטעם תמים תהיה עם ה' אלהיך (דברים י"ח י"ג) אחרי אזהרת השם לא ימצא בך קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וגו' (שם י"ח י'), והענין בשניהם שיאמין בלבדו כי הקדוש ברוך הוא לבדו הוא בעל הנכלת בתחלה ובסוף, הוא הנכלול לעשות ולבטל, ולא ישמעו אל מעוננים ואל קוסמים או למנחש ומכשף, ולא יאמין שביאו דבריהם על כל פנים, אבל יגזר בלבד שהכל בידי עליון העליונים, שהוא אל והוא אל שדי, עושה טובה שלא היה במזל ומביא רעה בהיות המזל טוב ויפה, כפי שיתהלך האדם לפניו, מפר אתות בדים וקסמים והולל (ישעיה מ"ד כ"ה). והנה שאמרו (שבת קנ"ו.) צא מאצטגנינות שלך וכו':

ובקלות שכלם נסים הם, כי אין זה מן הטבע שיבאו גשמים בעתם בעבדנו האלהים, ולא שיהיו השמים כפרזל כאשר נזרע בשנה השביעית, וכן כל היעודים שבתורה, אבל כלם נסים ובכלם תנצח מערכת המזלות, אלא שאין בהם שני מונחגו של עולם כנסים הנעשים על ידי משה רבנו בעשר המכות ובקריעת הים והמן והבאר וזולתם, שהם מופתים משנים הטבע בפרסום, והם שיעשו בשם המיוחד אשר הגיד לו. ולכן אמר עתה לאברהם אבינו כי הוא התקין המנצח שיגבר על מזלו ויליד, ויהיה ברית בינו ובין ורעו לעולם, שיהיה חלק ה' עמו, וברצונו ינהיגם, לא יהיו תחת ממשלת כוכב ומזל:

ודע וראה כי אברהם אבינו לא הזכיר בדבריו שם יי"ד ה' רק בצרוף השם הכתוב בא"ף דל"ת (לעיל ט"ו ב') או בצרוף אל עליון עמו (לעיל י"ד כ"ב) ויזכיר בעניניו אלהים. וכן יאמר ה' אלהי השמים (להלן כ"ד ז'), ואמר ה' יראה (להלן כ"ב י"ד) על מקום המקדש העתיד. ויעקב הזכיר תמיד "אל שדי" (להלן מ"ג י"ד, מ"ח ג'), ומשה רבנו לא יזכיר בן לעולם:

ואם תזכה תבין זה כלו ממה שאמרו במסכת יבמות (מ"ט:) כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, ולפיכך אמר ישעיה ואראה את ה' (ישעיה ו' א'), ומשה

שיהיה איש פרא למוד מדבר, וצא בפעלו משחר לטורף, ויטורף הכל, והכל יטרפוהו. והענין על זרעו שיגדל ויהיו להם מלחמות עם כל העמים:

ורבי אברהם אמר ידו בכל, שינצח מתחלה כל הגוים, ואחר כן יד כל בו, שינצח בסוף. ועל פני כל אחיו, שהם בני קטורה, ישכן, שיגדל וזרעו מהם:

(א) אל שדי. שני שמות כל אחד תאר לעצמו ופרוש אל תקיף, מלשון אילי מואב (שמות ט"ו ט'). ופרוש שדי אמר רש"י שיש די באלהותי לכל בריה. ובספר מורה הנבוכים (א' ס"ג) פרש הרב כלומר, שאינו צריך במציאות מה שנמצא, ולא בקיום מציאותו, לזולתו, אבל מציאותו תספיק בעצמה:

ורבי אברהם פרושו בשם הנגיד ז"ל מגזרת שווד, כלומר מנצח ומשודד מערכות השמים. והנה הנכון, כי היא מדת הגבורה מנהגת העולם שאמרו בה החכמים (ב"ר ל"ה ד') "מדת הדין של משה":

וטעם להזכיר עתה זה השם, כי בו יעשו הנסים הנסתרים לצדיקים, להציל ממות נפשם, ולחיותם ברעב, ולפדותם במלחמה מיד חרב, ככל הנסים הנעשים לאברהם ולאבות, וככל הבאים בתורה בפרשת אם תקמי (ויקרא כ"ג ג'-מ"ו) ובפרשת וזהה כי תבא (דברים כ"ח א'-ס"ח) בברכות

נד שיעור יומי לשבת קודש ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת לך לך
(ב) וְאַתָּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאֵד מְאֹד: כ וְאַתָּן קִנְמִי בֵּין מִימְרֵי וּבֵינְךָ וְאַסְגִּי יָתֶךָ לַחֲדָא לַחֲדָא:
כז"י וְאַתָּנָה בְּרִיתִי • בְּרִית שֶׁל אֶהְיֶה וּבְרִית הָאָרֶץ, לְהוֹרִישָׁהּ לָךְ עַל יְדֵי מַצּוּה זו.

(ג) וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר: ג וּנְפֹל אֲבָרָם עַל אֲפוֹהֵי וּמְלִיל עֲמָה זי
כז"י וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו • מְמוֹרָא הִשְׁכִּינָה. שְׁעַד שְׁלֹא מַל, לֹא הָיָה
בו כַּח לַעֲמֹד וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִצְבָּת עָלָיו, וְזֶהוּ שְׁנֵאמַר בְּבִלְעָם: "נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינַיִם" (בְּבְרִיתָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִצְאֵתִי כו). רמב"ן
(ד) אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאָב הַמֶּזֶן גּוֹיִם: רמב"ן
ד אֲנֵא הָא (גִּזְרֵי בְנֵי אֵינֶנּוּ) קִנְמִי עִמָּךְ וְתִהְיֶה לְאָב סְגִי עִמָּמִין:

(ה) וְלֹא-יִקְרָא עוֹד אֶת-שְׁמֹךְ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֹךְ אֲבָרָהֶם: ה וְלֹא יִתְקַרֵּי עוֹד יְת שְׁמֹךְ אֲבָרָם וְיִהְיֶה שְׁמֹךְ אֲבָרָהֶם אֲרִי אֲב סְגִי עִמָּמִין יִהְיֶה: כ
כ"י אֲבִי אֲבִי-הַמֶּזֶן גּוֹיִם נִתְתִּיד:

כז"י כִּי אֲבִי-הַמֶּזֶן גּוֹיִם • לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל שְׁמוֹ, וְרִי"ש שֶׁהִיָּתָה בּוֹ בַּתְחִלָּה, שְׁלֹא הָיָה אֲב אֵלָּא לְאָרֶם שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ, וְעַכְשָׁיו אֲב לְכָל הָעוֹלָם, וְאֶפְלוּ רִי"ש שֶׁהִיָּתָה בּוֹ מִתְחִלָּה לֹא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ, שְׁאֵף יו"ד שֶׁל שְׂרִי נִתְרַעַמָה עַל הִשְׁכִּינָה, עַד שֶׁהוֹסִיפָה לִיהוֹשֻׁעַ, שְׁנֵאמַר: (בְּמִדְבָּר יב) "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון יְהוֹשֻׁעַ".

(ו) וְהִפְרַתִּי אִתְּךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וּנְתַתִּיד לְגוֹיִם וּמְלָכִים מְמֹךְ: ו וְאַפִּישׁ יָתֶךָ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאַתָּנָנֶךָ לְכַנְשִׁין וּמְלָכִין דְּשְׁלִיטִין בְּעַמָּמִי מִנְךָ יִפְקוּן:
כז"י וּנְתַתִּיד לְגוֹיִם • יִשְׂרָאֵל וְאַדּוּם, שְׁהָרִי יִשְׁמַעֲאֵל כְּכֹר הָיָה לוֹ, וְלֹא הָיָה מְבֹשְׁרוֹ עָלָיו. רמב"ן

♦ שבת קודש ח' מרחשון ♦

(ו) וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: ו וְאַתָּן יְת קִנְמִי בֵּין מִימְרֵי וּבֵינְךָ וּבֵין בְּנֵי בְתָרְךָ לְדִרְהוֹן לְקָנָם עָלָם לְמַהְיִי לָךְ לֹא-לֵהָא וּלְבִנְיָךְ בְּתָרְךָ:
כז"י וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי • וּמָה הִיא הַבְּרִית? לֵהִיּוֹת לָךְ לֹא-לֵהִים.

(ח) וּנְתַתִּי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיד אֶת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזָת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: ח וְאַתָּן לָךְ וּלְבִנְיָךְ בְּתָרְךָ יְת אֶרְעָא תוֹתְבוֹתֶךָ יְת כָּל אֶרְעָא דְכְנַעַן לְאַחֲזָנָת עָלָם וְאַהֲבִי לְהוֹן לֹא-לֵהָא:
כז"י לְאַחֲזָת עוֹלָם • וְשֶׁם אֶהְיֶה לָכֶם לֹא-לֵהִים, אֲבָל (כִּי יִשְׂרָאֵל) הִדָּר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ כְּמִי שְׁאִין לוֹ אֱלֹהִה.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

וְרִשְׁ"י פֶּרֶשׁ וְהָיָה תָמִים, הָיָה שְׁלָם בְּכָל הַנְּסִיווֹת. וְרַבִּי אֲבָרָהָם אָמַר שְׁלֹא יִשְׁאֵל עַל הַמִּילָה לְמָה. וְהוּא כְּטַעַם יְהִי לְכִי תָמִים בְּתַקְיָךְ לְמַעַן לֹא אֲבוֹשׁ (תְּהִלִּים קי"ט פ'). וְהִנְכוֹן מַה שֶּׁפִּרְשֵׁתִי:
(ג) וְטַעַם וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פָּנָיו. לְכוּן דַּעְתוֹ לְנִבְוָאָה. וְכַאֲשֶׁר הִשְׁלִים לוֹ נְבוּאָת הַמַּצָּוָה בְּמִילָה קָם אֲבָרָהָם וְעָמַד, וְכֹא אֵלָיו הַדְּבוּר שְׁנִית מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמַר לוֹ שְׂרִי אִשְׁתַּךְ וְגו', וְתוֹר וְנָפַל עַל פָּנָיו לְכוּן דַּעְתוֹ וְהִתְפַּלֵּל עַל
יִשְׁמַעֲאֵל, כְּדָרְךָ וַיִּפְּלוּ עַל פָּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחַת וְגו' (בְּמִדְבָּר ט"ז כ"ב), וְכֵן וְאֶכְלָה אִתָּם כְּרָגָע וַיִּפְּלוּ עַל פָּנֵיהֶם (שָׁם י"ז י').
(ד) הִנֵּה בְּרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאָב הַמֶּזֶן גּוֹיִם. הוּא בְּרִית הַמִּילָה פֶּאֶשֶׁר יִפְרֹשׁ:
זֹאת אוֹת הַבְּרִית, וְאַחֲרֵי הַבְּרִית תִּהְיֶה לְאָב הַמֶּזֶן גּוֹיִם, וּבְרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר לוֹ לְכוּד נִתְכַּנֵּן עַל־לוֹת שֶׁהַקִּדִּים וְצוּרָה אֶת אֲבָרָהָם לְבֹא בְּבְרִיתוֹ לְהַמּוֹל קֹדֶם שֶׁתֵּהָר שְׂרָה, לֵהִיּוֹת וְרַעו קְדוֹשׁ (רַבֵּנּוּ, פְּסוּק ה'):
(ו) וּנְתַתִּיד לְגוֹיִם. לְשׁוֹן רִשְׁ"י, יִשְׂרָאֵל וְאַדּוּם, שְׁהָרִי יִשְׁמַעֲאֵל כְּכֹר הָיָה לוֹ וְלֹא הָיָה מְבֹשְׁרוֹ עָלָיו. וְאַיִנֶּנּוּ נִכּוֹן בְּעֵינֵי שְׂרִיבְשָׁרְנוּ בַּעַת בְּרִית הַמִּילָה עַל עֶשֶׂר, וְהוּא אֵינּוּ מְקַנֵּם הַמִּילָה, וְגַם לֹא נִצְטוּהָ עָלֶיהָ, כְּמֹה שְׁדָרְשׁוּ בְּסִנְהֶדְרִין (נ"ט:). כִּי בִיִּצְחָק וְלֹא כָל יִצְחָק. אֲבָל יִשְׂרָאֵל לְכַדָּם יִקְרָאוּ גּוֹיִם וְעַמִּים, וְכֵן אֵף חֲבֵב עַמִּים (דְּבָרִים ל"ג ג'), עַמִּים הֵרָ יִקְרָאוּ (שָׁם פְּסוּק י"ט), אַחֲרֵיכֶם בְּנִימִין בְּעַמָּמִי (שׁוֹפְטִים ה' י"ד). גַּם אַחֲרֵי הַלְדָת הַשְּׂבָטִים כָּלָם אָמַר:

שיעור יומי לשבת קודש ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך לך
 (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר
 טוֹאֵמֶר יי לְאַבְרָהָם וְאַתָּה ית קימי תִשְׁמֹר אֶת
 וּבְנִיךָ בְּתֵרֶךְ לְדִרְהוֹן:
 אַתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתָם:

כט"ו וְאַתָּה • וְאִי זו מוסיף על ענין ראשון: 'אני הנה בריתי אִתְּךָ', וְאַתָּה הָיִי זָהִיר לְשִׁמְרָהּ, וְמֵהָ הִיא שְׁמִירָתָה?
 "זאת בריתי אשר תשמרו המול לכם וגו'". רמב"ן

(י) וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ
 אַחֲרָיִךְ הַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר:
 ידא קימי די תשרון בין מימרי וביניכון
 ובין בְּנִיךָ בְּתֵרֶךְ מְגֻזֵּר לָכֹן כָּל דְּכוּרָא:

כט"ו בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וגו' • אותם של עכשו. ובין זֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ • העתידין להולד אַחֲרָיִךְ. המול • כמו להמול,
 כמו שאתה אומר: 'עשות', כמו לעשות.

(יא) וּנְמַלְתֶּם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי
 וּבֵינֵיכֶם:
 יא וּתְגַזְרוּן ית בשרא דְּעֶרְלַתְכוֹן וְתֵהִי (נ"י)
 וְתֵהִיא לְאוֹת קִים בֵּין מִימְרִי וּבֵינֵיכֹן:

כט"ו וּנְמַלְתֶּם • כמו ומלתם, וְהָנִיחַ בו יתרה ליסוד הנופל בו לפרקים, כגון נ' שֶׁל נוֹשֵׁף וְנ' שֶׁל נוֹשָׂא, וּנְמַלְתֶּם
 כְּמוֹ וְנִשְׁאַתֶּם, אָכֵל מוֹל לְשׁוֹן יַעֲלֵל כְּמוֹ: יַעֲשֶׂה, יֵאָכֵל (ברש"י ישן אינו).

(יב) וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֵלִיד
 בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ הוּא:
 יב וּבֶן שְׁמֹנֶת יוֹמִין יִתְגַזֵּר (נ"י יְגֻזֵּר) לָכֹן
 כָּל דְּכוּרָא לְדֹרֹתֵיכֹן יֵלִידִי בֵיתָא וּבֵינִי
 כֶּסֶף מִכָּל בֶּן עֲמִינִין דְּלֹא מִבְּנֵי הוּא:
 כט"ו יֵלִיד בָּיִת • שְׁלִדְתּוֹ הַשְּׁפָחָה בְּבֵיתָא. וּמִקְנֵת־כֶּסֶף • שְׁקָנָאוּ מִשְׁנוּלָד.

(יג) הַמּוֹל יְמוֹל יֵלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנֵת כֶּסֶף וְהָיָה בְּרִיתִי
 בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם:
 יג אֲתִגְזֵרָא יִתְגְזְרוּן (נ"י מְגֻזֵּר יְגֻזֵּר) יֵלִיד
 בֵּיתְךָ וּבֵינִין כֶּסֶף וְתֵהִי קִימִי בְּבִשְׂרֵיכֹן
 לְקִים עֹלָם:

כט"ו הַמּוֹל יְמוֹל יֵלִיד בֵּיתְךָ • פֶּאֶן כָּפֵל עָלָיו וְלֹא אָמַר לְשִׁמּוּנָה יָמִים, לְלִמְדָךְ שִׁישׁ יֵלִיד בֵּיתָא נְמוֹל לְאַחֵר (ס"א
 לְאַחֵר) שְׁמֹנֶה יָמִים, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּמִסְכָּת שְׁבַת (דף קלח).

(יד) וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יְמוֹל אֶת־בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה
 הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמּוּיָה אֶת־בְּרִיתִי הִפָּר:
 יד וְעָרַל זָכָר • פֶּאֶן לְמַד שֶׁהַמִּילָה בְּאוֹתוֹ מְקוּם שֶׁהוּא נִכָּר בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה (כ"ו). אֲשֶׁר לֹא־יְמוֹל • מְשִׁיגִיעַ
 לְכָלל עֲנָשִׁין: "וְנִכְרְתָה", אָכֵל אָבִיו אֵין עֲנוּשׁ עָלָיו כְּרֵת, אָכֵל עוֹבֵר בִּ"עֲשֶׂה". וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ • הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּמֵת
 קִדָּם זְמַנּוֹ (שְׁבַת קד) • רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

גוי וקהל גוים יהיה מִמֶּךָ (לְהֵלֵן ל"ה י"א),
 וּנְתִתִּיךָ לְקֹהֵל עַמִּים (לְהֵלֵן מ"ח ד'):
 (ט"ו) וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר. כְּתֹב רִש"י
 ו' מוסיף על ענין ראשון, אֲנִי הֵנָּה בְּרִיתִי
 אִתְּךָ וְאַתָּה הָיִי זָהִיר לְשִׁמְרוֹ, וְמֵהָ שְׁמִירָתוֹ,
 זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ, אִתְּם שֶׁל עֲכָשְׁיוּ וּבֵין
 זֶרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ הַעֲתִידִים לְהוֹלֵד. וְצִדֵּק הָרַב
 בְּפִשּׁוּטוֹ. וְאִמְרוּ (הַרְב"ק) בְּטַעַם הַמִּילָה, שֶׁשָּׁם
 זְכוּרָן בְּאִיבֵר הַמֵּאֻהָר רַב הַמְּהוּמָה וְהַחֲסָא לְכָל
 יִשְׁתַּמְשׁוּ בוּ רַק בְּמַצָּה וּבִמְתָר.
 וְעַל דְּרָף הָאָמַת טַעַם הֵנָּה בְּרִיתִי אִתְּךָ לְעִיל
 פְּסוּק (ד') כְּטַעַם "הֵנָּה אֲנִי עֲמִי" (לְהֵלֵן
 כ"ח ט"ו), וַיֹּאמֶר כִּי אֵהְיָה עִמָּךְ" (שְׁמוֹת ג'
 י"ב), "יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ" (מ"א ח' נ"ז).
 יֹאמַר כִּי הַבְּרִית יְהִיָּה עִמּוֹ וְלָכֵן יִפְרָה וְיִרְבֶּה.
 וְאַחֵר כִּף צִוָּה שֶׁיִּשְׁמֹר אֲבָרָהֶם הַבְּרִית הַזֹּאת,
 וְתִהְיֶה הַמִּילָה לְאוֹת בְּרִית, וְהֵנָּה הָאוֹת הֵנָּה
 אוֹת כְּשֶׁבֶת (שְׁמוֹת ל"א י"ז), וְלָכֵן יִדְחָה
 אוֹתוֹ. וְהָכֵן זֶה (עֲנִן זֶה לֵךְ לֵךְ פ"ט):
 (יד) וְעָרַל זָכָר. פֶּאֶן לְמַד שֶׁהַמִּילָה הִיא
 בְּאוֹתוֹ מְקוּם שֶׁהוּא נִכָּר בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה.
 לְשׁוֹן רִש"י. וְכֵן הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (כ"ר מ"ו
 ד') גַּם טַעַמִּים אֲחֵרִים. וְרַבִּי אֲבָרָהָם אָמַר
 (וַיִּקְרָא י"ב ג') עֶרְלָתוֹ יְדוּעָה, כִּי הוּא כְּעָרוּהָ,
 וְאֵין כֵּן עֶרְלָת לֵב (יִרְמְיָה ט' כ"ה) וְשָׁפָה
 (שְׁמוֹת ו' י"ב) וְאֵין (יִרְמְיָה ו' י") כִּי כָלֵם
 סְמוּכִים:

(טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אֶשְׁתֶּךָ לֹא־תִקְרָא
 טו וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם שְׂרִי אֶתְּךָ לֹא תִקְרָא
 ית שְׁמָה שְׂרִי אַרְי שְׁרָה שְׁמָה:
 אֶת־שְׁמָה שְׂרִי בִּי שְׁרָה שְׁמָה:

כז"י < לֹא־תִקְרָא אֶת שְׁמָה שְׂרִי • דְּמִשְׁמַע שְׂרִי, לִי וְלֹא לְאַחֵרִים, כִּי שְׁרָה סֵתָם שְׁמָה, שֶׁתְּהֵא שְׁרָה עַל כָּל
 (ברכות יג) ♦

(טז) וּבִרְכֹּתֶי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן וּבִרְכִיתֶיהָ
 טז וַאֲבָרַךְ יִתָּה וְאַף אֶתֶּן מִנָּה לָךְ בֶּן
 וַאֲבָרַכְנָה וַתְּהִי לְכַנְשֵׁין מַלְכִין דְּשְׁלִיטִין
 בְּעַמְמָא מִנָּה יְהוּן:
 וְהִיתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יְהִיו:

כז"י < וּבִרְכֹתֶי אֹתָהּ • ומה היא הברכה? שְׁחֻזָּה לְנִעְרוּתָהּ, שְׁנָאֲמַר: (לקמן יח) "הִיתָה לִי עֲדָנָה". וּבִרְכִיתֶיהָ • בְּהִנָּקַת
 שְׂדִים, כְּשֶׁנִּצְרָכָה לְכָךְ בַּיּוֹם מִשְׁתָּה שֶׁל יִצְחָק, שֶׁהָיוּ מְרַנְּנִים עָלֶיהָ שֶׁהֵבִיאוּ אֲסוּפֵי מִן הַשּׁוּק, וְאוֹמְרִים: 'בְּנֵנוּ
 הוּא'. וְהֵבִיָּאָה כָּל אַחַת בְּנָה עִמָּה, וּמִנִּיקְתָּה לֹא הֵבִיָּאָה, וְהִיא הִנִּיקָה אֶת כָּלָם, הוּא שְׁנָאֲמַר: (לקמן כא) "הִנִּיקָה בְּנִים
 שְׁרָה", בְּרֹאשִׁית רַבָּה רָמְזוּ בְּמִקְצָת.

(יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בָּלְבּוֹ הִלְבֵּן
 יז וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל אִפְוֵהּ וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בָּלְבּוֹ
 הִלְבֵּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם־שְׁרָה הִבְתִּישְׁעִים שָׁנָה תִּלְדִּי:
 תִּשְׁעִין שָׁנִין תִּלְדִּי:

כז"י < וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחָק • זֶה תִּרְגָּם אוֹנֶקְלוֹס לְשׁוֹן שְׁמָחָה: 'יְחִידִי', וְשֶׁל שְׁרָה לְשׁוֹן מְחוּף, לְמַדָּת
 שְׁאֲבָרָהּ הָאֵמִין וְשְׁמַח, וְשְׁרָה לֹא הָאֵמִינָה וְלִגְלָגָה, וְזֶהוּ שֶׁהִקְפִּיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל שְׁרָה וְלֹא הִקְפִּיד
 עַל אַבְרָהָם. הִלְבֵּן • יֵשׁ תְּמִיחוֹת שֶׁהָיוּ קִימוֹת, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל א ב) "הִנְגִּלָה נְגִלְתִּי"? (שְׁמוּאֵל ב טו) "הִרְוָאָה אֶתָּה?";
 אִף זֶה הִיא קִימָתָהּ, וְכָךְ אָמַר בָּלְבּוֹ: 'הִנְעֲשֶׂה חֶסֶד זֶה לְאַחֵר מֵהַשְׁקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לִּי?'. וְאִם־שְׁרָה
 הִבְתִּישְׁעִים שָׁנָה • הִתָּה כְּדֹא לִילֵד, וְאַף עַל פִּי שְׁדוּרוֹת הָרֵאוּשׁוֹנִים הָיוּ מוֹלִידִין בְּנֵי ת"ק שָׁנָה, בִּימֵי
 אַבְרָהָם נִתְמַעֲטוּ הַשָּׁנִים כְּכֹר, וְכֹא תְּשׁוּת כַּח בְּעוֹלָם, וְצֹא וּלְמַד מִעֲשֶׂה דוּרוֹת שְׁמָחָה וְעַד אַבְרָהָם שְׁמָחָהוּ
 תוֹלְדוֹתֶיהֶן בְּנֵי ס' וּבְנֵי ע'. רַמְבַּן

רַמְבַּן עַל הַתּוֹרָה – מַחֲדוּת בְּלוֹם, אַבְרָמובִּיץ

זֶה, הָאֵם יַעֲלֶה עַל הַלֵּב שֶׁלִּבָּן מֵאָה שָׁנָה
 יוֹלִיד, שְׁרָה בַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה תִּלְדִּי, וְאַחֵר
 כֵּן אָמַר לוֹ שִׁיחָה הַגֵּם הַזֶּה עִם חֲמִי
 יִשְׁמַעֲאֵל:

הִלְבֵּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד. אֵין הַפֶּלֶא בְּכֵן מֵאָה
 שָׁנָה שִׁיחָה, כִּי הָאֲנָשִׁים יוֹלִידוּ כָּל
 יָמֵי חַיֵּיהֶם הֵלָכָה בְּנֵי תִשְׁעִים וּבְנֵי מֵאָה
 גַּם בְּדוּרוֹת הָאֵלֶּה, אִף כִּי בִימֵי אַבְרָהָם שָׁלֹא
 עָבְרוּ מִיָּמָיו פִּי הַשָּׁנִים. וְהִנֵּה אַחֲרֵי זֶה אֲרַבְעִים
 שָׁנָה הוֹלִיד בְּנִים רַבִּים מִקְטוּרָה:

אָבֵל אָמַר הִלְבֵּן מֵאָה שָׁנָה שִׁלָּא הוֹלִיד
 בְּכַחֲרוֹתָיו מִן הָאִשָּׁה הַזֹּאת יוֹלִיד מִמֶּנָּה
 עֲתָה אַחֲרֵי מֵאָה וְאַחֲרֵי תִשְׁעִים שְׁפֹסֶק
 מִמֶּנָּה אֵרַח נָשִׁים, כִּי יָדַע כֵּן. וְלִכְךָ לֹא
 אָמַר כֵּן מִתְחֵלָה כְּשֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (לְעִיל י"ז)
 (ו') "וַיִּנְתְּחִיד לְגוֹיִם" עַד אָמְרוּ אֵלָיו כִּי
 מִשְׁרָה יוֹלִיד. וְנִזְנָה אוֹתוֹ וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ
 יִצְחָק, בְּעֵבֶר הַחֻזּוֹק שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם, וְזֶה
 לְאוֹת כִּי הָיָה לְאִמּוֹנָה וּלְשִׁמְחָה. וְאַחֲרֵי
 שֶׁקָּרָא אוֹתוֹ אַבְרָהָם כֵּן כְּאִשְׁרֵי צִוָּה ה'
 אוֹתוֹ, אִמְרָה שְׁרָה הָכִי קָרָא שְׁמוֹ יִצְחָק כִּי
 חֻזּוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים:

וְזֶה (תְּהִלִּים קכ"ו ב'). וְכֵן עָשָׂה אַבְרָהָם
 כְּאִשְׁרֵי נֶאֱמַר לוֹ זֶה שְׁמַח וּמֵלֶא שְׁחֻק פִּי,
 וַיֹּאמֶר בָּלְבּוֹ רָאוּי זֶה לְשְׁחֻק כִּי הוּא עֲנִין
 נִפְלָא מְאֹד, הִלְבֵּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם שְׁרָה
 בַּת תִּשְׁעִים תִּלְדִּי, וְלֹא יִהְיֶה זֶה לְשְׁחֻק
 וּלְשִׁמְחָה, וַיִּקְצֹר הַכְּתוּב בְּתַמִּיחָה כִּי הִיא
 נִקְשְׁרָת בְּמָה שְׁאָמַר וַיִּצְחָק:
 וְכֵן הֵגַם הָלוֹם רָאִיתִי (לְעִיל ט"ז ג') נִקְשַׁר
 בְּרֹאשׁ הַפֶּסוּק, כִּי אִמְרָה הֵגַם הָלוֹם רָאִיתִי
 הַשֵּׁם שְׁנִגְלָה לִי כִּי רָאָה בְּעֵינָי וְלֹא אֶקְרָאֻ
 אֶל רָאִי. וְכֵן: הִנְגִּלָה נְגִלְתִּי אֶל בֵּית אַבִּיר
 (ש"א ב' כ"י) קִשּׁוֹר עִם "לִמָּה תִּבְעֲטוּ בִּזְבָּחִי
 וּבִמְנִחָתִי". יֹאמֶר, הָאֵם בְּחֻרְתִּי כְּכֵם שֶׁתִּבְעֲטוּ
 בִּזְבָּחִי וּמִנְחָתִי וְלִמָּה תִּעֲשׂוּ כֵּן:

אוֹ שֶׁתִּהְיֶה הִלְבֵּן מֵאָה שָׁנָה בִּשְׁאֵלָה לְדַבֵּר
 פֶּלֶא, לֹא דְּבָר נִמְנָע, כְּמוֹ הַתְּשַׁפֵּט אֶת
 עִיר הַדְּמִים (יִחְזָקְאֵל כ"ב ב'), עֲנִינוּ הַתְּרַעָה
 לְשַׁפֵּט אוֹתָהּ וְלַהֲדִיעָה אֶת כָּל תּוֹעֲבוֹתֶיהָ,
 וְכֵן הַתְּעִיף עֵינָיו בּוֹ וַאֲיָנוּ (מִשְׁלִי כ"ג ה').
 וְכֵן הָמֵן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיד לְבָלְתִּי אָבֵל
 מִמֶּנּוּ אָבֵלָת (לְעִיל ג' י"א). כְּלוֹמֶר, הָאֵם
 עָלָה בְּדַעְתָּךְ עַל הַלֵּב לְאָכֵל מִן הָעֵץ. וְכֵן

וְלִפִּי דַעֲתִי הַדָּבָר מִפְּרֹשׁ בְּתוֹב, כִּי לֹא אָמַר
 "וְנִמְלִיחָם אֶת עֲרֵלְתָכֶם" שִׁיחָה הַדָּבָר
 בְּסֹפֶק, וְכֵן לֹא אָמַר "עֲרֵלְת בְּשָׂרְכֶם" כְּמוֹ
 שִׁיחָמוּ עֲרֵלְת לְבַבְכֶם (דְּבָרִים י' ט"ז) וְעֲרֵלְת
 שְׁפָחְכֶם (עֵצִי שְׁמוֹת ו' י"ב). אָבֵל אָמַר בְּשֹׁר
 עֲרֵלְתָכֶם, שֶׁתִּכְרֹתוּ הַבָּשָׂר שֶׁהוּא עֲרֵלָה בְּכֶם,
 כְּלוֹמֶר הַבָּשָׂר הָאוֹטֵם בְּכֶם, וְאֵין בְּגוּף בְּשֹׁר
 אוֹטֵם וְכוּסָּה אִיבָר שִׁיכָרְתוּ הַבָּשָׂר הַהוּא
 וַיִּשְׁאֵר בְּלֹא עֲרֵלָה וּזְלָתִי בְּשֹׁר הַחוּפָה אֶת
 הַעֲטָרָה שֶׁהִזְכִּירוּ חֻכְמִים (שְׁבַת קל"ז.). וְ"עֲרֵל
 בְּשֹׁר" (יִחְזָקְאֵל מ"ד ט') כְּנֹו, כְּמוֹ גְּדִל
 בְּשֹׁר (שֵׁם ט"ז כ"ו), זָב מִבְּשָׂרוֹ (וַיִּקְרָא ט"ז
 ב):

(יז) וַיִּצְחָק. תִּרְגָּם אֶנְקִלוֹס "יְחִידִי". וְכֵן הַדָּבָר,
 כִּי הַחֻזּוֹק פַּעַם יֹאמֶר לְעַג וּפַעַם
 לְשִׁמְחָה, כְּמוֹ מִשְׁחָקָת בְּתַבֵּל אֲרַצוֹ (מִשְׁלִי
 ח' ל"א), מִשְׁחָקִים לְפָנֵי ה' (ש"ב ו' ה').
 וְלִפִּי דַעֲתִי שֶׁהַכְּנָה בְּלִשׁוֹן הַזֶּה, כִּי כָּל רֹאֵה
 עֲנִין נִפְלָא בְּאֵדָם לְטוֹב לוֹ יִשְׁמַח עַד יִמְלֹא
 שְׁחֻק פִּי, וְהוּא מֵה שְׁאִמְרָה שְׁרָה (לְהֵלֵךְ
 כ"א ו') חֻזּוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל הַשְׁמַע
 יִצְחָק לִי. כְּעִנֵּין אֲזִי יִמְלֹא שְׁחֻק פִּינוּ וְלִשׁוֹנוֹ

(יח) וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לֹא יִשְׁמַעֲלִי יְחִיָּה לִפְנֵיךָ׃
יח וַאֲמַר אֲבִרְהָם קִדְּם יְיָ לֹא יִשְׁמַעֲלִי
יִתְקִים קִדְמָךְ׃

כמו: "התהלך לפני", פלח קדמי. ומבין

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ יֵלֶדְתָּ לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ
אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם
לְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו:

זש"י אָבֿל • לְשׁוֹן אֲמִתּוֹת דְּבָרִים, וְכֵן: (לְקַח מִבֵּי) "אָבֿל אֲשֶׁמִּים אֲנַחְנוּ", (מַלְכִים בִּד) "אָבֿל בֶּן אֵין לֵה". וְקִרְאָתָּ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק. עַל שֵׁם הַצְּחֹק, וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל שֵׁם הַעֲשָׂרָה נְסִיווֹת, וְצ' שָׁנָה שֶׁל שָׂרָה, וְח' יָמִים שֶׁנִּמּוֹל וְק' שָׁנָה שֶׁל אַבְרָהָם. (סְפָרִים אַחֲרִים: "נֹאֵת בְּרִיתִי" לְמָה נֶאֱמַר? הֲרִי כִכֵּר כְּתִיב: "וְנֹאֵתָ אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וְתִרְצֶה וְגו'" אֵלָּא לִפִּי שְׂאוֹמֵר: "וְנִקְמַתִּי וְגו'", כִּיּוֹל כְּנִי יִשְׁמַעְעַל וּבְנֵי קִטּוּרָה בְּכָלֵל הַקִּיּוּם: תִּלְמִיד לומֵר: "וְנִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֹתוֹ" וְלֹא עִם אַחֲרִים). "וְנֹאֵת־בְּרִיתִי אֵקִים אֶת יִצְחָק" לְמָה נֶאֱמַר? אֵלָּא לְמַד שֶׁהִיא קְדוּשׁ מִבְּטָן. דְּבָר אַחֵר: אֲמַר רַבִּי אַבָּא: מִכָּאֵן לְמַד קֵל וְחֹמֶר בֶּן הַגְּבִירָה מִכָּן הָאִמָּה, כְּתִיב: "וְהָיָה בְּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ" זֶה יִשְׁמַעְעַל, וְקֵל וְחֹמֶר "וְנֹאֵת־בְּרִיתִי אֵקִים אֶת־יִצְחָק". אֶת־בְּרִיתִי • בְּרִית הַמִּילָה תִּהְיֶה מְסוּרָה לְזִרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק. יַמְבִּין

(כ) וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה׃ בְּרַכְתִּי אֹתוֹ׃ וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ׃
וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד׃ שְׁנַיִם־עָשָׂר נְשִׂאִים וְיֶלֶד׃
וּנְתַתִּיו לְגֹזִי גְדוֹל׃

רש"י: שְׁנֵים-עָשָׂר נְשִׂאִים • כַּעֲנָנִים כָּלֹו, כְּמוֹ: (משלי כה) "נְשִׂאִים וְרוּחַ"
(כא) וְאֶת-בְּרִיתִי אֲקִים אֶת-יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לָךְ שָׂרָה
לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאֲחֵרָת:
כא וְאֶת בְּרִיתִי אֲקִים עִם יִצְחָק דִּי תֵּלִיד לָךְ
שָׂרָה לְזִמְנָא הַדִּין בְּשִׁתָּא אֲחֵרָתָא:

(כב) וַיִּכַּל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרָהָם:
כב וְשִׁיבִי לְמִלְלָא עִמָּה וְאַסְתַּלַּק יְקָרָא דִּי
מַעְלוּזְהִי דִּאֲבָרָהִם:

כג) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ
וְאֵת כָּל־מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל־זָכָר בְּאֲנָשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיָּמַל
אֶת־בָּשָׂר עֶרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱתוֹ
אֱלֹהִים:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

פֶּלַח קִדְמִי. וְאֵינּוּ נֹכַח, בְּעֶבֶר שְׂאֵמֶר
וְלִישְׁמַעְאֵל שְׁמַעְתִּיד, אֲבָל פְּרוּשׁוֹ יִחְיֶה וְיִתְקַן
זֶרַעוֹ כֹּל יְמֵי עוֹלָם:

(יט) **אָבֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ**. כִּמוֹ אָבֶל בֶּן אֵין
 קָה (מ"ב ד' י"ד), כְּשֶׁעָם רָק, אָמַר, רָק
 הָבֵן אֲשֶׁר אֲנִי כִבְשָׁרְךָ עָלָיו שָׂרָה אִשְׁתּוֹ תִּלְדֵּן
 אוֹתוֹ וּבֹן אֲנִי מִקִּים בְּרִיתִי לְעוֹלָם וּבְיָרְעוּ
 אַחֲרָיו, וַיִּשְׁמָעָל אַכְרֵךְ לְהַרְבוֹת וַרְעוּ, אַךְ
 לֹא מִבְּרִיתִי:

(כב) וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבִרָהֶם. לְשׁוֹן כְּבוֹד

(שְׁמוֹת י"ד א'), וְדוֹמִיָּהִם:
וַאֲמַר אֲבִרָם, אִם יִשְׁמַעֵאל יַחֲיה לִפְנֵי אֲרָצָה
בְּבִרְכָּה הַזֹּאת אֲשֶׁר בְּרַכְתִּי בְּזֶרַע שָׂרָה,
כִּי הִבְטִיחוֹ מִתְחֵלָה אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא
יִירָשֶׁךָ (לְעִיל ט"ו ד'), וְהִנֵּה הֵיוֹשֵׁף אוֹתוֹ
יָחִיד, וְהִנֵּה חוֹשֵׁב שֶׁהוּא יִשְׁמַעֵאל, וְעַתָּה
כְּאֲשֶׁר נֶאֱמַר לוֹ כִּי מִשְׁרָה יוֹלִיד, וְהִבֵּן כִּי
הוּא הֵיוֹשֵׁף, פָּחַד פֶּן יָמוּת יִשְׁמַעֵאל, וְלָכֵן
אָמַר זֶה יַחֲיה לִפְנֵיךָ. פֶּרֶשׁ רַש"י יַחֲיה
בִּירְאָתוֹ, כְּמוֹ הַתְּלַחֵף לִפְנֵי (לְעִיל י"ז א'),

(יח) לו ישמעאל יחיה לפניך. פרוש המלה הזאת בכל מקום בטעם "אם", והרבה במלת "לולל" (להלן ל"א מ"ב), וטעמה "אם לא", ונתתה לפעמים בא"ף (להלן מ"ג י'). וכן ירבידה עוד ויאמרו "אלו" ואלו לעבדים ולשפחות (אסתר ד' ד'), ואלו חיה אלה שנים פעמים (קהלת ו' ו'). וענין המלה "אם לו", וטעמה כמו "אם אם", ובא הכפל לחזוק, כמו הריק אך במשה (במדבר י"ב ב'), המבלי אין קברים

נח שיעור יומי לשבת קודש ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יז – פרשת לך לך
הש"י • בעצם היום • בו ביום שנצטווה, ביום ולא בלילה, לא נתקרא לא מן הגויים ולא מן הלצנים, ושלל יהיו
אויביו ובני דורו אומרים: 'אלו ראינוהו, לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום'. וימל • לשון ויפעל.

(כד) וְאַבְרָהָם בֶּן־תְּשֻׁעִים וְתִשַׁע בְּהַמְלוֹ בֶּשֶׂר עָרְלָתוֹ: כד ואברהם בר תשעין ותשע שנים כד גזר
בשרא דערלטה: בשרא דערלטה:

הש"י • בהמלו • בהפעלו, כמו: (לעיל ב) "בהבראם". בהמלו • (נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ורצה לחתך, והיה מתנרא, שהיה זקן. מה עשה
הקדוש ברוך הוא? שלח קרו ואחז עמו, שנאמר: "וכרות עמו הברית", 'לו' לא נאמר, אלא "עמו", בראשית רבה רש"י (שן).

(כה) וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמְלוֹ אֶת בֶּשֶׂר עָרְלָתוֹ: (כה) וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמלו את בשר
גזר ית בשרא דערלטה: ערלטה:

הש"י • בהמלו • את בשר ערלתו • באברהם לא נאמר: "את", לפי שלא היה חסר אלא חתונת בשר, שפכר נתמנע
על ידי תשמיש. אבל ישמעאל שהיה ילד, הזקק לחתך ערלה ולפרע המילה, לכך נאמר בו "את" (בראשית רבה).

(כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: כו בכרן יומא הדין אתגזר (נ"י גזר) אברהם
וישמעאל ברה: וישמעאל ברה:

הש"י • בעצם היום הזה • שמלאו לאברהם צ"ט שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות לה עמ' 59)

בעצם היום הזה נמול אברהם (יז, כו) ביום הכפורים נמול אברהם (פרקי דרבי אליעזר פכ"ט) וקשה, הרי מילה שלא בזמנה אינה
דוחה לא שבת ולא יום טוב, ואברהם אבינו קים כל התורה כלה עד שלא נתנה. ויש לומר, דמכיון שנצטווה על המילה, ובו ביום
שציווהו מל (תוד"ה אלא - ראש השנה יא, א), הרי זו מילה בזמנה. רמב"ן

(כו) וְכָל־אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יָלִיד בָּיִת וּמִקְנֵת־בָּסָף מֵאֵת בֶּן־נֶכֶד נִמּוֹלוּ אִתּוֹ: כו וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת בסף מאת בן נכד
בספא מן בר עממין אתגזרו (נ"י גזרו) נמלו אתו: עממה: פ פ פ

פפפ ככ"ו פסוקים נמל"ו סימן מכנדב"י סימן. חסלת פרשת לך לך

הפטרה לפרשת לך לך גרפס בעמ' קנו

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אכל ישמעאל בנו נמול מתחלה וכל בני
ביתו, כי כן כתוב (לעיל פסוק כ"ג) ויח
אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי
ביתו, ואחרי כן ואברהם בן תשעים ותשע
שנה בהמלו. והשעם, כי אברהם נזדרז
במצות המילה שלקחם תחלה ומל אותם
הוא בעצמו, או שזמן להם מוהלים הרבה
והוא עומד עליהם, ואחר כך מל את עצמו,
שאלו הקדים מילתו היה חולה או מסכן
בה מפני זקנתו, ולא היה יכול להשתדל
במילתם:

רבי אליעזר שבתשרי נברא העולם ובתשרי
נולדו אבות ובפסח נולד יצחק, והכתוב
אמר למועד הזה בשנה האחרת, והוא כתב
בסדר וברא (י"ח י') כי בשורה היתה
בפסח, ולפסח הכא נולד יצחק. אבל בעצם
היום הזה שנצטווה במצוה הזאת נמול הוא
וילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות וכל
מקנת בספו. ספר הכתוב מעלתו ביראת ה',
ומעלת כל בני ביתו שלם וריוח מקדימין
למצות:
ואין טעם נמול אברהם, שנמול הוא בתחלה,

כלפי המקום, ולמדנו שהצדיקים מרפכות
של הקדוש ברוך הוא. לשון רש"י. אבל
לשונם בראשית רבה (מ"ז ח') האבות הן
הן המרפכה, ירמז למה שכתוב (מ"ב ד'
כ') תמן אמת יצחק חסד לאברהם, ופחד
יצחק היה לי (להלן ל"א מ"ב). והמשכיל
יבין:

(כו) בעצם היום הזה. כתב רש"י בעצם
היום הזה שמלאו אברהם צ"ט שנה
ווישמעאל י"ג נמולו. ומה טעם להזכיר
זה, ועוד שפכר הסכימו (ר"ה י'): לדברי

שיעורי תהלים לשבת פרשת לך לך

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ב' מרחשון מפרק י עד סוף פרק יז	יום רביעי - ה' מרחשון מפרק כט עד סוף פרק לד
יום שני - ג' מרחשון מפרק יח עד סוף פרק כב	יום חמישי - ו' מרחשון מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שלישי - ד' מרחשון מפרק כג עד סוף פרק כח	יום שישי - ז' מרחשון מפרק לט עד סוף פרק מג
שבת קודש - ח' מרחשון פרק כ מפרק מד עד סוף פרק מח	

יום ראשון ב' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 280, ואחר הדברים והאמת... עד עמ' קמא, וכה"ג טובא.

אגרת הקדש

45 - בתוך הקליפות, אשר היא בבחינת גלות בתוך הקליפות הךך
46 כלל להחיותם, - באופן כללי הארה זו היא בגלות בתוך
47 הקליפות, כדי להחיות, ועתה הפעם ניצוץ הארתה מתלבש
48 בבחינת גלות הךך פרט בדבור נכרי זה, המדבר דברים
49 המבלבלים עבודת ה',
50 היא פונת התפלה, -
51 שברצון הגוי להפריע
52 לתפלה זו, וכמו שנתפאר
53 לעיל, כי "זה לעצמת זה
54 וכו'", - עשה אלקים,
55 ודבור העליון מתלבש
56 בדבור התחתון וכו', -
57 כלומר בחינת הדיבור
58 שלמעלה מתלבשת בדרגה
59 תחתונה בדיבור, ועל ידי
60 השתלשלות היא יורדת עד
61 להחיות את הקליפות, וזהו
62 ממש "אשר שלט האדם
63 באדם לרע לו" - כלומר,
64 במקרה זה, שהגוי יש בו,
65 בבחינת גלות, ניצוץ של
66 קדושה, מנצל את הניצוץ
67 להפריע ליהודי בתפלתו,
68 הרי זה ממש כפי שקליפה
69 שולטת בקדושה, וזאת כדי
70 להוסיף חיות בקדושה,
71 להתפלל ביתר כוונה. הרי
72 בשעה שאדם יתבונן
73 בירידה הגדולה והנפלאה
74 של השכינה בגלות, שהיא
75 במיוחד בענין זה עצמו של
76 הגוי המפריע לו בתפלתו -
77 יעורר דבר זה עצמו את
78 האדם להתפלל ביתר כוונה, שתהיה כבר גאולת השכינה ובלשון
79 רבנו הזקן: דהיינו שעל ידי זה - על ידי ההתבוננות בכל האמור,
80 מתעורר האדם להתפלל יותר בכונה מעמקא דלבא, - מעומק
81 הלב, עד שלא ישמע דבוריו. - של הגוי. מכל האמור מוסברים
82 דברי הבעל שם טוב ב"צוואת הריב"ש", שהגוי המדבר בשעת
83 תפלתו של יהודי ומפריע לו בכך, הרי השכינה היא בהתלבשות בזה
84 - שכן, לכל דבר בעולם יש ניצוץ של קדושה, והוא במצב של גלות
85 בתוך הגוי, ויתירה מזו - יש בכך מכון חיובי, להביא את היהודי
86 להתבוננות בגלות השכינה ולתפלה ביתר כוונה. ומה שכתב
87 המלקט - של "צוואת הריב"ש", "שרתה" - שהשכינה "שרתה"
88 בגוי, לא ידע לבנות הלשון בדקדוק, כי הפעל-שם-מזכיר ז"ל היה

1 ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל, נחזור
2 לענין ראשון, - אודותו מדובר באגרת זו, בענין הפעם שהוא
3 פעוּר עבודה זרה, והיינו במלי העלמא, - בעניני העולם,
4 כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"³⁹, - ומכיוון
5 שהכל בידי הקדוש ברוך
6 הוא, הרי שאין מה לבעוס,
7 מה שאין כן בעניני יראת
8 שמים יש מקום לענין
9 הבעס, ולכן במלי
10 דשמיא לאפרושי
11 מאסורא⁴⁰ - כשמדובר
12 בענינים של יהדות ויראת
13 שמים, להפריש יהודי
14 מלעשות איסור, לא שייך
15 האי טעמא דאמר, -
16 לא שייך הטעם שנאמר
17 לעיל, בעניני העולם, שהם
18 בידיו של הקדוש ברוך
19 הוא, אשר לכן אין מה
20 לבעוס על מי שגרם לו את
21 הנזק וכדומה, וכמו
22 שכתוב⁴¹: "ויקצף משה",
23 והיינו משום - מפני, כי
24 ה' הקרה לפניו מצוה
25 זו, לאפרושי מאסורא, -
26 לפרוש מאיסור, כדי
27 לזכותו: - הדין נזק
28 מכפי שהדבר לגבי נזק
29 בעניני העולם, כפי
30 המוסבר לעיל.
31 אך זהו - כל זה מדובר,
32 בפשיש בידו למחות -
33 ולהניא את חברו בקצפו
34 ובעסו על חברו; - אז מותר לו לבעוס בענינים של יהדות ויראת
35 שמים, כפי שהיה הדבר במשה רבנו, אבל בפשיש בידו למחות,
36 בגון - כמו למשל, נכרי - גוי, המדבר ומבלבל בתפלתו, אם
37 כן - מתעוררת השאלה, מה זאת עשה ה' לו, - שגוי יפריע לו
38 בתפלתו, אין זאת כי אם כדי שיתגבר ויתאמץ יותר בתפלתו,
39 בעמק הלב ובכונה גדולה כל כך, עד שלא ישמע דבורי
40 הנכרי. - שכן, הוא יהיה כל כך שקוע בתפלתו, שאין הוא שומע
41 כלל את הנעשה סביבו. אך שלמדרגה זו צריך התעוררות רבה
42 ועצומה. ועצמה היעוצה להתעוררות זו, היא מ - ההתבוננות
43 ב-ענין זה עצמו, בפשישים אל לבו ויתבונן ענין ירידת
44 השכינה בכיבול, ויתר פלאים⁴², להתלבש ניצוץ מהארתה

- 1 אומר דברי תורה בלשון אידיש ולא בלשון הקדש, - במילא
2 מביא התורות בלשון הקדש כתב רק את התוכן ולא את לשונו של
3 הבעל שם טוב, והוא טעה בביטוי הנכון של תיאור האופן איך
4 השכינה בגלות בתוך הגוי,
5 ורצה לומר "נתלבשה", -
6 לא "שרתה" שמשמעותה 1
7 ענין של גילוי שכינה, כי אם 2
8 "נתלבשה", וחינו בבחינת 3
9 גלות. - ולא גילוי. וזהו 4 -
10 מה שכתוב שם: "ובפרט 5
11 אם הוא נכרי כו", - 6
12 שלפי הפירוש שהכוונה היא
13 להשראת השכינה, מדוע שתהיה השראת השכינה בגוי המדבר
14 ומפריע ליהודי בתפלתו, יותר מאשר ביהודי? - אלא שאז - בגוי,
- היא - השכינה, בחינת גלות ביומא. ואין לתמה אם ניצוץ מן
הארת שכינה נקרא - ב"צוואת הריב"ש, בשם "שכינה", דהא
אשכחן - שהרי מוצאים אנו, שאפילו מלאך נקרא - לא ניצוץ
של השכינה, נקרא בשם ה'
בפרשת וירא - בפסוק:⁴³
"ויאמר אד' אל נא תעבור
מעל עבדך", לפרוש
הרמב"ן, - שאברהם אמר
כך לאחד המלאכים שבאו
אליו, וקמו שבתוב:⁴⁴
"ותקרא - הגר, שם ה'
הדבר אליה וכו", - שם
כתוב במפורש, בפסוקים שלפני זה, שמדובר אודות מלאך. ובהא'
גנא מוכא. - ובדומה לכך בהרבה מקומות.

אגרת הקדש

יום שני ג' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמא, וכמדומה לי שתפיסתם... עד עמ' קמב, אמרי פי:

- 29 ובמדומה לי, - כותב רבנו הזקן, שתפיסתם - וקשייתם על
30 "צוואת הריב"ש", אינה מצד דקדוק בלשון, - "שרתה", אלא
31 מעקר ענין התלבשות השכינה בקלפות, שאין להם אמונה
32 במה שכתב האר"י ז"ל בספר הגלגולים⁴⁵, - אודות התלבשות
33 השכינה גם בקליפות. אי
34 אפשר לומר שמה שקשה
35 להם לקבל שיכולה להיות 7
36 התלבשות השכינה בגוי, 8
37 תואם למד שהאר"י ז"ל כותב 9
38 אודות התלבשות השכינה 10
39 בקליפות, מפני שהאר"י ז"ל 11
40 דן בקליפות "רוחניות", 12
41 ואילו כאן מדובר אודות גוי 13
42 גשמי בעולם הזה - שאם 14
43 ירצו לחלק בין קלפות 15
44 הרוחניים לעובדי גלגולים 16
45 הנשמיים - חלוקה זו אין 17
46 לה בסיס, שהרי אין לה 18
47 נשמי בעצם האר"י, ואם 19
48 על פי כן - כתוב 20
49 ב"קבלה", מתלבשת בו 21
50 מלכות דמלכות ד' - 22
51 עולם עשיה וכתובה 23
52 מלכות דיצירה כו', -
53 "מלכות דבריא" ו"מלכות דאצילות", ובנוסף לעיל. ואם - קשה
54 להם לומר שהשכינה מתלבשת בגוי, משום שמא נפשות
55 הנכרים, הרי נפשותיהם מזווג ז"א - ז"א ומלכות, דקלפות
56 הרוחניים, כמו שכתוב בכתבי האר"י ז"ל, נמצא - הרי,
- שקדוהינן - הקליפות הרוחניות, הן מקור טמאות. - ובאשר
לקליפות הרוחניות הרי סוברים הם שיכולה להיות בון התלבשות
השכינה - מדוע, איפוא, אי אפשר שיהיה כך בנפשות אומות
העולם? אך באמת צריך ביאור רחב, איך הוא התלבשות זו,
- שהשכינה מתלבשת
בקליפות, גם בקליפות
הרוחניות וגם באומות
העולם למטה, אבל לא
עלינו - על מגלי תורת
החסידות, הבעל שם טוב,
המגיד ורבנו הזקן, תלונתם
- וטענותיהם, כי אם על
כתבי האר"י ז"ל. - שם
כתוב ענין התלבשות
השכינה בקליפות. ואל
יחשדני שומע, שאני
בעיני שהבנתי דברי
האר"י ז"ל להפשיט
מנשמייתו; כי לא באתי
רק לפרש דברי הבעל-
שם טוב ז"ל ותלמידיו
על פי קבלת האר"י ז"ל.
בשגם - וגם יתירה מזו,
שהאמת היא שענין זה -
שהקדוש ברוך הוא נמצא בכל מקום ובכל מדרגה, גם בדרגות
הנמוכות ביותר, אינו מחכמת הקבלה ומ"הנסתרת לה'
אלקינו⁴⁶, כי אם מ"הנגלת לנו ולבנינו", להאמין אמונה
שלמה במקרא מלא שדבר הכתוב הלא את השמים ואת

1 הָאֶרֶץ אֲנִי מֵלֵא, נָאֵם ה', שְׁאִין מִקְרָא יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשׁוּטוֹ. –
2 שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵלֵא וּנְמַצָּא גַם בְּשָׁמַיִם וּגַם בָּאָרֶץ, גַּם בַּעֲנִינִים
3 הָרוּחָנִיִּים וּגַם בַּעֲנִינֵי הַגִּשְׁמִיִּים, וְגַם הֵיא אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה – מְקוּבֶּלֶת

4 בְּסִתָּם כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל,

5 וּמְסוּרָה בְּיָדָם מֵאֲבוֹתֵיהֶם

6 הַקְדוּשִׁים שֶׁהִלְכוּ 1

7 בְּתַמִּימוֹת – בְּאֱמוּנָה 2

8 תַּמִּימוֹה, עִם ה', כְּלִי לַחֲקֵךְ 3

9 בְּשֶׁכֶל אֲנוּשֵׁי – לַהֲבִין עֲנִין 4

10 הָאֱלֻקוֹת אֲשֶׁר הוּא לְמַעַלָּה 5

11 מִהַשְׁכָּל עַד אֵין קוֹץ, לִידֵעַ 6

12 – בִּשְׁכָל, אֵיךְ הוּא "מֵלֵא" 7

13 כָּל הָאֶרֶץ". רַק שֶׁחֲדָשִׁים 8

14 מִקְרֹב פֶּאֶז לַחֲקֵךְ – בִּשְׁכָל, 9

15 בְּחֻקֵּיהֶם זֶה, – אֵיךְ אֱלֻקוֹת 10

16 מֵלֵא אֶת כָּל הָעוֹלָם, וְאִי 11

17 אֲפֶשֶׁר לַקְרֹב לָהֶם אֵל 12

18 הַשְׁכָּל אֵלֶּא דְּקוֹא עַל פִּי 13

19 הַקְדָּמוֹת לְקוֹחוֹת מִכְתָּבִי 14

20 הָאֶרֶץ וְלֵא, מִפְּשָׁטוֹת 15

21 מִגִּשְׁמִיּוֹתַי, וּבְכִי שֶׁשִּׁמְעָתִי 16

22 מִרְבוֹתֵי נִשְׁמָתָם עֲדֹן. 17 –

23 מִהַבֵּעַל שֵׁם טוֹב, מִהֲרַב 18

24 הַמְגִיד וּתְלִמִּידֵיהֶם, אֵךְ אִי 19

25 אֲפֶשֶׁר לְבָאֵר זֶה הֵיטֵב

26 בְּמִכְתָּבִי, כִּי אִם מִפֶּה לֹאֵזֶן שׁוֹמֵעַת, לִיחִידִי כְּגֹלָה וְלִשְׂרִידִים אֲשֶׁר

27 ה' קוֹרֵא⁴⁸, בְּרִכְתֵּיבִי: – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב⁴⁹: "וּמִכְתָּבֵי הָיִי יִבְנִינוּ כָּל",

אגרת הקדש

וְאֶת הָאֶרֶץ אֲנִי מֵלֵא נָאֵם ה' שְׁאִין מִקְרָא יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשׁוּטוֹ וּגַם הֵיא אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בְּסִתָּם כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל וּמְסוּרָה בְּיָדָם מֵאֲבוֹתֵיהֶם הַקְדוּשִׁים שֶׁהִלְכוּ בְּתַמִּימוֹת עִם ה' בְּלִי לַחֲקוֹר בִּשְׁכָל אֲנוּשֵׁי עֲנִין הָאֱלֻקוֹת אֲשֶׁר הוּא לְמַעַלָּה מִהַשְׁכָּל עַד אֵין קוֹץ לִידֵעַ אֵיךְ הוּא מֵלֵא כָּל הָאֶרֶץ רַק שֶׁחֲדָשִׁים מִקְרֹב בָּאוּ לַחֲקוֹר בַּחֲקִירָה זֶה וְאֵל לַקְרֹב לָהֶם אֵל הַשְׁכָּל אֵלֶּא דְּקוֹא עַפ"י הַקְדָּמוֹת לְקוֹחוֹת מִכְתָּבִי⁵⁰ לְמוֹפְשָׁטוֹת מִגִּשְׁמִיּוֹת וּכְפִי שִׁשְׁמַעְתִּי מִרְבוֹתֵי נִשְׁמָתֵי אֵךְ אֵלֶּא לְבָאֵר זֶה הֵיטֵב בְּמִכְתָּבִי כִּי אִם מִפֶּה לֹאֵזֶן שׁוֹמֵעַת לִיחִידִי כְּגֹלָה וְלִשְׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרֵא כְּדִכְתִּיב וּמִבְקָשִׁי הוּא יִבְנִינוּ כָּל וּמִכְלָל הֵן אֶתָּה שׁוֹמֵעַ כו'.

הֵנָּה אֶתָּה רְאִיתָם פִּי מֵאֲמַר אֶחָד מִסְפָּרִים הִידוּעִים לְדוּגְמָא וְלֹאֹת כִּי גַם כָּל הַמֵּאֲמָרִים הַתְּמוּהִים יֵשׁ לָהֶם פִּי וּבִיאֹר הֵיטֵב לִי"ה. אֵךְ לֹא יִקְוּ מַעֲלָתָם אֵלִי לְבָאֵר לָהֶם הַכָּל בְּמִכְתָּבִי כִּי הֵיא מִלֵּאכָה כְּבִידָה וּמִרְבוּהָ וְאֵלֶּא בְּשׁוּם אֹפֶן. רַק אִם תִּרְצוּ שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וּמִיּוֹחַד שְׁבַעֲדָה. וּפֹא"פ אֲדַבֵּר בּוֹ אִי"ה. וְה' יִהְיֶה עִם פִּי בְּהִטִּיפִי. וְיִהְיֶה לְרַצוֹן אֲמָרִי פִּי:

שֶׁבַעֲדָה, וְפֹה אֵל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ אִם יִרְצָה ה', וְה' יִהְיֶה עִם פִּי בְּהִטִּיפִי, וְיִהְיֶה לְרַצוֹן אֲמָרִי פִּי:

יום שלישי ד' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמב, כו בר"מ פ' נשא... עד עמ' 284, ע"כ בר"מ:

55 הרבי מציין, שלמרות שאגרות הקודש (מֵאֲגֶרֶת הַקְדוּשָׁה) כָּתַב רַבְנֵי הַזֶּקֶן
56 בְּזִמְנֵים שׁוֹנִים, וְאַחֲרֵי הַסְתַּלְקוֹתָם, קִיבְצוּ וְסִידְרוּ אוֹתָן בְּנֵי בֵּית הַקְדוּשָׁה
57 (כְּפִי הַמּוּבָא בַּהַקְדָּמָה). וְהֵם סִידְדוּ אֶת הָאֲגָרוֹת שֶׁלֹּא לִפְיֵי סֵדֶר כְּתִיבְתָּן (שֶׁכֵּן,
58 אֲגֶרֶת הַקְדוּשָׁה סִימָן כ' נִכְתְּבָה לִפְנֵי הַהִסְתַּלְקוֹת, בִּשְׁנַת תַּקַּע"ג, וְסִימָן ז"ךְ נִכְתְּבָה

59 אַחֲרֵי הַסְתַּלְקוֹת רַבִּי מַעֲנַדְעֵל

60 מִהוֹרֹדוֹק, בִּשְׁנַת תַּקַּמ"ט בִּיעָרָךְ)

61 – בְּכָל זֹאת, כְּשִׁיכּוּלִים לְמִצּוֹא 20

62 שִׁיכּוּת בֵּין אֲגֶרֶת אֶחָת 21

63 לְקוֹדֶמְתָּהּ, יִכּוֹל הַדְּבַר לְשַׁמֵּשׁ

64 טַעַם מִדּוּעַ סִידְרוּ בְּנֵי הַגָּאון הַמַּחֲבֵר אֶת הָאֲגָרוֹת בְּסֵדֶר כְּפִי שֶׁנִּדְפְּסוּ. יִכּוּלִים

65 הָרִי לֹמֵר בְּדֶרֶךְ אֲפֶשֶׁר, שֶׁגַם בְּאֲגֶרֶת הַקְדוּשָׁה סִימָן כ"ו נִרְאִיתִי שִׁיכּוּת לְסִימָן

66 כ"ד:

67 כו'. לֵאחֲרֵי שֶׁבְּאֲגֶרֶת הַקְדוּמָת – סִימָן כ"ה – הוֹסִיב עֲנִין הַתְּלַבְּשׁוֹת הַשְּׂכִינָה

68 בְּגִלּוֹת בְּתוֹךְ הַקְלִיפּוֹת, בָּאָה הָאֲגֶרֶת בְּסִימָן כ"ו לְהַסְבִּיר, אֵיךְ שֶׁמִּצַּד הַתְּלַבְּשׁוֹת

69 הַשְּׂכִינָה בְּגִלּוֹת יֵשׁ גַּם בְּתוֹרַת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר, מִזֶּה שֶׁ"קְלִיפָה" מִסְתִּירָה עַל אוֹר

70 הַתּוֹרָה, וְעִבּוּדוֹתָיו שֶׁל יִהּדִי הֵיא, שֶׁעַל יְדֵי יִגִּיעָתוֹ בְּתוֹרַת יִסִּיר אֶת הָהֵעֵלֶם

אגרת הקדש

כּוֹ בְּר"מ פ' נשא והמשכילים יזהירו כוהר
הַרְקִיעַ בְּהֵאֵי חֲבוּרָא דִּילָךְ רֵאִיהוּ

28 וּמִכְלָל הֵן אֶתָּה שׁוֹמֵעַ כו'⁵⁰. – לֹא, שֶׁאֵלֶּה שְׁאִינָם דּוֹרְשִׁים אֶת ה'
29 אִינָם יִכּוּלִים לַהֲבִין, שֶׁכֵּן לַהֲבִין עֲנִינִים אֵלֶּה יִכּוּלִים רַק אֵלֶּה שְׁדוֹרְשִׁים
30 אֶת ה', לַהֲבִין אֱלֻקוֹת שֶׁנִּתְגַּלְתָּה בְּפִנְיִמִיּוֹת הַתּוֹרָה בְּכָלֵל וּבֵאָה

31 בַּהֲשָׁגָה בְּאוֹפֶן שֶׁל

32 "יִתְפָּרְסוֹן"⁵¹ בְּתוֹרַת

33 הַחֲסִידוֹת.

34 הֵנָּה, אֶתָּה רְאִיתָם –

35 כּוֹתֵב רַבְנֵי הַזֶּקֶן לְמַנְגִּיד

36 תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת, פְּרוּשׁ

37 מֵאֲמַר אֶחָד מִסְפָּרִים

38 הִידוּעִים, – שֶׁל תּוֹרַת

39 הַחֲסִידוֹת, לְדוּגְמָא וְלֹאֹת,

40 כִּי גַם כָּל הַמֵּאֲמָרִים

41 הַתְּמוּהִים – וּשְׁמַקְשִׁים

42 עֲלֵיהֶם קוֹשִׁיּוֹת, יֵשׁ לָהֶם

43 פְּרוּשׁ וּבִיאֹר הֵיטֵב לִיּוֹדְעֵי

44 הֵן. – חֲכִמָּה נִסְתָּרָה (תּוֹרַת

45 הַקְּבִלָּה). אֵךְ לֹא יִקְוּ

46 מַעֲלָתָם – פּוֹנֵה רַבְנֵי הַזֶּקֶן

47 אֲלֵיהֶם כְּכּוֹד, אֵלִי לְבָאֵר

48 לָהֶם כָּל בְּמִכְתָּבִי, כִּי

49 הֵיא מִלֵּאכָה כְּבִידָה

50 וּמִרְבוּהָ, וְאִי אֲפֶשֶׁר בְּשׁוּם

51 אֲפֶן, רַק אִם תִּרְצוּ שְׁלַחוּ

52 מִכֶּם אֶחָד וּמִיּוֹחַד

53 שֶׁבַעֲדָה, וְפֹה אֵל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ אִם יִרְצָה ה', וְה' יִהְיֶה עִם

54 פִּי בְּהִטִּיפִי, וְיִהְיֶה לְרַצוֹן אֲמָרִי פִּי:

71 וְהַסְתֵּר. יֵשׁ בְּכָךְ מִשּׁוּם הוֹסְפָה לְמָה שֶׁבְּתוֹרָה יִשְׁנָה הָעֲבֻדָּה שֶׁל יִהּדִי לְבַרֵּר
72 אֶת הַטּוֹב מִהָרַע וּלְהַפְרִיד אֶת הַטּוֹב מִן הָרַע, הַהִיתֵר מִן הָאִסּוּר, הַכֹּשֶׁר מִהַפְסוּל
73 וְכו', כְּלוּמֵר, שֶׁגַם בְּתוֹרָה יִשְׁנָה הַהִתְלַבְּשׁוֹת מִזֶּה שֶׁתּוֹרָה מְלוּבֶּשֶׁת בְּטוֹב וְרַע, וְעַל
74 הַיִּהּוּדִי הַלּוּמֵד תּוֹרָה לְהַפְרִיד וּלְבַרֵּר אֶת הַטּוֹב מִהָרַע וּלְהַעֲלוֹת אֶת הַטּוֹב.

75 בְּכָךְ יִתְחִיל (בְּתַחֲלוֹת הָאֲגֶרֶת)

76 לְהַסְבִּיר עֲנִין הַמּוּבָא בִּירְעִיא

77 מִהֵימָנָא" מִהוֹדֵר פֶּרֶשׁת נִשְׂא,

78 מִמֶּנּוּ עֲלוּלָה לְהַתְקַבֵּל טַעַם,

79 שֶׁחֵלֶק הַנִּגְלָה שֶׁבְּתוֹרָה הוּא "עֵץ

80 הַדַּעַת טוֹב וְרַע", וְחֵלֶק פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁתִּתְגַּלֵּה בְּעֵינֵךְ לְעֵתִיד לְבֹאֵ

81 (כְּשֶׁהִשְׁמִיחַ יוֹאֵל) – הֵיא "עֵץ הַחַיִּים"; רַבְנֵי הַזֶּקֶן יִסְבִּיר שֶׁקִּבְעָה זֶה אִינֶנּוּ נִבְנוּה,

82 שֶׁכֵּן, כָּל הַתּוֹרָה נִקְרָאת "עֵץ חַיִּים", אֵלֶּא כּוֹנֵנֶת הִירְעִיא מִהֵימָנָא" הֵיא – שֶׁנִּגְלָה

83 דְּתוֹרָה בָּאָה בְּהַתְלַבְּשׁוֹת בְּטוֹב וְרַע, מְדוּבָר בֵּה אֲדוּתִים אִסּוּר וְהִיתֵר, כֹּשֶׁר וּפְסוּל

84 וְכו', וְיִהּוּדִי בְּלִימּוּדוֹ תּוֹרָה מִפְּרִיד אֶת הַטּוֹב מִהָרַע וּמִבְרַר אֶת הַטּוֹב מִן הָרַע.

85 בְּרִיעִיא מִהֵימָנָא פְּרִשְׁת נִשְׂא: – אוֹמֵר עַל הַפְּסוּקִי:

86 "וְהַמִּשְׁכָּלִים יִזְהָרוּ בְּזִיכָר הַרְקִיעַ" – "בְּהֵאֵי חֲבוּרָא דִּילָךְ

שם לא קושיא הבאה מסטרא דרע - מצד הרע, - ולא מְחַלְקֵת
- הבאה, מְרוּנָה הַמְּמָא, דְּכִתְבִּי: - כמו שכתוב: "וְאֵת רוּחַ
הַמְּמָא אֲעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", דְּלֹא יִתְפַּרְנְסוּן - שלא יתפרנסו
תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים מֵעַמִּי הָאָרֶץ, אֲלֵא מִסְטְרָא - מצד דְּמֻזָּב
דְּאֲכָלִין - שאוכלים דברים
שהם מְהַרְה בְּשֵׁר הַתֵּר, ולא מְעַרְב רַב - כפי
שנקראים שם בזהר, דְּאֲכָלִין - שאוכלים דברים
שהם מְמָא פְּסוּל אֲסוּר
כו', - והוא ממשיך שם
בזהר: וּבְזִמְנָא דְּאֵילְנָא
דְּמֻזָּב וְרַע שְׁלֵמָא כו', -
ובזמן שהעץ של טוב ורע
שולט בעולם, אֵינִין
חֲכָמִים דְּדִמְיִין - הרי
תלמידי החכמים הדומים
לשָׂפְתוֹת וְיוֹ"ט, לִית
לְהוֹן אֲלֵא מַה דְּיַהֲבִין
לְהוֹן אֵינִין חֲלִין, - אין
להם רק מה שנותנים להם
אלה שנקראים "חולין",
כְּגֻזְמָא דְּיוֹם הַשְּׁבִת - כמו
יום השבת, דְּלִית לֵיה
אֲלֵא מַה דְּמִתְקַנֵּין לֵיה
בְּיוֹמָא דְּחַל, - שאין לו -
אלא רק מה שמכניס
עבורו ביום החול, וּבְזִמְנָא
דְּשְׁלֵמָא אֵילְנָא דְּחִי -

ובזמן ש"עץ החיים" שולט (כלומר בזמן הגאולה), אֲתִכְפִּיָּא
אֵילְנָא דְּמֻזָּב וְרַע, - נכנע העץ של טוב ורע, וְלֹא יִהְיֶה לְעַמִּי
הָאָרֶץ אֲלֵא מַה דְּיַהֲבִין לְהוֹן תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים, - ולא יהיה
לעמי הארץ רק מה שיתנו להם תלמידי חכמים. וְאִתְכַּפִּיָּין
תְּחוּתֵיהוּ בְּאֵלֹו לֹא הוּוּ בְּעֵלְמָא, - ועמי הארץ יהיו נכנעים
לתלמידי חכמים, כאילו לא היו קיימים בעולם, וְחֲכִי - וכך,
אֲסוּר הַתֵּר מְמָא וְמִתְרַח לֹא אֲתַעְבֵּר - לא ילקח מעמי
הָאָרֶץ, דְּמִסְטְרָהוּ לִית בֵּין גְּלוּתָא - שמצדם אין כל הבדל
בין הגלות לימות המשיח אֲלֵא שְׁעִבּוּד מַלְכוּת בְּלִבָּה, דְּאֵינִין
לֹא מְעַמִּי מְאִילְנָא דְּחִי, - שכן, הם לא יטעמו מ"עץ החיים",
וְצִירָה לֹון מִתְנִיתִין - והיו זקוקים למשניות ולדנינים בְּאֲסוּר
וְהַתֵּר מְמָא וְמִתְרַח. עַד כָּאן בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא:

1 דְּאֵיהוּ סִפְר הַזֶּה, - בחיבורך זה - של הרשב"י שהוא ספר
2 הַזֶּה, מִן זְהַר דְּאֵמָא עֲלֵמָה תְּשׁוּבָה, - מן הַזֶּהר (והאור)
3 של אימא עילאה (בינה ד"אצילות", שבה היא מדריגת ה)תשובה
4 - תשובה עליונה, שבדרגת "בינה", כמובא ב"אגרת התשובה" סוף
5 פרק ט' מזהזר והתיקונים,
6 בְּאֵלִין - באלה, הלומדים
7 חיבור זה, לֹא צִירָה נְפִיִין, 1
8 - לפני זה כתוב שם 2
9 ב"רעיא מהימנא": "כגוונא 3
10 דא יתעביד לנסאה לון 4
11 לישראל בפורקנא 5
12 בתרייתא" - שינסו את בני 6
13 ישראל בגאולה האחרונה, 7
14 כמו שכתוב: "יתבררו 8
15 ויתלבנו ויצרפו רבים", 9
16 שאלה שהם "מסטרא 10
17 דטוב" (מצד הטוב) יעמדו 11
18 בנסיון זה, והאחרים שהם 12
19 "מסטרא דרע" (מצד הרע) 13
20 יהיה בהם "והרשיעו 14
21 רשעים", ועל כך הוא אומר 15
22 כאן, שה"משכילים", 16
23 שעליהם אמר לפני זה על 17
24 הפסוק "והמשכילים יבינו", 18
25 שאלה הם שעוסקים 19
26 ב"אילנא דחיי" (בעץ 20
27 החיים) ש"מסטרא דבינה" 21
28 (שמצד הבינה), הכוונה 22
29 לפנימיות התורה, אלה

אגרת הקדש

ספר הזהר מן זהרא דאימא עילאה תשובה באילין
לא צריך נסיון ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא
דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא
ברחמים ויתקיים בהון ה' בדר ינחנו ואין עמו אל
נכר ואילנא דטוב ורע דאיהו איסור והיתר טומאה
וטהרה לא ישלטו על ישראל יתיר דהא פרנסה
דלהון לא להוי אלא מסטרא דאילנא דחיי דלית תמן
לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקת מרוח הטומאה
דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ דלא
יתפרנסון ת"ח מע"ה אלא מסטרא דטוב דאכלין
טהרה כשר היתר ולא מערב רב דאכלין טומאה
פסול אסור כו' ובזמנא דאילנא דטוב ורע שלטא
כו' אינן חכמים דדמיון לשבתות ויו"ט לית להון אלא
מה דיהבין להון אינן חולין כגוונא דיום השבת דלית
ליה אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחול ובזמנא
דשלטא אילנא דחיי אתכפייא אילנא דטוב ורע ולא
יהא לעמי הארץ אלא מה דיהבין להון ת"ח ואתכפייין
תחותיהו כאלו לא הוו בעלמא והכי איסור היתר
טומאה וטהרה לא אתעבר מע"ה דמסטריהו לית
בין גלותא לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד
דאינן לא טעמי מאילנא דחיי וצריך לון מתניתין
באיסור והיתר טומאה וטהרה ע"כ בר"מ:

30 אינם זקוקים לנסיון. ובגין - ומפני, דְּעִתִּידִין יִשְׂרָאֵל לְמִטְעָם
31 מְאִילְנָא דְּחִי, - לטעום מ"עץ החיים", דְּאֵיהוּ הַאי סִפְר הַזֶּהר
32 - שהוא ספר הזהר הזה, יִפְקֹון בִּיה מִן גְּלוּתָא - יצאו אתו
33 מן הגלות בְּרַחֲמִים, וְיִתְקַנֵּם בְּהוֹן: - ויתקיים בהם הפסוק: "ה'
34 בְּדֶר יִנְחֲנוּ, וְאֵין עִמּוֹ אֵל גֵּבֵר", - הם לא יהיו זקוקים
35 בגאולתם לאומות העולם, שהמלאכים והשרים שלהם נקראים
36 "אל נכר", אלא הקדוש ברוך הוא בעצמו יוציא אותם מן הגלות
37 ויוליכם לגאולה; וְאֵילְנָא דְּמֻזָּב וְרַע - עץ הדעת טוב ורע,
38 דְּאֵיהוּ - שהוא, אֲסוּר וְהַתֵּר מְמָא וְמִתְרַח - לא ישלטו
39 עַל יִשְׂרָאֵל יִתִּיר, - יותר, דְּהֵא פְּרִנְסָה דְּלֵהוֹן לֹא לְהוּי אֲלֵא
40 מִסְטְרָא דְּאֵילְנָא דְּחִי, - שהרי פרנסתם תהיה מהצד של "עץ
41 החיים" בלבד, דְּלִית תָּמָן לֹא קִשְׁיָא מִסְטְרָא דְּרַע - שאין

יום רביעי ה' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 284, והנה המובן... עד עמ' קמג, של הלכה בלבר.

1 והנה, המובן מהשקפה ראשונה לכאורה מלשון זה המאמר
2 להסרי' מדע, – לאלה שחסרים ידע והבנה, שלמור – בתורה
3 בעניני אסור והיתר וסדר מהירות – בו נידונים דיני טומאה וטהרה,
4 הוא מאילנא – מעץ הדעת דטוב ורע – מלבד שהוא פלא גדול
5 מהמת עצמו, – הענין מצד
6 עצמו הוא פלא גדול,
7 שנאמר שחלק בתורה נקרא
8 "עץ הדעת טוב ורע", שהרי
9 "עץ הדעת טוב ורע" מוסב
10 על קליפת "נוגה" שבה
11 מעורב טוב ורע, וסותר
12 פשטי הכתובים ומדרשי
13 רבותינו ז"ל, שכל התורה
14 הנגלה לנו ולבנינו – חלק
15 הנגלה שבתורה, נקרא "עץ
16 חיים למחזיקים בה", ולא
17 ספר הזהר לבד, – נקרא
18 "עץ חיים", כי אם התורה
19 כולה, גם חלק הנגלה
20 שבתורה, נקרא "עץ חיים",
21 ובפרט ש – ספר הזהר
22 היה נגזר בימיהם, – הוא
23 עדיין לא נתגלה אז, וגם כל
24 חכמת הקבלה היתה
25 נסתרה בימיהם ונגלמה
26 מכל תלמידי חכמים בי
27 אם – היתה גלויה ליחדי
28 סגולה, – בלבר, ואף גם
29 זאת – גם ביחדי סגולה
30 אלה, היה לימודם חכמת

31 הקבלה בהצנע לכת ולא ברבים, כדאיתא – כמו שאנו מוצאים
32 בגמרא⁸, וכמו שכתב האר"י ז"ל, דדוקא בדורות אלו
33 האחרונים מתר ומצנה לגלות זאת החכמה, – חכמת הקבלה
34 ופנימיות התורה, ולא בדורות הראשונים, – בכל האמור לעיל,
35 כדאי לעיין בהקדמת רבי חיים ויטאל ל"שער ההקדמות", שנדפסה
36 גם בתור הוספה (הוספה א') בקונטרס "עץ החיים" לכ"ק אדמו"ר
37 מהורש"ב נ"ע, בהוצאת "אוצר החסידים" (קה"ת), וכן – בהקדמת
38 כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לקונטרס "עץ החיים" האמור. וגם רבי
39 שמעון בן יוחאי אמר בזהר הקדוש¹⁰ שלא נתן רשות לגלות

40 – חכמת הקבלה, רק לו ולחבריו לבדם; ואף גם זאת פליאה
41 נשנתה, דלפי זה – בהתאם למסתבר בהשקפה ראשונה מה"רעיא
42 מהימנא" האמור, שרק ספר הזהר נקרא "עץ חיים" ואילו חלק
43 הנגלה שבתורה הוא "עץ הדעת טוב ורע", לא היה למור – דיני
44 אסור והיתר, וכל שכן –
45 לימוד דיני ממונות¹¹, – על

אגרת הקדש

והנה המובן מהשקפה ראשונה לכאורה מלשון זה
המאמר לחסרי מדע שלימוד איסור והיתר
וסדר טהרות הוא מאילנא דטוב ורע מלבד שהוא
פלא גדול מחמת עצמו וסותר פשטי הכתובים ומדרשי
רבותינו ז"ל שכל התורה הנגלית לנו ולבנינו נקרא
עץ חיים למחזיקים בה ולא ספר הזהר לבד ובפרט
שהיה נגזר בימיהם וגם כל חכמת הקבלה היתה
נסתרה בימיהם ונעלמה מכל תלמידי חכמים כ"א
ליחדי סגולה ואף גם זאת בהצנע לכת ולא ברבים
כדאיתא בגמרא וכמ"ש האר"י ז"ל דדוקא בדורות אלו
האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה ולא
בדורות הראשונים וגם רשב"י אמר בזה"ק שלא ניתן
רשות לגלות רק לו ולחבריו לבדם ואף גם זאת
פליאה נשגבה דלפי זה לא היה לימוד איסור והיתר
וכ"ש דיני ממונות דוחין מצות תפלה שנתקנה ע"פ
סודות הזהר ויחודים עליונים ליודעים כרשב"י וחביריו
וזה אינו כדאיתא בגמ' דר"ש בן יוחאי וחביריו וכל
מי שתורתו אומנתו אין מפסיקין לתפלה ואפילו
כשעוסק בדיני ממונות כרב יהודה דכולהו תנווי
בגזיקין הוי ואפ"ה לא הוי מצלי אלא מתלתין יומין
לתלתין יומין כד מהדר תלמודא כדאי' בגמ' ובירושלמי
פ"ק דברכות ס"ל לרשב"י דאפי' לק"ש אין מפסיקין
כ"א ממקרא ולא ממשנה דעדיפי ממקרא לרשב"י²³

יחודה, דכלהו תנווי בגזיקין תנוי¹³, – כל לימודו היה בסדר נזיקין,
ואפילו הכי לא הוי מצלי – לא היה מתפלל, כדי שלא להפסיק
מלימודו, אלא מתלתין יומין לתלתין יומין כד מהדר תלמודא,
– אלא משלשים יום לשלשים יום¹⁴ – כשהיה חוזר על לימודו,
כדאיתא – כמובא בגמרא¹⁵, ובירושלמי פרק קמא – פרק
ראשון, דברכות¹⁶ כדאיתא ליה לרבי שמעון בן יוחאי, – סובר
רשב"י, דאפילו לקריאת שמע אין מפסיקין בי אם ממקרא, –
מתורה שבכתב מפסיקין לקריאת שמע, ולא ממשנה, – תורה
שבעל פה, דעדיפי – המשנה עדיפה ממקרא¹⁷ לרבי שמעון בן

6. כן הוא בדפוס תניא ישנים, "חסרי מדע", ברי"ש, וכן צ"ל, ולא כמו שנראה מהדפוסים האחרים שנכתב "חסרי מדע", בדל"ת – שעל
פיהם תורגם בטעות בתניא אידיש וכן באנגלית. 7. משלי ג, יח. 8. חגיגה יא, ב. יג, א. 9. ראה שער הגלגולים הקדמה ט"ו בסופה. ובכ"מ.
10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אדר' בתחלתה (זח"ג קצו, ב ואילך) ועוד בכ"מ בזהר עד"ז דברי רשב"י". 11. הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "אולי י"ל דמבדיל ד"מ – דבהם הפס"ד דעושין כמנהג התגרין, דינא דמלכותא וכו'. ומהני מחילה וכו'". 12. שבת יא, א. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לשאלת כמה – איך נעשו היחודים שעי' התפלה בכל יום – ראה תו"א לח, ד. סט, א. ובכ"מ". 13. ברכות כ, א. 14.
ראה לעיל הערה 12. 15. ר"ה לה, א. 16. סוף הלכה ב'. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל דהוסיף הטעם – כי גם הטעם חלק מהמתמי

יום חמישי ו' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמג, ועוד יש להפליא... עד עמ' 286, בהסתר כו':

43 אחד, במקום שעתה זמן העיבור הוא תשעה חודשים, כפי שהאריז"ל
44 אומר ב"לקוטי הש"ס" (על שבת ל, ב), מובא ב"מילואים" לתהלים
45 לה"צמח צדק" על פרק כ', ובסוף מאמר דיבור המתחיל "גנתא"
46 (ביאורי הוזהר לה"צמח צדק" חלק ב' עמוד תתכז ואילך). ואין זה
47 כפי שמפרש רש"י בשבת
48 הפסוק "הרה וילדת יחידו"

אגרת הקדש

49 ועוד יש להפליא הפלא ופלא איך אפשר שלימות ¹ (ממנו מביאה הגמרא את
50 המשיח לא יצטרכו לידע הלכות איסור והיתר וטומאה ² הראיה), שבאותו יום
51 וטהרה כי איך ייחשמו הקרבנות וגם חולין אם לא ³ שתתעבר בילד חדש –
52 ידעו הלכות דרסה וחלדה ושהי' הפוסלים השחיטה ⁴ באותו יום תלד ילד מעיבור
53 ופנימת הסכין וכי יולד איש בטבעו שיהא שוחט בלי ⁵ קודם, וכפי שאומר שם
54 שהי' ודרסה וגם הסכין תהי' בריאה ועומדת בלי ⁶ "חדושי אגדות מהרש"א"
55 פגימה לעולם ועוד הרבה הלכות חלב ודם ושאר ⁷ שאי אפשר לומר שההריון
56 איסורין וגם טומאת המת יהי' צריכין לידע כדכתיב ⁸ והלידה של אותו ילד יהיו
57 הנער בן מאה שנה ימות וגם טומאת יולדת צריך ⁹ ביום אחד, שכן, אז אין ראייה
58 לידע כדכתיב הרה וילדת יחידו אם תלד אשה בכל ¹⁰ ממנה שהראה לתלמיד
59 יום מביאה אחת אעפ"כ ¹¹ תרנגולת המולידה ביצים
60 כל יום, שהרי גם בתרנגולת

61 אין ההריון שהיא מתעברת מזהכר ולידת הביצה – באותו יום, אלא
62 בין ההריון ללידת הביצה עוברים עשרים ואחד ימים, כמו שהגמרא
63 אומרת בבכורות "תרנגולת לכ"א יום", מפרש רש"י שאחרי
64 שהתרנגולת מתעברת מזהכר, משתהה הביצה להשלמתה, עשרים
65 ואחד יום. ואילו האריז"ל אינו לומד כך פירוש הגמרא בשבת, אלא
66 שהכוונה היא שההריון והלידה של אותו ולד הם ביום אחד. אגב,
67 ה"צמח צדק" ב"מילואים" על תהלים (הנוכח לעיל) מביא ממדרש
68 רבה פרשת נח (התחלת פרשה ל"ו), שכן היה לפני המבול, שבאותו
69 יום שאשה התעברה, באותו יום גם ילדה. מה שרבונו הזקן מוסיף
70 כאן, שזה יהיה "מביאה אחת", הכוונה מן (על ידי) ביאה אחת. על
71 מה שישנם הרוצים לפרש, שהכוונה היא "מביאה אחת", שהיא
72 מביאה קרבן אחד – כתב הרב"י: "עתה ראיתי שגם המעתיק לאנג'
73 פי' כן! ומה זה שייך לנדוד?" (ובפרט שזה דין גם עתה). ולדעתי
74 הפי' "מן (ע"י) ביאה אחת" (ובזה גם מתורצת קושית החר"א"ג). –
75 הרבי כותב אי אפשר ללמוד כך, שכן: איזו שייכות יש לכך לעניינינו
76 כאן? ובמיוחד שזה דין גם כיום (ולאו דוקא בזמן המשיח). אלא,
77 לומד הרבי, שהכוונה היא "מביאה אחת" – מן ביאה אחת תלד ילד
78 אחד ביום אחד, וילד שני ביום שני וכו'. והרבי מציין מהגמרא בנדה
79 (כו, א) שמביאה אחת היתה לידה של שני ילדים כשבין לידה אחת
80 לשניה עברו כמה וכמה ימים, כפי שהגמרא מביאה שם מקרה של
81 שלשה חודשים שעברו בין הלידה של ילד אחד ללידה של הילד
82 השני, למרות ששתי הלידות היו מביאה אחת. במה שרבונו הזקן
83 מוסיף שזה יהיה מן ביאה אחת (אומר הרבי) תוקטן או תתורץ
84 התמיהה שהרי אין זה יכול להיות בכל יום, שכן אחרי לידה אחת

1 ועוד יש להפליא הפלא ופלא, – על מה ש"חסירי מדע" לומדים
2 פירוש של ה"רעיא מהימנא" האמור, יש להתפלא פליאה שלישית,
3 בנוסף לשתי הפליאות האמורות: א) מצד הענין שחלק מן התורה
4 נקרא "עץ הדעת טוב ורע". ב) מצד זה שבהתאם לכך לא היה
5 הלימוד בידי איסור והיתר
6 דוחה ענין התפלה שנוסד
7 על פי סודות הוזהר ויחודים
8 עליונים, והרי העובדה היא,
9 שבאלה שתורתם אומנתם,
10 דוחה הלימוד באיסור והיתר
11 מצות התפלה, הרי בנוסף
12 לשתי פליאות אלו, ישנה
13 פליאה שלישית, כפי שיפרט
14 להלן: איך אפשר שלימות
15 המשיח לא יצטרכו לידע
16 הלכות איסור והיתר
17 ומטמא ומטהר, כי איך
18 ייחשמו הקרבנות וגם חולין

19 – לצריכה הרגילה, אם לא ידעו הלכות דרסה וחלדה ²⁵ ושהיה
20 הפוסלין השחיטה, ופנימת הפסין, – הפוסלת את השחיטה, וכי
21 יולד איש בטבעו שיהא שוחט – השוחט פלי שחיטה ודרסה?
22 וגם הפסין תהיה – בטבע, בריאה – בלי פגם ועומדת פלי פגימה
23 לעולם? – וכיוון שמושלל הדבר שכך יהיה בטבע – מן ההכרח הרי
24 לדעת ההלכות כדי שהשחיטה לא תהיה פסולה, ועוד תרבה
25 הלכות – הקשורות בשחיטת הקרבנות וכו', חלב ודם ושאר
26 איסורין, וגם – הלכות טמאת המת יהיו ²⁶ צריכין – הכהנים
27 שיקריבו הקרבנות לידע, – לדעת, בדרבתי: – כמו שכתוב ²⁷:
28 "הנער בן מאה שנה ימות" ²⁸, – הרי על כל פנים יהיה ענין המיתה
29 – וצריכים הרי לדעת דיני טומאת מת, וגם – הלכות טמאת יולדת
30 צריך לידע, בדרבתי: – כמו שכתוב ²⁹: "הרה וילדת יחידו" ³⁰, –
31 יהיו בין הנגאלים בנאולת משיח, אם תלד אשה בכל יום מביאה
32 אחת, – כלומר, שלא יצטרכו לחכות תשעה חודשים להולדת ילד,
33 אלא באותו יום שתתעבר, באותו יום גם תלד, ולאחר מכן יולדו
34 לאותה אשה עוד ילדים ביום אחר מאותה ביאה שממנה נולד הילד
35 הראשון, אף-על-פי-כן דין איסור טמאתה לא ישתנה, – הרי
36 שיצטרכו לדעת דיני טומאת יולדת גם בזמן המשיח. מה שפירשנו
37 "אם תלד אשה בכל יום", שהכוונה היא שבאותו יום שתתעבר,
38 באותו יום תלד, הוא – כותב הרבי: "כפי האריז"ל בלקוטי הש"ס
39 (מילואים) לתהלים להצ"צ קאפ' כ'. סד"ה גנתא" – דלא כפרש"י
40 בשבת (ל, ב). וראה חרא"ג שם" – בהתאם לפירוש האריז"ל
41 שמפרש מה שהגמרא אומרת בשבת (ל, ב) "עתידה אשה שתלד
42 בכל יום", מפרש האריז"ל שהכוונה היא שזמן העיבור יהיה ביום

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא הזכיר הגרמה ועיקור". 26. כצ"ל, "יהיו", בוי"ו, כפי שציין כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"לוח התקין" שבסוף ספר התניא. 27. ישע"י סה, כ. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז מיתה". 29. ירמ"י לא, ז. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז לידה".

1 באים הרי ימים רבים של איסור ביאה, הרי בן-כך אין שום לידה
 2 בכל הימים האלה שהם שבעה או ארבע עשרה פעמים יותר מאשר
 3 הימים שבהם ביאה מותרת, אך כשאומרים שזה יהיה מביאה אחת
 4 הרי מביאה שהיתה בזמן ההיתר היו לאחר מכן כמה וכמה לידות
 5 בכמה וכמה ימים, וכפי
 6 שאכן כך הדבר בתרנגולת
 7 (מה שהגמרא מביאה דוגמה
 8 מתרנגולת), שלמרות
 9 שאחרי שנתעברה אין
 10 התרנגולת מקבלת זכר
 11 (בהתאם לרש"י בבכורות ח,
 12 ב בדיבור המתחיל "והא")
 13 אף על פי כן היא מולידה
 14 כמה וכמה ביצים בכמה
 15 וכמה ימים מן הביאה האחת
 16 של הזכר. ואין להאריך
 17 בדרך הפשוט ומפרסם
 18 הפכו בכל הש"ס
 19 ומדרשים, — שבכל הש"ס
 20 והמדרשים מפורסם, שבזמן המשיח יצטרכו לדעת הלכות איסור
 21 והיתר, טומאה וטהרה, להיפך מהמסתבר בהשקפה ראשונה
 22 מה"רעיא מהימנא" האמור, דפריד³¹ — שמקשים "הלכתא
 23 למשיחא?" — לשם מה צריכים לומר עכשיו הלכה שתהיה נוגעת
 24 רק בשמשיח יבוא? — הרי שעל כל פנים בזמן המשיח יצטרכו לדעת
 25 הלכה זו, ואלהיו בא לפשט כל הפסקות³², ופרשה זו עתיד

אגרת הקדש

ישתנה ואין להאריך בדבר הפשוט ומפורסם הפכו
 בכל הש"ס ומדרשים דפריך הלכתא למשיחא ואלהיו
 בא לפשוט כל הספיקות ופרשה זו עתיד אלהיו
 לדורשה כו': ועוד אינו מובן מ"ש דלא יתפרנסון
 ת"ח מעמי הארץ כו' ולא מערב רב דאכלין פסול
 טמא ואסור ח"ו שהרי ת"ח שבזמן בית שני לא היו
 מתפרנסין מע"ה דאכלין פסול אסור ח"ו שהיה להם
 שדות וכרמים כע"ה ואפ"ה היו עוסקין בלימוד איסור
 והיתר וטומאה וטהרה כל הזוגות שהיו בימי בית
 שני והעמידו תלמידים לאלפים ורבבות ולימוד הנסתר
 בהסתר כו':

26 אלהיו לדורשה כו'³³. ועוד אינו מובן, — ב"רעיא מהימנא"
 27 האמור: מה שכתוב: "דלא יתפרנסון" — שלא יתפרנסו, תלמידי
 28 חכמים מעמי הארץ כו' — שלכן "עץ הדעת טוב ורע" שהוא
 29 איסור והיתר וכו' לא ישלוט בבני ישראל, מפני שתלמידי חכמים
 30 לא יתפרנסו מעמי הארץ,
 31 ולא "מערב רב" דאכלין
 32 — שאוכלים פסול טמא
 33 ואסור חס ושלום, [ד"הא
 34 גם בזמן בית שני לא היו
 35 — תלמידי חכמים,
 36 מתפרנסין מעמי הארץ
 37 דאכלין — שאוכלים פסול
 38 אסור חס ושלום שחרי
 39 תלמידי חכמים היו]³⁴
 40 להם שדות וכרמים בעמי
 41 הארץ, — ולא היו צריכים
 42 להזדקק לעמי הארץ
 43 לפרנסתם, ואפלו חכי —
 44 ואף על פי כן, היו עוסקין
 45 בלימוד אסור והתר וטמא וטהרה כל הזוגות — של התנאים,
 46 שהיו בימי בית שני³⁵, ותלמידי חכמים — בדינים אלה ובחלק
 47 זה של נגלה ודבורה, לאלפים ורבבות³⁶, ולמוד — חלק חסידות —
 48 שבתורה, היה בזה חסידות כו': — הרי שהעובדה שאין תלמידי חכמים
 49 צריכים להזדקק לעמי הארץ לפרנסתם, אינה מהווה סיבה שבגללה
 50 לא צריכים חלילה ללימוד של דיני איסור והיתר, טומאה וטהרה.

יום שישי ז' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 286, אך באמת כשתדקדק... עד עמ' קמד, הכל אחד:

51 אך באמת, כשתדקדק בלשון רעיא מהימנא דלעיל, — רבנו
 52 הזקן מסביר להלן, שמדקדוק לשון ה"רעיא מהימנא" מובן, שלא
 53 הדינים ולימוד התורה של איסור והיתר וכו' נקראים חלילה "עץ
 54 הדעת טוב ורע", אלא
 55 הדברים של איסור והיתר
 56 המקבלים חיותם מן ועל ידי
 57 קליפת נוגה, שהיא, קליפת
 58 נוגה, היא "עץ הדעת טוב
 59 ורע", מעורב בה טוב ורע,
 60 כפי שיסביר להלן, לשון
 61 ה"רעיא מהימנא" הוא:
 62 "ואילנא דטוב ורע דאיהו
 63 אסור והתר כו'", — והעץ
 64 של טוב ורע שהוא איסור
 65 והיתר וכו', ולא אמר "תורת אסור והתר" — הלימוד של עניני
 66 איסור והיתר, או "הלכות אסור והתר", — שהן, הלימוד או

ההלכות של איסור והיתר הם חלילה "עץ הדעת טוב ורע" — אלא
 ה"רעיא מהימנא" אומר "איסור והיתר", רוצה לומר דגוף דבר
 האסור ודבר המותר — עצם הדבר אודותו מדובר בדינים אלה,
 שדבר זה אסור ודבר זה
 מותר, הוא מאילנא דטוב
 ורע, — מ"עץ הדעת טוב
 ורע", שהוא קליפת נוגה, —
 בה מעורב טוב ורע, כמו
 שכתוב בעץ חיים³⁷. וזהו
 לשון "אסור", — מלשון
 קשור, שחלפה שורה
 עליו ואינו יכול לעלות
 למעלה — בקדושה, בדרך
 המותר, — מלשון התרה,
 דהינו — המלה "מותר" משמעותה שאינו קשור ואסור בקליפה,
 — שלא יוכל לעלות למעלה, ויכול לעלות על ידי האדם

31. סנהדרין נא, ב. 32. ראה עדיות פ"ח מ"ז ובמפרשים שם. 33. מנחות מה, א. 34. הבא להלן בחצ"ר ליתא בתניא שלפנינו, וניתוסף כאן ע"פ הגהת הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חגיגה פ"ב מ"ב". 36. רמב"ם בהקדמת ספר היד. 37. שער מ"ט פרק ב'.

1 הָאוֹכְלוֹ – את הדבר המותר, כְּכֹנֶה לָהּ, – שאוכל דבר זה כדי
2 שיהיה לו כוח לעבוד את ה', וְגַם בְּסֵתָם – כשהוא אוכל אותו
3 סתם מבלי שתהיה לו, בשעת מעשה, כוונה כדי לעבוד את ה', כָּל
4 אֲדָם הָעוֹבֵד ה' שֶׁבִּכְחַ הָאֲכִילָה הָיָא לִוְדָּא וּמִתְפַּלֵּל לָהּ,

5 וְנִמְצָא שֶׁנַּעֲשֶׂה אוֹתוֹת
6 הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה הָעוֹלָה
7 לָהּ מִכַּח הַנִּבְרָר
8 מִהַמְאָכֵל הַהוּא, – שאכל,
9 החיות שבמאכל היא
10 מקליפת "נוגה", והיא עולה
11 לָהּ, וְזֶהוּ בְּחָל, – שאז מן
12 ההכרח להזדקק לתורה
13 ותפילה כדי שהחיות
14 שבאותו מאכל תעלה לָהּ,
15 אֲכָל בְּשִׁבְתָּ שֶׁנֶּשַׁע עָלֶיהָ
16 לְקַלְפַת נֹגַהּ פְּעֻמָּה עִם
17 הַחִיצוֹנוֹת שֶׁבְּכָל
18 הָעוֹלָמוֹת, – שהיא אז
19 בעליה, שכן שבת היא
20 עליית העולמות³⁸, לְכֹן
21 מִצְוָה לֵאכֹל כָּל תַּעֲנוּגִים
22 בְּשִׁבְתָּ – האכילה עצמה
23 בשבת היא מצוה, לא רק
24 מה שבכוח האכילה ההיא

25 הוא לומד ומתפלל, וְלִהְרִיבֹתָ בְּ – אכילת בָּשָׂר וְ – בשתיית יין,
26 אֶף שֶׁבְּחָל – כשהוא מחפש לאכול בשר ולשתות יין, נִקְרָא "זוֹלֵל
27 וְסוֹבֵא", – ואילו בשבת, כשהוא אוכל לשם עונג שבת, זו מצוה.
28 על כל פנים, כל האמור הוא בדבר של "היתר" שאינו קשור
29 בקליפה ויש בו היכולת לעלות, וכפי שמוסבר בפרק ז' שבחלק
30 הראשון של ספר ה"תניא". מִה שֶׁאֵין בְּן בְּדָבָר אִסּוּר – שאסור
31 לאכול אותו, שֶׁאֵינוֹ יוֹכֵל לָעֲלוֹת – לקדושה, לֹא בְּשִׁבְתָּ וְלֹא
32 בְּחָל גַּם בְּשִׁמְתָּפֵלֵל וְלִוְדָּא בְּכַח הַהוּא, – כלומר, דבר איסור אינו
33 יכול לעלות לקדושה, כי הוא אסור וקשור לקליפה, אִם לֹא שֶׁאֲכָל
34 לְפָנֶיךָ נֶפֶשׁ – להצלת נפשו, שֶׁהִתִּירוּ רַז"ל וְנַעֲשֶׂה הִתֵּר [גִּמּוּר]³⁹.
35 אֲכָל הַלְמוּד בְּתוֹרָה, אֶף הַלְכוֹת אִסּוּר וְהִתֵּר מִמָּאָה וְהִתֵּרָה, – לא
36 הדברים עצמם שהם אסור וטמא מותר וטהור, אודותם דנות ההלכות,

אגרת הקדיש

37 שהם "עץ החיים טוב ורע", כי אם הלכות התורה שלומדים אודות
38 דברים אלה, שֶׁהֵם הַמִּשְׁנּוֹת וּבְרִיתוֹת שֶׁבִּגְמֵרָא וּפּוֹסְקִים, – הפוסקים
39 הלכה למעשה, הַמְּבַאֲרִים וּמְבַרְרִים דְּבָרֵיהֶם – דברי המשנה
40 והברייתות, לְהַלְכָה לְמַעֲשֶׂה, הֵן הֵן גּוֹפִי – עיקר תורה שֶׁבַעֲלִפָּה,
41 שֶׁהִיא – תורה שבעל פה, היא

42 סְפִירַת מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת,
43 בְּדִאֲתָא – כמובא בְּזִהָר
44 הַקְדוֹשׁ בְּמִקְוֵמוֹת אֵין
45 מִסְפָּר, וּבְרִישׁ תִּקּוּנִים: –
46 בתחילת "תיקוני זוהר"⁴⁰
47 כתוב: "מַלְכוּת – היא בחינת
48 פָּה, תּוֹרָה שֶׁבַעֲלִפָּה קְרִינָן
49 לָהּ", – אנו קוראים לָהּ,
50 וּבְאֲצִילוֹת אֵיהּ – הוא, אור
51 אֵין סוּף, וְגִרְמוּהִי – הכלים
52 והמדות שלו (הנקראים
53 "גרמוהי"), חַד בְּחִינָה⁴¹, – הם
54 דבר אחד בהם, דְּתִינּוּ שְׁאוּר
55 אֵין־סוּף בְּרִידֵיהּ הוּא מְתִיחַד
56 בְּאֲצִילוֹת בְּתַכְלִית הַיְחוד,
57 שֶׁהוּא וְרִצּוֹנוֹ וְחִכְמָתוֹ
58 הַמְּלִכִּים בְּדַבְּרוֹ שֶׁנִּקְרָא
59 "מַלְכוּת" – הַפֶּל אֶחָד: –
60 דבר אחד, הרי ששם לא שייך

61 לומר הענין של "עץ הדעת טוב ורע", אלא זה תכלית היחוד של אלקות,
62 כך ההלכות של תורה שבעל פה מהמשניות, הברייתות והפוסקים שהן
63 בחינת "מלכות דאצילות", הן באופן היחוד של "מלכות דאצילות", ולא
64 שייך לומר חס ושלום עליהם הענין של "עץ הדעת טוב ורע". אלא, כפי
65 שיסביר להלן, כך הדבר מצד עצם הענין של "מלכות דאצילות" כפי
66 שהיא ב"אצילות", ומצד עצם הענין של הלכות התורה שהן בבחינת
67 "מלכות דאצילות", אך כפי שזה בא לאחר מכן בהתלבשות, הרי שלא
68 רק ההלכות של תורה באו בהתלבשות בעולמות, בהם יכול להיות
69 עליהן העלם והסתר, כי אם גם "מלכות דאצילות" כפי שהיא באה
70 בהתלבשות – גם היא נקראת "עץ הדעת טוב ורע", מצד ההתלבשות
71 בקליפת "נוגה" הכלולה משטוב ורע, וזאת – כדי לברר בירורים (לברר את
72 הטוב מן הרע).

38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר לכהנ"ל מלשון אדנ"ע בעצמו (תו"א פ' ח"ש) ובביאור הצ"צ לשם (נדרפס בתו"א קה"ת בהוספה)".

39. ראה הוספה (הודפס בספר "שיעורים בספר התניא"). 40. יז, א (בהקדמה - פתח אליהו). 41. ראה לעיל ריש ס"ב.

שבת קודש ח' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמד, וז"ש הארז"ל... עד עמ' 288, מסמטא דרע.

45 ההשגה בו מאירה "בינה", "אימא עילאה מקנא בבורסי" – בעולם
46 הבריאה⁴².

47 להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק תורה באה בהתלבשות עד שמצד
48 ההתלבשות שייך גם עליה לומר "עץ הדעת טוב ורע": וְהָנָה,

49 בְּשִׁחְמֵי מַלְכוּת דְּאֶצִּילוּת

50 מִתְלַבֵּשֶׁת בְּקַלְפַּת נְהָה,

51 פְּרִי לְבָרָה הַנִּיצוּצוֹת

52 שְׁנִפְלוּ בְּחִטָּא אָדָם

53 הָרָאשׁוֹן, וְגַם – לְבָרָה

54 הָרַפָּה – 288 נִיצוּצִין

55 שְׁנִפְלוּ בְּשִׁבְרֵית הַפְּלִים

56 – בְּקַבְלָהּ וּבַחֲסִידוֹת מוֹסֵבֵר

57 בְּפִירוּטוֹת עֵינִין שְׂבִירָה

58 הַכֵּלִים וּנְפִילַת הַנִּיצוּצוֹת

59 מִצַּד עֵינִין הַשְּׂבִירָה, אֲזִי גַם

60 הַמְּלָכוּת דְּאֶצִּילוּת נִקְרָא

61 בְּשֵׁם "עֵץ הַדַּעַת טוֹב

62 וְרַע" לְגַבִּי – וּבַהֲשׂוּאָה

63 ל-"עֵץ אֲנָפִין"

64 דְּאֶצִּילוּת, שְׁאִינוּ יוֹרֵד

65 שָׁם, וְ – "זֵי"א" נִקְרָא

66 "עֵץ חַיִּים". וְהָנָה,

67 הַתְּלַבֵּשׁוֹת הַמְּלָכוּת

68 בְּקַלְפַּת נְהָה הוּא סוֹד

69 גִּלּוֹת הַשְּׂכִינָה – "אֲשֶׁר

70 שְׁלֹט הָאָדָם – שֶׁל קְלִיפָה, בְּאָדָם – שֶׁל קְדוּשָׁה, כּו" –

71 כְּמוֹבָא לְעִיל, בְּאֵגֶרֶת הַקּוֹדֶשׁ סִימֵן כ"ה מ"סֵפֶר הַגְּלִילוֹת" עַל

72 שְׁלִיטַת הַקְּלִיפָה בּוֹמֵן הַגְּלוּת, שׁוּה "לְרַע לו", לְהַעֲלִאת נִיצוּצֵי

73 הַקְּדוּשָׁה מֵאֵדָם בְּלִיעַל שֶׁל קְלִיפָה. לְהֵלֵךְ, יִתְרַץ רַבְּנוּ הַזֶּקֶן מֵהַ

74 שְׁהִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי ה"רַעִיָּא מְהִימָנָא" שֶׁבִּפְרֹשֶׁת נִשָּׂא, שְׂבֻמֵּן

75 ש"עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע" שׁוֹלֵט, מִתְּפָרְנִסִּים תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים,

76 הַמְּשׁוּלִּים לְשִׁבְתוֹת וְלִימִים טוֹבִים, רַק מִמֶּה שְׁעִמִּי הָאֶרֶץ נֹתֵנִים

77 לָהֶם וְאִשֶּׁר לָכֵן הֵם מִתְּעַסְקִים בְּדִינֵי אִיסוּר וְהִיתֵר וְכו', וְעַל כֵּךְ

78 שָׂאֵל מִמֶּה שֶׁתְּלִמִּידֵי חֲכָמִים, בּוֹמֵן בֵּית שְׁנִי, הִיָּה לָהֶם שְׂדוֹת

79 וְכִרְמִים מִשְׁלָהֶם כְּמוֹ שְׁהִיָּה לְעַמִּי הָאֶרֶץ, וְאִף עַל פִּי כֵן הִיָּה

80 עֵיקֶר הַתְּעַסְקוֹת בְּדִינֵי אִיסוּר וְהִיתֵר וְכו' יִסְבִּיר רַבְּנוּ הַזֶּקֶן,

81 שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא, שְׂבֻמֵּן שְׁלִיטַת "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע", בּוֹמֵן הַגְּלוּת,

82 כְּשֶׁהִשְׁכִּינָה מִשְׁפִּיעָה לְחִיצוֹנִים, שֶׁהֵם בְּקַלְפַּת "נוֹגַה", וּמִהֲתַמְצִית

83 בְּלִבָּד מִתְּפָרְנִסִּים תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים, וְאִז עֵסֶקֶם שֶׁל תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים

84 הוּא בְּדִינֵי אִיסוּר וְהִיתֵר, טוֹמָאָה וְטַהֲרָה, כִּדִּי לְבָרֵךְ אֶת

85 הַבִּירוּרִים, לְבָרֵךְ אֶת הַמּוֹתֵר וְהַטְּהוֹר מֵהָאִסוּר וְהַטְּמָא, דְּבֵר שְׂבָא

86 עַל יַד הַפְּלֹפֶל וְהַעֵינִין בְּהַלְכוֹת אֵלּוּ. וְכִפִּי שִׁיבִיר לְהֵלֵךְ, זֶה גַם

87 מִסִּיר אֶת הָהַעֲלָם וְהַהֲסָתָה, שִׁיחִיָּה פֶּסֶק הִלְכָה בְּרוּר וּבִהִיר.

88 וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הַזֶּקֶן: וְזֶהוּ שְׂכִיבָה בְּרַעִיָּא מְהִימָנָא: – מִפְּרֹשֶׁת

1 וּמָה שְׂכִיבָה הָאֶרֶץ וְלֹא שְׁחִמְשִׁנוּת הֵן בְּמַלְכוּת דִּיצִירָה, – וְאִילוּ

2 אֲנוּ אוֹמְרִים כֹּאן מִהַזֶּהֱרֵר שְׁחִמְשִׁנוּת הֵן ב"מַלְכוּת דְּאֶצִּילוּת"? רֹאשָׁה

3 לֹאמֹר לְבוֹשׁ מַלְכוּת דִּיצִירָה שְׁנִתְלַבֵּשָׁה בָּהּ מַלְכוּת דְּאֶצִּילוּת, –

4 כִּפִּי ש"מַלְכוּת דְּאֶצִּילוּת" בָּאָה בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת ב"מַלְכוּת דִּיצִירָה" – שֶׁם

5 הוּא עֵינִין הַמְּשִׁנוּת שֶׁבְּעוֹלָם

6 ה"יצירה", וּמַלְכוּת דִּיצִירָה

7 נִקְרָא "שְׂפָחָה" – הַמְּשִׁמַּשֶׁת

8 וְטַפְלָה לְאֵלָה הַמְּלוּבָשִׁים

9 בָּהּ, שׁוּה לְגַבִּי מַלְכוּת

10 דְּאֶצִּילוּת, – דְּבֵר זֶה מִתְרַץ

11 מֵהַ שֶׁרַבְּנוּ הַזֶּקֶן הִבִּיא לְעִיל

12 מִדְּהִירוּשְׁלָמִי, פֶּרֶק רֹאשׁוֹן שֶׁל

13 מִסְכַּת בְּרֻכּוֹת, שְׂרָבִי שְׁמַעוֹן

14 בֵּן יוֹחָאִי סוֹבֵר, שֶׁגַם לִקְרִיאַת

15 שְׁמַע לֹא מִפְּסִיקִים כִּי אֵם

16 מִמְּקָרָא וְלֹא מִמְּשִׁנָּה שְׁהִיא

17 לְמַעֲלָה מִמְּקָרָא, וְהִירִי

18 סְתִירָה לְכַךְ מִמֶּה שְׂרָבִי

19 שְׁמַעוֹן בֵּן יוֹחָאִי עֲצֻמוֹ אוֹמֵר

20 ב"רַעִיָּא מְהִימָנָא" שְׁמִשְׁנָה

21 הִיא שְׂפָחָה וּמְקָרָא – מַלְכָּא?

22 אֵלָא, כִּפִּי הַנֶּאֱמָר כֹּאן, אֵין

23 בְּכַךְ שׁוּם סְתִירָה, שְׁכֵן מֵהַ

24 שְׁהִיא אוֹמֵר שְׁמִשְׁנָה הִיא

25 שְׂפָחָה – הִירִי זֶה כִּפִּי שְׁהִיא

26 בָּאָה בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת ב"מַלְכוּת דִּיצִירָה", אֵךְ כִּפִּי שְׁמִשְׁנָה הִיא בְּעַצֵּם –

27 הִיא ב"מַלְכוּת דְּאֶצִּילוּת", וְכֵךְ גַם בְּמִקְרָא יִשְׁנוּ הַבְּדֵל בֵּין כִּפִּי שְׁהִיא

28 בְּעַצֵּם לְבִין כִּפִּי שְׁהִיא בָּא בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת, וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הַזֶּקֶן: וּמַלְכוּת

29 דְּבִרְיָאָה נִקְרָא "אִמָּה". – שְׁלַמְעֵלָה מ"שְׂפָחָה", וְתַרְעָה, – רֹאִיָּה

30 שְׁקִיָּים הַבְּדֵל בֵּין כִּפִּי שְׁהִיא בְּעַצֵּם לְבִין כִּפִּי שְׁהִיא בָּא בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת, מִמֶּה

31 שְׂכִיבָה הָאֶרֶץ וְלֹא דְּמִקְרָא דְּהִינּוּ תוֹרָה שְׂכִיבָה הוּא בְּעִשְׂיָה,

32 וְהִירִי מִפְּרָשׁ בְּזֵהֵר וּבְכִתְבֵי הָאֶרֶץ ל"מְקוֹמוֹת אֵין מִסְפָּר, שְׁהִיא

33 – סְפִירַת תְּפָאֶרֶת, שְׁהִיא "עֵץ אֲנָפִין" – מְדוּת, דְּאֶצִּילוּת? – הִירִי

34 שְׁהִיא גַם לְמַעֲלָה מ"מַלְכוּת דְּאֶצִּילוּת", כִּיצַד, אִיפּוּא, אוֹמְרִים שְׁהִיא

35 ב"עִשְׂיָה"? אֵלָא – כְּשִׁאוּמְרִים שְׁמִקְרָא הוּא ב"עִשְׂיָה", הַכּוֹוֹנָה הִיא

36 שְׁמִתְלַבֵּשֶׁת בְּעִשְׂיָה. וְכֵן הוּא בְּהִרְיָא – בְּמִפּוּרֵשׁ, בְּסִפְרֵי הַכּוֹוֹנָה,

37 שְׁמִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתִלְמוּד וְכַבְלָה כֻּלָּם בְּאֶצִּילוּת, אֵלָא שְׁמִקְרָא

38 מִתְּלַבֵּשׁ עַד עִשְׂיָה, – שְׁכֵן, בְּמִקְרָא – תוֹרָה שְׂכִיבָה – הַעֵיקֶר הוּא

39 עֵינִין הָאוֹתוּתוֹת, וְאוֹתוּתוֹת הֵן הִירִי עֵינִין שֶׁל "עִשְׂיָה", נִכְתּוּבוֹת בְּדִיו עַל

40 הַקֶּלֶף, וּמִשְׁנָה – מִתְּלַבֵּשֶׁת, עַד הִיצִירָה, – שְׁכֵן, מִשְׁנָה הִיא הָעֵינִין שֶׁל

41 הַלְכוֹת – כִּשֶׁר וּפְסוּל וְכו' – שְׂבָאוֹת מַחֲסֵד וּגְבוּרָה, הִירִי זֶה הַתְּלַבְּשׁוֹת

42 ב"יצירה", שְׁעוֹלָם הִיצִירָה הוּא עוֹלָם הַמְּדוּת, "שִׁית סְפִירִין מְקַנְנִין

43 בִּיצִירָה", וְתִלְמוּד – מִתְּלַבֵּשׁ, בְּכִרְיָאָה. – שְׁכֵן, "תִּלְמוּד" הוּא טַעְמִי

44 הַהֲלָכוֹת – הִירִי זֶה הַתְּלַבְּשׁוֹת ב"בריאה" שְׁעוֹלָם ה"בריאה" הוּא עוֹלָם

1 נשא, כאמור לעיל, "ובזמנא דאילנא דטוב ורע שלטא בו"
2 אינון כו", - ובזמן ש"עץ הדעת טוב ורע" שולט בו, יש
3 לתלמידי חכמים, המשולים לשבתות ולימים טובים, רק ממה
4 שעמי הארץ נותנים להם, דהיינו בזמן גלות השכינה ש -

5 השכינה, משפעת
6 לחיצונים שהם בקלפת
7 נגה, שהערב רב יונקים
8 משם, ומתמציתן נזוין
9 תלמידי חכמים בגלות,
10 ואז - בזמן של גלות
11 השכינה, עקר עבודת
12 האדם ועקר עסק
13 התורה והמצות הוא
14 לברר הניצוצות בנודע
15 מהאריז"ל, לכן עקר
16 ענין תלמוד הוא בעיון
17 ופלפול הלכה, באסור
18 והתר טמא ומתהר,
19 לברר המתהר והטהור
20 מהאסור והטמא, -
21 שמבררים ומבהירים זאת
22 על ידי עיון ופלפול
23 הלכה בקהמה בינה
24 ודעת, - בשלש כוחות
25 השכל המבהירים את
26 ההלכה, בנודע ד"אורייתא
27 מהקהמה נפקת⁴³,
28 ובקהמה דיקא
29 אתברייר⁴⁴, - כידוע,
30 שתורה באה מחכמה, ועל
31 ידי חכמה דוקא מתבררים
32 הניצוצות, וכשם שבידור
33 ההלכה, שתהיה הלכה
34 ברורה ובהירה, בא על ידי

35 חכמה ושכל, כך גם בידור הניצוצות הוא על ידי ענין החכמה,
36 והיינו - מה שאומרים שב"חכמה אתברירו", שבידור הניצוצות
37 הוא על ידי חכמה, הכונה ל"קהמה עלאה" - עליונה,
38 דאצילות, המלכשת במלכות דאצילות, סוד תורה
39 שבעלפה (בסוד "אבא יסר ברתא"), המלכשת במלכות
40 דיצירה, (ובסוד) [סוד] המשניות ובריתות, המלכשות
41 בקלפת נגה - בדברים שהם אסור ומותר, טמא וטהור, שפנגד

אגרת הקדש

עולם היצירה, ששם מתחיל - ענין "עץ הדעת טוב ורע", בחינת
הדעת [נסח אחר: הרע] שפנגה - שבעולם ה"יצירה", קליפת
"נוגה" היא מחצה על מחצה, מחצית טוב ומחצית רע, [נסח אחר:
והבריתות, המלכשות בקלפת נגה שפנגד עולם העשיה,
ששם מתחיל בחינת הרע
שפנגה], - שבעולם

1 שלטא בו' אינון כו' דהיינו בזמן גלות השכינה
2 שמשפעת לחיצונים שהם בקליפת נוגה שהערב רב
3 יונקים משם ומתמציתן נזוין תלמידי חכמים בגלות
4 ואז עיקר עבודת האדם ועיקר עסק התורה והמצות
5 הוא לברר הניצוצות כנודע מהאריז"ל לכן עיקר ענין
6 הלימוד הוא בעיון ופלפול הלכה באיסור והיתר טומאה
7 וטהרה לברר המותר והטהור מהאסור והטמא ע"י
8 עיון ופלפול הלכה בחכמה בינה ודעת כנודע דאורי'
9 מחכמה נפקת ובחכמה דייקא אתברירו והיינו חכמה
10 עילאה דאצילות המלוכשת במלכות דאצי' סוד תורה
11 שבע"פ (בסוד אבא יסר ברתא) המלוכשת במלכות
12 דיצירה (ובסוד) [סוד] המשניות ובריתות המלוכשות
13 בקליפת נוגה שכנגד עולם היצירה ששם מתחיל בחי'
14 הדעת [נ"א הרע] שבנוגה [נ"א והבריתות המלוכשות
15 בק"נ שכנגד עולם העשיה ששם מתחיל בחי' הרע
16 שבנוגה] כנודע מהאריז"ל. והמשכיל יבין ענין פלא
17 גדול מזה מאד מה נעשה בשמים ממעל ע"י עיון
18 ובידור הלכה פסוקה מן הגמרא ופוסקים ראשונים
19 ואחרונים מה שהיה בהעלם דבר קודם העיון הלו'
20 כי ע"י זה מעלה הלכה זו מהקליפות שהיו מעלימים
21 ומכסים אותה שלא היתה ידועה כלל או שלא היתה
22 מובנת היטב בטעמה שהטעם הוא סוד הספי' חכמה
23 עילאה שנפלו ממנה ניצוצי' בקליפות בשבה"כ והם
24 שם בבחי' גלות שהקליפות שולטים עליהם ומעלימי'
25 חכמת התורה מעליונים ותחתונים וז"ש בר"מ שהקושי'
26 היא מסמרא דרע.

הפלים, והם - הניצוצות של חכמה - הטעם, שם בבחינת גלות,
שהקליפות שולטים עליהם ומעלימים חכמת התורה מעליונים
ותחתונים. - מהנבראים שבעולמות העליונים כמו נשמות
ומלאכים, ומבני האדם כאן למטה. וזהו שכתוב ב"רעיא מהימנא, -
מפרשת נשא, כנזכר לעיל בתחילת האגרת, שחקוניא - המקשה
להבנת ענין בתורה, היא מסמרא דרע. - מצד הרע, מקליפות שזן
רע וזן מסתירות על החכמה של התורה.

43. זח"ב פה, א. ועוד. 44. זח"ב רנד, ב. 45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובכ"ז שייך בידור הטעם - כדלקמן". 46. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שהייתה ידועה - בכמה הלכות בגמרא ובפרט בפוסקים". 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור גודל הגלות (והגאולה), אף שההלכה עצמה ידועה - אינה בגלות".

יום ראשון	יום ראשון	ב חשון	ה'תש"ד
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ייז.

תניא: ואחר . . . קמא טובא.

משיחת אאמו"ר מוצש"ק לך לך תרנ"א: אין די ערשטע יאָהרען פון זיינע נשיאות האָט דער אלטער רבי געזאָגט ברבים "מען בעדארף לעבן מיט דער צייט". דורך זיין ברודער מהרי"ל האָבען זקני החסידים אויסגעפונען, אז דער רבי מיינט אז מ'דארף לעבען מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואָך. ניט נאָר לערנען די פרשת השבוע יעדען טאָג, נאָר לעבען מיט איר.

משיחת אַדני אַבי מורי וְרַבִּי [הַרש"ב] מוֹצָאֵי שַׁבַּת קִדְּשׁ לָךְ לָךְ תרנ"א: בְּשָׁנוֹת נְשִׂאוֹתוֹ הָרִאשׁוֹנוֹת אָמַר רַבֵּנוּ הִזְקֵן בְּרַבִּים "יֵשׁ לַחַיִּוֹת עִם הַזְּמָן". בְּאַמְצָעוֹת אָחִיו מִהַר"ל [=מורנו הרב יהודה לייב] בָּרְרוּ זְקֵנֵי הַחֲסִידִים, שֶׁפָּנוּת הַרַבִּי הִיא שֵׁשׁ 'לַחַיִּוֹת' עִם פְּרִשַׁת הַשָּׁבֹועַ וּפְרִשַׁת הַיּוֹם מִפְּרִשַׁת הַשָּׁבֹועַ. לֹא רַק לְלַמֵּד אֶת פְּרִשַׁת הַשָּׁבֹועַ כָּל יוֹם, אֲלָא 'לַחַיִּוֹת' עִמָּה.

יום שני	יום שני	ג חשון	ה'תש"ד
---------	---------	--------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, שני עם פירש"י.
תהלים: יח"ב.

תניא: וכמדומה . . . קמב אמרי פי.

(המשך שיחת הנ"ל): בראשית איז א פרייליכע סדרה, אפילו דער סוף איז ניט גאָר אזוי געשמאק. נח איז דער מבול, אָבער א פרייליכער סוף וואָך – געבאָרען געוואָרען אברהם אבינו. די אמת פרייליכע וואָך איז פרשת לך לך, אלע טעג פון דער וואָך לעבט מען מיט אברהם אבינו, דער ערשטער וועלכער האָט זיך מוסר נפש געווען אויף מפרסם זיין גטליכקייט אויף דער וועלט, און זיין מסירת נפש האָט אברהם אבינו איבערגעגעבען בירושה צו אלע אידען.

(המשך שיחה הנ"ל): בְּרִאשִׁית הִיא פְּרָשָׁה שְׁמִיחָה, לְמִרּוֹת שֶׁהַסּוּף אֵינוֹ כָּל כָּךְ נָעִים; נֵחַ הוּא הַמִּבּוּל, אַף סוּף שָׁבֹועַ שְׁמִיחַ – אַבְרָהָם אָבִינוּ נוֹלָד; הַשָּׁבֹועַ הַשְּׁמִיחַ בְּאַמֶּת הוּא פְּרִשַׁת "לָךְ לָךְ". כָּל יְמֹת הַשָּׁבֹועַ 'חַיִּים' עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ, הָרִאשׁוֹן שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עַל פְּרִסּוֹם אֱלֻקוֹת בְּעוֹלָם. וְאֵת מִסִּירוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלוֹ הוֹרִישׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ בִּירוּשָׁה לְכָל הַיְּהוּדִים.

יום שלישי	יום שלישי	ד חשון	ה'תש"ד
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, שלישי עם פירש"י.
תהלים: כג"ח.

תניא: כו. בר"מ . . . 284 ע"כ בר"מ.

למוד התורה בכל יום ויום נוגע בנפשות ממש. לא לְבַד בְּנֶפֶשׁ הַלּוֹמֵד, כִּי אִם גַּם בְּנִפְשׁוֹת בְּנֵי בֵּיתוֹ, שָׂאֻ אֲוִיר הַבֵּית הוּא אֲוִיר תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם.

יום רביעי	יום רביעי	ה חשון	ה'תש"ד
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: לך לך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: כט"ד.

תניא: והנה המובן . . . קמג בלבד.

יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁלוּ לְכוֹכָבִים הַמִּתְנוֹצְצִים בְּשָׁמַי רַקִּיעַ, אֲשֶׁר לְאוֹרָם לֹא יִתְּעָה גַם הַהוֹלֵךְ בְּמַחְשָׁבֵי הַלֵּילָה.

היום יום . . .

כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה, יֵשׁ בּוֹ דֵּי כַח מוֹסְרֵי וְרוֹחָנֵי, לְהַשְׁפִּיעַ לְהַעֲמִיד גַּם אֶת מַכְרֵיו וּמִדְּעָיו בְּקֶרֶן אֹרֶה.

יום חמישי	ו חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, חמישי עם פירש"י. תהלים: להלל. תניא: ועוד יש . . . 286 בהסתר כו'.		

כשרצה רבינו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אבער ניט מיט פויערשע יאהרען, וואס עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו, מען זעהט ניט קיין גטליכקייט און מען הערט ניט קיין גטליכקייט.

כְּשֶׁרָצָה רִבְנּוּ הַזָּקֵן לְבָרֵךְ אֶת ר' יִקְוֹתִיאֵל לִיעֲפֶלֶר בְּעִשְׁרִיתוֹת, אָמַר שְׂאִינוּ חֲפִץ בְּזֶה, שְׁלֹא תִטְרִידוּ הָעִשְׁרִיתוֹת מִלְּמוּד הַחֲסִידוֹת וְהַתְּעַסְקוֹת בְּעִבּוּדָה. וְכִשְׁרָצָה לְבָרְכוֹ בְּאַרְיִכּוֹת יָמִים אָמַר: אֲבָ עֲבֵר נִיט מִיט פּוֹיַעֲרֶשֶׁע יֵאָהֲרֶען, וּוְאָס עֵינִים לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ אָזְנִים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, מֵעַן זֶעֱהֵט נִיט קִיִּין גִּטְלִיכְקִיִּיט אֹון מֵעַן הָעֵרֶט נִיט קִיִּין גִּטְלִיכְקִיִּיט.

יום שישי	ז חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, ששי עם פירש"י. תהלים: לטמג. תניא: אך . . . קמד הכל אחד.		

הסדר לאחר מתן תורה הוא: הסרת ערלת הגוף, הלשון, הלב – מעשה דבור מחשבה, אברהם אבינו שהיה קדם מתן תורה הרי בתחלה הכיר את בוראו – מחשבה, אחר כך פרסם אלקותו, – דבור, ואחר כך מילה – מעשה.

שבת קודש	ח חשון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, שביעי עם פירש"י. תהלים: מדמח. תניא: ומ"ש . . . 288 מסטרא דרע.		

מִצְוָה לְשׁוֹן צִוְּתָא וְחִבּוּר, וְהַעֲוֶשֶׁה מִצְוָה מִתְחַבֵּר עִם הָעֲצָמוֹת בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא הַמִּצְוָה אֶת הַצְּוּי הַהוּא. וְזֶהוּ שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, דָּזָה מַה שֶּׁנִּתְחַבֵּר עִם עֲצָמוֹת אֹור אֵין סוּף מִצְוָה הַצְּוּי, זֶהוּ שְׂכָרוֹ. וְיֻבֵּן בְּמִשְׁלַל גִּשְׁמִי: אִישׁ פֶּשׁוּט בְּיוֹתֵר יֵשׁ לוֹ בְּטוֹל פְּנִימִי אֶל הַחֲכָמָה וּמַעֲלַת חָכֶם, בְּבִטּוֹל דִּהְעֵדֶר תְּפִיסַת מְקוֹם לְגִמְרִי. וְכֵן גַּם בְּהַרְגֵּשׁ הַחֲכֶם הָרִי אִישׁ הַפֶּשׁוּט אֵינוֹ נִכְנָס אֲצֻלוֹ בְּגֵדֵר אֲנוּשִׁי כָּלָל – וְאֵין זֶה דִּמְבַטְלוֹ וְדוּחָה אוֹתוֹ, חֵס וְשְׁלוֹם, דָּזֶהוּ מִדָּה רָעָה – וְנִחְשָׁב בְּעֵינָיו שְׂאִין לוֹ קֶשֶׁר שֶׁל יָחַס עִמּוֹ כָּלָל. וְהִיָּה כְּאֶשֶׁר הַחֲכֶם יֵצֵה לְאִישׁ הַפֶּשׁוּט לַעֲשׂוֹת אֵיזָה דָּבָר בְּשִׁבְלֵוֹ, הִנֵּה בְּצוּי זֶה נּוֹלֵד מִצִּיאֹוֹתוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַפֶּשׁוּט, הֵן לַעֲצָמוֹ שְׁמֵרְגִישׁ מִצִּיאֹוֹתוֹ אֲשֶׁר הוּא יְכוּל לְקַיֵּם מִצְוֹת הַחֲכֶם וְלֹא צִוָּה הַחֲכֶם לַעֲשׂוֹת דָּבָר, וְהֵן בְּעֵינֵי הַחֲכֶם נִחְשָׁב לְמִצִּיאֹוֹת אֲשֶׁר אֵלָיו יִדְבֵּר וַיִּצְוֶה, וּלְבַד זֹאת הָרִי צוּי זֶה מֵאַחַד הַחֲכֶם הָרִם וְנִעְלָה עִם הָאִישׁ הַפֶּשׁוּט בְּיוֹתֵר. וְהִנֵּמְשֵׁל מוֹבָן.

וּמוֹבָן גַּם כֵּן אֲשֶׁר בִּיחַס לְהַנ"ל, אֵין הִבְדֵּל כָּלָל בֵּינָה הַצְּוּי, אִם דָּבָר גָּדוֹל וְנִעְלָה אוֹ קֶטָן וּפֶשׁוּט.

יום ראשון ב' מרחשון ה'תשע"ב

מדרס הזב

ומדוע לא פירש הרמב"ם שטומאת הבגדים היא משום שהטהור מכריע את הזב, והזב שמעליו נחשב כשוכב על הבגדים?
והביאור:

הזב מטמא משכב ומושב רק כאשר רוב גופו נישא עליהם (לעיל פ"ז ה"ג). ולכן, זב הרוכב על בהמה ותחת ארבע כפות רגליה מונחים ארבעה בגדים, אין הבגדים מקבלים טומאה, כיון שהבהמה יכולה לעמוד על שלש רגלים בלבד "ונמצאת הרביעית מסייעת ומסייעת אין בו ממש" (שם ה"ו), וכל אחת מרגלי הבהמה נידונית כרגל רביעית ואינה מטמאת.

לפי זה מובן מדוע לא פירש הרמב"ם שבגדי הטהור טמאים משום שהטהור יכול להכריע את הזב, כי היות והכרעת הטהור את הזב יכולה להיות בלא בגדיו, נמצא שהאדם הוא הנושא את רובו של הזב, ובגדיו אינם אלא כמסייע שאין בו ממש, ואינם מקבלים טומאת מדרס.

(משנה אחרונה, זבים פ"ג מ"א)

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ט, הלכה ד: הַזָּב וְהַטְהוֹר שֶׁיָּשְׁבוּ בְּסִפִּינָה קִטְנָה הֵיכֹלָה לְהִמִּיט בְּאֶדָם אֶחָד... אֵף עַל פִּי שְׁאִין בְּגִדֵּיהֶן נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה - הָרִי בְּגִדֵּי הַטְהוֹר טָמְאִים מִדָּרְס, וְטָמְאֵתָן בְּסִפָּק, שְׂמָא דָּרְס הַזָּב עֲלֵיהֶן.

מקור הלכה זו במשנה (זבים פ"ג מ"א) ופירשו הר"ש והרע"ב שבספינה קטנה שאינה יציבה כל כך, יכול הטהור להכריע ולהעלות את הזב כלפי מעלה, וכאשר הזב שוכב ונשען על בגדי הטהור, נטמאים הבגדים טומאת מדרס.

[וטומאה זו אינה אלא בבגדי הטהור הראויים למשכב הזב, ולכן טמאים מדרס (אב הטומאה), אבל האדם עצמו אינו נעשה מדרס לזב, אלא כל זמן שהזב נישא על הטהור הרי הוא אב הטומאה ומטמא בגדים, אבל לאחר שפירש מן הזב אינו אלא ראשון לטומאה]

אבל הרמב"ם מפרש ש"בגדי הטהור טמאין מדרס" רק מספק "שמא דרס הזב עליהם", כי בספינה קטנה יש לחשוש שידרכו זה על זה.

יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ב

כוונת בעל הבית במסירת המפתח

את המפתח ולא אמר לו מאומה, אין הגוי מפתח להיכנס לבית, כי יש לו קצת שייכות לבית ואינו נתפס כגנב. ורק כאשר אומר לו במפורש "אחוז לי מפתח זה עד שאבוא" משמע "שלא מסר לו שמירת הבית אלא שמירת המפתח". ואילו בטהרות הבית הוא של החבר, וה'עם הארץ' מפתח להיכנס גם כאשר מסר לו את המפתח ולא אמר לו כלום.

ובספר 'יין המשמח' (יור"ד סי' קכט ס"ק י"ב) מבאר:

גם הרמב"ם סובר כהפוסקים שהמוסר מפתח ביתו לגוי לא מסר לו את שמירת הבית (ראה כס"מ שם), ולכן אינו נכנס לבית כדי שלא ייתפס כגנב. ומה שכתב הרמב"ם (בהל' מאכ"א) שהיין מותר כאשר "אמר לו אחוז לי מפתח זה שאביא", כוונתו להשמיענו כי הגוי מפתח להיכנס לבית היהודי גם אם היהודי הודיע לגוי בעת מסירת המפתח שהוא מפליג ומתרחק מן המקום (ראה יור"ד סי' קכ"ט ס"ז ה').

וזהו דיוק לשון הרמב"ם "ואם אמר לו אחוז לי מפתח זה עד שאבוא", כי באמירה "עד שאבוא" הוא מודיע שהולך מכאן ויחזור אחר כך. וגם באופן זה היין מותר, כי בכל זאת, הגוי מפתח להיכנס לבית.

(תוספות יור"ד נגעים פ"ח מ"א ומ"ב)

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק יב, הלכה ג: הַמּוֹסֵר מִפֶּתַח בֵּיתוֹ לְעַם הָאָרֶץ - כֹּל שֶׁבִּבְתֵּי טְהוֹר, שְׂלֹא מָסַר לוֹ אֶלָּא שְׂמִירַת הַמִּפְתָּח.

בהלכות מאכלות אסורות (פ"ג ה"ב) כתב הרמב"ם, שישראל שמילא את ביתו ביין ויצא מביתו וסגרו, אם הניח המפתח ביד גוי – היין אסור שמא נכנס הגוי וניסך. ורק אם אמר לו בזמן מסירת המפתח "אחוז לי מפתח זה עד שאבוא" – היין מותר, שלא מסר לו שמירת הבית אלא שמירת המפתח". ובגמרא (ע"ז ע"ב) השוו את מסירת המפתח ביין נסך ובהטורות, שבשניהם אין לחשוש שמא הגוי (לענין יין נסך) או ה'עם הארץ' (לענין טהרות) נכנסו לבית.

והקשה ה'לחם משנה' (שם): בטהרות כתב הרמב"ם בסתם שבמסירת המפתח כלי הבית טהורים ואין לחשוש שמא נכנס ונגע בכלים כי "לא מסר לו אלא שמירת המפתח", וה'עם הארץ' מפתח להיכנס לבית שלא ייתפס כגנב (ראה רע"ב טהרות פ"ז מ"א), ואילו ביין נסך כתב שהיין מותר רק בתנאי שאמר לגוי "אחוז לי מפתח זה עד שאבוא", משמע שללא אמירה זו אין הגוי מפתח להיכנס לבית כי סבור שמסר לו גם את שמירת הבית! וה'כסף משנה' (הל' מאכ"א שם) חילק: ביין נסך מדובר בבית שהיה של גוי והושכר לישראל. ולכן, כאשר ישראל מסר לגוי

יום שלישי, ד' מרחשון ה'תשע"ב

תערובת לחה או יבשה?

כך שנגע בנבלה כשיעור הטומאה, כל נגיעה נחשבת בפני עצמה ואין כאן שיעור אחד. אבל במשא אין לחלק בין החתיכות, שהרי הן נישאות כאחת. אך עדיין צריך להבין: מדוע ב"בהמה ששפעה חררת דם"

הלכות אבות הטומאות פרק א הלכה יז: נִבְלָה שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּשַׁחוּטָה, אִם רַב מִן הַשַּׁחוּטָה - בְּטִלָּה הַנִּבְלָה בְּשַׁחוּטָה, וְאִין הִבֵּל מִטָּמֵא בְּמַנְעִ; אֲבָל אִם נִשָּׂא הִבֵּל - נִטְמָא. וטעם הדבר, כי במגע אף אם יגע בכל החתיכות בבית אחת,

מקלה... מטמאין במשא" (כמי חטאת), והרי תערובת אפר באפר היא כתערובת קמח בקמח, שלדעת כמה ראשונים (ראה ש"ך יור"ד סי' ק"ט סק"ג) דינה כתערובת לח בלח שנבללת לגמרי, ומדוע תטמא?

אלא מכאן שלדעת הרמב"ם תערובת קמח בקמח היא כתערובת יבש ביבש ולכן תערובת אפר פרה באפר מקלה מטמאת במשא, כי מתייחסים לכך כאילו אפר הפרה נמצא לפנינו.

(משנה למלך מסמור"מ פ"א ה"ד ד"ה עוד נראה)

(הפילה וולד שנימוק יחד עם דם וחלקי בשר) פסק הרמב"ם (הט"ז) ש"בטלה ברוב היוצא עימה" ואינה מטמאה אף במשא ואילו כאן אין הביטול ברוב מועיל למשא?

והביאור הוא:

'חררת הדם' היא כתערובת לח בלח, כי הבשר נימוח ונבלל בדם ושאר החלקים, ואין כאן מציאות של נבלה שתטמא. אבל תערובת נבלה ושחוטה היא כתערובת יבש ביבש, ואף שהנבילה אינה ניכרת הרי היא נמצאת (הרי"י קורקוס).

ולמה פסק הרמב"ם בהלכות פרה אדומה (פט"ו ה"ד) שאם נתערב אפר פרה באפר מקלה (חולין) "אם היה הרוב אפר

נגיעה או אכילה

יום רביעי ה' מרחשון ה'תשע"ב

שהנגיעה היא המטמאת, שכן הימצאות המאכל בבית הבליעה עדיין אינה נחשבת כאכילה, והאוכל מאכלות אסורות אינו מתחייב כאשר המאכל עורנו בבית הבליעה (כתובות ל, ב), ומוכח אפוא שאין האכילה מטמאת אלא נגיעה הנבילה במקום בית הבליעה היא המטמאת.

ובזה מובן גם המשך לשון הרמב"ם: "וזה שנאמר 'תאכל' – לתת שיעור לטומאתה כשיעור אכילה שהוא כזית". כלומר: לכאורה, אם גדר הטומאה אינו במעשה האכילה אלא בנגיעה בבית הבליעה, מדוע נאמר "תאכל"? על כך מיישב הרמב"ם שהתורה מלמדת בכך את שיעור הטומאה שהוא כזית כשיעורי אכילה, אך עדיין אין הטומאה נובעת מפעולת האכילה אלא מהנגיעה.

ולכן לא הביא את דין 'כדי אכילת פרס', כי מאחר שהטומאה היא מצד הנגיעה, נדרש שיעור שלם בבת אחת ואין מועיל צירוף כדי אכילת פרס.

(וידוע' הגר"ח)

הלכות אבות הטומאות פרק ג, הלכה א: וזה שנאמר 'תאכל' – לתת שיעור לטומאתה כשיעור אכילה שהוא כזית.

כל דיני אכילה שיעורם כזית אף כשאין אוכלו בבת אחת אלא בכדי אכילת פרס. וכן מבואר בגמרא לגבי טומאת נבלת עוף טהור שטומאה כזית בכדי אכילת פרס. אולם הרמב"ם מביא רק את דין שיעור כזית, ומשמיט את דין 'כדי אכילת פרס'. וצריך ביאור מדוע?

ונראה כי הדבר תלוי בגדר טומאה זו: האם האכילה היא הגורמת לטומאה או שבמהותה היא כיתר הטומאות המטמאות בנגיעה, אלא שמגזירת הכתוב רק נגיעתה במקום בית הבליעה מטמאה ולא בשאר הגוף.

אם האכילה היא המטמאת, אף כשאכל כזית בכדי אכילת פרס נטמא שהרי זו אכילה אחת, כשאר דיני אכילה אך אם זוהי טומאת מגע אינה מטמאת אלא בשיעור שלם בבת אחת, כשאר הטומאות שרק שיעור שלם מטמא.

ומלשון הרמב"ם, שהטומאה חלה בתוך בית הבליעה, מוכח

ידיים עסקניות

יום חמישי ו' מרחשון ה'תשע"א

גזרו עליהן טומאה ונטילת ידיים (רש"י שבת יד, א ועוד). טעם שני – כיוון שהידיים נגעו בטומאה, וגזרו על הידיים להיות 'שני לטומאה' כדי לפסול את התרומה במגע (הובא בשו"ע אדה"ז ריש סי' קנח).

ובמשמעות של 'ידיים עסקניות הן' נחלקו: לשיטת רש"י, זהו רק מטעם לכלוך וביזיון לטומאה, אבל לשיטת הרמב"ם זהו מטעם הטומאה שהידיים נגעו בה.

ולפי זה ניתן להסביר את הדעה שהעושה צרכיו לא יברך שוב על הנטילה, כי אם חיוב הנטילה הוא מצד לכלוך, כיוון שאינו מסיח דעתו מן הסעודה ושומר על נקיות ידיו מתוך מודעות וכוונה (באמצעות הנטילה), אין לחייבו שוב בברכה, וספק ברכות להקל.

אמנם, אם נוקטים שחיוב הנטילה הוא מצד גדר טומאה, סוף סוף נטמאו ידיו ויהיה חייב לברך "על נטילת ידיים".

(אור ודוע לצדיק, עמ' 150)

הלכות אבות הטומאה פרק ח, הלכה ח: ש'למה תפלי' ובית דינו גזרו על כל ה'ידיים' שיהיו שניות, ואף על פי שלא ידעו ב'דאי' שנטמאו, מפני שהידיים עסקניות.

ארמור'ר הזקן מביא שתי דעות (אור"ח סי' קסד, ב) במי שעשה צרכיו באמצע סעודה (בה נטל את ידיו). לדעה אחת, כיוון שעשה צרכיו ונגע במקומות המטונפים, עליו ליטול ידיים שוב ולברך על הנטילה. ולפי דעה אחרת, לא יברך כי ה' בדעתו לטהר את ידיו ולחזור לסעודה ואין כאן "היסח הדעת".

ויש לתמוה:

לכאורה, עיקר תקנת חכמים ליטול ידיים ללחם נובעת מכך ש'הידיים עסקניות הן' ויש לחשוש שמא נטמאו הידיים. ואם בסתם ידיים גזרו חכמים טומאה מספק, קל-וחומר בעושה צרכיו באמצע הסעודה שבוודאי יש לחייבו ליטול ידיים בברכה? ויש לבאר:

הראשונים נתנו שני טעמים למצוות נטילת ידיים: טעם אחד – סתם ידיים עסקניות הן וסביר שנגעו במקומות מטונפים, ולכן

יום שישי ז' מרחשוון ה'תשע"ב

מדוע מטמאים הספרים?

נובעת מדין טומאת התרומה. וכן כתב גם בפירוש המשניות (ידיים פ"ג מ"ג).

אמנם, בגמרא מבואר שחכמים גזרו שספר תורה מטמא כדי שימנעו מלאחזו בו ללא כיסוי, ואם כן גזרו אף על עמודי ספר התורה כי אף בהם אסור לאחזו ללא כיסוי.

ונראה שהרמב"ם מפרש את דברי הגמרא כך: מלכתחילה גזרו על טומאת ידיים כדי שלא יאחזו בספר תורה ללא כיסוי, וגזירה זו שייכת רק לגבי ספר תורה ולא בשאר ספרים, אבל לאחר שראו שיש חילוק בין ספר תורה לשאר ספרים לענין טומאת ידיים, טעו לחשוב שגם לגבי טומאת תרומה יש חילוק, ולפיכך הוסיפו וגזרו על טומאת ידים גם בספרים אחרים.

נמצא שלמעשה דין טומאת ידיים קיים גם בשאר ספרים, אף שאין בהם איסור אחיזה ללא כיסוי, ולכן אין ראייה מכך שעמודי ספר התורה מטמאים, שאסור לאחזו בהם ללא כיסוי.

הלכות אבות הטומאות פרק ט, הלכה ה: בְּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מְנַחֲיִין בְּבֵרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה בְּצֵד הַסְּפָרִים... לְפִיכָךְ נָזְרוּ, שֶׁכָּל תְּרוּמָה שֶׁנָּעַץ בְּאֶחָד מִבְּתָבֵי הַקֶּדֶשׁ - נִטְמָאת... וְלֹא עוֹד, אֲלֵא מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו מְהוֹרוֹת וְנָעַץ בְּאֶחָד מִבְּתָבֵי הַקֶּדֶשׁ - נִעְשָׂה יָדָיו שְׁנִיּוֹת... האם מותר לאחזו בעמודי ספר התורה ללא כיסוי?

ה'מגן אברהם' (או"ח סי' קמ"ז) מוכיח מדברי הרמב"ם לאיסור שהרי לגבי טומאת ספר תורה פסק (להלן הלכה ט) שאפילו רצועות שתפרן לספר מטמאים, וכל שכן עמודי ספר התורה עצמם.

אך למעשה נהוג להקל בכך. וכתב ה'נודע ביהודה' (או"ח מהדו"ק סי' ז) שיש לדחות את ראיית ה'מגן אברהם', כי הרמב"ם אינו מביא את הטעם הנזכר אלא הביא דין זה בהמשך לדין טומאת התרומה ע"י הספר תורה, כדי שלא יניחוהו יחד עם התרומה ויניזק על ידי העכברים, ועל כך מוסיף "ולא עוד אלא מי שהיו ידיו טהורות...". הרי שגם טומאת ידיים ע"י ספר תורה

שבת קודש ח' מרחשוון ה'תשע"ב

אחדות ישראל מצד הנפש האלוקית

מעבר לכך, למרות שמצד פעולותיהם הגשמיות (החיצוניות שלהם) הם עושים דברים שונים זה מזה, זה בזיתו וזה בגפנו, מצד קיום המצוות ולימוד התורה שהיא אחת לכולנו (הפנימיות שלהם), כולם שווים ומתחברים אל אותה הנקודה גם במעשה. אמנם, גם בענייני התורה והמצוות קיימים הבדלים, כפי שכותב אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' (1788), "אף שגילוי זה – מאור אין סוף ב"ה בנשמה – על ידי עסק התורה והמצוות הוא שווה לכל נפש מישאל בדרך כלל, כי תורה אחת ומשפט אחד לכולנו; אף על פי כן, בדרך פרטי, אין כל הנפשות וכו' שוות... וכמאמר רז"ל: אבוך במאי הוי זהיר טפ"י". כלומר, קיימים הבדלים גם בהיבט הפנימיות ו"אין כל הנפשות שוות".

אך למרות זאת, ההבדלים הם מצד המצוות כשלעצמם (בחיצוניותם), אבל מצד מי שמצווה על המצוות (הפנימיות של המצוות) אין כאן אלא אחדות פשוטה. רצונו של השי"ת. ועניין זה מרומו ב"כפ... קטורת", שמה למדו ש"הכתוב עשאו לכל מה שבכף אחת", כלומר שרצון ה' עושה את כל הפרטים השונים וההיבטים השונים שבמצוות ל"כף אחת" - אחדות פשוטה.

הלכות אבות הטומאות פרק יב, הלכה ז: הַכֹּלִי - מִצָּרָף מִה שֶׁתּוֹכוֹ לְקֶדֶשׁ, אֲבָל לֹא לְתְרוּמָה. בִּיצֵד? כֹּלִי שֶׁהוּא מְלֵא פְרוֹת פְּרוֹדִין זֶה מִזֶּה, כְּגוֹן צְמוֹקִין וְנִרְוֵנוֹת, וְנִנְעָה מִמָּאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - נִטְמָא כָּל מִה שֶׁבְּכֹלִי לְקֶדֶשׁ... וְרָמַז יֵשׁ לְמַעַלָּה זוֹ בְּתוֹרָה: כֹּף אֶחָת עֲשָׂה וְהֵב מִלֵּאָה קִטְרֶת. אֲמָרוּ חֲכָמִים: כָּל מִה שֶׁבְּכָף - הָרִי הוּא כְּגוֹף אֶחָד.

ובמדרש רבה (נשא ז,ח) על הפסוק "כף אחת.. קטורת" אמרו: "כף אחת, כנגד הלוחות שנכתבו מידו של הקב"ה... עשרה זהב, אלו עשרת הדברות... מלאה קטורת – שתרי"ג מצוות כלולות בהן".

ומבאר הרבי, שמדברים אלו יש ללמוד עוד עומק במשמעות הדרשה "כף אחת... כל מה שבכף נעשה קודש":

בחיצוניות, כל אחד ואחד מישראל עומד בפני עצמו, אבל מצד הנפש האלקית כל ההבדלים מתבטלים, כמו שכתב אדמו"ר הזקן בתניא (פלא"ם), "שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה, ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד, רק שהגופים מחולקים". היינו שהתחלקות היא רק בחיצוניות, מצד הגופים, ואילו מצד הפנימיות, מצד הנשמה, כולם הם מציאות אחת.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ב'ח' מרחשון ה'תשע"ב

יום ראשון ב' מרחשון ה'תשע"ב

הלכות מטמאי משכב ומושב

פרק שביעי

א. הַזָּב² מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשֵׁב וְהַמֶּרְכָּב בְּחֻמֵּשׁ דְּרָכִים: עוֹמֵד, יוֹשֵׁב, שׁוֹכֵב, נֹתֵלָה וְנֹשָׁעֵץ. בֵּיצֵד? כְּלִי הָעֵשׂוִי לַמִּשְׁכָּב אוֹ לַמּוֹשֵׁב אוֹ לַמֶּרְכָּב, אִפְּלוּ הָיָה תַּחַת הָאֶבֶן, אִם עֹמֵד אֶחָד מִמֵּטְמְאֵי מִשְׁכָּב עַל הָאֶבֶן אוֹ יוֹשֵׁב עָלֶיהָ אוֹ שׁוֹכֵב אוֹ נֹשָׁעֵץ עָלֶיהָ אוֹ נֹתֵלָה בָּהּ, הוֹאִיל וְנִתְּנָשָׂא עַל הַכְּלִי הַזֶּה מִכָּל מְקוֹם - נְטָמָא וְנִשְׁעָה אֵב טְמֵאָה. וְכָל אֶחָד מִחֻמֵּשׁ דְּרָכִים אֵלוֹ הוּא הַנִּקְרָא מִדְּרָס⁴ בְּכָל מְקוֹם.

ב. וְכֵן הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב⁵ מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים: בְּחֻמֵּשׁ דְּרָכִים אֵלוֹ שְׁמִינִי, וּבִמְנָעָה וּבִמְשָׂא. בֵּיצֵד? מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שְׁדָרְס⁶ עָלָיו הַזָּב וְנְטָמָא בְּמִדְרָסוֹ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ אוֹ הַנוֹשָׂא וְטָמָא. וְכֵן הַיּוֹשֵׁב עָלָיו אוֹ הָעוֹמֵד אוֹ הַשׁוֹכֵב אוֹ הַנֹּתֵלָה אוֹ הַנֹּשָׁעֵץ, אִף עַל פִּי שְׁהִיטָה אֶבֶן מִבְּדִלַת בֵּין הַטְּהוֹר וּבֵין הַמִּדְרָס - הֵרִי זֶה נְטָמָא. שְׁנֵאֲמַר: וְהַיּוֹשֵׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב עָלָיו הַזָּב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שְׁמֵקוֹם שְׁהֵזָב יוֹשֵׁב וּמִטְמֵא⁷, אִם יוֹשֵׁב שָׁם הַטְּהוֹר - נְטָמָא⁸. מֵה הַזָּב מְטַמֵּא מֶרְכָּב וּמוֹשֵׁב שֶׁתַּחַת הָאֶבֶן, אִף הַטְּהוֹר מְטַמֵּא מִן הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב שֶׁהוּא מִתַּחַת הָאֶבֶן, אִף עַל פִּי שְׁאִין הַזָּב שָׁם⁹ עַל הַמִּשְׁכָּב. וְאָדָם זֶה שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן הַמִּדְרָס

מְטַמֵּא בְּגָדִים כָּל זֶמַן שְׁלֹא פָּרַשׁ מִמֵּטְמְאָיו, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ג. אִין הַזָּב מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב עַד שִׁנְשָׂא רְבּוּ¹⁰ עַל הַמִּשְׁכָּב אוֹ עַל הַמּוֹשֵׁב אוֹ עַל הַמֶּרְכָּב. וְכֵן הַטְּהוֹר שְׁדָרְס עַל מִדְרָס הַזָּב אִינוֹ מְטַמֵּא מִחֻמַּת הַמִּדְרָס עַד שִׁנְשָׂא רְבּוּ עָלָיו. אָבֵל אִם נִשָּׂא מְעוּטוֹ¹¹, הוֹאִיל וְלֹא נִגַּע¹² - הֵרִי זֶה טְהוֹר. בֵּיצֵד? מְקַצֵּת טָמָא עַל הַמִּשְׁכָּב¹³ וּמְקַצֵּת הַטְּהוֹר עַל אוֹתוֹ מִשְׁכָּב¹⁴ - הַמִּשְׁכָּב טְהוֹר, וְהַטְּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא מְקַצֵּתוֹ עָלָיו טְהוֹרִין. הַטָּמָא שֶׁנִּשָּׂא רְבּוּ עַל מְקַצֵּת הַמִּשְׁכָּב¹⁵ אוֹ הַמֶּרְכָּב - נְטָמָא הַמִּשְׁכָּב כְּלוֹ אוֹ הַמֶּרְכָּב כְּלוֹ. וְכֵן הַטְּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא רְבּוּ עַל מְקַצֵּת הַמִּדְרָס - נְטָמָא, וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא נִשָּׂא אֵלָּא מְקַצֵּת הַמּוֹשֵׁב¹⁶.

ד. זָב שֶׁהָיָה מְטַל עַל חֻמֵּשׁ סִפְסָלִין שֶׁהֵן מְנַחֵין לְאֶרֶץ¹⁷ - טְמֵאִים, שֶׁהֵרִי נִשָּׂא רְבּוּ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן¹⁸. הֵיוּ מְנַחֵין לְרַחֲבָן¹⁹ - טְהוֹרִין, שֶׁהֵרִי לֹא נִשָּׂא רְבּוּ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן²⁰. וְאִם יִשָּׁן עָלֵיהֶם - בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף טְמֵאִים, שְׁמָא נִתְּהַפֵּךְ²¹ עָלֵיהֶם וְנִמְצָא רְבּוּ עַל כָּל אֶחָד. הָיָה מְטַל עַל שֵׁשׁ כְּלִים הָעֲשׂוּיִים לַמִּשְׁכָּב, שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁנַיִם, וְשְׁתֵּי רַגְלָיו עַל שְׁנַיִם, וְרֹאשׁוֹ עַל אֶחָד, וְגוֹפוֹ עַל אֶחָד - אִין טָמָא מְשׁוּם מִשְׁכָּב²² אֵלָּא זֶה שֶׁתַּחַת גּוֹפוֹ, שֶׁהֵרִי נִשָּׂא רְבּוּ עָלָיו. עֹמֵד עַל שְׁנֵי מִשְׁכָּבוֹת, רִגְלוֹ אַחַת עַל אֶחָד וְרִגְלוֹ שְׁנִיָּה עַל הַשְּׁנִי - שְׁנִיָּה טְמֵאִין²³.

ה. הָיָה יוֹשֵׁב עַל גִּבִּי הַמִּטָּה וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת אֶרְבַּע רַגְלֵי הַמִּטָּה - כָּלָן טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שְׁאִינָה יְכוּלָּה לַעֲמֹד עַל שֵׁשׁ²⁴.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר שבה דברים הזב מטמא מרכב מושב וכיצד, שמרכב ומושב מטמאים את האדם בשבעה דברים וכיצד, זב שדרס על כלי שלא נעשה למרכב מושב. (2) משנה זבים פרק ב ד. ושם שנינו משכב בלבד, ורבינו הוסיף מושב ומרכב. בנוגע למושב השמיענו למעלה בפרק ו הלכה א, שדינו כמשכב. וכאן משמיענו רבינו שגם מרכב מטמא בחמש דרכים אלו, מפני שגם במרכב כתוב "יטמא" מיותר, שהרי כתוב שם אחר כך "יטמא". ולמה השמיטה המשנה את המרכב? מפני שבה המדובר "לטמא אדם לטמא בגדים" ומרכב אינו מטמא בגדי הנוגע בו. אבל רבינו השמיט את המלים "לטמא בגדים" ולפיכך מנה גם מרכב. (3) בתורת כהנים פרשת זבים פרק ב הלכה ז שנינו: אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, שכב על המושב וישב על המשכב, עמד, נשען ונתלה מנין? תלמוד לומר "יטמא יטמא" - ריבה. (4) רבינו בפירושו על המשנה אומר: והשם כולל לאלה החמשה פנים הוא: מדרס. (5) גם כאן הוסיף רבינו מרכב, שאינו במשנה. (6) "דרס" הוא שם כולל לחמש הדרכים שנמנו בהלכה א. (7) את הכלי שישב, ששכב או שרכב עליו. (8) תורת כהנים שם פרק ג הלכה א. נראה לרבינו, שזו אינה דרשה גמורה לדונה כאילו נכתב בפירוש, אלא תורה שבעל פה היא ולפיכך מגדירה "מפי השמועה". (9) שלא תטעה לומר, שאינו מטמא אלא כל זמן שהזב דורס עליו (תורת כהנים שם). (10) רוב גופו. (11) מיעוט הגוף של הטמא או של הטהור. (12) כלומר, אם לא נגע כגון שאבן מפסיקה בין הזב בין המשכב או בין הטהור ובין המשכב. (13) שאבן מפסיקה בינו לבין הזב. (14) על משכב שכזה שלא נגע בו הזב. ולא התכוון לומר על אותו משכב עצמו שמיעוט הזב נישא עליו, שהרי אפילו אם רובו של הטהור נישא עליו - טהור. (15) המשנה שם מסיימת: נמצאת טומאה נכנסת לו ויוצאת ממנו (לטמא אחרים) במיעוטו. (16) חסר: על. (17) והוא שוכב לרוחבן. (18) שהרי כל ספסל תומך כל רוחב גופו. (19) והוא שוכב לאורכן. (20) אם רוחב גופו תופס את רוחבם של כל הספסלים, הרי רק חלק החמישי מגופו מונח על כל ספסל. (21) ואף על פי שפסק בפרק י"ח מאבות הטומאות הלכה י"ד, שכל הטומאות כשעת מציאתן, כאן אין אומרים כן, מפני שדרכו של יושן להתהפך והמלה "שמא" נמשכת לסופה של הפסקה: "ונמצא רובו על כל אחד". (22) אבל מיטמאים משום מגע הזב ונעשו ראשון לטומאה וזה שתחת גופו מטמא משום משכב ונעשה אב הטומאה. (23) שם שנינו: "עומד על שני כיסאות, רבי שמעון אומר, אם רחוקין זה מזה - טהורים". ורבינו בפירושו שם כתב: ואין הלכה כרבי שמעון וכן פסק כאן "טמאים" סתם ומשמע בין קרובים ובין רחוקים. (24) ולפיכך כל רגל המיטה נושאת את כל גופו של הזב. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון. דין זה דומה לדין עומד על שני משכבות רחוקים זה מזה שבסוף ההלכה הקודמת. ונראה שעל דעת חכמים כאן הסתמך רבינו והכריע נגד דעת רבי שמעון בהלכה הקודמת. ומסולקת

המטמאין במדרס וכלים שאין מטמאין במדרס. ואי זה כלי
ראוי לשיכבה, ואי זה ראוי לשיכבה, ואי זה ראוי לרכיבה.

פרק שמיני

א. כפר בארנו בתחלת ספר זה, שאם הסיט האדם את
הטמאה שהיא מטמאה במשא - נטמא משום נושא; אבל
אם הסיטה הטמאה את האדם - לא נטמא.
ב. אין בכל אבות הטמאות כלן טמאה, שאם תסיט את
האדם הטהור או את הכלי הטהור תטמא אותו, אלא הזב
או חבירי בלבד. וזו היא הטמאה היתרה בזב שלא מצינו
כמותה בכל התורה, שאם הסיט את הטהורין - טמאין.
פיצד? היתה קורה משלת על ראש הגדר, ואדם טהור או
כלים, אפלו כלי חרס, על קצתה, והניד הזב את הקצה
השני, הואיל ונתגדלו מחמת הזב - הרי זה כמי שנגע בהן
וטמאין ונעשו ראשון לטמאה דין תורה. ואין צריך לומר,
שאם נשא הזב את האדם או את הכלים - שטמאין. ואחד
זב וזבה נדה ויולדת בכל הדברים האלו. הנה למדת,
שהאדם הטהור שהסיט את הזב - נטמא משום נושא זב;
והזב שהסיט את הטהור, בין אדם בין כלים, אפלו כלי
חרס - טמאין, מפני שהנדה הזב לאחרים כאלו נגע בהן.
ג. חמר בהסט הזב ממגעו: שאם נגע בכלי חרס המקף
צמיד פתיל - טהור, ואם הסיטו - טמאהו. וכן כלי חרס
שהוא נבוב כדור ועדין לא נעשה לו פה, כמו אלפסין
איניניות, אם הסיטן הזב - טמאים, ואף על פי שהן טהורין
באהל המת, שהרי הן בכלי חרס המקף צמיד פתיל שפתחו
סתום. וכן מחט שהיתה בלועה בתוף העץ וטבעת הבלועה
בתוף הלבנה, והסיט הזב את העץ או הלבנה - נטמאו
הכלים הבלועים שבתוך. וכן כל פיוצא בזה.

ו. היתה רוכב על גבי בהמה²⁵ וארבעה משכבות תחת ארבע
רגליה - כלן טהורות. מפני שהבהמה יכולה לעמוד על
שלוש, ונמצאת הרביעית מסיע, ומסיע אין בו ממש²⁶;
והואיל וכל אחת ראוייה להיות מסיע ואין אנו יודעים²⁷ אי
זו יד ואי זו רגל היא שלא היתה נשענת עליה - הרי לא
החזקה טמאה באחת מהן, ולפיכך כלן טהורות²⁸. לפיכך,
אם היה משכב אחד תחת שתי ידי הבהמה או תחת שתי
רגליה או תחת ידה ורגלה - הרי זה טמא, שהרי ודאי נשא
הזב על משכב זה, שאין הבהמה יכולה לעמוד על שתיים.
ז. יושב הטמא על קורת בית הבד²⁹ - כל הכלים שפגע³⁰
טמאים, שהרי הם רצוצים תחת הקורה³¹. אבל אם יושב על
מכשש³² של כובס - הרי הכלים שפתח לו המכשש³³
טהורים, מפני שהוא רפוי, ונמצאת משענת המכשש על
רגליו³⁴, לא על הכלים שפתחיו; שאם ירצה אדם להכניס
ספין וכיוצא בה בין הכלים שפתח המכשש ובין המכשש
- מכניס, אף על פי שהוא קשור.
ח. זב שדרס³⁵ על כלי שלא נעשה למשכב או למושב או
למרכב, אף על פי שהוא ראוי למשכב, הואיל ולא נגע בו -
הרי זה טהור; שהרי אומרים לו: עמד ונעשה מלאכתנו בכלי
זה. פיצד? כפה סאה³⁶ וישב עליה, כפה ערכה³⁷ וישב עליה,
או שישב על פרכתו או על קלע³⁸ של ספינה וכיוצא בהן - הרי
אלו טהורים. שנאמר: אשר יושב עליו - המיוחד לשיכבה, לא
שואמרים לו: עמד ונעשה מלאכתנו. מפני שקלי זה לא נעשה
לשיכבה. היתה הכלי משמש לשיכבה עם מלאכתו שעושה לה
- הרי זה מתטמא במדרס. כגון הרדיד³⁹ והחלוק⁴⁰ והשולית⁴¹
והתרמל⁴² והחמת⁴³, אף על פי שכל אחד מהן לא נעשה
מתחלה למשכב - הרי הוא משמש את המשכב עם מלאכתו.
וכן כל פיוצא באלו. ובהלכות כלים⁴⁴ אבאר כל הכלים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בזה השגת הראב"ד שם. (25) בין סוס ובין חמור. ולא כדעת רבי יוסי שמחלק בין סוס לחמור. (26) וכל רגל נידונה כמסייע.
ואין זה דומה לזב ישן על חמשה ספסלים שבהלכה ד. נימוק זה אמרו במסכת שבת צג, א. (27) מלשונו משמע שאנו מטהרים
מפני הספק, אולם בגמרא שם דחה את נימוק הספק ופירשו משום מסייע. וצריך עיון. (28) אילמלי הוחזקה טומאה היינו מטמאים
כולם מפני הספק או מפני התערובת, אבל כאן אף אחת אינה מטמאה, מפני שכולן הן מסייע בלבד. [מסגנונו של רבינו אפשר
להבין, שיש כאן שני נימוקים, אבל נראים הדברים, שהסתמך בעיקר על הנימוק שכל רגל היא מסייע שאין בו ממש]. (29) מעבדה
לסחיטת שמן מזיתים או מגרעינים שמנים על ידי לחץ של קורה כבירה. (30) סל של נצרים קלוע כעין שבכה שמניחים בו הזיתים
העומדים לסחיטה. ויש מפרשים שנותנים בו את פסולת הזיתים, אחר שהוציאו מהם מיטב שמנם ועל ידי לחיצת הקורה נפלט
קצת שמן. (31) והזב נישא עליהם. (32) שנותן הכובס על הבגדים, כדי ליישר את קמטיהם. (33) הכסף משנה מפרש, שהכובס
מניח לוח על הבגדים והמכבש עליו. והמדובר כאן, כשהזב לא יושב על הלוח אלא על קצה המכבש שלא כנגד הבגדים. והלוח
עצמו אינו מהודק ביותר לבגדים. (34) רגלי המכבש. (35) ולא נגע. ראה למעלה פרק ו. הלכה ו. כאן הוסיף ביאור והדגשה,
שאפילו דבר הראוי למשכב אם לא נעשה לשם כך אינו מטמא משום משכב. (36) כלי מיוחד למדור בו תבואה וקטניות.
(37) עשויה ללוש בה בצק. (38) מפרש. (39) בגד דק. "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג) מתרגם אונקלוס "ורדידו". ובהלכות
סנהדרין פרק כ"ג הלכה ג כותב רבינו: מעשה באחד שהעביר נוצה של עוף מעל רידר הדיין. ויש מפרשים צעיף של אשה מלשון
נשאו את רדידי (שיר השירים ה, ז). ואם נקבל פירוש זה, יהיה המדובר בצעיף גדול העוטף גם חלק מהגוף. (40) בגד דק
שרוולים. (41) כמו טליתות של מצוה שלנו. (42) ילקוט גדול מחזיק משה קבים (הקב אחד משה בסאה) והרועה נותן שם
חפציו ולפעמים הוא שוכב עליו. (43) ילקוט מחזיק שבעה קבים. (44) מפרק כב ואילך. (1) יבאר אם הסיטה הטומאה את
האדם וחומר בהיט הזב ממגעו, ודין זב שהכניס ידו לאויר כלי חרס, ואם היה קנה אחוז בקמטו והסיט, אם היה הקנה בקמטו
של טהור והסיט, הזב בכף מאזנים וכלי משכב ומושב בכף שנייה, הזב והטהור שישבו על הספסל או עלו באילן או שהגיפו
שניהם הדלת, ודין העלו זה את זה מהבור או שהיו מפשילים בחבלים, וטהור שהיכה זב או איפכא, זב שנישא מקצתו על הטהור
או בהיפך.

ד. זב שהכניס ידו או רגלו לאויר פלי חרס, הואיל ולא נגע בו מתוכו ולא הנידו - הרי זה טהור; שאין הנדה וכיוצא בה מטמאין לאברים.

ה. זב שהיה קנה אחוז בתוך קמטו, והיט והוציא בקצה הקנה אדם או פלי - הרי הן טהורין. שנאמר: וכל אשר יגע בו הזב וידידו לא שטף במים. מפי השמועה למדו, שהכתוב הזה מדבר בהסוט הזב, והוציאו בלשון נגיעה לומר: מה נגיעה - בידיו והדומה לידיו משאר גופו הגלוי אצל הנגיעה, אף הסוט - עד שייטיט בגלוי שבגופו, לא שייטיט בבית הסתרים. היה הקנה בקמטו של טהור והיט בו את הזב - טמא; שהמטיט את הטמא כנושא אותה, וכשם שהנושא בבית הסתרים - טמא, כמו שבארנו בתחלת ספר זה, כך המטיט בבית הסתרים - טמא.

ו. הזב בכף מאזנים, וכלי העשוי למשכב או למרכב בכף שניה כנגדו: כרע הזב - הרי הן ככלים שנגע בהן, שהרי הסיטן; פרעו הן - טמאין משום משכב ונעשו אב, שהרי נשאו הזב וכאלו עמד עליהן. היה בכף שניה שאר הכלים או אכלין ומשקין או אדם, בין שפרעו הן בין שפרע הזב - פלן ראשון לטמא.

ז. הזב והטהור שישבו על הספסל או על הנסר בזמן שהן מחגירין, או שעלו באילן שפחו רע, והוא האילן שאין בעיני עקרו כדי לחק רבע הקב, או שעלו בספה שפחה רע, והוא שנחבא בה ודוחק אותה תזוז בו, או שעלו בסלם מצרי שאינו קבוע במסמר, או שעלו על הכבש ועל הקורה ועל הדלת בזמן שאינן מחברין בטיט - הרי זה טמא, מפני שהן מתנדנדין בהן, וכאלו היט הזב את הטהור שעמו. אבל אם ישבו בספינה גדולה שאינה יכולה להיטיט באדם, או על הנסר או על הספסל בזמן שאינם מחגירין, או שעלו באילן ובספה שפחו יפה, או בסלם מצרי הקבוע במסמר, או בכבש ובקורה ובדלת שמחברים בטיט, אפלו עלו מצד אחד - הרי זה טהור.

ח. זב וטהור שהיו שניהם באחד מגיפין את הדלת או פותחין - הרי זה טהור. היה אחד מגיף ואחד פותח - נטמא. העלו זה את זה מן הבור: אם הטמא העלה את הטהור - טמאהו מפני שהיטו; ואם הטהור העלה את הטמא - נטמא במשאו, כמו שבארנו.

ט. זב וטהור שהיו מפשילין בפתלים, אם היה זה מושף אילף וזה מושף אילף - נטמא. היו אורגין, בין בעומדין בין ביושבין, או טוחנין, או פורקין מן החמור או טוענין: בזמן שמשאן כבד - הרי זה טמא; ואם היה משוי קל - טהור.

י. טהור שהיה מפה את הזב - הרי זה טהור, וזב שהכה את הטהור - טמאהו; שאם ימשף הטהור - והרי הטמא נופל, ונמצא פאלו נשען עליו. ולפיכך אף בגדי הטהור טמאין.

יא. זב שנשא מקצתו על הטהור או טהור שנשא מקצתו על הזב - נטמא. כיצד? אצבעו של זב שהניחה למעלה מן הטהור או הטהור שהניח אצבעו למעלה מן הזב, אף על פי שיש ביניהן אבן או קורה וכיוצא בהם - הרי זה טמא. וכן חבורי הזב שנשאו על הטהור או חבורי טהור שנשאו על הזב - הרי זה טמא, וכאלו נשא כל אחד מהם עצמו של חבורו. ואלו הם החבורים: השנים הצפרנים והשער שלחן. ויראה לי, שטמא זה מדבריהם.

פרק תשיעי

א. דבר שהיה מחבר בארץ או מסמר במסמרים: אם היה כחו יפה וחזק, והקיש עליו הזב, ובעת שהקיש הניד כלי או אכלין ומשקין מכל הנפשות או שהפילן - הרי אלו טהורין; ואם לא היה כחו יפה וחזק אלא מתנדנד, והקיש עליו הזב, והפיל או הניד בכת הנפשות או אכלים ומשקין - הרי אלו טמאין, וכאלו הסיטן, שהרי מכלו נפלו. זה הכלל: כל שנפל מכל הסוט - טמא; מכל הרעדה - טהור. כיצד? הקיש על אילן או ספה שפחו רע, או על סלם מצרי שאינו קבוע במסמר, או על קורה ודלת וכבש שאינם מחברים בטיט, או שהקיש על הנגר על המנועול והמשוט, ובשעה שהקיש הפיל אכלין ומשקין או כלים, אפלו הנידן ולא נפלו - הרי אלו טמאים. אבל אם הקיש על אילן או על ספה שפחו יפה, או על סלם מסמר, או על כבש או על דלת או קורה המחברין בטיט, או על המריש, או על התנור, ובשעה שהקיש הניד כלים או אכלין ומשקין, אפלו הפילן - הרי אלו טהורין. וכן כל כיוצא באלו.

ב. תנור שהיתה הפת דבוקה בו, והקיש על התנור ונפל כפר, אפלו היה תרומה - הרי זה טהור. ואם היה חרס מן התנור מדבק בכפר שנפל, אפלו היה חלין - הרי זה טמא.

ג. אין המשכב או המרכב מטמא פלים או אכלין ומשקין אלא במגע בלבד; אבל אם היו פלים או אכלים ומשקין למעלה מן המדרס או שהיה המדרס למעלה מהן, אפלו לא הפסיק ביניהם אלא ניר, הואיל ולא נגע בהן - הרי אלו טהורין. וכן אם היט המשכב את הפלים או את האכלים והמשקין - הרי אלו טהורין.

ד. הזב והטהור שישבו בספינה קטנה היכולה להמיט באדם אחד, או באסדא, או שרכבו על גבי בהמה, אף על פי שאין בגדיהן נוגעין זה בזה - הרי בגדי הטהור טמאים מדרס, וטמאיתן בספק, שמא דרס הזב עליהן. וכן נדה שישבה עם הטהור במטה - בגדים טמאין מדרס, חוץ מכפה שבראשה. וכן הבגדים שבראש הנס שבספינה טהורין.

ה. הנדחק ברחים שהעובד פוככים בתוכם או זב וכיוצא בו - הרי בגדיו טמאין מדרס. באי זה רחים אמרו? ברחים

1 שְׁמַנְדָּנִין אֶת הַקֶּרֶעַ עַד שֶׁעוֹקְרִין אֶת הָעוֹמֵד כָּאֵן וְדוֹחְפִין
2 אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ. וְדָבָר בְּרוּר הוּא, שֶׁטֶמְאָה זֶה בְּסֶפֶק, שֶׁמָּא
3 נִעְקַר הַטֶּמֶא וְדָרַס עַל בְּגָדֵי הַטְּהוֹר.

יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ב

פרק עשירי

6 א. עַם הָאָרֶץ², אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁנֹו בְּתוֹרָה
7 וּבְמִצְוֹת³ - הָרִי הוּא בְּחֻזַּק טֶמֶא, וּבְגִדֵי מִדְרָס לְטִהָרוֹת⁴.
8 וְאֵם נִגְעוּ בְּגִדֵי בְּאֻלִּין וּמִשְׁקִין - הָרִי הֵן טֶמֶאִין. וְאֵם נִגַּע
9 בְּכָלִי חֶרֶס מְאֻרִּי⁵ - טֶמְאָהוּ. וְשׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה עַל
10 מִגְעָן, אֵף עַל פִּי שֶׁטֶמְאָתָן בְּסֶפֶק⁶. וְאִינָן נֶאֱמָנִין עַל
11 הַטְּהָרוֹת⁷, לְפִי שֶׁאִינָן בְּקִיִּין בְּדִקְדוּקֵי טְהָרוֹת וְטֶמְאֹת.
12 וְלַעוֹלָם הוּא בְּחֻזַּק זֶה וְאִינֹו נֶאֱמָן עַל הַטְּהָרוֹת עַד שֶׁיִּקְבֹּל
13 עָלָיו דְּבָרֵי חִבְרוֹת⁸. וְמָה הֵן דְּבָרֵי חִבְרוֹת שֶׁיִּקְבֹּל עָלָיו?
14 שֶׁיְהִי נִזְהָר בְּטֶמְאֹת שְׁלָא יִטְמָא בְּהֶן⁹, וּבְטְהָרוֹת שְׁלָא יִטְמָא
15 אוֹתָם¹⁰, וְיִזְהָר בְּנִטְלַת יָדַיִם וּבְטְהָרָתָן, וְשְׁלָא יִקַּח מֵעַם
16 הָאָרֶץ דְּבָר לַח¹¹, וְלֹא יִתְאַרֵחַ אֶצְלוֹ¹², וְלֹא יֵאָרְחוּ אֶצְלוֹ
17 בְּכִסּוּתוֹ¹³.

18 ב. הֵבֵא לְקַבֵּל דְּבָרֵי חִבְרוֹת חוּץ מִדְּבָר אֶחָד מֵהֶן - אִין
19 מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רְאִינוּהוּ שְׁנוֹהֵג¹⁴ בְּצִנְעָה בְּתוֹף בֵּיתוֹ¹⁵ -
20 מְקַבְּלִין אוֹתוֹ וְאַחֵר כֹּף מְלַמְּדִין אוֹתוֹ עֲסָקִי טֶמְאָה וְטְהָרָה;
21 וְאֵם לֹא רְאִינוּהוּ שְׁנוֹהֵג בְּצִנְעָה בְּבֵיתוֹ - מְלַמְּדִין אוֹתוֹ
22 וְאַחֵר כֹּף מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. וּמְקַבְּלִין אוֹתוֹ תַּחֲלָה לְטְהָרַת

הַיָּדַיִם¹⁶, וְאַחֵר כֹּף מְקַבְּלִין אוֹתוֹ לְטְהָרוֹת¹⁷. וְאֵם אָמַר:
אִינִי מְקַבֵּל אֲלָא לְטְהָרַת הַיָּדַיִם¹⁸ - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. קִבֵּל
לְטְהָרוֹת וְלֹא לַיָּדַיִם - אֵף לְטְהָרוֹת אִין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ.
כְּשֶׁמְקַבְּלִין אוֹתוֹ, חוֹשְׁשִׁין לוֹ¹⁹ כֹּל שְׁלִשִׁים יוֹם עַד שֶׁיִּלְמַד
וְיִהְיֶה רְגִיל בְּטְהָרוֹת; וְאַחֵר שְׁלִשִׁים יוֹם מִשְׁיַקְבֵּל דְּבָרֵי
חִבְרוֹת הָרִי בְּגִדֵי טְהוֹרִין, וְכָל אֲכָלִיו וּמִשְׁקָיו טְהוֹרִין,
וְנֶאֱמָן עַל כָּל הַטְּהָרוֹת, כְּשֶׁאֵר כָּל הַחִבְרִים, וְאֵף עַל פִּי
שֶׁאִינוֹ תַלְמִיד חֶכֶם.

ג. תַּלְמִידֵי חֶכְמִים הָרִי הֵן בְּחֻזַּק טְהָרָה, נֶאֱמָנִין וְאִינָן
צְרִיכִין לְקַבֵּל דְּבָרֵי חִבְרוֹת. אֲבָל מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִהְגוּ
כְּהֻנִּים סְלוּסוֹת²⁰ בְּעֶצְמָן, שְׁלָא יְהוּ מוֹסְרִין טְהָרוֹת אֶפְלוֹ
לְתַלְמִידֵי חֶכְמִים עַד שֶׁיִּקְבֹּל עָלָיו דְּבָרֵי חִבְרוֹת.
ד. זֶקֶן²¹ וְיוֹשֵׁב בִּישֻׁכָּה²² אִינוֹ צְרִיף לְקַבֵּל, שֶׁכֶּכֶר קִבֵּל
כְּשֶׁעָה שֶׁיִּשְׁכַּב²³.

ה. הַמְקַבֵּל דְּבָרֵי חִבְרוֹת - צְרִיף לְקַבֵּל בְּפָנֵי שְׁלִשָּׁה חִבְרִים.
וּבְנֵי וּבְנֵי בֵיתוֹ אִינָן צְרִיכִין לְקַבֵּל בְּפָנֵי שְׁלִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מְלַמְּדִין וּמְגִלִּין בְּדֶרֶךְ טְהָרָה. וְאַשְׁתׁ חִבְרָה וּבְנֵי וּבְנֵי בֵיתוֹ
וְעַבְדֵּי - הָרִי הֵן כְּחִבְרָה. וְחִבְרָה שְׁמָת - אֲשֶׁתוֹ וּבְנֵי וּבְנֵי
בֵיתוֹ בְּחֻזַּק חִבְרִים עַד שֶׁיִּחְשְׁדוּ²⁴.

ו. אֲשֶׁת עַם הָאָרֶץ אוֹ בֵּיתוֹ שֶׁנִּשְׁאָת לְחִבְרָה, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר
לְחִבְרָה - הָרִי אֵלָיו צְרִיכִין לְקַבֵּל עָלֵיהֶן דְּבָרֵי חִבְרוֹת
כְּבִתְחִלָּה²⁵. אֲבָל אֲשֶׁת חִבְרָה אוֹ בֵּיתוֹ שֶׁנִּשְׁאָת לְעַם הָאָרֶץ,
וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר לְעַם הָאָרֶץ - אִין צְרִיכִין לְקַבֵּל דְּבָרֵי
חִבְרוֹת כְּבִתְחִלָּה²⁶.

1 יבאר עם הארץ אם הוא בחזקת טמא ומה היא טומאתו ועד מתי הוא בחזקה זו, הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד, ודין מי הוא הצריך לקבל דברי חבירות ועם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות והיו לו טהרות כשהיה עם הארץ, ודין אם נשאל החבר על טהרותיו, וחבר שנעשה מוכס או גבאי למלך, עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד או חבר שנחשד על טהרות. (2) בתקופת המשנה הגדירו תלמידי חכמים את עצמם כ"חברים" המשתייכים לחברה נאמנה (רבינו בפירושו לדמאי פרק ב משנה ג) והיו מתרחקים מאנשים ריקים מתורה שלא נוהרו ביותר בדקדוקי מצוות שונים, וקראו להם "עם הארץ". (3) מקיים כל המצוות אפילו אותן שנחשדו עליהן עמי הארץ. (4) בחגיגה יח, ב שנינו: "בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" (שנוהרים מלאכול חולין שנטמאו, אף על פי שאין בזה כל איסור). ובחולין לה, ב נימקו: שמא ישבה עליהם אשתו נידה. (5) כלומר, מתוכו (ראה למעלה פרק ח הלכה ד). אבל אם נגע בגבו לא טמאהו, שכלי חרס אינו מיטמא מגבו (מצידו החיצון). (6) וכלל בדינו שאין שורפים תרומה וקדשים שנפסלו או נטמאו מספק, בבגדי עם הארץ החמירו. מקור הדין במסכת טהרות פרק ד משנה ה: "על שישה ספיקות שורפים את התרומה וכו' ועל ספק בגדי עם הארץ" פירוש, על בגדי עם הארץ שנגעו וודאי בתרומה ונטמאה מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נידה. (7) לומר שלא נטמאו. (8) להזיהר בכל הדברים שחבר (תלמיד חכם) נוהר בהם. (9) שלא לצורך. (10) שלא יגע בהן כשהוא טמא. (11) שהוכשר לקבל טומאה ואולי נטמא, אבל אוכל שלא הורטב מעולם אינו מקבל טומאה. ונאמן עם הארץ לומר שפירות אלו לא נתלחלו מעולם. משנה דמאי פרק ב, ג. ושם שנינו שלא ימכור לעם הארץ לח יבש. ורבינו השמיט דין זה מפני שמשנה זו נוקטת שיטת בית שמאי, שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל, אבל דעת בית הלל (שם פרק ו משנה ו) שמוותר. ורבינו בפירושו שם כתב: "וזהו היא משנה אחרונה והלכה כן". וכן פסק בפרק ט"ז מהלכות טומאת אוכלים הלכה ט. (12) שמא יגע בו או בבגדיו ויטמאהו. (13) שלפעמים יושבים עליה ושמה ישבה עליה אשתו נידה, כאמור למעלה. (14) מנהגי חבירות. (15) במקום שאנשים מן החוץ אינם מתבוננים במעשיו ואין לחשוש ששכונתו לרמותו (16) שיטול ידידו לסעודה לפני נגיעה בתרומה. שסתם דיים הן שניות לטומאה ופוסלות את התרומה. (17) להחזיק כל טהרותיו כטהרות של חברים. (18) מפני שצריך אכילת חולין בטהרה היא נטילת הידים ואם קיבל עליו נטילתן, הרי לא השאיר דבר שלם. ומה שאמרנו למעלה שאם שיר דבר אחד אין מקבלים אותו, המדובר, כששיר דבר שלם. (19) אין סומכים עליו מפני שטרם התורגל לשמור כהלכה. (20) מעלה יתירה. (21) תלמיד חכם. (22) בישיבת חכמי תורה. (23) שאין מכניסים אדם לישיבה שלא קיבל עליו דברי חבירות ולפיכך אפילו אחר חורבן בית המקדש לא הצריכוהו קבלה. (24) שיפול עליהם חשד מבוסס שאינם זהירים בטהרות. (25) בגמרא שם וכן בתוספתא דמאי פרק ב הלכה ב הגירסה "בתחילה" כלומר, לפני שמוסרים להם טהרות צריכים לקבל דברי חבירות, שהרי מעולם לא נוהרו בזה. (26) גם כאן הגירסה בתוספתא ובגמרא: בתחילה. ובתוספתא מסתיימת הלכה זו: "הרי

ז. עם הארץ שקבל עליו דברי חבירות, והיו לו טהרות
כשהיה עם הארץ, ואמר: אני יודע ודאי שלא נטמאו, בזמן
שנתעסקו בהן אחרים²⁷ - הרי הן אסורות במקדש²⁸; ואם
הוא בעצמו נתעסק בהן - הרי הן מתרות לו²⁹ ואסורות
לכל אדם³⁰. ונשאל החבר על טהרותיו ומוצה בהן טהרה
לעצמו, ואין חושדין אותו בכך³¹.
ח. חבר שנעשה גבאי³² למלך או מוכסן³³ וכיוצא בהן -
דוחין אותו מחבירותיו. פרש ממעשיו הרעים - הרי הוא ככל
אדם, וצריך לקבל דברי חבירות כבתחלה³⁴.
ט. עם הארץ שקבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד
- אינו חשוד אלא לאותו דבר. וכל החשוד לחמור - נחשד
על הקל; לקל - לא נחשד לחמור.
י. חבר שנתעסק³⁵ על הטהרות, בגון שמכר אכלין טמאין
בחזקת שהן טהורין - הרי זה אינו נאמן לעולם, עד שיודע
שחזר בתשובה גמורה³⁶.
יא. החשוד על השביעית או על התרומה שמכרן לשם חלין
- הרי זה חשוד על הטהרות; שנתעשר על דבר של תורה
- הרי הוא חשוד על דברי סופרים, והאכלין הטמאין אין
מטמאין אחרים אלא מדבריהן³⁷, כמו שיתבאר. וכל החשוד
על דבר - נאמן להעיד בו לאחרים ולדון בו לאחרים. חזקה
היא, שאין אדם חוטא כדי שיהנו בו אחרים.

פרק אחד עשר

א. כבר בארנו, שעמי הארץ נאמנים הן על טהרת פרת
החטאת. מפני חמרתה אין מוללין בה. וכן נאמנים הן על
טהרת יין ושמן של נסכים. אם אמר: טהור הוא - הרי זה
בחזקת טהרה. מפני חמרתו נזהרין בו. וכן נאמנים הן על
התרומה בשעת הגתות והפדים, מפני שכל העם מטהרין
עצמן וכליהן כדי לעשות יינם ושמןם בטהרה. עברו הגתות
והפדים - אינן נאמנים.
ב. כהן שהביא לו עם הארץ חבית יין או שמן של תרומה
- לא יקבלנה ממנו, מפני שהיא בחזקת טמאה. הניחה עם
הארץ אצלו עד גת הבאה והביאה לו - יקבלנה ממנו, אף
על פי שהוא יודע שהיא של אשתקד; שלא גזרו עליהם
טמאה בשעת הגתות והפדים.
ג. עם הארץ שנעל בית ברו או גתו בשעה שגמרו העם
לדרך והולידו את המפתח מיד לכהן, אף על פי ששהה כמה

ימים אחר שעברו הגתות - הרי הפהן בא ופותח בפניו
ומטבילו ודורף ונוטל תרומה בטהרה. ואם לא עשה כן -
לא יטל תרומה מעם הארץ אלא זיתים וענבים שאינן
מכשרין, שאינן מקבלין טמאה.
ד. הביא לו עם הארץ חבית של תרומה בשאר ימות השנה
ואמר: הפרשתי בתוכה קדש, אפלו רביעית - מתוך שנתאמן
על טהרת הקדש נאמן על הכל. אפלו בשעת הגתות
והפדים, שעמי הארץ נאמנים על התרומה, אינן נאמנים על
הפלי הריקם לומר שהוא טהור לתרומה. וכן אין נאמנים
לעולם על כלי ריקם לומר שהוא טהור לקדש.
ה. כלי שהיה בתוכו יין או שמן וראינו עם הארץ יושב
ומשפרו כדי להוציא ממנו נסכים - הרי הוא נאמן על
טהרת הפלי, ואפלו קדם לגתות ולפדים בשבועים יום; אבל
קדם לשבועים - אינן נאמנים. כמה דברים אמורים? בשאר
ארץ ישראל; אבל בירושלים נאמנים על כלי חרס הריקם
לומר שהוא טהור לקדש לעולם, בין פלים דקים בין פלים
גסים, בין מלאין בין ריקנים - הרי הוא נאמן על הפלי, אף
על פי שהמשקין שבתוכו טמאין. אפלו היה בגדו, שהוא
מדרס, בתוף הפלי - הרי הפלי בחזקת טהרה לקדש. ומפני
מה הקלו בהם? מפני שאין עושין כפשוטן בירושלים.
ו. מן המודיעית ולפנים - נאמנים על כלי חרס; מן
המודיעית ולחוץ - אינן נאמנים. והמודיעית עצמה -
פעמים כלחוצ ופעמים כלפנים. כיצד? היה חבר נכנס ועם
הארץ יוצא וכלי חרס בידו - הרי זה נאמן במודיעית לומר
שהוא טהור לקדש; היו שניהן נכנסין או שניהן יוצאין -
אינו נאמן עד שיהא לפנים מן המודיעית.
ז. קדר שהביא קדרות והניחן לפנים מן המודיעית, ובאו
הלוקחין והוא אומר להן שטהורות הן: לקח קדרה ונכנס
בה - הרי היא טהורה לקדש אבל לא לתרומה, כמו
שבארנו; לקח קדרה ויצא בה חוץ למודיעית - הרי זו
טמאה בין לקדש בין לתרומה. אף על פי שהן הם הקדרות
והוא הקדר עצמו, אינו נאמן אלא לפנים מן המודיעית.
ח. הלוקח כלי חרס מן הפכשן בכל מקום - הרי אלו
טהורין בין לקדש בין לתרומה, ואין אומרים שמא נגע בהן
עם הארץ. ואפלו לקח מן הסדר הראשון, ואף על פי
שהפכשן פתוח וכבר נלקח חציו; שלא גזרו טמאה על
פלים שבפכשן.

הן בחזקתן עד שיחשדו", כמו באשת חבר שמת ובניו ועבדיו. (27) לא חברים והוא סומך על דבריכם שלא נטמאו. (28) אינו יכול לסמוך עליהם. (29) לעצמו נאמן. (30) אינו נאמן להחירי לאחרים טהרות שנגע בהם לפני שקיבל דברי חבירות. (31) שיטתה את הטמא. (32) לגבות מסים. (33) גובה מכס. (34) "חזרו לומר, פירש (מגבאותו ומוכסנותו) הרי הוא ככל אדם". (35) רבינו מדמה זה לדין טבח שמכר בשר טריפה ואמר שהוא כשר. (36) רבינו שם מבאר מה היא תשובה גמורה: "שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או יוציא טריפה לעצמו (בבהמה שלו) בדבר חשוב". (37) אפילו אוכלים שנגעו באב הטומאה ונעשו ראשון לטומאה אינם מטמאים אחרים מן התורה, אבל אדם וכלים ראשונים מטמאים אוכלין ומשקין מן התורה. (1) יבאר הדברים שעם הארץ נאמן עליהם, ואם הביא הבית של תרומה ואמר בתוכו יין או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשמרו להוציא ממנו נסכים, המקומות שהם נאמנים על הכלים, וטומאת עם הארץ ברגל מה דינה, טבילת כל כלי המקדש במוצאי יום טוב, ועם הארץ שאמר טהור אני מטומאת מת אם נאמן.

ג. המוסר מפתח ביתו לעם הארץ - כל שפבית טהור, שלא
מסר לו אלא שמירת המפתח.
ד. המניח כליו בחלונות של מרחץ ונעל עליהם, אף על
פי שנמתן המפתח לעם הארץ - כליו טהורין. וכן אם חתם
על החלון או עשה לו סימן, אפלו מצא החותם מקלקל -
הרי כל אלו טהורין.
ה. המניח עם הארץ בתוך ביתו לשמרו ולשב הוא מרחוק:
בזמן שהוא רואה את הנכנסין ואת היוצאין - הרי כל
שפבית מן האכלין והמשקין וכלי חרס שאינו מקף צמיד
פתיל טמאין, אבל המשפכות והמרחכות וכלי חרס המקף
צמיד פתיל טהורין; ואם אינו רואה לא את הנכנסין ולא
את היוצאין - כל שפבית טמא. אפלו היה כפות או כרות
ידיים ורגלים - הכל טמא, מפני שהן ברשות עם הארץ.
ו. חבר שהיה ישן בביתו של עם הארץ, והיו כלים
מקפלים ומנחין תחת ראשו, וסגדלו וחביתו לפניו - הרי
אלו טהורין, מפני שהן בחזקת שמירת בעליהן, ולא יגע
בהן עם הארץ, שהרי הוא אומר: עתה יעור ויביט בי.
ז. עם הארץ ששאל מחבר מטה שישן עליה וישן עליה
בתוך ביתו של חבר - אין טמא אלא אותה המטה ועד
מקום שהוא יכול לפשט את ידו מאותה המטה ולגע.
ח. חבר שאמר לעם הארץ: שמר לי פרה זו שלא תכנס
לפית או שלא תשבר את הכלים - הרי הפית והכלים
טהורים, שלא מסר לו אלא שמירת הפרה. אבל אם אמר
לו: שמר לי בית זה שלא תכנס בו הפרה, וכלים אלו שלא
תשברם - הרי הן טמאין.
ט. המניח עם הארץ בתוך ביתו ויצא: הניחו ער ומצאו
ער, ישן ומצאו ישן, או שהניחו ער ומצאו ישן - כל
שפבית טהור; הניחו ישן ומצאו ער - כל מקום הקרוב
ממנו שהוא יכול לפשט את ידו ולגע בו טמא. וכן המניח
אמנין בתוך ביתו - אין טמא אלא עד מקום שיכולין לפשט
את ידיהן ולגע, ואין אומרים: שמא עלו על גבי פסא או
על סלם ונגעו בכלי או באכלין התלוין למעלה בפתל.
י. אשת חבר שהניחה אשת עם הארץ טוחנת בתוך ביתה,
אפלו פסקה הרחים ואפלו היו שתים - אין טמא אלא
מקום שיכולין לפשט את ידן ולגע, ואין אומרים: שמא
האחת טוחנת והשניה בלשה כל שפבית ושמא נתלת
ועלתה במקומות הגבוהות.
יא. האשה שנכנסה להוציא פת לעני, יצאת ומצאתו עומד
בצד פירות, אפלו תרומה - הרי הן טהורות, שאין חזקתו
לגע שלא ברשות. וכן האשה שיעצה ומצאה אשת עם
הארץ חותה גחלים מתחת הקדרה - הרי הקדרה טהורה.

ט. טמאת עם הארץ ברגל כטהורה היא חשוכה, שכל
ישראל חברים הן ברגלים, וכליהם כלם ואכליהם ומשקיהן
טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל.
לפיכך הן נאמנים כל זמות הרגל בין על הקדש בין על
התרומה. משעבר הרגל חוזרין לטמאתן.
י. הפותח חביתו ברגל והמתחיל בעסותו ועבר הרגל - הרי
שאר החבית ושאר העסה בחזקת טמאה, שהרי נגעו בו
עמי הארץ. ואף על פי שלא נגע בה אלא בזמן שהוא
כחבר - אינה טהורה אלא בימי הרגל בלבד.
יא. אחר הרגל במוצאי יום טוב היו מטבילין כל הכלים
שהיו במקדש, מפני שנגעו בהן עמי הארץ ברגל בשעת
החג. ולפיכך היו אומרים להן: אל תגעו בשלחן, בשעה
שמראין אותו לעולי רגלים, כדי שלא יהיה טמא במגעו
אחר הרגל, ונמצא צריך טבילה והעבר שמש, ונאמר בלחם
הפנים: לפני תמיד. וכל הכלים היו טעונים טבילה והעבר
שמש, חוץ ממוזבח הזהב ומזבח הנחשת, מפני שצפונייהן
כבטלן לגביהן.
יב. עם הארץ שאמר: טהור אני מטמאת מת, או שאמר:
כלי זה טהור מטמאת מת - נאמן, ומטבילין אותו משום
טמאת עם הארץ בלבד, וצריך הערב שמש ואינו צריך
הוצאה במה דברים אמורים? בששאלו ואמר טהור הוא;
אבל הלוקח כלי סתם מרשות עם הארץ - חוששין לו שמא
טמא מת הוא, ומזין עליו שלישי ושביעי ככל הכלים
הנמצאים בכל מקום חוץ לירושלים; שלא גזרו טמאה על
הכלים הנמצאים בירושלים, כמו שיתבאר בטמאת
הספקות.

פרק שנים עשר

א. המפקיד כלים אצל עם הארץ או שנתן כלי לאמן עם
הארץ - הרי אלו טמאים טמא מת וטמאין מדרס. ואם
מפירו שהוא אוכל בתרומה - טהורים מטמא מת אבל
טמאים מדרס, מפני שאשתו נדה יושבת עליהם שלא
מדעתו, שהרי אין נזהרין מן הטמאות בבתי עמי הארץ.
ב. המניח כליו בפני עם הארץ ואמר לו: שמר לי את אלו
טהורין - הרי אלו טמאין מדרס וטהורין מטמא מת. הניח על
פתפו - טמאין מדרס וטמא מת. שכח כליו בבית הפנסת -
הרי הן טהורין, שאינו רשות עם הארץ גמורה. הניח כליו
במרחץ ובא ומצאן כמות שהן - טהורין. ומלמדין אותו
שלא יעשה כן. הניח גתו ובורו, אף על פי שנכנס לעיר
ובא ומצא עם הארץ בצדו - טהורין, מפני שאין לו רשות
שיכנס.

או הניח טהרות בגגו - הרי כל מקום שיכול עם הארץ
לפשוט את ידו ולגע בחדקת טמאה.
כ. שתי חצרות זו לפניו מזו, הפנימית של חבר והחיצונה
של עם הארץ - חבר מניח שם כלים ושוטח שם פרות אף
על פי שיד עם הארץ מגעת לשם, מפני שנתפש עליו כגנב.
כא. חצר החלוקה במסיפס, וחבר בצד זה ועם הארץ בצד
זה - טהרותיו טהורות אף על פי שיד עם הארץ מגעת,
מפני שהם ברשות החבר.
כב. חבר שנפל דליו לתוך בורו של עם הארץ והלך
להביא במה יעלנו - הרי זה טמא, מפני שהניח ברשות עם
הארץ שעה אחת.
כג. אשת עם הארץ שננסה לתוך ביתו של חבר להוציא
בנו או בתו או בהמתו של חבר - כל שבפית טהור, מפני
שננסה שלא ברשות. קדר חבר שהניח קדרותיו למכר
וירד לשותות - הרי הפנימיות טהורות והחיצונות טמאות.
במה דברים אמורים? בשהניחן סמוך לרשות הרבים, מפני
שהעוברים והשבים נוגעים בחיצונות בשעת הליכה; אבל
היו רחוקות מרשות הרבים: אם היו כלי אמונתו בידו -
הכל טמאות, מפני שכליו מוכיחין שהניחו למכר וירד הכל
ממשמשות בזה; אין כלי אמונתו בידו - הכל טהורות,
חזקתן שלא נגע בהן אדם. חבר שהניח אכלין ומשקין על
פתח חנותו ונכנס - הרי אלו טמאים, מפני שהעוברים
והשבים ממשמשין בהן.

יום שלישי ד' מרחשון ה'תשע"ב

פרק שלשה עשר

א. כהן² שטהר כלי לגת זו והניח לגת הבאה - הרי אלו
בחדקת³; שאין עמי הארץ נוגעין בכלים של כהן זה שהן
בתוך גתו, מפני שהוא אוכל טהרות⁴. אבל של ישראל⁵
טמאות, עד שיאמר: בלבי היתה לשמור עם הארץ שיכנס
לגת שלא יגע בכלים.
ב. הרוצה לעשות יינו בטהרה באמנין עמי הארץ - הרי
זה מטביל את הבוצרים⁷. וכן אם היה עושה שמן - מטביל
את הבדדיו⁸. וצריך לעמד על האמנים עד שיתבטלו בפניו,

יב. גבאי מלכות שנכנסו לתוך הפית למשפן - כל שבפית
טמא. אם יש עמהם עובד כוכבים - נאמנים לומר לא
נגענו, מפני שאימת העובד כוכבים עליהן. במה דברים
אמורים? בזמן שיש שם עדים שנכנסו או שהיה המשפן
בידם; אבל אם אמרו הן מעצמן: נכנסנו אבל לא נגענו -
נאמנים, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.
יג. הגנבים שנכנסו לתוך הפית - אין טמא אלא מקום
רגלי הגנבים, מפני שהן מפחדין מלבלש אלא (דבר)
שנוטלין במזמן. ומה הן מטמאין במקום הליכתן? האכלין
והמשקין וכלי חרס הפתוחים; אבל המשפכות והמרכבות
וכלי חרס המקפין צמיד פתיל - טהורין. ואם יש עמהן
עובד כוכבים או אשה - הכל טמא.
יד. הגבאים והגנבים שעשו תשובה והתחזירו מעצמן, לא
מחמת יראה, ואמרו: לא נגענו בכל מה שהיה בפית
כשנכנסו - הרי אלו נאמנים ואפילו על מקום רגליהן.
טו. המניח את ביתו פתוח ומצאו פתוח או שמצאו נעול,
אפילו הניחו נעול ומצאו פתוח, ולא נגב ממנו כלום - כל
שבפית טהור; שאני אומר: הגנבים פתחוהו ונמלכו והלכו
להם ולא נכנסו.
טז. קרדם שאבד בפית, או שהניחו בזוית זו ובא ומצאו
בזוית אחרת - הפית טמא; שאני אומר: אדם טמא נכנס
לשם ונטלו.
יז. הדר עם עם הארץ בחצר ושכח כלים בחצר, אפילו
חביות מקפות צמיד פתיל או תנור מקף צמיד פתיל - הרי
אלו טמאין, עד שיעשה לתנור מחיצה גבוהה עשרה
ספחים, כדי שלא יהא ברשות עם הארץ.
יח. חבר שהיתה לו מחיצה או ספה לפני פתחו של עם
הארץ, או שהיתה מחיצה או ספה של עם הארץ לפני
פתחו של חבר - כלים שבספה או כלים שבמחיצה טמאים,
מפני שיש לשם עם הארץ בספה זו או במחיצה זו רשות.
יט. חבר שהיה גגו למעלה מגגו של עם הארץ - הרי זה
שוטח שם כלים ומניח טהרות והן בחדקתן, אף על פי ששם
הארץ יכול לפשוט ידו ולגע. וכן בעובד כוכבים אינו חושש
לא משום טמאה ולא משום יין נסוף. היו הגגות זה בצד
זה או שהיה גגו של עם הארץ למעלה, ושטח החבר כלים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר כהן שטיהר כליו לגת זו והניחם לגת הבאה, הרוצה לעשות יינו או שמנו בטהרה באומנים עמי הארץ, הבדדים והבוצרים שנמצאת טומאה לפניהם אם נאמנים לומר לא נגענו, המטהר הבדדים והכניסם לבית הבר ונעל בפניהם, חמרי ופועלי טעונים טהרות ועברו לפניו והפליגו ממנו, חבר שהיה לבוש חלק ועטוף בטלית ומהלך ואמר בדעתי היה לשמור החלוק ולא הטלית, ודין היה משתמש מן החבית בטהרה בחזקת חולין ונמצאת תרומה, נתחלפו לה כלים של חול בכלים של שבת ולבשם, חבר שהניח טהרות או כלים ומת, ומי שאמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך, ודין היה עושה עמו בטהרה ולאחר זמן אמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו. (2) טהרות פרק ז משנה ז ושם כתוב סתם "המניח" ורבינו מפרש שהמדובר, בכהן המקבל לתוך כליו יין תרומה מעם הארץ והשאר כליו בגיתו של עם הארץ, אולם הר"ש והרא"ש גורסים: "בגוי כליו טהורים". ופירשו שאין חוששים לייין נסך, אבל לטומאה חוששים. (3) בחזקת טהרה. (4) עם הארץ יודע שהכהן אוכל טהרות ויזהר, שלא לנגוע בכליו. (5) חבר. (6) שמתי לב ושמרתי. (7) הקוטפים את הענבים מן הגפנים, שהענבים מקבלים טומאה משעת בצירתם מפני שהוכשרו במשקה היוצא מעצמו מן הענבים. (8) שדורכים את הזיתים בבית הבר ואז כבר הוכשרו, אבל מוסקי (קוטפי) הזיתים אינם צריכים טבילה, שהרי הזיתים לא הוכשרו ומעט המוהל הנסחט בסלים אינו מכשיר. לקמן יתבאר שאוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו באחד משבעת המשקין (הלכות טומאת אוכלין פרק א הלכה א).

מִשְׁמֵר תְּרוּמָה לְמִשְׁמֵר חֲלִין. וְאִם אָמַר: בְּלִבִּי הָיָה לְשִׁמְרָה
אֶפְלוּ מִדְּבַר הַפּוֹסְלָה - הָרִי זֶה מִתְּרַת בְּאֻכְלָהּ. נִתְחַלְפוּ לוֹ
כָּלִים שֶׁל שִׁבְת כְּכָלִים שֶׁל חָל וּלְבָשָׁן - נִטְמָאוּ, שְׂאִינוּ מִשְׁמֵר
כָּלִים שֶׁל חָל כְּכָלִים שֶׁל שִׁבְתָּ. ²⁹ מַעֲשֶׂה בְּשִׁתִּי נָשִׁים חֲבֵרוֹת
שֶׁנִּתְחַלְפוּ לָהֶן כְּלִיָּהֶן בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, וְכֵּן מַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים
וְטָמְאוּ הַכֹּל. ³⁰ אֶפְלוּ נִפְלָה מִעֲפָרְתָּהּ ³¹ מִמֶּנָּה וְאָמְרָה לְחֵבֶר:
תִּנֶּה לִּי, וְנִתְּנָה לָהּ - נִטְמָאת. גִּזְרָה שְׂמָא יִתְּנָה לָהּ עִם הָאֶרֶץ,
אוֹ שְׂמָא יִהְיֶה הַחֵבֶר מִשְׁמֵרָה; שְׂאִין אֲדָם מִשְׁמֵר כָּלִים שְׂאִין
שֶׁלֹּו כְּכָלִיו, אֲלֵא אִם כֵּן הוֹדִיעַ שְׂמָמָה עָלָיו.
ז. חֵבֶר שְׂמָת וְהִנִּיחַ טְהוֹרוֹת ³² - הָרִי אֵלֹו טְהוֹרוֹת ³³. הִנִּיחַ
כָּלִים - הָרִי הֵן טָמְאִים ³⁴; שְׂאִין אוֹמֵר: שְׂמָא ³⁵ נִטְמָאוּ וְהָיָה
עָלֵיהֶם בְּשִׁלְשִׁי וְלֹא הָיָה עָלֵיהֶם בְּשִׁבְעִי ³⁶, אוֹ שְׂמָא הָיָה
עָלֵיהֶם בְּשִׁבְעִי וְעָדִין לֹא הִטְבִּיל ³⁷, אוֹ שְׂמָא לֹא הָיָה עָלֵיהֶם
בְּשִׁבְעִי ³⁸ כָּל עָקֶר.
ח. מִי שְׂאֵמַר לוֹ עַד אַחַד: נִטְמָאוּ טְהוֹרוֹתֶיךָ, וְהָלָה שׁוֹתֵק -
הָרִי זֶה נִטְמָא וְהָרִי הֵן טָמְאוֹת. וְאִם הִכְחִישׁוּ וְאָמַר: לֹא נִטְמָאוּ
- הָרִי הֵן בְּחֻקְתָּן, עַד שִׁיעִידוֹ שְׁנַיִם. הָיָה עוֹשֶׂה עֲמוּ ³⁹
בְּטְהוֹרוֹת אוֹ בְּזָבָחִים, וְלֹאחֵר זֶמֶן מִצָּאוּ וְאָמַר לוֹ בְּשִׁעֶה שְׂפָגַע
בּוֹ: טְהוֹרוֹת שְׂעִשְׁתִּי עִמָּךְ נִטְמָאוּ וְזָבָחִים שְׂעִשְׁתִּי עִמָּךְ
נִתְפָּגְלוּ - הָרִי זֶה נִטְמָא. אֲבָל אִם פָּגַע בּוֹ וְלֹא אָמַר לוֹ כְּלוֹם,
וְאַחֵר כֶּךָ פָּגַע בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה וְאָמַר לוֹ - אֵינוֹ נִטְמָא, אֲלֵא הָרִי
זָבָחִיו בְּחֻקְתָּ פְּשׁוּרוֹת וְטְהוֹרוֹתָיו בְּחֻקְתָּ טְהוֹרָה.
בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִינָן

הלכות שאר אבות הטמאות

יש בכללן שלש מצות עשה, וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת
נבלה. (ב) דין טמאת שרץ. (ג) דין טמאת שכת זרע.
ועבודה זרה מטמאה בשרץ, וטמאתה מדברי סופרים.
ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

שְׁהָרִי אֵינָן יוֹדְעִים⁹ הַלְכוֹת טְבִילָה וְחֻצִיצָה¹⁰. יֵצְאוּ חוּץ
לְפֶתַח בֵּית הַבַּד וְנִפְגּוּ אַחֲרֵי הַגֶּדֶר וְחִזּוּ - הָרִי אֵלֹו
בְּטְהוֹרָתָן. עַד כַּמָּה יִרְחִיקוּ וְהֵם טְהוֹרִין? עַד כַּדִּי שְׂמָא יִסְתָּרוּ
מִעֵינָיו. אֲבָל אִם נִסְתָּרוּ מִעֵינָיו - חִזּוּ לְטָמְאָתָם, עַד
שִׁיטְבִילֵם פַּעַם אַחֲרָת וַיִּעָרִיב שְׂמִשָּׁן.
ג. הַבְּדִדִין וְהַבּוֹצָרִים שֶׁנִּמְצְאוּ טָמְאָה לְפָנֵיהֶן - נִטְמָאִין
לֹוֹמַר לֹא נִגְעוּ. וְכֵן בְּתִינוּקוֹת שְׂלֵהֶם¹¹.
ד. הַמִּטְהַר אֶת הַבְּדִדִין וְהַכְנִיסָן לְבֵית הַבַּד וְנָעַל עָלֵיהֶן,
אִם הָיוּ שָׁם כָּלִים שֶׁנִּטְמָאוּ בְּמִדְרָס - הָרִי בֵית הַבַּד כְּלוֹ
טָמָא, שְׂמָא נִגְעוּ בְּאוֹתָן כְּכָלִים¹². וְאֶפְלוּ רָאָה אוֹתָם מִקֶּדֶם
נִזְהָרִין מֵאוֹתָם הַכָּלִים מִפְּנֵי טָמְאָתָן - הָרִי בֵית הַבַּד טָמָא,
שְׂמָא הַסִּטּוּ ¹³וְהֵן מְדַמִּין שְׂאִין הַמִּסִּיט טָמָא, שְׂאִין עִמִּי
הָאֶרֶץ בְּקִיאִין בְּטָמְאָת הַסִּט ¹⁴.
ה. הָיוּ חֲמִרִיו ¹⁵וּפְעֻלָּיו טוֹעֲנִין טְהוֹרוֹת וְעוֹבְרִין לְפָנָיו, אִף
עַל פִּי שֶׁהִפְלִיגוּ ¹⁶חֵר מִמִּיל ¹⁷ - הָרִי אֵלֹו טְהוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
בְּחֻקְתָּ שֶׁהוּא שׁוֹמְרָן, וְהֵן מִפְּחָדִין לִגַּע וְאוֹמְרִים: עֲכָשׁוּ
יָבֹוא ¹⁸, שְׁהָרִי הוּא אַחֲרֵינוּ. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם: יֵצְאוּ וְאֵינוֹ
אֲבֹא אַחֲרֵיכֶם ¹⁹ - כִּינֵן שֶׁנִּתְכַּסּוּ מִעֵינָיו הָרִי הֵן טָמְאוֹת ²⁰.
ו. חֵבֶר שֶׁהָיָה לְבוֹש בְּחֻלּוֹק וְעָטוּף בְּטָלִית וּמִהֲלָךְ, וְאָמַר:
בְּלִבִּי הָיָה לְשִׁמְרָה אֶת הַחֻלּוֹק וְהִיתִי נִזְהָר בּוֹ, וְהִסְתַּחֲתִי דַעֲתִי
מִן הַטָּלִית - הָרִי הַחֻלּוֹק בְּטְהוֹרָתוֹ וְהַטָּלִית טָמְאָה, שְׂמָא נִגְע
בָּהּ עִם הָאֶרֶץ. הָיָה סֵל ²¹עַל כֶּתְפוֹ וּמִגְרָפָה ²²בְּתוֹךְ הַסֵּל,
וְאָמַר: בְּלִבִּי הָיָה לְשִׁמְרָה אֶת הַסֵּל ²³, וְלְשִׁמְרָה אֶת הַמִּגְרָפָה
מִדְּבַר הַמִּטְמָאָה ²⁴אֲבָל לֹא מִדְּבַר הַפּוֹסְלָה ²⁵ - הַסֵּל טְהוֹר ²⁶,
וְהַמִּגְרָפָה טָמְאָה ²⁷, וְכָל תְּרוּמָה שֶׁבִּסָּל פְּסוּלָה, מִפְּנֵי הַמִּגְרָפָה
שֶׁפּוֹסְלָתָהּ הָאֶקְלִין שֶׁבִּסָּל. הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ מִן הַחֵבֶר בְּטְהוֹרָה
בְּחֻקְתָּ שֶׁהָיָה חֲלִין וְאַחֵר כֶּךָ נִמְצְאוּ תְּרוּמָה, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה
טְהוֹרָה - הָרִי הָיָה אֲסוּרָה בְּאֻכְלָהּ, שְׂמָא נִגְע בָּהּ טָבוֹל יוֹם ²⁸,
שֶׁהוּא פּוֹסֵל בְּתְרוּמָה וְטְהוֹר בְּחֻלּוֹן כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר, וְאֵינוֹ דוֹמָה ²⁹

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(9) אבל אם היו בקיאים היינו מאמינים להם שטבלו שלא בפני החבר. (10) מה הם הדברים החוצצים בין הטובל ובין המים והטבילה אינה מועילה, כגון אם משהו דבוק בבשרו וכדומה. (11) נאמנים לומר התינוקות לא נגעו ביין ובשמן. (12) ואחר כך נגעו בזיתים ובשמן. (13) היוזו אותם ממקומם בלי נגיעה. (14) ולפיכך גם הכלים שבבית הבד טמאים, שמא נגעו בהם לפני שפירשו מהטומאה שאם נגעו בהם אחר שפירשו אינם מטמאים אותם, שהרי הם ראשון לטומאה ואין ראשון מטמא כלים. (15) נוהגי חמורים. (16) שהרחיקו. (17) מיל הוא אלפיים אמה ואין בעל הבית יכול לראות אם הם נוגעים. (18) שהרי הוא הולך אחריהם והם אינם יודעים, שמרחק רב כזה מפריד ביניהם (כסף משנה). (19) אחר זמן מה. (20) בטוחים הם שלא יבוא כל כך מהר ואינם מפחדים לנגוע. (21) ובו תאנים. (22) כלי ברזל שמשתמשים בו להפריד את התאנים המדובקות זו בזו. (23) מכל טומאה. (24) פירש בכסף משנה, מדבר הנותן לה כוח טומאה לטמא אוכלין שיפסלו אוכלין אחרים שיגעו בהם. (25) שנותן לה כוח לפסול את הנוגע בה (פסול אינו פוסל אחרים). (26) שהרי שמר עליו מכל דבר טמא. (27) פירוש, לפסול אוכלין אבל לא לטמאם (פירוש זה דחוק, שהרי פתח ב"הפוסלה" וסיים ב"טמאה", אולם לא מצאתי פירוש אחר להלכה זו). (28) טמא שטבל ביום וטרם שקעה השמש, טהור לחולין ופוסל את התרומה והוא שמר רק שמירת חולין. (29) ומכיוון שהסיח דעתו מהשמירה הדייקנית הרי זה כאילו הסיח דעתו לגמרי משמירה (רש"י שם). (30) מפני שלא שמרה על כליה של השנייה כמו על כליה. ואפשר לפרש שהמדובר, כשלא ידעה האחת אם האחרת היא חבירה ולפיכך לא שמרה כל כך על כליה. (31) סודר שלה. כל דינים אלה הם מעלות יתירות לטהרות. (32) אוכלין ומשקין. (33) חבר אינו משהה בביתו אוכלין טמאים, כדי שלא יבוא לידי מכשול. (34) בכלים החמירו מפני שאפשר לטהרם על ידי הזאה וטבילה ולא חילקו בין כלי לכלי ולפיכך טימאו אף כלי חרס, שאין להם טהרה כלל. (35) כל הספיקות הללו נאמרו בתוספתא שם. (36) וטעונים הזאה ארבעת הימים הראשונים, שכל אחד הוא ספק שביעי. (37) וטעונים טבילה אחר כל ההזאות. (38) המלה בשביעי לכאורה מיותרת. (39) והמדובר, בעושה עימו חנם, אבל אם הוא מקבל שכר נאמן אפילו בפגישה שנייה מפני שהוא מפסיד את שכרו ולפיכך אנו אומרים מתוך שנאמן

פרק ראשון

1
2 א. הנבלה - אב מאבות הטומאות. כזית מבשרה מטמא
3 אדם וכלים במגע, וכלי חרס באויר. ומטמא את האדם
4 במשא לטמא בגדים, כמרקב הזב. כיצד? אדם שנגע
5 בנבלה - נטמא, והרי הוא ראשון לטמאה. ואם נגע בכלים
6 אפלו בשעת מגעו בנבלה - הרי הן טהורין. וכן כלים
7 שעליו טהורין. לפי שהוא ולד, ואין ולד מטמא בליים. אבל
8 הנושא את הנבלה מטמא כלים בשעת נשיאתו, שנאמר:
9 והנושא את נבלתם יכבס בגדיו. ואותן הבגדים ראשון
10 לטמאה. ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס ואפלו בשעת
11 נשיאתו, כמו שבארנו במטמאי משכב ומושב.
12 ב. אחד בהמה וחיה, בין חמטרין באכילה בין האסורין,
13 אם מתו - כלן בשורן מטמא בכזית. ושחיטת בהמה טהורה
14 וחיה טהורה מטהרתן בכל מקום. ואפלו שחט חלין בעזרה
15 וקדשים בחוץ - הרי אלו טהורין. ואם ארע פסול בשחיטה
16 - הרי זו נבלה ומטמאה במשא, כמו שבארנו בהלכות
17 שחיטה.
18 ג. בהמה טמאה וחיה טמאה אין השחיטה מועלת בה,
19 ואחד השוחט או הנוחך או החונק או שמתה בדרבה
20 - הרי זו נבלה. וכל הנבלות מצטרפות לענין טמאה לכזית,
21 אחד טמאות ואחד טהורות.
22 ד. מח הרי הוא כבשר. ודם הנבלה אינו מטמא בנבלה,
23 אלא הרי הוא כמשקין טמאים, שאינו מטמא לא אדם ולא
24 כלים מן התורה.
25 ה. חלב בהמה טהורה שמתה - טהור. שנאמר: וחלב נבלה
26 וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכל לא תאכלהו - מי
27 שאסורו משום נבלה וטרפה. ואם הכשר במשקין
28 המכשירין - הרי הוא כאכלין טמאין, ואינו כבשר נבלה.
29 והנוגע בחלב החופה את הפליא קדם הפרשה - הרי זה
30 טמא כנוגע בפליא עצמה, שהרי כמה חוטין נמשכין ממנה
31 בחלב. אבל בהמה טמאה והחיה בין טהורה בין טמאה -
32 אחד בשירה ואחד חלבה לטמאה, ומטמא אדם וכלים
33 בכזית כבשר הנבלה.
34 ו. הכוי - חלבו מטמא כבשרו, וטמאתו בספק. לפיכך אין
35 שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חזבין פרת על טמאתו
36 ועל ביאת המקדש או על אכילת קדשי.
37 ז. ואלו דברים שאין מטמאין מן הנבלות: העצמות,
38 והקננים והשלפים, אפלו עקרון הרף שאם יחתך מן החי
39 יוצא דם, והעור, אף על פי שאינו מעבד, והאכל והגידים,
40 והמרק והמתבלין שמתבשלין עמה. במה דברים אמורים?

41 בזמן שפרשו מן הנבלה; אבל הנוגע באחד מכל אלו פשהן
42 מחברין כבשר - הרי זה טמא. והוא שיהיה כבשר כזית,
43 שאין אחד מכל אלו מצטרף לכזית.
44 ח. האלל, בין שפלטתו חיה בין שפלטתו סכין - אינו
45 מצטרף לכזית. ואם פנסו והיה בו כזית - מטמא.
46 ט. ואלו בהמות שעורותיהם כבשרם: עור חזיר של ישוב,
47 ועור חטוטרת הגמל הרפה, ועור בית הבשת, ועור השליל,
48 ועור שפתח האליה. הרי אלו מטמאין מן הנבלה. ואם
49 עבדן או הלף בהן כדי עבודה - הרי אלו טהורים. ואם
50 עשה בהן מעשה שבטלן - טהורין אף על פי שלא הלף
51 בהן כדי עבודה. כיצד? און חמור שטלאה לכפיפתו -
52 טהורה. במה הוא כדי עבודה? ארבעה מילין. ואי זו היא
53 חטוטרת רפה? כל זמן שלא טענה. הגיע זמנה לטעון ולא
54 טענה, או שטענה קדם שיגיע זמנה - הרי זה ספק.
55 י. המפשיט נבלת בהמה או חיה, בין טמאה בין טהורה,
56 בין דקה בין גסה: אם לשטיחה הפשיט - פיון שהפשיט
57 מן העור כדי אחיזה, והוא שני טפחים, הנוגע בעור זה
58 שהפשיט טהור; ועד שלא הפשיט שני טפחים - הנוגע
59 בעור כנוגע כבשר. הפשיטה כדי לעשות מן העור חמת -
60 הרי העור חבור עד שיפשיט את כל החזה. ואם הפשיטה
61 מרגליה בלבד - הרי העור כלו חבור, והנוגע בעור כנוגע
62 כבשר, עד שיפריש העור כלו מעל הכשר. וכן המפשיט
63 בשרצים - חבור עד שיפשיט כלו. עור שעל הצנאר - חבור
64 עד שיפשיט כלו. וכל עור שהוא חבור לטמא - כף הוא
65 חבור להתטמא, שאם היתה שחוטה ונגעה טמאה בעור זה
66 שהוא חבור - נטמא הכשר.
67 יא. עור שיש עליו כזית נבלה - הנוגע בציב היצא ממנו
68 ובשערו שפנגדו מאחורי העור נטמא, מפני שהעור בשערו
69 שומר לבשר. במה דברים אמורים? שפלטתו חיה; אבל
70 פלטתו סכין, אם היה מרדד - בטל אגב העור.
71 יב. עור שיש עליו כשני חצאי זיתים בשר נבלה - העור
72 מבטלן, ואין מטמאין לא במגע ולא במשא; שכל שאינו
73 מטמא מן הנבלה במגע - אינו מטמא במשא. אבל שני
74 חצאי זיתים שתחבן בקיסם - הנושאן טמא, שהרי נשא
75 כזית, והנוגע טהור, שאין חבורי אדם חבור. והוא שיהיו
76 שניהן מרדדין ודבוקין זה בזה עד שינטלו כאחד; אבל אם
77 היה חצי זית זה בפני עצמו וזה בפני עצמו בקיסם אחד,
78 אפלו הוליק והביא כל היום כלו - טהור.
79 יג. בשר נבלה שנפסד והבאיש ונפסל מלאכל הפלב -
80 טהור. לפיכך, נצל הנבלה - ספק אם מטמא בכזית אם לא.

להפסיד שכרו נאמן גם לטמא את הטהרות, כמו סופר שכתב ספר תורה בשכר ואמר שהקלף לא היה מעובד לשמו והספר פסול.
(1) יבאר שהנבילה אב מאבות הטומאות, ומה מטמאה, ואי זו היא נבילה. ודין אם שחיטה מועילה בבהמה וחיה טמאה, ואם הנבלות
מצטרפות לטמא בכזית. מוח וחלב ודם בהמה טהורה שמתה או חלב בהמה טמאה. חלב הכוי והדברים שאין מטמאין מן הנבילות
והבהמות שעורותיהן כבשרן. ודין אם עיבדן או הלך בהם כדי עיבוד או עשה מעשה שבטלם. ודין עד כמה יהיה העור חבור
ועור שיש עליו כזית נבילה. ודין עור שיש עליו שני חצאי זיתים, ובשר נבילה יבש או שהיה סרוח מעיקרו. ודין שיליא וקיבה
וחלב של נבילה, ובהמה ששפעה חררת דם, ונבילה שנתערבה בשחוטה.

1 ייהיה עליו בשר כדי להעלות ארוכה; היה הבשר פחות
2 מהעלות ארוכה בחי או חסר עצמו - טהור.
3 ד. הפליא והלשון והשפה וכיוצא בהן, אף על פי שהן
4 איברים ואין עושין חליפין, הואיל ואין בהם עצם - הרי
5 הן כבשר.
6 ה. הבשר או האיבר המדלדל בבהמה או חיה שאינן
7 יכולין לחיות ולהדבק בשאר הגוף - אינן מטמאין בנבלה
8 כל זמן שהבהמה בחיים; והרי הן כשאר אכלין, אם הכשרו
9 - מקבלין טמאה במקומן. נשחטה הבהמה - הכשרו
10 בשחיטה ואינן מטמאין בנבלה, שאין השחיטה עושה אותן
11 כמו שפרשו מחיים. אבל אם מתה הבהמה - הבשר שהיה
12 מדלדל בה צריך הכשר, והאיבר מטמא משום איבר מן
13 החי ואינו מטמא משום איבר מן הנבלה. ומה בין איבר מן
14 החי לאיבר מן הנבלה? שהבשר הפורש מאיבר מן החי -
15 טהור, והבשר הפורש מאיבר מן הנבלה - מטמא בכזית
16 במגע ובמשא. וזה וזה שוין לשעור.
17 ו. טרפה שנשחטה שחיטה כשרה, אף על פי שהיא אסורה
18 באכילה - הרי היא טהורה. וכן השוחט את הבהמה ומצא
19 בה עבר מת - שחיטתו אמו מטהרתו מידי נבלה. מצא בה
20 פן שמונה חי - נטרף. אף על פי שנשחט אחר שנטרף -
21 אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה, לפי שאין למינו שחיטה.
22 לפיכך, ולד בהמה שלא שהה שבעה ימים גמורין, אם
23 שחטו בתוך שבעה - אין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה,
24 מפני שהוא נפול.
25 ז. השוחט את הבהמה ומצא בה פן תשעה חי, קדם
26 שיהלך על הקרקע, אף על פי שאין צריך שחיטה כמו
27 שבארנו, שהרי שחיטת אמו מטהרתו, אם נטמאת אמו -
28 לא נטמא הוא, ואם נתנבלה אמו - הרי הוא טהור; שאין
29 החי מתטמא לא טמאת אכלין ולא טמאת נבלות ואף על
30 פי שהוא כאיבר מאיבריה. ואם מת קדם שיפרס על גבי
31 קרקע - הרי הוא טהור, ששחיטת אמו טהרתו.
32 ח. טרפה שנשחטה, אף על פי שהיא טהורה מן התורה,
33 אם נגע בה הקדש - נטמא מדברי סופרים. וזו מעלה יתרה
34 שעשו בקדש.
35 ט. בהמה המקשה לילד, והוציא העבר את ידו וחתכה,
36 ואחר כך שחט את אמו - האיבר שנחתך נבלה, ושאר
37 בשר העבר טהור. שחט את אמו ואחר כך חתכה -
38 האיבר פטרפה שנשחטה, ושאר בשר העבר מגע טרפה
39 שחוטה, שהיא מטמאה את הקדש אבל לא את
40 התרומה. הוציא העבר את ידו בין שחיטת סימן

1 בשר נבלה שייבש: אם יכול לשרות בפושרין מעת לעת
2 לחזר לח וראוי לכלב - מטמא; ואם לאו - טהור, ואפלו
3 כאכלין טמאין אינו מטמא.
4 יד. בשר נבלה שהיה סרוח מעקרו ואינו ראוי למאכל אדם
5 - הרי זה טהור; שנאמר: לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה
6 - עד שתהיה תחלתה ראויה לגר.
7 טו. שליא של נבלה - הרי היא כפרש וכרעי ואינה
8 מטמאה בנבלה. ואם חשב עליה לאכילה - מתטמאה
9 טמאת אכלין. הקבה והחלב של נבלה - טהורין מכלום.
10 טז. בהמה ששפעה חררת דם, אף על פי שנפטרנה מן
11 הבכורה - אינה מטמאה לא במגע ולא במשא עד שיהיה
12 בה צורת נפל, לפי שהיא בטלה ברוב היוצא עמה, לפיכך
13 היא טהורה אף על פי שהיתה ראויה לגר אגב אמה.
14 יז. נבלה שנתערכה בשחוטה, אם רב מן השחוטה - בטלה
15 הנבלה בשחוטה, ואין הכל מטמא במגע; אבל אם נשא
16 הכל - נטמא. שאי אפשר לשחוטה שתחזר נבלה, אבל
17 הנבלה אפשר שתטהר כשתסרח, לפיכך תבטל.

פרק שני

18 א. בהמה או חיה טמאה שנשחטה - אינה מטמאה משום
19 נבלה כל זמן שהיא מפרקסת, עד שיתזז את ראשה, והרי
20 היא כאכלין טמאין. נחרה והרי היא מפרקסת - אין בה
21 אפלו טמאת אכלין כל זמן שהיא מפרקסת. ואיבר הפורש
22 מן המפרקסת - אסור לכני נח כפורש מן החי, ובשר
23 הפורש ממנה - כפורש מן החי. וכן טהורה שנפסלה
24 בשחיטתה ועדין היא מפרקסת, או שחט בה אחד או רב
25 אחד - אין לה טמאה כלל עד שתמות. חלק בהמה לשנים
26 או שנפלה ירך וחלל שלה - הרי זו נבלה ומטמאה במשא
27 ובמגע, אף על פי שהיא עדין בחיים. וכן אם קרעה מגבה
28 או שנשברה מפרקת ורב בשר עמה - הרי זו בנבלה לכל
29 דבר.
30 ב. בהמה שמת עברה בתוך מעיה והושיט הרוצה את ידו
31 ונגע בו, בין בבהמה טמאה בין בטהורה - הרי זה הנוגע
32 טהור, עד שיצא הנפל לאויר העולם.
33 ג. בשר הפורש מבהמה וחייה כשהן חיים, בין טהורין בין
34 טמאין - טהור ואינו מטמא בנבלה. אבל איבר מן החי
35 הפורש מהן - מטמא בנבלה, אחד איבר מן החי הפורש
36 מן הבהמה עצמה או איבר הפורש מן השליל שבבטנה.
37 והאיברים אין להן שעור, אפלו היה פשוטה או פחות -
38 מטמא. והוא שיהיה האיבר בכריתו, בשר וגידין ועצמות,

1 לשחיטת סימן וחתכו - מצטרף שחיטת סימן לסימן
2 לטהר האיבר מידי נבלה.
3 י. שחיטת עובד כוכבים - נבלה ומטמאה במשא, ואפלו
4 ישאל עומד על גביו ושחט בסכין יפה שחיטה כראוי.
5 אחד העובד כוכבים ואחד הפותי או גר תושב שחיטתו
6 נבלה. וקרוי בעיני, שאף זה מדברי סופרים. שהרי טמאת
7 עבודה זרה וטמאת תקרבתה מדבריהם, כמו שיתבאר,
8 ובגלל עבודה זרה נתרקו הפותים ונאסרה שחיטתו. ואם
9 תאמר: והלא היא אסורה באכילה דין תורה! לא כל
10 האסור באכילה מטמא, שהרי הטרפה אסורה וטהורה. ואי
11 אפשר לחיב ברת על טמאה זו על ביאת מקדש ואכילת
12 קדשיו אלא בראיה ברורה.
13 יא. קולית הנבלה - הנוגע בה או נושא טהור; שפל דבר
14 מן הנבלה שאינו מטמא במגע - אינו מטמא במשא. נקבה
15 כל שהוא - הנוגע בה או נושא טמא. במה דברים אמורים?
16 כשהיה המוח שבה מתקשקש, שהרי אינה מעלה ארוכה;
17 אבל אם היה עומד במקומו, אם יש בו כדי להעלות ארוכה
18 לעצם מבחוץ - הרי זו מטמאה במגע ובמשא ככל האברים.
19 וכבר פירשנו, שהקולית היא העצם הסתום מכל צדדיו.
20 יב. קולית שחשב עליה לנקבה ועדין לא נקבה - הרי
21 הנוגע בה ספק טמא; שהרי יש בדבר ספק, אי מחסר
22 נקיבה במחסר מעשה או לא.
23 יום רביעי ה' מרחשון ה'תשע"ב
24 פרק שלישי
25 א. נבלת העוף² הטהור מטמא מן התורה. מפי השמועה³
26 למדו, שנה שנהאמר: וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה

27 באזרח ובגר וכבס בגדיו ורחץ במים - אינו מדבר אלא באוכל
28 נבלת העוף הטהור בלבד, שהוא אסור משום נבלה וטרפה⁴.
29 וכיצד היא טמאה? אינה מטמאה לא במגע ולא במשא ולא
30 כשהיא בתוך הפה, אלא בתוך בית הבלעיה. שנהאמר: וכל
31 נפש אשר תאכל - אינה מטמאה אלא כשהיא בבית הנפשי;
32 וזה שנהאמר 'תאכל' - לתת שעור לטמאתה כשעור אכילה
33 שהוא פזית. והרי נאמר בה: וכבס בגדיו - מלמד, שהמתטמא
34 בה מטמא בגדיו עד שיפרש ממטמאיו, כמו שבארנו. כיצד?
35 הבולע פזית מנבלת העוף הטהור ונגע בכלים בשעת בליעתו
36 - טמאים ונעשו ראשון לטמאה. היה נוגע באדם ובכלי חרס
37 בשעת בליעתו - לא טמאן, כמו שבארנו בשאר אבות
38 הטמאות. ואחר שבלע אינו מטמא שאר כלים⁶, שהרי הוא
39 ככלי ראשון לטמאה אחר שפרש ממטמאיו, שאף על פי
40 שהוא טעון טבילה והעירב שמשי⁷ - אינו מטמא כלים⁸.
41 ב. אין נבלת העוף הטהור צריכה מחשבה⁹ לטמא טמאה
42 זו החמורה¹⁰, אלא פיון שבלע ממנה פזית מכל מקום -
43 הרי זו מטמאה בבית הבלעיה. חשב עליה לאכילה - הרי
44 זו מטמאה טמאת אכלין¹¹, והרי היא כאכל ראשון לטמאה
45 אף על פי שלא נגע בה טמאה אחרת¹², ואינה צריכה
46 הכשר.
47 ג. פרה אדמה¹³ ושעירים הנשרפים אינן בן. אף על פי
48 שהן מטמאין המתעסק בהן, אם חשב עליהן לאכילה -
49 צריכין שתגע בהן טמאה¹⁴ ואחר כך ישמאו טמאת אכלין.
50 ד. פזית מנבלת הבהמה שתחבו בכוש¹⁵ והכניס לתוך מעי
51 האשה מלמטה, או שהכניסו לתוך בליעתו של חברו
52 במקום שנבלת העוף הטהור מטמאה - הרי זה טמא
53 משום נושא¹⁶, לא משום נוגע, כמו שבארנו בתחלת הספר.
54 ה. הכורך פזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיצא

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר שנבלת עוף טהור מטמאה מן התורה, וכיצד היא טומאתה. ודין נבלת עוף טהור אם צריכה מחשבה. ואם חישב עליה אם צריכה הכשר. תחב כזית נבלת בהמה למקום שנבלת העוף מטמא. הכורך כזית נבלת העוף בחזרת או בסיב ובלעו. הבולע נבלת עוף טהור ואחר שבלעה הקיאה. ואם בלע ממנה אבר שלם ואין בו כזית. ודין הדברים שמצטרפים לכזית עם הבשר בעוף והראויים לאכילה או לשתייה. נבלת העוף שנפסדה מאכילת כלב, ועוף שנטרף ונשחט. נבלת העוף הטמא, ואבר מן החי הפורש ממנה או מן הטהור. (2) כל הדינים שבהלכה זו מקורם בתורת כהנים פרשת אחרי פרק י"ב ומובאים במקומות שונים בש"ס. (3) איש מפי איש עד משה רבינו. (4) בתורת כהנים שם הלכה ז: יכול אף נבלת עוף הטמא ... תלמוד לומר "אשר תאכל נבילה וטריפה" ... נבילה שיש לה טריפה יצא עוף טמא שאין לו טריפה (איסור טריפה חל רק על עוף טהור). (5) עיקר הנאת הנפש היא בבית הבלעיה. (6) פירוש, אפילו שאר כלים שאינם של חרס. (7) שקיעת החמה. טמא שטבל אינו טהור לכל דבר עד שתשקע החמה ונקרא "טבול יום". (8) מפני שכלים אינם מקבלים טומאה מראשון לטומאה אלא מאב הטומאה. (9) ישנם סוגי אוכלין שאינם מטמאים טומאת אוכלין עד שהאדם יחשוב לאכלם (ראה לקמן) ומשמיענו רבינו שנבלת עוף טהור מטמאה בבית הבלעיה בלי מחשבה כזו. (10) שמטמאה בגדים. (11) אם נגעה באוכלין - נטמא, אבל אם לא חישב לאוכלה אין דינה כאוכל, מפני שאין דרכם של בני אדם לאכול נבלת עוף. [בעוקצין פרק ג שנינו, שלא אמרו דין זה אלא בכפרים, אבל בשווקים שמתאסף שם עם רב, נאכלת (על ידי גויים), ולפיכך מטמאה גם בלי מחשבה מיוחדת. וכן פסק רבינו בהלכות טומאת אוכלין פרק ג הלכה ג]. (12) נידה נא, א: אינה צריכה לא הכשר שרץ ולא הכשר מים. פירוש, מטמאה טומאת אוכלין אפילו לא נגעה בשרץ (או בדבר טמא אחר) ואפילו לא נרטבה באחד משבעת המשקין שמכשירים את האוכלין לקבל טומאה, וטעמו של דבר, מפני שבבית הבלעיה היא מטמאה טומאה חמורה לטמא בגדים, וכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר. כתנא דבי רבי ישמעאל שם. (13) יש להוסיף: ופריים. (14) נבלת עוף טהור מטמאה אוכלין בנגיעה אפילו לא נגעה בטומאה, מפני שמטמאה טומאה חמורה בבית הבלעיה כל אדם שהוא, אבל פרה ופריים שאינם מטמאים טומאה חמורה כל אדם, אלא את המתעסקים בהם, אינם מטמאים אוכלין אם לא נגעו בטומאה. (15) בפלך. (16) רבינו לשיטתו, שמשא מטמא אפילו כשלא הזיז את הטומאה ממקומה.

- 1 בַּהּ וּבִלְעוּ, אִם עַל פִּי שֶׁלֹא נָגַע בְּגִרוֹנוֹ - הָרִי זֶה טָמֵא.¹⁷
- 2 פָּרְכוּ בְּסִיבִי¹⁸ וּבִלְעוּ - הָרִי זֶה טָהוֹר.¹⁹
- 3 ו. הַבּוֹלֵעַ נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר וְאַחַר שֶׁבִלְעָה הִקְיָאָה קֵדָם
- 4 שֶׁתִּתְעַלֵּל - הָרִי זֶה אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגִדִים כְּשֶׁתִּצָּא לְגִרוֹנוֹ
- 5 בְּשָׂעָה שֶׁמִּקְיָאָה; שְׁאִינָה מְטַמְּאָה בְּבֵית הַנֶּפֶשׁ אֲלָא בְּשָׂעַת
- 6 בְּלִיעָה, לֹא בְּשָׂעָה שֶׁמִּקְיָאָה.
- 7 ז. מְעִי שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁבִלְעוּ, מְקַצְתּוֹ בְּבֵית
- 8 הַבְּלִיעָה וּמְקַצְתּוֹ בַּחוּץ לְתוֹךְ פִּי: אִם יֵשׁ בְּבֵית הַבְּלִיעָה
- 9 כְּזֵית - הָרִי זֶה טָמֵא, וְאִם לֹא - טָהוֹר.
- 10 ח. בִּלְעָה²⁰ מִמֶּנָּה אֵיבָר שֶׁלֹּם שְׁאִין בּוֹ כְּזֵית - אֵינוֹ מְטַמֵּא.
- 11 אֶפְלוּ נָטַל צָפוֹר וְאָכְלָה: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּזֵית - נְטָמָא, וְאִם לֹא
- 12 - טָהוֹר.
- 13 ט. הַכֶּנָּפִים²¹ וְהַנּוֹצָה²², אִם עַל פִּי שֶׁהֵן כְּאָכָלִים וּמְטַמְּאִין
- 14 וּמְטַמְּאִין טָמֵאת אֲכָלִין - אֵינֶן מְצַטְרְפִין²³ בְּנִבְלַת הָעוֹף
- 15 הַטָּהוֹר לְכִזְיָת. אָבֵל הַמְּקוֹמוֹת הָרַבִּים הַקְּרוּבִים לְבִשָּׁר מִן
- 16 הַחֲרָטוּם וְהַצִּפְרָנִים - הָרִי הֵן כְּבִשָּׁר וּמְצַטְרְפִין לְכִזְיָת. רֵאשִׁי
- 17 אֲנָפִים²⁴ וְרֵאשׁ הַנֶּזֶב וְהַעֲצָמוֹת, אֶפְלוּ הַרְכּוֹת - אֵינֶן
- 18 מְצַטְרְפִין²⁵.
- 19 י. הָאוֹכֵל מִנִּבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר מִן הָעֲצָמוֹת הָרַבִּין אוֹ
- 20 מִן הַגִּידִין וּמִן הַשֵּׁלֶל שֶׁל בִּיצִים²⁶ וּמִן הָדָם וּמִבִּשָּׁר מִן
- 21 הַחֲי²⁷ מִמֶּנּוּ - טָהוֹר. אָבֵל הָאוֹכֵל מִן הָאֲשָׁכּוֹל²⁸ שֶׁל
- 22 בִּיצִים וּמִן הַקֶּרֶקֶרֶן וּמִן בְּגֵי הַמַּעֲסִים, אוֹ שֶׁהִמְתָּה אֶת
- 23 הַחֶלֶב²⁹ בָּאוֹר וּגְמָעוּ - הָרִי זֶה טָמֵא כָּאוֹכֵל מִבִּשָּׁר;

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

פסק כרבא שם, שמקומות אלה דינם כבית הסתרים שמתמא במשא ולא במגע בניגוד לדעת אביי שדינם כבלוע שאינו מטמא כלל. (17) שדרך אכילה היא. דרכם של בני אדם לאכול בשר בחזרת, ולכן אין החזרת חוצצת. (18) כעין חוטים רכים הכרוכים על אילנות. (19) מפני שהטומאה לא נגעה בבית הבליעה והסיב חוצץ. (20) תוספתא זבים פרק ה הלכה ו. נאמר בה "אשר תאכל" ופחות מכזית אינה אכילה. (21) הנוצה הדקה הנשארת בעוף אחר מריטת הנוצה הגסה. (22) הדקה מן הדקה הנשארת אחרי מריטת הכנפיים. (23) אם אכל פחות מכזית בשר, והנוצה שאכל עימו משלימה לכזית - טהור. (24) יבשים הם ונוהגים לחתכם ולזרקם. (25) אבל מטמאים ומיטמאים. כל הלכה זו מקורה בטהרות פרק א משנה ב. (26) הביצים הקטנות כשהן דבוקות בשדירה. (27) חתך כזית בשר מעוף חי ואכלו. (28) הבשר שעל השדירה מבפנים. שהביצים דבוקות בו. (29) השומן. (30) שומן שניתך בחום השמש התקלקל ונפסל לאכילה. (31) מבואר למעלה פרק א הלכה יג ברין נבלת בהמה. (32) למעלה (שם) כתב רבינו ניצל של בהמה טמא מספק מפני שבעיניו היא שלא נפשטה, וכאן, בניצל של עוף, פסק שאינו מטמא מפני שהבעיני היא בניצל של בהמה בלבד, וסובר רבינו שניצל של עוף מאוס יותר משל בהמה. (33) בין בפנים ובין בחוץ. (34) יוצא מזה. (35) ואף על פי שקדשים טעונים מליקה מפני שהשוחרט עוף קדשים בחוץ חייב כרת (שם קז, א) הרי החשיבה תורה את שחיטת העוף בחוץ ולפיכך מטהרת מידי נבילה גם בפנים, שבפנים ובחוץ דינם שווה בכל ענייני טומאת נבלת העוף. (36) וכל שכן בחוץ, שלא מצאנו שם מליקה בכלל. (37) משנה שם סח, א. והטעם, מפני שאין מליקה מועילה לחולין בשום מקום, וקדשים בחוץ נלמד (שם) מן הכלל המקובל: "לא היה פסולו בקודש, מטמא בגדים בבית הבליעה". (38) ברייתא שם. והיא מלמדת, שלא תאמר, אמנם התורה התירה מליקה בקדשים למזבח ולכהנים, אולם לאחרים לא יצאה מכלל נבילה. (39) שם ע, ב. אם נמצא אדם הרוג ולא נודע מי רצחו מביאים בית דין עגלה, מורידים אותה לנחל ועורפים אותה. (40) שם: כפר לעמן ישראל. (41) ועשיית מצוותה מטהרתה מידי נבילה כמו מליקה בעוף. (42) שם. מפני ששחיטתה מתירה בחולין, היא מועילה לטהר בעגלה ערופה. (43) בברייתא חולין (ק, ב) למדו זה מן הכתוב "נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב, ח) מי שאיסורו משום נבילה, יצא זה שאיסורו משום בשר תאכל טמאה. (44) שטומאה זו נאמרה בעוף טהור בלבד, כל דבר שאינו מיוחד למאכל אדם אינו מטמא טומאת אוכלין אלא אם חישוב עליו לאכילת אדם (הלכות טומאת אוכלין פרק א) ונבלת עוף טמא רוב בני אדם אינם אוכלים אותה ולפיכך צריכה מחשבה. (45) לשון המשנה טהרות פרק א, ג: "צריכה מחשבה והכשר" ופירש הר"י קורקוס, שהכוונה להכשר מים והכשר שרץ, היינו, שתורטב במשקין ותיגע אחרי כן בשרץ. אולם בכסף משנה כאן כתב, שמשלשון רבינו משמע שצריכה הכשר מים בלבד. (46) הר"י קורקוס פירש: כשנגעה באב. (47) מיתממאים ומטמאים ומצטרפים (טהרות שם משנה ג'). בעוף טהור אמרנו למעלה (בהלכה ט) שהכנפיים והנוצה אינן מצטרפות. הרא"ש מנמק את ההבדל: נבלת עוף טמא אין אוכליה מצויים ולפיכך מניחים אותה כמו שהיא עם הכנפיים והנוצות עד שיימצאו אוכלים ולפיכך הם חשובים כחלק מן

כדי להעלות ארוכה, כמו שבארנו. נקבה הקולית בכל
 שהוא - הנוגע בה מכל מקום טמא.
 י. ביצת השרץ המרקמת, אף על פי שהשרץ נראה מתוכה
 - טהורה. נקבה כל שהוא - הנוגע בה טמא.
 יא. שרץ שחציו בשר וחציו אדמה - הנוגע בפשר טמא,
 ובאדמה טהור. ואם השרץ על פני פלו - אף הנוגע
 באדמה, שעדין לא נגמרה צורתו, טמא.
 יב. בשר השרץ שנפסד והבאיש ונפסל מלאכל הכלב -
 טהור. ובשר עד שנעשה בחרש: אם יכול להשרות בפושרין
 מעת לעת ולחזור לח כשהיה - מטמא; ואם לאו - טהור,
 ואפלו פאכלים טמאים אינו מטמא. במה דברים אמורים?
 במקצת השרץ; אבל שרץ שביש ושלדו קים, או שנשרף
 ושלדו קים, הואיל ותכנית פלו עומדת - הרי זה מטמא.
 וקרוב בעיני, שטמא זה מדבריהם.
 יג. פזית מן הנבלה או כעדשה מן השרץ שצמקו וחסרו
 - טהורין. פחות מכעדשה מן השרץ ופחות מכפזית מן
 הנבלה שתפחו ועמדו על פשעור - מטמאין מדברי
 סופרים. היו בתחלה פשעור וצמקו, וחזרו ותפחו עד
 שהגיעו לשעורן - הרי אלו מטמאין כשהיו דין תורה. וכן
 אפה אומר בפזית מן המת.
 יד. השרץ אינו מטמא עד שימות. התזו ראשיהן, אף על
 פי שעדין הראש מעלה בעור הגוף, אף על פי שהן
 מפרססין כזנב הלטאה - מטמאין. שאר שקצים ורמשים
 פלו, כגון הצפרדע והנחש והעקרב וכיוצא בהן, אף על פי
 שהן אסורין באכילה - הרי הן טהורין מכלום, ואפלו
 פאכלין טמאין אינן. ואין לה בכל השרצים מה שטמא
 במותו חוץ משמונת המינים המפרשין בתורה.

פרק חמישי

א. שכבת זרע - מאבות הטמאה. מטמאה אדם וכלים
 במגע, וכלי חרס באויר, ואינה מטמאה במשא, ואין
 המתטמא בה מטמא בגדים בשעת מגעו. ואחד הנוגע בה
 ואחד הרואה אותה בפשור - שניהן ראשון לטמא דין
 תורה. וכמה שעורה? לנוגע - בכעדשה, ולרואה - בכל
 שהוא. ואין הרואה טמא עד שתצא ממנו ויחתם ממנו פי
 אפה, שנאמר: אשר תצא ממנו שכבת זרע. לפיכך, אפלו
 ראה בקיסם, הואיל והגיעה לפי אפה - נטמא. ואחד
 הרואה מחמת פשור או הרואה באנס - טמא.
 ב. אין שכבת זרע של קטן מטמאה עד שיהיה בן תשע
 שנים ויום אחד.
 ג. שכבת זרע אדמה - טהורה, עד שתהיה לבנה ונמשכת.
 ד. וכל שכבת זרע שאין גופו של אדם מרגיש בה - אינה
 מטמאה. לפיכך, אם ראה בלא קשוי ובלא תאנה - אינה

טו. אחד העוף הטהור ואחד העוף הטמא - איבר מן החי
 הפורש מהם טהור, ואין בו טמאה כלל. שנאמר: ולא לה
 תטמאו, לכל בהמה⁴⁸ - להוציא את העוף שאין לו פרסה.
 ומפי השמועה למדו, שלא בא הכתוב אלא לטמא איבר
 מן החי של בהמה או חיה⁴⁹.
 טז. איבר מן המת⁵⁰ מן העוף - הרי הוא כנבלת העוף
 שפרש ממנו: אם היתה נבלת עוף טהור - מטמאה טמאה
 חמורה בבית הפליעה בפזית; ואם חשב עליו לאכילה -
 מטמא טמאת אכלין. ואם היתה נבלת עוף טמא - מטמא
 טמאת אכלין, אם חשב עליו והכשר. ואינו מטמא אכלין
 אחרים עד שיהיה בו בפזית, פשעור כל האכלין לטמא,
 כמו שיתבאר.

פרק רביעי

א. שמונה שרצים האמורים בתורה, והן: החלד והעכבר
 והצב והאנקה והלטאה והפח והתנשמת והחמט - טמאת
 פלן שניה, והן הנקראין שרץ לענן טמאה.
 ב. השרץ - אב מאבות הטמאות. מטמא אדם וכלים במגע,
 וכלי חרס באויר, ואינו מטמא במשא, והנוגע בו אינו
 מטמא בגדים בשעת מגעו. ופשעור טמאתו בכעדשה. וכל
 השרצים מצטרפין לכעדשה.
 ג. האיברים אין להן שיעור. איבר מן השרץ כפריתו.
 ד. בשר וגידים ועצמות, שהוא פחות מכעדשה, בין שפרש
 מן החי בין שפרש מן המת - מטמא טמאתו. והוא שיהיה
 בפשור שעליו או במת שבפעם כדי להעלות ארוכה.
 ה. בשר מן החי הפורש מן השרץ - טהור; שאין מטמא
 אלא איבר הדומה לשרץ פלו: מה שרץ - בשר וגידים
 ועצמות, אף איבר הפורש - בשר וגידים ועצמות.
 ו. הפליא והפכד והלשון וכיוצא בהן, אף על פי שהן איבר
 ואין עושין חליפין - הרי הן כבשר, ואם פרשו מן החי -
 טהורין.
 ז. דם השרץ - כבשרו, ומצטרף לכעדשה כל זמן שהוא
 מחבר בפשור.
 ח. עצמות השרץ וגידיו וצפרניו - טהורין. ועור החלד
 והעכבר והצב והתנשמת - טהור, אף על פי שהוא לח
 ועדין לא עבדו ולא הלך בו. אבל עור האנקה והפח
 והלטאה והחמט - כבשרו, ומטמא בכעדשה. ואם עבדו או
 שהלך בהן כדי עבודה - טהורין. וכמה היא כדי עבודה?
 כדי הלוח ארבעה מילין.
 ט. קולית השרץ - הנוגע בה טהור, אף על פי שהיא מלאה
 מת. והוא שיהיה המת מתקשקש, שאינו מעלה ארוכה;
 אבל אם היה עומד במקומו ויש בו כדי להעלות ארוכה
 בה מבחון - הרי הנוגע בה טמא, בכל האיברים שיש בהן

מטמאה משום שכבת זרע. נעקרה בהרגשה, אף על פי
שיצתה שלא בהרגשה - טמא.
ה. המהרהר בלילה וראה ששמש מטה בחלום ועמד ומצא
בשרו חם, אף על פי שלא מצא שכבת זרע - הרי זה טמא.
כיון שהרגיש ששמש בחלום כבר ראה בהרגשה, ולפיכך
מצא בשרו חם; והיתה מעט ונתקנתה בבשרו או בכליו,
ולפיכך לא מצא לחלוותה. הרהר ולא מצא בשרו חם, או
שמצא בשרו חם ולא הרהר - טהור.
ו. המטיל מים וראה מים חלוקין או עכורים בתחלה -
טהור; ראה אותם באמצע או בסוף - הרי זה טמא. היו
המים שהטיל כלם מתחלה ועד סוף חלוקין או עכורים -
הרי זה טהור. היו לבנים ונמשכין - טמא. והמטיל טפים
עבות מתוך האמה - טהור.
ז. בעל קרי שטבל ולא הטיל מים קדם שיטבל - כשיטיל
מים טמא, מפני צחצוחי שכבת זרע שאין יוצאין אלא
כשיטיל מים. במה דברים אמורים? בחולה או בזקן; אבל
ילד בריא - טהור, מפני שהוא יורה שכבת זרע בחזקה פחץ
והיא כלה נתיקת מן האמה. עד כמה הוא ילד? כל זמן
שהוא עומד על רגלו אחת ונוצל או חולץ מנעלו. ואם אינו
יכול לעשות פן מפני חליו - הרי זה חולה לענין זה.
ח. וכל אשה ששמש מטה וירדה וטבלה קדם שתקנה
עצמה יפה יפה - הרי היא בטמאתה.
ט. אחד האיש ואחד האשה ששמשו מטה - שניהן
טמאים, ושניהן ראשון לטמאה דין תורה. ואין האשה
טמאה משום נוגעת בשכבת זרע, שנגיעת בית הסתרים
אינה נגיעה, אלא המשמשת הרי היא כרואה קרי. והוא
שתהיה בת שלש שנים ויום אחד, שנאמר: [ואשה אשר
ישכב איש אתה]. היתה קטנה מבית שלש שנים - אינה
מתטמאה בשכיבה, אבל מתטמאה בנגיעת שכבת זרע אם
נגעה בבשרה מבחוץ. [לפיכך, הבועל גדולה שלא בדרך
טהורה]; שלא טמא אותה הכתוב בטמאת בית הסתרים
אלא בדרךה.

י. הבועל את האשה ולא הוציא שכבת זרע - טהור, אף
על פי שהערה. וכן האשה טהורה עד שיצא האיש.
יא. האשה שפלטת שכבת זרע, אם פלטה אותה בתוך
שלש עונות - הרי היא טמאה כרואה קרי. לפיכך סותרת
יום אחד, אם היתה זבה, כאיש שראה קרי. ומטמאה בכל
שהוא. אף על פי שלא יצאת לחוץ אלא נעקרה והגיעה
לבין השנים - נטמאה; שהרי שכבת זרע בדרך: מה דמה
מטמא בפנים, אף שכבת זרע שתפלט מטמא אותה בפנים.
יב. שכבת זרע עצמה שפלטת בתוך השלש עונות

יום חמישי ו' מרחשון ה'תשע"ב

פרק נשיי

א. טמאת עבודה זרה מדברי סופרים. ויש לה רמז בתורה:
הסר¹ את אלתי הנכר אשר בתכם והטהרו² והחליפו³
שמלתיכם. וארבעה אבות הטמאות יש בה: עבודה זרה
עצמה, ומשמישה⁴, ומקרכת שלה⁵, וזין שנתנסף לה.
וטמאת כלן מדבריהן.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר שארבע אבות הטומאות יש בעבודה זרה, וכיצד היא טומאתם, ושקולי אבות הטומאות דנו בה. אב הטומאה שמתמא במגע ואינו מטמא במשא או שמתמא במגע ובמשא. הנוגע באב מאבות הטומאות המושלך בתוך המקווה. זב שדרס על המשכב שהוא מונח במקווה. (2) במשנה עבודה זרה מז, ב הסמיכו על הכתוב (דברים ז, כו): "שקץ תשקצנו" (שקץ ושרץ היינו הך). ורבינו עצמו מביא רמז זה להלן בהלכה ב. (3) משמע שאלוהי הנכר מטמאים. (4) הכלים שמשמשים בהם לצרכי עבודת אלילים. (5) הקרבנות שהקריבו לה. פרטי דיניהם מבוארים בהלכות הבאות.

- 1 ב. עבודה זרה עצמה מטמאה אדם וכלים במגע, וכלי חרס
2 באויר, ואינה מטמאה במשא, כשרץ, שנאמר: שרץ
3 תשקצנו⁶. ושעורה כזית. לא תהיה זו חמורה מן המת⁷.
4 אבל אם היתה הצורה⁸ פחותה מזית - טהורה.
5 ג. קצץ איבר ממנה, אפלו היה פמרדע⁹ - הרי זה טהור;
6 שעבודה זרה אינה מטמאה לאיברים, אלא הצורה בלה
7 כשהיא שלמה. שנאמר: תורם כמו דנה¹⁰ - מה דנה אינה
8 מטמאה לאיברים¹¹, אף עבודה זרה אינה מטמאה לאיברים.
9 כקלי אבות הטומאות דנו בזה¹², מפני שטמאתה מדבריהם.
10 עשאוה כשרץ שאינו מטמא במשא, וכמת שאינו מטמא
11 אלא בכזית¹³, וכנדה שאינה מטמאה לאיברים.
12 ד. נתפרקה¹⁴ עבודה זרה, אף על פי שהיה דיוט¹⁵ יכול
13 להחזירה והרי כל איבריה קימים¹⁶ - אינה מטמאה¹⁷.
14 ה. כל משמשי עבודה זרה - כשרץ. מטמאין אדם וכלים
15 במגע, וכלי חרס באויר, ואינן מטמאין במשא. ושעור
16 טמאתן בכזית. ואפלו קצץ משמשיה כזית מן הכלי -
17 מטמא כשרץ. זו חמר במשמשיה יותר מעבודה זרה עצמה.
18 ובית עבודה זרה עצמו, אכניו ועציו ועפרו - מטמאין
19 בכזית¹⁸ במגע ככל המשמשיין.
20 ו. המכניס ראשו ורבו לבית עבודה זרה - נטמא בנוגע.
21 וכן כלי חרס שהכניס אוירו לבית עבודה זרה - נטמא.
22 ספסלים וקתדראות¹⁹ שהכניס רגל לבית עבודה זרה -
23 טמאים. וכלן ראשון לטמאה²⁰.
24 ז. תקרבת עבודה זרה²¹ מטמאה במגע ובמשא²² בנבלה.
25 ושעורה בכזית. כל דבר שמקריבין לה, בין בשר בין שאר
26 אכלים ומשקין - הכל בנבלה, שהכתוב קראן זבחי מתים²³.
27 ואף על פי שאין תקרבת עבודה זרה של אכלין בטלין²⁴
- 1 לעולם להתיירה בהנאה, אם בטלה - הרי זו ספק לטמאה²⁵.
2 אבל כלי כלי שהוא תקרבת עבודה זרה שבטלו - טהור²⁶. וכן
3 עבודה זרה ומשמשיה שבטלן - טהורין.
4 ח. יין שנתנסף לעבודה זרה מטמא אדם וכלים במגע, וכלי
5 חרס באויר, ומטמא אדם במשא²⁷ בנבלה, וטמאתו בכזית.
6 שנאמר: אשר חלב זבחימו יאכלו, וישתו יין נסיכם. הרי יין
7 נסיכם כחלב זבחימו. ואין מטמא טמאה זו אלא יין
8 שנתנסף ביד²⁸ לפני עבודה זרה; אבל סתם יין²⁹ של עובדי
9 כוכבים - מטמא טמאה קלה כשאר כל משקין טמאין³⁰.
10 ט. מפל הדברים שבארנו מתחלת הספר³¹ עד כאן אתה
11 למד, שאבות הטומאות - מהן אבות של תורה, ומהן אבות
12 של דברי סופרים.
13 י. כל המתטמא מחמת אב של תורה - הרי הוא ולד טמאה
14 של תורה³², וכל המתטמא מחמת אב של דבריהם - הרי
15 זה ולד של דבריהם.
16 יא. כל אב טמאה שמטמא במגע ואינו מטמא במשא³³,
17 בין אב של תורה בין אב של דבריהם - אדם הנוגע בו
18 אינו מטמא בגדים בשעת מגעו³⁴, ולא אדם ולא כלי חרס,
19 אף על פי שעדין לא פירש מטמאיו. והנו אחר שפירש
20 ממטמאיו או קדם שפירש ולד, שהוא מטמא אכלין ועושה
21 אותן שני לטמאה, מפני שהוא ראשון.
22 יב. וכל אב טמאה שמטמא במגע ובמשא, בין אב של
23 תורה³⁵ בין אב של דבריהם³⁶ - אדם הנוגע בו או הנושא
24 מטמא בגדים³⁷ בשעת מגעו ובשעת נשיאתו, ועושה אותן
25 ראשון לטמאה³⁸. וכן אם נגע באכלין - עשאו ראשון כל
26 זמן שלא פירש ממטמאיו. פירש ממטמאיו - הרי הוא ראשון
27 לטמאה לכל דבר, ואינו מטמא בגדים³⁹, ואם נגע באכלין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(6) משמע שדינה כשקץ. (7) שאינו מטמא בפחות מזית (הלכות טומאת מת פרק ב הלכה ב). (8) גוף הפסל. (9) איבר גדול כמו העץ שנותנים על צוואר החמור כדי לכוון הילוכו (ויש מפרשים: מחרישה, ולהלכה כאן אין הבדל בין שני הפירושים). (10) נידה. (11) אם נחתך אבר מנידה אינו מטמא כנידה אלא ככל אבר מן החי. ראה פרק ח מהלכות טומאת משכב ומושב הלכה ד. (12) כל ההקלות שישנן באבות הטומאות השונות הקילו חכמים בטומאת עבודה זרה. (13) לא כשרץ שטמא בכעדשה. (14) פסל עשוי חוליות ונתפרקו (שם). (15) שאינו אומן. (16) וכל אדם יכול לחבר את החוליות ויחזור הפסל כמו שהיה. (17) בעיני שלא נפשטה. אולם נאמר שם שלפי דעת חכמים שאבר ממנה אינו מטמא אין מקום לבעיני זו, וברור שאינה מטמאה. ומכיוון שרבינו פסק בהלכה הקודמת כחכמים כתב כאן "אינה מטמאה" (ראה משנה למלך). (18) משנה עבודה זרה מז, ב. ומכאן למדנו דין קצץ ממשמשיה. (19) כיסאות. (20) מפני שנגעו באב הטומאה. (21) כל דבר שהוגש כקרבן לאילול. (22) אבל אינה מטמאה באוהל. כרבנן בעבודה זרה לב, ב וכלשון אחרון של רבא (חולין יג, ב) בפירוש המשנה. (23) "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים". והכוונה לתקרובת עבודה זרה (עבודה זרה כט, ב). (24) פסל של גוי שקטע ראש אונה, ראש חוטמה או מעשים אחרים המוכיחים יחס של ביזוי, הותר הפסל בהנאה. מפני שביטל את איכותו כאילול והוא כגוש פשוט. וכן כלים ומשמשים אם שברם, הותרו בהנאה, אבל אוכלין אינם בטילים ואסורים בהנאה (הלכות עבודת כוכבים פרק ח הלכה ט והלכה י). (25) בעיני של רבי יוחנן (עבודה זרה נב, א) אם מה שאמרו אוכלין ומשקין אינם בטילים נוגע גם לעניין טומאה או לאיסור הנאה בלבד שהוא מן התורה, אבל טומאה שהיא גזירת חכמים - בטלה. הבעיני נשארה בתיקו ולכן אומר רבינו: "הרי זו ספק לטומאה". ואף על פי שספק דרבנן - להקל, החמיר רבינו בטומאת עבודה זרה. (26) גמרא שם. רש"י שם מפרש, שהכוונה למשמשים, ונראה שלדעתו כלים שהם תקרובת אינם בטלים, ורבינו מפרש כתוספות (שם עמוד ב דיבור המתחיל כיוון) שגם תקרובת בכלל (כסף משנה). (27) אבל לא באוהל. ורש"י כתב כאן שטמא גם באוהל. (28) שהושיט ידו ליינן ושכשך. (29) שאין אנו יודעים אם נתנסך או לא. (30) ושיעורו ברביעית הלוג שהיא כשלושה זיתים (שם ל, א). (31) ספר טהרה. (32) בין כלים בין אוכלין ומשקין. (33) כגון שרץ. (34) פירוש אם נגע בבגדים בשעה שהוא נוגע בשרץ. (35) בכולם כתוב: "וכיבס בגדיו". (36) תיקנו כעין דאורייתא. (37) והוא הדין לכל כלים שהוא נוגע בהם. (38) כאילו נגעו הם עצמם באב. (39) מפני שראשון אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד.

טז. הנוגע באב מאבות הטומאות המשלך בתוך המקנה, 23
כגו נבלה או שרץ או משכב⁵² שהוא במקנה⁵³ ונגע בו - 24
הרי זה טמא. שונאמר: אף מעין ובור מקנה מים יהיה 25
טהור, ונגע בנבלתם וטמא - אפלו קשהו בתוך המקנה 26
מטמאין. וכשיעלה מן המקנה זה הנוגע יטהר⁵⁴. [והנושאן 27
מטמא בגדים בשעת נשיאתם, ואם נגע באכלים עד שלא 28
פרש - הרי הן ראשון לטמאה, כמו שבארנו]. וכן זב שדרס 29
על המשכב שהוא מנח במקנה - הרי המשכב טמא; 30
וכשיעלה המשכב מן המקנה יטהר⁵⁵, שהרי עלתה לו 31
טבילה⁵⁶. וזה הנוגע במשכב כשהוא במקנה, אם פשט ידו 32
ונגע חוץ למקנה - הרי זה מטמא בגדים. ואין צריך לומר 33
שהוא מטמא אכלין ומשקין. 34

פרק שביעי

א. דבר מפרש בתורה, שהאכלין והמשקין מתטמאין. 35
שונאמר: מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים 36
וטמא, וכל משקה אשר ישקה בכל כלי וטמא. ואין האכל 37
שנטמא מטמא אכל אחר מן התורה, ולא המשקין 38
שנטמאו מטמאין דבר אחר מן התורה. אכל מדברי 39
סופרים גזרו על האכל הטמא, שאם נגע באכל אחר - 40
טמאהו; וכן אם נגע אכל הטמא במשקין - טמאין. ואין 41
אכל מטמא כלי שנגע בו לעולם ואפלו מדבריהם. וכן 42

1 - הרי הן שני. במה דברים אמורים? בשאר כל האבות חוץ
2 מן הנבלות והמרכב⁴⁰. אכל הנבלה והמרכב, אף על פי
3 שמתמאין במגע ובמשא - הנוגע בהן אינו מטמא בגדים
4 בשעת מגעו⁴¹, ואם נגע באכלין - הרי הן שני לטמאה⁴²;
5 והנושא מטמא בגדים בשעת נשיאתו⁴³, ואם נגע באכלין
6 עד שלא פרש - הנה ראשון לטמאה, כמו שבארנו.
7 יג. מי חטאת⁴⁴ שיש בהן כדי הנאה⁴⁵, אף על פי שהן
8 נבלה ומרכב שאין מטמאין בגדים אלא הנושאן - הרי
9 הנוגע בהן מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא; שאי
10 אפשר שיגע במים שלא יסיט⁴⁶ אותן, וכבר בארנו שאחד
11 הנושא ואחד המסיט. וכן הנוגע בצמר הנבלה או שנגע
12 בגימ⁴⁷ המרכב - מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא;
13 שאי אפשר לנגע בדברים אלו שלא יסיט אותן, ולפיכך
14 מטמא בגדים עד שלא פרש כדי הנושא.
15 יד. הבולע נבלת עוף הטהור - בשעת בליעתו מטמא
16 בגדים, כמו שבארנו, והן ראשון לטמאה⁴⁸. וכן אם נגע
17 באכלין - הרי הן ראשון לטמאה. ואחר שבלע⁴⁹ - הרי זה
18 פרש ממטמאין.
19 טו. השורף פרה אדמה ושעירים הנשרפים והמשלח את
20 השעיר, אף על פי שבשעת מעשיהן מטמא בגדים, כמו
21 שבארנו, אם נגעו⁵⁰ באכלין אפלו בשעת מעשיהן - הרי הן
22 שני לטמאה⁵¹.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(40) דבר שרכב עליו הזב. (41) בנוגע לא כתבה תורה יכבס בגדיו אלא "טמא עד הערב". (42) אבל אם נגע במשקין, בין בשעת
מגעו ובין אחר שפירש נעשו ראשון מדרבנן. (43) בנושא כתבה תורה כיבוס בגדים. (44) מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה
כדי להוות על טמאי מת. (45) בכלים פרק א משנה ב שנינו: "למעלה מהם (דרגת טומאה גבוהה יותר משרץ ושכת זרע וכו')
נבילה ומי חטאת שיש בהם כדי הזייה, שהם מטמאים את האדם במשא לטמא בגדים במגע (פירוש, האדם הנושאם מטמא בגדים
במגעו בשעת המשא) וחשוכי בגדים במגע". ופירש רבינו שם "חשוכי בגדים במגע": בגדים נמנעים מליטמא כשהאדם נוגע
בנבילה או במי חטאת, מלשון חשכת נפשי משחת (ישעיה לח, יז) [ובספרי התנ"ך שלנו כתוב "חשקת" בקוף. ותמוה הדבר,
שרבינו דילג על הפסוקים שבתורה ואחשך גם אני (בראשית כ, ו) ולא חשכת (שם כב, טו)]. ומלמדנו רבינו כאן שאינו מטמא
בגדים מדין טומאת מגע אבל מטמאים מדין טומאת משא, מפני שאי אפשר לנגוע ולא להזיז. והרי"י קורקוס מובא בכסף משנה
כאן, שואל, מה לי אם הטומאה היא משום נוגע או משום נושא, ומבאר שההבדל הוא במים קרושים בקור, שאפשר לנגוע בהם
מבלי להסיטם. (46) ייזי. (47) השערות (חוטים דקיקים) הבולטות מן האריג. (48) במשנה שם: "מטמא שניים ופוסל אחד",
פירוש, הבולע מטמא את הבגדים ונעשים ראשון והם מטמאים אוכלין להיות שני ואוכלין אלה פוסלים אחרים. ויוצא מזה,
שהבולע מטמא שניים (את הבגדים ואת האוכלין שנגעו בהם) ונוסף על זה פוסל את התרומה שנגעה באוכלין. (49) במשנה
שם: "הקיא או בלעה מטמא אחד ופוסל אחד". נבלת עוף טהור מטמאה רק בזמן שהיא נמצאת בבית הבליעה של אדם (למעלה
פרק ג הלכה א) ולפיכך אחר שבלעה, הרי זה כאילו פירש ממנה ודינו כראשון לטומאה, כמו שנתבאר למעלה בהלכה י"ב.
(50) השורף והמשלח. (51) וכן כתב רבינו בפירושו למשנה זבים פרק ה משנה ט: "ודע, כי שורף פרה ופירם והמשלח השעיר
מטמאים בגדים כאשר ביארנו בפתיחה, אמנם עם זה אינם מטמאים שניים ופוסלים אחד אלא מטמאים אחד ופוסלים אחד כמו
כל ראשון לטומאה (פירוש, האוכלין שנגעו בהם נעשים שני). ואל תחשוב שזה סותר הכלל שאמר רבי יהושע (שכל המטמא
בגדים בשעת מגעו מטמא שניים ופוסל אחד), לפי שזה מבאר ואמר "כל המטמא בגדים בשעת מגעו" ולא אמר כל המטמאים
בגדים גרידא (בלבד), ואלה (שורף ומשלח) לא במגע יטמאו בגדים אלא בהתעסקם עסק מיוחד, והבן זה". בורר, שרבינו מלך
בין דבר המטמא בגדים תמיד בנגיעה (או במשא) ובין דבר שנטמא בזמן עסק מסוים בלבד. המטמא בנגיעה או במשא עושה
אוכלין ראשון, אבל אלה שטומאתם מוגבלת אינם מטמאים את האוכלין להיות כמותם אפילו בחיבורים, והם מיטמאים בנגיעתם
בהאדם שהוא ראשון ועושה אותם שני לטומאה, ולמד הבל זה מדיוק לשונו של רבי יהושע. (52) דבר ששכב עליו הזב והדומה
לו. (53) ואפילו שניהם - הטומאה והאדם - בתוך המקווה. (54) אם יפרש מן הטומאה כשכולו עורו בתוך המים, אבל אם
הוציא חלק מגופו לפני שפירש מן הטומאה לא נטהר. ודרך אגב משמענו רבינו שהטובל אינו נטהר עד שיעלה מן המקווה וכל
זמן שהוא במקווה נשאר בטומאתו. (55) המשכב. (56) אחר פרישתו מן הזב. מובן שאם לא פירש מן הזב לפני שחלק ממנו
יצא מן המים - לא נטהר (ראה הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב). (1) יבאר שהאוכלין והמשקין מתטמאים, ואם
מטמאים אוכלין או משקין, וכל דיניהם.

42 הפלי הטמא, אפלו אכלי תרומה - הרי הן טהורין. שהפלי
43 שנטמאו אחוריו בלבד אינו מטמא את האכלין אלא לקדש
44 בלבד; שהפלי שנטמאו אחוריו - הרי זה טמא בלו לקדש,
45 כמו שבארנו, ולפיכך מטמא אכל הקדש.

פרק שמיני

46
47 א. כל הנוגע בידי בראשון לטמאה, בין שהיה אותו
48 ראשון אדם או כלי או אכל או משקין טמאין - נטמאו ידיו
49 בלבד עד הפרך. וכן המכניס ידיו לאויר כלי חרס שנטמא
50 באב הטמאה, או שהכניס ידיו לבית מנוגע - נטמאו ידיו.
51 וטמאת הידים מדברי סופרים.

52 ב. הידים שניות מדברי סופרים לעולם. שאין טמאתן אלא
53 מדבריהם, וכשגזרו טמאה עליהן גזרו שיהיו כשני לטמאה.
54 אפלו הכניס ידיו לבית המנוגע, או שנגע בידי באדם
55 שנטמא בגדים עד שלא פרש מנטמאיו - הרי ידיו שניות.
56 הפגול והנוטר וצריד של מנחות - הרי הן בראשון
57 לטמאה, ומונין בהן ראשון ושני, לפיכך מטמאין את הידים
58 בכביצה. ואין הפגול והנוטר מצטרפין, אף על פי ששעורן
59 שוה בכביצה, הואיל וטמאת הידים מדבריהן. אבל שאר
60 האכלין מצטרפין. שאין אכלים טמאין מטמאין את הידים
61 עד שיהיו כביצה.

62 ד. קולית הפגול או הנוטר, אף על פי שהיא סתומה -
63 הנוגע בה בידי נטמאו ידיו; שהעצמות של קדשים
64 ששמשו נותר או פגול מטמאין את הידים, הואיל ונעשו
65 בסיס לדבר האסור.

66 ה. בשר קדש שניצא חוץ למחיצתו - הרי הוא ספק אם
67 מטמא את הידים או לא. לפיכך אינו מטמא, שספק טמאת
68 הידים טהור, כמו שיתבאר. ואם בשר פסח שניצא חוץ
69 לבית הוא - הרי הוא טהור. בגי חבונה וריזין הן.

70 ו. אין טמאת ידים במקדש. שבשעה שגזרו טמאה על
71 הידים, לא גזרו במקדש. אלא הנוגע באכלין טמאים וכיוצא
72 בהן, בין שנגע במקדש בין שנגע חוץ למקדש, ונגע
73 בקדשים במקדש - לא טמאן. ואם נגע חוץ למקדש - הרי
74 זה מטמא את הקדש ופוסל את התרומה, כמו שיתבאר.

75 ז. מי שנטמאת ידו אחת ונגעה באחרת - האחרת טהורה,
76 ונוטל את הטמאה ודיו. במה דברים אמורים? לתרומה;
77 אבל לקדש, אם נטמאת ידו אחת ונגע בשניה - טמאה,
78 ושתייהן צריכות טבילה לקדש. אבל לתרומה - בנטילת
79 ידים בלבד יטהרו ידיו.

80 ח. שלמה המלך ובית דינו גזרו על כל הידים שיהיו
81 שניות, ואף על פי שלא ידע בודאי שנטמאו, מפני שהידיים

1 גזרו על המשקין הטמאים שיטמאו אכלין או משקין או
2 כלים שנגעו בהן.

3 ב. אין לך ולד טמאה שנטמא כלים אלא משקין
4 טמאים בלבד. וטמאה זו מדבריהם. והוא שיהיו אותן
5 המשקין טמאין מחמת אב מאבות הטמאות, בין של
6 תורה בין של דבריהם. ומפני מה גזרו על המשקין
7 טמאין שיטמאו כלים? גזרה משום משקה הנזב, שהוא
8 אב ומטמא כלים דין תורה, שנאמר: וכי ירק הנזב
9 בטהור, כמו שבארנו.

10 ג. כשגזרו על המשקין שיטמאו את הכלים, גזרו שיהיו
11 מטמאין את הכלים מתוכן. כיצד? אם נפלו לאויר כלי חרס
12 - נטמא בלו והרי הוא שני; ואם נגעו בשאר כלים מתוכן
13 - מטמא בלן ונעשו שניים. אבל אם נגעו משקין טמאים
14 באחורי הכלי שיש לו תוף, בין בכלי חרס בין בכלי שטף
15 וכלי מתכות - נטמאו אחוריו בלבד, והרי אחוריו שני, ולא
16 נטמא תוכו. במה דברים אמורים? לתרומה; אבל לקדש,
17 כלי שנטמאו אחוריו - נטמא בלו, והרי בלו שני לטמאה.
18 ד. כבר בארנו, שהאכלין אין מטמאין כלים, והמשקין
19 מטמאין. ולמה עשו בטמאת משקין הכר זה ואמרו, שהפלי
20 שנגעו משקין טמאין באחוריו - לא נטמא תוכו לתרומה?
21 להודיע שטמאת כלים אלו מדבריהם, שלא ישלכו עליה
22 תרומה וקדשים.

23 ה. כבר בארנו, שהאכלין והמשקין שנגעו באב מאבות
24 הטמאות - הרי הן ראשון לטמאה. וכן אם נגע אכל באדם
25 או בכלי שנטמא באב - הרי אותו האכל שני לטמאה. ואכל
26 שנגע בזה השני - נקרא שלישי לטמאה. ואם נגע השלישי
27 באכל רביעי - הרי זה נקרא רביעי לטמאה. במה דברים
28 אמורים? באכלין; אבל המשקין, אחד משקה שנגע באב
29 הטמאה או שנגע בראשון או שנגע בשני - הרי אותו
30 המשקה תחלה לטמאה, ומטמא את חברו, וחברו את
31 חברו, אפלו הן מאה, שאין מונין במשקין. כיצד? יין שנגע
32 באב הטמאה או בראשון או בשני - הרי יין זה בראשון
33 לטמאה. וכן אם נגע יין זה בשמן, ושמן בחלב, וחלב
34 בדבש, ודבש במים, ומים בזין אחר, וכן עד לעולם - בלן
35 ראשון לטמאה, וכאלו כל אחד מהן נטמא באב תחלה,
36 ובלן מטמאין את הכלים. וכן כלי שנטמאו אחוריו
37 במשקין, ונגעו משקין אחרים באחורי הכלים הטמאין,
38 אפלו היו משקין חלין - נעשו המשקין האחרים תחלה
39 לטמאה, ומטמאין כלים אחרים ועושים אותן שניים, ואין
40 צריך לומר שהן מטמאין אכלין ומשקין אחרים.

41 ו. אחורי הפלי שנטמאו במשקין, ונגעו אכלין באחורי

38 יב. אשה שהיא ראשון לטמאה ומניקה את בנה - הרי הבן
39 טהור, ולא גזרו עליו טמאה. שאפלו תאמר שינק רביעית,
40 אפשו שלש מתחלה ועד סוף יתר מפדי אכילת פרס, שהרי
41 אינו יונק בבת אחת.
42 יג. המעברת התירו לה לאכל אכלין טמאין פחות
43 מפשעור, ואף על פי שהיא אוכלת הרבה, מפני הספנה.
44 ואינה צריכה טבילה, אלא הרי היא טהורה.

יום שישי ז' מרחשון ה'תשע"ב

פרק תשיעי

46 א. הבא ראשו ורבו² במים שאובין, או שנפלו על ראשו
47 ועל רבו שלשה לגין⁴ מים שאובין - הרי הוא כשני לטמאה
48 עד שיטבל⁵. ואם נגע באכלין⁶ - עשאן שלישי; ואם נגע
49 במשקין טמאים⁷ - עשאן תחלה⁹ לטמא אכלים ומשקין
50 אחרים, אבל לא לטמא פלים¹⁰. ומפני מה גזרו טמאה על
51 אדם זה? מפני שהיו טבולי יום¹¹ טובלין במערות
52 שמימינהן רעים¹², ואחר כך היו רוחצין במים שאובים יפים
53 דרך נקיות. ופשט המנהג כך, עד שהיו רב העם מדמים
54 שמם שאובים שרוחצין בהן באחרונה הן שמטהרין, לא
55 הטבילה שבמי מקנה, והיו טובלין בזולזול בלא כונה¹³.
56 ולפיכך גזרו, שכל שבא ראשו ורבו במים שאובים או
57 שנפלו על ראשו ורבו - נטמא ונעשה כשני לטמאה. אפלו
58 טהור¹⁴ שאינו טבול יום, אם נפלו על ראשו ורבו שלשת
59 לגין מים שאובין או שבא ראשו ורבו במים שאובין - הרי
60 זה כשני לטמאה עד שיטבל. טבל - אינו צריך הערב
61 שמש, מפני שעקר טמאה זו מדבריהן. וכן האוכל אכלין
62 טמאים והשותה משקין טמאין וטבל - אינו צריך הערב
63 שמש. וכן פלים שנטמאו במשקין - פיון שמטבילן טהור,
64 ואין צריכין הערב שמש. מפני שטמאות אלו עקנן
65 מדבריהן.
66 ב. מי שנפלו עליו שלשה לגין מים שאובין משני פלים
67 או משלשה: אם התחיל השני עד שלא פסק הראשון -
68 מצטרפין, ואם לאו - אין מצטרפין. נפלו מארבעה פלים -
69 אין מצטרפים, ואף על פי שהתחיל זה עד שלא פסק זה -
70 הרי זה טהור. נפלו על ראשו אבל לא על רבו, או שנפלו
71 על רבו ולא על ראשו, או שנפלו על ראשו בלבד מלמעלה
72

1 עסקניות. ולא גזרו שלמה על הידים טמאה אלא לקדש,
2 ואחר כך גזרו חכמים שאחריו אף לתרומה. ולפיכך צריך
3 נטילת ידים לתרומה. ואם נגע בתרומה קדם שיטל ידיו -
4 פסולה, ונשפך על טמאה זו.
5 ט. לט אדם ידיו במפה ואוכל תרומה בלא נטילת ידים,
6 ואין חוששין שמא יגע. אבל לא יעשה כן בחלין שנעשו
7 על טהרת הקדש או על טהרת תרומה, גזרה שמא יגע, לפי
8 שאינו מקפיד עליהן.
9 י. הואיל והידיים שניות, אם נגעו במשקה - עשאום תחלה.
10 ואם נגעו משקין אלו באכלין - עושין אותן שני, ואם נגעו
11 במשקין אחרים - עושין אותן תחלה; שהמשקין תחלה
12 לעולם, כמו שבארנו. אבל אין משקין אלו שנטמאו מחמת
13 הידים מטמאין פלים, שעקר טמאת הידים מדבריהם. וכן
14 גזרו חכמים על כל אדם שיאכל אכלין טמאין, בין שאכל
15 אכל ראשון או אכל שני, ועל כל השותה משקין טמאים,
16 שיהיה שני לטמאה עד שיטבל. ואם נגע באכלין - עשאן
17 שלישי; ואם נגע במשקין, אפלו משקה חלין - עשאן
18 תחלה לטמא אכלין ומשקין אחרים, אבל לא לטמא פלים,
19 הואיל ועקר טמאת אדם זה מדבריהם. ומפני מה גזרו
20 טמאה על האוכל אכלין טמאים? שמא יאכל אכל ראשון
21 או שני וישתה עליו משקה תרומה, ונמצא המשקה תרומה
22 טמא באכל שבפיו. וכן השותה משקין טמאין - שמא יאכל
23 עמקן אכל תרומה, ונמצא טמא במשקין שבפיו. וכבר
24 בארנו בתרומות, שאסור לאכל תרומה טמאה.
25 יא. אינו מתטמא עד שיאכל מאכלים טמאים כחצי פרס,
26 שהוא כביצה ומחצה שזוקתה. וכן השותה אינו מתטמא
27 עד שישתה ממשקין טמאין רביעית. וכל האכלין
28 מצטרפין לכחצי פרס לפסל את הגויה, וכל המשקין
29 מצטרפין לרביעית. ואם אכל או שתה פחות משעור זה
30 - טהור. אבל מעט ושתה ואכל מעט: אם יש מתחלה
31 ועד סוף כדי אכילת פרס - מצטרפין, ואם לאו - אין
32 מצטרפין. וכן אם שתה מעט ושתה ושתה מעט: אם יש
33 מתחלה ועד סוף כדי אכילת פרס - מצטרפין, ואם לאו
34 - אין מצטרפין. אבל פחות מפשעור וטבל ועלה, ואכל
35 מעט מיד, אם לא שתה ביניהן והרי בין אכילה שלפני
36 טבילה ושלאחר טבילה כדי אכילת פרס - הרי אלו
37 מצטרפין.

(1) יבאר שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים או שנפלו עליו שלשת לוגים מים שאובים שהוא טמא. מי שנפלו עליו שלשת לוגים מים משני כלים, או נפלו על ראשו ולא על רובו וכו'. ודין הספרים שמטמאים התרומה והידיים. (2) רוב הגוף בלי הראש. (3) ממים שנשאבו בכלים. פרטי דיניהם ראה בהלכות מקוואות. (4) לא נתברר אם גם בבא ראשו צריך שלושה לוגין. ראה לקמן הלכה ד. (5) אבל אינו צריך הערב שמש, כמו שיתבאר לקמן. (6) של תרומה. (7) יש לתקן את התיבה "טמאים" ולגרוס "טימאם". (8) צריך להיות "ועשאן" וכן הגירסא בדפוס רומא (ר"מ). (9) נתבאר בפרק הקודם, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטמאה). (10) הטעם מבואר בסוף הלכה זו. (11) טמאים שטבלו בו ביום וטרם שקעה השמש נקראים "טבולי יום". (12) מזההמים. בקיץ קשה היה למצוא בארץ ישראל בור שיש בו ארבעים סאה מים נקיים. (13) לא דקדקו לטבול כדין. (14) במשנה זבים שם נאמר: "הבא ראשו ורובו במים שאובים וטהור שנפלו על ראשו שלושה לוגים מים שאובים", משינוי סגנון זה בין רישא לסיפא, הרישא אומרת "הבא" סתם והסיפא אומרת "וטהור שנפלו וכו'" למדו בתוספות שבת שם דיבור המתחיל וטהור, שטהור הבא ראשו ורובו במים שאובים לא נטמא, ודעת רבינו אינה כן ואינו מחלק בין טבול יום ובין טהור.

- 1 ועל רבו נפלו מן הצד או מלמטה - הרי זה טהור, עד
 - 2 שיפלו על ראשו ועל רבו הסמוך לראשו כדרכו¹⁵. וכן אם
 - 3 בא ראשו במים שאובין ולא בא רבו, או בא רבו ולא בא
 - 4 ראשו, או שבא ראשו בלבד ובא משאר גופו ורבו במים
 - 5 שאובין מלמטה או מן הצד - הרי זה טהור, עד שיבוא
 - 6 ראשו ורבו הסמוך לראשו כדרכו.
 - 7 ג. הבא מראשו ורבו החצי¹⁶ במים שאובין ונפלו על החצי
 - 8 האחר מים שאובין, הואיל וחציו בנפילה וחציו בכיאה -
 - 9 טהור¹⁷.
 - 10 ד. היו שלשת הלגין שנפלו עליו או שבא בהן מקצתן
 - 11 שאובין ומקצתן אינן שאובין, או שנתערב בהן יין דבש
 - 12 וחלב - הרי זה טהור, עד שיהיו השלשה בלן מים שאובין.
 - 13 שלשת לגין אלו¹⁸ שנפלו על הטהור או שבא בהן
 - 14 וטמאווהו, כיון שנעשה כשני לטמאה - הרי המים האלו
 - 15 טמאין, שהרי נגעו בשני והרי אלו המים אומרין לזה
 - 16 הטהור: טמאנו אותו וטמאנו¹⁹.
 - 17 ה. בראשונה היו מניחין כפרות של תרומה בצד הספרים,
 - 18 ואומרים: זה קדש וזה קדש. ובאין העכברים וקורעין את
 - 19 הספרים. לפיכך גזרו, שכל תרומה שתגע באחד מכתבי
 - 20 הקדש - נטמאת, והרי היא כשלישי לטמאה באלו נגעו
 - 21 בשני. ונמצאו כל כתבי הקדש פוסלין את התרומה בשני.
 - 22 ולא עוד, אלא מי שהיו ידיו טהורות ונגע באחד מכתבי
 - 23 הקדש - נעשו ידיו שניות ומטמאין את התרומה ואת
 - 24 המשקין. ואף על פי שאין הידים מתטמאות אלא מראשון
 - 25 לטמאה, כמו שבארנו - הן מתטמאות מן הספרים²⁰.
 - 26 ו. רצונות תפלין עם התפלין²¹, וגליון שבספר²² שלמעלה
 - 27 ושלמטה²³ שבתחלה ושבסוף²⁴ כשהן מחברין לספר²⁵,
 - 28 וספר שנמחק ונשתיר בו שמנים וחמש אותיות, ומגלה
 - 29 שכתוב בה מן התורה שמנים וחמש אותיות, כפרשת יריה
 - 30 בנסע הארץ²⁶ - הרי אלו מטמאין את הידים. ולא דברי
- תורה בלבד, אלא כל כתבי הקדש, אפלו שיר השירים
וקהלת שהן דברי חכמה, מטמאין את הידים.
ז. תרגום שבעזרא²⁷ ושבעזאל²⁸ - הרי הוא מפלל כתיב
הקדש. אבל תרגום²⁹ שכתבו עברית ועברית שכתבו תרגום,
או שכתב כתבי הקדש בכתב עברי³⁰ - אינן מטמאין את
הידיים, עד שיהיו כתובים אשורית על העור ובדיו.
ח. הכותב הלל³¹ ושמע³² לתינוק להתלמד בו, אף על פי
שאינו רשאי³³ - הרי אלו מטמאין את הידיים.
ט. המשיחות³⁴ והרצועות שתפן לספר³⁵, אף על פי
שאינו רשאי לקימן³⁶ - כל זמן שהן מחברין לספר מטמאין
את הידיים.
י. תיק של ספר ומטפחות ספרים בזמן שהן תפורות³⁷ -
מטמאין את הידיים. אבל הכרכות, אף על פי שיש בהן
מאותיות של שם ומעונינים הרבה של תורה - אינן מטמאין
את הידיים.
יא. ספרי המינים³⁸ - אינן מטמאין את הידיים. פרשת
סוטה³⁹, הואיל ולמחיקה עומדת - אינה מטמאה את הידיים.

פרק עשירי

- א. כל המתטמא באב מאבות הטמאות, בין אדם בין בלים
- הרי הוא ראשון לטמאה, כמו שבארנו, עד שיטבל. טבל
- הרי הוא כשני לטמאה עד שיעריב שמשו. שנאמר: במים
- יבא וטמא עד הערב וטהר. הכתוב קרא לטבול יום טמא.
- ב. אחד טבול יום מטמאה חמורה, כגון שטבל מזיבות
- מטמאת מת וצרעת, ואחד טבול יום מטמאת שרץ וכיוצא
- בו, כל הטעון הערב שמש, בין אדם בין בלים, בין מדברי
- תורה בין מדברי סופרים - הרי הוא כשני לטמאה עד
- שיעריב שמשו.
- ג. טבול יום פוסל אכלי תרומה ומשקה תרומה, ואכלי
- הקדש ומשקה הקדש, פוסל הכל. כיצד? טבול יום שנגע

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(15) על השכיח בלבד גזרו, ולא גזרו על הבלתי שכיח, ואין הדבר שכיח, שאדם יתרחץ באופן משונה כזה. (16) החצי מראשו ורובו. (17) בעיני שנשארה בתיקו שם, ומפני שטמאה זו גזירת חכמים היא, פסק רבינו לקולא. (18) פירוש, שהם כולם שאובים. התיבה "אלו" אינה נמשכת לשאובים מעורבים שבתחילת הלכה זו. (19) שנינו היינו טהורים ואנחנו טמאנו אותו תחילה ואחר כך הוא טמא אותנו. [בתוספות יום טוב זבים פרק ה משנה י"ב למד מלשונו של רבינו בהלכה זו - "שלושת הלוגין שנפלו עליו או שבא בהן" - ששיעור זה נאמר גם בבא ראשו ורובו]. (20) שהוא עצמו שני. (21) כשהן מחוברות לתפלין. (22) המקומות שנשארו ללא כתב. (23) וכל שכן הגליון שבין דף לדף. (24) שבתחילת הספר ושבוטפו. בבבא בתרא יג, ב אמרו שצריך להשאיר גליון בתחילת הספר ובסופו. (25) למעט הגליונות שנחתכו (שבת קטז, א). (26) בפרשה זו ישנן שמנים וחמש אותיות והוא ספר שלם בפני עצמו ולפיכך יריעה שכתוב בה 85 אותיות נתקדשה. (27) פרק ד מפסוק ז ואילך עד סוף הפרק, כל פרק ה וי"ט פסוקים הראשונים מפרק ו כתובים ארמית. (28) פרקים ב עד ז. (29) מה שנכתב בכתבי הקודש בלשון ארמית. (30) כתב עתיק מאוד ואמרו (בסנהדרין כא, ב) שבתחילה ניתנה התורה בכתב זה ובימי עזרא נשתנה ברוח הקודש לכתב אשורי, הוא הכתב שלנו. (31) פרקי הלל שבספר תהלים (קיי-קיה). (32) פרשת שמע ישראל (דברים ו). (33) שאסור לכתוב בלשון אלא ספרים שלמים (הלכות ספר תורה פרק ז הלכה י"ד). (34) חוטים. (35) תפר בהן את יריעות ספרי קודש. (36) שאין תופרים את הספרים אלא בגידים. [ויש מפרשים שתפרם לספר ממש על מנת לקשור בהם את הספר]. (37) לספר. (38) כנראה הכוונה לכופרים בקדושתם של ספרי התנ"ך ומכל שכן אלה שכותבים לשם אילים. (39) הפרשה בספר במדבר פרק ה, הנמחקת למים המאריים שמשקים את הסוטה, ויש בה יותר מן 85 אותיות. (1) יבאר הטעון הערב שמש מן התורה או מדברי סופרים, טבול יום מה פוסל. ומשקין היוצאים מכל המטמאים. אם שלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מטמאים משקה או אוכל אחר. מה שהאדם למד מכל מה שהקדמו למעלה.

טמאה ויהיו ראשון לטמאה מדברי תורה. ולא יהיה הפלי
לעולם שני לטמאה אלא מדברי סופרים. שאם יטמא
במשקין טמאים - יהיה שני מדבריהן, כמו שבארנו.
ח. כבר בארנו, שכלי חרס לא יהיה אב טמאה לעולם, לא
מדברי תורה ולא מדברי סופרים. ויהיה ראשון לטמאה
מדברי תורה, ושני מדבריהן, אם נטמא במשקין, כשאר
הפלים. ולא יהיה האדם ולא הפלים שלישי ולא רביעי
לעולם, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

ט. האכלים לא יהיו אב טמאה לעולם, לא מדברי תורה
ולא מדבריהם. ויהיו ראשון ושני מדברי תורה. שהאדם או
הפלי שהוא ראשון לטמאה, אם נגע באכל - עשאוהו שני.
והאכלין יהיו שלישי ורביעי לטמאה מדבריהן בלבד.
י. המשקין יהיו אב טמאה מדברי תורה, כגון מי חטאת
ורק הנב ומימי רגליו. ויהיו ראשון לטמאה מדברי תורה,
כגון שנגעו באב מאבות הטמאות. וכן אם נגעו המשקין
בולד הטמאה, בין אדם בין פלים - נטמאו מדברי תורה,
והרי הן ראשון לטמאה לטמא אחרים מדבריהן. וכן אם
נגעו בשני, בין אדם בין פלים בין אכלין - נעשו ראשון
לטמא אחרים מדבריהם, כמו שבארנו. ויהיו המשקין
שלישי ורביעי מדבריהם. כיצד? אם נגע טבול יום במשקה
תרומה - עשאוהו שלישי, ואם נגע במשקה קדש - עשאוהו
רביעי. ואין אתה מוצא משקין שניות לעולם, ולא משקה
שאינו תחלה, חוץ ממשקה טבול יום או מחסר פפונים
בקדש, כמו שבארנו, שהוא פוסל מדבריהם ואינו מטמא.

פרק אחד עשר

א. כל מקום שנאמר באכלין פסול - הוא שיהיה האכל
עצמו טמא, ולא יטמא אכל אחר; אלא אם נגע באכל אחר
- הרי הוא טהור.

ב. הראשון שבחלין - טמא ומטמא. השני - פסול ולא
מטמא. ואין שני עושה שלישי בחלין. מניין לאכל שני
שהוא פוסל בחלין? שנאמר: וכלי חרש אשר יכלי חרס
תוכו, כל אשר בתוכו יטמא. נמצא השרץ אב, וכלי חרס
שנפל השרץ לאוירו ראשון, והאכל שבפלי שני, והרי הוא
אומר יטמא. וכן שרץ שנפל לאויר התנור - הפת שניה,
שהתנור ראשון.

ג. הראשון והשני שבתרומה - טמאים ומטמאים. השלישי -
פסול ולא מטמא. ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. מניין
לאכל שלישי שהוא פוסל בתרומה? שנאמר: וכא השמש
וטהר ואתח יאכל מן הקדשים. נמצא טבול יום אסור בתרומה
עד שיעריב שמשו, ואם נגע בה - פסלה, וטבול יום כשני
לטמאה הוא. הא למדת, שהשני עושה שלישי בתרומה.

באכלין של תרומה - עשאו שלישי לטמאה, מפני שהוא
שני. וכן אם נגע במשקין של תרומה - טמאין, והרי הן
שלישי לטמאה. נגע טבול יום במשקין של קדש - טמאין,
והרי הן רביעי לטמאה. וכן אם נגע באכלי הקדש - עשאו
רביעי. אבל אם נגע באכלי חלין ומשקה חלין - הרי הן
טהורין. ודין מחסר פפונים וטבול יום בנגיעת הקדש אחד
הוא. הרי נתבאר לך מכל אלו הדברים, שאין שם משקין
שניות לעולם, אלא המשקין תחלה לעולם; חוץ ממשקין
שנגע בהן טבול יום, שהן שלישי אם היו תרומה, או רביעי
אם היו קדש.

ד. כל המטמאין, בין חמורין בין קלין, משקין היוצאין
מהן, כגון רגן ומימי רגליהן - הרי הן במשקין שנגעו בהן.
אלו ואלו ראשון לטמאה, כמו שבארנו. חוץ מזב וחבריו,
שממשקין היוצאין מהן - אב טמאה, ומשקין שהנב וחבריו
נוגעים בהן - תחלה. אפלו אוכל אכלין טמאין או שותה
משקין טמאין, המשקין היוצאין ממנו קדם שיטבל - כמו
המשקין שנגע בהן, שהן תחלה. וכן טבול יום, משקין
היוצאין ממנו - במשקין שהוא נוגע בהן, שאין מטמאין
אחרים כלל; אלא אם נגע במשקה חלין - הרי הן טהורין,
ואם נגע במשקה תרומה - הרי הן שלישי, ואם נגע
במשקה קדש - הרי הן רביעי.

ה. ועתה יתבאר לך, שאין שלישי שבתרומה ולא רביעי
שבקדש מטמא משקה אחר או אכל אחר, ואין צריך לומר
שאין מטמאין פלים. לפיכך, קדשה שמלאה משקין ונגע
בה טבול יום: אם היה משקה חלין - הפל טהור, ואם היה
משקה תרומה - המשקין פסולין והקדשה טהורה. ואם היו
ידי טמאות - המשקה טמא, בין משקה תרומה בין משקה
חלין. וזה חמר בידים מבטבול יום. וחמר בטבול יום
מבידים טמאות: שספק טבול יום - פוסל מספק, וספק
הידים - טהור, כמו שיתבאר.

ו. אחד טהור שהיו ידי טמאות או טבול יום שידיו
טמאות - הרי זה מטמא משקה חלין ועושה אותו תחלה
לטמא אכלין ומשקין, כמו שבארנו. ומאחר שממשקה שיצא
מטבול יום - במשקין שנגע בהן, טבול יום שנפל מרקו או
מימי רגליו על כפר של תרומה - הרי זה טהור, מפני שהן
במשקין שנגע בהן.

ז. מכל אלו הדברים שהקדמנו לבארם אתה למד, שהאדם
יהיה אב לטמאה ויהיה ראשון לטמאה מדברי תורה.
ולעולם לא יהיה האדם שני אלא מדברי סופרים. והוא
האוכל אכלין טמאים או השותה משקין טמאין או הבא
ראשו ורבו במים שאובין, שכל אלו כשני לטמאה
מדבריהם. וכן שאר כל הפלים חוץ מפלי חרס יהיו אב

צו שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש ח' מרחשון – הלכות שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל

1 ד. הראשון והשני והשלישי בקדש - טמאין ומטמאין.
2 הרביעי - פסול ואינו מטמא. ואין רביעי עושה חמישי
3 לעולם. ומניין לשלישי בקדש שהוא טמא? שנאמר: והבשר
4 אשר יגע בכל טמא לא יאכל; וכבר קרא הכתוב לשני טמא,
5 שנאמר: כל אשר בתוכו יטמא. הא למדת, שבשר הקדש
6 שנגע בשני - נטמא וישרף. ומניין לרביעי בקדש שהוא פסול?
7 מקל וחמר: ומה מחסר כפורים, שהוא מתר בתרומה, אסור
8 בקדש עד שייביא בפרתו; השלישי, שהוא פסול בתרומה,
9 אינו דין שיעשה רביעי בקדש? ! אכל החמישי טהור.
10 ה. בשר תאונה, אף על פי שהוא טהור, גזרו עליו שיהיה
11 כשלישי לטמאה: מטמא את הקדש, ואינו פוסל את
12 התרומה. ויראה לי, שלא גזרו עליו אלא כדי שלא יערכוהו
13 עם בשר הקדש ויבואו לטעות ולשגג בו, וידמו שהבשר
14 זה הוא חל והוא קדש ויאכלנו בטמאה.
15 ו. חבורי אכלין על ידי משקין - הרי הן חבור לטמא
16 טמאת אכלין. והדבר ספק, אם חשובים כגוף אחד למנות
17 בהן ראשון ושני ושלישי, או חשובים זה האכל שנגע בו
18 הטמאה ראשון, והאכל המחר לו שני.
19 ז. השני שבחלין פוסל אכלי תרומה ועושה אותן שלישי.
20 ואם נגע במשקה חלין - טמאן. ואין צריך לומר, אם נגע
21 במשקה תרומה או במשקה קדש, שהוא מטמא את הכל.
22 ח. השלישי שבתרומה שנגע באכלי קדש - פסול ונעשו
23 רביעי. ואם נגע במשקה קדש - טמאן ונעשו תחלה. אכל
24 אם נגע שלישי שבתרומה במשקה תרומה - הרי הוא טהור.
25 וכן רביעי שבקדש, אם נגע במשקה קדש - הרי זה טהור.
26 ט. חלין שנגעו על טהרת תרומה - השלישי שבהן פסול
27 בתרומה, ואם נגע בקדש - אינו עושהו רביעי, ואפלו
28 משקה קדש אינו פוסל. וחלין שנגעו על טהרת הקדש -
29 השלישי שבהן טהור כחלין.
30 י. האוכל רביעי שבקדש - אסור לו לאכל את הקדש, ומתיר
31 לגע בקדש ואינו פסול. אפלו תבשיל שנתערב בו הקדש
32 ואין בו כזית בכדי אכילת פרס - הרי זה לא יאכל ברביעי
33 של קדש, אלא בחמישי, שהוא טהור כמו שבאנו.
34 יא. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או של חלין שנגעו
35 על טהרת תרומה - הרי זה אסור לאכל את התרומה עד
36 שיטבל, ומתיר לגע בתרומה והרי היא טהורה. באכילה עשו
37 מעלה, בנגיעה לא עשו מעלה. במה דברים אמורים?

38 בתרומה עצמה; אכל תבשיל שנתערבה בו תרומה, אם אין
39 שם כזית בכדי אכילת פרס - הרי זה מתיר לאכל מאותו
40 תבשיל כדרך שמתיר לגע בתרומה.
41 יב. האוכל שלישי שבתרומה או של חלין שנגעו על
42 טהרת התרומה, אף על פי שהוא טהור לנגיעת תרומה -
43 הרי הוא כשני לענין קדש; שטהרת תרומה טמאה היא
44 אצל הקדש. אכל האוכל שלישי שבחלין שנגעו על טהרת
45 הקדש - הרי הוא טהור; שאין לה דבר שעושה רביעי
46 בקדש אלא קדש מקדש בלבד.
47 יג. כל קדש האמור בענין טמאת אכלין ומשקין הוא קדשי
48 מקדש המקדשין, כגון בשר קדשי קדשים ובשר קדשים
49 קלים, וחלות תודה ורקיקי נזיר שנשחט עליהן הזבח,
50 והמנחות שקדשו בכלי, ושתי הלחם ולחם הפנים משקרמו
51 פתנור; אבל חלות תודה ורקיקי נזיר שלא נשחט עליהן
52 הזבח, והמנחות שלא קדשו בכלי - אינן לא בקדש ולא
53 כחלין אלא בתרומה.
54 יד. החלה והכפורים ותשלומי תרומה [וחמשה] - הרי הן
55 בתרומה.
56 טו. הטבל והמדמץ וגדולי תרומה, ומעשר שני וראשון,
57 ועסה הטבולה לחלה - הרי הן כחלין, והראשון טמא בהן,
58 והשני פסול, ואין בהן שלישי.
59 טז. כל דבר שודאו מטמא את החלין מן התורה - גזרו
60 על ספקו כחלין הטבולין לחלה שתעשה אותה העסה
61 בטהרה. ומפרישים ממנה חלה, וחלתה תלויה, לא נאכלת
62 ולא נשרפת.

יום שבת קודש ח' מרחשון ה'תשע"ב

פרק שנים עשר

64 א. אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקדש על התרומה,
65 ואלו הן: יש לאדם להטביל פלים בתוך פלים לתרומה,
66 אכל לא לקדש. גזרה שמה יהיה פי הפלי צר ולא יהיה
67 בו כשפופרת הנוד, ונמצאו הפלים שבתוכו כאלו טבלו
68 בפנים שבפלי, לא במקוה. במה דברים אמורים? כשהיה
69 הפלי הגדול שיש בתוכו הפלים הטמאין טהור; אכל אם
70 היה טמא - מתוך שעלתה לו טבילה, עלתה טבילה לפלים
71 שבתוכו אפלו להשתמש בהן בקדש.
72

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

1 יבאר שאחת עשרה מעלות עשו חכמים לקדש על התרומה. (2) בחגיגה כ, א נשנו החומרות שהטילו חכמים בטהרת הקודש יותר מבתרומה מבלי לקבוע מספרן. ובגמרא שם כא, ב נחלקו רבי אילא ורבה במספרן - רבי אילא קובע שהן עשר ורבה אומר שהן אחת עשרה - ויש במחלוקתם זו ענין לדון (יבואר לקמן), ופסק רבינו כרבה מפני שגם רב נחמן סובר כמותו. (3) מותר להניח כלים טמאים בתוך כלי גדול טהור ולהטבילם במקוה ויטהרו. (4) החיצון. (5) כעובי השפופרת שנותנים בפי הנוד. במקוואות פרק ו משנה ז שנינו: "עירוב מקוואות כשפופרת הנוד". פירוש אם יש שני מקוואות זה בצד זה, באחד יש שיעור מקוה (ארבעים סאה מים) ובשני פחות משיעור זה וצינור מחברם, דינם כמקוה אחד כשרוחב הצינור הוא כשפופרת הנוד ומותר לטבול במקוה החסר, ואם הצינור פחות משיעור זה אינו מערב את שני המקוואות. ושם מבואר ששפופרת הנוד רוחב חללה "כשתי אצבעות חוזרות למקומן", פירוש, שאפשר לגלגל שתי אצבעות בחללו של הצינור. ובכלי בתוך כלי יש לחשוש, שמה יטביל כלים זעירים, כגון מחטים וכדומה, בכלי שפי צר ואם כן המים שבתוכו אינם כמחזירים למקוה ומתוך כך לא עלתה טבילה למחטים שבתוכו, ובתרומה לא גזרו. נימוק זה אמרו שם בשם רבא.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש ח' מרחשון – הלכות שאר אבות הטומאות צז

מתוך מהדורת וגשל

- 1 ב. כלי⁶ שנטמאו אחוריו במשקין - לא נטמא תוכו, ולא בית
- 2 אצבע⁷ שבפני שפתו. והמשקין שבתוכו או שבבית צביעתו
- 3 טהורין. ושוטה בו, ואינו חושש שמא יגעו משקין שבפניו
- 4 באחורי הכלי ויחזרו ויטמאו תוכו. במה דברים אמורים?
- 5 לתרומה; אבל לקדש, נטמאו אחוריו - נטמאו פלן⁸.
- 6 ג. הנושא את המדרס⁹ - מתר לו לשא עמו תרומה באחד,
- 7 והואיל ואין הנושא נוגע בתרומה¹⁰ ולא תרומה נוגעת
- 8 במדרס - הרי היא טהורה. אבל לא הקדש, אף על פי שלא
- 9 נגע בו. מעשה היה¹¹ באחד, שנושא חבית של קדש
- 10 טמאה במדרס שנושא עמה. באותה שעה גזרו, שהנושא
- 11 את המדרס לא ישא את הקדש. ולא גזרו אלא במדרס עם
- 12 הקדש¹³, כמעשה שהיה. ואם עבר ונשא, הואיל ולא נגע
- 13 בקדש - הרי הקדש טהור¹⁴.
- 14 ד. בגדי אוכלי תרומה¹⁵, אף על פי שהן טהורין ונזהרין
- 15 מן הטמאות - הרי בגדיהן מדרס לקדש¹⁶.
- 16 ה. כלי שהוא מפצל¹⁷ ולוחותיו וקורותיו מקשרות, כגון
- 17 מטה וכיוצא בה: אם נטמא וצריך להטבילו לתרומה - יש
- 18 לו להטבילו פלו באחד כשהוא מקשר; אבל לקדש -
- 19 מתיר¹⁸ ומנגב¹⁹, שמא יש שם דבר החוצץ²⁰, ומטביל ואחר
- 20 כך קושר.
- 21 ו. כלים הנגמרים בטהרה²¹, אפלו היה העושה אותן תלמיד
- 22 חכם ונזהר בהן - הרי אלו צריכין טבילה לקדש, ואין
- 23 צריכין הערב שמש; אבל לתרומה - משתמש בהן בלא

- 24 טבילה, שהרי נעשו בטהרה. ומפני מה הצריכום טבילה
- 25 לקדש? גזרה משום רק עם הארץ שיגע בהן²² בשעת
- 26 מלאכה ועדין²³ הוא לח²⁴.
- 27 ז. אחר שנגמר הכלי - מצרף²⁵ מה שבתוכו לקדש, אבל
- 28 לא לתרומה. כיצד? כלי שהוא מלא פרות פרוזין זה מזה,
- 29 כגון צמוקין וגרוגרות, ונגעה טמאה באחד מהן - נטמא
- 30 כל מה שבפניו לקדש, אבל לא לתרומה. וכל המעלות²⁶
- 31 של דבריהם הם²⁷. ורמזו יש למעלה זו בתורה: כף אחת
- 32 עשרה זהב מלאה קטרת. אמרו חכמים: כל מה שבפניו -
- 33 הרי הוא כגוף אחד. אפלו שאין לו תוף²⁸ מצרף מה שעליו
- 34 לקדש. כגון שהיו צבורין על גבי הלוח או על גבי העזר,
- 35 אף על פי שאין הפרת נוגעין זה בזה.
- 36 ח. היו שני הצבורין²⁹ בתוף הכלי ודבר אחר³⁰ ביניהן
- 37 ונטמא אחד משניהן: אם היה הדבר שביניהן צריך לכלי³¹
- 38 - הכלי מצרפן ונטמא הכל; ואם אינו צריך לכלי³² - לא
- 39 נטמא אלא זה שנגעה בו הטמאה בלבד.
- 40 ט. היו שני צבורין בכלי, והצבור האחד מחבר למים
- 41 שאחורי הכלי, ונגע טמא בצבור השני³³ - נטמאו שניהן³⁴
- 42 בצורף הכלי, ונטמאו המים שאחורי הכלי³⁵ מחמת זה
- 43 האכל המחבר להן, אף על פי שהן אחורי הכלי. נגע הטמא
- 44 במים שאחורי הכלי - נטמא האכל המחבר להן, והדבר
- 45 ספק אם נטמא האכל השני בצורף הכלי או לא נטמא
- 46 מחמת הצורף³⁶.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(6) מעלה שנייה ששנו חכמי המשנה שם. (7) במשנה שלפנינו כתוב "בית הצביטה" וגם רבינו בפירושו שם גורס כך ומפרש שם שהיה שקע בעובי שפת הכלי, כדי להשים שם אצבע להחזיק את הכלי ולא יכניס את האצבע לתוך הכלי עצמו. נכנראה קיבל פירושו של רבי יוחנן (שם כב, ב) "מקום שנקיי הדעת צובעין בו" ומפרש כהערוך, שצובעין הוא מלשון "הצביעו" במשנה יומא כב, א שפירושו הוציאו אצבע. (8) אחוריים, תוך ובית אצבע. (9) דבר שהזב עמד, ישב או שכב עליו נקרא בלשון חכמים "מדרס הזב" או מקוצר: "מדרס", והוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים ואוכלין ומשקין. (10) רבינו במשנה מפרש, כגון שהמדרס והתרומה מונחים על לוח עץ שאינו מקבל טומאה והאדם מרים את הלוח, אבל אם האדם נוגע בשניהם, הוא נטמא מפני שנשא את המדרס ומטמא את התרומה. [ורשי" פירש, שהתרומה מונחת בכלי חרס שאינו מקבל טומאה אלא מתוכו והאדם אינו נוגע באווירו, ולפיכך לא נטמא התרומה על ידי נגיעתו של נושא המדרס]. (11) שם כב, ב. נימוק הגזירה. (12) צריך להיות: "וטימאה" או "ונטמאה". (13) אבל לא בטומאה אחרת, כגון שרץ ונבילה ורק בקודש ולא בתרומה. במקום שגזרו טומאה מפני מעשה שהיה, גזרו כעין המעשה בלבד ולא במקרים שאינם דומים לו מכל הבחינות. (14) מחלוקת אמוראים (שם כג, א) ופסק להקל כמו בכל ספק דרבנן. (15) שנשמרו בטהרת תרומה. (16) מטמאים אדם וכלים כמדרס הזב. זאת היא מעלה רביעית. (17) מחובר מחלקים שונים שאפשר לפרקם. (18) את החבלים הקושרים את חלקי הכלי זה לזה. (19) מנקה במטלית כל חלק בפני עצמו. (20) מפריע את מי המקווה מלהגיע למקום שהוא דבוק בו (מעלה חמישית). (21) גמר מלאכה שלהם היה בטהרה, והמלאכה עד סמוך לגמר עשה עם הארץ. (22) שמא נפל הרוק על הכלי בשעת עשייתו, ורוקו של עם הארץ מטמא (ראה הלכות משכב ומושב פרק י). (23) אחרי גמר מלאכה. (24) ומטמא את הכלי, אבל לפני שנגמרה מלאכתו אין עליו דין כלי ואינו מקבל טומאה (מעלה שישית). (25) עושה את כל הגושים שבו כגוש אחד לענין טומאה. (26) לרבות זו. (27) כרבי יוחנן שם כד, א, שאמר: "מעדותו (עדויות פרק ח משנה א) של רבי עקיבא נשנית משנה זו" פירוש, שנינו שם: "העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו נטמא כולו. הוסיף רבי עקיבא על הסולת ועל הקטורת וכו' שנגע טבול יום במקצתם שפסל את כולם". ומפני שטומאת אפר פרה היא מדרבנן, שהרי אין עליו כל קדושה, למדו בגמרא (שם כג, ב) שגם הסולת והדומה לו - מדרבנן. (28) זו היא מעלה שביעית. (29) כגון עישורן סולת למנחה והניח חצי עישורן בצד זה של הכלי וחציו השני בצד אחר. (30) לא סולת של מנחה העומדת להקטרה (כסף משנה). (31) כגון לבונה. (32) כגון בשר או שיירי מנחה הנאכלים לכהנים. [הכסף משנה מבאר, שאם האמצעי שביניהם הוא גם כן סולת היה מצטרף עם אותו חצי העישורן שנגעה בו הטומאה שהרי ביניהם אין הפסק. וזה לא כפירוש רש"י, ראה ראב"ד]. (33) שאינו נוגע לא במים ולא בציבור המחובר להם. (34) שני הציבורים. (35) רבי ירמיה שואל שם אם הצירוף מועיל לטמא גם מה שמחוץ לכלי כשהוא מחובר למה שבתוך הכלי, והוסיף ושאל: "אם תמצוי לומר כיוון דמחבר מחבר (ונטמאו שני הציבורים), חיבור מים וצירוף כלי מהו?" ודרכו של רבינו לפסוק כאם תמצי לומר. (36) בעיני שנייה של רבי ירמיה, אם צירוף הכלי מוגבל לנגיעת טומאה בפנים הכלי ולא בנגיעה מבחוץ או בין

צח שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שבת קודש ח' מרחשון – הלכות שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל

1 ל' חבירו⁵⁰ לתוף פיו - הרי זה אסור⁵¹. ואין צריך לומר, 22
2 שאם נגעה טמאה באכלין של קדש שלא הכשרו - 23
3 שנטמאו, מפני שחבת הקדש מכשרתן. 24
4 יד. במה דברים אמורים? לפסל האכל עצמו ולאסרו 25
5 באכילה; אבל למנות בו ראשון ושני - הרי זה ספק⁵². 26
6 כיצד? נגע אכל שנטמא בלא הכשר באכל שני שהכשר - 27
8 הרי זה השני ספק, מפני שהראשון לא הכשר. 28
9 טו. האונן⁵³ אחר שתם זמן אנינותו, ומחסר כפורים אחר 29
10 שהביא כפרתו - צריךין טבילה לאכילת הקדש, אבל לא 30
11 לתרומה; שהאונן ומחסר כפורים מתרין לאכל את 31
12 התרומה. ומפני מה הצריכום טבילה לקדש? שהרי עד 32
13 עתה היו אסורין לאכל את הקדש והסיתו דעתן⁵⁴, ושמא 33
14 נטמאו והם לא ידעו. ולא עשו מעלה זו אלא לאכילה; 34
15 אבל לנגיעה - נוגעים בקדשים קדם טבילה⁵⁵. 35
16 טז. שש מעלות הראשונות עשאום בין לקדש בין לחלין 36
17 שנגעשו על טהרת הקדש; וחמש אחרונות, שהן מן הפלי 37
18 מצרף מה שבתוכו והלאה - עשאום בקדש בלבד, אבל לא 38
19 בחלין שנגעשו על טהרת הקדש, אלא הרי הן בחמש אלו 39
20 בחלין. לפיכך, חלין שנגעשו על טהרת הקדש - הראשון 40
21 טמא בהן, והשני פסול, והשלישי טהור בחלין, כמו 41
42 שפארנו.

1 י. אכל קדש שנטמא והניחו בכלי, ובתוף הפלי אכל קדש 1
2 אחר טהור, ואין נוגעין זה בזה - הטהור בטהרתו³⁷ והטמא 3
3 בטמאתו. בא טבול יום ונגע באכל הטמא - יש בדבר זה 4
4 ספק, אם נפסל הטהור מחמת מגע טבול יום מפני צרוף 5
5 הפלי או לא נפסל; שלא נגע טבול יום אלא באכל ששבע 6
6 מן הטמאה³⁸ ולא הוסיף לו פלוס³⁹. 7
7 יא. הרביעי בקדש - פסול; אבל בתרומה - טהור. וכן 8
8 שלישי בתרומה, אם נגע במשקה קדש - הרי זה נטמא⁴⁰, 9
9 כמו שפארנו; והשלישי שבתרומה או שבקדש אם נגע 10
10 במשקה תרומה - לא פסלו. 11
11 יב. מי שנטמא ידו אחת ונגע בה בידו שניה או ביד חבירו 12
12 - פסלו⁴¹ את השניה והרי היא פשלישי. ואם היתה ידו 13
13 בלולה⁴² במשקה, אף על פי שלא נגע - נטמאת חבתה⁴³. 14
14 וצריך להטביל את שתייה⁴⁴ ואחר כך יגע בקדש. אבל 15
15 בתרומה, אם נטמאת ידו האחת - לא נטמאת חבתה, 16
16 ואפלו נגע בה פשהא נגובה⁴⁵. ואין צריך להטביל ידו 17
17 שנטמאת, אלא נוטלה ונוגע בתרומה. 18
18 יג. אכלין נגובין שלא הכשרו⁴⁶ - אוכלין אותם בידים 19
19 מסאבות⁴⁷. במה דברים אמורים? בתרומה; אבל בקדש - 20
20 חבת הקדש מכשרתן⁴⁸, ואסור למי שידי טמאות לאכל 21
21 קדש שלא הכשר. ואפלו לא נגע בו אלא בכוש⁴⁹ או שתחב

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

כך ובין כך מצרף. בעיא זו לא נפשטה. מובן שהאוכל הנוגע במים נטמא מפני הנגיעה הישירה במים הטמאים. (37) לא אמרו הכלי מצרף, אלא כששניהם מונחים בכלי בשעה שנגעה טומאה באחד מהם. (38) כאדם השבע שאינו מקבל אוכל, כך הוא אינו בולע טומאה. (39) ומתוך כך לא נטמא הציבור השני. והטומאה הראשונה גם כן אינה מטמאה, כמו שאמרנו בבבא הקודמת. ולמה נקט טבול יום ולא טומאה סתם? מפני שקודש הנוגע בטבול יום אינו מטמא ולא פוסל קודש אחר בנגיעה, ואם כן לעולם אינו מוסיף טומאה. אבל שרץ או נבילה מוסיף טומאה, במקרה שהחלק הטמא היה שני או שלישי או רביעי (ראה רש"י שם בראש העמוד). (40) עשה ראשון. (41) אם תיגע בקודש תפסול אותו, אבל לא תטמאהו. כרבי יוסי בן יהודה שם. (42) רטובה, ונטמאה היד בנגיעתה במשקה ונעשית שנייה מגזירת טומאת משקין ולא משום המעלה שבקודש. (43) נעשית שנייה כמותה. ונראה טעמו, שמא נגעה היד השנייה במשקין שעל יד הטמאה ונעשתה שני. [רבינו למד חשש זה ממה שאמרו שם: "היינו רבותיה דנגובה". ראה רש"י שם]. (44) נתבאר למעלה פרק ח הלכה ז שלקודש לא די בנטילת ידיים אלא צריכות טבילה במקווה כשירה כמו ששנינו (שם יח, ב): "נוטלים לידים לחולין למעשר ולתרומה, ולקודש מטבילין". מובן, שאם היא נגובה וגם לא נגע בידו האחרת מטביל את היד הטמאה בלבד. (45) כלומר, אם היא נגובה, אבל אם היא לחה נטמאת השנייה מפני נגיעתה במשקה (מעלה תשיעית). [למה לא מנו כאן שתי מעלות, א. יד מטמאה חבירתה לקודש ולא לתרומה; ב. לקודש צריכה טבילה ולתרומה מספיקה נטילה? בתוספות שם כ, ב דיבור המתחיל חומר פירשו, שנמנו רק המעלות שהן חומרות לעניין טומאה (בלשון הגמרא: "דררא דטומאה", ראה תוספות נדה ו, א דיבור המתחיל אבל), ולפיכך, לא מנו את הטבילה]. (46) שלא נרטבו באחד משבעת המשקין (ראה פרק א מהלכות טומאת אוכלין הלכה א והלכה ב). (47) סתם ידיים שגזרו עליהם להיות שניות (ראה למעלה פרק ה הלכה ח, או אם נגעו בראשון לטומאה ולא נטמא האדם). (48) את אוכלי הקודש ומקבלים טומאה בלי הכשר משקין (שם כד, ב). (49) פלך של עץ שאינו מקבל טומאה. (50) שידי טהורות. (51) בגמרא שם מנמק רבי צינא בג' אנטגנוס שמא יקח צנון או בצל לח ואכל יחד עם הקודש ויטמאהו, שהרי המשקין שעל הצנון או הבצל שנגעו בידי נעשו ראשון. (זאת היא מעלה עשירית). (52) בייחא שלא נפשטה בחולין לו, א בצריד חל מנחות שלא הוכשרו אם חבת הקודש מועילה גם למנות ראשון ושני או לפסול בלבד. [הכסף משנה שואל, הלא למעלה פרק ח הלכה ג פסק רבינו בצריד חל מנחות שמונים בו ראשון ושני ונתבאר שם שהסתמך על מה שאמרו במנחות קב, שמדרבנן אין כל ספק שמונים ראשון ושני, והשואל שאל מהו דין תורה, ולמה כתב כאן "הרי זה ספק" ומשמע אפילו מדרבנן? והוא מבאר: שם המדובר בטומאה דאורייתא גזרו חכמים למנות ראשון ושני בלי הכשר מים, אבל כאן בטומאת ידיים, שכל עיקרה מגזירת חכמים אפשר שלא החמירו אלא לפסול בלבד, ולא למנות ראשון ושני. ומזה יוצא שכל דברי רבינו בהלכה זו נמשכים לדין ראשון שבהלכה הקודמת ובדילוג על בבא שנייה שם המדברת בנגעה טומאה באוכלין]. (53) אבל לפני קבורת המת. (54) מלשמור על טהרת הקודש. (55) זבחים צט, ב: באכילה עביד (עשו) חכמים מעלה, בנגיעה לא עביד חכמים מעלה.

פרק שלשה עשר

א. חמש מעלות עשו חכמים בבגדים, ואלו הן: בגדי עמי הארץ - מדרס לאוכלי חליהן בטהרה. וכן עמי הארץ עצמן - פזבין לטהרות, כמו שבארנו. ובגדי אוכלי חליהן בטהרה - מדרס לאוכלי מעשר שני. אבל אוכלי חליהן בטהרה, והן הנקראים פרושים - אינם כזבים. אפלו לתרומה הרי זה פרוש טהור, אפלו אם נגע בה בגופו. ובגדי אוכלי מעשר שני - מדרס לאוכלי תרומה. ובגדי אוכלי תרומה - מדרס לקדש. אבל אוכלי תרומה עצמן - אינן פזבין לקדש. ובגדי אוכלי קדש - מדרס לחטאת, כמו שבארנו בהלכות פרה אדמה. אבל הטהור לקדש - אינו פזב לחטאת.

ב. וכן עשו חכמים מעלות בטבילה. כיצד? מי שטבל בלא פונה - הרי זה טהור לחלין, ואסור במעשר שני עד שיתפונן לטבל למעשר. טבל למעשר - הרי זה בחזקת טהרה למעשר, ואסור בתרומה. טבל לתרומה - החזק לתרומה, ואסור בקדש. טבל לקדש - החזק לקדש, ואסור לחטאת. טבל לחטאת - החזק לכל; שהטובל לחמור - החזק לכל. טבל סתם ולא נתפונן לאחד מכל אלו - הרי זה טהור לחלין בלבד, וטמא כשהיה אפלו למעשר. וכן הטובל ידיו או הטבילין - צריך פונה אפלו למעשר. וכן המעשר ומעלה צריך פונה, אבל לחלין אינו צריך פונה. וכל המעלות האלו מדברי סופרים; אבל דין תורה, הואיל וטבל מכל מקום - הרי הוא טהור לכל.

ג. מי שהיה טהור לתרומה והסיח את לבו מלאכל - נטמא בהסח הדעת, ואסור לאכל תרומה עד שיטבל פעם שניה, ואינו צריך הערב שמש. היו ידיו טהורות לתרומה והסיח לבו מלאכל, אף על פי שאומר: יודע אני שלא נטמא ידי - הרי ידיו טמאות בהסח הדעת, שהידיים עסקניות. אם לתרומה בן, קל וחמר לקדש שכל המסיח דעתו צריך טבילה. ואם לא שמר עצמו מטמאת מת ולא ידע בודאי שלא נטמא - הרי זה צריך הזאה שלישי ושביעי, מפני הסח הדעת. ואם ידע שלא נטמא במת והסיח דעתו משאר טמאות - הרי זה צריך טבילה והערב שמש אף לתרומה. ודבר ברור הוא, שכל אלו הטבילות מדבריהן.

ד. וכן גזרו חכמים על הכלים הנמצאים בשוקים וברחובות, אפלו בפדירות, שיהיו בחזקת טמאה, שמה בנב או במת נטמאו. וכן הרקין הנמצאין שם - בחזקת טמאה, שמה רק נב וכיוצא בו הוא הרק הזה.

ה. כל הכלים הנמצאין בירושלים - טהורין, אפלו נמצאו דרך ירידה לבית הטבילה. שלא גזרו טמאה על הכלים הנמצאים בירושלים, חוץ מן הספינים לשחיטת הקדשים, מפני חמרת הקדשים. במה דברים אמורים? בספין

הנמצאת בירושלים בשאר ימות השנה; אבל אם מצא ספין בירושלים בארבעה עשר בניסן - שוחט בה הקדשים מיד, ואפלו חל ארבעה עשר להיות בשבת; שלא גזרו על הספינים הנמצאים ביום הזה. וכן אם מצאה ביום טוב - שוחט בה מיד; שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין.

ו. מצא הספין בשלשה עשר - מזה עליה ומטבילה, ושוחט בה למחר; מפני שעשויה ביום זה כאלו יום שלשה עשר שביעי שלה.

ז. מצא ספין קשורה לספין הידועה אצלו, בין ביום טוב בין בשאר הימים - הרי היא כמות: אם טהורה - טהורה, ואם טמאה - טמאה.

ח. כל הרקין הנמצאים בירושלים באמצע הדרך - גזרו עליהן טמאה בשאר הרקין הנמצאים בכל מקום. וכל הרקין הנמצאים בצדדין בירושלים - טהורים; שהפרושים הן שמהלכין בצדדין, כדי שלא יתטמאו במגע עמי הארץ. ובשעת הרגל: שבאמצע הדרך - טהורים, שכל ישראל טהורים ברגל; ושבצדדין - טמאים, שהטמאים ברגל מעשים והן פורשים לצדי הדרכים.

ט. בשם שהראשון עושה שני והשני עושה שלישי, בן ספק ראשון עושה ספק שני וספק שני עושה ספק שלישי. י. תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות הטמאות של תורה - הרי אלו נשרפין בטמאה זו. כגון שנסתפק לו אם נגע באב זה או לא נגע.

יא. ויש שם ספקות שאין שורפין עליהן ואין אוכלין אותן אוכלין שנסתפק לו בזה, אלא תולין, לא אוכלין ולא שורפין. ויש שם ספקות ששורפין עליהן את התרומה, ואין צריך לומר קדשים.

יב. אבל על ספק ספק הטמאה - אין שורפין עליו תרומה לעולם, ואין צריך לומר קדשים; אלא תולין, לא אוכלין ולא שורפין.

יג. על ששה ספקות שורפין את התרומה, וכלם גזרה מדבריהם. ואלו הן: על בית הפרס. ועל עפר הבא מארץ העמים. ועל בגדי עם הארץ. ועל הכלים הנמצאים. ועל הרקין הנמצאים. ועל מי רגלי אדם טמא שנתערב במי רגלי בהמה מחצה למחצה ואין ידוע אם בטלו מראיתו אם לא. כיצד? אם נטמאת תרומה מחמת אחד מששה אלו, אף על פי שעקר טמאתו בספק - הרי זו תשרף, הואיל ונדאי ספקות אלו טמאתו מן התורה, שהמת והנב טמאין מן התורה. ואחת תרומה שננעה באחת מששה טמאות האלו או שננטמאת מחמת אחת מהן והרי היא שלישי לאחת מהן - הרי זו תשרף. אבל אם נסתפק לו בכל מקום אם נגע בבית הפרס ובארץ העמים או לא נגע, אם נגע בבגדים ורקין וכלים ומי רגלים או לא נגע - הרי אלו תולין. מפני שעקר

לתוך כפרות טהורות, ספק נגעו המשקין בכפרות ספק לא
נגעו - טהורות. וכן אם נסתפק לו אם נגעו משקין טמאין
בכלי זה או לא נגעו - הרי הכלי טהור. וכן אם נסתפק לו
אם נגעו משקין אלו הטמאין במשקין אחרים או לא נגעו
- הרי המשקין האחרים טהורין. אבל טמא שפשט ידו או
רגלו לבין משקין טהורין, או שזרק כפר טמא לבין משקין
טהורין, ספק נגע במשקין ספק לא נגע - הרי אלו טמאין
בספק. וכן כל כיוצא בזה.
ח. חבית שהיא מלאה משקין ופשט הטמא את ידו
לאוירה, ספק נגע במשקין ספק לא נגע בהן - המשקין
טמאין, והחבית טהורה; שאין ספק המשקין מטמא. וכן
אם נכנסו משקין שהן טמאין מספק לאויר החבית - הרי
החבית טהורה, והמשקין שבתוכה טהורין, שאינן
מתטמאין אלא מן החבית. ואם נתערבו משקין אלו הספק
במשקין שבחבית - הרי כל המשקין טמאין בספק, והחבית
טהורה. וכן אם נפלו משקין אלו לתוך התנור - הרי הפת
והתנור טהורין.
ט. המרבץ ביתו במים טמאים או שזלפן והיו שם טהורות,
ספק נתזו עליהן ספק לא נתזו - ספקו טהור.
י. זלף משקין טהורין וטמאים בתוך הבית, ונמצאו אחר
כף משקין על כפר של תרומה: נטלה ונשאל עליה - הרי
זו טהורה; שספק המשקין לטמא - טהור. הניח הכפר עד
שינגבו המים שעליה - הרי זו טמאה בספק; שספק טמאה
ברשות היחיד - טמא, כמו שיתבאר, והרי אין כאן משקין,
אלא כפר שהיא ספק טמאה ספק טהורה.
יא. ספק ידים, בין להתטמא בין לטמא אחרים בין
לטהרתן - טהור, כיצד? היו ידיו טהורות ולפניו שני כפרים
טמאין, ספק נגע ספק לא נגע; או שהיו ידיו טמאות ולפניו
שני כפרים טהורים, ספק נגע ספק לא נגע; או שהיו ידיו
אחת טהורה ואחת טמאה ולפניו שני כפרים טהורים ונגע
באחד מהן, וספק בטמאה נגע ספק בטהורה; או שהיו ידיו
טהורות ולפניו שני כפרים, אחד טהור ואחד טמא, ונגע
באחד מהם, ספק בטמא נגע ספק בטהור נגע; או שהיו
ידיו אחת טהורה ואחת טמאה ולפניו כפר טמא וכפר טהור
ונגע בשניהן, ספק טמאה בטמא וטהורה בטהור או
טמאה בטהור וטהורה בטמא - הידים כמות שהיו,
והכפרים כמות שהיו. וכן אם היו ידיו טמאות והטבילן או
נטלן, ספק שהמים שטהרו בהן כשרים לידיים ספק שהן
פסולין, ספק יש בהן כשעור ספק אין בהן, ספק שהיה דבר
חוצץ על ידו ספק שלא היה - הרי ידיו טהורות.
יב. היתה ידו אחת טמאה ואינו יודע אי זו היא - אומרין
לו שלא יעשה טהרות עד שיטל שתי ידיו; ואם נגע באחת
מהן בטהרות קדם שיטל ידיו - טהרותיו טהורות.

טמאתן מפני הספק, שמא טמאין הן או טהורים; ואם
תאמר טמאין, שמא נגע שמא לא נגע. ונמצאו שני ספקות,
ואין שורפין על שני ספקות אלא תולין, כמו שבארנו.

פרק ארבעה עשר

א. שנים עשר ספקות טהרו חכמים, ואלו הן: ספק מים
שאיבים למקנה. ספק טמאה צפה על פני המים. ספק
משקין לטמא אחרים. אבל לטמאת עצמן - טמאים מספק.
ספק הידים, בין לטמאת עצמן בין לטמא אחרים בין
לטהרת ידים מטמאתן. ספק דברי סופרים. ספק החלין.
ספק קרבתות. ספק נגעים. ספק עובר ועומד. ספק שרצים.
ספק רשות הרבים. ספק שתי רשיות.
ב. ספק מים שאובין למקנה כיצד? שלשה לגין מים שאובין
שנפלו למקנה - פסולוהו. ספק נפלו ספק לא נפלו; ואפלו
נפלו, ספק יש בהן שעור או אין בהן - ספקו טהור, והרי
המקנה בכשרותו. ואין מורין לו לטבל במקנה זה ולעשות
טהרות לכתחלה; ואם טבל ועשה - טהרותיו טהורות.
ג. ספק טמאה צפה על פני המים כיצד? שרץ שהיה צף
על פני המים, בין שהיו המים בכלים או בקרקעות, ויבד
למים, אפלו אין שם אלא מלא אדם וטמאה - הרי זה טהור,
עד שיגיע ודאי שנגע. ולא אמרו ספק טמאה צפה טהור
אלא לשרץ בלבד. וכל הנתלים והנגרין - הרי הן כמנחתין.
ד. שרץ שהיה מנח בכלי וכלי צף על פני המים, או שהיה
מנח על המים או על הנבלה, ואפלו נמוח הנבלה או בשור
מת שתחתיו, או שהיה מנח על שכבת זרע הצפה על פני
המים - הרי זה כמנח על הארץ, שספקו ברשות היחיד
טמא, כמו שיתבאר. היה שרץ על גבי שרץ צף על פני
המים - הרי זה כטמאה עבה שצפה על פני המים, וספקו
טהור. היה מנח על גבי מי חטאת ומי חטאת צפין על פני
המים - הרי זה ספק אם הוא כמנח או אינו כמנח. לפיכך
יראה לי, שספקו טהור.
ה. כדרך שטהרו ספק טמאה צפה על פני המים בין בכלים
בין בקרקעות, כך טהרו ספק טהרה הצפה על פני המים
בין בכלים בין בקרקעות. כיצד? ערכה שהיא טמא מת
וכבר תרומה פרוץ בסיב או בגיר ונתון בתוכה, ויגרו
לתוכה מי גשמים ונתמלאת, ונפשט הגיר והרי הכפר צף
על פני המים והגיר מבדיל בינו לבין המים, וספק נגע צדו
בערכה ספק לא נגע - הרי הוא בטהרותו, מפני שהוא צף.
ו. שרץ שנמצא צף על גבי בור בתוך הגת: לתרומה -
ספקו טמא, ולפועלין - ספקן טהור, מפני שהיא טמאה
צפה.
ז. ספק משקין לטמא אחרים - טהור, לטמאת עצמן -
טמא, כיצד? היה מקל בידי ובראשו משקין טמאים וירקן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ב'ח' מרחשון ה'תשע"ב

1

יום ראשון ב' מרחשון ה'תשע"ב

2

הלכות מלוה ולוה

3

פרק אחד עשר

4

א. המלוה את חברו בפני עדים, או שאמר לעדים: הוי עלי עדים שאני חייב לזה מנה, או: אתם עדי שאני חייב לזה מנה - זו נקראת מלוה על פה, ואין צריך לפרעו בעדים. לפיכך, אם טען ואמר אחר כך: פרעתי - נשבע הסת ונפטר. אבל המלוה את חברו בשטר - צריך לפרעו בעדים. לפיכך, אם טען ואמר: פרעתי שטר זה - אינו נאמן, אלא אומרים לו: או הבא עדים או עמד ושלם לו חובו. לפיכך, האומר לעדים: הוי עלי עדים שאני חייב לזה מנה - אין כותבין עדותו ונותנין למלוה, שלא יחזירו למלוה על פה עדות בשטר, עד שיאמר להן הללו: כתבו שטר וחתמו ותנו לו. אף על פי שאמר להן כך, צריכין להמליך בו אחר שחתמו בשטר, ואחר כך נותנין השטר ביד המלוה. קנו מידו שהוא חייב לו מנה - הרי אלו כותבין ונותנין, אף על פי שלא אמר להן כתבו, שסתם קנין לכתיבה עומד, ואינן צריכין להמליך בו.

ב. לזה שכתב שטר בכתב ידו, והעיד בו עדים, ונתנו למלוה - הרי זה שטר פשר. וכן אם כתב שטר אף על פי שאין בו עדים, ונתנו למלוה בפני עדים - הרי זו מלוה בשטר. והוא שיהיה כתב שאינו יכול להודיע, ויקראו אותו העדים שנמסר בפניהם. ויש מן הגאונים שהורה, שצריך לומר לעדים שמסרו בפניהם: חתמו והעידו שנמסר בפניהם.

ג. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, ואין שם עדים, אף על פי שהחזק כתב ידו בבית דין - הרי זה כמלוה על פה לכל דבר. ואם טען שפרע - נשבע הסת ונפטר. ואינו גובה בכתב זה לא מן הירושין ולא מן הלקוחות.

ד. כל מלוה בשטר - גובה אותה מן הירושין ומן הלקוחות, כמו שיתבאר; ומלוה על פה - גובה אותה מן הירושין, ואינו גובה אותה מן הלקוחות. לפי שאין לה קול, לפיכך לא יטרף בה. אבל מלוה שבשטר - קול יש לה, והלוקח הפסיד על עצמו שלא שאל עד שידע שנכסיו של זה משעבדין במלוה שעליו; שכל נכסי הללו תחת שעבוד המלוה מן התורה.

ה. המוכר שדהו בעדים, ויצאת מתחת ידי הלוקח, אף על פי שאין שם שטר ביד הלוקח - הרי זה חוזר וטורף מנכסים משעבדים, כמו שיתבאר; שכל המוכר - בפרהסיא מוכר, וקול יש לו.

ו. אין ההלואה שעל פה נגבית מן הירושין אלא באחד

42

משלשה דברים אלו: כשחייב מודה בה, וצנה בחלוו שיש לפלוני עליו חוב צדין. או שהיתה ההלואה לזמן, ולא הגיע זמן לפרעה, וחזקה היא שאין אדם פורע בתוך זמנו. או שנדוהו עד שיתן ומת בנדויו. כל אלו גובין מן הירושין בלא שבועה. אבל אם באו עדים שהיה חייב לזה מנה, או בפניו הללו - אינו גובה מן הירושין כלום, שמה פרעו; שהמלוה את חברו בעדים - אין צריך לפרעו בעדים. וכן אם מוציא כתב יד אביהן שהוא חייב לו - אינו גובה בו כלום, כמו שיתבאר.

ז. לזה שאין לו משלטלין ויש לו קרקע: אם נודע לבית דין שתולה מעותיו ביד אחרים - כופין אותו למכור ולתן לבעל חובו; ואם לא נודע להם דבר זה - מחרימין על מי שידע לו משלטלין ולא יביאם, ואחר כך יורדין לבינונית שבנכסיו ומגבין לבעל חובו, כמו שיתבאר. במה דברים אמורים? בזמן שנפרעין מן הללו עצמו; אבל הבא לפרע מן הירושין, בין קטן בין גדול - לא יפרע מן המשלטלין, אפלו היו מקדיין או מלוה אצל אחרים; שהמשלטלין אינן תחת שעבוד בעל חוב מן התורה.

ח. מצוה על היתומין לפרע חוב אביהן מן המשלטלין שהניח. ואם לא רצה הירושין לתן - אין כופין אותו. ואם תפס בעל חוב מחיים - גובה מהן. טען שמחיים תפסן, והירושין טען שאחר מיתה תפס - על הירושין להביא ראיה; או ישבע המלוה שכתב וכתב הוא חייב לו, ויכול לטען עד כדי דמיהן, ויכלול בשבועתו שמחיים תפס. הוי הדברים שתפס שטרות, וטען שהן משכון בידו על חובו ושמחיים תפס - על המלוה להביא ראיה שמחיים תפס. ואם לא הביא ראיה - יחזיר לירושין; מפני שאינו טוען לקנות גופם, אלא לראיה שבהן.

ט. יתומים שגבו קרקע בחוב שהיה לאביהן אצל אחרים - יש לבעל חוב של אביהם לחזר ולגבות אותה מהן; שהרי קרקע זו של אביהם היא.

י. ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקף שמעון דמי השדה עליו מלוה לראובן, ומת ראובן, וכא בעל חוב של ראובן לטרף משמעון השדה, ופיסו שמעון במעות והלף לו - הדין נותן, שיבואו יורשי ראובן ויתבעו שמעון במלוה שזקף עליו, שהרי אינה משעבדת לבעל חוב של ראובן. לפיכך, אם היה שמעון פקח - נותן להן הקרקע שלקח מראובן במלוה שזקף על עצמו, וחוזר וטורף אותה מהן מפני המעות שנתן לבעל חוב של ראובן כדי שלא יטרף אותה ממנו, שהרי באחריות לקחה מראובן.

יא. כבר תקנו גאונים האחרונים כלם, שיהיה בעל חוב גובה משלטלין מן הירושין. וכן דנין ישראל בכל בית דין שבעולם. אבל במערב היו כותבין בשטרי חובות: שיש לגבות מן הקרקע ומן המשלטלין בין בחייו בין אחר מותו;

86

1 וּנְמָצָא גֹבֶה עַל תְּנַאי זֶה יוֹתֵר מִן הַתְקָנָה. וְסִיג גְּדוֹל עָשׂוּ
2 בְּדָבָר. שֶׁמָּא לֹא יָדַע הַלֹּה בְּתִקְנָה זֹאת, וְנִמְצָא מִמּוֹן יְתוּמִים
3 יוֹצֵא שְׁלֹא בְּדִין. שָׂאִין כֹּחַ בְּתִקְנַת אֲחֵרוֹנִים לְחַיֵּב בָּהּ
4 יְתוּמִים.

יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ב

פרק שנים עשר

7 א. אֵין נִפְרָעִין מִן הַיּוֹרְשִׁין אֲלָא אִם בֵּן הָיוּ גְדוֹלִים, אָבֵל
8 יוֹרְשִׁין קִטְנִים - אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן שֹׁטֵר חוּב.
9 ב. וְאִפְלוּ הָיָה בּוֹ כָּל תְּנַאי שֶׁבְעוּלָם - לֹא יִפְרַע בּוֹ הַמְלוֹה
10 כְּלוּם עַד שֶׁיִּגְדִּילוּ הַיְתוּמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ לָהֶן רֵאִיָּה שֶׁשּׁוֹכְרִין
11 בּוֹ אֶת הַשֹּׁטֵר.

12 ג. הֵיִתָּה הַמְלוֹה רַבִּית שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, שֶׁהָרִי הִרְבִּית
13 אוֹכֵלֶת בְּנִכְסֶיהֶן - מַעֲמִידִין לָהֶם אֲפוּטְרוֹפּוּס, וְנוֹקְקִין
14 לְנִכְסֵיהֶן וּמוֹכְרִין וּפּוֹרְעִין הַחוּב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתְּבַעָה כְּתֻבָּתָהּ,
15 בֵּין אֶלְמָנָה בֵּין גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִים לָהֶם אֲפוּטְרוֹפּוּס
16 וְנוֹקְקִין, מִשּׁוּם חֵן הָאִשָּׁה, כְּדִי שִׁיְהִיָּה לָהּ כְּלוּם שֶׁתִּשְׁאֵל בּוֹ
17 הָאִשָּׁה לְאַחֵר. לְפִיכָּה, אִם קִפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשְׁאֵת, וְאַחֵר כָּף
18 בָּאת לְתַבַּע כְּתֻבָּתָהּ מִנְכָּסֵי יְתוּמִים - אֵין נוֹקְקִין לָהּ עַד
19 שֶׁיִּגְדִּלוּ הַיְתוּמִים; שֶׁהָרִי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת, וְהָרִי נִשְׁאֵת.

20 ד. הָרוּוּ מִקְצַת הַגָּאוֹנִים: שֶׁאִם הָיוּ הַנִּכְסִים כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה
21 בְּלִבָּד אוֹ פְחוּתִים מִמֶּנָּה - אֵין נוֹקְקִין לָהּ, שֶׁהָרִי אֵין כָּאֵן
22 זְכוּת לַיְתוּמִים. שְׁלֹא אָמְרוּ: נוֹקְקִין לְנִכְסֵי יְתוּמִים לְהַפְרֵעַ
23 מֵהֶן הַכְּתֻבָּה, אֲלָא כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְחֲתוּ הַנִּכְסִים מִחֲמַת
24 הַמְזוֹנוֹת; וְזֹאת, הוֹאִיל וְהָיָה נוֹטֶלֶת הַכֹּל - מִה זְכוּת יֵשׁ
25 לַיְתוּמִים הַקִּטְנִים בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁנוֹקְקִין לָהֶן? וְלֹא חָשׂוּ לְחַן
26 הָאִשָּׁה.

27 ה. צָוָה הַמּוֹרִישָׁן וְאָמַר: תִּנּוּ מִנָּה לְפִלוֹנִי - נוֹקְקִין, אַחֵר
28 שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אֲפוּטְרוֹפּוּס לְטַעַן טַעֲנָתָם. אָמַר: תִּנּוּ מִנָּה
29 זֶה לְפִלוֹנִי אוֹ שָׂדָה זֹאת לְפִלוֹנִי - נוֹתֵנִין, וְאֵין צָרִיכִים
30 לְהַעֲמִיד לָהֶן אֲפוּטְרוֹפּוּס.

31 ו. נִמְצָאת קִרְקַע שְׂאִינָה שְׁלֵחָן, אֲלָא טַעַן הַטּוֹעֵן שֶׁהָיָה גָזֹל
32 בְּיַד מוֹרִישָׁן - נוֹקְקִין לָהֶן, וּמַעֲמִידִים לָהֶן אֲפוּטְרוֹפּוּס לְטַעַן
33 וְלָדוֹן; אִם נִמְצָאת גְּזוּלָה - מַחֲזִירִים אוֹתָהּ לְבַעֲלָיָהּ. וְכֵן
34 קִטְן שֶׁתִּקַּף בַּעֲבָדָיו וַיִּרֶד לְתוֹךְ שָׂדֶה חִבְרוּ וּבִכְשָׁה - אֵין
35 אוֹמְרִין: נִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְדִּיל, אֲלָא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ,
36 וְלִכְשֶׁיִּגְדִּיל, אִם יֵשׁ לוֹ עֲדִים, יָבִיא עֲדִיו.

37 ז. קִרְקַע שֶׁהֵיִתָּה בְּחֻקַּת קִטְנִים, וְכֵן אַחֵר וְטַעַן שֶׁהָיָה
38 לְקוֹחָהּ מִמוֹרִישָׁן, וְיֵשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהִחֲזִיק בָּהּ וְאִכְלָהּ שְׁנֵי
39 חֻזְקָה בְּחֵי אֲבִיהֶן - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיִּגְדִּילוּ;
40 שָׂאִין מִקְבָּלִין עֲדִים שְׁלֹא בִּפְנֵי בַעַל דִּין, וְהַקִּטְן כָּאֵלוּ אֵינוֹ
41 עוֹמֵד כָּאֵן הוּא חָשׁוּב. אָבֵל אִם הוֹצִיא שֹׁטֵר שֶׁהָיָה לְקוֹחָהּ
42 בְּיָדוֹ - הָרִי זֶה מִקְּדִים אֶת הַשֹּׁטֵר, וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ, אַחֵר
43 שֶׁמַּעֲמִידִים לָהֶם אֲפוּטְרוֹפּוּס.

44 ח. כְּשֶׁנוֹקְקִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵי יְתוּמִים לְמַכֵּר - שְׁמִין אֶת
45 הַקִּרְקַע, וְאַחֵר כָּף מִכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ

שְׁשִׁים יוֹם שְׁנֵי וְחֲמִישִׁי. וּמִכְרִיזִים בְּבִקְרָא וּבְעָרֵב, בְּשַׁעַת
46 הַכִּנְסָת פּוֹעֲלִים וּבְשַׁעַת הוֹצָאת פּוֹעֲלִין, וְכָל מִי שֶׁרוֹצֵה
47 לְקַנּוֹת - יוֹלִיד פּוֹעֲלִין לְבִקְרָא לוֹ. וּבְשַׁעַת שְׁמִכְרִיזִין -
48 מִסִּימִים אֶת הַשָּׂדֶה בְּמִצְרִיָּה, וּמוֹדִיעִין בְּמָה יָפָה, וּבִכְמָה
49 הָיָה שׁוֹמֵה, וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִים לְמַכְרָה, אִם לְהַגְבּוֹת בַּעַל חוּב
50 אוֹ לְכַתֹּבֶת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֵה לְתֵן לְבַעַל חוּב, וְיֵשׁ
51 מִי שֶׁרוֹצֵה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה.

52 ט. וּכְשֶׁפּוֹתֵבִין הָאֲדָרְכָתָא עַל נִכְסֵי יְתוּמִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין
53 קִטְנִים - פּוֹתֵבִין בָּהּ: וְהַפְּרָנוּ שֶׁהַנִּכְסִים הָאֵלּוּ הֵן שֶׁל פִּלוֹנִי
54 הַמֵּת. וְאִם לֹא כָּתְבוּ כָּף - הָרִי אֲדָרְכָתָא זֹאת פְּסוּלָה, וְאֵין
55 אוֹכֵלִין בָּהּ פְּרוֹת אִפְלוּ לְאַחֵר שֶׁשְׁלָמוּ הַהִכְרָזוֹת.
56 י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ שְׁלֹא בְּהִכְרָזָה - נִעָשׂוּ כְּמִי שֶׁטַעַן בְּדָבָר
57 מִשְׁנָה, וְחוֹזְרִים וּמוֹכְרִין בְּהִכְרָזָה. וּבֵית דִּין שֶׁמָּכְרוּ -
58 הָאֲחֵרִית עַל הַיְתוּמִים.

59 יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ כְּרֹאִי, וּבְדָקוּ יָפָה יָפָה, וְדָקְדְּקוּ
60 בְּשׁוּמָא, אָף עַל פִּי שֶׁטַעַן וּמָכְרוּ שְׁנֵה מִנָּה כְּמֵאֲתִים אוֹ
61 מֵאֲתִים בְּמִנָּה - הָרִי מִכְּרֵן קָיָם. אָבֵל אִם לֹא בְּדָקוּ בְּשׁוּמָא,
62 וְלֹא כָּתְבוּ אֲגָרָת בִּקְרָת, שֶׁהָיָה דָקְדוּק הַשׁוּמָא וְהַהִכְרָזָה,
63 וְטַעַן, וְהוֹתִירוּ שְׁתּוֹת אוֹ פְחֲתוּ שְׁתּוֹת - מִכְּרֵן בָּטֹל; פְּחוּת
64 מִשְׁתּוֹת - מִכְּרֵן קָיָם. וְכֵן אִם מָכְרוּ קִרְקַע בְּעַת שְׂאִינָן
65 צָרִיכִין לְהַכְרִיז עָלֶיהָ, וְטַעַן שְׁתּוֹת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתּוֹת - מִכְּרֵן
66 בָּטֹל, אָף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ; פְּחוּת מִשְׁתּוֹת - מִכְּרֵן קָיָם, אָף
67 עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ, שְׂאִינָן צָרִיכִין הִכְרָזָה בְּאוֹתוֹ הָעֵת.
68 אֵינוֹהוּ הָעֵת שְׂאִינָן צָרִיכִין הִכְרָזָה? בְּעַת שֶׁיִּמְכְּרוּ קִרְקַע
69 לְקַבּוּרָה, אוֹ לְמוֹזֵן הָאִשָּׁה וְהַבְּנוֹת, אוֹ לְתֵן מִנֶּת הַמֶּלֶךְ -
70 אֵין צָרִיכִין הִכְרָזָה, לְפִי שֶׁהִדְבָּר נָחוּץ. וְכֵן בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ
71 דְּבָרִים שְׂאִינָן טַעוּנִין הִכְרָזָה, וְטַעַן בְּשְׁתּוֹת - מִכְּרֵן בָּטֹל;
72 פְּחוּת מִשְׁתּוֹת - מִכְּרֵן קָיָם. וְאֵלוּ הֵן הַדְּבָרִים שְׂאִין מִכְרִיזִין
73 עָלֵיהֶם: הַעֲבָדִים וְהַשְּׁטֵרוֹת וְהַמַּטְלָטְלִין. הַעֲבָדִים - שֶׁמָּא
74 יִשְׁמְעוּ וְיִכְרְחוּ; וְהַשְּׁטֵרוֹת וְהַמַּטְלָטְלִין - שֶׁמָּא יִגְבּוּ. לְפִיכָּה
75 שְׁמִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין וּמוֹכְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הַשּׁוֹק קְרוֹב
76 לְמַדִּינָה - מוֹלִיכִין אוֹתָן לְשׁוּק.

יום שלישי ד' מרחשון ה'תשע"ב

פרק שלשה עשר

80 א. מְלוֹה שֶׁכָּא לְהַפְרֵעַ בְּשֹׁטֵר שֶׁכִּידוֹ שְׁלֹא בִּפְנֵי לֹה: אִם
81 יְכוֹלִין בֵּית דִּין לְשַׁלַּח אֵלָיו וְלְהוֹדִיעוֹ עַד שֶׁיַּעֲמִד עִמּוֹ בְּדִין
82 - שׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ; וְאִם אֵי אֲפָשָׁר לְהוֹדִיעוֹ בְּמַהֲרָה -
83 אוֹמְרִים לְמַלְוֶה שֶׁיִּשְׁבַּע וְיִטַּל מִנְכָּסָיו, בֵּין מִן הַקִּרְקַע בֵּין מִן
84 הַמַּטְלָטְלִים, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְשׁוֹכֵר. וְדִין זֶה תִּקְנַת חֲכָמִים
85 הוּא, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מַעוֹתָיו שֶׁל חִבְרוֹ
86 וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בְּמַדִּינָה אַחֶרֶת, וְנִמְצָא נוֹעֵל דָּלֶת בִּפְנֵי לוֹיָן.
87 ב. שְׁלֹשׁ רֵאִיוֹת צָרִיף לְהַבִּיא לְבֵית דִּין וְאַחֵר כָּף יִפְרַע שְׁלֹא
88 בִּפְנֵי: רֵאִיָּה רֵאשׁוֹנָה - לְקִיָּם הַשֹּׁטֵר שֶׁכִּידוֹ. רֵאִיָּה שְׁנִיָּה -
89 שֶׁבַע חוּבּוֹ בְּמַדִּינָה אַחֶרֶת, וְאֵינוֹ מַצּוִי כָּכָא לְעַמֵּד עִמּוֹ
90 בְּדִין. רֵאִיָּה שְׁלִישִׁית - שְׁאֵלוּ נִכְסִים שֶׁל פִּלוֹנִי הַלֹּה הֵם.

מחזיק שבועה ואינו יכול להשבע, כמו שיתבאר. ויש לו
להחזיר על מי שטוען שקר.
ה. המלוה את חברו, וקבע לו זמן לפרעו, אף על פי שלא
קנו מידו - אינו יכול לתבעו עד סוף הזמן; בין במלוה על
פה בין במלוה בשטר בין שהלוהו על המשכון, בין שמת
לוה בין שמת מלוה. וסתם מלוה - שלשים יום, בין בשטר
בין על פה בין על המשכון. ואם התנה שיתבע בכל זמן
שירצה - יש לו לתבעו ביומו, שתנאי ממון הוא.
ו. טען המלוה ואמר: היום סוף הזמן שקבעתי, והלוה
אומר: עד עשרה ימים קבעת - הלוה נשבע הסת. ואם היה
שם עד אחד שהיום סוף זמנו - הרי זה נשבע שבועת
התורה, כשאר הטענות.
ז. אומר: חמשה ימים נשאר מן הזמן, וזה אומר: עשרה
- אומרים למלוה: המתן עוד עד סוף החמשה, וישבע הסת
שנשאר עוד חמשה ימים.
ז. היתה המלוה בשטר, וטען הלוה: שזמן קבעת לי -
יראה לי, שישבע בעל חוב הסת שלא קבע לו זמן, ויטל
המלוה מיד.
ח. המלוה נתנה לתבע בכל מקום. בידי? המלוה את חברו
בישוב, ותבעו במדבר - אינו יכול לזכותו, אלא חזק לפרע
לו בכל מקום שיתבענו. בא הלוה לפרעו במדבר - הרשות
ביד המלוה: אם רצה - מקבל, ואם רצה - אומר לו: איני
נפרע אלא בישוב, כדרך שנתתי לך בישוב. והרי הן
ברשותו עד שיפרענו בישוב.

יום רביעי ה' מרחשון ה'תשע"ב

פרק ארבעה עשר

א. הפוגם את שטרו, או שעד אחד מעיד על שטרו שהוא
פרוע, והבא לפרע שלא בפני הלוה, והטורף מיד הלוקח,
והנפרע מן היורש, בין קטן בין גדול - לא יפרע אלא
בשבועה כעין של תורה. ואומר לו כשיתבע: השבע ואחר
כך תטל. ואם היה החוב לזמן, ותבע בזמנו - יפרע שלא
בשבועה; עבר זמנו - לא יגבה אלא בשבועה.
ב. התובע את חברו לפרעו, וטען הלוה שפרע שטר זה או
מקצתו, ובעל השטר אומר: לא פרעת כלום - אומרים לו:
שלם לו. טען הלוה ואמר: ישבע לי שלא פרעתיו ויטל -
משיביעין אותו בנקיטת חפץ שלא פרעו כלום או שלא
פרעו אלא כך וכך, ואחר כך יטל. ואם היה המלוה תלמיד
חכם - אין נזקקין לשבועתו.
ג. הוציא עליו שטר מקום, והלוה טוען ואומר: שטר מזויף
הוא ומעולם לא כתבתי שטר זה, או שטען שחוב זה רבית
הוא או אבק רבית, או שטען שהוא שטר אמנה, או שאמר:
כתבתי ללוות ולא לית, כללו של דבר: טוען טענה, שאם
הודה בעל השטר היה השטר בטל, והמלוה עומד בשטרו,
ואומר שזה שקר טוען, ואמר הלוה: ישבע לי ויטל - הרי

ג. מלוה שבא לבית דין, והביא משכון בידו, ואמר: זה
משכוננו של פלוני הוא, ואני רוצה למכרו ולהפרע חובי -
אין בית דין נזקקין לומר לו: המתן עד שיבוא לוה ויטען;
שאם רוצה לומר: לקוח הוא בדי - אומר. ומשיאין לו
עצה למכרו בפני עדים, כדי שידע לוה בכמה נמכר. וכן
המלוה את חברו על המשכון, ומת הלוה והמלוה, בין
שמת הלוה תחלה בין שמת מלוה תחלה, הואיל והוא נפרע
ממה שתחת ידו, ואלו רצה לומר: לקוח הוא בדי - אומר,
הרי זה נשבע בנקיטת חפץ ונוטל, כדרך כל הנשבעין
ונוטלין. ומפני מה אינו נשבע הסת? לפי שאינו נשבע על
עצמו של משכון, אלא על הממון שלו. וקח. שאלו אמר על
עצמו של חפץ זה: אתה מכרתו לי, אתה נתת לי - היה
נשבע הסת ונפטר; אבל אם היו שם עדים שחפץ זה
משכון בידו, ולא ידעו על כמה וכמה - אינו יכול לטל
אלא בשבועה; והואיל ואין שם עדים, ויכול לומר: שלי
הוא - נאמן לומר: יש לי עליו כף וכף, בשבועה עצמה
שהיה נשבע אם היו שם עדים שהוא משכון. שאין אומרים
'מגו' לפטרו משבועה, אלא לפטרו מממון, שלא יחזיר
המשכון עד שיטל מה שטען.
ד. המלוה את חברו על המשכון, ואבד או נגנב בלא אנס,
שהרי המלוה חזק בדמי המשכון, כמו שבארנו, ואמר
המלוה: סלע הלויתיך עליו ושני דינרין היה שוה, ולוה
אומר: סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה - הרי המלוה
נשבע תחלה שבועת השומרין שאינו ברשותו, והלוה נשבע
הסת שהיה שוה כנגד החוב, ונפטר. אמר המלוה: סלע
הלויתיך עליו ושקל היה שוה, והלוה אומר: סלע הלויתיך
עליו ושלשה דינרין היה שוה - ישבע המלוה תחלה שאינו
ברשותו, ואחר כך ישבע הלוה כמה היה שוה, שהרי הודה
במקצת, וישלם הדינר. אמר הלוה: סלע הלויתיך עליו
ושתיים היה שוה, והמלוה אומר: סלע הלויתיך עליו וסלע
היה שוה - ישבע המלוה שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו
שהיה המשכון כנגד החוב. אמר הלוה: סלע הלויתיך עליו
ושתיים היה שוה, והמלוה אומר: סלע הלויתיך עליו
וחמשה דינרין היה שוה - ישבע המלוה שאינו ברשותו,
ויכלל שלא היה שוה יתר על חמשה דינרים, וישלם הדינר.
סלע הלויתיך עליו ושני דינרין היה שוה, והלוה אומר:
איני יודע דמיו - ישבע מלוה שאינו ברשותו, וכולל
בשבועתו ששני דינרין היה שוה, וישלם הלוה שאר החוב;
שהרי הוא יודע בודאי שהוא חזק לו, ואינו יודע אם פרעו
אם לא פרעו. סלע הלויתיך עליו ושתיים היה שוה, והמלוה
אומר: איני יודע דמיו - ישבע המלוה שאינו ברשותו,
ויכלל שאינו יודע שדמיו יתר על החוב אפלו פרוטה אחת,
ויפטר; שהרי לא חזק עצמו בכלום. אבל אם אמר המלוה:
אני יודע שהיה שוה יתר על החוב, אבל איני יודע כמה -
הרי זה משלם כל מה שטען הלוה בלא שבועה; כמי
שאמר: חמשים יש לך בדי וחמשים איני יודע, שהוא

דמי שור שלקחתי ממך הוא, ואתה גבית דמי בשורו, ואמר
 לו בעל השטר: כן, אני גביתי את דמיו מחוב אחר שהיה
 לי אצלך; הואיל והודה מעצמו שדמי השור הוא החוב
 ומדמיו נפרע - בטל השטר. ואף על פי שאין עליו עדים
 שפרע מדמיו, ישבע הלוה הסת שפרעו. וכן כל כיוצא בזה.
 י. הוציא עליו שטר חוב בעד אחד, ולוה טען פרעתי -
 הרי זה מחזיק שבועה ואינו יכול לשבע, ומשלם. טען
 ואמר: ישבע לי שלא פרעתי - הרי זה נשבע; שאפלו היו
 בשטר שני עדים, ואמר: ישבע לי שלא פרעתי - הרי זה
 נשבע, כמו שבארנו.
 יא. וכן הורו רבותי: שהפופר במלוה על פה בבית דין,
 ובא עד אחד שלוה - הרי זה ישבע שבועת התורה. חזר
 ואמר: כן היה, לויתי ופרעתי, או מחל לי, או נתחייב לי
 ממקום אחר - הרי זה מחזיק שבועה ואינו יכול לשבע,
 ומשלם.
 יב. מי שטען שפרע השטר, ואמר: ישבע המלוה ויטל -
 אומרים לו: הבא מעותיו ואחר כך ישבע ויטל. אם אין לו
 כלום לשלם - משביעין אותו בתקנת הגאונים: שאין לו
 ולקשתשיג ידו יתן לבצל חובו, וישביעו שלא פרע ואחר
 כך יתן לו.
 יג. מי שהיה לו חוב על חבירו בשטר, ואבד השטר, והרי
 העדים קמים, אף על פי שקנו מידו, וטען שפרע - הרי זה
 נשבע הסת. והורו רבותי: שאפלו היה החוב לזמן, ועדין
 לא הגיע זמנו להפרע, הואיל וכתבו לו השטר ואין בידו
 שטר, והלוה טוען פרעתי - נאמן, ונשבע הסת שפרעו;
 שאנו חוששין שמא פרעו, ולפיכך קרע השטר או שרפו.
 וכן הורו רבותי: שאפלו היה השטר יוצא מתחת ידי אחר,
 והלוה טוען: ממני נפל אחר שפרעתי, אף על פי שהוא
 בתוך זמנו - נשבע הסת ונפטר; שכיין שאין השטר ביד
 המלוה - אין שם חזקה.
 יד. שנים שהן אוהזין בשטר, המלוה אומר: שלי הוא
 והוצאתיו להפרע בו ממך, והלוה אומר: פרעתי וממני
 נפל: אם היה השטר שיכול לקימו - זה נשבע שאין לו
 בדמים אלו פחות מחצין, וזה ישבע שאין לו בדמים פחות
 מחצין, וישלם הלוה מחצה; ואם אינו יכול לקימו - ישבע
 הלוה הסת שפרעו, ויגלף לו.
 טו. האומר לחבירו: מנה יש לי בידך, והלה אומר: אין לך
 בדי כלום, או שאומר: פרעתיך; אמר לו התובע: השבע
 לי הסת; אמר לו התובע: והלא שטר יש לך עלי, ואתה
 רוצה להשביע אותי תחלה, ואחר כך תוציא השטר הפרוע
 ותגבה בו - אומרים לו: הבא השטר. אמר המלוה: אין לי
 שטר עליו מעולם, או שטר היה לי ואבד - הורו רבותי,
 שאומרים למלוה: בטל כל שטר שיש לך קדם זמן זה,
 ואחר כך תשביעהו הסת; או תהרס תרס סתם, ולך ובקש
 עד שתמצא השטר.

זו מחלקת בין הגאונים: יש מי שהורה, שחייב בעל השטר
 להשבע כעין של תורה, כמי שטען עליו שפרעו; ורבותי
 הורו, שלא ישבע המלוה אלא אם טען עליו הלוה שפרעו
 בלבד, שהרי הודה בשטר ולפרעון הוא עומד; אבל כל אלו
 הטענות - לא כל הימנו לבטל שטר מקים, אלא ישלם,
 ואחר כך יטען על המלוה במה שירצה, שאם יודה - יחזיר
 לו, ואם כפר - ישבע הסת. ולוה דעתי נוטה.
 ד. המוציא שטר חוב על חבירו, מלוה אומר: לא נפרעתי
 כלום, ולוה אומר: פרעתי מחצה, והעדים מעידים שפרעו
 כלו - נשבע הלוה ונותן מחצה, שהרי הודה במקצת. ואינו
 כמשיב אבדה, מפני שאימת השטר עליו. ואין המלוה גובה
 המחצה אלא מבני חורין; שהרי הלקוחות אומרים: אנו על
 העדים נסמך, והרי בטלו שטר זה.
 ה. הוציא עליו שטר חוב שאינו יכול לקימו, ואמר הלוה:
 אמת שאני כתבתי שטר זה, אבל פרעתי, או אמנה הוא,
 או כתבתי ללוות ועדין לא לויתי, וכל כיוצא בזה, הואיל
 ואם רצה אמר: לא היו דברים מעולם, והרי מפני נתקם -
 הרי זה נאמן, וישבע הסת ויפטר. ואם קימו המלוה אחר
 כך בבית דין - הרי הוא כשאר השטרות.
 ו. הוציא עליו שטר מקים, ואמר הלוה: מזיף הוא ומעולם
 לא כתבתי, או שטר אמנה הוא, ואמר המלוה: כן
 הדברים, אבל שטר כשר היה לי ואבד; אף על פי שהמלוה
 הוא ששבר את שטרו, ואילו רצה אמר: אינו מזיף, שהרי
 נתקם בבית דין - אינו גובה בו כלום, אלא נשבע הלוה
 הסת ונפטר, שהרי זה השטר כהרס הוא חשוב.
 ז. שטר שלוה בו ופרעו - אינו חוזר ולוה בו; שכתב נמחל
 שבעודו ונעשה כהרס.
 ח. המוציא שטר חוב מקים על חבירו, ואמר הלוה: הלא
 פרעתיך, ואמר לו המלוה: כן היה, אבל חזרתי והחזרתי
 לך המעות והלויתי אותך פעם שניה - הרי בטל השטר;
 שנפרע, והרי הוא כהרס. אבל אם אמר לו: החזרתי לך
 המעות מפני שלא היו טובות עד שתחליפם - לא בטל
 השטר, ועדין שבעודו קים.
 ט. הוציא עליו שטר מקים שיש לו עליו מנה, ואמר לו
 הלוה: הלא פרעתיך בפני פלוני ופלוני; ובאו אלו והעידו
 שפרעו, אבל לא הזכיר לו את השטר; ואמר לו המלוה: כן
 הוא שפרעתי, אבל חוב אחר פרעתי שהיה לי אצלך - הרי
 בטל השטר. במה דברים אמורים? כשהעידו שנתן לו
 בתורת פרעון; אבל אם ראוהו נותן לו מעות, ולא ידעו אם
 הוא בתורת פרעון או בתורת פקדון או בתורת מתנה: אם
 אמר בעל השטר: לא היו דברים מעולם - הרי החזק פפרן,
 ובטל השטר; ואם אמר: פרעון של חוב אחר הוא - הרי
 זה נאמן, ונשבע ונוטל מה שבשטר; שהרי לא פרעו
 בעדים, מתוך שיכול לומר: מתנה נתנם לי, נאמן לומר:
 פרעון של חוב אחר הן. אמר לו הלוה: והלא שטר חוב זה

פרק חמשה עשר

א. המלוה את חברו בעדים, ואמר: אל תפרעני אלא בעדים, בין שאמר לו בשעת הלואה בין שאמר לו אחר שהלוהו - הרי זה צריך לפרעו בעדים, מפני התנאי. טען הלוה ואמר לו: וכן עשיתי, ופרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים או מתו - הרי זה נאמן, ונשבע שבועת הסת ונפטר. וכן אם אמר: אל תפרעני אלא בפני תלמידי חכמים או בפני רופאים, ואמר לו: בפניהם פרעתיך, ואותן העדים שפרעתיך בפניהם מתו או הלכו להם למדינת הים - הרי זה נאמן, ונשבע הסת ונפטר. אבל אם אמר לו: אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני, ואמר לו: פרעתיך בפני אחרים, ומתו או הלכו להם למדינת הים - אינו נאמן; שמפני טענה זו התנה עליו ואמר לו: אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון, שהם עומדים עמו, כדי שלא ידחה אותו ויאמר: בפני אחרים פרעתי והלכו להם. ב. יש גסחאות מן הגמרא שכתוב בהן, שהאומר לחברו: אל תפרעני אלא בעדים, ואמר לו: פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים - אינו נאמן. וטעות ספרים הוא, ולפיכך טעו המורים על פי אותן הספרים. וכבר חקרתי על הגסחאות הישנות, ומצאתי בהן שהוא נאמן. והגיע לידי במצרים מקצת גמרא ישנה, כתוב על הגוילים, כמו שהיו כותבין קדם לזמן הזה בקרוב חמש מאות שנה. ושתי גסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו, ובשתייהם כתוב: ואם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת הים - נאמן. ומפני טעות זו שארע למקצת הספרים, הורו מקצת גאונים, שאם אמר לו: אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני, ופרעו בפני אחרים - שאינו נאמן, אף על פי שהביא עדים שפרעו בפניהם. וגם זו טעות גדולה. והדין האמת: שאם באו עדים שפרעו בפניהם - נפטר, ואין כאן מקום חשש. גם ההוראה הזאת - על פי ספריהן, שכתוב בהן באותו שאמר לחברו פרעני בפני עדים ששני הלכות: והלך ופרעו בפני עדים. וטעות ספרים הוא. ומצאתי בגוילים כתוב: אצל פרעה בינה לבין דילה. אף על פי שהספרים מגהין, כמו שבארנו, כך יראה מדין הגמרא. ועוד, דברים של דעת הן: וכי מה היה לו לעשות? אמר לו: אל תפרעני אלא בעדים - פרעו בעדים! וכי יש לו לאסור את העדים בבית הסתר כל ימיהם שלא ילכו?! ועוד: אם מתו, מה יעשה? נמצא זה פורע פעם אחר פעם לעולם, עד שביא עדים. אם כן, נעשית עדות זו עדות בשטר. ונמצא זה, בין שאמר: אל תפרעני אלא בעדים, נעשית מלוה בשטר. ואין מי שעלה על לבו זה. אבל ודאי, אם אמר: בפני פלוני ופלוני - הוא הפסיד על עצמו, שפרע בפני אחרים והלכו להם. אבל אם באו והעידו שפרעו - אין כאן בית מחוש. וכנה ראוי לדון ולהורות.

ג. התנה המלוה על הלוה, שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא פרעו - הרי זה נוטל בלא שבועה, אף על פי שטען שפרעו. ואם הביא עדים שפרעו - אינו נוטל כלום. ד. התנה עליו שיהיה המלוה נאמן בשני עדים, אף על פי שהביא עדים שפרעו - הרי זה גובה ממנו בלא שבועה, שהרי האמינו בשני עדים. ואפלו הביא מאה עדים (שפרעו) - הרי גובה ממנו בלא שבועה, ואפלו הביא מאה עדים (שפרעו בפניהם); שהשנים כמאה. אבל אם אמר לו: הרי אתה נאמן עלי בשלשה, הואיל וירד למנן, אם פרעו בפני ארבעה - הרי זה פרוצ. זה שהאמין המלוה בשני עדים, מה תהיה תקנתו כשיפרע? יקרע השטר; או יעיד זה המלוה על עצמו שבטל כל שטר שיש לו על פלוני; או יעיד על עצמו שלא בפני הלוה שקבל כל חוב שיש לו אצל פלוני.

ה. הרי שפרעו, וטען המלוה שלא נפרע, ופרעו פעם שניה מפני התנאי - הרי הלוה חוזר ותובע את המלוה בדין, ואומר לו: כך וכך אתה חייב לי, מפני שפרעתיך שתי פעמים. אם הודה - ישלם; ואם כפר - ישבע שבועת הסת על כך שלא פרעו אלא פעם אחת. וכן כל כיוצא בזה. ו. התנה הלוה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי - אינו גובה בשטר זה לא מן היורש ולא מן הלוקח. ואפלו אמר לוה: לא פרעתי - אין המלוה טורף בשטר זה מן הלוקחות, שמא עשו קנוניא על נכסיו של זה. טען הלוה בשטר זה ואמר: פרעתי מקצתו, והמלוה אומר: לא פרע כלום - משלם המקצת שהודה בו, ונשבע שבועת הסת; שהרי האמינו. ואם התנה עליו שיהיה נאמן בלא שבועת הסת - אינו נשבע.

ז. התנה המלוה שיהיה גובה בלא שבועה - הרי זה גובה ממנו בלא שבועה. אבל אם בא לגבות מיורשו - ישבע ואחר כך יגבה. ואם התנה שגבה אף מן היורש בלא שבועה - גובה בלא שבועה. וכן אם התנה שגבה מן העדית - גובה מן העדית אף מן היורשין; שכל תנאי שבממון - קיים. בא לגבות מן הלוקח - לא יטורף אלא בשבועה; שאין זה מתנה לאבד ממון חברו.

יום שישי ז' מרחשון ה'תשע"ב

פרק ששה עשר

א. החוב באחריות הלוה עד שיפרענו ליד המלוה או ליד שלוחו. אמר לו המלוה: זרק לי חובי והפטר, וזרקו, ואבד או נשרף קדם שיגיע ליד המלוה - פטור. אמר לו: זרק לי חובי בתורת גטין, היו הפטות קרובות ללוה - הרי עדין באחריותו; היו קרובות למלוה - נפטר הלוה; מחצה על מחצה, אם אבדו משם או נגנבו - משלם הלוה מחצה. ב. היה ראובן חייב לשמעון מנה, ואמר ללוי: הולך לשמעון מנה זה שאני חייב לו, אם בא לחזר - אינו חוזר, והוא חייב באחריותו עד שיגיע המנה לשמעון. החזיר לוי

ראובן. הודה לו שפרע - ישלם לוי לראובן. טען לוי שלא
מכר ולא נתן שטר זה - נשבע הסת ונפטר.
ח. שטר שהיה ביד שלישי, והוציאו מתחת ידו בבית דין
ואמר: פרוע הוא - נאמן, אף על פי שהשטר מקמץ; שאלו
רצה, היה שורפו או קורעו. וכן אם מת השלישי ונמצא כתב
יוצא מתחת ידי השלישי ששטר זה המנח אצלו פרוע הוא
- הרי זה פרוע, אף על פי שאין עדים על הכתב. אבל כתב
שנמצא מתחת ידי מלוה ששטר פלוני פרוע, אפלו היה
בכתב ידי המלוה - אינו אלא כמשחק.
ט. היו עדים על הכתב: אם היו מקימין - הרי השטר
פרוע; ואם אין עליו קיים - ישאלו העדים החתומין על זה
השובר. אם לא ידעו או שאין העדים מצויין, הואיל
ומתחת ידי המלוה או מתחת ידי יורשיו נמצא - אין השובר
כלום.
י. נמצא השטר בין שטרות פרועין - הרי זה פרוע, ואף
על פי שאין עדים על הכתב הנמצא. וכן אם נמצא כתוב
בגופו של שטר, בין מפניו בין מאחוריו, ואפלו במקצתו:
שטר זה פרוע, או נפרע ממנו כך וכך - עושין על פי הכתב,
ואף על פי שאין על הכתב עדים, ואף על פי שנמצא מתחת
ידי המלוה; שאלו לא נפרע - לא היה כותב על השטר.
יא. המוצא שטר בין שטרותיו ואין יודע מה טיבו - יהיה
מנח עד שיבוא אליו.
יב. האומר לבניו: שטר בין שטרותי פרוע ואני יודע איזה
הוא - שטרותיו כלן פרועין. נמצא לאחד שם שני שטרות
- הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע. אמר לחברו: שטר לך
בדי פרוע - הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע. חוב לך בדי
פרוע - כל שטרות שיש לו עליו כלן פרועין.

יום שבת קודש ח' מרחשון ה'תשע"ב

פרק שבעה עשר

א. מלוה שמת, ובא היורש לתבע את הלוה בשטר שעליו,
ואמר: פרעתי לאביו, והיורש אומר: אני יודע - אומרים
לו: צמד ושלם לו. אמר: ישבע לי - הרי זה נשבע בנקיטת
חפץ: שלא פקדנו אבא על ידי אחר ושלם אמר לנו אבא
בפיו ושלם מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע,
וגובה.
ב. מת הלוה אחר שמת המלוה, ובא היורש להפרע מן
היורש - לא יפרע אלא בשבועה, ואומר לו: תחלה השבע
שלא פקדנו אבא ושלם אמר לנו אבא ולא מצינו בין
שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע. ואפלו היה היורש קטן
המטל בצריסה כשמת מורישו - הרי זה נשבע ונוטל. ואם
צוה המלוה בשעת מיתתו ששטר זה אינו פרוע - יפרע
היורש בלא שבועה אפלו מן היורש.
ג. מת הלוה תחלה, ואחר כך מת המלוה - אין יורשי מלוה
נוטלין מירשי לוה כלום; שבשעה שמת הלוה נתחייב

את המנה לראובן - שניהן חייבין באחריותו עד שנגיע ליד
שמעון כל חובו.
ג. ראובן שהיה חייב לשמעון מנה, ואמר שמעון לראובן:
מנה שיש לי בדרך תנהו ללוי, והיו שלשתן עומדין, וקבל
לוי, ונמצא ראובן עני ואין לו מה שיגבה ממנו - הרי לוי
חוזר בחוב של שמעון, שזה הטענה. ואם ידע לוי שהוא
עני, או שהיה עשיר באותה שעה והעני - אינו יכול לחזור,
שהרי קבל. טען לוי שהיה ראובן עני והטענה, ושמעון
אומר: עשיר היה והעני - יראה לי, שעל שמעון להביא
ראיה ואחר כך יפטר מחוב לוי; לא יהיה אלא שובר בידו,
אומרים לו: קים שוברך והפטר.
ד. כבר בארנו בהלכות מקח וממכר, שראובן שלא היה לו
אצל שמעון כלום, והיה ראובן חייב ללוי מנה, והמקחהו
אצל שמעון, אף על פי שהמקחהו במעמד שלשתן - לא
קנה. ואם רצה שמעון שלא יתן - לא יתן; ואם נתן - חוזר
וגובה מראובן, שהרי על פיו נתן. וכן אם רצה לוי לחזור
ולומר: אני רוצה לגבות משמעון - חוזר וגובה מראובן.
ואף על פי שנפרע מקצת משמעון - חוזר וגובה השאר
מראובן.
ה. חנוני שהיה נותן לבעל הבית מן החנות כל מה שירצה
בתורת הלוואה, ומקיפו עד שיתקבץ הכל ופורע לו, ואמר
לו בעל הבית: תן לפועלים סלע, או לבעל חובי מנה שיש
לו אצלי, ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל
או בעל חובו אומר: לא לקחתי - הרי הפועל או בעל חוב
נשבע ונוטל מבעל הבית חובו, וכן החנוני נשבע ונוטל
מבעל הבית מה שטען שנתן, שהרי הוא אומר לו לתן.
והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל
או בעל חוב, כדי שיכילמו זה מזה. וכן כל פיצא בזה.
ושבועה זו תקנת חכמים היא בנקיטת חפץ, מפני שבאין
שניהן לטל. לפיכך, אם מת החנוני - נוטל בעל חוב בלא
שבועה, וכן אם מת פועל או בעל חוב - החנוני נוטל בלא
שבועה; שהרי אין בעל הבית מפסיד כלום, ואינו משלם
אלא תשלום אחד.
ו. החנוני אומר: אתה אמרת לתן לזה מנה, או צוית
ואמרת לי: אם יבוא פלוני תן לו, ובעל הבית אומר: לא
אמרתי לך - הרי בעל הבית נשבע הסת ונפטר, והחנוני
עושה דין עם זה שנתן לו. וכן אם אמר החנוני לבעל הבית
המקיפו: כתוב בפנקסי שיש לי אצלך מנה, ובעל הבית
אומר: אני יודע - נשבע בעל הבית הסת שאינו יודע
ונפטר, בדין כל טוען על חברו לכל דבר, ואין בזה תקנת
חכמים.
ז. ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון, וטען
שלו נתנו לו בכתיבה ומסירה, ואבד השטר שהקנהו בו,
או שטען שהקנהו לו על גב הקרקע - הרי זה גובה אותו
משמעון, הואיל ויוצא מתחת ידו. טען שמעון שפרע ללוי,
ואמר: ישבע לי - ישבע לוי לשמעון, ואחר כך יגבה

25 ללֹוּהַ כָּל זָמַן שִׂיאֵמֶר פְּרַעֲתִי - הָרִי הַלֹּוּהַ נִשְׁבַּע הֶסֶת
26 שְׁפָרַע לִשְׁטֵר זֶה וְנִפְטָר, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא כָּתַב לוֹ: וְהָרִי
27 אֶתָּה נֶאֱמַן עַל יוֹרְשִׁי; שְׁעַקֵּר הַשְׁטֵר עַל תְּנַאי זֶה הִיָּה. וְאִם
28 הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבַּע
29 אֶפְלוּ לְיוֹרְשֵׁי מַלְוָה.
30 ח. יוֹרֵשׁ קָטָן שֶׁהִיָּה שְׁטֵר חֹב לְאָבִיו, וְיִצָּא עָלָיו שׁוֹבֵר
31 אַחֵר מִיתַת אָבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְׁטֵר וְאֵין מְגִבִּין בּוֹ
32 עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הִיתוּמִים; שְׁמָא שׁוֹבֵר זֶה מְזַיֵּן הוּא, וּלְפִיכָף
33 לֹא הוֹצִיאֻהוּ הַלֹּוּהַ בְּחַיֵּי אָבִיו.
34 ט. הַמוֹצִיא שְׁטֵר חֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהִיָּה כְּתוּב בְּכָבֵל - מְגַבְּהוּ
35 מִמַּעוֹת בְּכָל; הִיָּה כְּתוּב בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - מְגַבְּהוּ מִמַּעוֹת
36 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מֵה שְׁאֵין פֶּן בְּכַתְּבָהּ. לֹא הִיָּה בַּשְׁטֵר שֵׁם
37 מְקוֹם, וְהוֹצִיאֻהוּ בְּכָבֵל - מְגַבְּהוּ מִמַּעוֹת בְּכָל; הוֹצִיאֻהוּ בְּאַרְץ
38 יִשְׂרָאֵל - מְגַבְּהוּ מִמַּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כֹּא לְגִבּוֹת מִמַּעוֹת
39 הַמְּקוֹם שֶׁיִּצָּא בּוֹ הַשְׁטֵר, וְטַעַן הַלֹּוּהַ: שֶׁהַמַּעוֹת שְׁאֵנִי חֵיב
40 לוֹ מִכֶּסֶף שֶׁהוּא פָּחוֹת מִזֶּה הַמִּטְבֵּעַ - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה וְיִטַּל.
41 הִיָּה בּוֹ כֶּסֶף סֵתֶם - מֵה שֶׁיִּרְצֶה לִּוְהַ מְגַבְּהוּ. מִכָּאֵן אֶתָּה
42 לְמַד, שֶׁשְׁטֵר שְׁאֵין בּוֹ שֵׁם מְקוֹם שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ - כִּשְׁר לְכָל
43 דָּבָר. וְהוּא הַדִּין לִשְׁטֵר שְׁאֵין בּוֹ זָמַן כָּלֵל - שֶׁהוּא כֶּשֶׁר,
44 אֵף עַל פִּי שְׁעִדּוֹת זֹו אִי אֶתָּה יָכוֹל לְהִזְמָה; שְׁאֵין מְדַקְדָּקִין
45 בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת בְּדִרְיֶשֶׁה וְחֻקִּירָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, כְּדִי שְׁלֹא
46 תִּנְעַל דִּלְת בִּפְנֵי לוֹיִן. וּלְפִיכָף, שְׁטֵרִי חֹב הַמֵּאֲחֲרִין -
47 כֶּשֶׁרִין, אֵף עַל פִּי שְׁאֵין אֶתָּה יָכוֹל לְהִזְמָן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
48 בְּמִקְוָמוֹ.

1 הַמַּלְוֶה לְהִשְׁבַּע וְאַחֵר כָּף יִטַּל, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וּיְכַבֵּר מֵת, וְאֵין
2 אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְכִנְיֹו, שְׁאֵינֶן יְכוּלִין לְהִשְׁבַּע שְׁלֹא
3 נִפְרַע אָבִיהֶם כָּלוּם. וְאִם עֵבֶר הַדִּין וְהַשְׁבִּיעַ יוֹרְשֵׁי מַלְוָה,
4 וְגִבּוֹ אֶת חוֹכֵן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם. לְפִיכָף, שְׁטֵר חֹב שֶׁל
5 יְתוּמִים הַבָּאִים לְהַפְרַע מִן הִיתוּמִים שְׁמַת אָבִיהֶן הַלֹּוּהַ
6 תִּחְלָה - אֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ וְאֵין מְגִבִּין בּוֹ; אֵין גּוֹבִין בּוֹ -
7 שְׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְכִנְיֹו, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאֵין קוֹרְעִין
8 אוֹתוֹ - שְׁמָא יוֹבֵא דָּן שִׁדְיוֹן וְיוֹצִיא בּוֹ.
9 ד. אֶפְלוּ הִיָּה שֵׁם עֶרֶב, וּמַת הַלֹּוּהַ תִּחְלָה - לֹא יִפְרַעוּ יוֹרְשֵׁי
10 הַמַּלְוֶה מִן הָעֶרֶב; שְׁאֵם תֹּאמַר יִפְרַעוּ מִן הָעֶרֶב, הָרִי הָעֶרֶב
11 חוֹזֵר וְנִפְרַע מִיּוֹרְשֵׁי לֹוְהַ.
12 ה. אֵין דִּינִין מִדִּין זֶה לְכָל הַדּוּמָה לוֹ. אֲלֹא הָרִי הַפּוֹגֵם אֶת
13 שְׁטֵרוֹ וּמַת, אֵף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ גּוֹבֶה אֲלֹא בַּשְׁבוּעָה - הָרִי
14 כִנְיֹו נִשְׁבָּעִין שְׁלֹא פִקְדָנוּ אָבִא וְלֹא צָנוּ אָבִא וְלֹא מְצִינוּ
15 בֵּין שְׁטֵרוֹתָיו שֶׁל אָבִא שְׁכָל הַשְׁטֵר הִזֶּה פְּרוּעַ, וְגוֹבִין אֶת
16 שְׁאָר הַשְׁטֵר בֵּין מִן הַלֹּוּהַ בֵּין מִיּוֹרְשָׁיו.
17 ו. יוֹרֵשׁ שֶׁבֵּא לְגִבּוֹת מִן הַיּוֹרֵשׁ, וְאָמְרוּ יוֹרְשֵׁי לֹוְהַ: אָמַר
18 לָנוּ אָבִא לֹא לְוִיתִי חֹב זֶה - הָרִי יוֹרְשֵׁי הַמַּלְוֶה גּוֹבִין שְׁלֹא
19 בַּשְׁבוּעָה; שְׁכָל הָאוֹמֵר לֹא לְוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פְּרַעֲתִי דְּמִי.
20 וְכֵן מַלְוֶה שֶׁבֵּא לְהַפְרַע מִיּוֹרְשֵׁי לֹוְהַ, וְאָמְרוּ: אָמַר לָנוּ אָבִא
21 לֹא לְוִיתִי חֹב זֶה - הָרִי זֶה גּוֹבְהוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, אֶפְלוּ
22 הָאֱמִינוּ בַּשְׁטֵר כָּל זָמַן שֶׁאָמַר פְּרַעֲתִי; שְׁכָל הָאוֹמֵר לֹא
23 לְוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פְּרַעֲתִי.
24 ז. יוֹרֵשׁ שֶׁבֵּא לְהַפְרַע מִן הַלֹּוּהַ בַּשְׁטֵר שִׁישׁ בּוֹ נֶאֱמָנוֹת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ב'ח' מרחשון ה'תשע"ב

60 יום שלישי ד' מרחשון ה'תשע"ב
61 מצות עשה קד. צו.
62 המצוה הק"ד נדפסה ביום הקודם.
63 המצוה הצ"ו — הצווי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לְהִיּוֹת הַנִּבְלָה
64 מִטְּמָאָה, וּמִצְוָה זֹו כּוֹלֶלֶת טְמֵאָת נִבְלָה וְכָל־
65 דִּינָיָה. וְהִנְנִי מְזַכֵּר לָךְ עֵתָה הַקְדָּמָה, אֲשֶׁר רָאוּי
66 שֶׁתִּזְכָּרְנָה בְּכָל מַה־שִּׁיִּזְכֹּר לְקֶמֶן מִמִּינֵי הַטְּמָאוֹת,
67 וְהוּא: זֶה שְׁאֵנוּ מוֹנִים כָּל־מִין וּמִין מִן־הַטְּמָאוֹת
68 כְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, אֵין עֲנִינוּ שְׁאֵנוּ חֲכִיכִים לְהַטְמֵא
69 בְּטְמָאָה זֹו, וְגַם לֹא שְׁאֵנוּ מְזַהְרִים מִלְּהַטְמֵא בָּהּ,
70 עַד שֶׁיִּהְיֶה (אז בכלל) מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֲלֹא זֶה
71 שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה פִּי הַנוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ

49 יום ראשון ב' מרחשון ה'תשע"ב
50 מצות עשה קו.
51 המצוה הק"ו — הצווי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לְהִיּוֹת זָכָה
52 מִטְּמָאָה, וּמִצְוָה זֹו כּוֹלֶלֶת הַלְכוֹת הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם
53 הִיא נַעֲשִׂית זָכָה, וְאֵיךְ מִטְּמָאָה זולָתָה אַחֵר
54 שֶׁנַּעֲשֶׂתָה זָכָה.
55 יום שני ג' מרחשון ה'תשע"ב
56 מצות עשה קד.
57 המצוה הק"ד — הצווי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לְהִיּוֹת הַזָּב
58 מִטְּמָא, וּמִצְוָה זֹו כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם
59 הִיא נַעֲשֶׂה זָב, וּבִאֲיָזָה אֵפֶן הוּא מִטְמֵא לְזוּלָתוֹ.

19 בְּקִרְבָּתוֹ בְּאֶפֶן כֶּף. וְיִזְכּוֹר עֲנִין זֶה בְּכָל-מִין מִמִּינֵי
20 הַטְּמֵאָה.

יום רביעי ה' מרחשון ה'תשע"ב

מצות עשה צו.

הַמִּצְוָה הַצִּו' נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֶם.

יום חמישי ו' מרחשון ה'תשע"ב

יום שישי ז' מרחשון ה'תשע"ב

מצות עשה צו.

27 הַמִּצְוָה הַצִּו' — הַצּוּוֹי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת שְׂמוֹנָה
28 מִיָּנִים מִן הַשְּׂרָצִים מִטְּמֵאִין. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת
29 טְמֵאָת שָׂרָץ וְדִינִיָּה.

יום שבת קודש ח' מרחשון ה'תשע"ב

מצות עשה קה.

32 הַמִּצְוָה הַק"ה — הַצּוּוֹי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת שְׂכֶבֶת
33 זָרַע מִטְּמֵאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל-דִּינֵי שְׂכֶבֶת זָרַע.

1 שְׂדֵכֶר זֶה מִטְּמֵא בְּאֶפֶן כֶּף, לְמִי שֶׁנִּגַּע בּוֹ —
2 מִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּלוּמֶר: דִּין זֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ הוּא
3 מִצְוָה, הֵינּוּ שְׂאֵנוּ אוֹמְרִים שֶׁהִנּוּגֵעַ בְּדֵכֶר פְּלוּנִי
4 בְּאֶפֶן כֶּף נְטֵמָא; וְאִם הוּא בְּמַצֵּב אַחֵר, אֵינוֹ
5 נְטֵמָא. אֲךָ עֲצָם הַטְּמֵאוֹת הוּא דֵּכֶר שֶׁל רְשׁוּת:
6 אִם רוֹצֶה מִטְּמֵא וְאִם לֹא אֵינוֹ מִטְּמֵא. וּלְשׁוֹן
7 סִפְרָא (פֶּרֶשֶׁת שְׂמִינִי): "וּבִנְבִלְתָּם לֹא תִגְעוּ"
8 (וּיקרא יא, ח) — "יָכוֹל אִם נִגַּע אָדָם בְּנִבְלָה יִלְקֶה
9 אֲרָבָעִים? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וְלֹאֲלֶה תִטְמָאוּ" (שם)
10 יא, כד); יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם נִבְלָה יִלֵּךְ וְיִטְמָא
11 לָהּ? תִּלְמֹד לֹמֵר: "וּבִנְבִלְתָּם לֹא תִגְעוּ", הֵא
12 כִּיצַד? הֵינּוּ אוֹמְרִים: רְשׁוּת". אִם כֵּן הַמִּצְוָה הִיא —
13 הַדִּין אֲשֶׁר נִצְטַוִּינוּ בְּדִינִים אֵלּוּ וְנֶאמַר לָנוּ
14 שֶׁהִנּוּגֵעַ בְּזֶה נְטֵמָא וְנַעֲשֶׂה טְמֵא וְחֵיב בְּכָל-חַיּוּבֵי
15 הַטְּמֵאִים: לִצְאֹת חוּץ לַמִּחְנֶה שְׂכִינָה (מ'עזרת
16 יִשְׂרָאֵל' שֶׁבִּמְקֹדֶשׁ וּפְנִימָה) וְשָׁלֵא לְאָכֹל קֹדֶשׁ וְלֹא
17 לְנַגֵּעַ בּוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה — וְזֶהוּ הַצּוּוֹי, כְּלוּמֶר:
18 שֶׁנִּעֲשֶׂה טְמֵא אִם נִגַּע בְּדֵכֶר זֶה, אוֹ אִם הִיָּה

המשך ביאור למס' חולין ליום ראשון עמ' ב

11 עֶבְרָה, וּבְכָלֹל זֶה אִפְּיִלּוּ עֶבְרָה שְׂכִינָה, שֶׁהָרִי גַם הוּא שְׂמוֹ עֶבְרָה.
12 לְפִיכָךְ תִּלְמֹד לֹמֵר (שם) וְזֶה לְכֶם הַטְּמֵא בְּשָׂרָץ הַשָּׂרָץ עַל הָאָרֶץ,
13 שֶׁהִתִּיבֹת 'עַל הָאָרֶץ' מִיִּתְרוֹת, וְדוֹרְשִׁים מִהֵן שְׂדוּקָא עֶבְרָה הָאָרֶץ
14 טְמֵא, וְלֹא עֶבְרָה הִים.
15 מִקְשָׁה הִבְרִייתָא: אִי עַל הָאָרֶץ – אִם הַמִּקְוֶה לִטְהַר עֶבְרָה הִים הוּא
16 מִהִתִּיבֹת 'עַל הָאָרֶץ', הִרִי יָכוֹל אֶתָּה לְדוֹרֶשֶׁן בַּעֲנִין אַחֵר, וְלֹמֵר
17 שֶׁעֶבְרָה הִיבִשָּׁה וְעֶבְרָה הִים שְׁנֵיהֶם מִטְּמֵאִים בְּמִיתָתָם, וְהִלִּימוֹד
18 מִהִפְסוֹק הוּא שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם דּוּקָא כְּשֶׁהוּא מוֹנֵחַ עַל הָאָרֶץ וְיִטְמָא
19 אֲבָל אִם יָרַד לִיָּם לֹא יִטְמָא אֶת הַנוֹגֵעַ בּוֹ שֵׁם,

1 שֶׁהָרִי אִף הוּא שְׂמוֹ עֶבְרָה. אִמָּנִים יֵשׁ לָךְ לִלְמֹד אֶת דִּינוֹ בִּבְנִין אֲב
2 מִחוּלָּה וְדִין הוּא שִׁיחִיָּה טְהוֹר, שֶׁהָרִי מִצִּינוּ שְׂמִימָא הַכְּתוּב אֶת
3 הַנוֹגֵעַ בְּחוּלָּה וּמִצִּינוּ שְׂמִימָא אֶת הַנוֹגֵעַ בְּעֶבְרָה, וְנִלְמַד בִּבְנִין אֲב,
4 מִה חוּלָּה עַל כִּרְחֹק טִימָא בִּה רַק מִין שֶׁל חוּלָּה הַגָּדֹל עַל הָאָרֶץ,
5 שֶׁהָרִי אִין בַּעַל חַי בִּים שֶׁשְׂמוֹ חוּלָּה, אִף כִּשְׂמִימָא בְּעֶבְרָה הוּא רַק
6 אֶת הַמִּין הַגָּדֹל עַל הָאָרֶץ, אֲבָל עֶבְרָה הִים טְהוֹר. וּמִצַּד שְׁנֵי אִפְשָׁר
7 לְדַחֹת וְלֹמֵר, אוֹ כִּלְכֵּל לְדִרְכָּךְ זֶה – שְׂמָא צָרִיךְ אֶתָּה לִלְכֹּת בְּדֶרֶךְ
8 אַחֶרֶת וְלִלְמֹד מִחוּלָּה שֶׁעֶבְרָה הִים מִטְּמֵא, שֶׁהָרִי מִצִּינוּ שְׂמִימָא
9 בְּחוּלָּה וְיִטְמָא בְּעֶבְרָה, וְנִלְמַד בִּבְנִין אֲב בְּאוֹפֶן כֹּזֶה, מִה חוּלָּה
10 טִימָא בִּה אֶת כָּל שְׂשֻׁמָּה חוּלָּה, אִף בְּעֶבְרָה טִימָא כָּל שְׂשֻׁמָּה

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' א

משנה

7 וְהַגִּידִים שֶׁעֲלִיָּה, וְהַבְּשָׂר – חֲתִיכַת בֶּשֶׂר לְבִדָּה, הַמְדוּלָּדִין בְּכֶהֱמָה
8 – שֶׁנִּתְלַשׁ בְּרוֹבֵם מִגּוֹף הַבְּהֵמָה, וְהִיא עוֹדָה חַיָּה, אִין בְּהֵם טוֹמָאָה
9 מִצַּד עֲצָמִים, אִמָּנִים אִם חֶשֶׁב לְהַאֲכִילֵם לְגוֹי, מַעֲתָה אִם יִגַּע בְּהֵם שָׂרָץ
10 וְכִדּוּמָה מִטְּמֵאִין טוֹמָאָת אוֹכְלִין בְּמִקּוֹמָן – כִּמוֹ שֶׁהֵם מְחוּבְּרִים בִּה,
11 וְאוֹלֵם צָרִיכִין הַבְּשָׂר – צָרִיכִים תְּחִילָה נִתְּנוּת מִיָּם עֲלֵיהֶם בְּעוֹדָם
12 מִדּוּלְדִּלִּים לִהְיוֹת רְאוּיִים לִקְבֹּל טוֹמָאָה, כִּכֵּל אוֹכְלִין.

1 הַמִּשְׁנָה מְבִיאָה דְּבָרִים נּוֹסְפִים שִׁישׁ בְּהֵם טוֹמָאָה, וּמְבֹאֶרֶת כִּיצַד הִיא
2 טוֹמָאָתָם. הַדִּין הוּא שֶׁאֲבֵר שֶׁנִּתְלַשׁ מִבְּהֵמָה בְּחַיָּה הוּא אֲב טוֹמָאָה,
3 אֲבָל בֶּשֶׂר שֶׁנִּתְלַשׁ מִמֶּנָּה אִין בּוֹ טוֹמָאָת אֲבֵר מִן הַחַי וְלֹא טוֹמָאָת
4 נְבִילָה. הַמִּשְׁנָה מְבֹאֶרֶת מִה דִּין אֲבֵר וּבֶשֶׂר שֶׁנִּתְלַשׁ בְּרוֹבֵם וְעִדִּין
5 מְחוּבְּרִים בִּה בְּמִקְצָת: הָאֲבֵר, כִּגוֹן רִגְלָה בְּשִׁלְמוּתָהָ עִם הָעֶצֶם וְהַבֶּשֶׂר

שמואל-ב יד יד-יט

י' בִּי־מוֹת נְמוֹת וְכַמוֹם הַנְּגָרִים אֲרָצָה אֲשֶׁר לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא־יֵשֵׁא אֱלֹהִים נֶפֶשׁ וְחֶשֶׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבַלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח: מוֹעֵתָה אֲשֶׁר־בָּאתִי לְדַבֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִי אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה כִּי יֵרָאֵנִי הָעָם וְתֹאמַר שִׁפְחָתְךָ אֲדַבְּרָה־נָּא אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹלֵי יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ אֶת־דְּבָר אֲמָתוֹ: מז כִּי יִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ לְהַצִּיל אֶת־אֲמָתוֹ מִכַּף הָאִישׁ לְהַשְׁמִיד אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי יַחַד מִנְחַלֹּת אֱלֹהִים: יז וְתֹאמַר שִׁפְחָתְךָ יְהוֹיָנָדָּא דְבַר־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לְמַנְחָה כִּי ׀ כְּמִלְאָךְ הָאֱלֹהִים כֵּן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לְשִׁמְעֵל הַטּוֹב וְהָרַע וַיהוָה אֱלֹהֵיךָ יְהִי עִמָּךְ: פ יח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַל־נָּא תִּכְחָדִי מִמֶּנִּי דְבָר אֲשֶׁר אֲנִכִּי שָׂאֵל אֹתְךָ וְתֹאמַר הָאִשָּׁה יְדַבֵּר־נָּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ: יט וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הִנֵּה יוֹאֵב אֶתְּךָ בְּכַל־זֹאת וַתַּעַן הָאִשָּׁה וְתֹאמַר חִי־נִפְשֶׁךָ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אִם־אֵשׁ ׀ לְחַמִּין וּלְהַשְׁמִיל מִכָּל אֲשֶׁר־דְּבַר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כִּי־עֲבַדְךָ יוֹאֵב הוּא צִוֵּנִי וְהוּא שֵׁם בְּכִי שִׁפְחָתְךָ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

רע"י

להציל את אמתו מכף האיש. הבא להרוג את בני, ולהשמידנו יחד מנחלת אלהים: (יז) ותאמר שפחתך. מאחר שיצוה המלך עלי, יהיה דברו למנוחה לבני, כי לא ישוב מדברו הטוב, כי כמלאך ה' אדני המלך, ולא יחזירו כעס ושנאה מדברו הטוב: (יט) אם אש. כמו אם יש, כמו היש, וכן (מכה ו י'): עוד האש בית רשע, כמו היש:

(יד) כי מות נמות. ודיינו באותו עונש: ולא ישא אלהים נפש. איש מן המיתה, לפיכך וחשב המלך מחשבות לבחלי ידח ממנו נדח: (טו) ועתה אשר באתי לדבר אל המלך אדני את הדבר הזה. בכינוי עלי ועל בני: כי יראוני העם. הפחידוני מלבקש את אדוני על בנו, פן יכעוס עלי: ותאמר שפחתך אדברה נא. כענין זה, אולי יעשה וגו': (טז) כי ישמע המלך

מצודת ציון

(יד) הנגרים. ענין הזלה ונטיפה, כמו (מביח א ד): כמים מוגרים במורד: (יח) תכחדי. ענין העלמה, כמו (התלים סט ו): ואשמותי ממך לא נכחדו: (יט) אש. הוא כמו יש, וכן (מביח ר ו): עוד האש בית רשע: להמין ולהשמיל. מלשון ימין ושמאל:

מצודת דוד

(יד) כי מות נמות. חזרה להביא טענות לטובת אבשלום, ואמרה: הלא כולנו מות נמות, ואם כן ההומת קודם זמנו, אין לו תרעומות רב כל כך, אחרי שסופו למות, ואם כן אין להמית הרוצח בעבור זה, הואיל ולא חיבה התורה, כי בלא התראה נהיתה: וכמים וגו'. רוצה לומר: ועוד, בשלמא הגזול ממון חבירו, אז כשישיב הגזילה באה היא ליד בעליו, אבל השופך דם הרוצח, וישאר אם כן מת כשהיה, והרי הוא כמים הנגרים הארץ: ולא ישא אלהים נפש. רוצה לומר: ועוד, הלא אין אל האדם חושב מחשבות לשלם גמול בזה העולם, לבל יהיה זה יזכה לחזות בנועם ה', ואם כן בהשגחה היתה מיתת אמןון להאשימו כל כך, בהיות כי לא התרו בו, והתורה פטרתו: טוב על אבשלום, פן תאמר למה את ממשלת משלים, היה לך הדבר הזה להיות למשל, כל זה היה לפי שכל העם הפחידונו נתנוך: ותאמר. לזה אמרתי אדבר דברי בדומה לו, ואולי על אותו מיד האיש הגואל דם הרוצח להשמיד אותי להיות שכו מנחלת אלהים. מהנחלה הניתן לנו מן השמים, לשירשו הם: כמו שהציל את בני לפי מחשבתו שבאמת נעשתה הדבר, כמו הן ידעתי שבל יתחלף מעשיך למאמרך, ולא יחזירך הכעס וה אלהים שאין בו התחלפות מצד עצמו, כי אדוני, כי נפשו מל רעה היא, ויחדל ממנה: וה'. כהתייחד לרבר דרביה, רצתה לו (יח) אל נא תכחדי. אל תעלימי ממני אמיתת הדבר אשר אש אם אש להמין. אם יש לנטות לימין או לשמאל מכל דברי א הוא צוני. ללכת אל אדוני: והוא שש

תהלים לו א-ז

לו. א לְמִנְצָח | לְעִבְדֵי־יְהוָה לְדֹרֹ: ב נֶאֱמַר־פֶּשַׁע לְרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי אֵין פֶּחַד־אֱלֹהִים לִנְגַד עֵינָיו: ג פִּי־הַחֲלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לְמִצָּא עֹנֵו לְשָׁנָא: ד דְּבָרֵי־פִיו אֹן וּמִרְמָה חָדַל לְהַשְׁכִּיל לְהִיטִיב: ה אֹן | יִחְשַׁב עַל־מִשְׁפָּכּוֹ יִתִּיצֵב עַל־הָרֶךְ לֹא־טוֹב רָע לֹא יִמָּאס: ו יְהוָה בְּהַשְׁמִים חֲסִדָּךְ אֲמוֹנַתְךָ עַד־שְׁחָקִים: ז צִדְקַתְךָ | בְּהַרְרֵ־אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תִּהְיֶה רַבָּה אֲדָם וּבְהִמָּה תוֹשִׁיעַ | יְהוָה:

רש"י

אמונתך עד שחקי' לסלקה מבני אדם: (ז) צדקתך. יקרה מן הבריות כהררי אל בשביל מעשי הרשעים ומשפטין באים לעולי' עד תהום רבה, ד"א צדקתך כהררי אל מי שאתה רוצה לעשות צדקה עמו אתה מגביהו ומתקפו כהררי אל, לשון תוקף כמו (יחזקאל י"ז) ואת אילי הארץ לקח: משפטין תהום רבה. מי שאתה רוצה לדון אותו וליקח נקמתך ממנו אתה מורידו עד תהו' רב': משפטין. יושטיצ"א בלע"ז: אדם ובהמה תושיע ה'. בני אדם שהם ערומים בדעת כאדם הראשון ומשימין עצמן כבהמה בענוה תושיע ה':

מצודת ציון

(ב) נאם. ענין מאמר הוא כמו נאם האדון ה' (ישעיה א): פשע. יצה"ר נקרא פשע כמו שנקרא חטאת וכמ"ש לפתח חטאת רובץ (בראשית ד'): (ד) און. עמל ושקר: (ו) בהשמים. ר"ל עד השמים וכן בלא יוכלו יגעו בלבושיהם (איכה ד') ור"ל עד לא יוכלו: (ז) כהררי אל. הרוצה להגדיל דבר מה סומכו למלת אל וכן וענפיה ארזי אל (לqמן פ'): רבה. גדולה:

ולחטיב דרכו: (ה) על משכבו. בעת אשר יפנה מן הטרדות: יתיצב. עם כי מתחלה הוא נצב בדרך ובהנהגה אשר איננה טובה ולא פקד עדיין לעשות הרע אבל סוף הדבר אשר לא ימאס אף ברע כי כן דרך הניסת ליצר הרע: (ו) בהשמים. אבל האמת שחסידי ה' הוא גם בעולם השפל מן הארץ עד השמים ובכל ישיגה: אמונתך. האמנת תשלום גמול: (ז) צדקתך. הצדקות שאתה עושה להצדיקים גבהו ורמו כהררי אל: משפטין. המשפטים שאתה עושה להרשעים רבו כמו תהום רבה ובכל תשגיה לשלם כפי הגמול: אדם ובהמה. אתה ה' תושיע האדם ואף הבהמה כי על הכל תשגיח:

יהל אור

נשמות דור הפלגה שעשו המגדל בחומר ובלבנים וע"כ נשתעבדו במצרים בחומר ובלבנים ובדור הפלגה כתיב את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם. ופירש"י בני אדם הראשון שכפה את הטוב כו' אף אלו כפו בטובה כו' ע"ש והוא בב"ר פל"ח. ועיין מזה בזח"א פ' נח דע"ד סע"ב ודע"ה סע"א ולכן הם נק' נגעי אדם. והנה גלות מצרים היה רד"ו שנה ועיקר הגלות היה רק פ"ו שנה. לכן עז"ז צדקתך כהררי אל שנבררו במעט זמן. אבל נגעי בתים דהיינו אחר שנבנה בית ראשון ושני ונראה בו הנגע אזי משתהה אריכות זמן רב ועצום עד שיקויים מ"ש ולקחו אבנים אחרות כמ"ש ברבות פ' מצורע שם ולכן עז"ז נאמר משפטין תהום רבה. ע"מ מ"ח ד'. ח"ה פ' י"א. צ"א א'. של"ה שבועות קפ"א א'. ושלשה שבועות דנגעי בתים י"ל רמז למ"ש במדרש בענין מקל שקד כ"א יום מ"ז בתמוז עד ט"ב הן הן ג' שבועות ולע"ל יתהפכו לששון כי שוקד שקדים מתוקים כו':

מצודת דוד

(ב) נאם פשע וגו'. ר"ל חושב אני בקרב לבי שהיצה"ר מסית ואומר לרשע אין מי בעולם שיהיה פחד אלהים לנגד עיניו כי אין המקום משגיח בעולם השפל ולזה עשה מה שלבך חפץ: (ג) כי החליק. כי בפיתוי מחליק ומיפה לו הדבר הזה בעיניו וכל כוונתו למצוא בו עון להשניאו בעיני המקום כי אינו דורש שלום אליו: (ד) דברי פיו. והרשע ניסת לו ובפיו ידבר און ומרמה ומונע עצמו להשכיל בדבר ולחקור על האמת ולהטיב דרכו: (ה) על משכבו. בעת אשר יפנה מן הטרדות: יתיצב. עם כי מתחלה הוא נצב בדרך ובהנהגה אשר איננה טובה ולא פקד עדיין לעשות הרע אבל סוף הדבר אשר לא ימאס אף ברע כי כן דרך הניסת ליצר הרע: (ו) בהשמים. אבל האמת שחסידי ה' הוא גם בעולם השפל מן הארץ עד השמים ובכל ישיגה: אמונתך. האמנת תשלום גמול: (ז) צדקתך. הצדקות שאתה עושה להצדיקים גבהו ורמו כהררי אל: משפטין. המשפטים שאתה עושה להרשעים רבו כמו תהום רבה ובכל תשגיה לשלם כפי הגמול: אדם ובהמה. אתה ה' תושיע האדם ואף הבהמה כי על הכל תשגיח:

צדקתך כהררי. ערכין דף ח' ע"ב. חולין ס"ג א'. נדרים ל"ז ב'. אדם ובהמה תושיע. חולין ה' ב'. רבות פ' נח ר"פ ל"ג כל הפסוק. אמור פכ"ז. ר"פ במדבר סיני. זח"א פ' נח דס"ד סע"ב מענין אדם ובהמה. תרומה קע"ח סע"א. פקודי רל"ח ב' רמ"ד ב'. רס"ח ב'. פ' צו כ"ט סע"א וסע"ב. אמור צ"א א'. נשא קמ"ז א'. פינחס רט"ו ב'. תצא רע"ט א'. מענין צדקתך כו' שמות י"ח א'. תרומה קנ"ו ב'. פקודי רס"ח א': צדקתך כהררי אל. פ"ב דערכין ד' ח' ע"ב אמר רב פפא צדקתך כהררי אל אלו נגעי אדם (שנבררין בשבוע אחד אם לטהר אם ליחלט וצדקה גדולה היא זו) משפטין תהום רבה אלו נגעי בתים (שיכולים לבא לידי איחור של שלשה שבועות. תוספת). ואפ"ל נגעי בתים זהו חורבן בית המקדש כמו שכתוב ברבות סדר מצורע ס"פ י"ז ע"פ נגע בבית ארץ אחזתכם זה בית המקדש כו' כנגע נראה לי בבית זה טיגופת עכומ"ז כו' ע"ש. ונגעי אדם זהו"ע גלות מצרים כי הם גלגול

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ה עמ' ב הגמרא דנה בסדר לבישת הבגדים במילואים. מבררת הגמרא: **פִּיצַד** ובאיזה סדר **הַלְבִּישָׁן** משה לאהרן ובניו זה אחר זה. שואלת הגמרא: מדוע צריך לברר **פִּיצַד הַלְבִּישָׁן**, הלא **מַאי דְהוּהָ הָהּ** - מה שהיה היה, ומה הבדל יש לנו להלכה למעשה מנידון זה. משיבה הגמרא: **אֵלָּא** הנידון כיצד הלבישן כדי לדעת **פִּיצַד מַלְבִּישָׁן לְעֵתִיד לְבֹא**, שיהא באותו סדר הלבשה של ימי המילואים. שואלת הגמרא: **לְעֵתִיד לְבֹא נָמִי** אין נוגע לנו להלכה למעשה בבירור הדין, משום של**כְּשִׁיבֹאוּ אֶהְרֹן וּבְנָיו** בתחיית המתים ו**מֹשֶׁה** אף הוא יבוא **עִמָּהֶם** והוא ילבישם. מבארת הגמרא: **אֵלָּא** אכן הכוונה לברר **פִּיצַד הַלְבִּישָׁן** בימי המילואים, והוצרכו לברר זאת כדי **לְמִסְבָּר קָרְאִי** - להסביר ולפרש סתירת המקראות שבענין. שהרי בפרשת ציווי

כִּיצַד הַלְבִּישָׁן. סדר בגדים לאב ולבנים זה אחר זה: **מַאי דְהוּהָ הָהּ**. ומה צריך לנו לשאול: **לְמַסְבָּר קָרְאִי**. דלא לירמו אהרן דבצוואה כתיב (שמות כט) וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו משמע חגירתם של אב ובנים בסדר אחד ולא הפסיק לבישת בגד אחר בינתיים ובעשייה כתיב באהרן (ויקרא ח) ויחגור אותו באבנט בסדר לבישת בגדים וגו' והלבישו כל המלבושין ואח"כ הקריב בניו והלבישם [ולא] חגר אהרן ובניו בבית אחת:

המילואים נאמר בסדר לבישת הבגדים (שמות כט ה"ט) 'וְלִקְחָתָּ אֶת הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת אֶהְרֹן אֶת הַקֹּתֶנֶת וְאֶת מְעִיל הָאֹפֶד וְאֶת הָאֹפֶד וְאֶת הַחֹשֶׁן וְאֶפְדָּתָּ לוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֹפֶד. וְשָׂמַתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וְגו', וְאֶת בְּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם כֹּתֶנֶת. וְחִגַּרְתָּ אֹתָם אֲבֵנֵי אֶהְרֹן וּבְנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעוֹת'. ומשמע שחגירת האבנט נעשתה לאהרן ובניו ללא הפסקת בגד אחר באמצע. ואילו בפרשת עשיית המילואים נאמר (ויקרא ח ז"ג) 'וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו וַיִּרְחֹץ אֹתָם בַּמִּים. וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַקֹּתֶנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּאַבְנֵי, וַיִּלְבֹּשׁ אֹתוֹ אֶת הָאֹפֶד וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֹפֶד וַיֹּאפֶד לוֹ בּוֹ. וַיִּשֶׂם עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתָּמִים. וַיִּשֶׂם אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשֶׂם עַל הַמִּצְנֶפֶת אֶל מוֹל פְּנָיו אֶת צִיץ הַזָּהָב נֹזֵר הַקֹּדֶשׁ וְגו'. וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי אֶהְרֹן וַיִּלְבַּשֵׁם כֹּתֶנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתָם אֲבֵנֵי וַיַּחְבֹּשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת'. ומשמע שהלביש לאהרן כל בגדיו וגם את האבנט ולאחר מכן החל להלביש את בניו, ולא חגרום

בבית אחת. (בעין יעקב מביא כאן קטע קצר ממסכת זבחים פרק רביעי דף מ"ד ע"ב)

דף ז עמ' ב **אָמַר רַבִּהּ בַּר רַב הוּנָא, חַיִּיב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בְּתַפִּילּוֹ בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה** שנזכר בהם כדי שלא יסיח דעתו מהם, ודבר זה נלמד בקל וְחוֹמֶר מִצִּיץ,

ח. וְמָה צִיץ שָׂאִין בּוֹ אֵלָּא אִזְכָּרָה אַחַת שֶׁל שֵׁם ה', שכתוב עליו 'קודש להשם', אִמְרָה תוֹרָה 'עַל מִצְחוֹ תָּמִיד' שֶׁלֹּא יִסִּיחַ אֶת דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ מחמת קדושת האזכרה, אם כן תַּפִּילִין שֵׁישׁ בפרשיות שֶׁבָּהֶן אִזְכָּרוֹת וּשְׁמוֹת הַרְבֵּה, עַל אַחַת פָּמָה וְכַמָּה שאסור להסיח דעתו מהם בעת שלובשן. ומבואר שרבה בר רב הונא למד מ'תמיד' שהציץ אסור בהיסח הדעת, והיינו על פי שיטת רבי יהודה ש'תמיד' מיותר ללמדנו זאת.

וְתַנִּי עֲלֶיהָ – וּשְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא עַל מִשְׁנֵה זו, שֶׁרָבִי יוֹסִי מְטַהֵר.
מִבְּרֵית הַגְּמָרָא: אֵהְיִיא – עַל אִיזָה דִּין כּוּוֹנֵת הַבְּרִייתָא. אֵילִימָא
אֶסְפִּיא שֶׁל הַמִּשְׁנָה, בְּתִיבַת הַמַּגְדֵּל שֶׁהֶעֱמִידָהּ בִּפְתַח הַבֵּית, וְכוּלָּהּ
בְּבֵית וּפְתַחָהּ לַמַּחֲוֶיךָ לְבֵית, שְׂבֹזָה רַבִּי יוֹסִי מִשְׁתַּר, הָרִי תִנְאָה קָמָא נְמִי
מְהוּרִי קָא מְטַהֵר, כְּפִי שֶׁמִּפּוֹרֵשׁ בַּמִּשְׁנָה, וְלֹא שִׁיךְ לִימֹר שֶׁרַבִּי יוֹסִי
יִחְלֹק וְיִטְהַר.

אֵלָא וְדֹא כּוּוֹנֵת הַבְּרִייתָא, דְּקָאָמֶר [–שְׁאֵמֶר] תִּנְאָה קָמָא שֶׁאִם יֵשׁ
טוֹמָאָה בְּתוֹכָהּ, תִּבְּרִית מְטָא, מֵאֶחָד מִשְׁנֵי הַטַּעֲמִים הָאֵלֶּה, אִי [–אִו]
מְשֹׁם דְּרִירָה הַטוֹמָאָה לְצִאָתָא מִהֶתִּיבָה לְבֵית, כְּפִי שֶׁאִמְרַתְנָא קָמָא
בְּרִישָׁא שְׂבָאִין בִּיצִיאָה פּוֹתַח טַפַּח אֶף שֶׁהִטּוּמָאָה אֵינָה רְצוּצָה הַבֵּית
טַמָּא מְשֹׁם שֶׁדִּירָךְ הַטּוּמָאָה לְצִאָתָא לְבֵית. וְאִי [–אִו] מְשֹׁם דְּטוֹמָאָה
מְמוּנָה בְּתוֹךְ הַתִּיבָה וְהִיא בּוֹקֶעֶת, שְׂבָאוֹפֶן שְׂאִין בְּתִיבָה חֲלָל טַפַּח,
סוֹבֵר תֵּנָא קָמָא שֶׁהִטּוּמָאָה בּוֹקֶעֶת וְיוֹצֵאתָּ מִהֶתִּיבָה, וּמִטּוּמָאָה אֵת כָּל
מַה שֶּׁבֵּיתָ. שְׂמוּכָה מִמָּה שֶׁאִמְרַתְנָא בְּסִיפָא שֶׁכְּשֶׁהֶתִּיבָה בְּבֵית וּפְתַחָהּ
לְחוּץ יֵשׁ בָּהּ פּוֹתַח טַפַּח, מַה שֶּׁבֵּיתָ טְהוֹר כִּיּוֹן שֶׁפְּתַחָהּ לְחוּץ. מִשְׁמַע
שֶׁאִם אֵין בְּתִיבָה פּוֹתַח טַפַּח, אֶף שֶׁפְּתַחָהּ לְחוּץ מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַבֵּית
טַמָּא, מְשֹׁם שֶׁטּוּמָאָה טְמוּנָה בּוֹקֶעֶת וּמִטּוּמָאָה. וְעַל כֵּךְ קָאָמֶר לֵיהּ
רַבִּי יוֹסִי לְתֵנָא קָמָא, שֶׁחֹלֵק עַל שְׁתֵּי דִּינָיו, דְּקָאָמֶרְתָּ בְּרִישָׁא שֶׁהֵבִית
טַמָּא כִּיּוֹן שֶׁדִּירָךְ הַטּוּמָאָה לְצִאָתָא מִהֶתִּיבָה, חֹלֵק עֲלָיו בַּמִּשְׁנָה, שֶׁהִרִי
יָבֹל הוּא לְהוֹצִיאָהּ לְחֻצָּאִין אִו לְשׁוֹרְפָהּ בְּמִקּוּמָהּ אֵינָה עֲתִידָה
לְצִאָתָא לְבֵית. וְעוֹד אִמְרַתְנָא רַבִּי יוֹסִי בְּבִרְיִיתָא, וְדְקָאָמֶרְתָּ – וְמַה שְׂמוּכָה
מִדְּבָרִיךְ בְּסִיפָא שֶׁטּוּמָאָה טְמוּנָה בּוֹקֶעֶת וְאֶף מִטַּעַם זֶה אִפְשָׁר לְטַמָּא
אֵת הַבֵּית, אֶף זֶה אֵינוֹ, שֶׁטּוּמָאָה טְמוּנָה אֵינָה בּוֹקֶעֶת וְעוֹלָה, וְלִכְךָ
הַבֵּית לֹא נִטְמָא. וְעַל דִּין טוּמָאָה טְמוּנָה אִמְרָה הַבְּרִייתָא 'רַבִּי יוֹסִי
מִטְהַר'. נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ הוֹכָחָה כְּדִבְרֵי אַבְיִי, שֶׁלְּשִׁית רַבִּי יוֹסִי טוּמָאָה
טְמוּנָה אֵינָה בּוֹקֶעֶת.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה סְתִירָה בְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּדִין טוּמָאָה טְמוּנָה: וְרַמִּי
[–וְקַשָּׁה] מִדְּרַבִּי יוֹסִי שֶׁאִמְרַתְנָא שֶׁטּוּמָאָה טְמוּנָה לֹא בּוֹקֶעֶת, אֲדַרְבֵּי יוֹסִי
– עַל רַבִּי יוֹסִי בְּמִקּוּם אַחֵר שֶׁאִמְרַתְנָא שְׂבֹבֶקֶת.

דִּתְנִן בְּמִסְכַּת אֵהְלֹת (פ"א מ"ז), הַכֵּלֶב שֶׁאֵבֵל בֶּשֶׂר מֵת שֶׁל אָדָם
הַמִּטְמָא בָּאֵהָ, שְׁעָדִין לֹא הִתְעַכֵּל בְּמַעֲיָה, וְמֵת הַכֵּלֶב, וּמוֹטֵל עַל
הָאֶסְקוּפָה – מִפְּתֵן הַבֵּית, וְצוּרָאוֹ נִמְצָא בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְשָׂרָא גּוֹפּוֹ שְׂבו
נִמְצָא הַטּוּמָאָה מוֹנַח עַל מִפְּתֵן הַבֵּית, מַחֲוֶיךָ לְדֹלֶת הַבֵּית. נִחְלָקוּ
תִנְאִים בְּאִיזָה אוֹפֶן נִטְמָא הַבֵּית בְּטוּמָאָה אֵהֵל. רַבִּי מֵאִיר אֹמְרָה, אִם
יֵשׁ בְּצוּרָאוֹ שֶׁל הַכֵּלֶב פּוֹתַח טַפַּח – רֹחֵב טַפַּח, אֶף שְׂאִין חֲלָל רִיק
בְּגוּבָה טַפַּח, חֲלָקוֹ הֶעֱלִיין שֶׁל הַכֵּלֶב מֵאֵהֵל וּמִבֵּיא אֵת הַטּוּמָאָה
לְבֵית דֶּרֶךְ צוּרָאוֹ וְפִיו שְׂבִתוֹךְ הַבֵּית. שֶׁאֵהֵל בְּרוֹחֵב טַפַּח מִבֵּיא אֵת
הַטּוּמָאָה גַּם כְּשֶׁאֵין בּוֹ חֲלָל טַפַּח. וְאִם לֹא, צְוּרָאוֹ פָּחוּת טַפַּח.

אֵינוֹ מִבֵּיא אֵת הַטּוּמָאָה, וְהַבֵּית טְהוֹר.
רַבִּי יוֹסִי אֹמְרָה, רֹאִין וּבִדְרִיקִים אֵת הַטּוּמָאָה, אִם הִיא מְכַנְגֵּד
הַשְּׂקוּף [–הַמִּשְׁקוּף] לְפָנִים – וְלִצַּד פָּנִים שֶׁל הַבֵּית, שֶׁנִּמְצָאתָּ
הַטּוּמָאָה בְּתוֹךְ הַבֵּית, תִּבְּרִית מְטָא. וְאִם הִיא מְכַנְגֵּד הַשְּׂקוּף לְחוּץ
– וְלִצַּד חוּץ, שֶׁנִּמְצָאתָּ הַטּוּמָאָה מַחֲוֶיךָ לְבֵית, תִּבְּרִית מְטָא. וְעַתָּה
הַבֵּינָה הַגְּמָרָא שְׂכוּוֹנוֹתָּ לְחֹלֹק עַל רַבִּי מֵאִיר שֶׁטִּיהַר כְּשֶׁאֵין בְּצוּרָאוֹ
הַכֵּלֶב רֹחֵב טַפַּח. וְסוֹבֵר שֶׁיֵּשׁ לְבִדּוֹק בְּתוֹךְ גּוֹפּוֹ שֶׁל הַכֵּלֶב הֵיכֵן נִמְצָא
בֶּשֶׂר הַמֵּת. אִם הוּא נִמְצָא מִמְּשִׁקּוֹף וּלְפָנִים הַבֵּית, שְׂגוּפוֹ וּמַעֲיָיו שֶׁל
הַכֵּלֶב שְׂבָהֶם הַטּוּמָאָה בְּתוֹךְ הַבֵּית טַמָּא, שֶׁאֶף שֶׁהִצְוּרָא אֵינוֹ אֵהֵל
וְאֵינוֹ מַעֲבִיר אֵת הַטּוּמָאָה, אֶךְ בֶּשֶׂר הַמֵּת שְׂבָגְרִין הוּא טוּמָאָה טְמוּנָה
שְׂבֹבֶקֶת וְהַבֵּית מֵאֵהֵל עַל הַטּוּמָאָה. וְאִם נִמְצָאתָּ הַטּוּמָאָה מְכַנְגֵּד
הַמִּשְׁקוּף וְלְחוּץ הַבֵּית טְהוֹר, כִּיּוֹן שְׂאִין הַבֵּית מֵאֵהֵל מַעַל גְּבִי
הַטּוּמָאָה, וְאֶף צוּרָא הַכֵּלֶב אֵינוֹ מַעֲבִיר אֵת הַטּוּמָאָה לְבֵית, שֶׁהִרִי אֵין
בּוֹ רֹחֵב טַפַּח.

רַבִּי אֶלְעָזָר אֹמְרָה, אִם הִיא שֶׁל הַכֵּלֶב לְפָנִים הַבֵּית וְנִקְבָּה זָנוּב
מַחֲוֶיךָ לְחוּץ, וּבֶשֶׂר הַמֵּת שְׂבָגְרִין נִמְצָא מַחֲוֶיךָ לְבֵית, תִּבְּרִית מְטָא, שֶׁאֵין
לְטַמָּא אֵת הַבֵּית מִמַּחֲמַת 'סוֹף טוּמָאָה לְצִאָתָא', שֶׁדְּרָכּוֹ שֶׁל דָּבָר
מֵאֵכֶל לְצִאָתָא דֶּרֶךְ נִקְבָּה הָרַעִי. אֲבָל אִם שֶׁל הַכֵּלֶב לְחוּץ הַבֵּית,
וְנִקְבָּה זָנוּב בְּתוֹךְ הַבֵּית, כִּיּוֹן שֶׁבֶשֶׂר הַמֵּת עַל כְּרַחֲךָ הִיא יוֹצֵאת דֶּרֶךְ
הַפֶּתַח הַקָּטָן שֶׁל נִקְבָּה הָרַעִי, תִּבְּרִית מְטָא, מְפָנִי שֶׁהַטּוּמָאָה יוֹצֵאתָּ
דֶּרֶךְ שׁוּלְיוֹ בְּנִקְבָּה הָרַעִי מִדֶּיךְ 'סוֹף טוּמָאָה לְצִאָתָא' וְנִכְנַסֵּת לְבֵית.
רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן בְּרִיתָא אֹמְרָה, בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ – בֵּין שֶׁנִּקְבָּה זָנוּב בְּבֵית

וְפִיו בַּחוּץ, וּבֵין שְׂפִי בְּבֵית וְנִקְבָּה זָנוּב מַחֲוֶיךָ, בֵּין שֶׁבֶשֶׂר הַמֵּת הוּא
בְּבֵית, וּבֵין שֶׁהוּא נִמְצָא מַחֲוֶיךָ לְבֵית, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בְּצוּרָאוֹ שֶׁל הַכֵּלֶב פּוֹתַח
טַפַּח וּבֵין שְׂאִין בּוֹ פּוֹתַח טַפַּח, בְּכָל הָאוֹפָנִים תִּבְּרִית מְטָא וּבְלִבְדָּה שְׂפִי
אוֹ זָנוּב יִהְיֶה בְּתוֹךְ הַבֵּית, שֶׁהִטּוּמָאָה נִכְנַסֵּת לְבֵית בֵּין דֶּרֶךְ פִּיו וּבֵין דֶּרֶךְ
נִקְבָּה הָרַעִי, כִּיּוֹן שֶׁהַכֵּלֶב מוֹצִיא טוּמָאָה בֵּין בְּדֶרֶךְ שֶׁנִּכְנַסָּה אֵלָיו
הַטּוּמָאָה וּבֵין בְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא יוֹצֵאתָּ מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יְהוֹדָה בֶּן בְּרִיתָא נִחְלָק
עַל רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁגַּם דֶּרֶךְ פִּיו הַכֵּלֶב מוֹצִיא טוּמָאָה.

בַּמִּשְׁנָה זֶה נִאֲמַר שֶׁלְּרַבִּי יוֹסִי רֹאִים אֵת הַטּוּמָאָה, אִם הִיא מִמְּשִׁקּוֹף
וּלְפָנִים הַבֵּית טַמָּא, וְאִם מִמְּשִׁקּוֹף וְלְחוּץ הַבֵּית טְהוֹר. הַגְּמָרָא
מִבְּרֵיתָא אֵת כּוּוֹנֵתָּ, כְּדִי לְהוֹכִיחַ מַה דַּעְתּוֹ בְּדִין טוּמָאָה טְמוּנָה: מֵאִי
– מַה הִיא כּוּוֹנֵתָּ רַבִּי יוֹסִי, לֹא אֵינוֹ בְּצוּרָאוֹ פּוֹתַח טַפַּח קָאִי רַבִּי
יוֹסִי – הָאֵם רַבִּי יוֹסִי לֹא דִּיבֵר כְּשֶׁאֵין בְּצוּרָא הַכֵּלֶב פּוֹתַח טַפַּח, שֶׁרַבִּי
מֵאִיר טִיהַר כִּיּוֹן שֶׁאֵינוֹ מִמְּשִׁיךְ טוּמָאָה, וְרַבִּי יוֹסִי הַחֲמִיר שֶׁאֶף שְׂאִין
אֵהֵל הַמִּשְׁכָּה, אֶךְ אִם בֶּשֶׂר הַמֵּת שְׂבָגְרִין הַכֵּלֶב נִמְצָא מִן הַמִּשְׁקוֹף
וּלְפָנִים, טוּמָאָה הַטְּמוּנָה בּוֹקֶעֶת וְהַבֵּית שֶׁמֵאֵהֵל עֲלֶיהָ נִטְמָא. וְשִׁמְעָה
מִיָּנָה שְׁלִישִׁית רַבִּי יוֹסִי טוּמָאָה טְמוּנָה בּוֹקֶעֶת, וְקַשָּׁה עַל דְּבַרִּי רַבִּי
יוֹסִי בְּבִרְיִיתָא שְׂמוּכָה מִמֶּה שֶׁטּוּמָאָה טְמוּנָה אֵינָה בּוֹקֶעֶת, כְּפִי
שֶׁהוֹכִיחָה הַגְּמָרָא לַעֲלִיל.

מַחֲמַת קוּשִׁיא זֶה, מִבְּאֵר רַבָּא בְּדֶרֶךְ אַחֲרָתָא אֵת דְּבַרִּי רַבִּי יוֹסִי בַּמִּשְׁנָה:
אֹמְרָה רַבָּא, רַבִּי יוֹסִי לֹא בָּא לְהַחֲמִיר כְּשֶׁאֵין בְּצוּרָא פּוֹתַח טַפַּח, שְׂבֹזָה
מִדְּרָה לְטַהֵר אֶפְּסִילוֹ כְּשֶׁהִטּוּמָאָה מִמְּשִׁקּוֹף וּלְפָנִים, מִפְּנֵי שֶׁטּוּמָאָה
טְמוּנָה לֹא בּוֹקֶעֶת. אֲלֹא בָּא לְהַקֵּל עַל מַה שֶּׁטִּימָא רַבִּי מֵאִיר
כְּשֶׁהִצְוּרָא בְּרוֹחֵב טַפַּח וְאֵין בּוֹ חֲלָל טַפַּח, שֶׁרַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר שֶׁאֵהֵל זֶה
מִמְּשִׁיךְ טוּמָאָה, וְעַל כֵּךְ אִמְרַתְנָא לֹא רַבִּי יוֹסִי, שְׂאִין אֵהֵל מִעֲבִיר טוּמָאָה
עַד שִׁיחִידָה בּוֹ חֲלָל טַפַּח. וְכוּוֹנֵתָּ רַבִּי יוֹסִי 'רֹאִין', 'רֹאִין אֵת חֲלָל
הַטּוּמָאָה' קָתְנִי – שְׁנִינוּ בְּדִבְרֵי, שְׂרֹאִים בְּצוּרָא הַכֵּלֶב, אִם יֵשׁ בּוֹ
חֲלָל טַפַּח, מִמְּשִׁיךְ אֵת הַטּוּמָאָה, וְאִם אֵין בּוֹ חֲלָל טַפַּח אֵינוֹ מִמְּשִׁיךְ
וְהַבֵּית טְהוֹר. וְמַה שֶּׁחִילֵק אִם הַטּוּמָאָה מִמְּשִׁקּוֹף וּלְפָנִים אוֹ מִמְּשִׁקּוֹף
וְלְחוּץ, עֲנִין אַחֵר הוּא. וְהִינֵנוּ, שֶׁרַבִּי יוֹסִי בְּתִרְתִּי פָּלִיג – בְּשְׁנֵי דְּבָרִים
חֹלֵק עַל שִׁית רַבִּי מֵאִיר, וְקָאָמֶר לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר, דְּקָאָמֶרְתָּ – מַה
שֶׁאִמְרַתְנָא שְׂפִי יֵשׁ בְּצוּרָאוֹ שֶׁל הַכֵּלֶב פּוֹתַח טַפַּח, מִבֵּיא אֵת
הַטּוּמָאָה בְּטוּמָאָה אֵהֵל גַּם כְּשֶׁאֵין חֲלָל בְּגוּבָה טַפַּח, לְדַעְתִּי אֵינוֹ נִכּוֹן,
שְׂאֵין בְּתִרְתִּי חֲלָלָה אֲזִילִין – לְפִי שֶׁאֵינוֹ הוֹלְכִים אַחֲרֵי הַחֲלָל שְׂבָצוּרָא.
וְדָקָא אֲמַרְתָּ – וְמַה שֶׁאִמְרַתְנָא (הַבֵּית כּוּלּוֹ) [עַל הָאֶסְקוּפָה] – מִפְּתֵן
הַבֵּית בּוֹקֶעֶת טַמָּא, כְּלוּמֹר, שֶׁכָּל מִקּוּם בְּאִיִּסְקוּפָה שְׂפִי הַכֵּלֶב מוֹנַח
בּוֹ, הַבֵּית טַמָּא, שֶׁאֵתָּה דִן אֵת כָּל שֶׁטַח הָאִיִּסְקוּפָה כְּלָפִנים הַבֵּית, אֵנִי
חֹלֵק שֶׁאִם פִּי הַכֵּלֶב נִמְצָא מְכַנְגֵּד הַשְּׂקוּף – מִמְּשִׁקּוֹף שֶׁהִדְלֵת נּוֹקֶשֶׁת
עֲלָיו כְּשֶׁהִיא נִסְגֶּרֶת וּלְפָנִים, תִּבְּרִית מְטָא, שֶׁמִּמְּשִׁקּוֹף זֶה נִחְשָׁב כְּבֵית.
אֶךְ אִם פִּי הַכֵּלֶב מְכַנְגֵּד הַשְּׂקוּף וְלְחוּץ, מִקּוּם זֶה אֵינוֹ חֹלֵק מִהֶבֶת
וְנִמְצָא שֶׁהַבֵּית אֵינוֹ מֵאֵהֵל בְּמִקּוּם יֹצֵאתָּ הַטּוּמָאָה, וְתִבְּרִית מְטָא.
וּמִיּוֹשֶׁבֶת שִׁית רַבִּי יוֹסִי, שֶׁטּוּמָאָה טְמוּנָה לֹא בּוֹקֶעֶת כְּמוּכָה
בְּבִרְיִיתָא, וּבַמִּשְׁנָה בְּאֵהְלֹת טִימָא מִטַּעַם אֵהֵל הַמִּשְׁכָּה.

הַגְּמָרָא מִבֵּיאָהּ סִיעָה לְתִירְיוֹ שֶׁל רַבָּא: רַב אֶהָא בְּרִיָּה [בְּנוֹ] דְּרַבָּא,
מְתִנִּי לָהּ בְּהִדְיָא – שְׁנָה כֵּן בְּמִפּוֹרֵשׁ בְּגִירֶסֶת הַמִּשְׁנָה בְּאֵהְלֹת, רַבִּי
יוֹסִי אֹמְרָה רֹאִין אֵת 'חֲלָל' הַטּוּמָאָה, כְּלוּמֹר, הוּא הוֹסִיף בְּגִירֶסֶת
הַמִּשְׁנָה תִּיבַת 'חֲלָל', וְהִינֵנוּ שְׂכוּוֹנֵתָּ רַבִּי יוֹסִי בְּבִיאורוֹ שֶׁל רַבָּא.
בְּגִמְרָא לַעֲלִיל (קְבָרָה) הַתְּבָאָר, שֶׁלְּשִׁית רַבִּי יוֹסִי אֵהֵל קְרִי מַגַּע.
וּמִבְּאֵר שֶׁהַמִּשְׁנָה בְּאֵהְלֹת (פ"א מ"א) שֶׁאִמְרָה שֶׁמֵאֵהֵל עַל כַּחֲצִי זֵית
וְנוֹגַע בִּידוֹ בְּכַחֲצִי זֵית לֹא נִטְמָא, חֹלֵקֶת וְסוֹבֵרֶת שֶׁמַּגַּע וְאֵהֵל הֵם שְׁתֵּי
שְׂמוֹת וְאֵינֶם מִצְטָרְפִים כְּדִי לְטַמָּא. הַגְּמָרָא מִבְּאֵרֶת מִי שְׁנָה אֵת
הַמִּשְׁנָה בְּאֵהְלֹת: וּמֵאֵן תִּנְאָה – וּמִיָּדוֹ הִתְנָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה בְּאֵהְלֹת
דְּפָלִיג עֲלֶיהָ – שֶׁחֹלֵק עַל רַבִּי יוֹסִי הַסוֹבֵר (לַעֲלִיל קְבָרָה) שֶׁטּוּמָאָה אֵהֵל
קְרִיָּה מַגַּע, וְסוֹבֵר שֶׁאֵינֶם מִשֶּׁם אֶחָד שֶׁל טוּמָאָה וְאֵינֶם מִצְטָרְפִים
לְטַמָּא, וְלִכְךָ הִנוּגַע בְּכַחֲצִי זֵית וְדָבָר אַחֵר מֵאֵהֵל עֲלָיו וְעַל חֲצִי זֵית
טְהוֹר.

מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: רַבִּי שְׁמַעְיֹן הוּא. דְּתִנְיָא בְּבִרְיִיתָא לְגַבִּי טוּמָאָה מֵת,
שְׁנָה הִלְכָה בִּידְעִינוּ שֶׁהִמַּת מִטְמָא בְּשִׁלְשָׁה דְּרָכִים, בְּמַגַּע בְּמִשָּׁא
וּבֵאֵהֵל. וְעוֹד מִצְאָנוּ הִרְבֵּה דְּבָרִים הַפּוֹרְשִׁים מִן הַמַּת שֶׁמִּטְמָאִים
טוּמָאָה מֵת, וְרוֹבֵם מִטְמָאִים בְּכָל שְׁלֹשַׁת הַדְּרָכִים שֶׁנִּזְכְּרוּ. וְעַל כֵּךְ
נִאֲמַר בְּבִרְיִיתָא, רַבִּי שְׁמַעְיֹן אֹמְרָה,

חולין. פרק תשיעי – העור והרוטב דף קכו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קיג רש"י

הכי גרסינן — "ותני עלה: ורבי יוסי מטהר. אהי"א? אי נימא אסיפא — תנא קמא נמי טהורי מטהרו! אלא דקאמר תנא קמא "הבית טמא" — אי משום דדרך טומאה לצאת" בר. ולא גרסינן "אלא לאו ארישא" — דהא ברישא בהדיא תנן בה "ורבי יוסי מטהר." אי נימא אסיפא — ובדקתני — הא תנא קמא נמי מטהר! אלא — שמעיה לתנא קמא דקאמר "הבית טמא" כל היכא

דמשכחת דהא מזהר תרי טעמי, אי משום דרך טומאה לצאת, כגון רישא דיש בה פותח טפח, דאין כאן טומאה טמונה אלא משום דסופה לצאת. ואי משום דטומאה טמונה בוקעת, מדנקט רישא "יש בה פותח טפח", ותנא סיפא עלה "העמידה בפתח ופתחה לחוץ — הבית טהור", ושמעינן מינה: טעמא דיש בה פותח טפח, דאין כאן אהל טומאה טמונה. הא אין בה פותח טפח — אפילו העמידה בפתח ופתחה לחוץ הבית, טמא. מפני שטומאה טמונה בוקעת, והוי כאילו מוטלת בקרקע הבית, והבית מאהיל עליה. וקאמר ליה רבי יוסי — ברישא דקאמרת גבי "יש בה פותח טפח, הבית טמא", מפני שדרך טומאה לצאת — יכול הוא להוציאה לחצאין. ודקאמרת — בסיפא "הבית טהור", וטעמא משום דנקט ברישא "יש בה פותח טפח", הא אין בה פותח טפח — הבית טמא. משום דטומאה טמונה בוקעת — לאו מילתא היא, וטומאה טמונה בוקעת. הכלב שאכל בשר המת ונתה הכלב — דאילו הו, אפילו נכנס לבית — הבית טהור, כדאמר ב"במהמה המקשה" (חולין עא,א) דטומאה הבלועה בבעלי חיים אינה מטמאה. ומופל על האסקופה — וצוארו לפנים. אם יש בצוארו פותח טפח — ורחב טפח בצוארו. מביא את הטומאה — משום דרופנו העלין מאהיל על הטומאה, וראשו השני ממשיך אהיל לבית וירצאה דרך פיו לבית. ואף על גב דאין לה אהל שחללו טפח, סבר רבי מאיר דממשיך, הואיל ורחבו טפח. ואם לאו אין מביא את הטומאה — דכל שאין בו רוחב

טפח — אינו אהל, כדתנן (אהלות פרק ג משנה ז): טפח על טפח על רום טפח מרובע, מביא את הטומאה. רבי יוסי אומר רואים — קאמר: בודקין בגופו את מקום הטומאה, אם היה מן המשקוף ולפנים. הבית טמא — השתא קא סלקא דעתין: אד"אין בצוארו טפח" קאי, דקאמר רבי מאיר: הבית טהור. וקאמר ליה רבי יוסי: אם הטומאה מן המשקוף ולפנים, אף על פי שאין בצוארו רוחב להיות הוא אהל — הרי יש כאן אהל גדול, שהבית מאהיל על הטומאה. וסתם חלל הגרון אין בו טפח, והוי לה טומאה טמונה. מן המשקוף ולחוץ הבית טהור — שהרי אין כאן לא בית מאהיל, ולא אהל טפח, שיהא ממשיכה לתוך הבית. פיו לפנים — ונקב וזבו לחוץ — הבית טהור, אם טומאה מבחוץ. ומשום המשכה לא מטמאין ליה

— שהרי אין דרך מאכל לצאת דרך הפה, אלא דרך השוליים, נקב הריעי. פיו לחוץ — ושוליו לפנים. הבית טמא — שהרי דרך פתח קטן הוה על ברוך היה סופה לצאת. בין כך ובין כך — פיו לפנים או פיו לחוץ, בין טומאה מכנגד המשקוף ולפנים בין שהוא לחוץ, בין שבצוארו טפח בין אין בצוארו טפח, ואכלהו פליג. פיו לפנים טמא, ואף על פי שאין סופה לצאת דרך כאן — קסבר: אף בדרך כניסתה היא מוציאה טומאתה. אי נמי: פעמים שהיה מקיא. וכן שוליו לפנים — מפני שדרכה לצאת דרך זה. מאי לאו אהין בצוארו טפח קאי רבי יוסי — ואמר דאם טומאה מן המשקוף ולפנים — טמא, ואף על פי שאין כאן המשכה — מטמא ליה, משום שהבית מאהיל על טומאה טמונה. אומר רבא — רבי יוסי לאו א"אין בצוארו טפח" קאי, ולחומרא. דההם, אפילו טומאה בפנים הבית טהור, דטומאה טמונה אינה בוקעת. אלא א"ש בצוארו פותח טפח" קאי, ולקולא. דקאמר רבי מאיר: אהל הצואר ממשיך הטומאה לבית, הואיל ורחבו טפח. ואף על פי שאין חללו טפח. וקאמר ליה רבי יוסי: רואין את חלל הטומאה, חלל הצואר, אם יש בחללו טפח — ממשיך, ואם לאו — אינו ממשיך. והאי "רואין את הטומאה" — לאו רואין את מקום שכיבת הטומאה קאמר. דאמקום שכיבתה לא חיישינן, דלא שני לן אם בבית אם לחוץ לבית, שאין טומאת הבית אלא משום המשכה. אלא "רואין את חללה" קאמר. ודקמסיים בסיפא "אם מכנגד המשקוף ולפנים" בר — מילתא אחריתי היא. ובתרתיה פליג — והכי קאמר ליה לרבי מאיר: דקאמרת לענין המשכה, אם יש בצוארו כולו עם עובי דפנתיו רחב טפח ממשיך — אנן, חלל טפח בעינן. ודקאמרת — על האסקופה כולה — הבית טמא, ואף על פי שאין פיו מן השקוף ולפנים. דקחשבת כל האסקופה כלפנים. והאסקופה רחבה, ושקוף מחוץ בו, שהדלת נוקף ושוקף בו כסוגרין אותו. ומזהוהו שקוף ולפנים הוי כלפנים. שקוף — *בטי"ל בלעז, כמו שאנו עושין למפתן ולמשקוף העליון, מקום שהדלת נוקש עליהן. ולשון שקיפה היא הכאה, שנוקש דבר על חבירו. כדמרתגמין "חבורה" (שמות כא): משקופי. "עלה נוף" (ויקרא כו): טרפא דשקוף. "שרפות קדים" (בראשית מא): שקפין קידום. חבטות ברות. מאן תנא — דלעיל (קבה,ב) דהנוגע בחבצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל חצי זית, דקתני "טהור", דלא מצטרפי. אלמא, מגע ואהל — לאו חד שמה הוא, ופליג אדרבי יוסי

דקרי לאהל "נוגע"?

אם יש בצוארו פותח טפח בר' — תימיה: אי צוארו של כלב חשיב דבר שאין מקבל טומאה — כי יש בצוארו פותח טפח, מאי הוי? נדי דרבי מאיר אית ליה חוקקים להשלים, מכל מקום הא ממעט הבשר את האדיר מטפח, ואינה יכולה טומאה לבא. ואי חשיב דבר המקבל טומאה — דהכי קאמר רבי יוסי "רואים את חלל הטומאה", הא אם אין בחללה טפח

— אינו מביא. ואנא, והא אינו יכול לחוץ, והרי הוא כפתוח לבית! ומיהו אפשר למכיל מקום לרבי יוסי הבית טהור, דכיון שאין בחלל טפח — אין כאן אהל שימשוך טומאה לבית, ופוסקת הטומאה בחוץ. אך קשה: נדי דבשר אפשר שאינו חוצץ עצמות, אמאי אין חוצצים? ויש לומר: כיון דאית ליה לרבי מאיר חוקקין, ויש בהם אויר קצת, דהעצמות אין סותמים כל הנקב אלא ממשקעין, ומסתמא אין מבלטין וטופין להוציאם משם — לא חייצי, כדפרישית פרק "לא יחפור" (בבא בתרא יט,ב). מאי לאו אאין בצוארו פותח טפח — "רואין" היינו רואין את הטומאה אם היא כנגד השקוף או לא. אמר רבא הכי קאמר בר' — לא הוה מצי למימר, דא"ש בצוארו פותח טפח" קאי, ולא בא לחלוק, אלא דלא חשיב לשקוף אהל. וירואין" אצואר כלב קאי — דלא שייך למימר לשון "רואין" אהא, דהא מונח קמין. אלא אטומאה שהיא בפנים או אהלל שייך לומר "רואין".

אנן בתר חלל אולטין — ורבי מאיר דלא בעי חלל טפח. לטעמיה דאית ליה בפרק קמא דשבת (ד.ו) דחוקקין להשלים, גבי "זרק ונח בחור כל שהוא". ונדי דבפרק קמא דערוכין (יא,ב) גבי "כיפה" לא אמר חוקקין להשלים אלא כשיש ברגילה ארבע — הני מילי גבי מחוזה, דכתיב (דברים יא) "ובשעריך", ובעינן שער חשוב. אבל בעלמא, אפילו אין שם ארבע — חוקקין. וצריך עיין שם. ונראה: דהך שמענת מיירי כשאין טפח מן השקוף ולחוץ, וכבסוגרין הדלת — הוא כאהל בפני עצמו, ואין אהל פחות מטפח. ורבי אלעזר אמר: פיו לפנים — הבית טהור, לחוץ — הבית טמא. מפני שטומאה יוצאה דרך שוליו. ונראה: דרבי אלעזר לאו א"כלב" דרבי יוסי קאי,

דרבי יוסי — בכלב שיש בצוארו חלל פותח טפח איירי, ורבי אלעזר — שאין בחלל פותח טפח. מדקאמר "פיו לפנים, הבית טהור" — אלמא בסתם כלבים איירי, שאין בצוארו פותח טפח. מאן תנא דפליג עליה דרבי יוסי רבי שמעון היא — פירש הקונטרס: מאן תנא דאמר לעיל נוגע בחצי זית, ודבר אחר מאהיל עליו ועל חצי זית — טהור, דלא מצטרף. אלמא, תרי שמי נעוה, דאהל לאו היינו נגיעה. וקשה: דההם אפילו רבי יוסי מודה, בין לאביי בין לרבא, דהא למעלה מטפח — אהל בהמשכה הוא! ונראה לפרש: דאמאי דקאמר לעיל "מאן האי תנא דחשיב לאהל נגיעה? רבי יוסי", מכלל דאיכא דפליג עליה, וקאמר: מאן הוי דאי תנא?

עצם

הוא כפתוח לבית! ומיהו אפשר למכיל מקום לרבי יוסי הבית טהור, דכיון שאין בחלל טפח — אין כאן אהל שימשוך טומאה לבית, ופוסקת הטומאה בחוץ. אך קשה: נדי דבשר אפשר שאינו חוצץ עצמות, אמאי אין חוצצים? ויש לומר: כיון דאית ליה לרבי מאיר חוקקין, ויש בהם אויר קצת, דהעצמות אין סותמים כל הנקב אלא ממשקעין, ומסתמא אין מבלטין וטופין להוציאם משם — לא חייצי, כדפרישית פרק "לא יחפור" (בבא בתרא יט,ב). מאי לאו אאין בצוארו פותח טפח — "רואין" היינו רואין את הטומאה אם היא כנגד השקוף או לא. אמר רבא הכי קאמר בר' — לא הוה מצי למימר, דא"ש בצוארו פותח טפח" קאי, ולא בא לחלוק, אלא דלא חשיב לשקוף אהל. וירואין" אצואר כלב קאי — דלא שייך למימר לשון "רואין" אהא, דהא מונח קמין. אלא אטומאה שהיא בפנים או אהלל שייך לומר "רואין".

שלש

כשעורה מטמא במגע ובמשא אבל לא באהל – פירש בקטרוס הדלכה למשה מסיני הוא. ואי אפשר לומר כן, דמקראי ליפנין לה בניור פרק "כהן גידול" (נגב), ולא היה הלכה אלא מה שהנזיר מגדל עליו אף על גב דלא מטמא באהל. גולל דווקא מטמא במגע ובאהל ואין מטמא במשא – למאן דאמר בפרק "בהמה המקשה" (חולין עבא),

דגולל דווקא הוה מהלכה, איכא למימר דהכי

גמירי לה. אלא למאן דמיתילי לה מ"ע פני

השדה" קשה מנא קמי' ונראה משום דההוא קרא

ד"כל אשר יגע על פני השדה" מוקמין בניור

(נגב) באהל, הילכך מטמא באהל. ובמגע נמי

מטמא – משום דאפקיה בלשון גניעה, אבל

במשא לא מצינו שטמא. **בגבלתה** ולא

בקולית סתומה – מהאי קרא נמי ממשעטין בפרק

"בהמה המקשה" (חולין עוב). עצמות וגידין.

וקשה: דאם כן, היכי נעמט מנייה קולית סתומה?

ומיהו כיון דלא מרבינן "שומר" אלא בבקבה

שיכול ליגע, ממילא כי אמעוט עצמות, אמעוט

נמי קולית סתומה. אף על פי ד"שומר" הוי

סתום, כגון חטה בקליפתה – היתם מרבינן

מקרא ד"דורע אשר חורע", כדרך שבני אדם

מוציאים לזריעה, אבל הכא גלי קרא ד"שומר"

לא הוי אלא בשאפשר ליגע. וכן גבי שרצים

מרבינן לקמן מ"טמא" דשרצים קולית השרץ

נקובה. ואף על גב דמ"הטמאים" דרשינן לקמן

לרבות קולית השרץ וביצת השרץ – עיקר קרא

לא אתא אלא לביצת השרץ, אבל קולית נפקא

מ"טמא". ואף על גב דמ"הטמאים" דרשינן

דרשות טובא – אפשר דדרשינן מ"טמא"

"טמאים" "הטמאים", או טובא "טמאים" כתיב

התם. **יבול** אפילו לא רקמה תלמוד לומר

השרץ – ואם תאמר: ולרקמה למה לי קרא

לענין טומאה? הא לענין אכילה פשיטא לן בלא

קרא, בפרק "אלו טרפות" (חולין טזא) שאם

רקמה ואכלה – לוקה משום "השרץ השרץ על

הארץ". אלמא, "שרץ" איקרי' ויש לומר: דודאי

רקמה "שרץ" איקרי, אבל "צב ועכבר" לא

איקרי. וכחאי גזא אמרין בפרק "בהמה

המקשה" (חולין עזא) גבי חלב, דלא איקרי חלב

"שור בשב ועז", עד שיצא העובר לאיר העולם.

אי נמי: מקרא דרבא קים לן ב"אל טרפת" לענין

אכילה שלוקה.

תלמוד

אף הנוגע באדמה שפנגד בשר – טמא. אמר רבי יהושע בן לוי: והוא שהשרץ על פני כולו.

מאן דמתני לה ארישא – כל שכן אסיפא. ומאן דמתני לה אסיפא, אבל רישא – אף על גב

דלא השרץ. תנו רבנן: מתוך שפנגד שומע אני אפילו עכבר ששמו "עכבר".

ודין הוא: טימא בחולדה וטימא בעכבר, מה חולדה – מין הגדל על הארץ, אף עכבר –

מין הגדל על הארץ. או כלך לדרך זו: טימא בחולדה וטימא בעכבר, מה חולדה – כל

ששמו חולדה, אף עכבר – כל ששמו עכבר, אפילו עכבר ששמו "עכבר". תלמוד

לומר: "על הארץ". – אי "על הארץ", יכול: על הארץ – וטימא, ירד לים – לא וטימא,

טהור. **גמרא הטמאים** – "אלה הטמאים", היא יתירה נדרשת לכמה דרשות: לאסור צידן ורוטבן (חולין קיב), ולעוריתיהן כבשרן (חולין קכב), ולביצת השרץ. תלמוד

לומר השרץ – "הטמאים לכם בכל השרץ". בחוש השערה – שער ראשו זקנן, אם כיניסו לתוכו – הרי נגע, וטמא. שהשער המחובר הרי הוא כבשר, בין שער טהור הנוגע

בטומאה, בין שער טמא שנוגע בו וטהור – טמא. דתניא בתורת כהנים: הנוגע בבשר הוב, ולא בצואה שעליו, ולא בקלקלץ, הוא עירבוב שער הלוטש המקשה ונאסף בשערו

שעל החזה ושעל השחי. "פולטרי" בלעז, ואינם מחוברין לבשר. להכי קרי ליה "קלקלץ" – מה קלקלץ זה מקושר כנגד החוץ, אף הני שערות קשורין ומכוסין שם. כך

מצאתי בדברי רב האי: יכול שאני מוציא את השער ואת הצפון? תלמוד לומר "טמא" – הא למדת ששער הטמא הרי הוא כבשר. ושער הטהור נמי תניא התם: "וכל אשר

יגע בו הוב", "בר" ולא בצואה שעליו, ולא בקלקלץ שעליו. יכול שאני מוציא את השער ואת הצפון? תלמוד לומר "טמא". והוא שהשרץ – חצי על פני ארבו של

שרץ, מראשו ועד רגליו. כלומר, שמצד אחד הוא נעשה בשר. ולהכי טמא אם נגע בבשר, דחשיב "שרץ" הוא. **מאן דמתני לה** – להא דרבי יהושע ארישא, דמיייר בנוגע

בבשר, ואפילו הכי מטהר ליה רבי יהושע בן לוי אם לא השרץ על פני כולו. כל שכן **אסיפא** – אדרבי יהודה, דמיייר בנוגע באדמה. דאשמעינן דלא טימא רבי יהודה

בעפר אלא אם כן השרץ על פני כולו, דהכי מסתבר שפיר. ולקמן תנא: כל שיש ביבשה יש בים, חוץ מן החולדה. **עכבר שבים** – דג הוא דומה לעכבר, ו"עכבר" שמו. ודין

הוא – מדינא נפקא ליה דלא מטמא, ולא צריכא קרא. מה חולדה מין הגדל על הארץ – ולא שבים, שהרי אין חולדה בים. **אף עכבר** – אף על פי שיש ממינו בים, לא

טימא אלא מן הארץ. **אי על הארץ יכול על הארץ ויטמא** – כלומר, אומר אני: לא אדרשנו לך במדה זו, אלא לכך בא לומר: על הארץ ויטמא. בין עכבר הים בין עכבר

דיבשה, אם על הארץ נגע בטהור – ויטמא, ואם נפל לים ושם נגע בטהור – לא ויטמא.

ששל טומאות פורשות כו' – טומאות הרבה פורשות מן המת, כגון: כוית בשר, ושדרה וגולגולת שלא חסרו, ורובע עצמות, ומלא תרווד רקב, ועצם כשעורה, ורוב המנין והבנין. אלא של טומאות פורשות ממנו, ששוות בדבר זה שיש בכל אחת שותים מטומאתו של מת: או מגע ומשא בלא אהל, או מגע ואהל בלא משא, או

משא ואהל בלא מגע, והשלישית אין בה.

ואלו הן – השלש הפורשות, שהמשפט הזה

נוהג בהן. מלא תרווד רקב ועצם כשעורה

וגולל דווקא – "גולל" – זה כסוי העליון

שנותנן על המת, "דופק" – זה הניתן בצדיו.

ורבינן להו מקראי בפרק "בהמה המקשה"

(חולין עבא). והנך תרי – חדא טומאה ניתה, ושניהם יוצאים ממקרא אחד, וטומאתן

שוה. אבל שאר פורשים מן המת – כל שלש

טומאות המת נוהגים בהם. מלא תרווד רקב

מטמא במשא ואהל – שהרי נושא את כולו.

ואינו מטמא כמגע – שאין נוגע בכולו.

והיינו פליגא דרבי יוסי דאמר: מלא תרווד

רקב מטמא במגע, דקרייה לאהל מגע. והיכן

מגעו – של מת. **באחת מהן** – בכל אחת

מאלו השתים הנותרות. **עצם כשעורה** –

הלכה למשה מסיני דמגע ומשא אית ליה, ולא אהל. דאמרין בניור (נגב): עצם

כשעורה – הלכה. והיכן אהל – של מת?

גולל דווקא – נמי הלכה גמירי לה ב"בהמה

המקשה" (חולין עבא). ולמאן דנפקא ליה

התם מקרא, לא ידענא מהיכן אימעיט משא.

יכול אפילו נקבה – לא הוי טמא? תלמוד

לומר הנוגע ויטמא – יידי יתירה דריש. את

שאפשר ליגע טמא – שם טומאה עליו.

הילכך, אף על פי דלא נגע אלא בעצם –

טמא, ד"שומר" מכניס ומוציא טומאה. בהמה

בתוך עורה – כל זמן שלא הופשטה כלל.

לא **טמא** – דהא אי אפשר ליגע בבשר.

כמה נקבים יש בה – הפה והחוטם והעינים.

חלב – אינו טמא, כדכתיב "עשה לכל

מלאכה", ותינא בגמרא ד"כל שעד" בפסחים

(כגא), "מלאכה" – מה תלמוד לומר "לכל

מלאכה"? שיכול למלאכת הדיוט היא טהור,

למלאכת גבוה היא טמא – תלמוד לומר,

"לכל מלאכה". **כולא** – המכוסה בחלבה

לא טמא, הואיל ואי אפשר ליגע בה.

נמשכין הימנה – באמצעיתה, הן בשר.

משנה ביצת השרץ – יש שרץ שהוא

מטיל ביצים, צב, והלטהו, וחוטמו. המרוקמת

שנולד בה אפרות, כחולדה – לפי שאי

אפשר ליגע בה. ניקבה כל שהוא **טמא** –

ואף על פי שלא נגע, אלא שד"שומר" מוציא

טומאה. יש מין עכבר – שאינו פרה ורבה

אלא מעצמו נוצר מאדמה, כאשפה

המשרצת תולעים. ואם עדיין לא נברא

העכבר, אלא צדו אחד הימני או השמאלי,

הנוגע בבשר – טמא, באדמה שכנגדו

טהור. **גמרא הטמאים** – "אלה הטמאים", היא יתירה נדרשת לכמה דרשות: לאסור צידן ורוטבן (חולין קיב), ולעוריתיהן כבשרן (חולין קכב), ולביצת השרץ. תלמוד

לומר השרץ – "הטמאים לכם בכל השרץ". בחוש השערה – שער ראשו זקנן, אם כיניסו לתוכו – הרי נגע, וטמא. שהשער המחובר הרי הוא כבשר, בין שער טהור הנוגע

בטומאה, בין שער טמא שנוגע בו וטהור – טמא. דתניא בתורת כהנים: הנוגע בבשר הוב, ולא בצואה שעליו, ולא בקלקלץ, הוא עירבוב שער הלוטש המקשה ונאסף בשערו

שעל החזה ושעל השחי. "פולטרי" בלעז, ואינם מחוברין לבשר. להכי קרי ליה "קלקלץ" – מה קלקלץ זה מקושר כנגד החוץ, אף הני שערות קשורין ומכוסין שם. כך

מצאתי בדברי רב האי: יכול שאני מוציא את השער ואת הצפון? תלמוד לומר "טמא" – הא למדת ששער הטמא הרי הוא כבשר. ושער הטהור נמי תניא התם: "וכל אשר

יגע בו הוב", "בר" ולא בצואה שעליו, ולא בקלקלץ שעליו. יכול שאני מוציא את השער ואת הצפון? תלמוד לומר "טמא". והוא שהשרץ – חצי על פני ארבו של

שרץ, מראשו ועד רגליו. כלומר, שמצד אחד הוא נעשה בשר. ולהכי טמא אם נגע בבשר, דחשיב "שרץ" הוא. **מאן דמתני לה** – להא דרבי יהושע ארישא, דמיייר בנוגע

בבשר, ואפילו הכי מטהר ליה רבי יהושע בן לוי אם לא השרץ על פני כולו. כל שכן **אסיפא** – אדרבי יהודה, דמיייר בנוגע באדמה. דאשמעינן דלא טימא רבי יהודה

בעפר אלא אם כן השרץ על פני כולו, דהכי מסתבר שפיר. ולקמן תנא: כל שיש ביבשה יש בים, חוץ מן החולדה. **עכבר שבים** – דג הוא דומה לעכבר, ו"עכבר" שמו. ודין

הוא – מדינא נפקא ליה דלא מטמא, ולא צריכא קרא. מה חולדה מין הגדל על הארץ – ולא שבים, שהרי אין חולדה בים. **אף עכבר** – אף על פי שיש ממינו בים, לא

טימא אלא מן הארץ. **אי על הארץ יכול על הארץ ויטמא** – כלומר, אומר אני: לא אדרשנו לך במדה זו, אלא לכך בא לומר: על הארץ ויטמא. בין עכבר הים בין עכבר

דיבשה, אם על הארץ נגע בטהור – ויטמא, ואם נפל לים ושם נגע בטהור – לא ויטמא.

קליפתה שלמה הרי היא מְהוּרָה מלִטְמָא את הנוגע בה, כיון שאינו
יכול לגעת בשרץ. אבל אם נִיקְבָה בְּלִי שְׁהוּא, הנוגע בה כאילו נגע
בשרץ, וּמִמָּא, כי הקליפה נחשבת 'שומר' לשרץ, והנוגע בשומר
כנוגע במה שבתוכו.
דין נוסף של שרץ שלא נגמרה יצירתו: מין מסוים של עֶבְרָא שאינו
נולד אלא נוצר מהאדמה, אם עדיין לא נגמרה יצירתו, באופן שֶׁחֲצִי
האחד כבר בָּשָׂר וְחֲצִי השני עדיין אֲדָמָה, הַנוֹגֵעַ בְּבָשָׂר הרי הוא
טָמֵא, והנוגע בְּאֲדָמָה טָהוֹר. וְרַבִּי יְהוּדָה חולק וְאֹמֵר, שֶׁאִם הַנוֹגֵעַ
בְּאֲדָמָה שֶׁבְּנֶגֶד הַבָּשָׂר, דהיינו במקום שעתידי להתהפך לשרץ,
טָמֵא, כי כשנעשה בשר במקצתו, נחשב כבר כולו לשרץ.

גמרא

שנינו במשנה שביצת השרץ המרוקמת שניקבה מטמאת. הגמרא
מביאה את מקור דין זה: תָּנִי רַבֵּנּוּ, נֹאמַר בְּשָׂרָיִם (ויקרא יא לא) 'אֵלֶּה
הַטְּמָאִים לָכֶם' וגו', האות ה"א של 'הטמאים' באה לְרִפּוּת בִּיצַת
הַשָּׂרִץ וְקוּלִית הַשָּׂרִץ שיש בה מח שאף הן מטמאות. יָכוֹל הֵיית
ללמוד מכאן שהנוגע בביצה אֲפִילוּ לֹא רִיקְקָהּ – שאין עדיין שרץ
בתוכה, יהיה טמא, תִּלְמִיד לזֹמֶר בפסוק ההוא 'הַשָּׂרִץ', שהטומאה
היא דווקא בדבר שהוא כדוגמת השרץ עצמו, מִה שָׂרִץ שָׂרָקָם –
כמו שבשרץ מדובר שיש לו צורה, אֵף בִּיצַת הַשָּׂרִץ מטמאת דווקא
בשרָקָהּ ונראית בה צורת השרץ. יָכוֹל הֵיית לזֹמֶר שהנוגע בביצה
ובקולית יטמא אֲפִילוּ לֹא נִיקְבּוּ, תִּלְמִיד לזֹמֶר (שם) 'הַנוֹגֵעַ בָּהֶם
בְּמָתָם יִטְמָא' וגו', ועל כרחק אין כוונת הכתוב שרק הנוגע בשרץ
עצמו וכולל בשר שבתוך הביצה והקוליתו יטמא, שהרי ריבה גם
נוגע בביצה וקולית, אלא הכוונה שדווקא אֵת שֶׁאֲפָשָׂר לִינֵעַ בו,
שיש בהן נקב ואפשר לגעת דרכו במה שבתוכו, עליהם אמר
שהנוגע אפילו שלא במקום הנקב טָמֵא, וְאִלֵּם אֵת שֶׁאֲפָשָׂר
לִינֵעַ בו, שהקליפה או העצם סגורות, הנוגע בהן טָהוֹר.
מבשרת הברייתא: וְכִפָּה שיעור נִקְיָתָהּ של קליפה וקולית כדי
שתטמא את הנוגע בה מכל צד. משיבה הברייתא: השיעור הוא
בְּחוּט הַשָּׂעִרָה, כיון שֶׁאֲפָשָׂר לִינֵעַ בשרץ דרך נקב זה (בחוט)
[בְּחוּט] הַשָּׂעִרָה, על ידי שיכניס דרך הנקב אחת משערות ראשו
זקנו המחוברות בו, ותיגע בשרץ שבפנים.

שנינו במשנה: עֶבְרָא שֶׁחֲצִי בָשָׂר [וכו'] וחציו אדמה הנוגע בבשר
טמא באדמה טהור, רבי יהודה אומר אף הנוגע באדמה שכנגד
הבשר טמא.

הגמרא דנה באיזה אופן עוסקת המשנה: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי,
וְהוּא שֶׁחֲשָׁרָיִין עַל פְּנֵי פוֹלֹ – לדעת תנא קמא הנוגע בבשר טמא
דווקא כשהושלם חצי השרץ מראשו עד רגליו.

אִיכָא דְמִתְנִי לָהּ אֲסִיפָא – ויש שונים את דבריו רבי יהושע בן לוי על
הסיפא של משנתו, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר אֵף הַנוֹגֵעַ בְּאֲדָמָה שֶׁבְּנֶגֶד
הַבָּשָׂר טָמֵא, ועל זה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, וְהוּא שֶׁחֲשָׁרָיִין עַל
פְּנֵי פוֹלֹ – לדעת רבי יהודה הנוגע באדמה טמא דווקא כשהושלם
חצי הבשר לכל אורכו.

מבשרת הגמרא: מֵאֵן דְּמִתְנִי לָהּ אֲרִישָׁא – מי ששונה את דבריו על
הרישא, שלתנא קמא טמא הנוגע בבשר רק כשהושלם חציו, בְּלִי
שֶׁבֶן שְׂצִירָא לְבֹאֵר כֶּךָ גַּם אֲסִיפָא [על הסיפא], שלרבי יהודה טמא
הנוגע באדמה רק כשהושלם חצי הבשר. שהרי לטמא את הנוגע
באדמה הוא חידוש גדול יותר, ואם לענין הנוגע בבשר אמר רבי
יהושע בן לוי שלתנא קמא לא נטמא קודם שהושלם חציו, כל שכן
שלענין טומאת האדמה לרבי יהודה אינו נטמא באופן כזה. וּמֵאֵן
דְּמִתְנִי לָהּ – מי ששונה את דבריו אֲסִיפָא, יש לומר שרבי יהושע
אמר זאת דווקא על דבריו רבי יהודה, אֲבָל בְּרִישָׁא, מטמא תנא קמא
את הנוגע בבשר אֵף עַל נֶגֶד דְּלֵא הַשָּׂרִיץ על פני כל אורכו.

הגמרא מביאה ברייתא שבה מביאר, בין השאר, מדיקון למדנו שמין
זה של עכבר מטמא: תָּנִי רַבֵּנּוּ, מִתּוֹךְ שְׂנֵאמֶר בטומאת שרצים (ויקרא
יא כט) 'הַחֹלֵד הָעֶבְרָא' וגו', שוֹמֵעַ אֵינִי שֶׁלֹּא רַק הַעֲכָבֵר שביבשה
אלא אֲפִילוּ 'עֶבְרָא' שְׂפִינִים – דג הדומה לעכבר, גם הוא בכלל זה,

שֶׁלֹּשׁ מִיָּנִי טוֹמְאוֹת פּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת, שהן שוות בכך שיש שְׂפִינִים
מהדרכים שהמת מטמא בְּכָל אֶחָת מֵהֶן, וְדֶרֶךְ שְׁלִישִׁית אֵין בָּהֶן.
וְאִילוּ הֵן: מֵלֵא תְרוּדָא רֶקֶב – מלוא כף עפר מרקבובית המת. וְעֵצָם
בְּשִׁעוּרָה. וְגוֹלָל וְדוּפֵק – כיסוי ארון המת ודופנותיו.

מבשרת הברייתא באלו דרכים מטמאה כל אחת: מֵלֵא תְרוּדָא רֶקֶב,
מִטְמָא בְּמִשָּׂא וּבִאֲהֵל, שהרי אפשר לשאת כולו או להאחיל על
כולו, וְאִינוּ מִטְמָא בְּמִנְעָה, כיון שהוא מחולק לעפרוריות דקים ואי
אפשר לגעת בהם יחד בשיעור כזית, כיון שכל עפר ועפר עומד
לעצמו. וְהִיכָן מִצְאֵנוּ טוֹמְאוֹת מִנְעָה של מת, עִם אֶחָת מֵהֶן – בכל
אחת משתי הטומאות האחרות. עִצָּם בְּשִׁעוּרָה, מִטְמָא בְּמִשָּׂא
וּבְמִנְעָה, וְאִינוּ מִטְמָא בִּאֲהֵל מהלכה למשה מסיני. וְהִיכָן אֲהֵלוּ –
היכן מת מטמא באהל, עִם אֶחָת מֵהֶן – מהטומאות הנותרות. גוֹלָל
וְדוּפֵק – כיסוי ארון המת ודפנותיו, מִטְמָא בְּמִנְעָה וּבִאֲהֵל, וְאִינוּ
מִטְמָא בְּמִשָּׂא. וְהִיכָן מִטְמָא מִשָּׂא של מת, עִם אֶחָת מֵהֶן. וּמוֹכַח
מהנאמר בברייתא זו שלדעת רבי שמעון מלא תרווד רקב אינו
מטמא במגע, שהוא החולק על רבי יוסי שאמר שמלא תרווד רקב
מטמא במגע, כיון שאהל נקרא מגע.

שנינו במשנה: קולית נבלה וקולית הַשָּׂרִץ וכו' נקובים כל שהוא
טמא במגע, מנין שאף במשא תלמוד לומר (ויקרא יא לט-מ) 'הַנוֹגֵעַ
וְהַנּוֹשָׂא'. כלומר, אף שהמוח שבעצם כבשר, כשהעצם טהומה אינו
מטמא. ובנקובה, מטמא, ואף הנוגע בעצם טמא כי היא שומרת את
המוח שבתוכה. הגמרא מבשרת מקור דין זה: תָּנִי רַבֵּנּוּ, נֹאמַר
בבהמה טהורה (ויקרא יא לט) 'הַנוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא', וְתִיבַת 'בְּנִבְלָתָהּ'
משמע בשר הנבלה, ולכן דורשים שרק הנוגע בבשר נטמא. וְלֹא
הנוגע בְּקוּלִית כְּתוּבָה שיש בתוכה מוח, שאינה מטמאה משום
שומר של המוח שבתוכה.

מבשרת הברייתא: יָכוֹל הֵיית לפרש שכונת הפסוק למעט שֶׁאֲפִילוּ
כשניקבה הקולית ואפשר לגעת במוח שבתוכה, הנוגע בעצם לא
נטמא. תִּלְמִיד לזֹמֶר 'הַנוֹגֵעַ יִטְמָא', שלא נאמר 'הנוגע טמא'
ומיתור ה'ייד' יש לדרוש, אֵת [הדבר] שֶׁאֲפָשָׂר לִינֵעַ בו, מִמָּא – יש
עליו שם טומאה, לכן אף שנגע רק בעצם טמא, שהיא שומר של
הטומאה ושומר מוציא ומכניס את הטומאה. וְאֵת שֶׁאֲפָשָׂר לִינֵעַ
בו, כגון המוח שבקולית הסתומה, מִתּוֹךְ הַעֲצָם, שאין שומר מטמא
אלא כשאפשר לגעת בטומאה עצמה.

מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַבִּי וִירָא לְאִבִּי, אֵלֶּא מַעַתָּה שהנוגע
בשומר נטמא רק כשאפשר לגעת בטומאה עצמה, בְּהֵמָה בְּעוֹרָה –
לפני שהפשיטוה, לֹא תִטְמָא, כי אי אפשר לגעת בבשרה. השיב לו
אביו: פּוֹק חַי – צא וראה בְּמָה נִקְבִּים יֵשׁ בָּהּ בבהמה שלא
הופשטה שאפשר לגעת דרכה בבשרה, כגון העינים והפה והאף, לכן
נידון עורה כשומר לטומאה והנוגע בו טמא.

עוד מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַב פֶּסָא לְרַבָּא, אֵלֶּא מַעַתָּה שהנוגע
בשומר נטמא רק כשאפשר לגעת בטומאה עצמה, בּוֹלָיָא – כליה
של בהמת נבלה שמכוסה כולה בְּחֻלְבָּה – בחלב שעליה, לֹא
תִטְמָא, כי החלב אינו מטמא בנבלה, ואף מדין שומר לטומאה לא
יטמא שהרי אי אפשר לגעת בבשר הכליה. השיב רבא לרב פפא: תָּא
חַי – בא וראה בְּמָה חוּטִין נִמְשָׁכִין הִמָּנָה מהכליה באמצעותה,
וחוטים אלו הם מבשר הכליה, נמצא שאפשר לגעת בבשר ושם
טומאה עליו, ולכן נחשב החלב שומר ומטמא.

בְּעִי – הסתפק רב אושעיא, קולית שחישב עליה לְנוֹקְבָה, וְלֹא
נִיקְבָה, ונגע בה, מִהוּ. האם מְחֻסָּר נִיקְבָה בְּמִחְסָר מַעֲשֵׂה דְמִי
[הוא דומה], ומחשבתו לבדה אינה מחשיבה אותו כנקוב, והנוגע
טהור, או לֹא נחשב כמחוסר מעשה, וכבר במחשבתו הרידי כנקובה,
והנוגע טמא. הָרַר פֶּשְׁטָה – חזר רב אושעיא ופשוט את הספק,
שֶׁמְחֻסָּר נִיקְבָה לֹא בְּמִחְסָר מַעֲשֵׂה דְמִי, ונטמא.

משנה

יש שרצים טמאים שמטילים ביצים. משנתנו מבשרת מאימתי ביצתם
מטמאת: בִּיצַת הַשָּׂרִץ הַמְרוּקֶמֶת – שניכר השרץ בתוכה, אם

לפיכך תלמוד לומר (ויקרא יא כט) 'בשרץ השרץ' וגו', שמתמא בכל מקום שהוא יכול להיות שורץ – רוחש ונע. והרי עכבר הארץ יכול לרוחש ולשוט בים ונמצא שמתמא גם שם, על כרחך הכתוב 'על הארץ' אינו בא לטהר כשירד לים אלא בא ללמד כפי שאמרנו בתחילה, שרק עכבר הארץ טמא ולא עכבר הים.

דוחה הברייתא: או אולי אינו אומר 'השורץ' לדרשה זו שדרשת, אלא 'השורץ' (יכול) פירושו נוצר על ידי פריה ורביה, ובא ללמדך שכל המשורץ – כל הנוצר על ידי פריה ורביה יטמא, ושארין לא יטמא, ולכן אוציא מכלל הטמאים את העכבר שהציו פשוט והציו אדמה, כיון שאין פרה ורבה – שאינו נוצר על ידי פריה ורביה.

משיבה הברייתא: אין לומר שכונת הכתוב לטהר עכבר שחציו בשר, שהרי יש ללמוד את דינו מחולדה ורין הוא שיטמא, כי מצינו שמימא הכתוב את הנוגע בחולדה ויטמא את הנוגע בעכבר, מה בחולדה טמא כל שישמה חולדה, אף בעכבר טמא כל שישמו עכבר, ובכלל זה אביא עכבר שהציו פשוט והציו אדמה שיטמא, שאף הוא שמו עכבר. ומצד שני אפשר לדחות ולומר, או בלף לדרך זו ותלמד מחולדה שעכבר זה טהור, כי מה חולדה על כרחך טימא בה רק חולדה שפדה ורבה – שנוצרה על ידי פריה ורביה, שהרי אין אף חולדה שנוצרת מעצמה, אף כשיטמא בעכבר הוא רק את הפרה ורבה – שנוצר על ידי פריה ורביה, אבל הנוצר מעצמו טהור. וכיון שאפשר ללמוד מבנין אב גם באופן כזה, ולטהרו, תלמוד לומר בפסוק ההוא (ויקרא שם) 'וזה לכם הטמא בשרץ' וגו', שהתיבה 'בשרץ' מיותרת מפני שנאמר בפסוק שלאחריו (שם יא לא) 'אלה הטמאים לכם בכל השרץ' וגו', ובאה לרבות את העכבר הנוצר מעצמו שאף הוא מטמא, ונמצא שהכתוב 'השורץ' מיותר, לפיכך יש לומר שבה ללמד כפי שאמרנו בתחילה, שעכבר הארץ שירד לים מטמא.

הגמרא מקשה על הברייתא, מדוע לא תדרוש את הכתובים באופן אחר, לטמא גם את עכבר הארץ שירד לים וגם את עכבר הים: אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא, אימא – תאמר שהתיבה המיותרת 'בשרץ', באה לאתויי עכבר שהציו פשוט והציו אדמה שיטמא, ו'השורץ' אינו מלשון 'רוחש ונע' אלא מלשון 'נוצר על ידי פריה ורביה', ובא לרבות כל שהוא שורץ – כל הנוצר על ידי פריה ורביה, ולפיכך אפילו עכבר שבים טמא, שהרי אף הוא נוצר על ידי פריה ורביה. ואי תדחה את דברי משום שנאמר 'על השרץ' ודרשה מכך הברייתא שעכבר הים אינו מטמא, אתרץ לך ש'על הארץ' בא ללמד שכל אחד מהשרצים רק כשהוא מונח על הארץ יטמא אבל כשירד לים לא יטמא את הנוגע בו שם. מתרצת הגמרא: אמר ליה רבא, ומאחר השויתיה – והרי לאחר שעשיתו לים מקום הראוי לטומאה, לפי דברך, כי אמרת שהשרצים שבו מטמאים, מה לי הקא מה לי הקא – מה ההבדל אם העכבר בים או בארץ, והיה צריך להיות הדין שגם כשהוא בים יטמא. והדרשה של הברייתא מסתברת יותר ולפיכך היא הדרשה הנכונה.

הגמרא חזרת לדברי הברייתא, ומקשה, שאין לומר ש'על הארץ' מלמד שעכבר הים טהור, כי הוא נוצר לדרשה אחרת. הכלל הוא שספק טומאה ברשות הרבים טהור, וברשות היחיד טמא, אך בשרץ הצף על פני המים נאמר בברייתא (נדר סא) שאף ברשות היחיד ספיקו טהור. וביאר רבי יצחק בר אבדומי (שם סד) שלמדו זאת ממה שכתוב אחד אומר (שם יא א) 'אל תשקצו וגו' בכל השרץ השרץ ולא תטמאו בדם' וגו', משמע שהשרץ מטמא בכל מקום שראוי לשרץ, ואף על פני המים. ואילו כתוב שני אומר 'על הארץ' וגו', משמע שרק כשמונח על הארץ הטמא ולא על פני המים, על כרחך שהכתוב הראשון מטמא בשרץ הצף כשידוע ודאי שנגע בו, והשני מטמא בשרץ הצף כשספק נגע בו. מקשה הגמרא: והא – והרי הכתוב הזה 'על הארץ', שממנו דרשה הברייתא שעכבר הים טהור, מביעי ליה להוציא ספק טומאה צפה – נצרך לו כדי למעט ספק הנוגע בטומאה צפה שלא יטמא, דהרי אמר רבי יצחק בר אבדימי ש'על הארץ' בא להוציא ספק טומאה צפה שהוא טהור. מתרצת הגמרא:

תרגמי 'על הארץ' בתיבי – בשני מקומות נאמר בשרצים 'על הארץ', לפיכך אפשר ללמוד את שתי הדרשות. תנו רבנן, נאמר (שם יא כט) 'וזה לכם הטמא וגו' החלד והעכבר והצב למיניהו, ומדתיבה 'למיניהו' נלמד להביא שרצים נוספים ממין הצב שיטמאו, והם הערוד וכן הנפילים וסלמנדרא. ובשניה רבי עקיבא מניע לפסוק זה, 'זה הצב למיניהו', היה אומר, 'מה רבו מעשיך ה' (תהלים קד כד), שיש לך בריות שגדלות בים, ויש לך בריות שגדלות ביבשה, אלו שבים, אילמלי עולות ביבשה מיד מתות, ואלו שביבשה, אילמלי יורדות לים מיד מתות. וכן יש לך בריות שגדלות באר – באש, והיא הסלמנדרא, ויש לך בריות שגדלות באויר. אלו שבאור אילמלי עולות לאויר מיד מתות, כי אין הסלמנדרא יכולה להתקיים מחוץ לאש, ואלו שבאור אילמלי יורדות לאור מיד מתות. והוא שנאמר 'מה רבו מעשיך ה'.

תנו רבנן, כל סוג בריה שיש ביבשה, יש בריה כדוגמתה בים, חוץ מן החולדה. אמר רבי ירמיה, מאי קראת – מהו הפסוק בו נרמז דבר זה, שנאמר (תהלים מט א) 'האוינו כל יושבי חלד', היינו יושבי הארץ שהיא מקום חולדות, ומוכח שאין בים דג ששמו חולדה. אמר רב הונא ברביה דרב יהושע, ביבירי דנרש – השרצים הנקראים 'ביבירי' הנמצאים בנהר של העיר נרש, אינן מן הישוב – אינם גדלים בארץ אלא במים, והאוכלם אינו לוקה עליהם משום 'וכל השרץ השרץ על הארץ' וגו' לא יאכל' (ויקרא יא מא), אלא משום 'מכל שרץ המים וגו' ממשקם לא תאכלו' וגו' (שם יא נא). מתוך שהוכחה נרש, בא רב פפא לדבר בגנות תושביה: אמר רב פפא, בשמא נרש – כל נרש תהיה בנידוי, תרביה משביה ואלותיה – חלבו ועורו והאליה שלו עם שאר בשרו, כלומר כל תושבי נרש, כקטן כגדול, שכולם רשעים.

מימרא נוספת בענין נרש: כתוב (ירמיה כב כט) 'ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה'. אמר רב פפא, אף שהזהיר הנביא את כל הארץ, לא אבה ו-לא רצתה נרש שמע דבר ה', ונותרו ברשעו. מימרא נוספת בענין נרש ועיירות כדוגמתה: אמר רב גידל אמר רב, נרשאה נשקיה, מני כפיה – אם אחד מבני נרש נשק לך, מנה שיניך אם לא גנב מהך, כי מוחזקים הם לגנבים. ואם נהר פקודתה לויף – אחד מבני העיר 'נהר פקוד' נתלה עמך בדרך, הרי זה מנלמא שפירא דחוי עלך – מפני שראה עליך טלית נאה, ודעתו לגונבה. ואם פומבדיתא לויף – אחד מבני פומבדיתא נתלה עמך, ודאי נתן עיניו בממונך, לפיכך אשני אושפיה – תשנה את מקום לינתך בלילה, שלא ידע היכן אתה לך ויבוא לגנוב ממך.

מעשה בענין יצירת הערוד הנזכר לעיל: אמר רב הונא בר תורתא, פעם אחת הלכתי למקום שנקרא וועד, שהיו רשעים מרביעי כלאים, וראיתי נחש שהוא ברוך על הצב – נמשך ושוכן תמיד אצל צב נקיבה, ומשמש עמה. למים יצא ונולד ערוד מביניהם והיה נושך וממית. ובשבתא לפני רבי שמעון החסיד, אמר לי שהטעם שנשתנה טבעו של נחש זה להיות כרוך אחר הצב, מפני שאמר הקדוש ברוך הוא על הרשעים שבאותו מקום, הם זיווגו כלאים והביאו לעולם בריה שלא בראתי בעולמי בששת ימי בראשית, אף אני אביא עליהם בריה שלא בראתי בעולמי, שהיא הערוד, ותויקם.

מקשה הגמרא: איך יתכן שערוד נולד מנחש וצב, והאמר מר (בכורות ח) שכל שאופן תשמישן זמן עיבורן שונה, יולדו זה מזה ומגדלן – מניקים ולדותיהם זה מזה, וכל שאין תשמישן ועיבורן שונה, אין יולדו ומגדלן זה מזה. ונחש וצב אין זמן עיבורם שוה. מתרצת הגמרא: אמר רב, יצירתו היתה גם בלחוד גם, כי מה שהנחש עוב את בני מינו ונמשך אחר הצב, הוא נס שלא בדרך הטבע, ומה שנולד אחר כך ערוד מביניהם, גם הוא נס.

תמזה הגמרא: הא – זה שנוצר הערוד, פורענותא הוא, ומדוע מכנה אותו רב 'נס' לשבח. משיבה הגמרא: מאי כוונת רב כשקראו גם בלחוד גם, שנסים אלו נעשו לצורך פורענות ברשעים.

חולין. פרק תשיעי – העור והרוטב דף קכו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קי"ז רש"י תוספות

תלמוד לומר השורץ – הוה ליה למימר "וזה לכם הטמא בשרץ הארץ", וכתבי "בשרץ השורץ על הארץ" – אייתר ליה "השורץ" לדרוש: כל מקום שהוא יכול לשרוף לרחוש ולנוע, והרי אף בים הוא שט שמינו עכבר הארץ. הלכך, על כרחך "על הארץ" למן הארץ הוא דאיתא, ולא למעוטי ירד לים. או אינו – אומר "השורץ" לדרשה זו אלא למעוטי עכבר

הנוצר מארמה? שאין פרה ורבה – כלומר, שלא היה מפרה ורביה של עכבר, לפי שנוצר מאליה. והואל שאינו משרץ – טהור. דהאי "שורץ" לשון "פרו וישרצו" הוא (שמות א), ולא לשון רחוש וניענוע. ולעולם ירד לים – לא יטמא. דהכי קאמר: "על הארץ" – ואפילו עכבר הים. ירד לים – לא יטמא, ואפילו של יבשה. והשורץ ופרה ורבה – יטמא, שאינו שורץ – לא יטמא. ודין הוא – דלא נימעיטה מכלל טומאה, ולא נדרוש הכי – דהא טמא כל ששמו עכבר. וניחא ליה למדרש "השורץ" – לרביי ירד לים, ולא למעוטי האי. ולקמיה פריך: הא מטהר עכבר הים ממינעוטי ד"על הארץ", ומאי חזית דמינעוטי לעכבר הים ורביי לירד לים? בשרץ – קרא יתירא הוא, דהא כתיב בתרוייהו "אלה הטמאים לכם בכל השרץ". ואימא השורץ – לא דרשין ליה הכי, כל מקום שהוא רחוש, ולרבות עכבר הארץ שירד לים. אלא הכי דרשין: "השורץ" – כל שהוא ממינעוטי ד"על הארץ", ונמיעוטי ד"על הארץ" דמשמע: על הארץ יטמא ולא שרץ הים, אתא לאורוי: דאחד זה ואחד זה על הארץ – יטמא, ירד לים – אין מטמאין. אמר ליה ומאחר דשויתיה לים מקום טומאה – דמרבית מין הים לטומאה. מה לי – בעורו בים מה לי יצא לחוץ? אין נוח לדרוש המקראות במדה זו, אלא לומר דבר המקובל. ופרכינן: האי על הארץ מיבעי ליה להוציא ספק טומאה צפה – שרץ מת צף על המים, ספק נגע ספק לא נגע – אף ברשות היחיד ספקו טהור. ומתא קרא נפקא לן בפרק בתרא דנדר (סדא), כתיב "השורץ" – כל מקום ששורץ, ואפילו על המים. וכתבי "על הארץ", הא כיצד? כאן – בטומאת דאי, כאן – בטומאת ספק. ערוך – מן הצב ומן הנחש הוא בא, כדלקמן. וכן הנפילים – שרץ מין צב. וסלמנדרא – שרץ הנוצר מן האור, מעצי הדס עד ידי כשפים. והסך מדמו – אין האור שולט בו, וקם ליה לרבי עקיבא דמינא דצב הוא. לפסוק זה – משום דמייר

בסלמנדרא. יש לך בריות גדולות באור – סלמנדרא. יושבי חלד – יושבי הארץ, שהוא מקום מיושב לחולדות. ביברי דגרש – חיות המצויות באותו מקום. *ביברוש"ש בלעז. אינן מן הישוב – אינן גדלות אלא במים. בשמטא נרש – כלומר, כל יושביה רשעים, כולם יהיו בשמטא. תרביה משיכה ואיליתיה – החלב והעור עם הבשר והאליה. כלומר, כולן בקטן כגדול. לא אבה נרש בו – לפי שכולן היו רשעים. נרשאה נשקך מני כביך – אם נשקך אחד מיושבי נרש – מנה שנקך אם תמצאם כולם, כי מוחזק גנב הוא. נהר פקודאה – אם מיושבי נהר פקוד. לויך – נתחלה עמך בדרך. מגלימא שפירא דחוי עלך – מחמת שראה לך טלית נאה, דרעתו לגונבו, נתחבר עמך. אשני ואשפיש – שלא ידע היכן תשכב, שגנבים מומחזק הם. לוועד – מקום רשעים ומרביעי כלאים. ברך על הצב – כל שעת היה מצוי אצלו, והיה נזקק עמו, כדאמרין בקדושין (עטב). כדרכין אחריה. ובבכורות (כדא), חזיר שכורך אחר רחל. כלומר, נמשך ושוכן אצלו תמיד. יצא ערוך מביניהם – יצא ערוך מביניהם – והיה נשקך בני אדם מביניהם כדאמרין בבכורות (לגא). גבי ערוך דרבי חנינא בן דוסא. אנשי וועד הן הביאו בו – מוויגי כלאים היו. אף אני אביא עליהם בריה בו – והיינו ערוך. תשמישן שוה – שמשמשין שניהם פנים כנגד פנים, כגון אדם. או פנים כנגד עורף, כגון בהמה. ועיבורן – ימי עיבור. יולדים זה מזה – מתעברים זה מזה. ויגדלין – מניקים זה בנו של זה. וימי עיבורו של נחש אינו שוה לא לשרץ ובהמה ודאי, כדאמרין בפרק קמא דבכורות (נחא). שועל וכל מיני שרצים – לששה חדשים, ונחש – לשבע שנים. ואמרין תחם: ולאותו רשע נחש לא מצינו חבר, והיאך יצא אותו ערוך מצב ומנחש? נם בתוך נם לפורענות – כדי ליפרע מן הרשעים. משנה המודלדין בבהמה – נתלש ממנה אבר בשר גידים ועצמות, או נתלש ממנה בשר לבדו, ועדיין הן מעוררים בה בנקמה. ויש הפרש בין אבר מן החי לבשר מן החי: שהאבר – מטמא אדם וכלים כנבלה, והבשר שאינו אבר – טהור מכלום, כדלפינן לקמן בפירקין (קנחב). במקומן – אף על פי שהן מחוברין, אם חיטב עתידן להאבילן לגוי – הוי אוכל לקבל טומאה, ולטמא אחריה. טומאת עצמן אין בהן עד שיתלשו כולן, כדלפינן בגמרא. אבל מקבלים טומאה מן השרץ, ומטמאין בה את אחריה. וצריכין הכשר – לבא במים פעם אחת לאחר שגדלדלו, ושוב מקבלים טומאה עולמית. וליכא למימר בהאי אבר שסופו לטמא טומאה חמורה – דאינו מטמא טומאת אבר מן החי עד שימות, ושלא לא יבא לידי טומאה חמורה, דשמא ישחטנה, ואין שחיטה עושה ניפול.

תלמוד לומר בשרץ – ואם תאמר: למה לי קרא ד"בשרץ", ממילא כיון דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא – לחומרא מקשטין. דהא לעיל, אי לא "על הארץ" למעוטי עכבר שבים, הוה אולין לחומרא ואומר רבינו יצחק: דאצטריך "בשרץ" לעכבר שחציו בשר חציו אדמה, משום ד"השורץ" משמע טפי כל שהוא משרץ. מה לי הכא ומה לי הכא – ומכל מקום אצטריך "השורץ", כל מקום ששורץ – דלא נמנע מ"על הארץ" תרוייהו, ירד לים ועכבר שבים. הני ביברי דגרש אינן מן הישוב – פירש בקנטרס: ביברוש"ש בלעז, שאין לוקים עליון משום "השרץ השורץ", שהן גדלות במים. ורבינו תם אומר: דגרשין "ביברי נרש", עיירות הן, כדמשמע ב"כיצד מעברין" (עירובין נא), הני מעלות ומורדות דביברי נרש אוקינן. ובפרק קמא דטוטה (א), גבי "וירד משטן תמנתה", ו"על יהודה תמנתה", אמר רב פפא: חדא תמנת הואי, דמהאי גיסא סלקי ומהאי נחת, כמו ושם ורדינא וביברי ושוקאן דנרש. וקאי הכא אקרא דאיתיה לעיל "האזינו כל יושבי חלד", וקאמר: "דהני אתן מן הישוב" – כלומר, בכלל "יושבי חלד", כי רשעים הם. וכיוצא בזה אמר פרק קמא דקדושין (מב), כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ – אינו מן הישוב. והיינו דאמר רב פפא בסמוך: בשמטא נרש בו.

דרחמנא תרתין "על הארץ" כתיבי. תגו רבנן: "הצב למיניהו" – להביא העור, וכן הנפילים, וסלמנדרא. וכשהיה רבי עקיבא מגיע לפסוק זה אומר: "מה רבו מעשיהו!" יש לך בריות גדולות בים ויש לך בריות גדולות ביבשה, שבים – אילמלי עולות ביבשה מיד מתות, שביבשה – אילמלי יורדות לים מיד מתות. יש לך בריות גדולות באור, ויש לך בריות גדולות באור, שפאור – אילמלי עולות לאור מיד מתות, שפאור – אילמלי יורדות לאור מיד מתות. "מה רבו מעשיהו ה'". תגו רבנן: כל שיש ביבשה יש בים, חוץ מן החולדה. אמר רבי יורא: מאי קראא – "האזינו כל יושבי חלד". אמר רב הונא בריה דרב יהושע: ביברי דגרש אינן מן הישוב. אמר רב פפא: בשמטא נרש, תרביה משיכה ואיליתיה. "ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה'", אמר רב פפא: לא אבה נרש שמוע דבר ה'. אמר רב גידל, אמר רב: נרשאה נשקך – מגי כביך. נהר פקודאה לויך – מגלימא שפירא דחוי עלך. פומבדיתאה לויך – אשני אושפוז. אמר רב הונא בר תורתא: פעם אחת הלכתי לוועד וראיתי נחש שהוא פרוך על הצב, למים יצא ערוך מביניהם. וכשפאתי לפני רבי שמעון החסיד, אמר לי: אמר הקדוש פרוך הוא: הם הביאו בריה שלא בראתי בעולמי, אף אני אביא עליהם בריה שלא בראתי בעולמי. והאמר מר: כל שתשמישן ועיבורן שוה – יולדו ומגדלין זה מזה, וכל שאין תשמישן ועיבורן שוה – אין יולדו ומגדלין זה מזה! אמר רב: נם בתוך נם. – האי פורענותא הוא! – מאי "נם בתוך נם" – לפורענות. משנה האבר והבשר המודלדין בבהמה – מטמאין טומאת אוכלין במקומן, וצריכין הכשר, נשחטה

בסלמנדרא. יש לך בריות גדולות באור – סלמנדרא. יושבי חלד – יושבי הארץ, שהוא מקום מיושב לחולדות. ביברי דגרש – חיות המצויות באותו מקום. *ביברוש"ש בלעז. אינן מן הישוב – אינן גדלות אלא במים. בשמטא נרש – כלומר, כל יושביה רשעים, כולם יהיו בשמטא. תרביה משיכה ואיליתיה – החלב והעור עם הבשר והאליה. כלומר, כולן בקטן כגדול. לא אבה נרש בו – לפי שכולן היו רשעים. נרשאה נשקך מני כביך – אם נשקך אחד מיושבי נרש – מנה שנקך אם תמצאם כולם, כי מוחזק גנב הוא. נהר פקודאה – אם מיושבי נהר פקוד. לויך – נתחלה עמך בדרך. מגלימא שפירא דחוי עלך – מחמת שראה לך טלית נאה, דרעתו לגונבו, נתחבר עמך. אשני ואשפיש – שלא ידע היכן תשכב, שגנבים מומחזק הם. לוועד – מקום רשעים ומרביעי כלאים. ברך על הצב – כל שעת היה מצוי אצלו, והיה נזקק עמו, כדאמרין בקדושין (עטב). כדרכין אחריה. ובבכורות (כדא), חזיר שכורך אחר רחל. כלומר, נמשך ושוכן אצלו תמיד. יצא ערוך מביניהם – יצא ערוך מביניהם – והיה נשקך בני אדם מביניהם כדאמרין בבכורות (לגא). גבי ערוך דרבי חנינא בן דוסא. אנשי וועד הן הביאו בו – מוויגי כלאים היו. אף אני אביא עליהם בריה בו – והיינו ערוך. תשמישן שוה – שמשמשין שניהם פנים כנגד פנים, כגון אדם. או פנים כנגד עורף, כגון בהמה. ועיבורן – ימי עיבור. יולדים זה מזה – מתעברים זה מזה. ויגדלין – מניקים זה בנו של זה. וימי עיבורו של נחש אינו שוה לא לשרץ ובהמה ודאי, כדאמרין בפרק קמא דבכורות (נחא). שועל וכל מיני שרצים – לששה חדשים, ונחש – לשבע שנים. ואמרין תחם: ולאותו רשע נחש לא מצינו חבר, והיאך יצא אותו ערוך מצב ומנחש? נם בתוך נם לפורענות – כדי ליפרע מן הרשעים. משנה המודלדין בבהמה – נתלש ממנה אבר בשר גידים ועצמות, או נתלש ממנה בשר לבדו, ועדיין הן מעוררים בה בנקמה. ויש הפרש בין אבר מן החי לבשר מן החי: שהאבר – מטמא אדם וכלים כנבלה, והבשר שאינו אבר – טהור מכלום, כדלפינן לקמן בפירקין (קנחב). במקומן – אף על פי שהן מחוברין, אם חיטב עתידן להאבילן לגוי – הוי אוכל לקבל טומאה, ולטמא אחריה. טומאת עצמן אין בהן עד שיתלשו כולן, כדלפינן בגמרא. אבל מקבלים טומאה מן השרץ, ומטמאין בה את אחריה. וצריכין הכשר – לבא במים פעם אחת לאחר שגדלדלו, ושוב מקבלים טומאה עולמית. וליכא למימר בהאי אבר שסופו לטמא טומאה חמורה – דאינו מטמא טומאת אבר מן החי עד שימות, ושלא לא יבא לידי טומאה חמורה, דשמא ישחטנה, ואין שחיטה עושה ניפול.

דרחמנא אמר כי יפול עד שיפול – תימה: מאי משמע "כי יפול" לענין זה דאבר המדולדל? ועוד: דהאי קרא, בשרצים כתיב ונראה דהכי דריש: "כי יפול מהם במותם", ואמר בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע"א): מיתה עושה ניפול, ואם כן ממילא שמעינן דקודם מיתה אינה עושה ניפול. ואבהמה דרשי ליה, דאמר התם: מיתה עושה ניפול, ואין שחיטה עושה ניפול. ופירש בקונטרס:

דבוקא יתיירא דרשינן, ואם אינו ענין לשרצים, תנוד ענין לבהמה, דבת שחיטה היא. **טומאת נבלה** – שמזכיר כאן התלמוד – לאו דוקא, אלא היינו טומאת אבר מן החי.

מסייע ליה לרב חייא בר – ואם תאמרו: למאי מיייתי ליה סיעתא? אי ליה דאמר "תאנים שצמקו באיביון מטמאין טומאת אוכלין" – טפ הוה ליה למסייעה ממתניתין? ונראה דמיייתי סיעתא אמאי דקאמר "התולש מהן בשבת חייב חטאת", דמשמע נמי מברייחא דלאו לכל מילי הוה כהלכא, מדקא מנעט טומאת נבלה, כלומר טומאת אבר מן החי, ונזקקא מנעט ליה. ובמתניתין ליתיה בפירוש אלא מדיוקא שמועין ליה: טומאת אוכלין – אין, טומאת נבלות – לא.

לימא מסייע ליה ירוקת שצמקו – הא מיייתי שפיר אפילו אטומאת אוכלין, ומיייתי סיעתא אחא דצמקו הוה במדולדלים.

וקצצו על מנת ליבשן איצטריכא ליה – ואם תאמרו: ליתנה הכי "כרוב ודלעת שקצצו על מנת ליבשן, מטמא טומאת אוכלין", למה ליה למתני רישא "שצמקו באיביון"? ויש לומר: דהכי מתני ליה טפי שפיר "הכרוב והדלעת שצמקו בו" ואם לא צנצנו אלא קצצו על מנת ליבשן בו. **ומר** סבר אין בהמה נעשית יד לאבר – נראה דרבה מצי סבר דלרבי שמעון שחיטה מבושרת ולא דם, דהכי קאמר: אין בהמה נעשית יד לאבר, הא אם נעשית יד לאבר – היה מוכשר משחיטת בהמה, אף על פי שהוא אסור באכילה מדרבנן. וכן סברי כוליה אמוראי דמפרשי מתניתין, לבר מרבי אחא דאמר: בנתקנה הדם בין סימן לסימן קמפילגי. דלדידיה דם מוכשר לרבי שמעון, וצריך לומר: דלרב אחא לא שמע ליה ברייתא "השוחט" (חולין ל"א) דשמעינן מיניה דלרבי שמעון שחיטה מוכשר, ולא דם, אבל שאר אמוראי דהבא הוו ידעי לה שפיר. דהא רב פפא נמי מפרש לה לפלוגתיהו בסמוך. ובפרק "השוחט" (שם) אמר רב פפא עלה דברייחא: הכל מודים היכא דאיתיה לדם בו, אלאמא ידע לה.

נשחטה הבהמה – הוכשרו דמיה, דכרי רבי מאיר. **רבי שמעון אומר**: לא הוכשרו. **מתה הבהמה** – הוכשר צריך הכשר. **האבר ממא משום אבר מן החי, ואינו מטמא משום אבר נבלה, דכרי רבי מאיר. ורבי שמעון מטהר. גמרא** **טומאת אוכלין** – אין, **טומאת נבלה** – לא. **היכי דמי, אי דמעלין ארוכה** – אפילו **טומאת אוכלין נמי לא ליטמו. ואי דאין מעלין ארוכה** – **טומאת נבלה נמי ליטמו!** – לעולם דאין מעלין ארוכה, ושאני **טומאת נבלה, דרחמנא אמר**: "כי יפול" – עד שיפול. **תניא נמי הכי**: **האבר והבשר המדולדלן בבהמה ומעורין בחוט השערה, יכול יטמאו טומאת נבלה** – תלמוד לומר: "יפול" – עד שיפול. **ואפילו הכי, טומאת אוכלין מיטמו. מסייע ליה לרב חייא בר אשי, דאמר רב חייא בר אשי, אמר שמואל**: **תאנים שצמקו באיביון** – **מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת** – **חייב חטאת. לימא מסייע ליה**: **ירקות שצמקו באיביון, כגון הכרוב והדלעת** – **אין מטמאין טומאת אוכלין. קצצו ויבשן** – **מטמאין טומאת אוכלין. קצצו ויבשן סלקא דעתך?** **עין בעלמא הוא!** **ואמר רבי יצחק**: **בעל מנת ליבשן. מעמא דכרוב ודלעת הוא, כיון דייבשן** – **לאו בני אכילה נינהו, הא שאר פירות מטמאין! היכי דמי, אי דייבשן הן ועוקציהן, פשיטא, אלא לאו**: **בלא עוקציהן** – **לעולם הן ועוקציהן, וקצצו על מנת ליבשן איצטריכא ליה. תא שמע**: **אילן שנפשח ובו פירות** – **הרי הן כתלושין, יבשו** – **הרי הן כמחורבין. מאי לאו, מה תלושין** – **לכל דבריהן, אף מחורבין** – **לכל דבריהן!** – **מידי איריזא? הא פראיתא, והא פראיתא. נשחטה הבהמה** (וכו'). **במאי קא מפלגי? אמר רבה**: **בבהמה נעשית יד לאבר קמפילגי. מר סבר**: **אין בהמה נעשית יד לאבר. ומר סבר**: **בהמה נעשית יד לאבר. אפי' אמר**: **באוחו בקטן ואין גדול עולה עמו קמפילגי. מר סבר**: **אוחו בקטן ואין גדול עולה עמו** – **הרי הוא כמחוזה. ומר סבר**: **אינו כמחוזה. ואף רבי יוחנן סבר באוחו בקטן רבי**

נשחטה הבהמה – נטהרו מלטמא עוד משום נבילה, ואף על פי שאסורין באכילה, כדאמרין ב"בהמה המקשה" (חולין ע"ג). **מיושר בשדה טרפה**. ומיד נבלה טהור – דאין שחיטה עושה ניפול, והוכשרו בדמיה לקבל טומאה בלא הכשר אחר. **מתה הבהמה הבשר** – שנדלדל צריך הכשר לקבל טומאה מן השרץ, אם לא הוכשר משדלדל. **דטומאת נבלה אין בו, כדאמר ב"בהמה המקשה"** (חולין ע"ג). **דמיתה עושה ניפול, ואינו כמתנבל עמה במיתתה, אלא כפרוש מחיים, ובשר הפורש מן החי – טהור. האבר מטמא משום אבר מן החי בו** – כדפירשית טעמא: דמיתה עושה ניפול, כמו שנפול סמוך למיתה, ואינו נבלה. הלכך, אינו מטמא משום נבלה, ובגמרא מפרש מאי איכא בין אבר מן החי לאבר מן הנבלה, ורבי שמעון מטהר – בגמרא מפרש טעמיה. **גמרא** **טומאת נבלות לא** – דלא הוי כתלושין לגמרי דליטמא האבר כשאר אבר מן החי, דאמר לקמן שהוא מטמא אדם וכלים. **כי יפול מנבלתם** – אינו קרוי "נבלה" עד שיפול לגמרי. ובגבי שרצים כתיב, דאבר מן החי דידהו נמי מטמא, כדלקמן. ובתרי קראי כתיב בגי שרצים "כי יפול", חד, "כי יפול מנבלתם עליו טמא" (ויקרא י"א), וכתיב (שם) "וכי יפול מנבלתם על כל זרע" וגו' – חד לאבר מן הבהמה, דמיתה עושה ניפול אטא. **ואפילו הכי טומאת אוכלין מטמא בניחוחא. כלומר, ואף על גב דמחורבין חשיבי לענין טומאת נבלות, קתני מתניתין דלענין טומאת אוכלין תלושין נינהו, ומקבלין טומאה כשאר אוכלין. מסייע ליה בו שצמקו באיביון** – שיבשו באילן. **חייב חטאת** – אם לא יבשו עוקציהן, אלמא, אף על גב דלענין שבת מחורבין נינהו, מטמאין טומאת אוכלין. **לימא מסייע ליה** – לשמואל. כגון הכרוב והדלעת – שלאחר שהן יבשים הרי הן כעץ, ואינן ראויין לאכילה. **אין מטמאין טומאת אוכלין** – דהא לאו אוכל נינהו. וקא סלקא דעתך דהא גופה לא איצטריך, דעץ לא יטמא. דהא ליממורא: דהני הוא דעץ צמקו באיביון טהורין, אבל שאר פירות הנאכלין בצימוקן – מקבלין טומאה, ואשמעינן דכתלושין דמו. **קצצו** – לחץ, על מנת ליבשן, אף על פי שאין עומדין למאכל אלא לעץ, כגון דלעת לעשות דמנהג כלי וכרוב להסקה – אפילו הכי, כל זמן שהן לאין מטמאין. קתני רישא מיהת – ירוקת שצמקו באיביון, כגון הכרוב והדלעת, טעמא דהני כי יבשו לאו אוכלין נינהו, הא שאר פירות – מטמאין באיביון. **וחיבי דמי** – דך מתניתא דקתני דכרוב

ודלעת הוא דלא מטמו, הא אחרני מטמו. **אי דיבשו הן ועוקציהן** – דמטמו, דמטמו ליה למתניתא? לא אידי גופה איצטריך לאשמועינן דעץ לא יטמא. ולא דיוקא דידהי איצטריך לאשמועינן דאחרני מטמו, דהא תלושין מגורין הן. **אלא לאו בלא עוקציהן** – ומשום דקווי דידהי אצטריך למתניה, דאף על פי דלענין שבת מחורבין הן, לענין טומאת תלושין הן, כדשמואל. והיינו מסייע ליה. **לעולם הן ועוקציהן** – דקא קשיא לן: מאי קא משמע לן? משום סיפא גתיה. דאשמעינן קצצו לחץ על מנת ליבשן – מטמאין טומאת אוכלים. **שנפשח** – נתלש ממנו ענף, ובאותו ענף יש פירות. **הרי הן כתלושין** – ואפילו הן לחץ. **יבשו** – פירות האילן שלא נפשח – הרי הן כמחורבין. **מאי לאו אף מחורבין** – דקאמר, לכל דבריהם קאמר, ואפילו לענין טומאה, וקשיא לשמואל. **הא כדאיתא והא כדאיתא** – תלושין שנפשח לכל דבריהם הוו תלושין – בין לענין חיוב טומאה בין לענין שבת, ומחורבין דקתני בגי יבשו – לשבת קאמר, ולא לטומאה. והיינו כשמואל. **במאי קא מפלגי** – רבי מאיר ורבי שמעון לגבי הכשר? **אמר רבה כבהמה נעשית יד לאבר קמפילגי** – ותרייהו אית להו יש יד להכשר. ומיהו רבי שמעון סבר, אין בהמה כולה נעשית יד לאבר אחד. הלכך, לא הביאה לו הכשר. ורבי מאיר סבר, בהמה נעשית יד לאבר. **אפי' אמר** – אין טעמיהו משום יד, דכילי עלמא: אין בהמה נעשית יד לאבר אחד. אלא טעמא דרבי מאיר: משום דכולהו דהא חשיב ליה. ואף על גב דכי אחוזא באבר ובשר המדולדל, אין גדול עולה עמו אלא נתלש מיד. והואיל וכשאחוז בגדול עולה קטן עמו – חד הוא. ורבי שמעון סבר, אינו כמחוזה. **אוכל** – תרומה. **שנפרס** – לשון פרוסה, נשבר. **הרי הוא כמחוזה** – ואם נגע טבול יום באחד מן השברים – פסל את אכירו. ואם

ודלעת הוא דלא מטמו, הא אחרני מטמו. **אי דיבשו הן ועוקציהן** – דמטמו, דמטמו ליה למתניתא? לא אידי גופה איצטריך לאשמועינן דאחרני מטמו, דהא תלושין מגורין הן. **אלא לאו בלא עוקציהן** – ומשום דקווי דידהי אצטריך למתניה, דאף על פי דלענין שבת מחורבין הן, לענין טומאת תלושין הן, כדשמואל. והיינו מסייע ליה. **לעולם הן ועוקציהן** – דקא קשיא לן: מאי קא משמע לן? משום סיפא גתיה. דאשמעינן קצצו לחץ על מנת ליבשן – מטמאין טומאת אוכלים. **שנפשח** – נתלש ממנו ענף, ובאותו ענף יש פירות. **הרי הן כתלושין** – ואפילו הן לחץ. **יבשו** – פירות האילן שלא נפשח – הרי הן כמחורבין. **מאי לאו אף מחורבין** – דקאמר, לכל דבריהם קאמר, ואפילו לענין טומאה, וקשיא לשמואל. **הא כדאיתא והא כדאיתא** – תלושין שנפשח לכל דבריהם הוו תלושין – בין לענין חיוב טומאה בין לענין שבת, ומחורבין דקתני בגי יבשו – לשבת קאמר, ולא לטומאה. והיינו כשמואל. **במאי קא מפלגי** – רבי מאיר ורבי שמעון לגבי הכשר? **אמר רבה כבהמה נעשית יד לאבר קמפילגי** – ותרייהו אית להו יש יד להכשר. ומיהו רבי שמעון סבר, אין בהמה כולה נעשית יד לאבר אחד. הלכך, לא הביאה לו הכשר. ורבי מאיר סבר, בהמה נעשית יד לאבר. **אפי' אמר** – אין טעמיהו משום יד, דכילי עלמא: אין בהמה נעשית יד לאבר אחד. אלא טעמא דרבי מאיר: משום דכולהו דהא חשיב ליה. ואף על גב דכי אחוזא באבר ובשר המדולדל, אין גדול עולה עמו אלא נתלש מיד. והואיל וכשאחוז בגדול עולה קטן עמו – חד הוא. ורבי שמעון סבר, אינו כמחוזה. **אוכל** – תרומה. **שנפרס** – לשון פרוסה, נשבר. **הרי הוא כמחוזה** – ואם נגע טבול יום באחד מן השברים – פסל את אכירו. ואם

חולין דף קכו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קיט

58 שצמקו אין מקבלים טומאת אוכלין, שהרי הם כעץ בעלמא, ועל
59 כרחק הזכיר התנא ברישא את דינם של הכרוב והדלעת כדי שנדייק
60 מדבריו, **טַעַמָא דְכְּרוּב וְדִלְעָת הוּא** – הטעם שאינם נטמאים הוא
61 מפני שמדובר דווקא בכרוב ודלעת, שירקות אלו **בִּין דִּיבִישָׁן לֹא**
62 **בְּנֵי אֲכִילָה נִינְהוּ** – מעת שיבשו אינם ראויים לאכילה, **הָא שְׁאָר**
63 **פִּירוֹת אִם יִבְשׁוּ, מְטַמְּאִי** – מטמאים טומאת אוכלין כיון שראויים
64 לאכילה. ומבררת הגמרא: **הִיכִי דְמִי** – באיזה אופן מדובר שיבשו,
65 **אִי דִּיבִישָׁן הֵן וְעִוְקָצִיָּהֵן** – שנתייבשו גם הפרי וגם העוקץ המחוברם
66 אל הצמח, הרי זה **פְּשִׁטָא** שכרוב ודלעת שיבשו עם עוקציהם אינם
67 מטמאים, כי הם כעץ בעלמא, ופשוט וברור שפירות באופן כזה
68 מטמאים, כי הם כתלושים לגמרי. **אֲלֵא לֹא** – ודאי כוונת הברייתא
69 שיבשו **כָּלֵא עִוְקָצִיָּהֵן**, ובאופן כזה הדין הוא שהתולשם בשבת חייב
70 חטאת, ואף על פי כן, אם הם פירות מטמאים טומאת אוכלין, כדברי
71 שמואל.

72 דוחה הגמרא את הראיה: **לְעוֹלָם כוונת הברייתא שיבשו הֵן**
73 **וְעִוְקָצִיָּהֵן, וְקָצִיצָן עַל מִנְתָּ לִבִּישָׁן אִיצְטְרִיכָא לִיה** – והתנא נצרך
74 להשימיענו ברייתא זו מפני החידוש שבסיפא, שאף כשקצצם ליבשם
75 מטמאים טומאת אוכלין.

76 הגמרא מנסה להביא ראיה נגד דברי שמואל: **תָּא שְׁמַע, שכן שנינו**
77 **בברייתא, אֵילָן שֶׁנִּפְשָׁה** – שנתלש ממנו ענף לגמרי **וְכוּ פִירוֹת, אף**
78 **שהם לחים ומחוברים יפה לענף הָרִי הֵן כְּתוּלוֹשִׁין לְכָל דְּבַר, אבל**
79 **ענף שלא נתלש והפירות שבו יִבְשׁוּ בעודם על העץ, הָרִי הֵן**
80 **כְּמַחוּבְרִין**, ומדייקת הגמרא: **מֵאִי לֹא** – האם אין כוונת הברייתא
81 שהדין שברישא הוא כדוגמת הדין שבסיפא, **מָה 'תְּלוֹשִׁין' לְכָל**
82 **דְּבָרֵיהֶן** – כשם שברישא כשאמר התנא 'הרי הן כתלושין', כוונתו
83 ודאי שדינם כתלושים לגמרי, בין לענין שמותר לקרצצם מן הענף
84 בשבת ובין לענין שמקבלים טומאת אוכלין, **אָף כשאמר בסיפא 'הרי**
85 **הן כְּמַחוּבְרִין' כוונתו שהם כמחוברים לְכָל דְּבָרֵיהֶן, בין לענין איסור**
86 **קציצתם ובין לענין שאינם מקבלים טומאת אוכלין, שלא כדברי**
87 **שמואל שאמר שפירות שיבשו על העץ הם כתלושים לענין טומאה.**
88 דוחה הגמרא את הראיה: **מִדִּי אִירִיָא** – וכי ראיה היא זו, הרי אין
89 הכרח לפרש את הרישא והסיפא באותו אופן, אלא **הָא כְּדִאיִתָא,**
90 **וְהָא כְּדִאיִתָא** – זו כדינה, וזו כדינה. כשאמר התנא ברישא שפירות
91 הענף שנפשח דינם כתלושים, התכוין בין לענין שבת ובין לענין
92 טומאה, אבל כשאמר בסיפא שפירות שיבשו על העץ דינם
93 כמחוברים, התכוין לענין שבת בלבד.

94 שנינו במשנה לגבי אבר ובשר המדולדלין בהמה, **שֶׁאִם נִשְׁחָטָה**
95 **הַבְּהֵמָה [וְכוּ] – הוֹכְשֶׁרוּ בְּדִמְיָה לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר, ורבי שמעון אומר**
96 **שלא הוֹכְשֶׁרוּ. מבררת הגמרא: מֵאִי קָא מִיפְלִגִי.**
97 הגמרא מביאה שש דעות של האמוראים, מה טעם מחלוקתם של
98 רבי מאיר ורבי שמעון. דעה ראשונה: **אָמַר רַבָּה, בְּהֵמָה נַעֲשִׂית יָד**
99 **לְאִבָּר כְּמִיפְלָגִי** – מחלוקתם היא, האם שייך לומר שיש לבהמה
100 כולה דין 'יד' [בית אחיזה] לאבר או לבשר המדולדלין בה. שכן הדין
101 שמאכל נעשה ראוי לקבל טומאה לא רק כשהוכשר הוא עצמו,
102 אלא גם כשהוכשר הדבר שהוא בית אחיזה לאותו מאכל. **מָר כֶּבֶר**
103 **– רבי שמעון סבר, שאִין הַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית יָד לְאִבָּר, כיון שהבהמה**
104 **עיקר ואינה בטילה לאבר שהוא טפל אליה, לפיכך כשהוכשרה**
105 **לקבל טומאה לא הוכשר האבר עמה. וְמָר כֶּבֶר – ורבי מאיר סבר,**
106 **שהַבְּהֵמָה נַעֲשִׂית יָד לְאִבָּר, ולפיכך כשהוכשרה לקבל טומאה,**
107 **הוכשר האבר עמה.**

108 דעה שניה בביאור מחלוקתם: **אֲבֵי אָמַר, לא בזה נחלקו, כי אף רבי**
109 **מאיר מודה שאין הבהמה נעשית יד לאבר, אלא בְּאֹתוֹ בְּקַטְנָא וְאִין**
110 **גְּדוֹל עוֹלָה עִמּוֹ כְּמִיפְלָגִי** – מחלוקתם היא באופן שחיבור האבר
111 לבהמה עמו חלש ואם ימשוך וירים את האבר לא תהיה הבהמה
112 עולה עמו אלא יתלש, אולם כשמרים את הבהמה האבר עולה עמה.
113 **מָר כֶּבֶר – רבי מאיר סבר, שאף שכשאוֹתוֹ בְּקַטְנָא וּמוֹשְׁכוּ הוא נתלש**
114 **וְאִין גְּדוֹל עוֹלָה עִמּוֹ, מכל מקום כיון שכשאוֹתוֹ בגדול עולה הקטן**
115 **עמו, הָרִי הוּא גוֹף אֶחָד כְּמוֹהוּ, לפיכך כשהוכשרה הבהמה הוכשר**

המשך בעמוד קכח

1 ואם לא נתן מים עליהם, ונִשְׁחָטָה הַבְּהֵמָה בעודם מחוברים בה, אף
2 על פי שאין שחיטתה מתירתם באכילה מכל מקום הוֹכְשֶׁרוּ בְּדִמְיָה
3 ונעשו ראויים לקבל טומאת אוכלין, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְכִי שְׁמַעוֹן
4 חולק וְאֹמַר, **שלא הוֹכְשֶׁרוּ** – אין דם השחיטה מכשירם, וצריכים
5 עדיין הכשר נוסף כדי שיהיו ראויים לקבל טומאה (מהטעם שיבואר
6 להלן). ובין לדעת רבי מאיר בין לדעת רבי שמעון, אין באבר ובבשר
7 טומאה מצד עצמם, אף לאחר שחיטת הבהמה.

8 ואם מִתָּה הַבְּהֵמָה מיתת עצמה, ויש בה אבר ובשר מדולדלין,
9 הַכֶּשֶׁר אינו מטמא טומאת נבילה, וְכִי הַכֶּשֶׁר מִים להיות ראוי
10 לקבל טומאה. אבל הָאִבָּר מְטַמֵּא מִשּׁוּם אָבֵר מִן הֵם, כי נחשב
11 כאילו נגמרה נפילתו קודם שמתה ולפיכך גם אִינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם
12 אָבֵר שֶׁל נִבְלָה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְכִי שְׁמַעוֹן מְטַהֵר.

גמרא

13 שנינו במשנה, שהאבר והבשר המדולדלין אין בהם טומאת אבר מן
14 החי אבל מקבלים טומאת אוכלין. הגמרא מבררת באיזה אופן
15 מדובר. מדייקת הגמרא: **טוֹמְאָת אוֹכְלִין, אִין** – אכן יש באבר
16 ובבשר הללו, אבל **טוֹמְאָת נִבְלָה, כלומר טומאת אבר מן החי**
17 **המטמא אדם וכלים כנבילה, לא** – משמע ממשנתינו שאין בהם.
18 מבררת הגמרא: **הִיכִי דְמִי** – באיזה אופן מדובר, **אִי דְמַעְלִין אֲרוּכָה**
19 **– אם מדולדלין באופן שיכולים לחזור ולהתרפאות כבתחילה, הרי**
20 **הם לכאורה חלק מגוף הבהמה עדיין, ואם כן קשה, שֶׁאִפְּלוֹ**
21 **טוֹמְאָת אוֹכְלִין נְמִי לא לִיטְמוּ** [לא טמאו], שהרי אין בהמה
22 נטמאת בחייה. **וְאִי דִאִין מַעְלִין אֲרוּכָה, הרי הם לכאורה כתלושים**
23 **לגמרי, ואם כן קשה, שטוֹמְאָת נִבְלָה, כלומר טומאת אבר מן החי,**
24 **נְמִי לִיטְמוּ.**

25 מיישבת הגמרא: **לְעוֹלָם מדובר שנתלשו באופן דִאִין מַעְלִין אֲרוּכָה,**
26 **וְשֶׁאִין טוֹמְאָת נִבְלָה** – ושונה דין טומאה זו של אבר מן החי המטמא
27 כנבילה, דְּרַחֲמָנָא אָמַר לגבי אבר מן החי (ויקרא יא לו) **וְכִי יִפּוֹל**
28 **מִנְבִלָתָם, וְגו', ודורשים מלשון הפסוק שאף כשנתחך באופן שלא**
29 **מתרפא אינו מטמא עַד שִׁיפּוֹל.**

30 הגמרא מביאה ראיה שדין זה נלמד מפסוק זה: **תִּנְיָא נְמִי הִכִּי, הָאִבָּר**
31 **וְהַכֶּשֶׁר הַמְדוּלְדָּלִין בְּהֵמָה, וּמַעְוָרִין** – ומחוברים בה אפילו
32 בְּחִתִּיכָה שעוביה כחוט השִׁעָרָה שאינם יכולים לחזור ולהתרפאות,
33 **יָכוֹל יִטְמְאוּ טוֹמְאָת נִבְלָה** [טומאת אבר מן החי], שהרי הם
34 כתלושים, **תְּלִמּוּד לֹמַר באבר מן החי (שם) וְכִי יִפּוֹל, וְגו', אינו**
35 **מטמא עַד שִׁיפּוֹל.**

36 שנינו במשנה, שהאבר והבשר נחשבים כמחוברים לענין שאין בהם
37 דין אבר מן החי, וְאִפְּלוֹ הִכִּי טוֹמְאָת אוֹכְלִין מִיטְמוּ – ראויים הם
38 לקבל טומאת אוכלין כאילו היו תלושים. ודין זה של משנתינו, שדבר
39 הנחשב כמחובר לענין אבר מן החי יכול להיחשב כתלוש לענין
40 טומאת אוכלין, מְסִיעֵי לִיה לְרַב חֵיָא בְּרַ אֲשִׁי. דָּאִמַר רַב חֵיָא בְּרַ
41 מְחִיתִיכָה שְׁעוּבִיה כְּחוֹט הַשִּׁעָרָה שאינם יכולים לחזור ולהתרפאות,
42 **אֲשִׁי אָמַר שמואל, תֹּאנִים שְׁצַמְקוּ בְּאִיבֵיהֶן** – שיבשו בעורן
43 מחתירות באילו, מְטַמְּאוֹת טוֹמְאָת אוֹכְלִין מפני שנחשבות
44 כתלושות לענין זה, וְאָף שֶׁתוֹלֵשׁ מִהֶן בְּשִׁבְתָּ חֵיָיב חֲטָאת מפני
45 שעדיין מחוברות הן באילו.

46 הגמרא מנסה להביא ראיה נוספת לדברי שמואל: **לִימָא מְסִיעֵי לִיה**
47 **לשמואל, שכן שנינו בברייתא, יִרְקוֹת שְׁצַמְקוּ בְּאִיבֵיהֶן** – שיבשו
48 בעורן מחוברות בקלח שלהן, בְּגוֹן הַכְּרוּב וְהַדִּלְעָת, אִין מְטַמְּאִין
49 **טוֹמְאָת אוֹכְלִין כיון שאינם ראויים לאכילה. אבל אם קָצִיצָן מן**
50 **המחובר, וְיִבִּישָׁן מְטַמְּאִין טוֹמְאָת אוֹכְלִין, והרי יש להקשות על**
51 **הברייתא, קָצִיצָן וְיִבִּישָׁן סְלִקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שירקות
52 שקצצן ויבשן מטמאים טומאת אוכלין, הלא אינם ראויים לאכילה
53 וְכַעֲזָן בְּעִלְמָא הוּא. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק לְתַרְץ את לשון הברייתא,
54 שכוונתה בְּקָצִיצָן עַל מִנְתָּ לִיבִישָׁן, והחידוש בסיפא של הברייתא
55 הוא, שאף שקצצן על מנת לייבשן ואינם עומדים למאכל, כל עוד
56 שלא יבשו מקבלים טומאת אוכלין, שהרי מכל מקום ראויים הם
57 לאכילה. אמנם ברישא הלא אין כל חידוש בכך שכרוב ודלעת

רבי מאיר אומר שאם אוחז בקטן וגדול עולה עמו הרי הוא גוף אחד במזהו, לענין שאם יגע טבול יום באחד מהם ויפסלנו יהיה השני נפסל עמו, ואם לאו – ואם כשיאחז בקטן יתלש ממנו, אינו במזהו, ואמר רבי יוחנן לתרץ הסתירה, שעיקר שיטת רבי מאיר שמספיק שבמשיכת הגדול עולה הקטן עמו כדי שיהיו כגוף אחד, ומה שלא אמר כך לגבי תרומה שנטמאת בטבול יום, כי שם מוחלפת השיטה – במשנה ההיא בלבד מחליף רבי מאיר שיטתו, וסובר שאם במשיכת הקטן אין הגדול עולה עמו אין האחד נפסל על ידי נגיעה בשני. הרי שגם רבי יוחנן ביאר את מחלוקתם כאבוי, שלרבי מאיר כיון שאם יאחז בגדול יעלה הקטן עמו הרי הוא כמזהו, ולרבי שמעון אינו כמזהו.

הגמרא תמזה מדוע רואה רבי יוחנן את דברי רבי מאיר כסתירה. תמזה הגמרא: ופאי קושטיא היא על רבי מאיר, דילמא שני ליה לרבי מאיר – אולי רבי מאיר מחלק בין טבול יום שטומאתו קלה, לשאר טומאות שזן חמורות ממנו, ולכן אמר שלגבי טבול יום אם אין הגדול נמשך אחר הקטן אינם נחשבים כגוף אחד, אבל לגבי שאר הטומאות סבר שמספיק שיהיה הקטן נמשך אחר הגדול כדי שיחשבו כגוף אחד. מתרצת הגמרא: על כרחך אין רבי מאיר מחלק ביניהם, שהרי תניא, רבי אומר, שלדעת רבי מאיר, אחד נגיעת טבול יום ואחד נגיעת שאר הטומאות בתרומה דינם שוה, שאם במשיכת אחד עולה השני עמו הרי הם כגוף אחד.

מקשה הגמרא: ודילמא לרבי לא שני ליה – לדעת רבי סובר רבי מאיר שלגבי נגיעה אין הבדל בין טבול יום לשאר הטומאות, ואולם לדעת התנא שהביא רבי יוחנן לרבי מאיר שני ליה ולכן אמר שבטבול יום הדבר תלוי אם במשיכת הקטן עולה הגדול עמו, ומדוע אמר רבי יוחנן שיש סתירה בדבריו. מיישבת הגמרא: אמר רבי יאשיה, אכן לא בא רבי יוחנן לומר שיש ודאי סתירה בדבריו, אלא הכי אמר רבי יוחנן, שאם אותה משנה היא לרבי מאיר שאמר שלדעת רבי מאיר אין הבדל בין טבול יום לשאר הטומאות, נמצא שמוחלפת השיטה של רבי מאיר במשנה ההיא, משיטתו בשאר מקומות.

דעה שלישית בביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון. הגמרא לעיל (קכח) לומדת מהכתוב בטומאת אוכלין (ויקרא יא לח) 'טמא הוא לכם', שהתיבה 'לכם' מרבה את ידות האוכלין, שאם נגעה בהם טומאה נטמא האוכל. אמנם נחלקו שם (ע"פ) אם יש יד להכשר, היינו שאם באו מים על ידות האוכלין הוכשרו האוכלין. כעת תולה הגמרא את מחלוקת התנאים במשמתינו, בדין זה: רבא אמר, אין הביאור כדברי אבוי שמחלוקתם היא האם נחשבים כגוף אחד, כי אפילו אם אינם כגוף אחד, מכל מקום הבהמה נעשית יד לאבר, אלא כפי שיד לטומאה ואין יד להכשר קמפילגי – מחלוקתם היא האם אף על פי שיש יד לטומאה אין יד להכשר, או שכשם שיש יד לטומאה כך יש יד להכשר. מר סבר – רבי שמעון סבר שיש יד לטומאה ואף על פי כן אין יד להכשר, לפיכך שהוכשרה לקבל טומאה לא הוכשר האבר עמה. ומר סבר – רבי מאיר סבר שיש יד לטומאה ויש יד להכשר, ולפיכך הוכשר עמה.

דעה רביעית בביאור מחלוקתם: רב פפא אמר, אף לרבי שמעון יש יד להכשר, אלא שכאן מדובר שרק לאחר שחיטתה חשב להאכיל האבר לגוי, ובהכשר קודם מחשבה קמפילגי – מחלוקתם היא בכל דבר שאינו עומד לאכילה אם באו עליו מים ואחרי שיבשו חשב עליו לאכילה, האם הוכשר. דתני, אמר רבי יהודה, כך היה רבי עקיבא שונה לנו ומלמדנו, שחלב של בהמה שחוקה, אם הוא בכפרים, ששם אפילו הגוים אינם נוהגים לאוכלו מפני שיש להם שם בשר כל צרכם, צריך מחשבה שיחשוב עליו לאכילה, ואם לא חשב עליו אינו מקבל טומאת אוכלין, ואולם אין צריך הכשר, מפני שכבר הוכשר בשחיטה אף שהוכשר היה קודם המחשבה. ואמרתי לפניו, איך יתכן שהשחיטה הכשירתה, הרי למדתנו רבינו, שעולשין – מין ירקות מרים שלקטן – שעקר אותם מן הקרקע והדיחן במים למאכל בהמה, לא הוכשרו בכך לקבל טומאה, ואם לאחר שיבשו נקלף

עליהן להאכילם לאדם צריכות הכשר שני במים, ולא אומרים שההדחה הראשונה מכשירתם. ואם כן, גם חלב שחוטת בכפרים לא תהיה השחיטה מכשירתו שהרי היתה השחיטה קודם שחשב עליו לאכילה. ומפני טענה זו חזר רבי עקיבא להיות שונה דין זה ברכי יהודה, שחלב בהמה שחוטת בכפרים שחשב עליו לאכילה צריך הכשר נוסף. ובסברא זו נחלקו רבי מאיר ורבי שמעון, מר סבר ליה קמפילגי – רבי מאיר סבר כפי שסבר רבי עקיבא בתחילה, שהכשר שנעשה קודם שחשב על הדבר לאכילה מועיל לו אחר כך לקבל טומאה, לפיכך מועילה השחיטה לאבר המודולל לעשותו ראוי לקבל טומאה אף שחשב עליו לאכילה רק אחריה. ומר סבר ליה כחזרה – ורבי שמעון סבר כפי שסבר רבי עקיבא לאחר שחזר בו והודה לדברי רבי יהודה, שהכשר שקודם מחשבה אינו מועיל, ולפיכך אין השחיטה מועילה לאבר זה לעשותו ראוי לקבל טומאה. דעה חמשית בביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון. הגמרא לעיל (לה) לומדת מן הכתוב (במדבר כג כד) 'ידם חללים ישתה', שדווקא דם היוצא בהריגת הבהמה נחשב משקה להכשיר את האוכלין, אבל דם היוצא מן הבהמה בחייה מחמת מכה אינו מכשיר. כעת מעמידה הגמרא את מחלוקת התנאים במשנתנו, בדם היוצא מצואר הבהמה בתחילת שחיטתה, האם מכשיר האבר לקבל טומאה: רב אחא בריה דרבא איקא אמר, אין הביאור כדברי רב פפא, אלא לדברי הכל אין יד להכשר וצריך האבר להיות מוכשר בפני עצמו, וכאן פנתקנה דהם בין סימן לסימן קמפילגי – מחלוקתם היא כגון שכשחתך סימן אחד בעת השחיטה ניתן הדם על האבר, ונתקנה הדם מן האבר קודם שחתך הסימן השני. מר סבר – רבי מאיר סבר שישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף – מתחילת החיתוך ועד סופו שם שחיטה עליו, והאי – הדם שיצא בחיתוך הסימן הראשון דם שחיטה הוא, וכשיניתו על האבר הכשירו. ומר סבר – ורבי שמעון סבר שאינה לשחיטה אלא לסוף – אין השחיטה נקראת שחיטה אלא בסופה, כשסיים לחתוך את שני הסימנים, והאי דם מכה הוא ואינו מכשיר את האבר.

דעה ששית בביאור מחלוקתם: רב אשי אמר, בשחיטה מכשרת ולא דם קמפילגי – מחלוקתם היא האם הכשר הבהמה בשחיטה הוא מצד עצם השחיטה, שמתוך שהיא מתירתה באכילה מכשירתה גם לקבל טומאת אוכלין, או שהכשר הבהמה לקבל טומאה הוא מצד הדם המרטיב צוארה בשחיטה, שדינו כשאר משקים המכשירים לקבל טומאה. רבי מאיר סבר שדם השחיטה מכשיר, ולפיכך הוכשר גם האבר לקבל טומאה. ורבי שמעון סבר שעצם השחיטה הוא המכשיר, ולא הדם, וכיון שאין השחיטה מועילה לאבר להוציאו מכלל אבר מן החי ולהתירו באכילה, גם אינה מכשרתו לקבל טומאת אוכלין.

לעיל (קכח) ביאר רבה בדעת רבי מאיר, שהבהמה בשחיטה נעשית יד לאבר להכשירו לקבל טומאה. כעת מסתפק רבה מה דין הבהמה בחייה לענין זה: כפי רבה, כהנה עדיין בחייה, לדעת רבי מאיר מהו שתעשה יד לאבר המודולל בה, היינו שאם לאחר שנתדלדל הוכשר האבר במים, ואחר כך נגעה טומאה בבהמה בחייה, נטמא האבר אף שהבהמה עצמה אינה נטמאת. וכן אם נגעה טומאה באבר עצמו ונטמא, הנוגע בכל מקום בבהמה בחייה יהיה נטמא מומתו. מסיקה הגמרא: תיקו.

הגמרא מביאה ספק דומה, בענין דבר המחובר לקרקע האם נעשה יד להכניס ולהוציא טומאה לדבר התלוש מן הקרקע: אמר אבוי, הרי אמרו חכמים במשנה (ערוקין פ"ב מ"ט), שזרע של קישות שנמטע בפעין שאינו נקוב, שהוא נחשב כתלוש מן הארץ, והנהיגה ויצאת – ויצאו חלק מענפיה חזין לפעין והם נוטים על הארץ, הרי היא מהורה כולה, כי הענפים שבוחר יונקים מהארץ דרך האויר, ומה שבפנים מחובר אליהם ויונק מהם, ועל ידי זה נחשבת כל הקישות כמחוברת לארץ וכל המחובר לארץ אינו מקבל טומאה. אמר רבי שמעון – אבל רבי שמעון חלק על חכמים ואמר, וכי מה מביה לפיך – איזו סיבה יש לטורח את הקישות שבפנים, כי אני סובר שאין

חולין. פרק תשיעי - העור והרוטב דף קכח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י
תוספות

1 **ואם לאו** — חבירו טהור, ואף על פי שנוגעין זה בזה — אין שלישי עושה רביעי
2 בתרומה, וגבי טבול יום הניחא לה במסכת יומא (טא,). **מוחללת השיטה** — כאן
3 החליף קמאי שטתו, אבל בעלמא סבירא ליה: אוהו בקטן ואין גדול עולה עמו
4 — הרי הוא כמורה. עומדאמר רבי יוחנן הכי, שמע מינה: דסבירא ליה דבאוחו בקטן
5 ואין גדול עולה עמו כמפליג. **ומהדר**

רבי מאיר אומר: אם אוהב בקטן וגדול עולה עמו - הרב
הוא כמזהו, ואם לאו - אינו כמזהו. ואמר רבי יוחנן:
מוחלפת השיטה. - ומאי קושיא? דילמא שני ליה לרבי
מאיר בין מכול יום לשאר טומאות? - תניא, רבי אומר:
אחד מכול יום ואחד שאר טומאות. - ודילמא: לרבי
לא שני ליה, ולרבי מאיר שני ליה? אמר רבי יאשיה,
הכי אמר רבי יוחנן: לדרבי רבי מוחלפת השיטה. רבא
אמר: בגש יד לטומאה ואין יד להכשר קמפלגי. מר
סבר: יש יד לטומאה ואין יד להכשר, ומר סבר: יש יד
לטומאה ולהכשר. רב פפא אמר: בהכשר קודם מחשבה
קמפלגי. דתנן, אמר רבי יהודה: כך היה רבי עקיבא
שונה, חלב שחוטא בכפרים - צריך מחשבה, ואין צריך
הכשר, שכבר הוכשר בשחיטה. אמרתי לפניו: למדתנו
רבינו, עולשין שלקטן והדיחן לבהמה ונמלך עליהן
לאדם - צריכות הכשר שני! והור רבי עקיבא להיות
שונה פרבי יהודה. מר סבר לה כמעיקרא, ומר סבר לה
בחזרה. רב אחא ברבי דרב איקא אמר: בנתקנה הדם
בין סימן לסימן קמפלגי. מר סבר: ישנה לשחיטה
מתחלה ועד סוף, והאי דם שחיטה הוא. ומר סבר:
אינה לשחיטה אלא לסוף, והאי דם מכה הוא. רב אשי
אמר: בשחיטה מכשרת ולא דם קמפלגי. בעי רבה:
בהמה בחייה, מהו שתעשה יד לאבר? תיקו. אמר אביי:
הרי אמרו קישות שנמעה בעצין, והגדילה ויצאת חוץ
לעצין - טהורה. אמר רבי שמעון: וכי מה טיבה לטהר?
אלא הטימא בטומאתו, וטהור בטהרתו. בעי אביי: מהו
שתעשה יד לחברתה? תיקו. אמר רבי ירמיה: הרי
אמרו המשתחרה לחצי דלעת - אסרה. בעי רבי ירמיה:

41 עקיבא מעיקרא מאכל בהמה אינו מקבל טומאה. **בתקנה הדרס כו'** — דכולי עלמא:
42 אף "יד" להכשר, אבל יש "יד" לטומאה. ופולגותיהו: בשניתו הדרס על האבר, וקינחו
43 בין סימן לסימן. **דס מכה** — אינו מכשיר. דם חללים קרוי "משקה", ולא דם מכה.
44 **רב אשי אבר** — דכולי עלמא אית "יד" להכשר, והאי אבר אית ליה "יד", דבהמה
45 נעשית "יד" לאבר. אי נמי: סבירא ליה, אחוה בקטן ואין גדול עולה עמו הרי הוא
46 כמוהו, וכשניתו הדרס על האבר ולא נתקנה קא מפלגי. רבי מאיר סבר: דם מכשיר,
47 והרי הוכשר. ורבי שמעון — לטעמיה, דאמר בפרק שני (חולין לזא): שחיטה
48 מכשרת, ולא דם. והאי אבר, כיון דלא מנהיג ליה שחיטה להחיתור באכילה, אף על
49 גב דמנהיג ליה לטהוריה מידו בלה — לא מכשרה ליה לטומאה. דשטמא דשחיטה
50 מכשרת: זימין, שמוס דכין דהאבר אית אוכלא לענין חיתור אכילה, משוי איה נמי
51 אוכלא לענין טומאה. ודבא ליבא למימר הכי. **בעי רבה כו'** — רבה אוקים

ל עולה עמו — הכי גרסין בספרים, ובפירוש
(א) אינו כן, דגרסין: "רבי מאיר אומר: אם אחוז
רבי יהודה אומר: אם אחוז בקטן, וגדול עולה
ה: מאי פריך הבא דרבי מאיר ארדבי מאיר: ולא
ממסכתבר לפרש: דרבי יוחנן דאמר באחוז בקטן
זאין גדול עולה עמו אליבא דרבי מאיר, לאו
דוקא, אלא גם הקטן אין עולה עם הגדול —
דלא משמע הכי.

בהמה בחייה מהו שתעשה יד לאבר — תימה:
מאי מבעיא ליה? אי משום דבהמה
בחייה לא בת קבולי טומאה היא — כל ידות
מבעולום נמי אל מקבלי טומאה, אלא שמכניסות
ומציאות טומאתן ויש לומר: דלא דמי לשאר
ידות, דמאי דלא מקבלי טומאה, משום שאין
אוכל. אבל בעלי חיים, כי נמי הוי אוכל, בגון כן
פקועה, איכא למאן דאמר פרק "בהמה המוקשה"
(תולין עהא), דלא מקבל טומאה. **קישוץ**
שנסעט בעציץ הגדולה יוצאה חוץ לעצמות
הטורה — ואף על גב דאמר פבר "הגביעין וג'
(גיטין כבא, עין שם) אילן בארץ, תופר נטע
בחוצה לארץ, בתר עיקרו אזלינן — התם, מרובה
ניקטו במוקם העיקר. אבל עיקרו בעציץ, אין
ניקטו השרשים המרובה, והאז תפוצות יונקמן, אן
העציץ. **אלא** השטמא בטומאתו והטורה
בטורתה — ואף על גב דרבעצין נקוב אמרינן
ב"המציע" (שבת צהב) דלרבי שמעון הוי
במחומר לענן הכשר ורעים, ומסתמא הוא הדין
לענן טומאה — התם, על ידי הנקב הוי במחומר.
אבל הכא, על ידי מה שיוצא לחוץ אי יתא מה
שפנים מרורי.

הרי אמרו המשתתחה לחצי דלעת אסרה בעי
רבי זירא מהו שתעשה יד לחברתה —
לפירוש שני שבקנטרס, דמבעיא לה אי היא
הוציאה שלא השתתחה לה יד להוציא טומאה או
למא, כלום נגשה יד אוכל לאוכל אחר או לא —
תלמי, דבדלעת שמעתי מוכח דאכל נגשה יד
לאוכל, לקמן: כוליא שני נבלח בחבלה נגשה
החללה יד לכוליא, ולעיל נמי לא פליגי אלא
בבבבבמה אם נעשית יד לאבר, משום שהבבבמה
דבר גדול ואניה ראייה להיות יד, אבל אם היו
עלמאן ועוד: אמאי נקט "דלעת"? ליבעי בשתי
זות מהו שפירש? ואין לומר נמי: דבדלעת ממוכרת,
שקט מביאיל לה אי יהי יד אוכל להוציא טומאה,
אם נשטעה בעצץ — דאבתי אמאי נקט "דלעת"?
שון ראשון שפירש בקנטרס, דבעי: אם נגע שרץ
הח, והואל ואין ראי לקבל טומאה לרבי שמעון
— אינו אוכל, ולא דמי לשאר ידות: דהתם —
אבייל, ועץ עלמאן הן, אבל הכא — אוכל גמור
להאכילו לאחרים, כדפרישית גבי "בבמה
הח" מדור ח'.

רבי

52 פלוגתיהו לעיל בבדמה נעשית "יד" לאבר. בעי רבה: לרבי מאיר, דאמר בהמה נעשית "יד" לאבר בשחיטה לענן הכשר בדיקה, מהו שתעשה "יד" להכניס ולהוציא טומאה.
53 היכא דהוכשר במים לאחר דלדלו, דאמרין במתניתין דמקבלין טומאה במקומן, ואם נגע טומאה בבמה — מהו שתעשה "יד", להביא טומאה לאבר? מי אמרין: כין
54 דבעלי חיים לא מקבלי טומאה, "יד" נמי לא הו. או דילמא, נדא דאידי גופה טהורה, "יד" לאבר מיהא הויא. כי היכי דאמרין גבי עצם דבשר ואוכל עליו, שהוא "יד" לבשר
55 להכניס ולהוציא טומאה, אף על פי שאין עצם בלא בשר מקבל טומאה. קישות **שנמקה בעצין** — שאינו נקוב — בתלושה דמאי, ומקבלת טומאה כשאר אוכלין, או אם
56 היתה טמאה — הרי היא בטומאתה. ואם הגדילה ויצאה נופה לחוץ ונטה על הארץ, וינע מריח הארץ דרך אייר — במחבור דמאי, וטהרה כל הקישות שבעצין, לפי שחורים
57 ויונקין מן הגוף הנוטה חוץ לעצין. **הטמא בטומאתו** — מה שבתוך העצין מקבל טומאה, לפי שהוא בתלוש. והטמא — הגוף שיצא לחוץ וינתק מריח הארץ דרך אייר —
58 במחבור, וטהורה. **לרבי שמעון** — מהו שיעשה נוף הטהור "יד" לקישות, להביא לה טומאה? **המשתחוה לחצי דלעת אסרה** — בהנאה, משום עבודה זרה. ולרבי שמעון
59 איסורי הנאה אין מטמאין אוכלין, דנפקא ליה לקמן (חולין קטזא) מיכל האוכל אשר יאכל, דבעינן שאתה יכול להאכילו לאחרים, וקא חרלעת איסורי הנאה היא, ו
60 ותו לא מטמא וטמאת אוכלין. ונהי וטומאה ויצאה לה מגופה, דא — עבודה זרה מטמאין בשר, שנאמר (דברים יז) "קשץ תשחצנו", ולרבי עקיבא טומאה כהנה, שנאמר
61 (שעיריה ל) "חורם כמו דוד". מיהו הדיא טומא, דרבנן היא, דבטמאין בפרק "רבי עקיבא" (שבת מגא.) וקרא — אטמנתא בעלמא הווא.

רבי יהודה מטהר - הא דאמר לעיל (קכב.) תאנים שצמקו באיבידן מטמא טומאת אוכלין, אחיא דלא כרבי יהודה. אי נמי: צמקו לא הי אפילו כמערה. **כוליא** וניב שפתים איבא בינייהו - פירושו: כוליא שלמה, וניב שפתים שלם. אבל חצי כוליא וחצי ניב שפתים - אף על פי שאין ערשה חליפין, אינו מטמא. דגרמין מבהמה מטה שהיא דבר חשוב, אף אבר שהוא חשוב. ואף על גב דרבי יוסי הגלילי לא יליף מ"בהמה", לענין דבעי חשיבות קצת יליף. אבל אין לומר שאפילו חצי כוליא וחצי ניב שפתים, הואיל ואין ערשין חליפין, מטמו - דהא עצם אין ערשה חליפין, ואם נשבר תפל מבהמה בחיה, מסתמא לא מטמא. דלא עדיף עצם מן החי מעצם דנבלה, דאמר "בנבלה" ולא בעצמות. ועצם כשערה מן המת מטמא, אבל פחות - לא, אף על גב דאין ערשה חליפין. ואם תאמר: הדבא אמר דבשר ערשה חליפין חצי מכוליא וניב שפתים, ובפרק "דם הנדה" (נהא, אהר: מה עצם שאין גזע מחליף, ופרקי: דהרי בשר? כו', ומשני: דמקומו נעשה צלקת ויש לומר: הדבא מענינה דקרא, ודחם מענינה. הוה - דומיא דעצם, שמרפא קצת אבל אין מותרא בבחילה, ובשר נמי נעשה צלקת. והבא - דומיא דמיתה, שאינה ערשה חליפין כלל. ולכך נקט הבא לשון "חליפין", ודחם נקט "גזע מחליף". **בין** רבי לרבי עקיבא איבא בינייהו בשר - אית ספרים דגרסי "רכובה", וכן נראה. דמשום הכי לא בעי רבי עקיבא בשר - דאיכא אבר בבהמה, דהיינו רכובה, שאין עליו בשר. ורבי לא אויל אלא בתר רוב אברים, ולא מטמא אפילו ברכובה גופה. אבל אי לא רכובה, לא היה ידענן טעמא דרבי עקיבא מאי טעמא לא דריש נמי מ"בהמה" דנבעי בשר. דטעמא דרבי יוסי הגלילי ניחא - דלא דריש מיד מ"בהמה". ורבינו יצחק בן אשר פירש: דרכובה כולי עלמא לא פליגי. כיון שנבראת כך בלא בשר, לא גרעה משאר איברים. ולא פליגי אלא דוקא באבר שהיה עליו בשר והוסי.

וטומאת

מהו שתעשה יד לחברתה? תיקו. **אמר רב פפא, הרי אמרו: יחור של תאנה שנפסח ומעורה בקליפתה - רבי יהודה מטהר, וחכמים אומרים: אם יכול לחיות - מטהר, ואם לאו - מטמא. בעי רב פפא: מהו שיעשה יד לחבירו?** תיקו. **אמר רבי זירא, הרי אמרו: אכן שבזוית, בשהוא חולץ - חולץ את כולה, וכשהוא נותץ - נותץ את שלו ומניח את של חבירו. בעי רבי זירא: מהו שתעשה יד לחברתה? תיקו. "מתה הבהמה". מאי איכא בין אבר מן החי לאבר של הנבלה? איכא בינייהו: בשר הפורש ממנו מאבר בהמה, דאילו בשר הפורש מאבר מן החי - לא מטמא, מאבר מן הנבלה - מטמא. אבר מן החי דמטמא, מאי קרא? **אמר רב יהודה, אמר רב: "וכי ימות מן הבהמה".** - והאי מיפגי ליה לבאידיך דרב יהודה, אמר רב, דאמר רב יהודה, אמר רב, ואמרי לה במתניתא תנא: **"וכי ימות מן הבהמה - מקצת בהמה מטמאה, ומקצת בהמה אינה מטמאה. ואיזו זו - זו מרפה ששחקה! - אם כן, לכתוב רחמנא "מבהמה", מאי "מן הבהמה" - שמע מינה תרתי. אי הכי, אפילו בשר נמי! - לא סלקא דעתך, דתניא: יכול יהא בשר הפורש מן החי מטמא? תלמוד לומר: **"וכי ימות מן הבהמה", מה מיתה - שאינה עושה חליפין, אף כל שאינו עושה חליפין, דברי רבי יוסי. רבי עקיבא אומר: "בהמה", מה בהמה - גידים ועצמות, אף כל - בשר גידים ועצמות. רבי אומר: "בהמה", מה בהמה - בשר גידים ועצמות, אף כל - בשר גידים ועצמות. - מאי איכא בין רבי לרבי בינייהו: ארובה. - בין רבי עקיבא לרבי יוסי הגלילי מאי איכא בינייהו? **אמר רב פפא: כוליא וניב שפתים איבא בינייהו. תניא נמי גבי שרצים בהאי גוונא: יכול בשר הפורש מן השרצים יהא מטמא? תלמוד לומר: "במתם", מה מיתה - שאינה עושה חליפין, אף כל - שאינה עושה חליפין, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר: "שרץ", מה שרץ - גידים ועצמות, אף כל - גידים ועצמות. רבי אומר: "שרץ", מה שרץ - בשר גידים ועצמות, אף כל - בשר גידים ועצמות. בין רבי לרבי עקיבא - איכא בינייהו ארובה. בין רבי עקיבא לרבי יוסי הגלילי מאי איכא בינייהו? **אמר רב פפא: כוליא וניב שפתים איבא בינייהו. וצריכא, דאי אשמעינן "בהמה" - היינו טעמא דלא מטמא מחיים, משום דלא מטמא בכעדשה. אבל שרץ דמטמא בכעדשה, אימא לטמא מחיים! ואי אשמעינן "שרץ" - משום דלא מטמא במשא לא מטמא מחיים, אבל בהמה דמטמא במשא, אימא לטמא מחיים, צריכא. תנו רבנן: החותך בשר מאבר מן החי, חתכו ואחר כך חישב עליו - טהור. חישב עליו ואחר כך חתכו - מטמא. רבי אסי לא על לבי מדרשא, אשכחיה לרבי זירא. אמר ליה: מאי אמור קבי מדרשא? אמר ליה: מאי קשיא לך? אמר ליה: דקתני "חישב ואחר כך חתכו" - מטמא.**********

טומאת

לח - הכי קשיא לי דקתני בהדיא ברייתא "חישב" כו', ואמאי היא טמאה? כו'.

חולין דף קכח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קכג

הבהמות מטמאות במיתתן, ומקצת בהמה אינה מטמאה – וחלק מן
הבהמות אינן מטמאות במיתתן, ואיזו זו שאינה מטמאה, זו פרשה
ששחיתה, שאף על פי ששחיתה אינה מתירתה באכילה, מועילה
היא לטהרה מידי נבילה. ונמצא שאין פסוק זה מיותר לדרוש ממנו
את דין טומאת אבר מן החי.
מתרצת הגמרא: אם כן – אם היה הכתוב בא ללמדנו רק את דין
טריפה ששחטה, לכתוב רחמנא וכי ימות מבהמה, מאי לן
בהמה, על כרחך שמע מינה תרתי – שני דינים נלמדים מפסוק זה,
גם טריפה ששחטה אינה מטמאה, וגם שאבר מן החי מטמא.
הגמרא מקשה על רב שאמר שדין אבר מן החי נרמז בפסוק מן
הבהמה: אי הכי – אם כוונת הכתוב שאפילו מקצת מן הבהמה
שמתה מטמאה, מדוע לא נלמד ממנו אפילו בשר נמי – שגם
חתיכת בשר הפורשת מן הבהמה בחייה תהיה מטמאה. מתרצת
הגמרא: לא סלקא דעתך – אל תעלה בדעתך לומר כך, כיון דתנינא,
יכול יהא בשר הפורש מן החי טמא, תלמוד לומר באבר מן החי
(וש) וכי ימות מן הבהמה וגו', הזכיר הכתוב באבר מן החי לשון
מיתה, ללמדך, מה מיתה על כרחך שאינה עושה חליפין – שאין
הבהמה המתה חוזרת לקדמותה, אף כל הנלמד מפסוק זה, כלומר
אף טומאת אבר מן החי, הוא דווקא באופן שאינו עושה חליפין,
כלומר שנתלש האבר עם העצם שבו ואינו חוזר להתרפאות
בבתחילה. אבל בשר הפורש מן החי, אינו מטמא, כיון שבשר אחר
עולה תחתיו, דברי רבי יוסי [הגלילי]. ורבי עקיבא חולק עליו
ואומר, שטהרת הבשר נלמדת ממה שנאמר באותו פסוק מן
הבהמה, מה בהמה יש בה גידים ועצמות, אף כל הנלמד מפסוק
זה [אבר מן החי] הוא דווקא כשיש בו גידים ועצמות, אבל בשר
הפורש מן החי ללא גידים ועצמות אין בו טומאת אבר מן החי. ורבי
חולק עליהם ואומר, שהלימוד מלשון הכתוב מן הבהמה הוא
באופן אחר, מה בהמה יש בה בשר וגידים ועצמות, אף כל הנלמד
מפסוק זה הוא דווקא כשיש בו בשר וגידים ועצמות, אבל בשר בפני
עצמו אינו מטמא.
מבררת הגמרא: מאי איכא – איזה הבדל יש בין רבי לרבי עקיבא.
משיבה הגמרא: איכא בינייהו ארכובא – ההבדל ביניהם הוא לגבי
הארכובה התחתונה של רגל הבהמה, שהיא אבר שלם ויש בה גידים
ועצמות בלבד. לדעת רבי עקיבא, כיון שיש בה גידים ועצמות הרי זו
מטמאת באבר מן החי. ולדעת רבי, כיון שאין בה בשר אינה מטמאת.
עוד מבררת הגמרא: בין רבי עקיבא לרבי יוסי הגלילי, מאי איכא
בינייהו. משיבה הגמרא: אמר רב פפא, כוליא וניב שפתים איכא
בינייהו – ההבדל ביניהם הוא לגבי הכליות והשפה העליונה של
הבהמה, שלדעת רבי יוסי הגלילי, אם נתלשו בחייה, מטמאות מדין
אבר מן החי, כיון שאינן חוזרות לקדמותן, אבל לדעת רבי עקיבא,
כיון שאין בהן גידים ועצמות אינן מטמאות.

הגמרא מביאה מחלוקת דומה, לגבי בשר הפורש מן השרץ בחייה:
תניא נמי גבי טומאת שרצים, שנחלקו בה פהא גוויא – כעין זה.
שכן שנינו בברייתא, יכול בשר הפורש מן השרצים בחייה יהא
טמא, תלמוד לומר בטומאת שרצים (שם יא לב) וכל אשר יפל עליו
מדם פחותם וטמא וגו', שמכתוב זה נתרבתה טומאת אבר מן החי
בשרצים, והזכיר בה הכתוב לשון מיתה, ללמדך, מה מיתה על
כרחך שאינה עושה חליפין – שאין השרץ המת חוזר לקדמותו, אף
כל הנלמד מפסוק זה, כלומר אף טומאת אבר שנתלש מן השרץ
בחייו, הוא דווקא באופן שאינה עושה חליפין, אבל בשר הפורש
ממנו בחייו, אינו מטמא, כיון שבשר אחר עולה תחתיו, דברי רבי
יוסי הגלילי. ורבי עקיבא חולק ואומר, שטהרת האבר נלמדת ממה
שהקדים בפסוק שלפניו (שם יא לא) אלה הטמאים לכם בכל השרץ,
שמכאן דורשים, מה שרץ יש בו גידים ועצמות, אף כל הנלמד
מאותה פרשה [אבר מן החי שבשרצים] הוא דווקא כשיש בו גידים
ועצמות, אבל בשר הפורש מן השרץ בחייו ללא גידים ועצמות, אין
בו טומאה. ורבי חולק עליהם ואומר, שהלימוד מלשון הכתוב בכל
השרץ, הוא באופן אחר, מה שרץ יש בו בשר וגידים ועצמות, אף

מהו שתעשה יד להבהמה – האם המחצית שהשתחוה לה נעשית
יד למחצית השניה, לענין שאם תיגע טומאה במחצית שהשתחוה
לה, אף שהיא עצמה אינה נטמאת, מכל מקום תהיה השניה נטמאת
על ידה. מסיקה הגמרא: תיקו.

הגמרא מביאה ספק נוסף, בענין דבר המחובר לקרקע, האם נעשה יד
להכניס ולהוציא טומאה לדבר שדינו כתלוש מן הקרקע: אמר רב
פפא, הרי אמרו במשנה (עקצין פ"ג מ"ח) יהור [ענף] של תאנה
שנפשה – שנתלש ברובו ממקום חיבורו, ומעורה – ומחובר עדיין
במקצת בקליפתה של עץ התאנה, ויש בענף זה פירות, רבי יהודה
מטהר את הפירות מטומאת אוכלין, כיון שנחשב הענף כמחובר
לארץ, ואפילו אם אינו יכול לחיות מחיבור זה. ורחמנא חולקים
ואומרים, שאם מועיל החיבור לענף זה ועדיין יכול להיות, הרי הוא
טהור, ואם לאו, הרי הוא נחשב כתלוש, וטמא – ראויים פירותיו
לקבל טומאת אוכלין. ומעתה בעי רב פפא לדעת חכמים, כאשר
הענף יכול לחיות עדיין, וממנו יוצא ענף שני, והענף השני נתלש
ברובו מן הראשון באופן שאינו יכול לחיות, מהו שתעשה הענף
הראשון יד להבירו, היינו שאם תיגע טומאה בענף הראשון, אף
שהוא עצמו טהור, יהיו הפירות שבענף השני נטמאים על ידו. מסיקה
הגמרא: תיקו.

הגמרא מביאה ספק נוסף, האם יש דין יד בטומאת אבר המנוגעת.
כאשר נראה נגע בקירות הבית, צריך הכהן להסגיר את הבית שבעה
ימים, ולאחרים אם רואה שנתפשט הנגע צריך לחלוץ את האבנים
שבהן הנגע ולקלוע את טיח הבית ולהשליכם מחוץ לעיר, ולתת
אבנים אחרות במקומן ולטוח את הבית ולהסגירו שבעה ימים
נוספים. ואם חזר הנגע, נותץ את הבית. הגמרא דנה לגבי אבר
המנוגעת, שמטמאה באהל, מה הדין באופן שרק חציה טמא [כפי
שיתבאר בסמוך], האם נעשה החצי השני יד לחצי הראשון ומטמא
גם כן: אמר רבי יוחנן, הרי אמרו במשנה (נגעים פ"ג מ"ב) לגבי צרעת
הבית, שהאבן שפזויה – אבר שהיא בקצה הקיר הפנימי המפריד בין
ביתו לבית חבירו, והאבן תופסת את כל עובי הקיר ונראית גם בביתו
וגם בבית חבירו, אם נולד בה נגע בצד הפונה אל ביתו, כשהוא חולץ
את האבן מן הקיר בסוף השבוע של הטהרה, חולץ ומשליך את
כולה, כולל החצי שלצד בית חבירו. ואולם כשהוא נותץ את הבית
כשחזר הנגע, אם יש שם אבן כזו הנראית בשני הבתים, מוציאה מן
הקיר ונותץ את החצי שלו, ומניח חזרה את החצי של חבירו.
ומעתה בעי רבי יוחנן, באופן כזה שיש דין אבר המנוגעת על חצי
האבן בלבד, מהו שתעשה יד להבהמה – האם המחצית שאינה
מנוגעת נעשית יד למחצית המנוגעת, ויהיה גם בית חבירו כאהל
שיש בו אבר מנוגעת וכל הנכנס אליו נטמא. מסיקה הגמרא: תיקו.

שנינו במשנה: אם מתה בהמה שיש בה אבר המדולדל, לדעת רבי
מאיר האבר מטמא משום אבר מן החי, ולא משום אבר של נבילה.
מבררת הגמרא: מאי איכא – איזה הבדל יש בין אבר מן החי,
לאבר של הנבילה. משיבה הגמרא: איכא בינייהו בשר הפורש
ממנו (מאבר בהמה) – יש הבדל ביניהם אם נתלש האבר מהבהמה
ואחר כך פרשה ממנו חתיכת בשר, דאילו בשר הפורש מאבר מן
החי, לא מטמא משום אבר מן החי, כיון שאינו אבר שלם. אבל
הפורש מאבר מן הנבילה, הרי הוא ככל בשר נבילה, ומטמא.

מבררת הגמרא: הדין של אבר מן החי דמטמא, מאי קרא – מאיזה
פסוק נלמד. משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, כתוב
בטומאת נבילה (ויקרא יא לב) ויבי ימות מן הבהמה וגו' הנגע גנבלתה
טמא עד הערב, ודורשים מהתיבות מן הבהמה, שאפילו מקצת
הבהמה שמתה, היינו שנתלש ממנה אבר [שזו כעין מיתה במקצת,
שהרי האבר שנתלש יהיה חסר בה לעולם], כל הנוגע בו יטמא.

מקשה הגמרא: והאי מיבעי ליה – והרי פסוק זה נצרך ללמוד ממנו
לבאיך [לדרשה אחרת] דרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה
אמר רב, ואמרי לה במתניתא תנא – ויש אומרים שכן שנו
בברייתא, נאמר בטומאת נבילה ויבי ימות מן הבהמה וגו', ולשון
הכתוב מן הבהמה באה למעט, שמקצת בהמה מטמאה – חלק מן

וקשה, איך נטמא הבשר, הרי טומאת בית הסתרים היא – נגיעת
הטומאה היא במקום נסתר מהעין, שהרי היא במקום דיבוק הבשר
לאבר מבפנים, והכלל הוא שטומאת בית הסתרים לא מטמא.
מתרצת הגמרא: אמר ליה רבי זירא, אף לדידי קשיא לי,
ושאילתי – ורשאלתי – לרבי אבא בר ממל, ואמר לי, הא מני –
ברייתא זו בשית מי היא. הלא בשית רבי מאיר היא, ואמר
שטומאת בית הסתרים מטמא. שהרי אמר רבי מאיר (לעיל עב),
שעובר של בהמה שהוציא ידו לחוץ, ונשחטה אמו, כיון שאין
שחיתתה מתירה באכילה את יד העובר שבחוץ, דין ידו כאבר מן החי
ומטמאת את שאר בשרו. והרי המקום בו שאר הבשר דיבוק אל היד
הוא נסתר מן העין, ועל כרחך לדעת רבי מאיר מגע בית הסתרים
מטמא, והברייתא כשיתו.

רבי אסי דוחה תירוץ זה: אמר ליה רבי אסי, ולא זימנין גימין
אמרה קמא – וכי לא אמר לפני רבי אבא את תירוצו זה פעמים
רבות, וכבר דחיתי ואמרי ליה, שני ליה לרבי מאיר בין טומאה
דכעיא הכשר ובין טומאה דלא כעיא הכשר – רבי מאיר מחלק בין
דבר שכבר הוכשר לקבל טומאה, עליו אמר שטמא בבית הסתרים,
לבין דבר שלא הוכשר, שאינו מטמא בבית הסתרים. ולכן לגבי עובר
שנשחטה אמו, כיון שהשחיטה מכשירה אותה ואת העובר שבמעיה
לקבל טומאה, אמר רבי מאיר שנטמא העובר בבית הסתרים, אבל
לגבי החותך בשר מאבר מן החי, מן הסתם מדובר בברייתא כשהבשר
עדיין לא הוכשר במים, ומבלי הכשר הרי לא יוכל להיטמא. לפיכך
עדיין קשה, איך נטמא הבשר מן האבר.

רבא מתרץ את קושיית רבי אסי: אמר רבא, ומאי קושיא היא זו,
דלמא מדברת הברייתא בשהוכשר הבשר קודם שנחתך מהאבר,
ושוב נוכל להעמידה בשית רבי מאיר המטמא במגע בית הסתרים.
רבה בר רב חנן מתרץ באופן אחר: אמר ליה רבה בר רב חנן לרבא,
למה לי להעמיד הברייתא דווקא כשהיה הכשר של הבשר במים,
הרי הבשר הזה היה מטמא טומאה חמורה אגב אביו – כשהיה
חלק מאבר מן החי הלא לו דין אב הטומאה לטמא אדם וכלים במגע
ובמשא כנבילה, והכלל הוא שכל שסופו לטמא טומאה חמורה אינו
צריך הכשר מים, כמו שאמר רבי יוסי (קכא). לגבי נבילת עוף
טהור, שאף על פי שמצד עצמה אינה מטמאת במגע, אבל אם חשב
עליה לאכילה נעשית ראיה לקבל טומאת אוכלין ולטמא במגע אף
אם לא הוכשרה במים, כיון שסופה לטמא טומאה חמורה והיינו שדין
כל נבילת עוף טהור לטמא את האדם ואת הבגדים שעליו כשהיא
בבית הבליעה. וכל שכן הבשר הזה, שכבר היה מטמא טומאה
חמורה בהיותו חלק מאבר מן החי, שאינו צריך הכשר כדי לקבל
טומאת אוכלין, ויכול להיטמא במגע בית הסתרים לדעת רבי מאיר.
דוחה הגמרא: אמר ליה רבא, אי אפשר ללמוד את דין הבשר
מנבילת העוף. כי נבילת העוף, טומאתה החמורה בבית הבליעה,
והטומאה הקלה שהיא מטמאת כשחשב עליה לאכילה, יש להן
שייכות זו לזו מפני ששתייהן משם 'אוכל', לפיכך מתוך שאינה צריכה
הכשר לטמא טומאה חמורה, אף לטומאה הקלה אינה צריכה
הכשר. אבל בשר הפורש מאבר מן החי, שכשישמש לטמא טומאה
חמורה, מעשה עין שימש – הרי זה מחמת השתתפותו עם הגידים
והעצמות להיות יחד אבר מן החי, והוא בזה כמורה שאין טומאתם
מצד שם אוכל שדרי הם כעץ ואינם ראויים לאכילה. וטומאת
אוכלין שתהיה בו כשיחשוב עליו לאכילה היא מצד שיתחדש בו שם
אוכל, ואין לה שייכות לטומאה הראשונה, לפיכך טעון הכשר מים
להיות ראוי לקבל טומאת אוכלין.

הגמרא מביאה חמשה דינים נוספים, שנאמרה בהם סברה זו של
'כשישמש מעשה עין שימש'. הדין הראשון הוא לגבי דברי התנא רבי
רבי ישמעאל (לעיל קכא), הדרוש מהכתוב בטומאת שרצים (ויקרא יא לח)
'וכי יתן מים על זרע' וגו' שהכשר מים צריך רק בדבר שהוא דומה
לזרעים שאינם נעשים אב הטומאה והיינו לרבות כל מיני אוכלין.
אבל דבר הנעשה אב הטומאה ראוי לטמא טומאת אוכלין אף מבלי
הכשר מים. אביי מוכיח דין נוסף מדברי התנא דבי רבי ישמעאל:

אמר אביי, הרי אמרו בברייתא (פסחים מזה) שזופת (גוש של) שאור,
שיחדה לשיבה, בטלה – בטל ממנה שם אוכל ומותר להשהותה
בפסח. אמנם אומר אני שטומאתה שתהיה בה כשישב עליה זב
שטמאת אדם וכלים, היא לאו דאורייתא, דאי סלקא דעתך
דאורייתא, מצינו לאוכלין שטמאתין טומאה חמורה, שלא כדברי
התנא דבי רבי ישמעאל שאמר שלא מצינו בהם טומאה חמורה.
דוחה הגמרא: כשישמש השאור לטמא טומאה חמורה, מעשה עין
שימש – הרי זה מחמת שימוש לשיבה, והוא בזה ככל חתיכת עץ
המיוחדת לשיבה שטמאת טומאה חמורה, ולא מצד שם אוכל
שבו. לפיכך יתכן שיהיה השאור מטמא אדם מדאורייתא, ואין זו
ראיה שאוכלין שטמאים טומאה חמורה מצד שם אוכל שבהם.

הדין השני: אמר אביי הרי אמרו בברייתא (לעיל יג) שתקרוכת
עבודת בוככים של אוכלין – מיני מאכל שהובאו כתקרובת
לעבודה זרה, מטמאת אדם וכלים באהל. אך אומר אני שטומאתה
של התקרובת לאו דאורייתא, דאי סלקא דעתך דאורייתא, מצינו
לאוכלין שטמאתין טומאה חמורה, שלא כתנא דבי רבי ישמעאל.
דוחה הגמרא: כשישמש המאכל לטמא טומאה חמורה, מעשה עין
שימש – הרי זה מחמת הקרבתו לעבודה זרה ולא מפני שם אוכל
שבו, שכיון שהוא אסור באכילה ובהנאה בטל ממנו שם אוכל, והוא
בזה ככל עץ שעשאוהו עבודה זרה שטמא אדם וכלים באהל.
לפיכך יתכן שתהיה טומאת התקרובת מדאורייתא, ואין זו ראיה
שאוכלין שטמאים טומאה חמורה מצד שם אוכל שבהם.

הדין השלישי, הוא לגבי המשנה בפסחים (מזה), שבצק הנמצא בסדקי
עריבה – קערה, אם רוצה בקיומו שיסתם סדיקה, בטל לעריבה
ונעשה חלק ממנה לענין שאם תיגע בו טומאה תיטמא העריבה
מאותה נגיעה. אביי מבקש להוכיח שדין זה אינו מדאורייתא: אמר
אביי, הרי אמרו לגבי בצק שבסדקי עריבה, שחפורי אוכלין –
אוכלין שחיברום לכלים וביטלום שם, ככלים דמו – נחשבים ככלים,
ואם יגעו במת, האוכלין והכלים נעשים אב הטומאה לטמא את
האדם הנוגע בהם. אך אומר אני שטומאתן לאו דאורייתא, דאי
סלקא דעתך דאורייתא, מצינו לאוכל שטמאת טומאה חמורה.
דוחה הגמרא: כשישמש הבצק לטמא טומאה חמורה, מעשה עין
שימש – הרי זה מחמת שהוא מתבטל לכלי ונעשה חלק ממנו, והוא
בזה ככל חתיכת עץ שעשאוהו כלי קיבול, שאם נגעה במת מטמאת
את האדם.

הדין הרביעי הוא לגבי חלב של נבילת בהמה טהורה, שאינו מטמא
מצד עצמו אלא אם חשב להאכילו לגוי, שאז מקבל טומאה כשאר
אוכלין. אמנם החלב שעל הכוליא של הנבילה, בזמן שמחובר
לכוליא, הנוגע בו נטמא כאילו נגע בכוליא עצמה, כי החלב נחשב
'שומר' של הכוליא. רב פפא מבקש להוכיח שדין זה אינו
מדאורייתא: אמר ליה רב פפא לרבא, הא דתנא, שהחלב המכסה
את הכוליא של הנבילה, אם הוא כפפאיים ששם אין דרכם לאוכלו
כלל אפילו הגויים, צריך מחשבה שיחשוב להאכילו לגוי, וצריך
הכשר מים להיות ראוי לקבל טומאת אוכלין. אך אומר אני
שטומאתו אגב כוליא כשהוא מחובר אליה מדין 'שומר', היא לאו
דאורייתא, דאי סלקא דעתך דאורייתא, מצינו לאוכל שאף על פי
שטמאת טומאה חמורה צריך הכשר לטמא טומאת אוכלין ושהרי
אמרה הברייתא שצריך הכשר, שלא כתנא דבי רבי ישמעאל שאמר
שכל המטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר.

דוחה רבא: כשישמש החלב לטמא טומאה חמורה, מעשה עין
שימש – הרי זה מחמת היותו שומר של הכוליא, והוא בזה ככל דבר
הנעשה שומר לנבילה, שאפילו הוא כעץ, מטמא כנבילה עצמה.
ואין זה מצד שם אוכל שבו, לפיכך אין אותה טומאה פוטרתו
מהכשר.

הדין החמישי: אמר רב מתנה, הרי אמרו שביט שפכים בוצעים,
כגון המסכך בשיבולים עם הזרעים שבתוכו, מהרה הזרעים מטמאת
אוכלין, כיון שהם בטלים אל הסיכוך. אך אומר אני שאם תהיה
צרעת בקירות הבית ההוא, טומאתו לטמא את האדם מצד שהוא

חולין. פרק תשיעי – העור והרוטב דף קבט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קכה רש"י

1 **טומאת בית הסתרים היא** – היא קבל טומאה במחורב? והלא מגעו בסתר,
2 וקיימא לן בנדה (מא.ב) מקרא דטומאת בית הסתרים לא מטמיא. **רבי מאיר** היא –
3 ב"בהמה המקשה" (חולין עב.א): הוציא עובר את ידו, ושחט את אמו, ואחר כך חתכו,
4 בשר העובר מגע נבלה שקבל טומאה מאבר הוציא שהיה מחובר לו, והוא מטמא
5 כאבר מן החי. **אמר** ליה – רבי אסי לרבי

6 יורא: בזה דרבי אבא בר ממל לא איכפת לל, דהא זימנין סגינן אמרה להאי טעמא קמאי,
7 ואמרי ליה אנא. שני ליה לרבי מאיר בין
8 **טומאה דבעיא הכשר בו** – ההיא ד"בהמה
9 המקשה" – הכושר העובר בשחיטת אמו, ויעדין האבר הטמא מחובר בו וטמא. אבל
10 משנתניו תנן "הבשר צריך הכשר", וכיון
11 דצריך הכשר – לא הכושר קודם חתיכה,
12 והיך מקבל טומאה מאביו? **בשהוכשר** –
13 קודם חתיכה קתני הך ברייתא דטמאה. הרי
14 **מטמא טומאה חמורה אב אביו** – בערו
15 מחובר באבר היה אב הטומאה לטמא אדם
16 וכלים, ותנא דבי רבי ישמעאל לעיל בפירקין
17 (קב.א.א): מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה
18 חמורה – צריך הכשר, אף כל שאין סופו
19 לטמא טומאה חמורה – צריך הכשר. אבל
20 מי שסופו לטמא טומאה חמורה, כגון נבלת
21 עוף טהור – לא. וכל שכן, זה שכבר טימא.
22 **כששימש** – אותו שמוש טומאה חמורה –
23 לא בתורת אוכל שמש, שאין האבר מטמא
24 כלום על ידי אותו בשר. אלא בתורת עץ
25 שימש – שנחשב ונמנה עם הגדין והעצמות
26 ליעשות אבר, והן כעץ. והשתא אתעביד ליה
27 אוכל, ופנים חידושים באו לכאן, ולא דמי
28 לנבלת עוף טהור שהיא מטמאה אדם על ידי
29 אכילה. **היא אמרו** – בפסחים ב"אלו עוברין"
30 (מה.ב). **כופת שאור** – מוטי"ל בלע"ז.
31 שיחידה לשיבה בטלה – מתורת חמץ, ואינו
32 עובר עליו בפסח משום "שאר לא ימצא
33 בבתים" – אלמא, לא אוכל הוא, ונעשית
34 כלי, ומטמאה מושב חוב. שהרי אין אומרין
35 לך "עמוד ונעשה מלאכתנו", שהרי יחידה
36 לכך. אומר אני דטומאה שאנו מטמאין אותו
37 משום מושב חוב – לאו דאורייתא אלא
38 דרבנן היא, דאמור רבנן: בטלה ונעשת כלי.
39 **דאי סלקא דעתך דאורייתא** – אם כן מצינו
40 אוכלין שסופן לטמא טומאה חמורה, מאור
41 שירדו לתורת אוכלים. ואנן אמרינן: מה
42 זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה בו?
43 ומשני: לעולם טומאת דאורייתא.
44 ודקאמרת: מצינו לאוכלים שטמאים בו –
45 כשימש אותו שימוש טומאה חמורה, לאו
46 בתורת אוכל שימשה, אלא "מעשה עץ
47 שימש" – על ידי מעשה עץ הוא ערשה

1 **טומאת בית הסתרים היא**, וטומאת בית הסתרים לא
2 **מטמא! אמר ליה: אף לדידי קשיא לי**, ושאילתיה לרבי
3 **אבא בר ממל ואמר לי: הא מני – רבי מאיר היא**, דאמר
4 **טומאת בית הסתרים מטמא. אמר ליה: ולאו זימנין**
5 **סגינן אמרה קמאי, ואמרי ליה: שני ליה לרבי מאיר בין**
6 **טומאה דבעיא הכשר ובין טומאה דלא בעיא הכשר!**
7 **אמר רבא: ומאי קושיא? דלמא בשהוכשר? אמר ליה**
8 **רבה בר רב חנן, לרבא: למה לי הכשר? הרי מטמא**
9 **טומאה חמורה אב אביו! אמר ליה: כשישימש, מעשה**
10 **עץ שימש. אמר אביי, הרי אמרו: כופת שאור שיחידה**
11 **לישיבה** – בטלה טומאתה. **לאו דאורייתא** – דאי סלקא
12 **דעתך דאורייתא, מצינו לאוכלין שטמאין טומאה**
13 **חמורה.** – כשישימש, מעשה עץ שימש. **אמר אביי, הרי**
14 **אמרו: תקרובת עבודה זרה של אוכלין – מטמאין**
15 **באוהל. טומאתה לאו דאורייתא** – דאי סלקא דעתך
16 **דאורייתא, מצינו לאוכלין שטמאין טומאה חמורה!** –
17 **כשישימש, מעשה עץ שימש. אמר אביי, הרי אמרו:**
18 **חבורי אוכלין ככלים דמו. טומאתן לאו דאורייתא** – דאי
19 **סלקא דעתך דאורייתא, מצינו לאוכלין שטמאין טומאה**
20 **חמורה!** – כשישימש, מעשה עץ שימש. **אמר ליה רב**
21 **פפא לרבא, הא דתניא: חלב נבלה בפפרים צריך**
22 **מחשבה והכשר. טומאתו אב פוליא לאו דאורייתא** –
23 **דאי סלקא דעתך דאורייתא, מצינו לאוכלין שטמאין**
24 **טומאה חמורה!** – כשישימש, מעשה עץ שימש. **אמר רב**
25 **מתנה, הרי אמרו: בית שפסכו בזרעים – טהור. טומאתו**
26 **לאו דאורייתא** – דאי סלקא דעתך דאורייתא, מצינו
27 **לזרעים שטמאין טומאה חמורה!** – כשישימש, מעשה עץ
28 **שימש.** **"רבי שמעון מטהר". מה נפשה, אי מיתה עושה**
29 **ניפול** – לטימא משום אבר מן החי! **אי אין מיתה עושה**
30 **ניפול** – לטימא משום אבר מן הנבלה! – **רבי שמעון**
31 **ארישא קאי, האבר והבשר המדולדל בבהמה – מטמא**
32 **טומאת אוכלין במקומן וצריכין הכשר. ורבי שמעון**
33 **מטהר. אמר רבי אסי, אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי שמעון**
34 **יאכל, אוכל שאותה יכול להאכילו לאחרים** – קרוי אוכל, אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים

1 **וטומאת בית הסתרים לא מטמא** – פירושה בפרק "בהמה המקשה" (לעיל עב.ב) דבור
2 המתחיל "בשעת". **ולא** שני ליה לרבי מאיר בין טומאה דבעי הכשר בו –
3 הלשון אין מיישב, דלא היה ליה למימר טפי אלא "הבא לא הכשר". **למה** לי הכשר והא
4 מטמא טומאה חמורה אב אביו – תימה: אמאי לא פריך, למה ליה לאוקומיה כרבי מאיר,
5 הא מטמא טומאה חמורה אב אביו, ואין צריך
6 לא הכשר מים ולא הכשר שרץ, כדאמר פרק
7 "בא סימן" (נדה ג.ב).
8 **כשישימש** מעשה עץ שימש – פירושו:
9 מאותו שם שהיה מטמא טומאה
10 חמורה. דהיינו משום אבר מן החי, עתה אין
11 אבר מן החי – שאין בו אלא בשר, ואין קרוי
12 אבר. ולא דמי לנבלת עוף טהור ופריש הנשרפים
13 – שכשיטמא, טומאה חמורה היה, דורעים נמי שורף
14 פרים, והשתא נמי הם פרים. והכי פירושו:
15 "כשישימש מעשה עץ שימש" – לא מתורת
16 אוכל כמו שהוא עתה, אלא מתורת עץ בעלמא.
17 ואם תאמר: אף על גב דמעשה עץ שימש,
18 לטימא. דנגמר מזרעים שאין סופן לטמא טומאה
19 חמורה בשום ענין ויש לומר: דורעים נמי סופן
20 לטמא טומאה חמורה על ידי שמוש עץ, כדאמר
21 בסמוך "כופת שאור שיחידה לישב עליה –
22 בטלה, ומטמאה טומאת מדרס".
23 **טומאתה** לאו דאורייתא – תימה: דאי לאו
24 מדאורייתא בטלה, אמאי מותר
25 להתנחה בביתו?
26 **בית** שסבכו בורעים טהור – מכאן קשה על
27 פירוש רבינו שמואל בפרק קמא דסוכה
28 (י.ג.ב) דאמר: ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו
29 בפסח – אין חוצצין בפני הטומאה, אבל מביאין
30 הטומאה, ופוסלין הסוכה משום אריר. פירושו:
31 ולא משום סכך פסול, דסכך פסול – בארבעה
32 ואריר – בשלשה. ואמר התם: מאי טעמא ביה?
33 דכי יבש נפלי, כמאן דמפרש דמו. ופירש רבינו
34 שמואל: דהא דקאמר "מאי טעמא" – לאו א"אין
35 חוצצין בפני הטומאה" קאי, משום דהיי אוכל
36 ומקבל טומאה, ואין חוצץ בפני הטומאה. אלא
37 א"פוסלים את הסוכה" קאי. וקשה לפירושו:
38 דהא משמע דבטלי לגבי בית, ולא מקבלי
39 טומאה! ומיהו דל לומר לפירושו: דמילי מילי
40 קתני, ו"אין חוצצין" – לאו כשסכך בהם קאמר.
41 אבל מכל מקום לא היה צריך לפרש כן, דאיכא
42 לפרושי: כשיסכך בהן ולא מקבלי טומאה. והאי
43 ד"אין חוצצין" – כדמפרש התם: משום דכי
44 יבשי, נפלי. וכן פירש בקטרת שם.
45 כוזת

1 **אמר רבי אסי, אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי שמעון**
2 **יאכל, אוכל שאותה יכול להאכילו לאחרים** – קרוי אוכל, אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים
3 **לאחרים**
4 **אומר, אבא בר ממל** – וקאמר אביי: אומר אני טומאה זו לאו דאורייתא, וקרא – אסמכתא
5 בעלמא. **דאי דאורייתא** – מצינו אוכלין שסופן לטמא אדם. **מעשה עץ** – שאסורים בהנאה, ובטלו מאכילה, ונעשו כעצים הנעברים. **היא אמרו** – ב"אלו עוברין" (פסחים
6 מה.ב). **חבורי אוכלים** – שבכלים, הרי הם ככלים. ואם נגעה טומאה באוכל – נטמא וזכיל. דתנן (פסחים מה.ב): בצק שבסדקי עריבה, לענין הטומאה – אם רוצה בקיומו,
7 הרי הן כעריבה. ואומר אני: טומאתו זו שהוא נעשה כלי, ואם נגע במת חזר ומטמא אדם – לאו דאורייתא. **חלב נבלה** – דבהמה טהורה אינו מטמא כנבלה, דנפקא לן
8 מ"יעשה לכל מלאכה", ולענין לקבל טומאה מן הנבלה או מן השרץ. **כפרים** – שעמם מועטין, וחלב לאו בר אכילה הוא אפילו לגי, אלא על ידי דחק. **צריך מחשבה** –
9 והוי אוכל. וכיון דחלב יורד לתורת אוכל, אומר אני: טומאתו אב כוליא – מה שהוא מטמא אדם, משום מגע נבלה, שהוא שומר הכוליא כשהכוליא טמונה בו, כדאמר
10 לעיל (קב.ב): כמה חוטין נמשכים ומננה – לאו דאורייתא. דאי דאורייתא – מצינו דבר שיוור לתורת אוכל, כגון חלב שחישב עליו ועדיין הכוליא טמונה בו. **מטמא טומאה**
11 **חמורה** – ואנן תנן: כל שסופו לטמא טומאה חמורה – אין צריך הכשר. וזה לענין טומאת אוכלין, אוכל הוא, וקתני "צריך הכשר" **מעשה עץ שימש** – לאו בתורת אוכל
12 הוא מטמא, אלא בתורת שומר לאוכל, כעצם וזכרנים וטלפים. **היא אמרו בית שסככו בורעים** – כלומר, הרי חזקונו בית המסכות בבורעים דהוי בית. ולא ידענא הוי
13 אמרו. **המסכך בורעים** – כגון שסיך ביתו בשבילים, ובהם הזרעים. וכיון שעשה מהם סכך – בטל הזרעים, ונעשה אהל חשוב. ואם פרחו צרעת באותו בית – הרי כל
14 הבית טמא, כתליו ואהל שלו, לטמא אדם וכלים. **טומאתו לאו דאורייתא** – אותה טומאה שהבית חשוב אהל לטמא אדם – לאו דאורייתא היא. ואית דגרסי "בית שסיככו
15 בורעים, טהור" – כלומר, טהור מטומאת אוכלים ונעשו עץ, דבטלו אצל הסיכך. "טומאתו לאו דאורייתא" – כדפרישית. **אי אין מיתה עושה ניפול** – והרי נתנבל עמה
16 לטמא משום נבלה. **מאי טעמא דרבי שמעון** – דמטהר המעורה בבעלי חיים?

בֵּית בֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ מֵאִבְרָם מִן הַחַד רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 מִטַּמֵּא — לְכַאֲרֵה נִרְאָה דֹּאבֵר הָאֵדוּם מִן
 הַחִי, מִבְּנֵי אֵם דְּשִׁרְצִים וּבִהֶמָּה אֲתִי. אֲבָל
 בְּמִשְׁנֵה לֶשׁוֹן מִשְׁמַע, כִּן מִדְּאִמְרוּ לִי רַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר: הַשּׁוֹר מִדּוֹדֵהִי, וְקָא יְהִידֵי טַעֲמָא אִמְרֵי
 מִרְבָּה בֶּשֶׁר וּבְמִנְעֵט עֵצִים. וְצִרִץ לֹמֵר: מִקְרָא
 אֲחִיד וְרִשְׁקִין, מִר מוֹקִי לִיה בְּבֶשֶׁר, וּמִר מוֹקִי לִיה
 בְּעֵצִים, כִּדְרִיבִי טַעֲמָא, וּמִר דְּרִישׁ לִדְרֵשׁ
 אֲחִירָא. אֲבָל אִי מִבְּנֵינָא דְּשִׁרְצִים וּדְּבִהֶמָּה אֲתִי
 — אִמְרֵי אֲמִיר לִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מָאי טַעֲמָא
 מִרְבָּה בֶּשֶׁר וּבְמִנְעֵט עֵצִים?
בֵּין תָּנָא קָמָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן נָמִי כּוֹיֵת בֶּשֶׁר וְעֵצִים
 כְּשִׁעֲרָה אֵיכָא בִּינְיֵיהּ — פִּירֵשׁ: אוּ עֵצִים
 כְּשִׁעֲרָה. דְּהָא תְּרִיזִידוּ לִיכָא לְמִימֵר לְתַנָּא קָמָא
 טַמֵּא — דָּאִם, כִּן אֵיכָא אֲבָר כִּינָּה מִן הַמֵּת
 לֵאמֹר מִן הַחַי?

לְאַחֲרֵים - אֵין קְרוֹי אוֹכֵל. אֲמַר לִיה רַבִּי יוֹרָא לְרַבִּי אָסִי:
דִּילְמָא טַעֲמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן הָתָם - הוּאִיל וּמַעֲוִיָּה
מַעֲוִיָּה? דִּתְנִיא: יַחֲוֹר שֶׁל תֵּאֲנָה שְׁנַפְשָׁת, וּמַעֲוִיָּה
בְּקָלִיפָה - רַבִּי יְהוּדָה מְטָה, וְחֻכְמֵיהּ אוֹמְרִים: אִם יוֹכֹל
לְחַיּוֹת - טְהוֹר, וְאִם לֹא - טָמֵא. וְאֲמַרְיֵן לָךְ: מָאי טַעֲמָא
דְּרַבִּי יְהוּדָה? וְאֲמַרְתָּ לָן: הוּאִיל וּמַעֲוִיָּה מַעֲוִיָּה! אֲמַר
לִיה: אֲמַעֲוִיעִיתָא, "נִשְׁתַּמְתָּ הִבְדָּמָה - הוֹכְשָׁה בְּדַמְיָה,
דְּבַר רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: לֹא הוֹכְשָׁר". (אֲמַר
רַבִּי אָסִי) אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן -
אֲמַר קְרָא "מִכָּל הָאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכֵל", אוֹכֵל שְׁאֵתָה יוֹכֹל
לְהֶאֱכִילוֹ לְאַחֲרֵים - קְרוֹי אוֹכֵל, אוֹכֵל שְׁאֵין אֵתָה יוֹכֹל
לְהֶאֱכִילוֹ לְאַחֲרֵים - אֵין קְרוֹי אוֹכֵל. - וְדִילְמָא טַעֲמָא
דְּרַבִּי יוֹחָנָן? בְּהִינֵי אֵין בְּהִינֵי אֵין בְּהִינֵי אֵין בְּהִינֵי אֵין

שְׁמַעוֹן מִשּׁוּם דָּאִין בְּהִמָּה נַעֲשִׂית יֵד לְחֹכְשֵׁר
 הָאֲבָר. אִי כְּדִרְבִּי יוֹחָנָן, דְּאֲמַר נָמִי לַעֲלֵל: אֵין
 יֵד לְחֹכְשֵׁר, וּבְשִׁאֲחוֹת בְּקֵטֵן אֵין גְּדוֹל עוֹלָה
 עִמּוֹ פְּלִיגָא, וּמִשּׁוּם הֹכְשֵׁר. **אֵלָּא לַעֲלֹלִים - אִי**
אֵיתֵמַר דְּרַבִּי אָסִי - אִסְפָּא דְּמַתְנִיתָא
אֵיתֵמַר, אִ"מְתָה הִבְהֵמָה". וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
מְטָה, אִפְּלוּי הוֹכְשֵׁר הִבְשֵׁר - אֵין מְקַבֵּל
טוֹמְאָתָה. וְכִן שְׁכֵן דְּפִלְגִי אִירֵשָׁא בִּשְׁוֹן
מַחֲבֹרִין. וּמִדּוּר קְרָא לֵא אֵיצְטְרִיךְ לִיה אֵלָּא
מִשּׁוּם טַעֲמָא, וְאִי מִשּׁוּם רִישָׁא - דְּהָא אֵיתֵר
לִיה טַעַם אַחֵר, כְּדִאֲמַרְיֵן. מִשְׁנָה
הַפְּדוּלָהִין בְּאֵדָם טְהוֹרִים - דִּ"בִי יוֹמֵת"
כְּתִיב. מֵת הָאֵדָם הִבְשֵׁר - הַפְּדוּלָהִין טְהוֹר,
דְּמִיתָה עוֹשֶׂה נִפְּוֹל. וְרַבִּי הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחִי -
טְהוֹר, וְכֹכְרִי וְשִׁטְרֵי וְרַבִּי חֲזוֹנִיא מִן הַקֶּהֱ
מִיתוּקְמָא, דְּמִתְהַרֵּס לִקְבֵן בֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ
מִיתוּקְמָא, דְּמִתְהַרֵּס לִקְבֵן בֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ

הדרן עלך העור והרומב

ולטהר בזה, ומה ראה רבי יהושע לטהר ב

הדרך עלך העיר והרומב

חולין דף קכט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קכז

59 – שנתלשו ברובם מגופו ומחוברים בו במקצת, והוא עוֹדֵנו חֵי, הרי
60 הם כְּהוֹרִים. ואם מֵת הָאָדָם, ויש בו אבר ובשר מדולדלין, הַבָּשָׂר
61 מְהוֹר, וְהָאָבֶר מְשוּם מֵשׁוּם אָבֶר הִנְתַּלֵּשׁ מִן הָאָדָם הַחֵי, וְאוֹלָם
62 אֵינוֹ מְשׁוּם מֵשׁוּם אָבֶר מִן הַמֵּת, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
63 חוֹלֵק וּמְטַהֵר.

נמרא

64 מלשון משנתינו משמע בפשטות שרבי שמעון בא לטהר את האבר
65 המדולדל לאחר מיתת האדם, אבל אבר שהיה מחובר היטב באדם,
66 ונתלש רק לאחר מיתתו, אף רבי שמעון מטמאו. לפיכך מקשה
67 הגמרא על דבריו: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, מַה נִּפְשָׁה, אִי סָבַר מִיִּתָּה עוֹשֶׂה
68 נִיפּוֹל – שעל ידי המיתה כאילו נגמרה נפילת האבר מגוף האדם
69 קודם מיתתו, לִיטְמָא מֵשׁוּם אָבֶר הִנְתַּלֵּשׁ מִן הָאָדָם הַחֵי. וְאִי סָבַר
70 שְׁאִין מִיִּתָּה עוֹשֶׂה נִיפּוֹל וְעֵדִין הָאֶבֶר נִחְשָׁב כְּמַחוּבֵּר לָאָדָם, לִיטְמָא
71 מֵשׁוּם אָבֶר מִן הַמֵּת.

72 ומפני קושיא זו מבארת הגמרא את דברי רבי שמעון באופן אחר:
73 אלא רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּעֵלְמָא קָאִי – אינו בא לחלוק רק על דין האבר
74 המדולדל, מה דינו לאחר מיתת האדם, אלא גם על הדין הכללי של
75 אבר מן המת. כי ממה דְּקָאָמַר תָּנָא קָמָא בְּמִשְׁנֵתֵינוּ, שכשמת האדם
76 הָאָבֶר מְשׁוּם מֵשׁוּם אָבֶר מִן הַחֵי וְאֵין מְשׁוּם מֵשׁוּם אָבֶר מִן הַמֵּת,
77 אֵלְמָא – מוכח שלשיתו אָבֶר מִן הַמֵּת בְּעֵלְמָא – בשאר מקומות,
78 כלומר סתם אבר מן המת שלא היה מדולדל מתחילה, מְשׁוּם מֵשׁוּם
79 'אבר' ואפילו אין בו כזית בשר, וְאָמַר לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן, אין הדין כר,
80 אלא אָבֶר מִן הַמֵּת בְּעֵלְמָא, לא מְשׁוּם מֵשׁוּם אָבֶר מִן הַחֵי בשר.

81 הגמרא מביאה ראיה מבריתא, שיש מי שסבר שאבר מן המת אינו
82 מטמא: דְּתַנִּיא, אָמַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, שְׁמַעְתִּי מִרְבוּתִי שְׁאָבֶר מִן הָאָדָם
83 הַחֵי מְשׁוּם וְאֵפִילוֹ אֵין בּוֹ כְּזִית בֶּשֶׂר. ומדברי רבי אליעזר משמע
84 שדווקא אבר מן החי מטמא אבל אבר מן המת אינו מטמא כשאין בו
85 כזית בשר.

86 רבי אליעזר לא אמר מזהינן למד את דינו של אבר מן המת, ונראה
87 שדייק זאת מלשון רבותיו שדיברו על אבר מן החי דווקא, לפיכך
88 מקשה עליו רבי יהושע בברייתא: אָמַר לֹא רַבִּי יְהוֹשֻעַ, וכי מפני
89 ששמעת שאבר מן החי מטמא, יכול אתה לדייק שדווקא אבר מן
90 החי מטמא וְלֹא אבר מן המת. והרי יש לך טעמא מן הוֹמָר, ומה
91 האדם החי, שְׁהוּא מְהוֹר, אף על פי כן אָבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא
92 כמת, הַמֵּת עֲצָמוֹ, שְׁהוּא טָמֵא, לֹא כָּל שֶׁכֶּן שֶׁאֶבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ
93 יהיה טמא. ועוד קשה לשיטתו, שהרי בְּתוֹב בְּמִנְיַת הַתְּעִיָּה (פ"א)
94 'בארביסר ביה נכיסת פסקא וְעִירָא דְּלֹא לְמַסְפָּד' – (ביום ארבעה
95 עשר באייר, יום שחיטת פסח שני, גזר שלא להספיד בו), וכי תדייק
96 אף מלשון זו, הָא רַבָּה לְמַסְפָּד – שפסח גדול – (הפסח שבניסן) מותר
97 להספיד בו, הרי ודאי אף הוא אסור בהספד כשאר ימים טובים. אֵלְמָא
98 על כרחך כוונת התנא שם, שפסח קטן אסור בהספד, וְכָל דָּבָר – וכל
99 שכן שפסח גדול אסור בהספד. אם כן, הָכֵא נָמִי כָּל דָּבָר – גם כן
100 במה שמעט שאבר מן החי מטמא, הכוונה היא שכל שכן אבר מן
101 המת מטמא. הַשֵּׁיב וְאָמַר לִיה רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻעַ, טועה אתה
102 בכונתו, כי את הדין שהאבר מן המת אינו מטמא, לא דייקתי מלשון
103 רבותי, אלא כִּד שְׁמַעְתִּי מהם בפירוש, שאבר מן המת אינו מטמא.

104 שנינו במשנה, שְׁלֹדְבֵי רַבִּי מֵאִיר, אם מת האדם שיש בו אבר
105 המדולדל, האבר מטמא משום אבר מן החי, ואינו מטמא משום אבר
106 מן המת. מבררת הגמרא: וְמֵאִי אֵיכָא – ואיזה הברדל יש בֵּין אָבֶר
107 הִנְתַּלֵּשׁ מִן הַחֵי, לְאָבֶר הִנְתַּלֵּשׁ מִן הַמֵּת. משיבה הגמרא: לְגַבִּי בְּזִית
108 בָּשָׂר, וְעַצֵּם בְּשַׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ (מאבר מן החי) [מן האבר], אֵיכָא
109 בִּיְהִיָּה. דְּתַנִּין (ערוית פ"א מ"א), בְּזִית בָּשָׂר, הַפּוֹרֵשׁ מֵאָבֶר מִן הָאָדָם
110 הַחֵי, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר מְטַמֵּא, וְרַבִּי נְחוֹנִיָּא בִּן הַקֶּנֶה וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ
111 מְטַהֲרִין. וְעַצֵּם בְּשַׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאָבֶר מִן הָאָדָם הַחֵי, רַבִּי
112 נְחוֹנִיָּא מְטַמֵּא, וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ מְטַהֲרִין. ועל פי משנה זו
113 יש לבאר גם את דברי רבי מאיר במשנתינו, שסבר כדעת רבי יהושע
114 שם, שמתהר בין כזית בשר ובין עצם כשעורה שפרשו מאבר מן החי,
115 ומה שאמר רבי מאיר שהאבר המדולדל לאחר המיתה יש לו דין
116 המשך בעמוד קמ

1 לְאַחֲרֵים בהיתר, אֵין קָרוֹי אֹיָבֵל לַעֲנִין טומאת אוכלין. וכיון שהאבר
2 והבשר המדולדלין בבהמה בחייה אינן יכול להאכילם לגוי מפני
3 שאסור לגוי לאכלם, ממילא אין בהם טומאת אוכלין לדעת רבי
4 שמעון.

5 רבי זירא מקשה, שלא מסתבר שלדעת רבי יוחנן, רבי שמעון בא
6 לחלוק על הרישא: אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָא לְרַבִּי אֲסִי, אם כוונת רבי
7 יוחנן לרישא, מדוע אמר שטעמו מפני שאינך יכול להאכילו
8 לאחרים, שדבר זה צריך ללומדו מפסוק מיוחד, דִּילְמָא טַעְמָא דְּרַבִּי
9 שְׁמַעוֹן הָתָם, שְׁהוּאִיל וּמַעוֹרָה הָאֶבֶר בִּמְקַצָּה, נחשב מַעוֹרָה לְכָל
10 דבר, והוא כשאר אבריה שאינם מטמאים בחייה. שהרי אתה עצמך
11 לימדתנו סברא כזו (דְּתַנִּיא) [דְּתַנִּין] (עוקצין פ"ג מ"ח, יְהוֹר –ענף) שֶׁל
12 הָאִנְיָה שְׁנַפְשָׁה – שנתלש ברובו וּמַעוֹרָה בְּקַלְפָּה של עץ התאנה,
13 רַבִּי יְהוֹרָה מְטַהֵר את פירות הענף כי נחשב כמחובר לארץ, וְהַכְּמִים
14 חולקים ואומרים, אֵם יָכֹל הָעֵנֶף לְחִיּוֹת, מְהוֹר, וְאֵם לֹא, נחשב
15 כתלוש, וְטָמֵא – ראויים פירותיו לקבל טומאת אוכלין. וְאִמְרִין לָךְ
16 שֶׁתְּבַאֵר לָנוּ מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹרָה וְאִמְרָתָ לָךְ שֶׁטַעְמֵנוּ הוּאִיל
17 וּמַעוֹרָה הָעֵנֶף בְּעֵץ בִּמְקַצָּה, נחשב מַעוֹרָה לְכָל דבר, והוא כשאר
18 הָעֵץ שאינו מקבל טומאה. ואם סבר רבי יוחנן שרבי שמעון בא
19 לחלוק על הרישא, יכל לומר שזהו טעמו.

20 אָמַר לִיה רַבִּי אֲסִי, אכן רבי יוחנן אינו מבאר את טעמו של רבי
21 שמעון ברישא, אלא בבבא אִמְצָעִיתָא של משנתינו, שכן שנינו בה
22 שאם נִשְׁחַטָה הַבְּהֵמָה בעוד האבר והבשר מחוברים בה, הוֹבִשְׁרָה
23 בְּרַמְיָה – דם השחיטה מכשיר גם אותם ונעשו ראויים לקבל טומאת
24 אוכלין. דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִי שֶׁלֹּא הוֹבִשְׁרֵי עִם שֶׁאֵר
25 הַבְּהֵמָה, ועל זה (אָמַר רַבִּי אֲסִי) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי
26 שְׁמַעוֹן, מפני שְׁאָמַר קָרָא בטומאת אוכלין (ויקרא יא לד) 'מִכָּל הָאֹכֵל
27 אֲשֶׁר יֹאכֵל וגו' יִטְמָא, ודורשים מהלשון 'אשר יאכל', שדווקא אֹיָבֵל
28 שֶׁאִתָּה יָכֹל לְהֵאֱכִילוּ לְאַחֲרִים בהיתר, קָרוֹי אֹיָבֵל לַעֲנִין טומאת
29 אוכלין, אבל אֹיָבֵל שְׁאֵין אִתָּה יָכֹל לְהֵאֱכִילוּ לְאַחֲרִים בהיתר, אֵין
30 קָרוֹי אֹיָבֵל לַעֲנִין זה. וכיון שהאבר והבשר המדולדלין אינן יכול
31 להאכילם לגוי אף לאחר שחיטתה כיון שאסור לו לאכלם, אינם
32 קרויים אוכל לענין טומאת אוכלין, ואין הכשר הבהמה בשחיטתה
33 מועיל להם לדעת רבי שמעון.

34 מקשה הגמרא: אם כוונת רבי יוחנן למציעתא, מדוע אמר שטעמו
35 של רבי שמעון מפני שאינך יכול להאכילו לאחרים, וְדִילְמָא טַעְמָא
36 דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּהִיא – (במציעתא), אִי (בדרבא) [בְּדִרְבָּה] – או כמו
37 שביאר רבה לעיל (קכז) את טעמו של רבי שמעון בזה, שאין הבהמה
38 כולה נעשית 'יד' לאבר ולפיכך לא הוכשר האבר עמה, אִי בְּדִרְבִּי
39 יוֹחָנָן לעיל (שם) שביאר את טעמו של רבי שמעון בזה, שאין האבר
40 נחשב כחלק מגוף הבהמה כיון שאם ימשכנו יהיה נתלש ממנה,
41 ולפיכך לא הוכשר האבר עמה.

42 ומפני קושיא זו, מבארת הגמרא את דברי רבי שמעון ואת דברי רבי
43 יוחנן, באופן אחר: אֵלְמָא לְעוֹלָם אִסִּיפָא – רבי שמעון בא לחלוק על
44 הסיפא של משנתינו, כמו שביארנו בתחילה, וְאוֹלָם – אָבֶר –
45 אינו חולק על דין האבר המדולדל שהוא מטמא במיתתה כדעת רבי
46 מאיר, אֵלְמָא אָבֶר – רבי שמעון חולק רק לגבי הבשר המדולדל,
47 שתנא קמא אמר שאם מָתָה הַבְּהֵמָה הַבָּשָׂר צָרִיךְ הַכָּשֶׁר להיות
48 ראוי לקבל טומאת אוכלין, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְטַהֵר את הבשר אף אם
49 יהיה לו הכשר מים, ועל זה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי
50 שְׁמַעוֹן בִּזְדָּה, מפני שְׁאָמַר קָרָא (ויקרא יא לד) 'מִכָּל הָאֹכֵל אֲשֶׁר יֹאכֵל'
51 וגו', אֹיָבֵל שֶׁאִתָּה יָכֹל לְהֵאֱכִילוּ לְאַחֲרִים בהיתר, קָרוֹי אֹיָבֵל לַעֲנִין
52 טומאת אוכלין, אבל אֹיָבֵל שְׁאֵין אִתָּה יָכֹל לְהֵאֱכִילוּ לְאַחֲרִים
53 בהיתר, אֵין קָרוֹי אֹיָבֵל לַעֲנִין זה. וכיון שהבשר המדולדל בחייה
54 אסור לגוי לאכלו, אף לאחר מיתתה אסור הוא לגוי, וממילא אינו
55 קרוי 'אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים', ואף אם יהיה לו הכשר
56 מים אינו מקבל טומאת אוכלין.

משנה

57 הָאָבֶר – אבר שלם, וְהַבָּשָׂר – חתיכת בשר לבדה, הַמְדוֹלְדָּלִין בְּאָדָם

פרק עשירי – הזרוע והלחיים

מצות עשה על כל שוחט בהמה טהורה לתת לכהן זרוע לחיים וקיבה, שנאמר (דברים יח א) וְזֶה יְהִי מִשְׁפָּט הַבְּהֵמָה מֵאֵת הָעֵם זֶה וְזֶה הַזֶּבֶחַ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶד. פרק זה יעסוק בביאור פרטי המצוה.

משנה

הַזֶּרֶע וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶד נִזְהָנִין בְּאֶרֶץ וּבְחֻצָּה לְאֶרֶץ, בְּפָנֵי הַכִּית וְשֵׁאל בְּפָנֵי הַכִּית, בְּחֻלִּין אֲכָל לֹא בְּמוֹקְדָשִׁין, שֶׁהִיא בְּרִין – ואף שכלאורה ראי היה לחייב גם בקדשים מקל וחומר הבא, ומה אם החולין שאינן חייבים בחזה ושוק חייבים במתנות – בזרוע לחיים וקיבה, קדשים שחייבים בחזה ושוק אינו דין שחייבים במתנות, תלמוד לומר (ויקרא י לד) כִּי אֵת זֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לַקֹּהֲנִי מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלֵמִידָם וְאֵתֵּן אֹתָם לְאֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחֶק עֹלָם, המילה 'אתם' באה למעט וללמד שאין לו לכהן מקרבן השלמים אלא מה שאמור בענין – חזה ושוק ולא דבר אחר. המשנה מבארת את דין המתנות בקדשים שנפדו מקדושתם, ואגב זאת מפרשת כמה עניינים נוספים הקשורים לקדשים אלו: כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן – בהמות שהיה להן מום קבוע והקדישן למזבח, מאחר שאינן ראויות למזבח אין חלה בהן קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד ולכן אם נפדו הרי הן כחולין גמורים ותייבין בבכורה שאם ילדו בבור הרי הוא קדוש וניתן לכהן ולכן חייבים במתנות לאחר הפדיון, ויוצאין על ידי הפדיון לחולין להגזו ולהעבד – להיות מותרים לגזוז את צמרם ולעבוד בהם, וילדן ויחלדן מותר בהנאה לאחר פדיון, והשוחטן בחוץ – מחוץ לעזרה פטור מכרת אף לפני שנפדו, ואין עושיין תמורה שאם העמיד אצל בהמה כזו (אפילו לפני שנפדתה) בהמה אחרת שהיא חולין ואמר 'זו תמורת זו' אין בדבריו כלום, ואם מתו יפדו, וכל אלו הדינים נהגים בכל הקדשים שקדם מומם להקדשם חוץ מן הבכור וכן הפעשש בהמה, שאף על פי שקדם מומם להקדשם חלה בהם קדושת הגוף, ומאחר שכן, דינם כקדשים שקדם להקדשם למומם ושידניהם מבוארים בסמוך.

המשנה מבארת את דין הקדשים שהוקדשו בהיותם תמימים ואחר כך נפל בהם מום: כל שקדם הקדשן את מוקן – בהמות שהוקדשו בהיותן תמימות וחלה בהם קדושת הגוף ולאחר מכן נפל בהן מום, או מום עובר קודם להקדשן – או שהיו בהמות בעלות מום עובר ושיעבור לאחר זמן והקדישן למזבח, ועל ידי זה חלה בהן קדושת הגוף גמורה, משום שמום עובר נידון כמי שאינו, ולאחר מכן נולד להם מום קבוע, ונפדו ויצאו על ידי פדיונם לחולין לענין זה שעבשו הם מותרים באכילה, מכל מקום פטורין מן הבכורה וכן המתנות, ואינן יוצאין על ידי הפדיון לחולין לענין להגזו ולהעבד, וילדן ויחלדן אסור אף לאחר פדיון, והשוחטן לפני שנפדו בחוץ – מחוץ לעזרה חייב כרת, ועושיין תמורה, שאם העמיד אצל בהמה כזו לפני שנפדתה בהמה אחרת שהיא חולין ואמר 'זו תמורת זו', נתפסת הקדושה בבחמת חולין ודינה להיקרב למזבח, ואם מתו מעצמם לפני שנפדו אין פודים אותם על מנת להתיר את בשרם בהנאה ולהאכילם לכלבים אלא יקברו.

גמרא

שנינו במשנה שהיה מקום לחייב קדשים במתנות מקל וחומר מחולין, אם לא שנאמר מיעוט מפורש. הגמרא מקשה על כך: מבואר במשנה

דמטעמא שאין המתנות נזהגות בקדשים הוא משום דכתב רחמנא בענין חזה ושוק 'אותם' ושרק חזה ושוק ניתנים לכהנים מקדשים ולא זרוע לחיים וקיבה, הא לאו הכי הוה אמינא קדשים חייבין במתנות מקל וחומר מחולין, וקשה, דאיכא למיפרך, שמה לחולין שכן חייבין בבכורה אבל קדשים פטורים מבכורה, ולא ניתן ללמוד מהם בקל וחומר. מתרצת הגמרא: תיתי – יש ללמוד את הקל וחומר מוקרים של חולין, שלגביהם לא שייך לפרוך 'שכן חייבים בבכורה', שהרי אינם יולדים.

מקשה הגמרא: מה לוקרים של חולין שכן חייבין בראשית הגז, אבל קדשים פטורים מראשית הגז. מתרצת הגמרא: יש ללמוד את הקל וחומר מתייששים של חולין, שאין בהם לא בכורה ושהרי זכרים הם ולא ראשית הגז, ולא שייכות בזה הפירכות הגז. מקשה הגמרא: מה לתייששים חולין שכן נכנסין לדיר להתעשר, אבל בקדשים אינה נזהגת מצות מעשר הבהמה. מתרצת הגמרא: יש ללמוד את הקל וחומר מתייששים וקנים של חולין, שכבר נתעשרו ואין צריכים להתעשר עוד.

מקשה הגמרא: מה לתייששים וקנים של חולין שכן נכנסו כבר לדיר להתעשר, אבל קדשים לא נתעשרו מעולם. מתרצת הגמרא: יש ללמוד את הקל וחומר מלקוח – מבהמה שלא נולדה ברשותו אלא קנאה, שאינה חייבת במעשר, וכן אפשר ללמוד מיתום – בהמה שמתה אמה בשעת הלידה שגם היא פטורה ממעשר. ולפי זה לא שייכת שום פירכה מהנזכרות לעיל ומדובר גם כאן בתייששים זכרים, שאין בהם לא ראשית הגז ולא בכורה.

מקשה הגמרא: מה ללקוח ויתום שכן ואף על פי שהם עצמם אינם נכנסים לדיר להתעשר אבל על כל פנים נכנסין במינן לדיר להתעשר – בהמות אחרות שהן בנות מינן אלא שאין עליהן שם לקוח או יתום חייבות במעשר. נמצא שעדיין יש צד חומרא בחולין, ואי אפשר ללמוד מחולין לקדשים. מתרצת הגמרא: במינן קאמרת – הלכת אחרי 'מין' בהמה, אם כן אין כאן צד חומרא בחולין כלפי קדשים שהרי קדשים נמי – גם כן במינן נכנסין לדיר להתעשר, וכגון חולין שהם בהמות בני אותו המין שבקדשים, וחייבים במעשר בהמה. נמצא שאין שום פירכה על הקל וחומר המבואר במשנה, ולכן אם לא המיעוט של 'אותם' היינו אומרים שגם קדשים חייבים במתנות מקל וחומר.

במשנה מבואר שחולין אינם חייבים בחזה ושוק, הגמרא מקשה על כך: ויהיו חולין חייבין בחזה ושוק מקל וחומר, ומה קדשים שאף שאין חייבים במתנות עם כל זה חייבין בחזה ושוק, אם כן חולין שחייבין במתנות ונמצא שהם חמורים יותר מקדשים אינו דין שיהיו חייבין בחזה ושוק.

מתרצת הגמרא: אמר קרא בענין המתנות (דברים יח א) וְזֶה יְהִי מִשְׁפָּט הַבְּהֵמָה מֵאֵת הָעֵם זֶה וְזֶה הַזֶּבֶחַ אִם שׁוֹר אִם שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶד, ויש לדרוש 'זה' אין וכן. אבל מיד אחרתא – דברים אחרים לא ניתן לכהנים מבהמת חולין אלא זרוע לחיים וקיבה, אבל לא דבר אחר.

הגמרא מוכיחה שאין צורך בדרשה זו: אלא מטעמא דכתב רחמנא 'זה' – לדבריהן אין הטעם לפטור מחזה ושוק בחולין אלא משום שנאמר 'זה', הא לאו הכי הוה אמינא חולין חייבין בחזה ושוק, וקשה הא בעי – שהרי החזה והשוק טעונים תנופה, ואם נחייב בחזה ושוק בחולין היכא לינופיניה – היכן יניף אותם, אי אכרא – אם יניף בחוץ לעזרה הלא 'להניף אותו תנופה לפני ה' (ויקרא ז ו) כתב, וחוי' לעזרה אינו נקרא 'לפני ה'.

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' ב

שאמר רבי מאיר שאף שאוחזו בקטן ואין גדול עולה עמו נחשבים כגוף אחד והרי הוא כמזהו, ורמינהו – והרי קשה על כך מדברי רבי מאיר במקום אחר, שכן שנינו שאוכל של תרומה שנפרם ומעורה במקצת – שנחתך לשתי חתיכות והן מחוברות במקצה,

האבר עמו. ומה כבר אינו כמזהו – ורבי שמעון סבר שכיון שבהרמת האבר אין הבהמה עולה עמו, אינם כגוף אחד ואינו נכשר בשחיטתה. הגמרא מביאה אמורא נוסף המבאר כך את מחלוקתם: ואף רבי יוחנן סבר שבאוחזו בקטן ואין גדול עולה עמו קא מיפלגי. דרבי יוחנן רמי דרבי מאיר אדרבי מאיר. מי אמר – וכי יתכן

חולין. פרק עשירי - הזרוע והלחיים דף קל עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קכט רש"י תוספות

משנה הזרוע והלחיים. בארץ ובחוצה לארץ - משום דבעי למימר "בחולין אבל לא במקדש", נקט לה. בפני הבית - בעודו קיים. חולין אינו חייבין בחוה ושוק - אלא קדשים לחוריהו. ואין אותם - בחוה ושוק כתיב. "אותם" מיעוטא הוא. חוה ושוק - אין, ולא דבר אחר. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן - הרי הן כמקדש עצים ואבנים

לדמיהם, ואין בהן קדושת הגוף, ואם נפדו - הרי הן בחולין גמורים. "חייבין בבכורה" - אם ילדו בכור, הרי הוא קדוש. וכל זמן שלא נפדו - לא. כדאמר בבכורות פרק שני (דא): קסבר האי תנא קדושת דמים מדרה מן הבכורה, דאין קדושה חלה על קדושה. וולין וחלבן מותר לאחר פדיונם - מה שאין כן במקדש תמימים ונסתאבו ופדאן, דאמרין בבכורות (טו,א): "רק בכל אות נפשך תובח ואכלת בשר" - בפסולי המוקדשין לאחר פדיון הכתוב מדרב, מדאיצטריך קרא למימר בהו "הטמא והטהור יאכלנו". וכתב "תובח ואכלת בשר", "תובח" - ולא גיזה, "ואכלת" - ולא לכלבך, "בשר" - ולא חלב. ולזין דתמימים שנסתאבו ונפדו, תנן במתניתין דאסור. ובבכורות (יד,א) מוקמינן: כגון דאיבער לפני פדיון ואתיליד לאחר פדיון, בין רישא דקתני "מותר", בין סיפא דקתני "אסור". ויציאין לחולין - על ידי פדיון, להיות בחולין גמורים. אפילו ליגזו וליעבד. מה שאין כן בקדם הקדשן את מומן, כדלקמן במתניתין. והשושטן בחוץ פסור - ואילו בקדם הקדשן את מומן תנן מתניתין לקמן דחייב, אם שחט בחוץ קדם פדיון. ואף על גב דאין ראויים לפתח אהל מועד, דהא בעלי מומין נינהו, ותנן (ובחים קיב,א): הראוי לפתח אהל מועד - חייבין עליו

בחוץ, ושאינו ראוי בפנים - אין חייבין עליו בחוץ. הא מוקמינן לה בבכורות (טז,א) בדוקין שבעין, ואילאי דרבי עקיבא דאמר: אם עלו - לא ירדו. הילכך, הואיל ובפנים לא ירדו, חייבין לעילון בחוץ. וכולה דך מתניתין מיתניא בבכורות בפרק שני (דב,ב). וזהם תני לה משום בכורות, וזהא תני לה משום מתנות. ואין עושין תמורה - אפילו קודם פדיון, ובבכורות מפרש טעמא: טוב מעיקרו - עושה תמורה, ואפילו נעשה רע אחר שהקדישו. אבל רע מעיקרו - אינו עושה תמורה. ואם מתו יפדו - ואף על פי שאינם ראויים אלא לכלבים, ואין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, כדפרשיה לעיל "ואכלת" ולא לכלבך - הני מילי בקדשים שקדם הקדשן את מומן, אבל הני, כדילקא בעלמא נענה, ולא נחת להו קדושת הגוף. ועוד אשמועינן דלא בעינן העמדה והערכה, וקסבר: קדשי בך הבית לא היו בכלל העמדה והערכה, דכתיב בפרקין קדשים שנסתאבו לאחר כך "דזעמדי את הבמה" (ויקרא כז). ויכין דמתה, אי אפשר להעמידה. חוץ מן הכבור והמעשר - דאף על גב שקדם מומן להקדשן, חלה עליהם קדושה גמורה לכל דבריהם, אלא שאין כשרים ליקרב. דכבור - ברחם תלה רחמנא, לא שגא חם ולא שגא בעל מום, קדשי. תם - קרב, ובעל מום - נאכל לכהן, כדילפינן בבכורות (כה,א). "ובשרם יהיה לך" - "בשרם", תרי משמע, לימר על בכור בעל מום שמתנה לכהן, ומעשר בהמה נמי, כתיב ביה (ויקרא כז) "דעשירי יהיה קדש לא יבקר בין טוב לרע", "טוב" - היינו תם, "רע" - היינו בעל מום. או מום עובר קודם להקדשן - דמום עובר, כמאן דליתיה דמי. פטורין מן הבכורה - ואף על פי שנפדו ויצאו לחולין להיתר אכילה, פטורין מן הבכורה, אם ילדו. דכתיב בהו (דברים יב) "כצבץ וכאיל", רצבי ואיל פטורים מן הבכורה, דהא "בקר וצאן" כתיב. ומן המתנות - זרוע ולחיים וקובה, דאין נוהגין בצבי ואיל, דכתיב (שם יח) "אם שח" - ואין יוצאין לחולין - בפרקין. ליגזו וליעבד - כדפרשיה לעיל, "תובח ואכלת" - אין בהן אלא היתר זביחה ואכילה בלבד, אבל גיזה ועבודה - לא. וולין וחלבן אסור - בבכורות (יד,א) מוקי לה דאיבער לפני פדיון, ואתיליד לאחר פדיון, דאי איבער ואתיליד לאחר פדיון - ולד צבי ואיל הוא. ואם נולד לפני פדיון - מאי איריא הני? אפילו קדם מומם להקדשן נמי, ולזין לפני פדיון אסור. והשושטן בחוץ חייב - כדפרשיה לעיל: בדוקין שבעין, וקודם פדיון. ועושין תמורה - קודם פדיון, דכתיב (ויקרא כז) "טוב ברע או רע בטוב". מתו - מעצמן, יקברו - או משום דבעינן העמדה והערכה, או משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. **גמרא** הוא אמינא קדשים חייבין במתנות - מקל וחומר מחולין, כדאמרן במתניתין. והיכי מצנין למימר הכי? הא איכא למפרך בהאי קל וחומר: מה לחולין כר' וקרא למה לזי? בכור אינו נוהג במקדשים - ד"בקר וצאן" כתיב (דברים טו) - ולא הקדש. ועוד: "תקדש" כתיב (שם) - ולא שכבר קדוש. תיתי מוכרים - כלומר, אי לאו "אותם" דקרא, הוה אמנאי: תיתי בקל וחומר מוכרים דחולין. דליכא למפרך בהו: שכן חולין גמורין בבכורה - שאין יורדין. ראשית הנה אינו נוהג במקדשים - דהא לא בני גיזה נינהו, דכתיב (שם יח) "גז צאנך" - ולא הקדש. ראשית הנה - כל השנה כשהוא גוזז צאנו - נותן לכהן ודבר מועט, כדמפרש לקמן (קלה,א) שיעורא, וקרי ליה "ראשית" - כי הויב דקרי תרומה (שם) "ראשית דגןך". וזכרים אין בהם לא בכורה ולא ראשית הנה, ואי לאו "אותם" - מחייבין מתנות בקדשים מקל וחומר מתיישים חולין. מעשר בהמה אינו במקדשין - דכתיב "היה קדש" - ולא שכבר קדוש, בפרק בתרא דבכורות (נג,ב). הילכך, לא אתי בקל וחומר - דאיכא למפרך: תאמר במקדשין שאין נכנסין לזר להתעשר. מוקמים - אי לאו "אותם", הוה מיייתין ליה מקל וחומר מתיישים זקנים חולין, שכבר נתעשרו ואין צריכין עז להכנס לזר. מה לזקנים - תיישים זקנים דחולין, בזין הוא שוק חייבין במתנות. שכן נכנסו כבר לזר להתעשר - תאמר בקדשים שלא נכנסו כבר לזר להתעשר! ומזהר: אי לאו "אותם" - הוה מיייתין להו בקל וחומר מלוקח ויתום. הלוקח פטור ממעשר בהמה: אם לקח עשרה טלאים מן השוק - פטור מלעשר, ד"בקר וצאן" אמר רחמנא. והיתום שמתה אמו בשעת לידה, כגון זה פירש למיתו וזה פירש לחיים, כדאמר ב"השושטן" (חולין לה,ב) - פטור ממעשר בהמה, דאין ראוי לקדש, דכתיב "חתח אמו" - פרט ליתום. וילפינן מעשר בהמה מיניה בפרק בתרא דבכורות (נו,א): רבי ישימעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר, נאמר כאן "חתח אמו", ונאמר להלן "חתח השבט", מה כאן - פרט לכל השמות הללו, כלאים ונדמה ויצא דופן ויתום, דכולהו מימעטי מהאי קרא ד"שור או כשב". אף להלן, לענין מעשר - פרט לכל השמות הללו. אף על גב דבעל מום נכנס לזר להתעשר, אלו אין נכנסים. הכי גרסינן: במינן קאמרת קדשים נמי במינן - כגון חולין, נכנסין לזר. הילכך, אי לאו "אותם" - אתי בקל וחומר. מה קדשים שאין חייבים במתנות - דהא ממעטינן להו מ"אותם", דכתיב גבי חוה ושוק "אותם" - ולא מתנות. אמר קרא - במתנות חולין "זה יהיה" - דבר זה נוהג בחולין, ואין חוה ושוק נוהגין בהן. בחוה ושוק כתיבא - תנופה "לפני ה'", אי אבראי - חוץ לעורה.

הזרוע והלחיים תלמוד לומר ואין אותם - ואי קל וחומר, לא היה צריך קרא, אף על גב דסתמא כתיב, בין בחולין בין במקדשים - דהוה אמנאי: דבר הלמד מענינו, במה הכתוב מדרב - בחולין, דכתיב לעיל מהאי קרא "דגנך תירושך ויצהרך" וגו' גז צאנך", וראשית הנה אינו נוהג במקדשין, כדאמר לקמן פרק "ראשית הגז" (קלה,א). **תיתי** מלוקח ויתום - היה מצי למימר נמי: תיתי מכלאים וטרפה, ועד טובא דתנן בפרק "מעשר בהמה" (בכורות נו,א), שאין נכנסין לזר להתעשר. **זה** אין מידי אחרניא לא - תימה: דקאי במתנות, וממעט חוה ושוק, אדרבה, היה ליה למעטי מנייה מוקדשין ממתנות ויש לומר: דכבר אמעיטו מ"אותם", וכהאי גוונא פירשנו בפרק קמא (חולין כד,א) גבי "זאת אשר ללחיים". **אין**

להקדשן ונפדו - חייבין בבכורה ובמתנות, ויוציאין לחולין להגזו ולהעבד, וולדן וחלבן מותר לאחר פדיון, והשושטן בחוץ - פטור, ואין עושין תמורה, ואם מתו - יפדו. חוץ מן הבכור ומן המעשר. כל שקדם הקדשן את מומן, או מום עובר קודם להקדשן ולאחר מכן נולד להם מום קבוע, ונפדו - פטורין מן הבכורה ומן המתנות, ואין יוצאין לחולין להגזו ולהעבד, וולדן וחלבן אסור לאחר פדיון, והשושטן בחוץ - חייב, ועושין תמורה, ואם מתו - יקברו. **גמרא** טעמא, דכתיב רחמנא "אותם", הא לאו הכי, הוה אמנאי קדשים חייבין במתנות? איכא למיפרך: מה לחולין - שכן חייבין בבכורה! - תיתי מוכרים. - מה לזקנים שכן חייבין בראשית הגז? - מתיישים. - מה לתיישים שכן נכנסין לזר להתעשר! - מוקמים. - מה לזקנים שכן נכנסו לזר להתעשר! - מלוקח ויתום. - מה ללוקח ויתום שכן נכנסין במינן לזר להתעשר! - במינן קאמרת. קדשים נמי במינן נכנסין לזר להתעשר. ויהיו חולין חייבין בחוה ושוק, מקל וחומר: ומה קדשים שאין חייבים במתנות - חייבין בחוה ושוק, חולין שחייבין במתנות - אינו דין שחייבין בחוה ושוק? - אמר קרא: "זה יהיה משפט הפהנים", "זה" - אין, מידי אחרניא - לא. - אלא טעמא דכתיב רחמנא "זה", הא לאו הכי הוה אמנאי: חולין חייבין בחוה ושוק? והא בעי תנופה, היכא לינופניהו? אי אבראי - "לפני ה" כתיב, אי

בחוץ, ושאינו ראוי בפנים - אין חייבין עליו בחוץ. הא מוקמינן לה בבכורות (טז,א) בדוקין שבעין, ואילאי דרבי עקיבא דאמר: אם עלו - לא ירדו. הילכך, הואיל ובפנים לא ירדו, חייבין לעילון בחוץ. וכולה דך מתניתין מיתניא בבכורות בפרק שני (דב,ב). וזהם תני לה משום בכורות, וזהא תני לה משום מתנות. ואין עושין תמורה - אפילו קודם פדיון, ובבכורות מפרש טעמא: טוב מעיקרו - עושה תמורה, ואפילו נעשה רע אחר שהקדישו. אבל רע מעיקרו - אינו עושה תמורה. ואם מתו יפדו - ואף על פי שאינם ראויים אלא לכלבים, ואין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, כדפרשיה לעיל "ואכלת" ולא לכלבך - הני מילי בקדשים שקדם הקדשן את מומן, אבל הני, כדילקא בעלמא נענה, ולא נחת להו קדושת הגוף. ועוד אשמועינן דלא בעינן העמדה והערכה, וקסבר: קדשי בך הבית לא היו בכלל העמדה והערכה, דכתיב בפרקין קדשים שנסתאבו לאחר כך "דזעמדי את הבמה" (ויקרא כז). ויכין דמתה, אי אפשר להעמידה. חוץ מן הכבור והמעשר - דאף על גב שקדם מומן להקדשן, חלה עליהם קדושה גמורה לכל דבריהם, אלא שאין כשרים ליקרב. דכבור - ברחם תלה רחמנא, לא שגא חם ולא שגא בעל מום, קדשי. תם - קרב, ובעל מום - נאכל לכהן, כדילפינן בבכורות (כה,א). "ובשרם יהיה לך" - "בשרם", תרי משמע, לימר על בכור בעל מום שמתנה לכהן, ומעשר בהמה נמי, כתיב ביה (ויקרא כז) "דעשירי יהיה קדש לא יבקר בין טוב לרע", "טוב" - היינו תם, "רע" - היינו בעל מום. או מום עובר קודם להקדשן - דמום עובר, כמאן דליתיה דמי. פטורין מן הבכורה - ואף על פי שנפדו ויצאו לחולין להיתר אכילה, פטורין מן הבכורה, אם ילדו. דכתיב בהו (דברים יב) "כצבץ וכאיל", רצבי ואיל פטורים מן הבכורה, דהא "בקר וצאן" כתיב. ומן המתנות - זרוע ולחיים וקובה, דאין נוהגין בצבי ואיל, דכתיב (שם יח) "אם שח" - ואין יוצאין לחולין - בפרקין. ליגזו וליעבד - כדפרשיה לעיל, "תובח ואכלת" - אין בהן אלא היתר זביחה ואכילה בלבד, אבל גיזה ועבודה - לא. וולין וחלבן אסור - בבכורות (יד,א) מוקי לה דאיבער לפני פדיון, ואתיליד לאחר פדיון, דאי איבער ואתיליד לאחר פדיון - ולד צבי ואיל הוא. ואם נולד לפני פדיון - מאי איריא הני? אפילו קדם מומם להקדשן נמי, ולזין לפני פדיון אסור. והשושטן בחוץ חייב - כדפרשיה לעיל: בדוקין שבעין, וקודם פדיון. ועושין תמורה - קודם פדיון, דכתיב (ויקרא כז) "טוב ברע או רע בטוב". מתו - מעצמן, יקברו - או משום דבעינן העמדה והערכה, או משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. **גמרא** הוא אמינא קדשים חייבין במתנות - מקל וחומר מחולין, כדאמרן במתניתין. והיכי מצנין למימר הכי? הא איכא למפרך בהאי קל וחומר: מה לחולין כר' וקרא למה לזי? בכור אינו נוהג במקדשים - ד"בקר וצאן" כתיב (דברים טו) - ולא הקדש. ועוד: "תקדש" כתיב (שם) - ולא שכבר קדוש. תיתי מוכרים - כלומר, אי לאו "אותם" דקרא, הוה אמנאי: תיתי בקל וחומר מוכרים דחולין. דליכא למפרך בהו: שכן חולין גמורין בבכורה - שאין יורדין. ראשית הנה אינו נוהג במקדשים - דהא לא בני גיזה נינהו, דכתיב (שם יח) "גז צאנך" - ולא הקדש. ראשית הנה - כל השנה כשהוא גוזז צאנו - נותן לכהן ודבר מועט, כדמפרש לקמן (קלה,א) שיעורא, וקרי ליה "ראשית" - כי הויב דקרי תרומה (שם) "ראשית דגןך". וזכרים אין בהם לא בכורה ולא ראשית הנה, ואי לאו "אותם" - מחייבין מתנות בקדשים מקל וחומר מתיישים חולין. מעשר בהמה אינו במקדשין - דכתיב "היה קדש" - ולא שכבר קדוש, בפרק בתרא דבכורות (נג,ב). הילכך, לא אתי בקל וחומר - דאיכא למפרך: תאמר במקדשין שאין נכנסין לזר להתעשר. מוקמים - אי לאו "אותם", הוה מיייתין ליה מקל וחומר מתיישים זקנים חולין, שכבר נתעשרו ואין צריכין עז להכנס לזר. מה לזקנים - תיישים זקנים דחולין, בזין הוא שוק חייבין במתנות. שכן נכנסו כבר לזר להתעשר - תאמר בקדשים שלא נכנסו כבר לזר להתעשר! ומזהר: אי לאו "אותם" - הוה מיייתין להו בקל וחומר מלוקח ויתום. הלוקח פטור ממעשר בהמה: אם לקח עשרה טלאים מן השוק - פטור מלעשר, ד"בקר וצאן" אמר רחמנא. והיתום שמתה אמו בשעת לידה, כגון זה פירש למיתו וזה פירש לחיים, כדאמר ב"השושטן" (חולין לה,ב) - פטור ממעשר בהמה, דאין ראוי לקדש, דכתיב "חתח אמו" - פרט ליתום. וילפינן מעשר בהמה מיניה בפרק בתרא דבכורות (נו,א): רבי ישימעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר, נאמר כאן "חתח אמו", ונאמר להלן "חתח השבט", מה כאן - פרט לכל השמות הללו, כלאים ונדמה ויצא דופן ויתום, דכולהו מימעטי מהאי קרא ד"שור או כשב". אף להלן, לענין מעשר - פרט לכל השמות הללו. אף על גב דבעל מום נכנס לזר להתעשר, אלו אין נכנסים. הכי גרסינן: במינן קאמרת קדשים נמי במינן - כגון חולין, נכנסין לזר. הילכך, אי לאו "אותם" - אתי בקל וחומר. מה קדשים שאין חייבים במתנות - דהא ממעטינן להו מ"אותם", דכתיב גבי חוה ושוק "אותם" - ולא מתנות. אמר קרא - במתנות חולין "זה יהיה" - דבר זה נוהג בחולין, ואין חוה ושוק נוהגין בהן. בחוה ושוק כתיבא - תנופה "לפני ה'", אי אבראי - חוץ לעורה.

חולין דף קל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קלא

בהמה בשלמותה לפני שהופרשו מתנותיה, וכגון שישראל הניח
בהמה שחוטה אצל הכהן כפקדון, והכהן זכה במתנותיה, וקסבר
האי תנא מתנות שלא הורמו [שלא הופרשו] כמי שהורמו דמין
לענין הזכיה הממונית, שיכול הכהן לזכות במתנות לפני שהופרשו.
הגמרא מקשה שוב על רב חסדא: תא שמע שנינו במשנה (פאה פ"ה
מ"ד), בעל הבית עשיר שהיה עובד במקום למקום וצריך ליהול
לקט שכחה ופאה ומעשר עני לפי שנותן ללא מזונות, נוטל כשאר
עניים כיון שכעת עני הוא, ולכשיחזור לביתו ישלם לעניים, דברי
רבי אליעזר. ומבואר שאם נתחייב ממון לעניים, כל אחד מהעניים
יכול לתובעו בדין, ומכאן גם ללמוד גם לענין מתנות כהונה שבהן
הבא ראשון יכול לתובעו, וקשה על רב חסדא שאמר שמזיק מתנות
כהונה פטור לפי שהוא ממון שאין לו תובעים.
מתרץ רב חסדא: אמר רב חסדא, מדת חסידות שנו כאן, שאם
חסיד הוא ישלם, אבל אי אפשר לתובעו בדין לפי שהוא ממון שאין
לו תובעים.
רבא שמע מבני בית המדרש את הקושיא ואת התירוץ בשם רב
חסדא כפי שהובאו לעיל, ומוכיח שלא יתכן שהדברים נאמרו בצורה
זו: אמר רבא תנא תני – התנא שנה 'ישלם', שמשמעותו ישלם בעל
כרחו, ואת אמרת בשם רב חסדא מדת חסידות שנו כאן, ועוד וכי
מדריכי אליעזר ליקום וליתוב [תעמוד ותקשה], והלא חכמים
חולקים עליו שם, ואומרים 'עני היה באותה שעה' ואינו חייב לשלם,
ואם כן גם אם תאמר שבדעת רבי אליעזר מוכח שהוא ממון שיש לו
תובעים, אבל בשיטת חכמים יש לומר שחולקים עליו בזה, והלכה
כחכמים. ברור אם כן שלא זו היתה הקושיא ולא על זה נאמר
התירוץ של רב חסדא.
רבא מעמיד את השמועה בצורה הנכונה: אלא הקושיא היתה
מסיפא של אותה המשנה, שכן שנינו שם וחכמים אומרים עני היה
באותה שעה ולכן אינו צריך לשלם כשיחזור. ויש לדייק, מצמא
שפטור כיון דעני היה, הא אם עשיר היה באותה השעה ונטל מתנות
עניים באיסור, משלם, ואמאי – ומדוע, ליהוי – הלא ראוי שיהיה
כמזיק מתנות כהונה או שאכלו, שלדעת רב חסדא פטור לפי
שהוא ממון שאין לו תובעים. וזו היא הקושיא שעליה אמר רב
חסדא, מדת חסידות שנו כאן, כלומר, מה ששנינו 'עני היה באותה
שעה' ופטור מלשלם, ומדויק שאם היה עשיר צריך לשלם הכוונה
שאם חסיד הוא צריך לשלם בשביל לצאת ידי שמים.
הגמרא מקשה על רב חסדא שוב: תא שמע, שנינו בברייתא, מנין
לבעל הבית שאכל פירותיו מכלין [לפני שהופרשה מהם תרומה],
וכן לוי שאכל מעשרותיו מכלים – שאכל מעשר ראשון לפני
שהפריש ממנו תרומת מעשר, מנין שפטור מן התשלומין לכהנים,
תלמוד לומר (ויקרא כב טו) 'ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר
יהימו לה', פסוק זה מדבר בתרומה ויש לדרוש ממנו שאין לה [לכהן]
כהן [ובקדשי בני ישראל] והיינו בתרומה! אלא משעת הרמה ואילך,
שכיון שנאמר בו 'אשר ירימו לה' משמע שאין התרומה נקראת 'לה'
עד שירימו, כלומר שאינה נעשית חלק גבוה לפני ההפרשה, ורק
לאחר ההפרשה היא חלק גבוה ויש לה דין של ממון כהן. והנה
הברייתא תלתה את הפטור מתשלומין בכך שהתרומה עדיין לא
הורמה, ומשמע הא משעת הרמה ואילך אם אכל את התרומה
מיתא – על כל פנים משלם, ואמאי – ומדוע, ליהוי – הלא ראוי
שיהיה כמזיק מתנות כהונה או שאכלו שאמר רב חסדא שהוא
פטור.
מתרצת הגמרא: תנא נמי – גם כאן, במה שדייקנו שמשעת הרמה
אם אכל ישראל חייב לשלם, אין הכוונה להרמה ממש, אלא מדובר

אי אנואי – ואם יניח בפנים, נמצא קא מעייל – מכניס חולין לעזרה
והרי כשם שאסור לשחוט חולין בעזרה כן אסור לעשות שם כל
מעשה שהוא כעין הקרבה כגון תנופה, הלכך לא אפשר לקיים
כתיקנה את מצות החזה והשוק בבהמת חולין, ועל כרחך שאין מצוה
זו נוהגת בחולין כלל.
נתבאר שאין צורך לדרוש מזה' (דברים יח ג) לפטור מחזה ושוק
בחולין. לכן מקשה הגמרא: אלא 'זה' למה לי. מתרצת הגמרא:
לכדרב חסדא, דאמר רב חסדא המזיק מתנות כהונה וכגון
ששרפם באש או השליכם לים קודם שנתן לכהן או שאכלו, פטור
מלשלם. ולמדנו זאת מהנאמר 'זה', כדלהלן.
הגמרא מרחיבה בסוגיית 'מזיק מתנות כהונה'. גופא, אמר רב
חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלו פטור מלשלם. ומפרש רב
חסדא, מאי מעמא, איבעית אימא משום דכתיב בענין המתנות
'זה', ומשמע שאת הזרוע והלחיים והקיבה עצמם חייב לתת, אבל אם
אינם קיימים וכגון ששרפם לא חייבה התורה בתשלומיהן. ואיבעית
אימא משום דהוי ליה ממון שאין לו תובעים, שאין לממון זה
בעלים שיוכלו לתובעו בדין, שאם יבוא כהן ויתבענו, יכול הוא לומר
לו, לכהן אחר אני רוצה לתת ולא לך.
הגמרא מקשה על הטעם השני בדברי רב חסדא: מיתיבי, שנינו
בברייתא, 'וזה יהיה משפט הכהנים' (דברים יח ג), מלמד שהמתנות
דין, כלומר שענין המתנות תלוי בדין הנעשה על ידי הדיינים. מבררת
הגמרא: למאי הלכתא – כלפי מה אמרו זאת, לא – וכי לא לענין
להוציא את המתנות מיד הבעלים פדיינין, והיינו שהכהן הראשון
שתובע את המתנות, בית דין מכריח את הבעלים לתת לו. וקשה על
דברי רב חסדא שאמר שמתנות כהונה נחשבות כממון שאין לו
תובעים.
מתרצת הגמרא: לא לענין זה נאמר בברייתא שהמתנות דין, אלא
לענין לחולקן פדיינין, שהדיינים אומרים לישראל לזה תתן המתנות,
שהוא תלמיד חכם, ואל תתן לזה שהוא עם הארץ, וכדרב שמואל
בר נחמני, דאמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מנין שאין
נותנין מתנה לכהן עם הארץ, שנאמר (דברים יח ג) 'ויאמר לעם
ליושבי ירושלים לתת מנת [לכהנים וללוים] [הכהנים והלוים]
למען יחזקו בתורת ה', כל המזיק וכלומר, העוסק בתורת ה' יש
לו מנת – חלק כהונה, ושאינו מזיק בתורת ה' אין לו מנת.
הגמרא מקשה שוב: תא שמע, שנינו בברייתא, רבי יהודה בן
בתירא אומר, 'משפט' מלמד שהמתנות דין, יכול אפילו חזה
ושוק דין, תלמוד לומר 'זה', שרק המתנות הן 'דין' ולא חזה ושוק.
שואלת הגמרא: למאי – לגבי איזה ענין אמרו שהמתנות 'דין',
אלימא לחולקן פדיינין ושואמרים לו לתת לתלמיד חכם ולא לתת
לעם הארץ כמו שתירצת לעיל, קשה, הרי בברייתא נאמר שבחזה
ושוק אין הדין כן, ואמאי – וכי חזה ושוק לאו פדיינין מיתלקו,
כלומר, וכי יכול הוא לתת חזה ושוק לכהן עם הארץ, והלא כל
מתנות כהונה אינם ניתנים אלא לכהן תלמיד חכם, כפי שלמדנו
לעיל, אלא לאו – אלא ודאי כונת הברייתא 'שהמתנות דין' לענין
להוציא אותן פדיינין, וקשה על רב חסדא שאמר שמתנות כהונה הן
ממון שאין לו תובעים.
מתרצת הגמרא: תנא כמאי עסקינן, דאתו לידה – שהמתנות באו
לידי הכהן וזכה בהן, ואחר כך גזלם זה ממנו, ועל זה נאמר
שמוציאים אותן בדיינים משום שהן כשאר חפציו של הכהן.
הגמרא תמהה: אי דאתו לידה, מאי למימרא – מה השמיעה
הברייתא, הלא פשוט הוא. מתרצת הגמרא: מדובר דאתו לידה
במכלליה – שהמתנות הגיעו לידי הכהן כטבל, כלומר שבאה לידו

דָּאָתוּ לִיָּדָה בְּמִלְכֻיָּהּ – שהפירות באו לידי הכהן בהיותם טבל,
ומה שאמרה הברייטא 'משעת הרמה ואילך' כוונתה, משעה שבאו
הפירות ליד הכהן, שאז נעשים ממנו גמור, ואם אכלם אחר חייב
לשלם. וְקָסָר הָאֵי תִנָּא מִתְּנֻת שְׁלֹא הוֹרָמוּ בְּמִי שְׁהוֹרָמוּ דְּמִיָּין
לענין הזכייה הממונית, ויכול הכהן לזכות בתרומה עוד לפני
שהופרשה, ומדובר כגון שישראל הפקיד את פירות הטבל אצל
הכהן לשמירה, והכהן זכה בחלק התרומה שבפירות מהפקר.

הגמרא מקשה שוב על רב חסדא: תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא, הָרִי
שְׁאֵנְבוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ גִּרְנֹו – הרי שבאו שלוחי בית המלך לשדור
שהיתה בה תבואה קצורה שטרם הופרשו ממנה תרומות ומעשרות
ולקחו את התבואה, אִם בְּחֻזְבֹּ, שהיה חייב לבית המלך סכום קצוב
וגבו מתבואתו בשיעור החוב, נמצא שהשתמש בתרומות ומעשרות
שבתוך הטבל לצורך פרעון חובו, ודומה למוכר תרומה ומקבל
תמורתה מעות, ולכן חָיִיב לְעֵשֶׂר מִמָּקוֹם אַחֵר ולתת לכהן, כלומר
חייב לתת לכהן ממון כשיעור התרומה והמעשר שהיה צריך
להפריש מהתבואה שלקחו ממנו. וְאִם לִקְחוּ בְּאִנְפֻּרֹות – על חנם,
בְּטוֹר מִלְּעֵשֶׂר, שנמצא שבית המלך גנבו את ממון הכהנים ואין לו
אחריות על כך. ומבואר שאם גבו ממנו טבל בחובו, חייב לעשר, ועל
כרחק הטעם לפי שהוא ממון שיש לו תובעים והכהן הבא ראשון
יכול לתבוע את המגיע לו, שאם אין כוונת הברייטא שיש עליו חיוב
ממנו, כיצד נפרש את מה שנאמר בה 'חייב לעשר', הרי לא נשאר
הטבל אצלו ואי אפשר לומר שיש עליו חיוב מצוה של הפרשת
תרומות ומעשרות.

מתרצת הגמרא: הברייטא אינה מדברת בחיוב ממוני, אלא בחיוב
מצוה של הפרשת תרומות ומעשרות, ואף שבדרך כלל אם הפירות
יצאו מרשותו אינו מחויב לעשרם ויכאן הרי אין הטבל בידו, שְׁאֵנִי
הָתָם כשגבו בית המלך בחובו, משום דְּקָא מִשְׁתַּרְשִׁי לִיה – שהוא
מרוויח על ידי התרומה והמעשר שבפירות, כי במקום שהחוב ייפרע
מהממון שלו נפרע מתרומה ומעשר, וכל שמשתמש בפירות טבל,
ובגון שבא לאוכלם או למוכרם או לפרוע מהם את חובו, חלה עליו
מצות הפרשת תרומה ומעשר.

הגמרא מקשה שוב על רב חסדא: תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה לַהֲלֹן
(קלב). אָמַר לוֹ לֹקַח לַטֶּבַח מִבּוֹר לִי בְּנִי מַעֲיָה שֶׁל פָּרָה זוּ בִּכְךָ וְכך
דמים, וְהִיא בָּהֶן מִתְּנֻת בְּהוֹנָה, והיינו הקבה, נוֹתֵן הַלּוּקַח לְבָהֶן,
וְאֵינוּ מִנְכָּה לוֹ הַטֶּבַח אֵת דְּמֵי הַקֶּבֶה מִן הַדָּמִים שְׁשִׁילָם עַל בְּנֵי
הַמַּעֲיִים, משום שידע הלוקח שהמתנות שם ולא מכר לו הטבח אלא
שאר בני המעיים ולא את הקבה. לָקַח הֵימָנוּ בְּמִשְׁקָל בִּכְךָ וְכך דמים
לליטרא, ושקל הלוקח לעצמו גם קבה, נוֹתֵן הַלּוּקַח אֵת אֵת הַקֶּבֶה
לְבָהֶן שהרי גזל היא אצלו וצריך להשיבה, וּמִנְכָּה לוֹ מִן הַדָּמִים,
כלומר שהטבח חייב להחזיר ללוקח את דמי הקבה, שהרי מכר לו
דבר שאינו שלו. ומקשה הגמרא מהוראה זו: אָמַר נֹתֵן אֵת הַקֶּבֶה
לְבָהֶן, לִיָּהּ – הלא ראוי שהיה בְּמִדָּת מִתְּנֻת בְּהוֹנָה או שְׁאֵלָן,
שהוא פטור לדעת רב חסדא.

מתרצת הגמרא: שְׁאֵנִי הָתָם דְּאִיתְּנָהוּ בְּעֵינָהּ – שונה הדבר שם לפי
שהמתנות קיימות בעולם, וכשם שהמתנות ניתנות לכהן כאשר הן
ביד הטבח כן הדין גם כאשר הן ביד הלוקח. אולם אם הויקן או אכלן,
פטור מתשלומין, וכמו שאמר רב חסדא.

הגמרא מקשה שוב על רב חסדא: תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא תַּשְׁעָה
דברים הם נִכְסֵי בָהֶן, תְּרוּמָה, וְתְרוּמַת מַעֲשֶׂר, וְחֵלָה, רִאשִׁית הַגֶּזֶר,
וּמִתְּנֻת – זרוע לחיים וקבה, וְהַדְּמָא – תרומת מעשר של דמאי,
וְהַכְּבוֹרִים, וְהַקֶּרֶן, וְהַחֹמֶשׁ. ושואלת הגמרא: לָמָּה – לאיזה ענין
נאמר שהם ממון כהן, לָאוּ – וכי לא לענין הַוִּצִּיָּין בְּדִינָן אם אינו
נותן מרצונו, ומוכח שהוא ממון שיש לו תובעים. מתרצת הגמרא:
לֹא, אֲלָא לְבִדְתָּנָן (ביכרים פ"ג מ"ב) לָמָּה [–לאיזה ענין] אָמַר

שהביכורים הם נִכְסֵי בָהֶן, משיבה המשנה: לענין שְׁקוּנָה בָּהֶן
[–רשאי לקנות בהם] עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת וּבְהֵמָה שְׁמֵאָה – אף על פי
שאינם ראויים לאכילה ובעל חוב נוֹשֵׁלִין בְּחֻזְבוֹ וְאִשָּׁה בְּכֶתֶף וְתֵהָ
וכן מותר לקנות בהם סֶפֶר תּוֹרָה.

הגמרא דנה האם לוי חייב לתת זרוע לחיים וקבה: הֲהוּא לִיָּוָה – לוי
אחד דְּהִנֵּה הָמָּה מִתְּנָתָא – שהיה רגיל לחטוף זרוע לחיים וקבה מידי
הילדים המולידים אותם לכהן. אָתוּ אָמְרוּ לִיה לָרֵב – באו אנשים
ואמרו זאת לרב. אָמַר לָהֶן, לֹא מִסְתַּיִה דְּלֹא שְׁקָלִינָן מִיָּנִיה – וכי
לא די לו לאותו הלוי שכאשר הוא שוחט את בהמתו אין אנו
מכריחים אותו לתת מתנות לכהן אֲלָא מִיָּחָסָה נְמִי חֲטִיף – אלא
שהוא חוטף מתנות של אחרים.

מלשון רב משמע שהיה מקום להכריח את הלויים לתת מתנות
לכהנים אלא שאנו נמנעים מכך מאיזו סיבה. מבררת הגמרא: וְרַב,
מִהּ הִיא דַּעְתּוֹ, והרי כתוב (דברים י"א) יָדָה יָדִיהָ מִשְׁפֹּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת
הָעָם, ואם כן אֵי אִיקְרוּ עָם – אם לויים נקראים 'עם' מִשְׁקָל נְמִי
לְשָׁקוֹל מִיָּנִיהוּ – יש לקחת מהם את המתנות ואֵי לֹא אִיקְרוּ עָם,
וְהִמָּנָא פְּטִירָנָהוּ – הרי התורה פטרתם, ואם זו היא דעתו של רב,
מדוע משתמע מדבריו שהיינו יכולים להכריח את הלוי לתת מתנות
לכהן אלא שאנו נמנעים מכך.

הגמרא משיבה: רב מְסַפֵּקָא לִיה אֵי אִיקְרוּ עָם אֵי לֹא אִיקְרוּ עָם,
וגמרא פטר אותם, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

הגמרא מקשה על רב שפטר לויים ממתנות: יְתִיב [–ישב] רַב פִּפְא
וְקָאָמַר לָהּ לָהּ שְׁמַעְתָּא – ואמר לפני תלמידיו שמועה זו של רב
שהסתפק אם לויים חייבים במתנות. אִיתִיבִיהָ רַב אִידִי בְּרַ אֲבִין
לָרַב פִּפְא, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא אֲרַבְעַת מִתְּנֻת עֲנִיִּים שְׁבַכְרָם, הִפְרַט –
ענבים הבודדים הנושרים בשעת בצירה, וְהַעֲוִלָלוֹת – אשכול קטן,
וְהַשְׁכָּחָה וְהַפָּאָה, וְשִׁלֵּשׁ שְׁבַתְבּוּאָה, הִלָּקַט וְהַשְׁכָּחָה וְהַפָּאָה,
וְשִׁנִּים שְׁבַתִּילָן, הַשְׁכָּחָה וְהַפָּאָה, כּוֹלֵן אֵין בָּהֶם טוֹבָת הִנָּאָה
לְבָעֲלִים, שאין הבעלים יכולים לתתן לעני שירצו אלא העניים
באים ונוטלים אותן על כרחם של בעלים, וְאִפִּילוּ עֲנִי שְׁבִישְׁרָאֵל
שיש לו שדה מוֹצִיָּין מִיָּדוֹ – מכריחים אותו לתת מתנות לעניים
אחרים.

אבל מַעֲשֶׂר עֲנִי הַמִּתְחַלֵּק לעניים בַּתּוֹךְ בֵּיתוֹ של הבעלים ואינו
נעזב בשדה כשאר מתנות עניים] יֵשׁ בּוֹ טוֹבָת הִנָּאָה לְבָעֲלִים,
שבידו לתת לאיזה עני שירצה, וְאִפִּילוּ עֲנִי שְׁבִישְׁרָאֵל מוֹצִיָּין
אוֹתוֹ מִיָּדוֹ עבור עניים אחרים.

ממשיכה הברייטא: וְשָׂאָר מִתְּנֻת בְּהוֹנָה, בְּגוֹן הַזֶּרֶע וְהַלְחִיִּים
וְהַקֶּבֶה, אֵין מוֹצִיָּין אוֹתָן (מִיָּדוֹ) לֹא מִבָּהֶן לְבָהֶן – אין מכריחים
את הכהן לתת אותם לכהן אחר, וְלֹא מִלּוֹי לְלוֹי – ואין מכריחים את
הלוי לתת ללוי אחר.

הגמרא מבארת את הברייטא ולאחר מכן תבוא הקושיא על דברי
רב. שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא: 'אֲרַבְעַת מִתְּנֻת שְׁבַכְרָם, הִפְרַט וְהַעֲוִלָלוֹת
וְהַשְׁכָּחָה וְהַפָּאָה'. מקור למצות פרט ועוללות בכרם הוא מִדְּבַרְתִּיב
(ויקרא י"ט ז) 'וְכִרְמָךְ לֹא תַעֲזוֹל וּפְרִט כִּרְמָךְ לֹא תִלְקַט'. מקור לשכחה
בכרם: וְכִתִּיב (דברים כ"א) 'כִּי תִבְצֹר כִּרְמָךְ לֹא תַעֲזוֹל אַחֲרָיִךְ לָגֵר
לִיתֶם וְלֹא לִמְנָה יָדֶיךָ; וְאָמַר רַבִּי לִוִּי 'אַחֲרָיִךְ' זוּ שְׁכָחָה. מקור
למצות פאה בכרם: פָּאָה בְּכֶרֶם, דְּנָמַר – שלמדו גזירה שוה 'אַחֲרָיִךְ'
'אַחֲרָיִךְ' מִזֵּית, וְזֵית חִיִּיב בַּפָּאָה, דְּכִתִּיב (שם כ"ד ז) 'כִּי תִחַבֵּט וְיָתֵךְ לֹא
תִפְאֹר אַחֲרָיִךְ', וְתָנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שֶׁהַפִּירוּשׁ שֶׁל 'לֹא תִפְאֹר',
היינו שְׁלֹא תַפְּזוֹל תִּפְאֹרְתּוֹ מִמֶּנּוּ, שהזיתים הם הפאר וההדר של
עץ הזית, והזהיר הכתוב שלא יקח את כל תפארתו אלא ישאיר
מקצתו, וזו היא מצות פאה.

הגמרא מבארת מקורות למצות לקט שכחה ופאה בתבואה. שְׁנִינוּ
עוד בברייטא: שְׁלִשָּׁה סוגי מתנות עניים שְׁבַתְבּוּאָה, הִלָּקַט

חולין. פרק עשירי - הזרוע והלחיים דף קלא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קלג רש"י

דאָו לידיה - דכון. כטבלייהו - שהופקד הטבל אצלו. כמי שהורמו דמיין - זכה בהם מן ההפקד, שהרי קדם. לישנא אחרינא: שמסר לו את הטבל לזכות בתרומה שבו. אם בחובו - שזיה חייב לו דבר קצוב ממון. חייב לעשר - ממקום אחר וליתן לכון, שהרי הוא כמוכר. ואם באנפרות - בהפסד, ועל חנם - פטור מלעשר. קתני מידה "אם בחובו, חייב לעשר"

אלמא יש לו תובעין. דאי לא דינא הוא שישלם לו על כרחו, מאי חיוב מצוה איכא? הא לא פש גביה מדיד? שאני התם דקא משרשי ליה - התם לאו בהוצאה בדיינן תנן בה, אלא חיובא בעלמא, כשאר חיובי מעשרות. חיובא דאי איכא עליה, "דהא משרשי ליה" - כלומר, משתכר הוא בה, שהיה צריך לפרוע מעות. אמר ליה - לטבת. מכור לי בני מעיה - בני מעיה של פרה זו. והיו בהן מתנות - הקבה. נותנן - לוקח זה לכון. ואין - המוכר מנכה לו ללוקח מן הדמים, שהרי היה יודע הלוקח שהמתנות שם, וזה לא מכר לו הקבה. לקח הימנו במשקל - הליטרא כך וכך, ושקל לו הקבה. נותנן לו - לוקח לכון, שהרי הגול אצלו, וצריך להשיב. והטבח ינכה לו מן הדמים - על כרחו, שמכר דבר שאינו שלו. ואמאי - נותנן לכון? ליהוי כמזיק כו'. תשעה נכסי כהן - לא ידעתי היכן שנויה. ובספרים אינה כתובה בשוה, ומצא אני חמש עשרה מתנות כהונה שכולן נכסי כהן לעשות בהן כל צרכיו - התרומה, ותרומת מעשר, ותרומת מעשר של דמאי, והחלה, והבכורים, וראשית הגז, ומתנות של חולין ושל קדשים, והקדן והחומש של גול הגר, ושדה אחוזה, ושדה חרמים, ובכור בעל מום, ופדיון הבן, ופדיון פטר חמור. ונראה בעיני שכולן שונים בה, וחשיב תרומה ותרומת מעשר והדמאי וחלה כחדא - דכולהו תרומה נינהו. ובכור ופדיון הבן ופדיון פטר חמור כחדא, וקרן חומש דגול הגר חדא, וכולהו הך מתנה לכון הן. ולקמן בפירקין (קלג.) חשיב כל עשרים וארבע מתנות כהונה. הגזול את הגר, ונשבע לו, ומת הגר, ואחר כך הודה ונשבע לשקר. דאמר רחמנא "ואם אין לאיש גואל" וגו' - וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים? אלא זהו גר שמת ואין לו יורשין. וכתבי "האשם המושב לה' לכון", ותניא בפרק "הגזול" בבבא קמא (ק"א): "האשם" - זה קרן, "המושב" - זה חומש. דגבי נשבע לשקר בפקדון או בגזל כתיב ביה חומש, בין בגזול תבירו בפרשת ויקרא, בין בגזול הגר בפרשת נשא. למה אמרו - למאי הלכא? וספר תורה - אף על פי שאינו לאכילה, ולא לדבר שיבא לידי אכילה. ולבי מגומגם: למאי נתייה, והאיל ותנא דאפילו בהמה טמאה לוקח מוק? חמץ מתנא - כשהיו התינות מוליכין הורוע והלחים והקבה לכון, חוטפם מידיהם. לא מסתייה - לא די דכשהוא שוחט את בהמתו אין אנו כופין אותו לתת מתנות לכון אחר. אלא מיתמף נמי חמץ - בתמידה. ורב - מאי דעתיך דאמר "לא מסתייה ולא שקלינן מיניה" - דמשמע, שהיינו יכולין לכפור לכך ונמנעין אנו? אי אירקי עם לשקול מיניה - דהא "מאת העם מאת זובחי הובח" כתיב (דברים יח), ואי לא אירקי "עם" - רחמנא פטריה, ומאי טיבותא עבדינן גבייה? מספקא ליה - לרב, ומשום ספיקא פטר ליה. דהמוציא מחבירו עליו הראיה. להא שמעתא - דרב דמספקא ליה. ארבע מתנות עניים - הנהוגות בכרם, ואלו הן. הפרט והעוללות -

כדכתיב (ויקרא יט): "יזכרך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט", ובמסכת פאה (פרק שביעי משנה ד) מפורש: איזו היא עוללות? כל שאין לה לא כתר ולא נטף. והשכחה

דאָו לידיה בטבליהו וקסבר האי תנא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין - ר"משת הרמה ואילך" - היינו, מכי אתו לידיה אפילו בטבליהו. ואם תאמר: אמאי לא משני דפשטא דברייתא דקתני "פטור מן התשלומין" - היינו, דאתו ליד כון בטבליהו, וקסבר האי תנא: מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין, ומשום הכי פטור, דאין לו לכון אלא משעת הרמה ממש. והוה ניהא טפי דהוי לשון "הרמה" דקאן ויש לומר: דאי הוה מוקי לה הכי, אז לא היה חרוש הדיקן כלל "הא משעת הרמה ואילך משלם", דהא פשיטא דמשלם, כיון דאתו ליד כון והורמו. אבל השתא עיקר הברייתא משמענו דמזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור, דיוקא קא משמע לן דאף על גב דאתו לידיה בטבליהו - חייב, דכמי שהורמו דמיין.

שאני התם דקא משרשי ליה - דבמקום זה הניח לו המלך שאר ממון. ואם תאמר: מתנות כהונה, כשאכלם משרשי ליה, שבמקום זה לא אבל דבר אחר, ואמאי פטור? ויש לומר: דלא דמי לאנסו בית המלך גרנו, דתחתיו לא לקח משלו. אבל באכיל, דלא משרשי ליה, שהיה מתענה.

הכי גריסין בפירוש רבינו חננאל שבעה נכסי כהן - ולא חשיב הכא כל עשרים וארבע מתנות כהונה דחשיב לקמן בפירקין (קלג.), דלא חשיב הכא אלא הך דאסורים לזרים והם ממון כהן. והא דחשיב מתנות, אף על פי שמותרות לזרים - משום דטבלי, דקא לתרומה כדאמר לקמן (קלג.), אף על גב דלית הלכתא הכי, היינו דלא הוי כאוכל טבליים, אבל מכל מקום איסורא איכא לאכול מבמהה שלא הורמה מתנותיה. אי נמי: לא חשיב אלא מדי דבר אכילה. והא דלא חשיב בכור - משום דאכתי לאו בר אכילה הוא, שצריך שחושם מעשר עני המתחלק בתוך הבית - דקא נקט "המתחלק בתוך הבית" - דשני דיני מעשר הם: אחד, מתחלק תוך הבית. ואחד, מתחלק בתוך הגרנות, כדמשמע בפרק בתרא נדרים (פר.), ואותו המתחלק תוך הגרנות, אין לבעלים בו טובת הנאה, אלא באותו המתחלק בתוך הבית. ובספרי מפרש ליה מוקראי כחוב אחד אומר "מצקה שלש שנים תרצא את כל מעשר תבואתך והנחת" - אלא, צריך לדיחו בגורן, ובאין עניים ונטלן אותו. ובתוב אחד אומר "כי תכלה לעשר וגו' נתת ללוי" וגו' - אלא, בתוך הבית מחלקו, מדכתיב "והנחת". הא כיצד? עד הפסח, שהוא זמן גשמים, ואם מניחו בחוץ נפסד - מחלקו בתוך ביתו, וזה מעשר עני המתחלק בתוך הבית. מכאן ואילך, שהוא ימי הקיץ - מניחו בחוץ בגרנות, ועניים באים ונטלן אותו. יש בו טובת הנאה לבעלים - נראה דדבר שיש בו טובת הנאה לבעלים, אפילו בא עני ולקחו - מוציאין מידו. ודבר שאין בו טובת הנאה לבעלים, לקחו - אין מוציאין מידו. ומיהו אם לא לקחו, ובא עני ושאלו ממנו - אם ירצה לא יתן לו. דקרי ליה לעיל "ממון שאין לו תועיף", ואם היה צריך ליתנו לתובע - אם כן, הוי יש לו תועיף. גמר אחרין אחרין מוית - ואף על גב דאצטרכי למכתב, ולא הוי מופנה - גלוי מילתא בעלמא הוא. דכמו שיש בזה אחרין פאה, הכי נמי יש בזה אחרין פאה, ולא גזרה שוה ממש היא. אי נמי: מדכתיב שכחה בלשון "אחרין", שנוע מינה: לגזרה שוה אתא. וצריך עיון: למא לא גרמינן בגזרה שוה ד"אחרין" דלדור פוט בוית כמו בכרם? ונהי דלענן עוללות לא אפשר מילף באילן, דלא שייך ביה "אידוה עוללות, כל שאין לו לא כתר ולא נטף".

השכחה

דאָו לידיה בטבליהו וקסבר האי תנא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין - ר"משת הרמה ואילך" - היינו, מכי אתו לידיה אפילו בטבליהו. ואם תאמר: אמאי לא משני דפשטא דברייתא דקתני "פטור מן התשלומין" - היינו, דאתו ליד כון בטבליהו, וקסבר האי תנא: מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין, ומשום הכי פטור, דאין לו לכון אלא משעת הרמה ממש. והוה ניהא טפי דהוי לשון "הרמה" דקאן ויש לומר: דאי הוה מוקי לה הכי, אז לא היה חרוש הדיקן כלל "הא משעת הרמה ואילך משלם", דהא פשיטא דמשלם, כיון דאתו ליד כון והורמו. אבל השתא עיקר הברייתא משמענו דמזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור, דיוקא קא משמע לן דאף על גב דאתו לידיה בטבליהו - חייב, דכמי שהורמו דמיין.

שאני התם דקא משרשי ליה - דבמקום זה הניח לו המלך שאר ממון. ואם תאמר: מתנות כהונה, כשאכלם משרשי ליה, שבמקום זה לא אבל דבר אחר, ואמאי פטור? ויש לומר: דלא דמי לאנסו בית המלך גרנו, דתחתיו לא לקח משלו. אבל באכיל, דלא משרשי ליה, שהיה מתענה.

הכי גריסין בפירוש רבינו חננאל שבעה נכסי כהן - ולא חשיב הכא כל עשרים וארבע מתנות כהונה דחשיב לקמן בפירקין (קלג.), דלא חשיב הכא אלא הך דאסורים לזרים והם ממון כהן. והא דחשיב מתנות, אף על פי שמותרות לזרים - משום דטבלי, דקא לתרומה כדאמר לקמן (קלג.), אף על גב דלית הלכתא הכי, היינו דלא הוי כאוכל טבליים, אבל מכל מקום איסורא איכא לאכול מבמהה שלא הורמה מתנותיה. אי נמי: לא חשיב אלא מדי דבר אכילה. והא דלא חשיב בכור - משום דאכתי לאו בר אכילה הוא, שצריך שחושם מעשר עני המתחלק בתוך הבית - דקא נקט "המתחלק בתוך הבית" - דשני דיני מעשר הם: אחד, מתחלק תוך הבית. ואחד, מתחלק בתוך הגרנות, כדמשמע בפרק בתרא נדרים (פר.), ואותו המתחלק תוך הגרנות, אין לבעלים בו טובת הנאה, אלא באותו המתחלק בתוך הבית. ובספרי מפרש ליה מוקראי כחוב אחד אומר "מצקה שלש שנים תרצא את כל מעשר תבואתך והנחת" - אלא, צריך לדיחו בגורן, ובאין עניים ונטלן אותו. ובתוב אחד אומר "כי תכלה לעשר וגו' נתת ללוי" וגו' - אלא, בתוך הבית מחלקו, מדכתיב "והנחת". הא כיצד? עד הפסח, שהוא זמן גשמים, ואם מניחו בחוץ נפסד - מחלקו בתוך ביתו, וזה מעשר עני המתחלק בתוך הבית. מכאן ואילך, שהוא ימי הקיץ - מניחו בחוץ בגרנות, ועניים באים ונטלן אותו. יש בו טובת הנאה לבעלים - נראה דדבר שיש בו טובת הנאה לבעלים, אפילו בא עני ולקחו - מוציאין מידו. ודבר שאין בו טובת הנאה לבעלים, לקחו - אין מוציאין מידו. ומיהו אם לא לקחו, ובא עני ושאלו ממנו - אם ירצה לא יתן לו. דקרי ליה לעיל "ממון שאין לו תועיף", ואם היה צריך ליתנו לתובע - אם כן, הוי יש לו תועיף. גמר אחרין אחרין מוית - ואף על גב דאצטרכי למכתב, ולא הוי מופנה - גלוי מילתא בעלמא הוא. דכמו שיש בזה אחרין פאה, הכי נמי יש בזה אחרין פאה, ולא גזרה שוה ממש היא. אי נמי: מדכתיב שכחה בלשון "אחרין", שנוע מינה: לגזרה שוה אתא. וצריך עיון: למא לא גרמינן בגזרה שוה ד"אחרין" דלדור פוט בוית כמו בכרם? ונהי דלענן עוללות לא אפשר מילף באילן, דלא שייך ביה "אידוה עוללות, כל שאין לו לא כתר ולא נטף".

1 **כגון** זרוע ולא זרוע – דאי זרוע ממש, למא לי למימר "כגון"? לימא: ושאר מתנות כהונה
2 הזרוע כו'. אלא מדקאמר "כגון" – לאו בזרוע מיירי אלא בדכוותיה. דהיינו, מעשר
3 ראשון. ואצטריך ליה למימר "כגון זרוע": דאי הוה אמר בהדיא מעשר ראשון – הוה
4 אמנאי: דהוה דחין מתנות כהונה. להכי תנא "כגון הזרוע", והכי קאמר: ושאר מתנות כהונה
5 שדן דוגמת זרוע, כגון מעשר ראשון, מוציאין.
6 אבל זרוע עצמה – לא, דמספקא לן כרב.

7 **תא** שמע כל דבר שבקדושה כו' – תימא: מאי
8 פריך ליה לרב מדהא? דילמא משום הכי
9 אין מוציאין – משום דמספקא ליה לתנא אי
10 איקרו "עם" או לא? ויש לומר: דלא משמע ליה
11 שיהיה ספק לתנא. ובפירוש רבינו חננאל גרס
12 "למנא מסייע ליה כל דבר שבקדושה" כו'.
דבי

7 **לבעלים**. מאי טעמא? "עויבה" כתיבא בהו. "ואפילו עני שבש"ישראל מוציאין אותו מידו" – דכתיב
8 "ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעוב אתם" – להוהיר עני על שלו. "ומעשר עני המתחלק
9 בתוך הבית יש בו טובת הנאה לבעלים". מאי טעמא? "נתניה" כתיבא ביה. "ואפילו עני
10 שבש"ישראל מוציאין אותו מידו" – דאמר רבי אילעא: גמר "לגר" "לגר" מהתם, מה להלן – מוזהר
11 עני על שלו, אף כאן – מוזהר עני על שלו. "וישאר מתנות כהונה כגון הזרוע והלחיים והקפה
12 אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי" – הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו "עם"!
13 – כגון הזרוע, ולא זרוע, ומאי ניהו – מעשר ראשון. מעשר ראשון, דלוי הוא! – פרבי אלעזר בן
14 עזריה, דתניא: תרומה – לכהן, מעשר ראשון – ללוי, דבב"ר רבי עקיבא. רבי אלעזר בן עזריה אומר:
15 אף לכהן. – אימר דאמר רבי אלעזר בן עזריה אף לכהן, לכהן ולא ללוי מי אמר? – אין, לבתר
16 דקנסניהו עזרא. – אימר דקנסניהו עזרא – דלא יהבינן להו, משקל מיניהו מי אמר? אלא, כגון
17 זרוע ולא זרוע, ומאי ניהו – ראשית הגז. תא שמע, זה הכלל: כל דבר שהוא בקדושה, כגון תרומה
18 ותרומת מעשר וחלה – מוציאין אותן מידם. וכל דבר שאינו בקדושה, כגון הזרוע והלחיים
19 והקפה – אין מוציאין אותו מידם – כגון זרוע ולא זרוע, ומאי ניהו – מעשר ראשון, ובלתר
20 דקנסניהו עזרא. תא שמע: השוחט לכהן ולגוי – פטור מן המתנות. הא ללוי ולישראל חיבי? –
21 לא תימא: הא ללוי ולישראל חיבי, אלא אימא: הא לישראל חיבי. – אבל ללוי מאי – פטור. אי
22 הכי, ליתני "השוחט ללוי ולגוי פטור מן המתנות!" ועוד, הא תניא: השוחט לכהן ולגוי – פטור
23 מן המתנות, ללוי ולישראל – חיבי, תיובתא דרב! אמר לך רב: תנאי היא, דתניא: "וכפר את
24 מקדש הקדש" – זה לפני ולפנים, "אהל מועד" – זה היכל, "מזבח" – כמשמעו, "וכפר" – אלו
25 עזרות, "כהנים" – כמשמעו, "עם הקהל" – אלו ישראל, "וכפר" – אלו הלויים. ותניא אידך: "וכפר"
26 – אלו עבדים, מאי לאו ביהא קמיפליג, דמר סבר איקרו "עם", ומר סבר לא איקרו "עם". – ורב,
27 אי סבירא ליה כהאי תנא – לימא, ואי סבירא ליה כהאי תנא – לימא! – מספקא ליה, אי כהאי
28 תנא אי כהאי תנא. דרש מרימר: הלכתא פוותיה דרב, והלכתא פוותיה דרב חסדא. עולא הוה
29 רבי ממתא לכהנתא. איתיביה רבא לעולא: מנחת כהנת – נאכלת, מנחת כהן – אינה נאכלת.
30 ואי אמרת כהן ואפילו כהנת, והכתיב "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל!" אמר ליה: רבי,

1 והשכחה והפאה – כולוהו יליף לקמן. פרט – ענבים הנושרין בשעת בצירה. לקט
2 – הנושר בשעת קצירה. שנים כאלין – לקמן יליף להו. אין בהן טובת הנאה
3 לבעלים – אין בידם לתת לכל מי שירצו, אלא כל הקודם וזהו. ולקמיה מפרש
4 טעמא. מוציאין את שלו מידו – אם הוה לו כרס או תבואה או אילן – כופין אותו
5 ליתן. אבל מעשר עני, הואיל ומתחלק בהן
6 הבית לאחר שהכניס תבואתו לבית, יש בהן
7 טובת הנאה לבעלים – שבידו לתת לאיזה
8 עני שירצה. וחבירו אומר לו "הילך סלע זה,
9 ותן כל מעשרותיך לקרובי עני". והיינו "טובת
10 הנאה" – דבר מעט. איבע מתנות –
11 ברישא מפרש לה לכולה ברייתא, והדר
12 מויתב תיובתא. אחרך זו שכחה – שאינה
13 אלא מאחריה, כדנתן (פאה פרק ששי, משנה
14 ד): שלפניו – אינו שכחה, שלאחרי –
15 שכחה. זה הכלל: כל שהוא ב"ב"ל תשוב" –
16 שכחה, שאינו ב"ב"ל תשוב" – אינו שכחה.
17 פאה בכרם – גמר "אחרך" "אחרך" מויתב,
18 דכתיב ביה "לא תפאר אחרך", ותנא דבי רבי
19 ישמעאל: שלא תטול תפארתו ודימנו. כלומר,
20 לא תטול כל פארו, לשון (איוב לא) "ובכל
21 תבואתי תרש", דמשמע עקירה, ולשון
22 (דברים כח) "ויזנו בך" – נטל את זנבך,
23 *אשפ"ר בלעו. והיינו, שלא תטול פאה.
24 כולוהו עויבה כתיבא בהו – שצריך להניח
25 שם בהפקר, ולא שיהלוקם. הך דכתיב בהו
26 "תעווב" – הרי עויבה, והך נמי כתיב בהו
27 "ידיה" – היינו בעויבה, דמשמע: בהייתו
28 יהא, דלא כתיבא בהו "נתניה". לא תלקט
29 לעני ולגר וגו' – ומשמע: לא תלקט אני
30 מוזהר לעני. נתניה כתיבא ביה – "ונתת
31 ללוי לגר וליתום ולא למנה" (שם כח). גמר
32 לגר מותם – מ"ולקט קצירך לא תלקט
33 לעני ולגר". מה להלן עני מוזהר –
34 כדאמרין: להוהיר עני על שלו. הא מלוי
35 לכהן מוציאין – אלמא, דלויים איקרו "עם",
36 ואמאי מוציאין אי מספקא ליה לרב אי איקרו
37 "עם" אי לא? ומתריץ כגון הזרוע ולא זרוע
38 – כלומר, שאמר מתנות כהונה, שדן מתנה
39 לכהן. בזה קאמר מוציאין, ולא זרוע עצמה,
40 דילמא לא מיקר עס. ומאי ניהו –
41 דמוציאין מלוי לכהן מעשר ראשון? ופריך:
42 מעשר ראשון דלוי הוא – ואמאי מוציאין
43 אותו מידו לתת לכהן? אף לכהן –
44 דבעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים

1 **הלכך**, אף על גב דבמעשר ראשון "לוי" כתיבא ביה – כהנים נמי משתמע. וקמסיים מילתיה אימר דאמר כו'. בטר דקנסניהו עזרא – ביבמות (פ"ב, א"ר):
2 מפני מה קנסו לויים במעשר? מפני שלא עלו בימי עזרא, דכתיב "ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם". אבל מקרא מפורש לא מצאתי שקנסם, אבל דוגמא
3 יש לדבר, שכתוב בעזרא (נחמיה י) בסופו: "והיה הכהן בן אהרן עם הלויים במעשר הלויים" – למדנו שלא האמיננו על תרומת מעשר, ולא דיו חולקין להן מעשר בגורן,
4 אלא (דקנסניהו) בפני הכהנים. ומתיר אימר דקנסניהו כו' משקל נמי מינייהו מי אמר – בתמייה. אבתי הדרא אתקפתא לדוכתיה. הא מלוי לכהן – מוציאין! אלא הכי
5 תריץ כגון הזרוע – מוציאין מלוי לכהן ולא זרוע עצמו. ומאי ניהו "כגון זרוע" – ראשית הגז. דהתם לא כתיב "עם", ואי נמי לא איקרו "עם" – מחיבי. כל דבר שבקדושה
6 שפטור לזרים, כגון תרומה וכיוצא בהן, מוציאין מיד לוי לכהן. ושאי בה משום קדושה כגון הזרוע כו' – שבאין במהמות של חולין אין מוציאין מיד לוי לכהן. אלמא
7 פשיטא לן דלא איקרו עם ואמאי מספקא ליה לרב. כגון זרוע ולא זרוע – דהוה מוציאין, דאיקרו "עם". והאי דקתני דאין מוציאין – במעשר ראשון קאמר, ובתר דקנסניהו
8 עזרא. ואצטריך ליה לאשמעינן, דאף על גב דקנסניהו עזרא דלא למיתני להו, דידהו מיהא לא שקלינן מיניה. השוחט לכהן – להכי נקט "השוחט לכהן" – דעליה טעב
9 רמאי, דכתיב (דברים יח) "מאת זבחי חובב". וליתני ללוי ולגוי – ואנא ידענא דכל שכן (בהך). וכפר את מקדש הקדש – בעבודת יום הכפורים. לפני ולפנים – מכפרת
10 עבודה זו על הטומאה שאירעה בפנים. דפר ושעיר של יום הכפורים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו, כדאמרין בשבועות (ב"א). מוכח כמשמעו – על מי שעבד בטומאה
11 במזבח, בלא חיוב מקדש. כגון טמא במקדש, דעבד בלא שהיה – דאין כאן טומאת מקדש, דהדיא דנטמא בעורה קיימא לן בשבועות (ט"ז, א): הלכה למשה מסיני, דלא
12 מחיבי עד שיהיה כדי השתחואה. יכפר אלו העזרות – על טומאה שאירעה בעזרה. "על הכהנים" – ששגגו ונכנסו טמאים לעזרה. וכן לויים וישראלים ועבדים, קראי יתייר
13 קדרשי. עבדים – כנענים, דאניהו נמי בעי כפרה. דכל מצות שהאשה חיבת בהן – עבד חיב בהן, וכל מקום דכתיב עונש – איש ואשה עונש. דמר סבר איקרו עם – והו
14 בכלל "עם הקהל". הילכך, "וכפר" יתיירא – אעבדים אתא. ומר סבר לא איקרו עם – ובעי קרא. הילכתא כרב – ולא שקלינן מיניה. ויכפר – דאמר: מתיק מתנות
15 כהונה או אוכלן – פטור. לכהנת – בת כהן, אפילו אשת איש. דכיון דקדושה לית להו, דאינן אסורים לזרים – הרי מותרת בהן, ולא דמי לתרומה, ואי משום "נתן לכהן"
16 (ויקרא כב) – קסבר: אפילו כהנת משמע. מנחת כהנת נאכלת – השריית כמנחת ישראל. מנחת כהן אינה נאכלת – דכולה כליל, דכתיב (שם ו) "כליל תהיה".

1 **ממוך**
2 ממוך
3 ממוך
4 ממוך
5 ממוך
6 ממוך
7 ממוך
8 ממוך
9 ממוך
10 ממוך
11 ממוך
12 ממוך
13 ממוך
14 ממוך
15 ממוך
16 ממוך
17 ממוך
18 ממוך
19 ממוך
20 ממוך
21 ממוך
22 ממוך
23 ממוך
24 ממוך
25 ממוך
26 ממוך
27 ממוך
28 ממוך
29 ממוך
30 ממוך
31 ממוך
32 ממוך
33 ממוך
34 ממוך
35 ממוך
36 ממוך
37 ממוך
38 ממוך
39 ממוך
40 ממוך
41 ממוך
42 ממוך
43 ממוך
44 ממוך
45 ממוך
46 ממוך
47 ממוך
48 ממוך
49 ממוך
50 ממוך
51 ממוך
52 ממוך
53 ממוך
54 ממוך
55 ממוך
56 ממוך
57 ממוך
58 ממוך
59 ממוך
60 ממוך

חולין דף קלא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קלה

הגמרא דוחה את התיורין: **אימר** – אמור דקנסניהו **עזרא** **דלא**
יהיבין להו – שלא יתנו להם מעשר ראשון, אבל **משקל מניניהו מי**
אמר – וכי אמר גם לקחת אותו מהם, הרי ודאי שלא. אם כן לא יתכן
לפרש שמה שמבואר בברייתא שמוציאים מלוי ונותנים לכהן מדובר
במעשר ראשון.
הגמרא מתרצת את הברייתא באופן אחר: **אלא כגון** – כדוגמת **זרוע**
מוציאים מלוי לכהן **ולא זרוע**, ו**מאי ניהו** – ומהו הדבר הזה. משיבה
הגמרא: זהו **ראשית הגז**, שבענין ראשית הגז לא כתוב 'עם', ולכן
אף אם לויים אינם נקראים 'עם' חייבים הם בנתינת ראשית הגז לכהן.
הגמרא חוזרת ומקשה על רב הסובר שספק הוא אם לויים חייבים
במתנות: **תא שמע** שנינו בברייתא, **זה הכלל, כל דבר שהוא**
בקרובה, שהוא אסור לזרים ושאינם כהנים, **כגון תרומה ותרומת**
מעשר וחלה, מוציאין אותן מידם של לויים עבור כהנים, **וכל דבר**
שאינו בקרובה, כגון הזרוע והלחיים והקבה, אין מוציאין אותו
מידם של לויים. מוכח מדברי הברייתא שברור הדבר שלויים פטורים
ממתנות, והטעם לפי שלא נקראו 'עם'. וקשה על רב הסובר שהוא
ספק.
מתרצת הגמרא: הברייתא אינה מדברת בזרוע לחיים וקבה, ומה
ששנינו **כגון הזרוע והלחיים והקבה**, הכוונה היא **כגון זרוע, ולא**
זרוע ממש, ו**מאי ניהו** – ומהו הדבר שדוברה עליו הברייתא. משיבה
הגמרא: זהו **מעשר ראשון**, ולבית דקנסניהו **עזרא** – ומדובר לאחר
שקנס עזרא את הלויים שלא יטלו מעשר ראשון. והשמיעה
הברייתא, שלא קנס אותם אלא שלא יטלו הם אבל לא חייבם
בנתינת המעשר.
הגמרא מוכיחה שלויים חייבים במתנות: **תא שמע**, שנינו במשנה
להלן (קלב), **טבח השוחט בהמה לכהן ולעובד בוכבים**, הרי הטבח
פטור מן המתנות. מדייקת הגמרא: משמע שדווקא אם שחט לכהן
או לגוי פטור ולפי שאינם נקראים 'עם', **הא אם שחט ללוי**
ולישראל, חייב לפי שהם נקראים 'עם'. וקשה על דברי רב, שהסתפק
אם לויים נקראים 'עם' וחייבים במתנות או לא.
הגמרא מנסה לתרוץ: **לא תימא** – אל תדייק כפי שדייקת **הא** אם
שחט ללוי ולישראל חייב, **אלא אימא** – אלא אמור ותדייק **הא** אם
שחט לישראל חייב.
הגמרא דוחה את התיורין: אתה אומר שכוונת המשנה שדווקא אם
שחט לישראל חייב, אבל אם שחט ללוי **מאי** – מהו, וכי פטור, **אי**
הכי ליתני – אם כן היה לתנא לשנות השוחט ללוי ולעובד בוכבים
פטור מן המתנות, והיינו מבינים מתוך כך שכל שכן אם שחט לכהן
שהוא פטור.
הגמרא מוסיפה להקשות: ועוד, **הא תניא בברייתא, השוחט לכהן**
ולעובד בוכבים פטור מן המתנות, והשוחט ללוי ולישראל חייב.
הרי מפורש שלויים חייבים במתנות. תיובתא דרב.
מתרצת הגמרא: **אמר לך רב** – ישיב לך רב לקשייתך, **תנאי היא** –
הלכה זו שניה במחלוקת תנאים. דתניא בברייתא, נאמר בסיום
הפרשה של עבודת יום הכפורים (ויקרא טו לז), **יכפר את מקדש הקדש**
ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר ועל הפהנים ועל כל עם הקהל
יכפר, וביאור הכתוב הוא כדלהלן, **יכפר את מקדש הקדש זה**
לפני ולפנים – זו עבודה שמכפרת על הטומאה שאירעה בקדש
הקדשים, **אהל מועד זה היכל**, שמכפר על הטומאה שאירעה
בהיכל, **מזבח' במשמעו**, שמכפר על מי שעבד בטומאת הגוף
במזבח, **יכפר' אלו עזרות**, שמכפר על הטומאה שאירעה בעזרה,
פהנים' במשמעו, שמכפר על הכהנים ששגגו ונכנסו טמאים לעזרה,
עם הקהל' אלו ישראל שנכנסו טמאים לעזרה, **יכפר' אלו הלויים**,
שהיא מילה מיותרת ודורשים ממנה לרבות גם לויים לכפרה על
טומאת המקדש.
ותניא אידי – ושנינו בברייתא אחרת, **יכפר' אלו עבדים כנעניים**,
שמכפר עליהם אם נכנסו למקדש טמאים.
רב מפרש את מחלוקת הברייתות: **מאי לא פהא קמילפגי** – וכי אין
הדבר כן ששתי הברייתות הללו נחלקו בענין זה, דמר – התנא של
הברייתא השניה כפר שלויים **איך**ו' **עם**, והרי הם בכלל 'עם'

המשך בעמוד כח

השכחה והפאה. למדנו זאת מדכתיב (ויקרא כג כב) **יבקרצקם את**
קציר ארצכם לא תכלה פאת שדה בקצרה ולקט קצירה וגו' לא
תלקט לעני ולגר תעזב אתם, הרי כאן המקור למצות פאה ולקט
בתבואה, וכתוב (דברים כד יט) **כי תקצר קצירה בשדה ושכחת עמר**
בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה וגו', ומכאן
לומדים מצות שכחה בתבואה.
מקורות למצות שכחה ופאה בפירות האילן. שנינו בברייתא: **שנים**
שבאילן, השכחה והפאה דכתיב (שם כד כ) **כי תחבט זיתך לא**
תפאר אחריו, ותנא דבי רבי ישמעאל שהפירוש של 'לא תפאר',
היינו שלא תטול תפארתו ממנו, וזו היא מצות פאה. וכתוב (שם)
אחריו, וזה מקור למצות שכחה בית.
הגמרא ממשיכה לבאר את דברי הברייתא: ושנינו שכולן וכל מתנות
העניים המזכרות לעיל **אין בהן טובת הנאה לפעלים**. מבררת
הגמרא: **מאי טעמא**. משיבה הגמרא: **עזיבה בתיבא פהו** – בכל
המתנות הללו נאמר 'לעזוב' אותן לעניים ולא נאמר 'לתת' אותן,
והיינו שהתורה מצוה להניח אותן בהפקר ויטלו העניים מעצמם ולא
שהוא יחלק להם.
שנינו עוד בברייתא: **ואפילו עני שבישראל, שהוא עצמו ראוי ליטול**
מתנות עניים, אם היה לו שדה או כרם או אילן **מוציאין אותו מידו**
– כופים אותו להניח מתנות עניים לעניים אחרים. המקור לכך הוא
מדכתיב (ויקרא כג כב) **ולקט קצירה לא תלקט לעני ולגר תעזב**
אתם, ומכך שנשמך 'לא תלקט' ללעני דורשים כמשמעות של 'לא
תלקט' אני מזהיר 'לעני, והיינו להזהיר עני על שלו.
שנינו עוד בברייתא: **ומעשר עני המתחלק בתוך הכית יש בו טובת**
הנאה לפעלים. מבררת הגמרא: **מאי טעמא**. משיבה הגמרא:
'תניא בתיבא פיה במעשר עני, שנאמר (דברים כו יב) 'נתתה ללוי
לגר ליתום ולאלמנה'.
שנינו עוד בברייתא: **ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו ואת**
המעשר ענין מידו, והמקור לכך מדאמר **רבי אילעא, גמר** – לומדים
גזירה שוה **לגר' לגר' מההם** – מ'לקט קצירה' (ויקרא כג כב), **מה להלן,**
ב'לקט קצירה' מזהיר עני על שלו וכמו שלמדנו לעיל, אף כאן,
במעשר עני, מזהיר עני על שלו.
הגמרא מסיימת את ביאור דברי הברייתא ומביאה את הקושיא של
רב אידי בר אבין על דברי רב מברייתא זו. שנינו בברייתא: **ושאר**
מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקבה, אין מוציאין אותן לא
מכהן לכהן ולא מלוי ללוי, ומדייק רב אידי בר אבין שכיון שלא
שנינו בקצרה שאין מוציאים אותן לא מכהן ולא מלוי, משמע
שדווקא מכהן לכהן וכן מלוי ללוי אין מוציאים לפי שהם שוים, הא
מלוי לכהן מוציאין, אלמא איךו' **עם** – מוכח מכך שלויים נקראים
'עם' ונכללים במה שנאמר (דברים יח א) **וזה יהיה משפט הפהנים מאת**
העם וגו', כלומר, שמחויבים הם בנתינת הזרוע הלחיים והקבה
לכהנים. וקשה על רב שהסתפק בכך.
מתרצת הגמרא: הברייתא אינה מדברת בזרוע לחיים וקבה, ולכן אין
לדייק ממנה שהלויים נקראים 'עם', ומה ששנינו 'כגון הזרוע והלחיים
והקבה', הכוונה היא **כגון הזרוע** – כדוגמת הזרוע, **ולא זרוע ממש,**
ומאי ניהו – ומהו הדבר שהתכוון אליו התנא. משיבה הגמרא: זהו
מעשר ראשון, ועליו נאמר שמוציאים אותו מלוי לכהן.
הגמרא תמדה על התיורין: **מעשר ראשון ללוי הוא, ומדוע מוציאים**
אותו מידו לתת לכהן.
מיישבת הגמרא: הברייתא נאמרה כשיטת **רבי אלעזר בן עזריה,**
דתניא בברייתא, תרומה ניתנת לכהן ומעשר ראשון ניתן ללוי ולא
לכהן, דברי רבי עקיבא, רבי אלעזר בן עזריה אמר מעשר ראשון
ניתן אף לכהן ולא רק ללוי.
הגמרא אינה מקבלת את היישוב: **אימר** – אמור וכלומר, אמנם יש
לומר **דאמר רבי אלעזר בן עזריה** שמעשר ראשון ניתן לא רק ללוי
אלא אף לכהן, אבל שיתן דווקא לכהן ולא ללוי **מי** – וכי אמר.
מיישבת הגמרא: אין – אכן כן. לבית דקנסניהו **עזרא** – לאחר
שעזרא קנס את הלויים שלא יטלו מעשר ראשון, אין מעשר ראשון
ניתן אלא לכהנים בלבד.

מפניו – הגעתיך, כלומר יש בידי תשובה לקשייתך, אהרן ובניו
בתובין בפרשה של מנחה, שנאמר (ויקרא ו ז) 'וזאת תורת המנחה
הקרב אתה בני אהרן, ובא הפסוק למעט את בנות אהרן לענין
המנחות, אבל בזרוע לחיים וקבה כתוב 'כהן' סתם, ומשמע אפילו
כהנת.

הגמרא מביאה ברייתות בענין זה: דבי רבי ישמעאל תנא, אף מתנות
ניתנות דווקא לכהן ולא לכהנת, כיון שלגבי מנחות נאמר 'בני
אהרן, וילמוד סתם מן המפורש, שאף מתנות ניתנות רק לכהן ולא
כהנת. דבי רבי אליעזר בן יעקב תנא, מתנות ניתנות לכהן, ואפילו
לכהנת, ואף שבשאר המקומות 'כהן' ממעט כהנת, אך במתנות
נאמר (דברים יח א) 'משפט הכהנים', וגם 'ונתן לכהן', שמשמעות שני
הפסוקים היא למעט כהנת, הרי זה מיעוט אחר מיעוט, ואין
מיעוט אחר מיעוט בא אלא לרבות, שאף כהנת מקבלת מתנות.
מספרת הגמרא: רב כהנא, שהיה ישראל, אכל בשביל אשתו –
קיבל מתנות מכח אשתו שהיתה כהנת, וכדעת עולא שאף כהנת
זכאית במתנות. רב פפא, אכל בשביל אשתו, רב יימר אכל
בשביל אשתו, ורב אידי בר אבין אכל בשביל אשתו, שנשתיקו
היו כהנות.

פוסקת הגמרא את ההלכה בנידונים שהובאו לעיל: אמר רבינא,
אמר לי מרימר, הלכתא בנותיה דרב (לעיל קלא), שאין מוציאים
מהלויים מתנות, כיון שיש ספק אם הם נקראים 'עם', והלכתא
בנותיה דרב חסדא (לעיל קלא), שמזיק מתנות כהונה פטור. והלכתא
בנותיה דעולא, שנותנים מתנות לכהנת. והלכתא בנותיה דרב
אדא בר אבהו, שאמר (בכורות מז.) שויה שילדה בן, אפילו אם ילדה
מישראל, בנה פטור מחמש סלעים של פדיון הבן, שדינה כדון לוי,
הפטר את בנו מחמש סלעים.

מתנות 'זרוע לחיים וקבה' נהוגות רק בבהמה, ולא בחיה, שנאמר
(שם) 'אם שור אם שה'. הגמרא מבררת את דינו של הנולד מבהמה
וחיה: תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקבה נזהגים בכלאים – הנולד
משני מיני בהמה, כגון מעז ורחל, ובכוי – הנולד מחיה ובהמה. דבי
אליעזר אומר, כלאים הפא מן העז ומן הרחל חייב במתנות, שהרי
גם עז וגם רחל חייבים במתנות, אך (מן התייש ומן הצביה) [בכוי],
שהוא כלאים של חיה ובהמה, פטור מן המתנות, כיון שחיה פטורה
ממתנות.

במשנה לעיל (פג) מבואר שכוי חייב בכיסוי הדם מספק, שמא יש לו
דין של חיה, ובברייתא כאן נחלקו רבי אליעזר וחכמים אם כוי חייב
במתנות. וביארה הגמרא לעיל (עט) שבין במשנה של כיסוי הדם ובין
בברייתא של רבי אליעזר וחכמים מדובר בכוי הבא מצבי ותיישה,
ולפי זה שואלת הגמרא: מבי – מאחר וקנימא לן דלענין המשנה
של כסוי הדם ולענין הברייתא של המתנות, לא משפחת ליה אלא
בכוי הפא על התיישה, והיינו שאביו חיה ואמו בהמה, ובין לרבי
אליעזר ובין לרבנן מספקא להו אי חוששין לזרע האב, ויש בו חלק
של בהמה, אי אין חוששין וכולו נחשב בהמה, כאמו, וב'שה,
ואפילו מקצת שה' קמיפלגי – ומחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא
האם חייבה התורה את ה'שה' במתנות אף כשרק מקצתו שה, מר
[חכמים] סבר, שה ואפילו מקצת שה, ואף אם חוששים לזרע
האב, הרי לכל הפחות מקצת שה', וחייב במתנות, ומ' – רבי
אליעזר סבר, שה ואפילו מקצת שה לא אמרינן, ואם מקצתו חיה,
פטור. אם כן, בשלמא – מובנים דברי רבי אליעזר דפטור, קסבר שה
ולא מקצת שה, וכיון שיתכן שהכוי מקצתו חיה, פטור ממתנות,
ואלא לרבנן שחייבו במתנות, קשה, נהי נמי – אף על גב דקסברי שה
ואפילו מקצת שה, ולכן כיון שה מקצתו בהמה חייב במתנות, מכל
מקום חלק החיה שבו פטור ממתנות, ואם כן פלגא השקול – וטול
הכח רק חצי המתנות, ואידך פלגא לימא ליה – ולגבי חצי השני
יאמר בעל הבהמה לכהן, אייתי – הבא ראיה דאין חוששין לזרע
האב, וכיון זה כולו בהמה, ושקול – ותיטול את החצי השני של
המתנות. ואילו מלשון חכמים בברייתא משמע שנטול הכהן את כל
המתנות. מתרצת הגמרא: אמר רב הונא בר חייא, מאי 'חייב' נמי

דקא אמר – מהו לשון 'חייב' שאמרו חכמים בברייתא, חייב בפי' מתנות.
מקשה הגמרא: מתיב רבי יודא, שנינו בברייתא בוי, הבא מחיה
ובהמה, יש בו דרכים שוין לבהמה, ויש בו דרכים שוין לחיה, ויש
בו דרכים שוין לחיה ולבהמה. ביצה, חלבו אסור בחלב בהמה,
ורמו חייב לכפות בדם החיה. דרכים שוין לבהמה ולחיה, שדמו
וגידו אסורין בבהמה וחיה, שבשניהם יש איסור דם וגיד הנשה.
וחייב בנתינת זרוע ולחיים והקבה לכהנים, כבהמה, ורבי אליעזר
פוסק. ואם אימא – אם אכן כך הוא, שחכמים מחייבים רק בחצי
המתנות, מדוע אמר תנא קמא שחייב בזרוע ולחיים וקבה, 'חייב
בפי' מתנות' מבי ליה – היה לו לומר.

מתרצת הגמרא: אידי דתנא – אגב כך ששנה התנא דין חלבו ורמו,
דלא מתני חצי חצי – שלא שייכת שם לשון 'חצי', שהרי ודאי כל
חלבו אסור וכל הדם טעון כיסוי, משום חייב גם בסיפא, בענין
המתנות, לא קא תני 'חצי', אך באמת כן הדין, שחייב רק בחצי
המתנות.

הגמרא מביאה שיטה אחרת: כי אתא רבין אמר רבי יוחנן, בוי,
הבא מצבי ותיישה, לרבנן, אף שיתכן שרק חציו הוא בהמה, חייב
בכולהו מתנות, כיון שיש לכך ריבוי מיוחד, דתנא, נאמר בפסוק
(שם) 'אם שור אם שה ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה', ומאחר
שנאמר 'שור', מה תלמוד לומר 'אם שור', אלא לרבות את
הכלאים של שני מיני בהמה, כגון עז ורחל, ומאחר שנאמר 'שה', מה
תלמוד לומר 'אם שה', לרבות את הכוי, שכולו חייב במתנות,
כבהמה.

מבררת הגמרא: ורבי אליעזר שפוטרי כוי ממתנות, הא – תיבה זו
של 'אם שה' לפה לי. משיבה הגמרא: מיבעי ליה לחלק את השור'
מה'שה', שאין צורך לשחוט את שניהם כדי להתחייב במתנות, אלא
בשחיטת כל אחד בפני עצמו יש חיוב מתנות.

מבררת הגמרא: ורבנן, שדרשו מ'אם שה' לרבות את הכוי, לחלק
מנא להו. משיבה הגמרא: נפקא להו – הם לומדים זאת מהפסוק
(שם) 'מאת זבחי הזבח', שזו לשון יחיד, ללמד שאף בזבח' אחד יש
חיוב מתנות.

מבררת הגמרא: ורבי אליעזר, האי 'מאת זבחי הזבח' מאי
עביר ליה – מה הוא דורש ממנו. משיבה הגמרא: מבי ליה
לכרובא, דאמר רבא, הדין עם הטבח – דינו של הכהן לתבוע
את המתנות, הוא מהטבח ששחט את הבהמה, אף שאינו בעליה,
כמבואר להלן (ע"פ).

משנה

התבאר במשנה לעיל (קל) שחיוב נתינת 'זרוע לחיים וקבה' לכהן
הוא רק בבהמת חולין, אך השוחט את הבכור פטור ממתנות אלו.
משנתינו דנה באופן שבהמת בכור התערבה בבהמות אחרות, שאין
בכורות. וכן יבואר בה אופנים נוספים שיש פטור ממתנות כהונה
אלו: בכור בהמה, הפטור מנתינת זרוע לחיים וקבה, שנתערב
במאה בהמות אחרות שאין בכורות, בזמן שמאה בני אדם שוחטין
את בולן, שכל בהמה שייכת לאדם אחר, פוטרים את בולן
ממתנות, כיון שכל אחד יכול לומר שבהמתו היא הבכור הפטור
ממתנות, והמוציא מחבירו עליו הראיה. אבל אם אדם אחד שוחט
את בולן, שכל המאה שלו, פוטרים לו רק אחד, שיכול הבעלים
לומר על אחת מהם שהיא בהמת הבכור ופטורה ממתנות, והשאר
חייבות כיון שבודאי תשעים ותשעה מהבהמות אינן בכורות.

המשנה מבארת עתה מי פטור ממתנות אלו: אדם השוחט בהמה
לכהן, וכן השוחט לעובד בוכבים, פטור מן המתנות. דין נוסף:
והשוחט עמון – ישראל הנעשה שותף עם כהן או עם עובד
בוכבים בבהמתו, ונפטור בכך מהמתנות, צריך שירשום – שיעשה
סימן בבהמה, כדי שיהיו בני אדם הראים אותה שאינה שייכת כולה
לישראל, ומחמת כן אינו מפרש ממנה מתנות. ואם בשעה שמכר
הכהן לישראל חלק בבהמה אמר שהוא מוכרה חוץ מן המתנות
המשך בעמוד ל

חולין. פרק עשירי – הזרוע והלחיים דף קלב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קלז

מסונך – הגעתך. משום הכי אמרין גבי מנחת כהנת דנאכלת – ד"אחרן ובניו
 כתובין בפרשה: "זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן" וגו'. וכיון דכתיב
 בהדיא "בני אהרן" – למעוטי בנות אהרן. אבל מתנות – לא כתיב בהו אלא
 "כהן" גרידא, ומשמע: כהן, ואפילו כהנת. סתם מן המפורש – "כהן" סתם
 דכתיב גבי מתנות ממפורש מ"בני אהרן"
 דכתיב גבי מנחה. דמה להלן – כהן ולא
 כהנת, ד"אחרן ובניו" כתובין. אף הכא –
 כהן ולא כהנת. דבי רבי אליעזר בן יעקב
 תנא – בעלמא "כהן" – ולא כהנת. אבל
 "כהן" דכתיב גבי מתנות – אפילו כהנת
 במשמע. מאי טעמא? הוי מיעוט כו'.
 דברישיה דקרא כתיב "זוה יהיה משפט
 הכהנים": דמשמע: כהנים ולא כהנות.
 וכתיב בספיה דקרא "ונתן לכהן הזרוע" וגו'
 – דמשמע נמי כהן, למעוטי כהנת. ואין
 מיעוט אחר מיעוט כו'. רב כהנא –
 ישראל הוה, ואשתו כהנת. אבל –
 מתנתא. בשביל אשתו – שהיתה כהנת,
 דסבירא ליה: "כהן" – ואפילו כהנת.
 הלכתא כותיה דרב חסדא – דאמר לעיל
 (קלג): המזיק מתנות או שאכלן – פטור
 מלשלם. והלכתא כרב אדא בר אבהו –
 דפטור נמי בנה של לויא מפרדין הקב כבנו
 של לוי. דתנן: כהנים כוללים – פטורים,
 בפרק שני דבבבא (גב). ואשמעין רב
 אדא דלויא כולל אליבא דמר בריה דרב
 יוסף, דמוקי לה לדרב אדא בר אבהו בפרק
 "ש בבור" לנחלה (שם מו,א), אפילו
 איעברא מישראל. דב"פטר רחם" תלך
 רחמנא, והרי רחם שיצא ממנו לאו דחייבא
 הוה. לאפוקי מדבר פפא, דמוקים לה
 דאיעברא מנוג, אבל איעברא משראל –
 בתר אב אזולין ליה, וחייב. מן התייש ומן
 הצביה פטור מן המתנות – ד"שה" כתיב,
 ולא צבי. מכדי קיימא לן – ב"אותו ואת
 בנו" (חולין פ,א) דלענין כסוי הדם ומתנות
 לא משכחת לה פלוגתא דרבי אליעזר
 ורבנן אלא בצבי כו'. רבי אליעזר סבר:
 "שה" ולא מקצת שה, כשלמא רבי אליעזר
 דפטר – כלאים הבא מן התייש ומן
 הצביה, סבירא ליה: "שה", ולא מקצת שה.
 אידיך פלגא לימא ליה – ישראל לכהן.
 אייתי כו'. מאי חייב נמי – דקמחיבי
 רבנן? חלבו אסור בחלב בהמה – דאזולין
 לחומרא בבבבא. ואם איתא – דקאמרת
 דמחיבי רבנן בחצי מתנות, אמאי קתני הכא
 "חייב בורע לחיים וקבה", דמשמע בבבבא
 חייב? ומתוך לאו דוקא קתני חייב בורע
 כו' – אלא אידי דתנא רישא דדמו כולו
 טעון כסוי וחלבו אסור, דלא מצי למיתני חצי
 חצי – דהא לא אפשר שחצי חלבו אסור
 וחצי מותר. ורבנן נמי דחצי דמי טעון כסוי
 וחצי דמו אינו טעון. ומשום רישא תנא סיפא,
 ולא משום דוקא, דהוא הדין דאינו חייב אלא
 בחצי מתנות. שור – הוה מצי למימר. לחלק
 – דאי לא הוה כתיב "אם", הוה אמנא דאינו
 חייב במתנות עד שישחוט שה. קא משמע לן
 "אם": שאם שחט שור בפני עצמו – דחייב
 ליתן מתנות. הובא – משמע אפילו זבח
 אחר. הדין עם הטבח – דינו של כהן לתבוע מן הטבח המתנות, ואף על פי שאין הבהמה של טבח אלא משל אחרים. משנה בבור – של ישראל שנתערב במאה בהמות
 אחרות. בזמן שטאה – בני אדם שחוטק את הבהמות – פטורים את כולן ממתנות כהונה, דכל אחד ואחד יכול לדחות את עצמו ולומר לכהן: בבור שלי הוה, וכן שני וכן
 שלישי. ואם אחד שוחט את כולן – אין פטורין אותם מאה בהמות מליתן מתנות לכהן, אלא אחד, הואיל שהוא שוחט את כולן. אבל אחד יכול לפטור מן המתנות, שאי
 אפשר שלא יחלבו הכבור אחד מהן, ויכול לומר: זה הוה, ומן הכבור אין נותנים – שאין קדושה חלה על קדושה. צריך שירשום – שיעשה בו סימן שיבינו הוראים שאינו
 כולו של ישראל. אם אסור – כהן לישראל: אני מוכר לך כרה מן המתנות שבה – פטור ישראל מן המתנות. ואם אסור – ישראל לחבירו טבח: מכור לי כו', כדפרישנא
 לעיל (קלא,א). גמרא אמאי – פטורים את כולן? הא יכול לבא כהן עליו משני צדידן. כלומר, בשני כחות, ולימא ליה: אי בבור הוא – כוליה דדיי הוה.
 אבר

כשהוא אומר מאת זובחי הזבח – דמיירי בטבח, ולא קאי א"עם" דנמעט טבח כהן, מדלא כתיב "מאת העם זובחי הזבח", וכתיב "מאת זובחי" יתירה – הפסיק הענין, דאכל שהוא טבח קאמר. ואפילו כהן, הואיל ושחיט בהמת ישראל. אבל אם היתה שלו, אפילו למכור – רחמנא פטריה. אלא דמדברנן גזרי כשהוא טבח ליתן מתנות כהונה, אפילו בהכונה שלו – שלא ירגילו טבחי ישראל

לשחף כהנים עמדם לפטר עמדם לפטר מן המתנות. ועד
שלא שבתות, דאיכא למימר לדידיה שחיט –
לא גזרי רבנן, ואוקמוה על דין תורה, ומכאן
ואילך גזרי. וכי קבע מסחאת – מיד מוכח דלא
לדידיה שחיט, ולכך גזרי לאלתר, כדמוכח
בסמוך. ולא בפירוש הקונטרס דפירש דחייב מן
התורה בשחט למכור – דאם כן, שנים או
שלשה שבתות אמאי פטרי? אטו שלשה שבתות
כתיבי בקרא? ועוד: אין מי התורה – אי אפשר
שלא היה יודע רבי טבלא דבר דהו אלא דאי
תקנת חכמים היא, כדפירשנו. ורבי טבלא לא
הוה שמיע ליה דך תקנתא, עד דאמר ליה רב
נחמן. **כאילו** אוכל טבלים – ממש, דמתנות
לפינן "נתינה" "נתינה" מתרומה, בפרק "ראשית
הגז" (חולין קל"א).

אין נאכלין אלא צלי ואלא בחרדל – ואם
תאמר: דבפרק "כל התדיר" (נבחים צ"ב)
אמרין: ובכולן שראין דבהנים לשנות באכילה
לאוכלן צלחין שלוקין מבושלין, ואמר בגמרא
טעמא: משום דכתיב בהו "למשחה" – פירוש:
לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין ונראה: דדאי
כמו שטוב לו תהנה יותר, מצי אכיל להו. אבל
אדם שטוב לו צלי בשלוק ומבושל – יאכל צלי,
שהוא דרך גדולה יותר.

ולאו מילתא היא דתניא בר – ההו מצי
לממר: מדאמרין בריש פירקין "המחזיקין
בתורת ה', יש להם מנת" – משמע: מחזיק,
אפילו שאין בקי.

קבלות

אמר רב אושעיא: כבא לדידי כהן, ומכרו לישראל במומו.
ה"שוחט לכהן ולגוי פטור מן המתנות". וליתני: כהן וגוי
פטורין מן המתנות! **אמר רבא,** זאת אומרת: הדין עם
הטבח. **דרש רבא:** "מאת העם" – ולא מאת הכהנים,
כשהוא אומר "מאת זבחי הזבח" הוי אומר: אפילו מכהן
כהן במשמע. אושעיא כיהן דרבי טבלא כהן הוה, והוה
דחיק ליה מלתא. אתא לקמיה דרבי טבלא, **אמר ליה:**
ויל אישתתף בהדי טבחי ישראל, דמגו דמפפרי
ממתנתא, משתתפי בהדך. **חייביה רב נחמן.** **אמר ליה:**
והא רבי טבלא פטרן! **אמר ליה:** זיל אפיק, ואי לא –
מפיקנא לך **רבי טבלא מאונד!** **אזל רבי טבלא קמיה**
דרב נחמן, **אמר ליה:** מאי טעמא עביד מר הכי? **אמר**
ליה: דכי אתא רבי אחא בר חנינא מדורומא **אמר רבי**
יהושע בן לוי וקני דרום אמרי: כהן טבח – שתיים ושלוש
שבתות פטור מן המתנות, מפאן ואילך – חייב במתנות.
אמר ליה: ולעביד ליה מר מיהת כרבי אחא בר חנינא!
אמר ליה: הני מילי – דלא קבע מסחאת, אבל הכא –
הא קבע מסחאת. **אמר רב חסדא:** האי כהנא דלא
מפריש מתנתא – ליהוי בשמחא דאלהי ישראל. **אמר**
רבה בר רב שילא: הני מכהי דהוציל קיימי בשמחא דרב
חסדא הא עשרים ותרתי שנין. למאי הלכתא? **אילימא**
דתו לא משמתינן להו – והא תניא: כמה דברים
אמורים במצות לא תעשה, אבל במצות עשה, כגון:

אמורים לו "עשה סוכה!", ואינו עושה, "לולב!", ואינו עושה, "עשה ציצית!", ואינו עושה –
מפני אותו עד שתצא נפש! **אלא,** דקנסין להו בלא אתרייתא. כי הא דרבא קנים אטמא,
רב נחמן בר יצחק קנים גלימא. ואמר רב חסדא: זרוע – לאחד, וקבה – לאחד, לחיים –
לשניים. – איני, והא כי יצחק בר יוסף אמר: במערבא פליגין להו גרמא גרמא! –
התם בדתורא. אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: אסור לאכול מבהמה שלא הורמה
מתנותיה. אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: כל האוכל מבהמה שלא הורמה מתנותיה
– כאילו אוכל טבלים. ולית הלכתא פנותיה. אמר רב חסדא: מתנות כהונה אין נאכלות אלא
צלי, ואין נאכלות אלא בחרדל. מאי טעמא – אמר קרא "למשחה" – לגדולה, בדרך שהמלכים
אוכלים. ואמר רב חסדא: עשרים וארבע מתנות כהונה, כל כהן שאינו בקי כהן – אין נותנין
לו מתנה. ולאו מילתא היא, דתניא, רבי שמעון אומר: כל כהן שאינו מודה בעבודה – אין
לו חלק בכהונה, שאמר "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק
המין למנה", אין לי אלא זה בלבד, מנין לרבות חמש עשרה עבודות, כגון: היצקות והבלילות
והפיתיות והמליחות, תנופות והגשות, והקטירות (והמציות) [והמליקות]

וקבלות

אמר רב אושעיא – הכא במאי עסקין, דקתני מתניתין דפטרין את כולן – בבא
אותו בכור ליד כהן, ונפל בו מום קבוע. וליתני כהן וגוי כו' – דהא לא איקרו "עם",
ונמי איירא דקתני "השוחט"? **זאת אומרת** – מתניתין דקתני "השוחט" אתא
לשמעוין דבעלמא דהיבא דקשחש בהמת ישראל – הדין עם הטבח, דינו של כהן
לכתוב מתנותיו מן הטבח, והכא, כיון
שהבהמה של כהן וגוי הוא, פטור הטבח מן
המתנות. והא לא מצית למילף מכהן וגוי
לחוד. **ולא מאת הכהנים** – קא סלקא דעתך
דכהנים לא איקרו "עם". **כשהוא אומר מאת**
זובחי הזבח – כלומר, מי שהוא, ואפילו כהן,
להביא כהן שנעשה טבח למכור, אבל
אבהמה שהוא שוחט לצרכו – פטור. והוה
דחיקא ליה מילתא – דחוק ועני הית. דמגו
דפטר להו ממתנתא – מזרוע לחיים וקבה,
כדאמרין במתניתין: המשתתף עמדם פטור
מן המתנות. **חייביה** – להאי ישראל
שנשתתף עם אותו כהן. **זיל אפיק** – הוצא
אותם מתחת ידיך, ותתנם לכהן. **מפיקנא לך**
כו' – כלומר, כל ראיותיו וסייעותיו אמחה
לו. **מאונד** – מאונך. שתיים ושלוש שבתות
פטור מן המתנות – לתתם לכהן אחר,
משום דאבתי לא קבעי, ואינן יודעין עדיין
שהוא טבח. אבל מכאן ואילך – חייב. והאיל
דקבעי. לעביד ליה מר הכי בדרכי אחא –
ותפטרנו משתיים ושלוש שבתות. **אמר ליה**
הני מילי – דקאמר רבי אחא וקני דרום
דשתיים ושלוש שבתות פטור. **היבא דלא קבע**
מסחאת – חנות. **אבל הכא** – האי טבח כהן
כבר קבע חנותו, וגלי אדעתיה דקבעי. **דלא**
מפריש מתנתא – לכהן אחר. **הא עשרין**
ותרתיני שנין – כלומר, כבר עברו עשרים
ושתיים שנה. **למאי הלכתא** – קאמר הא
עשרין ותרתי שנין. **אילימא** – דמאחר
שעמדו בשמחא עשרים ושתיים שנה, תו לא
משמתינן להו. והתניא כמה דברים אמורים
– דתו לא משמתינן להו. במצות לא תעשה
– דאית ביה מיתה או כרת, דקם ליה בדרבה
מיניה. כגון אמורים לו עשה סוכה עשה
לולב – שאין כהן חסור קני כולי האי. **אילא**
הא קא משמע לן – רבה, מאחר שעמדו
בשמתייהו עשרים ושתיים שנה, קנסין להו
בלא התראת. אבל קודם לכן – לא. **קנים**
אטמא – כל היקר היה גזול ממי שלא היה
רוצה לתת המתנות לכהן, והיה נותנה לכהן.
ואמר רב חסדא – מתנות כהונה כהן היא
נחלקת: זרוע – היה נותן ישראל לכהן אחר,
וקבה – לכהן אחר, ולחיים – לשני כהנים.
גרמא גרמא – כל עצם ועצם היה מחלק
לשנים. **התם בדתורא** – בשור הגדול,
שאבריו גדולים ביותר, דאפילו היה מחלק
האבר לשנים, עדיין יש בכל חלק וחלק
שיעור נתינה מעליא. אבל בבהמה דקה, אם

היה מחלק האבר לשנים – לא היה בכל חלק נתינה מעלייתא, ורחמנא אמר "נתן לכהן" – נתינה יפה. למשחה – במתנות כהונה כתיב ב"ויקח קרח" לך נתתם למשחה"
– כל מתנות שנתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה, כדמדרגמין: לרבותא. עשרים וארבע – לקמן בפירקין (קל"ג) חשיב להו. שאינו בקי כהן – היאך דין מתנה, היאך
נאכלין בגדולה. שאינו מודה בעבודה – שאמר בלבו: דברי הבל הן, ולא צוה המקום להקריב לו קרבנות, אלא משה ברה מלבו. אין לו חלק בכהונה – אין לו חלק
בקדשים. המקריב – היא הולכה. היצקות והבלילות – שנותן שמן במנחה ובוללה, חחור ונותן עליה שמן – לקיים בה מצות יצוקה, "יצק עליה שמן", כדאמרין ב"אלו
מנחות" דכולן צריכות שלשה מתנות שמן. הפיתיות – מנחת מחבת ומורחת ומנחת מאפה תנור, שהיו נקמצות לאחר אפיה, פותחן ומחזירין לסולתן, וקומץ, דכתיב "פתות
אותה פתים" וגו'. המליחות – "במלח תמלח" (ויקרא צ). התנופות – ולא כל המנחות טעונות תנופה והגשה, ורתם מפרש להו: יש טעונות תנופה ולא הגשה,
הגשה ולא תנופה, לא תנופה ולא הגשה. ומה היא הגשה – מגישה כשהיא בכלי קודם קמיצה, ומגיעה לקרן מערבית דרומית, כנגד חודה של קרן, במנחות (סא, א) ובסוטה
(יד, ב). והמליקות – גרסין, ולא גרסין "וההקרבות" – דהא אידיו חשיבא ברישא, ובהדיא פרט בה קרא (שם ז) "המקריב את זבח השלמים", והיא הולכה.

קבלות

חולין דף קלב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קלט

את מתנות הכהונה, שהם זרוע לחיים וקביה, ומדוע פטרתו המשנה לגמרי.

מתרצת הגמרא: **אמר רב אשיעא**, משנתינו עוסקת בכוור שכבר **בא לידי ביה, ומכרו לישאל במומו** – אחר שנפל בו מום, שפקעה קדושת הקרבן שבו, ואף בכור כזה פטור ממתנות כהונה (לעיל קל), ובכור זה בודאי אינו שייך לכהן שהרי מכרו לישאל, ועל זה אמרה המשנה שאם הוא התערב במאה בהמות אחרות החייבות במתנות כהונה, שנשאר רק הנידון על כל בהמה האם היא חייבת במתנות, יכול כל אחד לדחות את הכהן בטענה שהבהמה שלו היא הבכור הפטור ממתנות כהונה.

שנינו במשנה: **השוחט לכהן ולעובד בוכבים פטור מן המתנות**. שואלת הגמרא: מדוע נקטה המשנה לשון זו, שהשוחט פטור, ולייתי – היה למשנה לשנות **לכהן ולעובד בוכבים פטורין מן המתנות**. משיבה הגמרא: **אמר רבא, זאת אומרת** – יש ללמוד מלשון זו שכתבה משנתינו, שהדין עם הטבח – התיבעה שיש לכהן לקבל מתנות כהונה, היא מהשוחט, ולכן אמרה המשנה שבאופן ששחט בהמה של כהן או עובד בוכבים, פטור השוחט מלתת את המתנות.

הגמרא מבארת מנן לומדים שכהן פטור ממתנות: **דרש רבא**, נאמר בפסוק (דברים יא) **וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הבה** אם שור אם שה ונתן לכהן הדרע והלקחים והקבה, ויש לדרוש שמתנות אלו ניתנות רק **מאת העם, ולא מאת הכהנים**, שאינם קרויים 'עם', ויש ללמוד מהפסוק דין נוסף: **בשהוא אומר מאת זבחי הבה**, ולא נאמר 'מאת העם וזבחי הבה', הני אומר – יש ללמוד שזבחי הבה חייבים במתנות אפילו אם אינם מאותם המכונים 'עם', ואפילו טבח כהן במשמע, שאם הוא שוחט בהמות של עצמו כדי למוכרם לאחרים, חייב במתנות, ורק כשהוא שוחט לצורך עצמו, פטור.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **אושפיוזיכניה דרבי טבלא** – האדם שאצלו התאכסן רבי טבלא, כהן הנה, והנה דחיק ליה מלתא – והיה דחוק ועני. אתא לקמיה דרבי טבלא – בא לפני רבי טבלא שיתן לו עצה לפרנסתו, אמר ליה רבי טבלא, זיל אישתתף בהדי טבחי ישראל – לך ותעשה שותפות עם טבחים ישראלים, דמגו דמפשרי ממתנתא משתתפי בהך – שמתוך כך שאתה פוטר אותם מליתן מתנות כהונה, ירצו להשתתף עמך ולתת לך חלק בבהמה. אמנם לאחר שעשה כן, חייביה רב נחמן לטבחים ישראלים אלו לתת מתנות כהונה מבהמתם, אף שהשתתף בהם אותו כהן. אמר ליה הישראל, והא רבי טבלא פטרן – פטר אותנו ממתנות אלו, כדון בהמה שיש בה שותף כהן. אמר ליה רב נחמן, זיל אפיק – לך והוצא את המתנות ותן אותם לכהנים, ואי לא, מפקיןא לך רבי טבלא מאונף – אוציא לך את דברי רבי טבלא מאונף, כלומר, אמחה את כל ראיותיו לדין זה שאמר לך.

אז רבי טבלא קמיה דרב נחמן – הלך רבי טבלא לפני רב נחמן ואמר ליה, מאי טעמא עכיר מר הכי – מדוע עשית כן, לחייבו במתנות, והרי מבואר במשנתינו ששותף כהן פוטר את הבהמה ממתנות. אמר ליה רב נחמן, טעמי הוא מחמת מימרא זו, דכי אתא – שכאשר בא רבי אחא בר חנינא מדרומא, אמר רבי יהושע בן לוי, וקני דרום אמרו דין זה, כהן שנעשה טבח, שתיים ושלש שבתות – שבועיים או שלשה, פטור מן המתנות, כיון שעדיין אינו קבוע ויש לומר שהוא שוחט לעצמו, ורק אם ירצו אחרים לקנות ימוכרו להם, אבל מקאן ואילך חייב במתנות ונותנם לכהנים אחרים, כיון שהוא קבוע ובודאי הוא שוחט כדי למכור, וחייב מן התורה במתנות.

אמר ליה רבי טבלא, ולעביד ליה מר מיתה – והרי היה לך לנהוג עמו לכל הפחות כדברי רבי אחא בר חנינא, ולפטרו ממתנות שבועיים או שלשה. אמר ליה רב נחמן, הני מילי – דין זה, שממתינים לו שבועיים או שלש, הוא רק באופן דלא קבע מסתמא – שאין לו חנות קבועה, שאז יתכן שהוא שוחט לעצמו, אבל הכא, הא קבע מסתמא – הרי אותו כהן קבע עצמו בחנות, וגילה דעתו

שהוא רוצה למכור בהמות לאחרים, וחייב מיד במתנות כהונה.

הגמרא מבארת את דינו של טבח שאינו מפרש מתנות: **אמר רב חסדא, האי כהנא דלא מפרש מתנתא** – אותו כהן שמוכר בהמות לאחרים, ואינו מפרש מתנות כהונה, ליתוי בשמתא – יהא בחרם דאלהי ישראל.

אמר רבה בר רב שילא, הני טבחי דהוצל – אותם טבחים של המקום ששמו 'הוצל', קיימי בשמתא דרב חסדא הא עשרים ותרתינ שנין – עומדים בחרם זה שאמר רב חסדא כבר עשרים ושתיים שנה, שאינם מפרשים מתנות. מבררת הגמרא: **למא הלכתא** – לענין מה יש נפקא מינה בכך שהם עומדים בחרם זמן רב, איילמא דתו לא משמתינן להו – אם כדי לומר שלאחר זמן רב כל כך אין מוסיפים לנדותם, והא תניא בברייתא, כמא דברים אמורים שאין מוסיפים לנדות אדם העובר על איסורים, בעובר על מצות לא תעשה שיש בהם מיתת בית דין או כרת, כיון שדי להם בעונש החמור המוטל עליהם, ואין מוסיפים להענישם גם בגידוי, אבל בעובר על מצות עשה, כגון שאומרים לו 'עשה סוכה' ואינו עושה, או ליטול לולב ואינו עושה, עשה ציצית ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו, ואם כן גם כאן יש להמשיך ולנדותם עד שיתנו את מתנות הכהונה כדון. מבארת הגמרא: **אלא**, הנפקא מינה היא דקנסין להו כלא אחריתא – קונסים אותם על מעשיהם ללא התראה, כיון שעמדו בגידויים זמן רב כל כך, אבל לפני זמן זה אין לקונסם ללא התראה.

הגמרא מביאה הנהגות האמוראים בענין זה: **בי הא** – כמנהג זה, דרבא קנים אטמא – רבא היה קונס את מי שאינו נותן מתנות כהונה, ונוטל ממנו את כל הירך של הבהמה ונותנה לכהן, ולא את השוק בלבד. רב נחמן בר יצחק קנים גלימא – היה קונס את מי שאינו נותן מתנות לכהנים ונוטל ממנו את בגדו.

הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב חסדא בענין מתנות כהונה: **אמר רב חסדא**, כך היא חלוקת מתנות כהונה, הדרע ניתנת לכהן אחד, וקבה ניתנת לאחד, ושני הלחיים ניתנים לשנים.

מקשה הגמרא: איני – וכיך הוא הדין, והא כי אתא – והרי כשבא רב יצחק בר יוסף מארץ ישראל לבלב אמר, כמערבא פלגין להו גרמא דרמא – בארץ ישראל מחלקים מתנות אלו לכהנים עצם עצם, כלומר כל עצם מחלקים לשני כהנים. מתרצת הגמרא: התורה אמרה (דברים יא) **ונתן לכהן, שתהיה זו נתינה יפה, והתם**, במימרא של רב יצחק בר יוסף, מדובר בדרתורא – במתנות כהונה של שור, שהוא גדול ביותר, ואף אם מחלק כל אבר לשנים נשאר לכל כהן שיעור נתינה חשוב. ורב חסדא דיבר בבהמה דקה, ככבש או עז, שאם לא יתן את כל האבר לכהן אחד, אין זו נתינה יפה.

הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין מתנות כהונה אלו: **אמר רבה בר כהנא, אמר רבי יוחנן, אסור לאכול מבהמה שלא הורמה** (הופרשו) מתנותיה, שהם זרוע לחיים וקבה. ועוד **אמר רבה בר כהנא, אמר רבי יוחנן, כל האוכל מבהמה שלא הורמה מתנותיה, כאילו אוכל מכלים** – פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות, שחיובו מיתה בידי שמים. פוסקת הגמרא: **ולית הלכתא כוותיה** – אין הלכה כדברי רבי יוחנן אלו, אלא אף בהמה שלא הורמו מתנותיה אינה נאסרת באכילה לישראל.

הגמרא מבארת את דרך האכילה של מתנות כהונה: **אמר רב חסדא, מתנות כהונה, אין נאכלות אלא צלי, ואין נאכלות אלא בחרדל**, שהוא מין מאכל חריף שאוכלים עם הבשר. מאי טעמא, כיון דאמר קרא לגבי מתנות כהונה (במדבר יח) **לך נתתים למשחה**, והיינו לגדולת, שיש לכהנים לאוכלם בדרך שהמלכים אוכלים, והיינו צליל ובהדרגה.

דין נוסף: **ואמר רב חסדא, עשרים וארבע מתנות כהונה הם, כל כהן שאינו בקי בהן, כיצד יש לאוכלם בדרך גדולה, וכמו שהתבאר במימרא הקודמת של רב חסדא, אין נותנין לו מתנה**.

דוחה הגמרא מימרא זו: **ולאו מילתא היא** – ואין דין זה נכון, אלא מותר לתת מתנות אף לכהן שאינו בקי בדרך אכילתו, דתניא, רבי

החלק שבפנים יונק מן הענפים שבחוץ, וממילא אינם כגוף אחד, **אֵלָּא** החלק ה**טָמֵא** שבפנים נשאר ב**טומאתו**, כלומר ראוי לקבל טומאה, והחלק הטהור שבחוץ נשאר בטהרתו. ומעתה **כָּעִי אֲפִי** לשיטת רבי שמעון, מהו ש**תַּעֲשֶׂה** הקישות שבחוץ יד ל**הַחֲבִירָתָהּ** שבפנים. כלומר, אם תיגע טומאה בענפים שבחוץ, אף שהם עצמם אינם נטמאים מפני שנחשבים כמחוברים לארץ, האם הענפים הפנימיים הנמצאים בעציץ שאינו נקוב יהיו נטמאים מחמתם. מסיקה הגמרא: **תִּיקוּן**.

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמ' ב

כָּל הַנִּלְמַד מֵאוֹתָהּ פֶּרֶשָׁה הוּא דוּקָא כְּשִׁישׁ בּוּ בְּשׂוֹר גִּידִים וְעֲצָמוֹת, אבל בשר בפני עצמו שנתלש מדשרץ בחייו אין בו טומאה. ומבאר הגמרא: **בֵּין רַבִּי לְרַבִּי עֲקִיבָא אִיכָּא בִּינְיָהוּ אַרְבּוּבָה** – ההבדל ביניהם הוא לגבי הארכובה התחתונה של רגל השרץ, שאין בה בשר אלא גידים ועצמות בלבד. לדעת רבי עקיבא, כיון שיש בה גידים ועצמות, מטמאת. ולדעת רבי, כיון שאין בה בשר אינה מטמאת. מבררת הגמרא: **בֵּין רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, מַאי אִיכָּא בִּינְיָהוּ**. ומשיבה: **אָמַר רַב פֶּפְא, בּוֹלִיא וְנִיב שָׁפְתִים אִיכָּא בִּינְיָהוּ**, שלדעת רבי יוסי הגלילי יש בהן טומאת אבר מן החי בשרצים, כיון שאינן חוזרות לקדמותן, אבל לדעת רבי עקיבא, כיון שאין בהן גידים ועצמות אינן מטמאות. ו**צִירִיכָא** – וצריך הכתוב להשמיענו דין בשר הפורש מהבהמה וגם דין בשר הפורש מן השרץ, ואי אפשר ללומדם זה מזה. **דְּאִי אֲשָׁמְעִין בְּהֶמָּה** – שאם היה משמיענו רק את דין הבשר הפורש מהבהמה, אפשר לטעות ולומר, תִּינִינוּ מַעֲמָא דְּלֹא טָמֵא מִחַיִּים, מִשּׁוּם שְׁטוּמָאֵת בֶּשֶׁר נְבִילָה אִינְהּ חֲמוּרָה כָּל כֹּר, דְּלֹא טָמֵא בְּכַעֲרִישָׁה אֵלָּא בְּכֹזִית. אֲבָל שָׂרִין שְׁטוּמָאֵת חֲמוּרָה, דְּמִטָּמָא בְּכַעֲרִישָׁה, אִיכָּא לְטָמָא מִחַיִּים – תאמר שגם בשר שפרש ממנו בחייו יהיה מטמא. לפיכך צריך להשמיענו שבשר הפורש ממנו אינו מטמא. ו**אִי אֲשָׁמְעִין שָׂרִין**, אפשר לטעות ולומר, שהטעם שאינו מטמא באופנים הנזכרים הוא מִשּׁוּם שְׁטוּמָאֵת קֻלָּה דְּלֹא טָמֵא בֶּשֶׁר בְּמַשָּׂא, ולפיכך גם לא טָמֵא מִחַיִּים, אֲבָל נְבִילָת בְּהֶמָּה

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמ' ב

אבר מן החי, כוונתו לענין שאם יפרשו ממנו כזית בשר או עצם כשעורה יהיו טהורים. כיון שהביאו בני בית המדרש משנה זו ממסכת עדיות, מבאר הגמרא על פיה כעת את מחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון במשנתנו, באופן אחר: **הַשְּׂתָא דְּאֵתִית לְהָכִי** – כעת שבאת להעמיד ולבאר את משנתנו על פי המשנה בעדיות, יש לומר שרבי שמעון אינו חולק על תנא קמא לגבי סתם אבר מן המת וכפי שהעמידה הגמרא בתחילתו שהוא מטמא, אלא **בֵּין תֵּנָא קָמָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן נָמִי בְּזֵית בָּשָׂר וְעֶצֶם בְּשַׁעוֹרָה אִיכָּא בִּינְיָהוּ** – המחלוקת ביניהם היא לגבי כזית בשר או עצם

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמ' ב

שְׁמַעוֹן אָמַר, כָּל כֹּהֵן שְׂאִינוּ מוֹדֶה בְּעֶבְדוּתָהּ של הקרבנות שהיא ציווי ה', אלא סבור שמשא רבינו בדה זאת מליבו, אֵין לוֹ חֵלֶק בְּכַהֲנָה – בנטילת הקדשים, שְׁנַאֲמַר (ויקרא יא) 'הַמִּקְרִיב אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֵת הַחֹלֶב מִבְּנֵי הַתֹּחֶה שׁוֹק תִּמְיִן לְמִנְחָה', וְהַמִּקְרִיב זֶה הַמּוֹלִיךְ אֶת הַדָּם לְזוֹרֶקוֹ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, ויש ללמוד מהפסוק שרק כהן זה שעובד את העבודה ומודה בה נוטל את שוק הימין כמתנת כהונה, אך כהן שאינו מודה בעבודה, אינו נוטל מתנות. ממשיכה הברייתא: **אֵין לִי לְלַמּוּד מִפְּסוֹק זֶה אֵלָּא זֶה בְּלָבָד** – כהן העובד בהולכת הדם למזבח ובהקטרת החלב, שעבודות אלו התפרשו בפסוק, מִנֵּין לְרִבּוֹת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה עֲבוּדוֹת אחרות שיש לכהנים במקדש, שבהן שאינו מודה באחת מהן אינו

הגמרא מביאה ספק דומה, בענין עבודה זרה. הדין הוא שעבודה זרה אסורה בהנאה, וכיון שלדעת רבי שמעון להלן (קט) אוכל שנאסר באכילה אין בו טומאת אוכלין, הרי שדבר שנעשה עבודה זרה אינו מקבל טומאת אוכלין שהרי אי אפשר לאוכלו. ומסתפקת הגמרא, האם נעשה יד להכניס ולהוציא טומאה לדבר אחר: **אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, חֲרִי אֲמָרוּ שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִה לְחֻצִי שֶׁל דִּלְעָת שְׁלִימָה, אֲסָרָה – אִסַּר בְּהֵנָּה אֶת הַחֻצִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, כְּדִין עֲבוּדָה זָרָה. וּמַעֲתָה בְּעֵי רַבִּי יְרֵמְיָה,**

שטומאתה חמורה, דְּמִטָּמָא בְּמַשָּׂא, אִיכָּא – תאמר שגם חתיכת בשר הפורשת ממנה טָמֵא מִחַיִּים. מסיקה הגמרא: **צִירִיכָא** – אכן נצרך הכתוב להשמיענו את שני הדינים. הגמרא מבאר את דינה של חתיכת בשר שפירשה מאבר מן החי: **תָּנוּ רַבָּנֵי, הַחוּתָךְ בְּזֵית בָּשָׂר מֵאֲבָר מִן הַחִי, אִם חֲתָכָהּ תְּחִילָה מִן הָאֵבֶר וְאַחֵר כָּךְ חִישָׁב עָלֶיהָ לְאִכִּילָהּ, מִחֻר, כִּיּוֹן שְׁטוּמָאֵת אֵבֶר מִן הַחִי אֵין בּוּ, וְטוּמָאֵה אַחֲרָת גַּם כֵּן אֵין בּוּ כָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא נִגַּע בְּדָבָר טָמֵא. אֲבָל אִם חִישָׁב עָלֶיהָ לְאִכִּילָהּ וְאַחֵר כָּךְ חֲתָכָהּ מֵהָאֵבֶר, טָמֵא. כִּי מִפְּנֵי שֶׁחֲשַׁב עָלָיו בְּעוֹדוֹ מְחוּבֵּר לְאֵבֶר, נַעֲשֶׂה רְאוּי לְקַבֵּל טוּמָאֵת אוֹכְלִין, וְכִיּוֹן שֶׁאֵבֶר מִן הַחִי מִטָּמָא כְּנִבְלָה הִרִי נִטְמָא הַבֶּשֶׂר מִן הָאֵבֶר, וְכִשְׁחַתְכּוּ מִן הָאֵבֶר וְנִתְבַּטְּלָה מִמֶּנּוּ הַטוּמָאֵה שֶׁהִיָּתָה בּוּ בְּתוֹר חֵלֶק מֵאֵבֶר מִן הַחִי, שֶׁהוּא אֵב הַטוּמָאֵה, נִשְׁאָרָה עָלָיו הַטוּמָאֵה שְׁקִיבֵל בְּנִיגְעוֹתָהּ בָּאֵבֶר, וְהִרִי זֶה רֵאשׁוֹן לְטוּמָאֵה. הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בַּעֲנִין זֶה, מִמֶּנּוּ תְּבוּאָר כּוֹנֵת הַבְּרִייתָא: **רַבִּי אֲסִי לֹא עָל לְבִי מְדַרְשָׁא** – אירע פעם אחת שלא נכנס לבית המדרש, ולאחר מכן אֲשַׁכְּחִיהָ לְרַבִּי יוֹרָא – פגש את רבי זירא, וְאָמַר לִיה רַבִּי אֲסִי, מַאי אָמַרְתָּ בְּבִי מְדַרְשָׁא – מה אמרו בבית המדרש בזמן שלא הייתי. אָמַר לִיה, מַאי קָשִׁיָּא לָךְ – איזו הלכה הוקשתה לך, שאתה חפץ לשמוע מה אמרו עליה. אָמַר לִיה, כִּךְ הֻקְשָׁה לִי, דְּקָתְנִי בְּבִרְיִיתָא לְגַבִּי הַחוּתָךְ בֶּשֶׂר מֵאֵבֶר מִן הַחִי, שֶׁאִם חִישָׁב עָלָיו לְאִכִּילָהּ וְאַחֵר כָּךְ חֲתָכָהּ מִן הָאֵבֶר, טָמֵא, כִּיּוֹן שְׁקִיבֵל טוּמָאֵה מִן הָאֵבֶר כְּשֶׁהִיָּתָה מְחוּבֵּר אֵלָיו,**

הדרן עלך העור והרוטב

כשעורה, כמו שנחלקו התנאים במסכת עדיות. תנא קמא שאמר שהאבר המדולדל מטמא כאבר מן החי ולא כאבר מן המת, כוונתו היא, או כרבי אליעזר, שאם תפרוש ממנו עצם כשעורה תהיה טהורה אבל כזית בשר שיפרוש ממנו יהיה טמא, או כרבי נחוניא, שאם יפרוש ממנו כזית בשר יהיה טהור אבל עצם כשעורה שתפרוש ממנו תהיה טמאה, ורבי שמעון שטירה, סבר כדעת רבי יהושע, שכל הפורש מאבר מן החי, בין בשר ובין עצם, טהור מכלום.

נוטל מתנות, ומפרטת הברייתא את העבודות, כְּגוֹן הַיִּצְיָקוֹת שֶׁל הַשֶּׁמֶן עַל גְּבִי הַמִּנְחָה, וְהַבְּלִילוֹת שֶׁל הַמִּנְחָה עִם הַשֶּׁמֶן, וְהַפְּתִילוֹת – במנחה העשויה במחבת או במרחשת או בתנור, לאחר אפייתן היה הכהן מפורר אותן ומחזירן להיות סולת, כפי שהיו קודם לכן, וְהַפְּלִיחוֹת – נתנית מלח על הקרבנות, תְּנוּפֹת – הנפת המנחה בהולכה והבאה, וְהַנִּשּׁוֹת – הגשת המנחה כשהיא בכלי עד שתגע בקרן מערבית דרומית של המזבח, [וְהַקְמִיצוֹת] – נטילת קומץ מן המנחה להקטירה על גבי המזבח, הַקְמִצוֹת שֶׁל קוֹמֵץ הַמִּנְחָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, [וְהַקְמִיצוֹת] – מיצוי דם העופות הנמלקים על קיר המזבח [וְהַמְלִיקוֹת] – מליקת העופות ממול העורף.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ג. יש נזהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה¹⁴ (דהיינו שעה שביעית אחר חצות היום¹⁵ עיין סי' תכ"ח¹⁷)
- 2 אלא או קודם הלילה או לאחר שעה תוך הלילה לפי שבשעה הראשונה הוא מזל מאדים¹⁸ וסמא"ל מו"ש
- 3 עליו וכבר נתפאר²⁰ שלכתחילה יש לו לקדש מיד בבואו מבית הכנסת מבעוד יום¹⁹:

חלק ב סימן רנא דיני קידוש שעל היין סעיף ג

הלכתא רבנא

ראשונה של יום רביעי שימש שבתאי, ובשניה צדק, ואחריו מאדים, ואחריו חמה, ואחריו נוגה, ואחריו כוכב, ואחריו לבנה, נמצאו שבע המזלות לשבע השעות, וחזורים חלילה לעולם. . וביום שישי יוצאת שעה ראשונה של יום נוגה. . ונמצא מאדים בשעה ששית¹⁹.
[ח] מבעוד יום - במקום שלא נהגו להמתין עם הקידוש לאחר השעה השביעית - יש לומר שלא קיבלו זאת עליהם מלכתחילה²¹,

ד] של הלילה - אין בזה חילוק בין יין אדום ליין לבן, וכן אין מקדשין על הפת בשעה זו¹³.
ה] אחר חצות היום - היינו השעה השביעית אחר חצות האמצעי¹⁴, שהוא בערך בין שש לשבע על פי שעון חורף [כמפורט בהערה]¹⁵ - לפי השעון הרגיל¹⁶.
ו] הוא מזל מאדים - חשבון המזלות הוא בכל מקום לפי השעון הנהוג בו¹⁸.
ז] הוא מזל מאדים - כשנתלו המאורות והמזלות בשעה

צינונים והוספות

מיד כו' - אף שלפעמים יהי' זה בשעה הנ"ל. והטעם להעדר קבלת מנהג זה (אפילו כשאין זה מיד בבואו כו') - י"ל משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע (ראה שו"ע רבנו סתנ"ה סעיפים טו"ט).

ובלקו"ש חט"ז ע' 576 ממכתב טבת תשל"ט מבואר מדוע דווקא חצות האמצעי ולא האמיתי: לכאורה ה' צ"ל - שש שעות אחר חצות האמיתי, "האמצע בין נה"ח ושקה"ח" (דלכאורה קל לאדם לדעתו - כשהחמה בראשו). והכוונה ע"פ מה שראיתי נוהגין - שש שעות אחר חצות האמצעי.

ובשו"ג מבואר מי היה נוהג כן: עמא דבר. בבית אדמו"ר ולאח"כ מה שראיתי בבית כ"ק מו"ח אדמו"ר - היו בלאה"כ מקדשין זמן רב לאחר שעה השביעית.

וראה עוד שם: ועפ"י י"ל' ולהמתין מה שראיתי נוהגין בנוגע שלא לקדש בין שעה ו' לז' שאין מבררין בכל עש"ק בפ"ע מתי חצות האמיתי (שהחמה בראשו) לדעת שש שעות השוות מתי מסתיימות - ובנדו"ז בפרט יש גם הענין דכיון דדשו בה רבים שומר פתאים ה' . . ובפרט שבמדינתנו נוגע (הקידוש) בעיקר בימות החורף וכו"כ ימים מעוננים, כן טרודים בהכנת לש"ק - ולא קל לברר הזמן דחמה בראשו.

(17) סימן זה בשו"ע לא הגיע לידיו.

(18) היינו שבני. שולט מזל מאדים שבע שעות אחרי ארץ ישראל, משא"כ לענין התקופה מחשבים בכל מקום לפי השעה של ארץ ישראל, ואין אומרים שבכל מקום חלה התקופה לפי השעה המקומית.

(19) ע"פ רש"י שבת דף קכט, ב. ד"ה דקיימא ליה ואילך.

(20) סעיף ב.

(21) במענה לכך שבארץ ישראל לא נהגו בחומרא זו, ביאר כ"ק אדמו"ר: שמשמע מלשון שו"ע"ר כאן שאף אם לפעמים יהי' זה בשעה שביעית - יש לו לקדש מיד, ובמקומות שלא נזהרים בזה, אם הוא מנהג מקובל אצלם - יש לומר שמלכתחילה לא קיבלוהו עליהם, משום "שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קיצור הלכות משו"ע"ר ע"פ אג"ק שהובא לעיל).

(13) קובץ 'התקשרות' שעט ע' 16 הערה 2 שמפשטות הענין ומסתיימת כל המקורות הידועים בנידון, ברור שאין לזה כל שייכות לאדמו"ר היין, כפי שחושבים בטעות (בגלל הלשון 'מאדים'), וגם אם מקדש על הפת קיים חשש זה.
(14) שהוא הממוצע בין זמן חצות האמיתי של היום הקצר ביותר בשנה וזמן חצות האמיתי של היום הארוך ביותר בשנה, והוא בכל תקופות השנה בשעה 12:00: (קיצור הלכות משו"ע"ר הערה 12).

(15) חשוב לדעת שהשעון שבידינו הוא שעון הסכמי בלבד (כי השעות העגולות הנכונות הן רק במעלת האורך 1, 15, 30, 45 וכו' ובמקומות אחרים (השוכנים בין מעלות אורך אלו) - התאימו את שעונם לשעות העגולות של מעלות האורך הנ"ל שבסביבתם). ויש לחשב את חצות האמצעי ע"פ השעון הנכון, וכדלהלן: בארץ ישראל שנמצאת במעלת אורך 35 בערך) - השעון מאחר בכ-20 דקות, לעומת השעה העגולה האמיתית הנמצאת במעלת אורך 30 (אופק קהיר). ולפי"ז חצות האמצעי לעולם הוא 11.40 בערך. והשעה השביעית היא 5:40-6:40. בניו יורק ההפרש הוא בכ-4 דקות, והשעה השביעית היא 5:56-6:56 (קצור הלכות משו"ע"ר הערה 12).

(16) אגרות קודש ח"ב ע' רכו: במ"ש אודות הנהירות שלא לקדש משעה 6-7 בערב שבת, הנה מובן הכוונה לשעה בת ששים רגעים, כי הילוך המזלות שוה הוא בקיץ ובחורף, וגם בחצות היום אין חילוק בין המקומות שבדרום ובצפון, ובמילא שעה הששית היינו שש שעות שוות לאחר חצות היום. ובאג"ק ח"ג ע' קכ: שליטת כל מזל הוא שעה של ששים מינוט, והסדר בזה ע"פ המבואר בפרש"י שבת (קכט, ב, ובכ"מ), ולכן הנ"ל הוא בשעה שביעית - משעות הנ"ל - אחר חצות היום, כלשון רבנו הזקן שם, וחצות הוא באמצע בין נה"ח ושקה"ח כמובן.

מש"כ שבאה"ק ת"ו אין נזהרים בזה, הנה אם הוא מנהג מקובל שם, י"ל הטעם שמלכתחילה לא קבלוהו (והרי גם בשו"ע שם דייק בלשונו: יש נזהרים כו' וכבר נח' שלכתחילה יש לו לקדש

הלכתא רבנא

אבל בשאר מקומות יש להקפיד על זה גם כשיש אורחים, ואפילו כשחל ערב שבת קודש בצום עשרה בטבת²².

צינונים והוספות

אמנם הוא רק במקומות שכן מקובל אצלם, אבל לכתחילה יש להמתין עד אחרי השעה השביעית גם כששב מבית הכנסת. (22) קובץ 'התקשרות' שעט ע' 19 שכן מסר המזכיר רי"ל שי' גרונר שנהגו תמיד להיזהר בזה ביותר, גם כשיש אורחים (שאינם נוהגים בזה או שאינם יודעים מזה), ואף כשחל ערב שבת-קודש בצום עשרה בטבת. וע"ע.

שולחן ערוך – הלכות שבת

כג אבל לסמוך אצל תנור שאינו גרוף וקטום סמוך לחשכה אע"פ שהיד סולדת שם מותר לדברי הכל אע"פ שיש אוסרים בשבת עצמה וכל שכן לסמוך כנגד המדורה במקום שהיד סולדת בו שאפילו בשבת עצמה מותר אם הוא בענין שאין בו משום בישול כמ"ש בסי' ש"ח וסמוך לחשכה מותר אף אם הוא בענין שיש בו משום בישול כגון שיש בו מרק ונצטנן לגמרי או אפילו עדיין לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי ואם הוא חי לגמרי מותר אפילו להחזירו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה סמוך לחשכה ממש לדברי הכל שבחי אין לחוש כלל לחיתוי כמו שנתבאר למעלה:

כד אם עבר והחזיר בשבת למקום שאסור להחזיר (שם לדברי הכל) בין בשוגג בין במזיד אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו במה דברים אמורים במצטמק ויפה לו אבל אם מצטמק ורע לו מותר אפילו בו ביום שהרי לא נהנה מן האיסור.

ויש מסתפקין אפילו במצטמק ויפה לו אם יש לאסור כלל בדיעבד אם היה שוגג בדבר מאחר שהיה מבושל כבר כל צרכו ויש לסמוך על זה להתיר לאחרים שלא הוחזר בשבילם ומכל מקום לבני ביתו אין להתיר שגם בשבילם הוחזר:

כה וכל זה כשהחזיר הישראל בעצמו אבל אם החזיר על ידי נכרי אפילו במזיד מותר אפילו מצטמק ויפה לו אם היה מבושל כל צרכו שאינו נהנה ממנו כל כך כיון שכבר היה ראוי לאכול.

במה דברים אמורים כשהיה חם קצת מתחלה שהיה ראוי לאכול אבל אם היה צונן לגמרי שלא היה ראוי לאכול וחממו הנכרי אפילו מעצמו בשבת בשביל ישראל במקום שאסור להחזיר שם בשבת (לדברי הכל) והישראל בעל התבשיל ראה ושתק כיון שהועילו מעשה הנכרי אסור לכל אדם לאכלו אפילו לאחר שיצטנן עד שימתינו במוצאי שבת בכדי שיעשו.

אבל אם הישראל בעל התבשיל לא ידע כשהחזירו הנכרי שהוא צונן לגמרי או שלא ראהו כלל כשהחזירו הרי זה מותר שמן הסתם אין הישראל רוצה כלל שיחמם הנכרי את תבשילו לאחר שנצטנן לגמרי ולא כל הימנו שיאסור את התבשיל של ישראל בעל כרחו.

(ואפילו אם צוה את הנכרי להחזיר) אם החזיר (אפילו הישראל בעצמו) למקום שיש מתירים אפילו לכתחלה כגון סמך אצל תנור שאינו גרוף וקטום או כנגד המדורה תבשיל שנתבשל כל צרכו ויש בו מרק ונצטנן לגמרי ונתחמם שם עד שהיד סולדת בו שאע"פ שיש בה חיוב חטאת (לישראל) מכל מקום כיון שיש

מתירים אפילו לכתחלה כמ"ש בסי' ש"ח יש לסמוך על דבריהם בדיעבד (שלא לאסור מעשה הנכרי אפילו צוהו ישראל):

כו המשכים בבקר וראה שהקדיחה תבשילו שבקדרה שעל פי הכירה שאינה גרופה וקטומה שהשהה עליה באחד מדרכי ההיתר שנתבארו למעלה ומתיירא פן יקדיח יותר יכול להסיר הקדרה מהכירה ולהניח קדרה ישנה ריקנית על פי הכירה [אבל לא קדרה] חדשה מטעם שיתבאר בסי' תק"ב ואז ישים הקדרה שהתבשיל בתוכה על גבי הקדרה הריקנית ואין כאן איסור במה שמחזיר בשבת לכירה שאינה גרופה וקטומה דכיון שהקדרה הריקנית סותמת פי הכירה תחת הקדרה שהתבשיל בתוכה הרי זה כגרופה וקטומה.

וכן מותר ליתן תבשיל בשבת על פי קדרת חמין הטמונה על גבי האש (שבכירה) ע"ד שיתבאר בסי' רנ"ז אף על פי שהיד סולדת שם ואין חוששין לחיתוי בגחלים כיון שהקדרה מפסקת בין תבשיל זה להגחלים.

ואפילו אם הסיר תבשיל זה מהכירה מבעוד יום ולא היה בדעתו להחזירו והניחו על גבי קרקע ואפילו פניהו מקדרה לקדרה ואפילו הוא תבשיל ישן ונצטנן לגמרי אלא שהוא בענין שאין בו משום בישול כגון שאין בו מרק שאף שבכל אחד מאלו אסור להחזירו בשבת אפילו על גבי כירה הגרופה וקטומה מפני שנראה כמבשל לכתחלה בשבת מכל מקום כשמניחו על גבי הקדרה שעל גבי הגחלים (שבכירה) אינו נראה כמבשל לכתחלה לפי שאין דרך בישול בכך.

ולפי זה יש לומר בתנור שלנו שיש עליו מעזיבה שאף אם אינו גרוף וקטום וכן תנור בית החורף שאינו גרוף וקטום ואפילו האש בתוכו מותר ליתן על גביו בשבת אף על פי שהיד סולדת שם כל מה שמותר ליתן על פי קדרה הטמונה על גבי הגחלים כיון שהמעזיבה מפסקת בין האש להקדרה שהתבשיל בתוכה.

ויש אומרים שאע"פ שאין היד סולדת שם צריך שיניח עתה שום דבר תחת הקדרה להפסיק בינה להגחלים שבתנור כדי שיהיה לו היכר בזה ולא יבא לחתות אבל המעזיבה שהיא עשויה מכבר אינה חשובה הפסק והיכר למונעו מלחתות וכן עיקר.

ומכל מקום קודם שהוסק התנור נהגו להקל ליתן על גביו בלא הפסק אע"פ שיתחמם אח"כ כשיוסק ואז יהיה חשש שמא יחתה אע"פ אין למחות בידם כיון שיש להם על מי שיסמוכו:

כז אבל לסמוך אצל תנור בית החורף שאינו גרוף וקטום

25 מותר לומר לו שיתן מים בקדרה קודם שיסיק התנור לדברי הכל
26 שהרי אין כוונתו כלל לחמם המים אלא לחמם הבית שאין
27 נותנים מים בקדרה אלא כדי שלא תבקע הקדרה.

28 (ומכל מקום אם הישראל חפץ באותן המים שיתחממו להדיח
29 בהם כלים אסור לומר לנכרי שיתנם לקדרה דכיון שהישראל
30 בעצמו אסור לו ליתנם שם אפילו סמוך לחשכה אם חפץ בהם
31 להדחת כלים) משום גזירה שמא יחתה בגחלים לאחר שיוסק
32 התנור כמו שיתבאר בסי' רנ"ד אסור לומר לנכרי ליתנם שם
33 שכל דבר מדברים אלו שנתבאר בסימן זה שאסור לעשותו
34 משום גזירה שמא יחתה או משום שנראה כמבשל בתחלה אסור
35 לומר לנכרי לעשותו ואפילו אם אין לו חפץ כלל במים
36 שיתחממו אסור לו ליתן המים בעצמו אפילו קודם שהוסק
37 התנור:

38 ולפי המנהג שנהגו כסברא הראשונה (דסעיף כ"ח) אף אם
39 כוונתו בנתינת המים כדי לחממם מותר כיון שעיקר כוונתו
40 בהסיקו הוא בשביל הבית ואם נתן המים בקדרה לאחר שהסיק
41 התנור אע"פ שהיתה הקדרה צוננת עדיין כשנתן בה המים אם
42 ידוע בבירור שנתן כדי לחממם הרי הם אסורים עד מוצאי שבת
43 בכדי שיעשו לדברי הכל כדין נכרי שעשה מלאכה גמורה
44 בשביל ישראל אבל מן הסתם לא נתן אלא כדי שלא תבקע
45 הקדרה:

חלק ב סימן רנ"ג דין כירה ותנור ליתן עליה הקדרות בערב שבת סעיפים
גכ"ט

1 ואפילו האש בתוכו מותר בכל ענין לפי מנהגינו כמו שנתבאר
2 למעלה רק שיהיה התבשיל חם קצת אם יש בו מרק והיד סולדת
3 במקום שסומך לתנור אבל אם אין היד סולדת שם אצל התנור
4 אף על פי שנצטנן התבשיל לגמרי מותר לסמוך בכל ענין כמו
5 שנתבאר למעלה.

6 ומכל מקום אם יודע שהנכרי יסיק אח"כ את התנור לחמם את
7 הבית שזהו מותר בשבת על דרך שיתבאר בסי' רע"ו וכשיתחמם
8 התנור מאד יתחמם גם כן התבשיל שאצלו עד שהיד סולדת בו
9 אסור להניחו שם אלא יטלנו משם קודם שיסיק הנכרי לפי שזהו
10 כאחד מניח את הקדרה ואחד נותן את האור שתחתיה שהראשון
11 פטור אבל אסור מדברי סופרים:

12 **כח** אבל מותר לומר לנכרי שיניח שם את התבשיל ואח"כ
13 יסיק התנור לחמם הבית ונרתח התבשיל מאליו לפי
14 שעיקר כוונת הנכרי בהסיקו אינה בשביל התבשיל אלא בשביל
15 חימום הבית שהוא דבר המותר והתבשיל נרתח מאליו ואף
16 שהוא פסיק רישיה ולא ימות אין בזה איסור באמירה לנכרי
17 מטעם שנתבאר למעלה ויש מי שאוסר בזה כיון שהנכרי מתכוין
18 בהסיקו גם בשביל התבשיל שהרי הניחו על גבי התנור או אצלו
19 אף שעיקר כוונתו בשביל הבית אין זה מועיל כלום והמנהג
20 כסברא הראשונה ומכל מקום כל בעל נפש יחמיר לעצמו במקום
21 שאין שם צורך כל כך:

22 **כט** אבל אם נתן נכרי מים לתוך הקדרה הקבועה בתנור כדי
23 שלא תבקע כשיסיק התנור ואח"כ הסיק התנור ונרתחו
24 המים מותר ליהנות הישראל מהם בשבת ואפילו לכתחלה

לקוטי תורה

18 אלא ירידה זו לצורך עלי' היא, שדוקא על ידי
19 "ירידת החכמה" לתוך "ששת ימי המעשה" יש בכוחו
20 של האדם להעלות גם את עניניו הגשמיים לקדושה.

כלומר:

22 תכלית מלאכת האדם בששת ימי המעשה (בל"ט
23 המלאכות, החורש והזורע כו') היא כדי להעלות את
24 הדברים הגשמיים לקדושה; שעל ידי שהאדם משתמש
25 בענינים הגשמיים לעבודתו ית', הרי הוא מקשר אותם
26 באלקות ("ה' אחד").

27 והוא על אותה הדרך שמצאנו, ד"כאשר יאכל
28 מאכל ויעבוד ה' בכח זה, מתעלה כח הניצוץ האלקי
29 שנפל במאכלים", וכן - כשעוסק "במשא ומתן ביגיע
30 כפיו ואח"כ יתן לצדקה מהם, יעלה לה' כעולה
31 וכקרבן" וכן הוא בענינינו, מפני:

32 **שהמלאכות הם לצורך האדם וחיותו וקיומו.**
33 ומכוחם הוא עובד את בוראו.

1 *[לסיכום מה שלמדנו עד עכשיו:]*

2 **בריאת העולם היתה באופן כזה, שהקב"ה "השפיל"**
3 **את החיות האלקיות מספירת החכמה (שהיא ה"ספירה"**
4 **הראשונה) לתוך הנבראים, באופן שהחיות שבתוך**
5 **הנבראים היא מחכמה (עד שבגלל זה נק' הבריאה**
6 **"ראשית").**

7 **ותכלית ירידת החכמה בששת ימי המעשה ול"ט**
8 **מלאכות, החורש הזורע כו', הוא לצורך עלייה,**
9 **שיתעלו כל בחינות המעשה ג"כ לקשרם בה' אחה.**
10 **ועתה מפרש, למה היתה כזאת לפניו ית', שגם**
11 **החיות של עשי' גשמית ("ימי המעשה", ומלאכותיה**
12 **השונות הכלולות בל"ט מלאכות) תהי' מבחינת**
13 **החכמה שהיא הספירה הראשונה והעליונה ביותר,**
14 **והרי זו ירידה גדולה, שהחיות שמבחינת החכמה תרד**
15 **מדריגה אחר מדריגה להתצמצם ולהתלבש בבחינת**
16 **עשי'; ומדוע לא מספיק שחיות העולם תהי' רק**
17 **מבחינת דיבורו של הקב"ה לבד?**

1 [ואולם, עיקר "העלאה" זו היא בשעת התפלה, כפי
2 שממשיך ומבאר:]

3 וכאשר האדם נושא את נפשו בתפלתו לה' אחד
4 בקריאת שמע, ואהבת כו', ובתפלה, ברוך אתה
5 כו', הרי גם כל כחות [הנפש] החיונית שבמלאכות
6 שמהם חיותו וקיומו מתעלים עמו ונכללים באחד.
7 ענין קריאת שמע אינו אמירת התיבות "שמע וגו'
8 ה' אחד" בלבד, אלא הוא ענין פנימי ורוחני, שהאדם
9 צריך להתבונן ("שמע ישראל") באחדותו ית' (ה'
10 אחד), עד שנקלט ונרגש בנפשו ענין יחודו ית'
11 האמיתי, שהמציאות האמיתית של כל דבר היא
12 אלקות, ומזה יתעורר באהבת ה' (ואהבת גו'), עד
13 שמגיע לתפילת שמונה עשרה ואומר "ברוך אתה ה'",
14 שמרגיש שהוא עומד לפני המלך ממש ומדבר אליו
15 בלשון נוכח (ברוך אתה כו').

16 ונמצא, שבשעת התפלה האדם מתקשר לאלקות,
17 עד שהענין ד"ה' אחד" נרגש אצלו באופן גלוי.
18 וכיון שחיות האדם וקיומו הם ממלאכות וענינים
19 גשמיים, הרי בהתקשרותו להקב"ה בשעת קריאת שמע
20 ותפלה, הוא מקשר גם את חייו הגשמיים לאלקות, עד
21 שגם הם "נכללים באחד".

22 כי בהם ועל ידם ניתן הכח לאדם להעלות ולקשר
23 נפשו באלהים חיים בקריאת שמע ותפלה.

24 כמו שנתבאר, דמכיון שכוחו הגשמי של אדם,
25 שעל ידו יכול להתאמץ בכוונה בתפלה, מקורו
26 באכילתו ושתייתו ושאר מלאכות גשמיות שעל ידן
27 משיג מאכלו ופרנסתו, נמצא שגם חייו הגשמיים
28 מלוכשים ומשוקעים ב"העלאת" האדם להקב"ה
29 בשעת התפלה.

30 ועל ידי זה גם הם מתעלים עמו "ונכללים באחד",
31 ו"בוזה נמשך גילוי האלקות בעולם העשיי", עד ש"גם
32 במשא ומתן דעשיי יהי' גילוי אלקות".

33 [ובזה נחזור לענין ראשון, דמזה הטעם צריכה להיות
34 חיות כל הנבראים מחכמה, דהנה העולם מצד עצמו הוא
35 מגושם מאד ומרגיש עצמו ל"יש" והוא רחוק מאד
36 מאלקות עד שקשה להכניס בו גילוי אלוקי, ולפיכך הי'
37 צורך להמשיך בנבראים כח אלקי עליון ביותר, מבחינת
38 חכמה [כידוע שאור אין סוף ב"ה מלוכש בספירת החכמה
39 (הספירה הראשונה) וכמ"ש "הוי' בחכמה"] שעי"ז נמשך
40 בנבראים הכח שיוכלו להגיע לידי "ביטול" לאלקות, היפך
41 ה"יש", ועל ידי זה מתאפשר לאדם להעלות גם ענינים
42 גשמיים לאלקות, עד שיהי' שורה בהם ה' אחד".

ד"ה ודיה מדי חודש

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

16 בחזה דז"א כו' וכמ"ש בזהר כפי' אלקים אל דמי לך
17 דאלקים תתאה שנק' נה"ת קארי תדיר לנה"ע ולא שכיך
18 לעלמין ובחי' ע"ס דמל' נמשך ויורד למטה בעולמות
19 בבחי' חסד וע"ז א' והוכן בחסד כסא כו' וז"ש כבוד
20 מלכים חקור דבר כו') וביאור הענין הנה ידוע דכל מע"ב
21 נבראו בשם אלקים דוקא שהוא מדה"ד והוא מה שא'
22 לעולמו די בבחי' מדה ושיעור אבל זהו עצמו בחי' חסד
23 ממש רק שנק' בחי' גבורה שבחסד ויש בזה כ' ענינים א'
24 בחי' צמצום כח האלקי עצמו שזהו עצמו בחי' חסד והב'
25 בחי' התחלקות אור השפע במדה ושיעור כנ"ל והענין הוא
26 כמו שאנו רואי' בחי' ירדת אור האלקי עצמו לבא בג'
27 מדריגות דעולם שנה נפש שז"ש מלכותך מכ"ע וממשלתך
28 בכל דור ודור בחי' נפש הוא בחי' מלכותך שהוא מדת מל'
29 דאצי' יורד ונמשך ומתצמצם בריבוי צמצומים מעולם
30 להיות מל' כ"ע מעולם לעולם שלמטה הימנו כמו מל'

1 (ד) אך הנה עדיין יש להבין מ"ש צדק מלאה ימינך
2 דמשמע שעיקר בחי' הצדק שהוא בחי' המל'
3 מלאה מימין העליון שהוא בחי' חסד דקו ימין חח"ן כו'
4 וכמ"ש והוכן בחסד כסא שהוא כסא המל' וכן א' כי
5 אמרתי עולם חסד יבנה שעיקר בנין העולמות מבחי' חסד
6 דוקא והוא ענין ה"א דצדק' שהוא בחי' ה"ח שנמשכין
7 במל' שנק' צדק כידוע ולפי הנ"ל עיקר ענין מדת המל'
8 הוא בבחי' הדין וצמצום להיות נמשך האור ושפע האלקית
9 במדה ושיעור דוקא מטעם הנ"ל אך באמת שניהם ענין א'
10 דבנין העולמות בחו"ג שבמל' לפי שהמל' עצמה כלולה
11 מחו"ג כענין השפע הבאה בעולמות שהוא בבחי' רו"ש
12 כנ"ל (וראיה לזה ממ"ש למען יומרך כבוד ולא ידום דהיינו
13 בחי' עליי' המל' שנק' כסא כבוד וכתיב כבוד אלקים
14 הסתר דבר והוא בחי' כתר מל' שעולה למעלה תמיד שנק'
15 עולת תמיד כמ"ש לעולם ה' דברך נצב בשמי' שהוא דבוק

1 דבריהא מהוה עולם הבריאה נשמות ומלאכים דבריהא
2 ומל' דיציר' מהוה עולם היצ' עד עולם העשי' שמקבל
3 ממל' דמל' דעשי' וזהו מל' כ"ע עד מלך אלקי' על גוים
4 כו' שהן שבעים שרים דנגה דעשי' שבמדה זו מחיה ומהוה
5 את כולם כידוע והב' בחי' שנה שהוא הזמן והוא מה
6 שנאמר ממשתלך בכל דור ודור והוא מה שהמשכת חיים
7 העליונים האלקי' בא בבחי' התחלקות הזמן שגם הוא
8 בחי' נברא יש מאין ממש שהרי בבחינת אלקות עצמו הוא
9 למעלה מבחינת זמן והרי הוא בא בהתחלקות הזמן שזהו
10 ענין דור ודור וכמו מלך מלך ימלוך והן ו' אלפי שני' דהוי
11 עלמא בכלל בחי' עבר והוה ועתיד כו' והג' בבחי' מקום
12 שנק' עולם בכל עולם לפי ערכו בחי' ו"ק מעלה ומטה כו'
13 וכתוב הנה מקום אתי שבחי' מקום של כל עולם בטל
14 ונכלל לאלקות שלמעלה מבחי' מקום וכמו שאומר ברוך
15 המקום כו' והיינו שנק' אלופו ש"ע כו' והן ג' מדרגות
16 דעולם שנה נפש מלמטה למעלה שבא רק ע"י בחי' ירידה
17 וצמצום גדול לגבי עצמות אלקים חיים וכמו שאמר אתה
18 הוא קודם שנברא העולם כו' אך גם צמצום כח האלקי הזה
19 הוא עצמו בחי' חסד דוקא כי חפץ חסד הוא ע"כ צמצם
20 א"ע להיות מל' כ"ע בזמן ומקום כו' (ויש לפרש בהיפוך
21 דעש"נ הוא מלמעלה למטה ועולם הוא בחי' המל' שמחי'
22 בכללות הכל כמו בראשית ברא שמים וארץ כו' וז"ש מל'
23 כ"ע ואח"כ מתחלק לפרטית והוא בחי' זמן ומקום דשנה
24 ונפש דנפש הוא החיות אלקי שבתוך כל בריאה שבא
25 בבחי' יש במציא' בע"ג והוא שנק' מקום בבחי' או"כ
26 חומר וצורה ושניהם אמת) צמצום הב' בבחי' התחלקות
27 האור ושפע האלקית שנמשך ובא בעולמות במדה וקצבה
28 דוקא כמו שמבואר למעלה בענין מאזני צדק הנ"ל והוא
29 לחדש האור והשפע ממקור החיים כנ"ל ואע"פ שזהו בחי'
30 דין וצמצום אבל זהו עצמו בחי' חסד גדול וראי' לזה
31 ממ"ש מכלכל חיים בחסד פי' מכלכל כמו פרנסה וכלכלה
32 כפשוטו והוא ענין ירידת אור השפע האלקי' ממקור החיים
33 העליונים בכל עולם ועולם עד עוה"ז השפל הכל בא בחסד
34 דוקא ואע"פ שבא במדה ושיעור כשוקל במאזנים ממש
35 כנ"ל אדרבה זהו עצמו עיקר החסד דוקא וה"ז כמו משל
36 המודד מכלי גדול לכלים קטנים הרבה לחלק לכאן"א כפי
37 מדתו כך אור ושפע חסד העליון הכללי נמדד לכלים
38 מכלים שונים קטנים לחלק בכל עולם לפי ערכו ומדתו
39 והוא עפ"י מאמר קו המדה שזהו משקל מאזני צדק הנ"ל
40 וזהו פי' מכלכל לשון כלי שבא בכלים מכלים שונים או
41 לשון מכלכל דבריו במשפט שהוא ענין מדה ושיעור וזהו

42 חסד גדול כדי שיתקבל השפע בכאן"א לפי ערכו שאם הי'
43 החסד בלי מדה לא הי' מתקבל כלל ונהפך לבחי' דין
44 המנגדו כמו שאנו או' הזן את העולם כולו בחן ובחסד
45 דוקא דהיינו מה שהשפע פרנסה ומזון כאן"א באה לו כפי
46 המדה באופן צרכי חיותו וקיומו דוקא (וע"כ א' שאדם
47 נידון בכל יום על אופן פרנסתו שהוא בחי' הכלי והלבוש
48 באופן ששייך אליו אע"פ שכבר מזונותיו פסוקים בכלל
49 מר"ה כו' וראי' ממ"ש ריש ועושר אל תתן לי שהעושר
50 ירחיב לבו ויהפך החסד לדין ועושר רק הטריפני לחם חוקי
51 לבד כו' וכן להיפך הרישות והדלות יעבור ע"ד כו' ועיקר
52 הענין הוא מה שימצא אדם טרף מזונו לפי מה שהוא וא"ל
53 לא די שלא יחי' ממנו אלא יזק בנפשו וע"ד דוגמא
54 ממזונות כל הברואים שהיו בתבת נח שהי' נח צריך לכוין
55 ליתן לכל חיה ועוף מזונו כפי מזגו ולא להחליף מזון טרף
56 הארי לשור ומזון השור לארי וכה"ג למעלה במה שזן את
57 הכל ונותן לחם לכל בשר כו' הוא זן ומפרנס לכל
58 בהתחלקות שיעור ומדה לכאן"א כפי הנצרך אליו גם
59 בעולמו' הרוחניים כמו בנשמות בג"ע ולמלאכים עליונים
60 כמו הכפירים שואגים לטרף כו' וכמו דכתי' מצמיח חציר
61 לבהמה כו' וכמ"ש בזהר) וע"כ א' מכלכל חיים בחסד
62 דוקא והוא מבחי' גבורה שבחסד שהוא עיקר החסד מטעם
63 הנ"ל וזהו עיקר ענין ברכת אתה גבור לעולם כו' אחר
64 ברכה דחסד דאברהם שיבא החסד בהתחלקות דוקא ולכך
65 מזכירים גבורו' גשמים בברכה זו שהוא ג"כ בבחי' גבורה
66 שבחסד כידוע וד"ל ובהו יובן פי' צדק מלאה ימינך בב'
67 אופני' א' דצדק דאיהי דין דינא דמלכות' כנ"ל שבא במדה
68 ושיעור שהן בחי' מאזני צדק הנ"ל ימלא לימיניך שהוא
69 בחי' אור חסד עליון הכללי שיבוא במילוי ריבוי כלים
70 מכלים שונים כמו פי' מכלכל חיים בחסד הנ"ל והב'
71 דימינך מלאה מבחי' צדק דאיהי דין שהוא במה שבא
72 החסד העליון בהתחלקות ריבוי כלים לחלק לכאן"א כפי
73 הראוי לו כו' והכל ענין א' עם ענין מכלכל חיים בחסד
74 הנ"ל והוא בחי' הכולל חו"ג בה"א דצדקה כנ"ל וד"ל
75 ובכ"ז יתורץ הקושיא דלעיל במה שבנין המל' הוא מבחי'
76 החסד דוקא כמ"ש והוכן בחסד כסא וכמ"ש עולם חסד
77 יבנה דודאי אור השפע האלקית נמשך בבחי' החסד דוקא
78 אבל גם זה אמת דאור האלקי הזה עצמו בא בבחי' צמצום
79 ושיעור ומדה מטעם הנ"ל בענין מכלכל חיים בחסד ובפי'
80 צדק מלאה ימינך כו' (וגם בעצם ירידת וצמצום כח האלקי
81 בבחי' עש"נ כנ"ל) והוא בחי' גבורה שבחסד שזהו עיקר
82 החסד כנ"ל והכל א' ממש וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

- 1 (קצ"ו) שלא לבעול אחותו שנאמר אחותך היא כו'
2 (ויקרא י"ח י"א) מובן עפמ"ש במ"א
3 בביאור מאמר הזהר פ' אמור ק' ע"ב הנ"ל ע"פ אחותי בת
4 אבי היא כו' (בראשית כ' י"ב) כי הזו"נ בעודם בעיבור
5 במעי אימא בבטן א' נק' אח ואחות ולשון חיבור הוא
6 כידוע בענין אחוונא שגדלים באחותו ואח"כ כשנולדים הם
7 אב"א וננסרים ע"י החסד כדאי' בזהר פ' אחרי אתא חסד
8 ופריש גזעין, וזה מבואר ג"כ במ"א בענין הנסירה דר"ה
9 שמתחלה כותל א' לשתייהן ר"ל כשהשפעה נמשכת
10 בלבוש עב ומעלים עד שהמשפיע שוה בהשגת ההשפעה
11 עם המקבל ואין לו יתרון עליו מסיבת קטנות השפע
12 שהמקבל משיג בו כמו המשפיע ולכן אז אינו נק' יחוד כי
13 היחוד ענינו גילוי אור א"ס דוקא וזהו ע"י שהחסד פריש
14 גזעין שממשיך תוס' גילוי אלקות אזי נפרדים זו"נ שניכר
- 15 המשפיע למשפיע והמקבל למקבל כי אין ערוך כלל בין
16 השגת המשפיע להשגת המקבל שקצר השגתו מהשיג
17 העומק של ההשפעה הנמשכת מפנימיות אלקותו ית', אלא
18 שאח"כ מתייחדים ונמשך במקבל גלוי אא"ס ע"י מוחין
19 חדשים כו' וה"ז היחוד נק' אח ואחות מטעם הנ"ל להיות'
20 תחלה דבוקים יחד וע"י הנסירה נעשים איש ואשתו כו'
21 וכ"ז הוא למעלה דוקא דאיהו וגרמוהי חד כנ"ל משא"כ
22 למטה חייבים כרת וכדכתיב ואיש אשר יקח את אחותו כו'
23 חסד הוא ונכרתו כו' (ויקרא כ' י"ז) ופרש"י א"ת קין נשא
24 אחותו חסד המקום הי' לבנות עולמו כמ"ש עולם חסד
25 יבנה (תלים פ"ט ג') ר"ל כי זיווג זו"נ שנת"ל הי' ע"י חסד
26 עליון דפריש גזעין בשביל לבנות העולמות כו' (ומ"ש קין
27 י"ל משום כי בעודם אב"א הי' בוא"ח בחי' גבורות ונק' קין)
28 משא"כ עתה ונכרתו כי ערות אחותו גלה וכמשנת"ל:

איסור ערות אחותו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 **והעלאה** והתעוררות זו היא כמשל הנ"ל מציפור
2 המדברת שע"י הדבר חידוש מעורר לב המלך
3 שיפנה לבקשת ההדיוט, כמו"כ עיקר העלאת מ"ן תלוי
4 באתדל"ת של נש"י דוקא המלוכשים בגופים הגם
5 שמלאכים עומדים ברום עולם ותמיד מששת ימי בראשית
6 בלי הפסק עומדים [באימה] ואומרים ביראה קדוש, גם
7 בדעת יותר ידברו, שהשגתם גדולה ועצומה ומתענגים על
8 הוי' לאין קץ, משא"כ למטה שיש מח"ז רבות הטורדות
9 ומפילות לב האדם, וגם האהבה שמעורר חולפת ועוברת
10 ויש לה הפסק כו', אך בשביל החידוש שבזה שהרי כח זה
11 באדם למטה להיות מדבר הוא מאכילה ושתי', ומי שאינו
12 אוכל ג' ימים נעשה חלוש ואין לו כח הדיבור בשלימות,
13 וכן כמה מניעות שתלוי בגשמיות כמו מניעות הקור, דבר
14 זה יקר מאד בעיני ה' וכמשל ציפור הנ"ל, לכן עי"ז מעורר
15 ר"ר להיות נמשך יהי רצון רצון חדש, שיהי' רופא חולים
- 16 ומברך השנים, וע' בלק"ת בשה"ש בד"ה מה יפו פעמיך
17 בנעלים ובת"א בד"ה מזוזה מימין, והיינו שכדי שיהי' יהי
18 רצון זהו ע"י מט"ט קושר כתרים לקונו מתפילותיהם של
19 ישראל, שענין הכתר עושים מאבנים טובות, ואותיות
20 התפילה נק' בשם אבנים כנודע ממ"ש בס"י שתי אבנים
21 בונות שני בתים, וכשהתפילה היא באהוי"ר או האבנים
22 הם אותיות התפילה הם אבנים טובות וראוים לעשות מהם
23 כתר ועטרה, אך מ"מ אותיות דבור האדם הוא גשמי זהו"ע
24 שהמלאכים מעלים התפילות, כי המלאכים הם רוחנים
25 והדבור שלהם היא כערך המח' שלנו, וע"י המלאך המקבל
26 התפילה מזדככת התפילה מגשמיות לרוחניות ע"י המלאך
27 ההוא, והנה גבוה מעל גבוה עד עולם העליון שבו משכן
28 מט"ט והוא קושר כתרים לקונו להיות נמשך יהי רצון רצון
29 חדש שירד גשמים וכדומה כו', וזהו ענין העלאת מ"ן
30 שע"י התפילה כו'.

ותתני שלום בארץ

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

1 יו"ד וזהו מה שכתב בזהר הנ"ל דפ' חוקת מאן דנטיל
2 סמא דמותא בלחודוי עלי' כתי' בכל עמלו כו'
3 ומאן הוא תחת השמש הוי אימא דא סיהרא ומאן דאחיד
4 סיהרא בלא שמשא כו' והיינו כשאוחז בבחי' מל' לבד בלא
5 שמשא שהוא בחי' ז"א. עם היות דמל' היא ספי' קדושה
6 בתכלית. מ"מ מפני שהיא מקור היש ונמשך מזה להיות
7 מלך אלקים על גוים שיש אחיזה לחיצונים במדרי' זו ה"ה
8 אוחז בבחי' סמא דמותא מפני שממילא יהי' בזה התגברות
9 החיצונים שיתגברו על אור הקדושה כו' כ"א צ"ל יחוד
10 שמשא וסיהרא להמשיך אור מבחי' ז"א שאינו שייך אל
11 היש כלל ואין שום אחיזה לחיצונים ח"ו במדרי' זו, אדרבא
12 ממדרי' זו מתבטל היש וכולא קמי' כלא חשיב וכמו"כ
13 יתפרדו כל פועלי און באור זה, ואז לא יהי' יניקה גם מבחי'
14 המל' ואף שמתלבשת בהם אדרבה היא פועלת הבריור בהם
15 כו', וכן הוא בעבודה כשאוחז בבחי' יחוד' לבד בלי יחוד'ע
16 יפול ממדריגתו מפני שיש לו שייכות אל היש והישות
17 מתגבר עליו ומורידו כו'. כ"א צ"ל בחי' יחוד'ע ואז גם
18 שמתלבש בהנה"כ לבררו שזהו ע"י העבודה דיתוח' לא
19 יפול ממדריגתו ח"ו ואדרבה יברר את הנה"ב כו' וז"ש ודא
20 הוא חובא קדמא דעלמא דחטא אדה"ר הי' שאחז בבחי'
21 מל' לבד ולא רצה בבחי' הת"ת שנקר' שמש הוי' והיינו
22 שלא רצה בבחי' הביטול דיתוח'ע להיות כביטול זיו השמש
23 בהשמש כו' כ"א עמלו תחת השמש בבחי' מל' לבד ועי"ז
24 נפל בתוך הקלי' וסט"א. וזהו שנתדבק בעה"ד, דעה"ד הוא
25 בחי' מל' דרגלי' יורדות להחיות הע"ש כו' וכשמתדבק
26 בבחי' עה"ד בלא בחי' עה"ח ז"א. אז ה"ה מתדבק במותא
27 כי אז נעשה התגברות החיצונים כו', וז"ש בזהר דפ' ויחי
28 אתדבקת באילנא אחרא הא ודאי מותא הוא לקבלך הה"ד
29 רגלי' יורדות כו'. ועם היות שהוא לקבלך לבד כי רק רגלי'
30 יורדות מ"מ אומר על זה שבקת חיי ואתדבקת במותא כי
31 כאשר הוא בלחודוי ממילא מתגברים החיצונים, כ"א צ"ל
32 גם בחי' עה"ח וכמ"ש המק"מ בשם הרח"ו ז"ל שהי' צריך
33 לאכול קודם מעה"ח או שיהיו ביחד שיהי' יחוד' עה"ח
34 ועה"ד ואז גם בבחי' עה"ד לא יהי' אחיזה לחיצונים
35 אדרבה היא מבררת אותם כו', ובחי' המל' אז בבחי' אלקים
36 חיים ומלך עולם דהיינו שיש בזה עוד יתרון מצד הבריורים

37 וכמו שיהי' לעתיד שהמל' תהי' בבחי' א"ח עט"ב מצד
38 הבריורים כו' וכמשנת"ל בענין מאה"ז דר"פ חוקת דכאשר
39 סמא דמותא אתהפך לחיים אז הוא תכלית הטוב והחיים
40 כו'. וזהו שדוד הי' מרכבה למדת המל' היינו שקשר מדת
41 המל' עם הת"ת וכמו שאמר ואמרתם כה לחי שקשר וחבר
42 בחי' כה מל' עם בחי' חי שהוא בחי' ז"א ואז המל' נק'
43 אלקים חיים וזהו דוד מלך ישראל חי וקיים כו' (ועמ"ש
44 בענין ואמרתם כה לחי בלקו"ת ד"ה שוש אשיש פ"ב) אבל
45 אדה"ר שנתדבק בבחי' המל' לבד בלא בחי' הת"ת אז היא
46 בבחי' סמא דמותא כו'. וז"ש בזה"ח שהפרידה ולקחה בר
47 מבעלה מלובשת באילנא דמותא כו' שע"י שלקחה בר
48 מבעלה הפרידה בבכחי' ישות ופירוד ואז ממילא מתלבשת
49 ביותר באילנא דמותא, שנעשה התגברות החיצונים והו"ע
50 גלות השכינה כו' כנ"ל. ועמ"ש בת"ז תי' ס"ו בתחלתו כד
51 ה' הות יחידא מיני עאלת בין טוב לרע כו' עכ"ל. וצריכים
52 לחברה עם ז"א וכמו דוד המע"ה שחבר כה לחי כו' כנ"ל.
53 וזהו שארז"ל בסנהדרין דל"ח ע"ב אדה"ר מושך בערלתו
54 הי' כי שרש הסתר הערלה נמשך משם אלקים כו' כנ"ל
55 שכשמפריד' ש' אלקים משם הוי' נמשך מזה להיות הסתר
56 והעלם גמור כו'. וזהו מושך בערלתו הי' שהמשיך בחי'
57 הסתר הערלה ע"י שהפריד שרש כל ההסתרים מבחי' שם
58 הוי' שנמשל לשמש כו'.
59 וזהו ג"כ דעת רשב"י במד"ר שסובר עה"ד תאנה היתה.
60 תאנה היא בחי' מל' ולקח תאנה היינו שאחז בבחי'
61 מל' בר מבעלה והפרידה מהת"ת ועי"ז הביא תואנה ויללה
62 בעולם שנעשה התגברות החיצונים וגרם מותא כו', ולכן
63 אח"כ כשעשה תשובה נא' ויתפרו עלה תאנה ואומר
64 במד"ר שם א"ר יצחק קלקלת עובדך סב חוט וחייט. פי'
65 קלקלת עובדך ע"י פירוד עה"ד סב חוט וחייט, היינו ענין
66 ויתפרו עלה תאנה לחבר את התאנה בחי' עה"ד עם עץ
67 החיים, והיינו חיבור בחי' יחוד'ע עם יחוד'ת כמשנת"ל שגם
68 ביחוד'ת יהי' מעורב בחי' הביטול דיתוח'ע ואז הוא בבחי'
69 חיים וטוב:
70 קיצור: יתרן קושיתו, אשר זהו חטא אדה"ר דאחז במל',
71 יחוד'ת בלא הת"ת יחוד'ע. משא"כ דוד שחיבר כה
72 לחי, כי צ"ל חיבור עה"ד ועה"ח.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

מקום לכבו נאמן עם ה' ותורתו, והוא פלא נפלא מה
שישנו בישראל דוקא, ובכל דור ודור עומדים עלינו
לכלותנו, ואפן הכליון הוא שבאים להודג לישראל להיות
לעם אחד ולהתבולל אתם, ועם זה גופא חס ושלום הם
רוצים לכלותנו, היה לא תהיה. וזהו ששאלו את אבנימוס,
תאמר שאנו יכולים להודג באמה זו, להתבולל עמם
בכדי לנצח אותם בנצחון רוחני, אמר להם אבנימוס, לכו
וחזרו על בתי בנסיות ובתי מדרשות שלהן, אם מצאתם
שם תינוקות מצפצפים בקולם, אי אתם יכולים להם, ואם
לאו אתם יכולים להם. פי ההתחזקות והתקף בלמוד
התורה בטהרה דוחה ושובר כל מונע ומעכב, והעקר הוא
למוד תינוקות של בית רבן, הכל שאין בו חטא¹⁸, והלמוד
צריך להיות ביראת שמים, שידע קדשת האותיות וידעו כי
תמונת האותיות וטעמם וקריאתם נתן לנו מסיני¹⁹. וזהו
דיוק הלשון "אם מצאתם שם תינוקות מצפצפים בקולם",
כלומר אם הלמוד הוא בבית הכנסת ובבית המדרש,
דלכאורה אינו מוכן מהו השיכוח דלמוד תינוקות של בית
רבן לבתי בנסיות ובתי מדרשים, דהלא העקר הוא הלמוד
ומאי נפקא מנה^ט באיזה מקום הם לומדים אם בבתי
בנסיות או בביתם, אף הענין הוא, דכשם שהאומר "אין
לי אלא תורה" ואינו עוסק בהעבודה דתפלה וקיום המצות
הרי גם תורה אין לו²⁰, הנה כמו כן הלמוד עם תינוקות
של בית רבן צריך להיות ביראת שמים דוקא, שידעו
קדשת האותיות, ואז מתחזק ומשתרש אצלם הנקדה
פנימית שהיא נקדת היתדות, ולכסם יהיה נאמן עם ה'
ותורתו לעד.

ב) והנה המלחמה הלזו של היונים היא מלחמה
רוחנית¹¹, וכמאמר¹² "כתבו לכם על קרן השור
שאין לכם חלק באלקי ישראל", וכהא דהמן הרשע ימח
שמו שבקש להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער
ועד זקן טף ונשים ביום אחד¹³, דכל ענין תשוקתו של
המן הרשע ימח שמו היה להשמיד את היהודים, שרצה
לעקר את היתדות ורחמנא לצלן מקרב ישראל¹⁴, דהנה המן
הרשע ימח שמו ראה כי כל ישראל נער וזקן טף ונשים
כלם מאמינים באמונה שלמה באל אחד, דזהו ענין מה
ששם שמם שגור בפי כל¹⁵, אלע גלויבין אין דעם
אייבערשטין ברוף הוא באמונה פשוטה ואס העכער ויא
יעדער פארשטאנד, און דאס האט המן הרשע ימח שמו
ניט גיקאנט צונעמען¹⁶ ובקש להשמיד כו' את כל היהודים.
ער, המן ימח שמו, האט גיואלט אויסרייסן יתדות בא
אידן¹⁷, דזהו מה שבקש להשמיד כו' ביום אחד, יום הוא
גלוי, הוא בקש לאבד הגלוי דאחד¹⁶. ער, ימח שמו, האט
גיואלט חס ושלום אויסרייסן דעם נקדות היתדות, וכן
מלחמת היונים הרי כל עקר פונתם היה להשכיח חס
ושלום את ישראל תורת ה' וחקי רצונו יתברך, דהנה
תלת קשרין מתקשרין דא בדא, ישראל מתקשרין
באורייתא¹⁷, ואורייתא בקודשא בריך הוא¹⁸, וכמו שאנו
רואין במוחש דאלקות ותורה הם קבועים בלב כל איש
ישראל, יעדער איד ואו ער זאהל ניט זיין, און ויא ער
זאהל ניט זיין, איז געטליכקאייט און קדשת התורה איין
גיבאקין אים אין הארצין¹⁹, ולכן אנו רואים דגם במי שהוא
חס ושלום ורחמנא לצלן גם חפשי מקיום המצות, ומכל

17) ראה זוהר חלק ג עג, א, וראה ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 138

הערה 63.

18) שבת קיט, סוף עמ' ב.

19) ראה גם ספר המאמרים תרפ"ז עמ' ר. סוף מאמר דיבור

המתחיל ויבוא עמלק תר"ץ (ספר המאמרים תר"ץ. ספר המאמרים

תש"ח עמ' 41 (השני). שיחת ליל שמחת תורה תרצ"א (ספר השיחות

תרצ"א. לקוטי דיבורים חלק ד תשז, א). ספר השיחות תש"א עמ' 88.

אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ חלק ב עמ' תצ ואילך. חלק ז עמ'

קמב ואילך. ועוד.

20) יבמות קט, ב.

11) ראה במקומות שצוינו בהערות 8-9.

12) ראה ירושלמי חגיגה פרק ב הלכה ב. מגילת תענית סוף פרק

ב. בראשית רבה פרשה ב, ד, פרשה טז, ד. פרשה מד, יז. ועוד. וראה

תורה אור וישל, א.

13) אסתר ג, יג.

14) ראה מגילת סתרים על הפסוק אסתר שם. תורה אור מגילת

אסתר צז, א. שערי אורה שבהערה 8. ספר המאמרים עטר"ת עמ' שו.

תרפ"א עמ' קצא. תש"ח עמ' 118. ועוד.

15) ראה תורה אור יד, א. ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 20. ושם

נסמן.

16) ראה גם ספר המאמרים תרפ"א ותש"ח שבהערה 14.

ג. וכמו זה. ד. הכל מאמינים בקדוש ברוך הוא באמונה פשוטה שלמעלה מכל הבנה והשגה, ואת זה לא היה יכול המן הרשע,
ימח שמו, לסבול. ה. הוא, המן ימח שמו, רצה לעקור יהדות מהיהודים. ו. הוא, ימח שמו, רצה חס ושלום לעקור את. ז. שלשה
קשרים מתקשרים זה בזה, ישראל מתקשרים בתורה והתורה בקדוש ברוך הוא. ח. כל יהודי איפה שרק לא יהי' ובאיזה אופן
שלא יהיה, הנה אלקות וקדושת התורה "אפויים" (חדורים) היטב בלב. ט. ומה יוצא מזה (מהו ההבדל).

קָרוֹב וְהַתְּבוּלָה, וְהָשִׁיב לָהֶם אֲבִימֹס דֶּהֱפֵל תְּלוּי בְּתִינוּקוֹת
שֶׁל בֵּית רַבֵּן, אִם הֵם לוֹמְדִים תּוֹרָה בְּקִדְשָׁת הָאוֹתִיּוֹת (וְלֹא
בְּאוֹתָן הַמִּפְרִידִים הַקִּדְשָׁה מִהָאוֹתִיּוֹת) שֶׁבְּתוֹרָה אֵז אֵי אֶפְשָׁר
לְכַלּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכָל הַלּוֹמֵד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה בְּקִדְשָׁת הָאוֹתִיּוֹת
וְהַטְעָמִים אֵז מִתְחַזֵּק אֲצִלוֹ נִקְדַּת הַיְּהוּדוּת.

ר"ט כסלו, תרפ"ט

קָצוּר. מִלְחֶמֶת הַיּוֹנִים הִיא רוֹחֲנִיּוֹת²¹, שֶׁרָצוּ לַעֲקֹר אֶת
הָאֱלָקוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, וְזֶהוּ "לְהַשְׁכִּיחַם תּוֹרָתָךְ
וּלְהַעֲבִירָם עַל חֻקֵּי רִצּוֹנְךָ", דָּכָן הִזָּה רִצּוֹן הָמֶן הַרְשָׁע יִמַּח
שָׁמוּ לְאַבֵּד אֶת הַיְּהוּדוּת, דְּבִאֲמַת הָרִי אֱלָקוֹת וְתוֹרָה קְבוּעִים
בְּלֵב כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְאִפְּסָן הַכִּלְיוֹן רִחֲמָנָא לַעֲלֹן הוּא עַל יְדֵי

(21) אולי צריך להיות: רוחנית.

לקוטי דיבורים

של הגאולה, שנתגלתה על ידי מסירות נפש. את כל
הדרכים הלא-יפות במעשה בני אדם שהיו הסיבות
למאסרו של רבינו הגדול, לא צריכים להזכיר ומן
ההכרח לשכוח אותם.
יש לספר בשמחה, שהיו סיבות של יסורים, עגמת
נפש ומסירות נפש, וכל הצרות האלו הביאו לנו יום טוב
נצחי, ראש השנה של חסידות וחסידים, יום של אורה
ושמחה.

על פי תורה הרי בזמן של שמחה משפחתית, של עדה
וקהילה בישראל, ובמיוחד שמחה של חלק גדול מעם
אלקי ישראל – מחוייבים לקרוא את המגילה של הנס
על כל פרטיו.

אלא, הרבי באגרתו הקדושה קטנת³ מזהיר אותנו על
כך, ומלמד אותנו כיצד להתנהג כדי להגיע לדרגה
העליונה ביותר של מדות טובות, להעביר על המדות,
לשים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום צורך
– לכן מוטב שלא לדבר כלל על הסיבות האמורות.
ויעזור השי"ת שתקויים ברכתו של הרבי בסיום אגרתו,
"כמים הפנים", ויהיה שלום ואחדות לעבדו יתברך בלבב
שלם.

קריאת המגילה שלנו היא הדיבור בעניני חסידות. כל
מאמר חסידות מבהיר לפני כל אחד את הנס הגדול
שעשה השי"ת לבני ישראל בזכותו אותנו בגילוי אור
כזה.

אספר לכם סיפור:

אצל רבינו הזקן היה חסיד ידוע בשם ר' שמואל
מונקעס, שבא פעם לליאזנא, התאספו אז בליאזנא הרבה
חסידים, שמעו חסידות, חזרו עליה והתוועדו.

כשהלכו לחצרו של הרבי, טיפס ר' שמואל בצורה
קונדסאית על שער החצר ונשאר תלוי עליו. צעקו עליו
החסידים ושאלו מה זאת? כשירד מהשער, ענה להם
בקור רוח: כשהולכים ברחוב ותלויות מספרים – יודעים
שכאן גר חייט, כשתלויים מגפיים – יודעים ששם גר

"היום הזה הוא ראש השנה לדברי אלקים חיים"
דברי אלקים חיים הם חסידות וחסידים. חסידים
וחסידות הם דבר אחד, אי אפשר להיות חסידים בלי
חסידות כשם שאי אפשר לחסידות בלי חסידים.
ידוע המאמר¹ "אלפים שנה קדמה תורה לעולם",
ועד שהקב"ה נתן לנו את התורה, היא נקראת
"שעשועים" וכאשר היא ניתנה לנו למטה, אז היא תורה.
וכך הדבר גם בפנימיות התורה שהיא חסידות.
חסידים וחסידות הם דבר אחד. חסידות עושה
חסידים וחסידים לומדים חסידות.
מחזיקי לומדי תורה נקראים "בדי הארון"², וזו גם כן
דרגה גבוהה.

בין החסידים ישנם ב"ה רבים שלומדים חסידות
בעצמם, וישנם כאלה שאבותיהם וסביהם למדו חסידות
והיו חדורים בתמצית דרכי החסידות.

על הירושה הגדולה, שהורים והורי הורים חסידיים
הנחילו לדורותיהם והבאים אחריהם, יכולים לקוות
הרבה, שתבוא בעזה"י לידי צמיחה ולבלוב.

בכלל יודעים אנו מעט מאד בסוד הנשמות, רואים
דברים נפלאים, נדהמים לפעמים לנוכח ענפים ופירות
רעים שצומחים ח"ו מאילן טוב, ונרעשים לפעמים
מהפירות הטובים והמתוקים שצומחים מאילן מעוקם.

לחסידים היתה מסירות נפש על חסידות, ובמסירות
נפשם הנציחו את הלהט החסידי, את הרגש החסידי,
ואין להיות נפולים ברוח, שבמקומות מסויימים התקרר
קצת להט זה. בהתעוררות מסויימת יכולים להיות
בטוחים בעזה"י לפירות טובים בחיזוק היהדות ובהרבצת
והחזקת לומדי תורה.

כפי שמדובר בחסידות, שבראש השנה כל רגע יקר,
הרי זה ה"ראש" של השנה, "ראש השנה". ביום זה נערך
הדין והמשפט על כל השנה ועל ההשפעה הכללית של
כל השנה.

היום ראש השנה של חסידות וחסידים, היום המאיר

(3) באגרתו אל חסידים כבואו בפעם השניה מפרטבורג, נדפס ב"תניא"
אגרת הקדש סימן ב.

(1) פסחים נד, א.
(2) ראה בחיי ואלשיך פרשת תרומה.

1 סנדלר, בשער חצרו של רבי צריך להיות 'תלוי' חסיד.
 2 הגמרא⁴ מספרת לנו שרבה מקמי' דפתח להו לרבנן
 3 אמר מילתא דבדיחותא. טעמו של דבר הוא, שכן
 4 ההתחלה של אדם היא עונג, עונג ורצון הם למעלה
 5 מהכוחות הגלויים. ההתחלה של כוחות הגלויים היא
 6 חכמה, וכדי שתהיה ההתגלות של הכוחות הגלויים צריך
 7 להיות תחילה התגלות העונג.
 8 עונג מביא פתיחה בכל הכוחות, כל הכוחות נפתחים,
 9 ומביא גם לפתיחה בלב.
 10 אנו מבקשים מהשי"ת "פתח לבי בתורתך ובמצותיך
 11 תרדוף נפשי" – תורה היא הרי חכמה, וחכמה שייכת
 12 לראש, מה היא, איפוא, הבקשה "פתח לבי", הרי היה על
 13 מר ברי' דרבנא⁵ לבקש "פתח מוחי בתורתך". כן מה זה
 14 "ובמצותיך תרדוף נפשי", מצוות הן הרי חובת הגוף, נפש
 15 בלי גוף פטורה ממצוות הגשמיות כשם שגוף בלי נפש
 16 פטור מכל המצוות.
 17 תורה היא הוראה, המראה את הדרך כיצד לקיים
 18 מצוות, "ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת"⁶, זהו
 19 ה"תוך"⁷ של הפסוק, תורה זקוקה להקמה, קיומה של
 20 המצוה בפועל ממש הוא ההקמה של תורה.
 21 זהו "פתח לבי בתורתך", את התורה צריכים אמנם

22 ללמוד עם הראש, אבל זאת גופא עושה הלב. זהו
 23 "ובמצותיך תרדוף נפשי", נפש היא רצון, וכדי שיהיה
 24 הרצון הרי זה רק כשהלב חפץ ותאב.
 25 פנימיות התורה, חסידות, היא הרגש הלב, וצריך
 26 להיות בתחילה גילוי העונג המביא לפתיחת הלב, שיהיה
 27 גילוי המוחין.
 28 באחת החתונות של נכדיו, אמר אב"הסבא הרבי
 29 ה"צמח צדק" בסעודת החופה המאמר⁸ האומר שמועה
 30 בשם אומרה, יהא רואה (יראה) את בעל השמועה כאילו
 31 עומד לנגדו. הדברים אמורים כשחוזרים על תורה של
 32 בעל השמועה, סיפור או ניגון.
 33 הרבי הסבא (כך היה אב"הסבא ה"צמח צדק" קורא
 34 לאדמו"ר הזקן) סידר את הניגון בן ארבע הבבות כנגד
 35 ארבע העולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשיה, לכן
 36 הבבא הרביעית שכנגד עולם האצילות, אין לה סוף, סופו
 37 של הניגון חוזר לבבא הראשונה המכוונת כנגד עולם
 38 העשיה.
 39 הרבי הסבא הוד כ"ק מוהר"ש אמר להוד כ"ק
 40 אאמו"ר הרה"ק, כששרו ניגון זה עמדו כולם
 41 בהתעוררות גדולה, וכל אחד הסתכל האם הרבי –
 42 אדמו"ר הזקן – עומד לידו.

י"ט וכ' כסלו, תרצ"ב

(7) ירושלמי סוטה פ"ז ה"ד.

(8) ירושלמי שבת פ"א ה"ב.

(4) פסחים ק"ז, א.

(5) ברכות י"ז, א.

(6) דברים כז, כו.

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ – תרצ"ט

1 **לב.** זקני החסידים החליטו ביניהם לבקש את כ"ק אדמו"ר הצמח צדק שיכתיר את הר"נ בתור חוזר
 2 אשר זה יהי' לטובת החסידים ולטובת האברכים ותוחזר העטרה הישנה בחזרת לשון הרב בדברים כהויתן.
 3 כשמוע רש"ז החנוני – חותנו של הר"נ – את תהלות ותשבחות החסידים וברכותיהם לחתנו עבור
 4 חזרת המאמרים והחלטת החסידים הנ"ל הציע אשר מקבל עליו גם להבא להספיק מזונותיו של חתנו
 5 הר"נ – גם כאשר יעתיק מושבו לליובאוויטש ויתעסק בחזרת המאמרים – באותה המדה אשר הוא
 6 נותן לו בשבתו על שלחנו בסטאראדוב.
 7 כ"ק הרב"ש⁴⁸, הריי"ל⁴⁹ והרחש"ז⁶⁷ תמכו בבקשת זקני החסידים, והוד כ"ק אדמו"ר בעל צמח צדק
 8 מלא בקשתם ויכתיר את החסיד ר' נחום מסטאראדוב בתואר 'חוזר'.
 9 עשרים ושמונה שנים כהן הר"נ פאר במשמרת כהונת חוזר, ויעמיד הרבה תלמידים בעלי כשרון

(67) כ"ק הר' חיים שניאור זלמן. – ראה אודותיו הוספות לספר השיחות תשי"ו-השי"ת ע' 413. ושי"נ.

1 בחזרה, ובפרוץ – בשנת תרי"ח ל"ע – נגף החלי-רע נפטר הר"נ מסטאראדוב ותעבור משמרתו לבחיר
2 תלמידיו ר' נחום מהאמי' 68.

להשמחה והאמת" (ירושלים, תשס"ו) לרי' מנחם נחום יצחק אייזיק חנון כותב יחסו: אביו: הר"ר ישעי' מיכל בהר"ר דובער*** בן החורז של האדמו"ר האמצעי והצ"צ וש"ב נחום עזרי' אייזיק חנון ב"ר יהודה**** שנפטר ביום ח"י כסלו.
ולהעיר שאחד החותמים על שטר התנאים של כ"ק אדמו"ר מהורשי"ב נ"ע (נדפס ב"בטאון חב"ד" גליון 17-18 ע' 18) הוא: מנחם נחום יצחק אייזיק ב"ר יהודה חאנך. וראה יגדיל תורה נ"ל. חוברת ס' ע' שטורשט.

במאמרי אדמו"ר תקס"ט (ע' שמח) נדפס במכת"ק אדמו"ר הצ"צ "להדרוש... העתק על פערטיל כתי"ר רנ"ח". ובאוה"ת חוקת ע' תתלד: "בספר רנ"ח דמיו" ע"ב". ואולי "רנ"ח" הוא ר' נחום חוזר (הא').
(*) ראה "התמים" חוברת ב ע' עט [פז, א]: "בא בעשען זיינען געווען איבער פערציג ביכער דעם זיידענס [אדמו"ר האמצעי] האנטשריפט וועלכע זיינען פארברענט געווארן אין דער שריפה דשנת תקפ"ד".

וראה ספר נתיב רש"י על מס' שבת (ירושלים, תרנ"ה) בסופו – הועתק ב"לקוטי רשימות ומעשיות" אות קכב: "... ר' דובער הנקרא בעשע חוזר של אדמו"ר האמצעי". ובספר השיחות תרצ"ט ע' 352: "הר"א [=הרה"ח ר' יצחק אייזיק מהאמיל] פלעגט איינטשטיין בא בעשע בערע ברוכ"ס דעם חוזר"ס".

(**) ביגדיל תורה שם ע' שטז: יום ג' ז' דחנוכה תרכ"ט... נאום חיים דוב בא"א מנחם נחום ז"ל הכ"מ.

(***) נזכר בספר השיחות תרפ"ד שם. וש"נ: רשימות הרב"ש (ע' פה. ע' קלב) ויגדיל תורה שם. [עפמשי"כ יש לתקן בהערות המו"ל ברשימות הרב"ש שם].

(****) בקונטי "הדרך להשמחה והאמת" הנ"ל שר' יהודה הוא אחי ר' נח אביו של ר' שלום שכנא אביו של אדמו"ר הצ"צ.

68 לענין החוזר ר' נחום יש להעיר:

באגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ח ע' קד (ל"מו"ה זלמן שיי" [גאף] מיום י"ג טבת תש"ד): "האם הכיר את זקנו הרב החסיד המפורסם ר' נחום חוזר נ"ע, הרבה שמעתי אודותו מזמן שהי' חוזר אצל אדמו"ר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל צמח צדק זצוקלה"ה נבגים זי"ע, אבל גזעו הפרטי לא אדע, באיזה עיר נולד ומי הי' אביו ומה הי' שם משפחתו".

בספר השיחות קיץ ה"ש"ת ע' 101: דער מיטעלער רבי פלעגט אין מיטן זאגן חסידות... א זאג טאן: שא שצ... ר' נחום חוזר מצד עצמו איז ער כלל ניט געווען שייך צו זיין א חוזר [בהערה מציין כ"ק אדמו"ר: בארוכה בהקונטרס ע"ד תולדות החוזרים], נאך דער מיטעלער רבי האָט אים געהייסן ער זאָל חזרין די מאמרים איז ער געוואָרן א חוזר. פלעגט ער חזרין דעם מאמר כהווייתו ממש אפילו מיט דעם הוסט און דעם שא שצ.

ברשימות הרב"ש (הר"ר ברוך שניאור שניאורסאהן) ע' פה: ר' נחום, ה"חוזר" של אדמו"ר הצ"צ נ"ע זי"ע.א. ושם ע' קמו, שר' נחום חוזר הי' גי"כ חוזר של אדמו"ר האמצעי, "שהי' מעשה שרבינו האמצעי הקפיד וכעס על ה"חוזר" שלו... בעשע נאטעס*, ולקח את ר' נחום הנ"ל ל"חוזר". ואחרי הסתלקותו לקח אותו אדמו"ר הצ"צ ל"חוזר" קבוע. ואמר כ"ק [מהורשי"ב] שליט"א, שהי' לו בזה יתרון נפלא, שהי' תפסן וזכרן גדול לחוזר כל הדברים והאותיות (הגם שלא הי' כל"כ משכיל גדול. והי' לומד קבלה – כך הי' לשון כ"ק [מהורשי"ב] שליט"א)".

ר' נחום חוזר נזכר גם בספר השיחות תרפ"ד ע' 58; בית רבי ח"א פכ"ו (עז, א); "לקוטי רשימות ומעשיות" (כפר חב"ד, תשכ"ט) אות קכפ. ושם, שנפטר ח"י כסלו תרכ"ט***. בקונטי "הדרך להשמחה והאמת" (ירושלים, תשי"ג) ובקונטי "דרך חיים פרקי תשובה

אגרות קודש

בי"ה כ"א מרחשון תרצ"ו

אטוואצק

אל ידידי הנכבד והכי נעלה משכיל על דבר

טוב ווי"ח אי"א מוהר"ר... שי

1 שלום וברכה,

2 במענה על מכתבו בברכת רפואה שלמה קראתי, וכל

3 המברך יתברך ברוב טוב מנפש ועד בשר,

4 אמנם כן צדקו דבריו אשר כפי המצב בהוה באווסטראליע

5 אין מקום להתועדות מאנ"ש שי אבל עם זה עלינו לדעת כי

6 בכל אחד מגזע אנ"ש בעורקיו יזל מדם אבותיו ואבות אבותיו

7 החסידים התמימים והישרים, נשמתם עדן, אשר מסרו נפשם

8 על החסידות ודרכי החסידים.

9 כל אחד ואחד מאנ"ש שי עליו החובה והמצוה לספר

10 לבניו ובנותיו נכדיו ויוצאי חלציו את אשר ידוע לו מזכרון

11 אבותיו ואבות אבותיו למען ידעו בניו בנותיו נכדיו ויוצאי

12 חלציו גם המה גזעם וצור מחצבתם.

13 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אמר

14 באחד משיחותיו הק' בשמחת תורה תרס"א לאמר, כשם שכל

15 אחד מישראל מחוייב בהנחת תפילין בכל יום, כן הנה מחוייב
16 לקבוע שעה בכל יום לדבר עם בניו ועם בנותיו ואנשי ביתו
17 להדריכם ולהתענין במצבם הרוחני.

18 ההדרכה היא מצוה דחובת הלבבות, וכל אחד מאנ"ש שי
19 הוא אוצר בלום אשר אם אך ורק יתן לבו ודעתו לזכור את אשר
20 ראה בבית חוריו בילדותו ובבחרותו מעניני הנהגה ביראת שמים
21 ובאהבת ישראל, ויספר זאת לאנשי ביתו באותו הסגנון והשפה
22 שהמה שומעים בלי תפונה יביא בעז"ה תועלת בלתי מוגבל.

23 ודבר זה כאשר אחד מאנ"ש שי מספר לבניו בנותיו נכדיו
24 ויוצאי חלציו ואנשי ביתו את זכרון טוב אבותיו ואבות אבותיו
25 החסידים גזעם הנהגתם וארחות חייהם, הנה זהו אמינות ענין
26 הזכרת נשמות האבות הגורמים קורת רוח לנשמת ההורים
27 בעולם העליון, וזכותם יגן על זרעם וזרע זרעם להוושע
28 בישועת עולמים בגשמיות וברוחניות,

29 השיי"ת יחזק בריאותו בריאות בנו שי ובריאות ב"ב שי
30 ויזמין להם פרנסתם בריח ובמנוחה בגו"ר.

31 הדו"ש ומברכו בגו"ר

32 יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך ג

פרשת לך לך

יב * ויאמר יהוה אל-אברהם לדלך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל-הארץ אשר אראך: ב ואעשה לך גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה: ג ואברכה מברכך ומקללך אור ונברכו בך כל משפחת האדמה: (לוי) ד וילך אברהם פאשר דבר אליו יהוה וילך אתו לוט ואברהם בן-חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן: ה ויקח אברהם את-שרי אשתו ואת-לוט בן-אחיו ואת-כל רכושם אשר רכשו ואת-הנפש אשר-עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען: ו ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ: (ישראל) ז וירא יהוה אל-אברהם ויאמר לזרעך אתן את-הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו: ח ויעתק משם החרה מקדש לבית-אל ויט אהלה בית-אל מים והעי מקדש ויבן-שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה: ט ויסע אברהם הלך ונסוע הנגבה: פ ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה לגור שם כיי-כבר הרעב בארץ: * ויהי פאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל-שרי אשתו הנה-נא ידעתי כי אשה יפת-מראה את: י והיה כיי-יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו: יא אמר-נא אחתי את למען ייטבלי בעבורך

וחיתה נפשי בגללך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 59)

ויקרא בשם ה' (יב, ח)

שקיה קורא בקול גדול . . את שם ה', מודיע אותו ואלקותו

לכני אדם (רמב"ן)

אין הפונה שאברהם אבינו המשיך לפתח את האמונה בה' גם בארץ כנען, אלא שבארץ כנען עשה זאת באופן שבאין-ערוף לעבודתו הקודמת. שכן, בהיותו בחוץ לארץ עסק בעבודה זו מצד הבנה שלו והפרה שלו (בלשון הרמב"ם: "והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה"), ואלו לאחר הצווי "לך לך" הפך להיות שליח ה', הפועל מצד צווי הבורא.

שני י' ויהי לבוא אברהם מצרימה ויראו המצרים את-האשה כיי-יפה הוא מאד: טו ויראו אתה שרי

פרעה ויהללו אתה אל-פרעה ותקח האשה בית פרעה: טז ולאברהם היטיב בעבורה ויהי-לו צאן ובקר וחמלים ועבדים ושפחות ואתנת וגמלים: יז וינגע יהוה א את-פרעה נגעים גדלים ואת-ביתו על-דבר שרי אשת אברהם: יח ויקרא פרעה לאברהם ויאמר מה-זאת עשית לי למה לא-הגדת לי כי אשתך הוא: יט למה אמרת אחתי הוא ואקח אתה לי לאשה ועתה הנה אשתך קח ולך: כ ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת-אשתו ואת-כל-אשר-לו: יג * ויעל אברהם ממצרים הוא ואשתו וכל-אשר-לו ולוט עמו הנגבה: כג ואברהם כבר מאד במקנה בכסף ובזהב: כד וילך למסעיו מנגב ועד-בית-אל עד-המקום אשר-היה שם אהלה בתחלה בין בית-אל ובין העי: כה אל-מקום המזבח אשר-עשה שם בראשונה ויקרא שם אברהם בשם יהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 64)

ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה (יב, ט)

יצאתו מן הארץ . . מפני הרעב, עון אשר חטא (רמב"ן)

אין הפונה לחטא ממש, שהרי אברהם "עשה יצר הרע טוב" (ירושלמי ברכות ט, ה), ולא היה לו כלל יצר הרע (וכל אברהם של האבות היו בבחינת 'מרכבה' כל ימיהם). אלא הפונה היא לחטא מלשון חסרון (כמו והיו אני ושלמה בני חטאים), הינו שגגה חסרון בהמשכת וגלוי אור אלקי. ובדגמת מעוט האור בסדר השתלשלות, שבכל דרגה יש מעוט אור ביחס לדרגה שלמעלה ממנה.

שלישי ה וגם-ללוט התלך את-אברהם היה צאן-ובקר ואהלים: ו לא-נשא אתם הארץ לשבת יחדו כיהיה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו: יז ויהי-יב בין רעי מקנה-אברהם ובין רעי מקנה-לוט והכנעני והפרזי אז ישב בארץ: ח ויאמר אברהם אל-לוט אל-נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין רעיד כיי-אנשים אחים אנחנו: ט הלא כל-הארץ לפניך הפרד נא מעלי אם-השמואל ואימנה ואם-הימין ואשמאילה: י וישא-לוט את-עיניו וירא את-כל-כפר הירדן כי כלה משקה לפני: יא שחת יהוה את-סדם ואת-עמרה כגן-יהוה

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָה צֶעַר: ^א וַיִּבְחָר-לוֹ לֹט אֶת
כָּל-כֹּפֶר הַיֶּרֶדִן וַיִּסַּע לֹט מִקֶּדֶם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל
אֶחָיו: ^ב אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי
הַכְּפֹר וַיֵּאֱהָל עַד-סְדֹם: ^ג וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים
וְחָטָאִים לַיהוָה מְאֹד: ^ד וַיהוָה אָמַר אֶל-אַבְרָם
אַחֲרֵי הַפֶּרֶד-לוֹט מֵעֲמֹו שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה
מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם צַפְנָה וְנִגְבְּהָ וְקִדְמָה
וַיֹּמַר: ^ה כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לָךְ
אֶתְנַנֶּה וּלְזֶרְעֶךָ עַד-עוֹלָם: ^ו וְשָׂמַתִּי אֶת-זֶרְעֶךָ
בְּעַפְרַי הָאָרֶץ אֲשֶׁר | אִם-יִוָּכַל אִישׁ לְמִנּוֹת
אֶת-עַפְרַי הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ יִמָּנֶה: ^ז קוֹם הַתְּהַלֵּךְ
בְּאֶרֶץ לְאַרְבֶּה וּלְרַחֲבָה כִּי לָךְ אֶתְנַנֶּה: ^ח וַיֵּאֱהָל
אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן
וַיְבִן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת י' חשוון תשמ"ה)

וְגַם לֹטֹט הַהוּלֵךְ אֶת אַבְרָם הָיָה צָאֵן וּבָקֵר וְאֶהֱלִים (יג, ה)
מִנָּה הָא מִלְתָּא דְאַמְרֵי אִינְשֵׁי, כִּתְר מְרִי נְכִסֵּי צִיבִי מִשְׁוֹ
(הַתְּחַבֵּר לְכַעַל נְכִסִּים וַיִּיטֵב גַּם לָךְ)... דְּכַתִּיב וְגַם לֹטֹט וְגו' (כ"ק
זג, א)

הוּא אומֵר, שֶׁהַשְּׁפָעָתוֹ הַחַיִּיבִית שֶׁל שְׂכֵן טוֹב (וּלְאִידֶךָ,
הַשְּׁפָעָתוֹ הַשְּׁלִילִית שֶׁל שְׂכֵן רָע) הִיא דְּבַר שְׂרֻאִים בְּמוֹחַשׁ, עַד
שֶׁאִפְלוּ סִתָּם "אִינְשֵׁי", אִינִים יְהוּדִים, מִפְּרִים בָּהֶּ. וְהַשְּׁפָעָה זוֹ
תִּזְקַק עַד כְּדֵי כֹף, שֶׁאֵף שֶׁהִיטָּה פֶּאֶן שְׂכֵנוֹת אֶרֶצִית בְּלִבָּד, הַלִּיכָה
יִחַד בְּרִדָּה, וְלֹא שְׂכֵנוֹת שֶׁל קָבַע - הַבִּיאָה שְׂכֵנוֹת זוֹ הֵן בְּרִכָּה
לֹטֹט, רַבּוּי נְכִסִּים, וְהֵן הַעֲדָר גְּלוּי הַשְּׂכִינָה לְאַבְרָם (רש"י פסוק יד).

רביעי יד ^א וַיְהִי בִימֵי אַמְרֶפֶל מֶלֶךְ-שֹׁנַעַר אֲרִיֹדֹ
מֶלֶךְ אֱלֶסָר בְּדִרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וַתִּדְּעַל מֶלֶךְ
גוֹיִם: ^ב עָשָׂו מִלְחָמָה אֶת-בְּרַעַל מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת-
בְּרַשַׁע מֶלֶךְ עֵמֶרָה שְׁנָאֵב | מֶלֶךְ אֲדָמָה וְשִׁמְאֶבֶר
מֶלֶךְ כְּתִיב צִבִּיִּים קִרִּי צִבּוּיִם וּמֶלֶךְ בָּלַע הַיֹּא-צֶעַר:
ג כָּל-אֱלֹהִים חִבְּרוּ אֶל-עֵמֶק הַשְּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח:
ד שְׂתִיִּים עֲשֻׂרָה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת-בְּדִרְלֶעֶמֶר וּשְׁלִשׁ-
עֲשֻׂרָה שָׁנָה מָרְדּוּ: ^ה וּבְאַרְבַּעַ עֲשֻׂרָה שָׁנָה בָּא
בְּדִרְלֶעֶמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ אֶת-רָפָאִים
בְּעֶשְׂתֵּת קִרְיָנִים וְאֶת-הַזּוּזִים בָּהֶם וְאֵת הָאִימִים
בְּשֹׁטָה קִרְיָתִים: ^ו וְאֶת-הַחֲרִי בְּהִרְרָם שְׁעִיר עַד אֵיל
פֶּאֶרֶן אֲשֶׁר עַל-הַמִּדְבָּר: ^ז וַיֵּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-עֵין

מִשְׁפָּט הוּא קָדֵשׁ וַיָּבֹאוּ אֶת-כָּל-שְׂדֵה הָעַמְלָקִי וְגַם
אֶת-הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחֶצְצֵן תְּמָר: ^ח וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סְדֹם
וּמֶלֶךְ עֵמֶרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ כְּתִיב צִבִּיִּים
קִרִּי צִבּוּיִם וּמֶלֶךְ בָּלַע הוּא-צֶעַר וַיַּעֲרֹכוּ אֹתָם
מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשְּׂדִים: ^ט אֶת בְּדִרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ
עֵילָם וַתִּדְּעַל מֶלֶךְ גוֹיִם וְאַמְרֶפֶל מֶלֶךְ שֹׁנַעַר
וְאַרִיֹדֹ מֶלֶךְ אֱלֶסָר אַרְבַּעָה מְלָכִים אֶת-הַחֲמִשָּׁה:
י וְעֵמֶק הַשְּׂדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֹר וַיָּנֶסוּ מֶלֶךְ-סְדֹם
וְעֵמֶרָה וַיִּפְלוּ-שָׁמָּה וְהַנְּשָׂאִים הֵרָה נָסוּ: ^{יא} וַיִּקְחוּ
אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סְדֹם וְעֵמֶרָה וְאֶת-כָּל-אֲבָלָם וַיִּלְכּוּ:
יב וַיִּקְחוּ אֶת-לוֹט וְאֶת-רֶכְשׁוֹ בֶּן-אֶחָי אַבְרָם וַיִּלְכּוּ
וְהוּא יָשָׁב בְּסְדֹם: ^{יג} וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיִּגַּד לְאַבְרָם
הָעֵבֶרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלְנֵי מִמְרָא הָאֱמֹרִי אֶחָי
אֲשָׁפֶל וְאֶחָי עֲנָר וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית-אַבְרָם: ^{יד} וַיִּשְׁמַע
אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אֶחָיו וַיִּדַּק אֶת-חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ
שְׂמִנָּה עֶשֶׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד-רֶדֶן: ^{טו} וַיַּחֲלֶק
עֲלֵיהֶם | לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּפְּסֻם וַיִּרְדְּפֻם עַד-
חוּבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק: ^{טז} וַיָּשָׁב אֶת כָּל-
הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אֶחָיו וּרְכָשׁוֹ הַיָּשִׁיב וְגַם
אֶת-הַנְּשִׂים וְאֶת-הָעַם: ^{יז} וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סְדֹם לְקִרְיָתוֹ
אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַפּוֹת אֶת-בְּדִרְלֶעֶמֶר וְאֶת-הַמְּלָכִים
אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל-עֵמֶק שְׂוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ:
יח וּמִלְכִּי-צֶדֶק מֶלֶךְ שְׁלָם הוֹצִיא לָחֶם וַיָּוִין וְהוּא
כֹּהֵן לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן: ^{יט} וַיְבִרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם
לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן קִנְיָ שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ^כ וּבְרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן
אֲשֶׁר-מִגֵּן צָרִיד בְּיָדָהּ וַיִּתֵּן-לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יז)

ויבא הפליט ויגיד לאברהם (יד, יג)

זה עוג . . ומתכונן שיהרג אברהם וישא את שרה (רש"י)

במדרש רבה נאמר: וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹג, שֶׁבָּא וּמִצָּא אֶת
אַבְרָם יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּמִצּוֹת עֲגוֹת וכו'. וַיֵּשׁ לְבָאָה, שֶׁכָּאֲשֶׁר רָאָה
עוֹג שֶׁאַבְרָהָם עוֹסֵק בְּמִצּוֹת אֲכִילַת מִצָּה, מִיִּכְלָא דְמִהַמְנוּתָא,
אֲמוֹנָה שְׁלִמְעֵלָה מִן הַשִּׁכָּל, הִבִּין שֶׁבּוֹדָאֵי יֵצֵא לְמִלְחָמָה כְּדִי
לְהַצִּיל אֶת לוֹט מִתּוֹךְ מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, דְּבָר שְׁאִין לוֹ מְקוֹם מִצָּד
הַשִּׁכָּל.

חמישי כא וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סְדֹם אֶל-אַבְרָם תֶּן-לִי הַנֶּפֶשׁ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 54)

וְהִזָּה דּוֹאָג וְאוֹמֵר, שְׂמָא קִבְּלִיתִי שְׂכָר עַל כָּל צְדָקוֹתַי (רש"י)
 כְּתֹב הֶרֶמֶב"ם (תשובה י, ב) "אֲבָרְהָם אֲבִינוּ . . . לֹא עָבַד אֱלֹהִים
 מֵאַחֲרָה". וְקָשָׁה, מְדוּעַ אִפְּסָא דָּאָג עַל קִבּוּל שְׂכָרוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר,
 שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת: דְּקָא לְהִיתּוֹ עוֹבֵד ה' מֵאַחֲרָה, לֹא רָאָה אֶת
 קִבְּלַת הַשְׂכָּר כְּדָבָר אִישִׁי, אֱלֹא כְּחֶלֶק שֶׁל עֲבוּדַת ה', הֵינּוּ קִדּוּשׁ
 שֶׁם שְׂמִימִים: כֻּלָּם רוֹאִים, שְׂמִי שְׁעוֹבֵד אֶת ה' מִקְבֵּל עֶשֶׂר וְכִבּוּד.

שְׁנָה: ^ד וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֹנְכִי וְאַחֲרָיו
כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכָּשׁ גָּדוֹל: ^{טו} וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אַבְתָּרֶךָ
בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׂיבָה טוֹבָה: ^{טז} וְדוֹר רִבְעִי יֵשׁוּבוּ
הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עָנֹן הָאָמֹרִי עַד־הֵנָּה: ^{יז} וַיְהִי
הַשֶּׁמֶשׁ פָּאָה וְעַלְמָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עֵשֶׂן וּלְפִיד
אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגּוֹזִים הָאֵלֶּה: ^{יח} בַּיּוֹם הַהוּא
פָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לִזְרַעְךָ נָתַתִּי
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל
נְהַר־פָּרָת: ^{יט} אֶת־הַקֵּנִי וְאֶת־הַקְנִיזִי וְאֵת הַקְדַּמְנִי:
כ וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרִיזִי וְאֶת־הַרְפָּאִים: ^{כא} וְאַתָּה
הָאָמֹרִי וְאַתָּה־הַכְנַעְנִי וְאַתָּה־הַגְּרָגְשִׁי וְאַתָּה־הַיְבוֹסִי: ^{כב} ס
מִזֶּה וְיִשְׂרָאֵל אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יִלְדָּה לוֹ וְלֹה שִׁפְחָה
מִצְרִית וְשִׁמָּה הֵגֵר: ^{כג} וְהָאָמֹר שְׂרִי אֶל־אַבְרָם הֵנָּה
נָא עֲצֹרֵנִי יְהוָה מִלֵּדֶת בֶּן־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלִי
אַבְנָה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שְׂרִי: ^{כד} וַתִּקַּח שְׂרִי
אֶשְׁת־אַבְרָם אֶת־הַגֵּר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ
עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתֹּת אַבְרָם בָּאָרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ
לְאַבְרָם אִישָׁה לוֹ לְאִשָּׁה: ^{כה} וַיָּבֵא אֶל־הַגֵּר וַתֵּהָרֶה
וַתֵּלֶד כִּי הָרְתָהּ וַתִּקַּל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ: ^{כו} וְהָאָמֹר
שְׂרִי אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֹנְכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי
בְּחִיקֶךָ וַתֵּלֶד כִּי הָרְתָהּ וְאָקֵל בְּעֵינַי יִשְׁפֹּט יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: ^{כז} וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־שְׂרִי הֵנָּה שִׁפְחָתְךָ
בְּיָדְךָ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶנּוּ שְׂרִי וַתִּבְרַח
מִפְּנֶיהָ: ^{כח} וַיִּמְצְאָהּ מִלֵּאָדָּה יְהוָה עַל־עֵין הַמָּיִם
בַּמִּדְבָּר עַל־הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר: ^{כט} וַיֹּאמֶר הֲגֵר שִׁפְחָת
שְׂרִי אִי־מִזָּה בָּאת וְאַנֶּה תִּלְכִּי וְהָאָמֹר מִפְּנֵי שְׂרִי
גְּבֻרָתִי אֹנְכִי בִּרְחֹת: ^ל וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָדָּה יְהוָה שׁוּבִי
אֶל־גְּבֻרָתְךָ וַתִּתְּעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ: ^{לא} וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָדָּה
יְהוָה הֲרַבָּה אֶרְבָּה אֶת־זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבִּי:
^{לב} וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָדָּה יְהוָה הֲנָדָה הָרָה וְיִלְדָּתְךָ בֶּן
וְקִרְאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עֲנִידְךָ:
^{לג} וְהוּא יְהוָה פָּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל וַיֵּד כָּל בֹּן
וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחָיו יִשְׁכָּן: ^{לד} וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדְּבָר
אֵלֶיהָ אֹתָהּ אֵל רִאִי כִּי אָמְרָה הִגַּם הָלֵם רִאִיתִי
אַחֲרַי רִאִי: ^{לה} עַל־כֵּן קָרָא לְבָאָר בָּאָר לְחֵי רִאִי הֵנָּה

בין קדש ובין ברד: ^{טו} ותלד הגר לאברהם בן ויקרא
אברהם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל: ^{טז} ואברהם
בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את
ישמעאל לאברהם: ^{יז} ויהי אברהם בן תשעים
שנה ותשע שנים וירא יהוה אל-אברהם ויאמר אליו
אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים: ^{יח} ואתנה
בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד: ^{יט} ויפל
אברהם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר: ^כ אני
הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים: ^{כא} ולא-
יקרא עוד את-שמוך אברהם והיה שמוך אברהם כי
אב-המון גוים נתתיו: ^{כב} והפריתי אתך במאד מאד
ונתתיו לגוים ומלכים ממך יצאו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יח)

ולה שפחה מצרית, ושמה הגר (טז, א)

מצרית - רומז לעניני עולם הזה, שכלם בגבול ובמצר. הגר
- עניני העולם הם בדרך ארצי וגרות בלבד, כמאמר רז"ל העולם
הנה דומה לפרודור, שאין דרים בו.

שביעי: והקמתי את-בריתי ביני ובינך ובין זרעך
אחריו לדרתם לברית עולם להיות לך לאלהים
ולזרעך אחריו: ^ח ונתתי לך ולזרעך אחריך את
ארץ מגיד את כל-ארץ כנען לאחוזת עולם
והייתי להם לאלהים: ^ט ויאמר אלהים אל-אברהם
ואתה את-בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך
לדרתם: ^י ואת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם
ובין זרעך אחריך המול לכם כל-זכר: ^{יא} וגמלתם
את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני
וביניכם: ^{יב} ובן-שמונת ימים ימול לכם כל-זכר
לדרתיכם יליד פית ומקנת-כסף מכל בן-זכר
אשר לא מזרעך הוא: ^{יג} המול: ^{יד} ימול יליד ביתך
ומקנת כסף והייתה בריתי בבשרכם לברית
עולם: ^{טו} ועל זכר אשר לא-ימול את-בשר
ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את-בריתי
הפר: ^{טז} ויאמר אלהים אל-אברהם שרי אשתך
לא-תקרא את-שמה שרי כי שרה שמה:
^{טז} וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה

והייתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו: ^{יז} ויפל
אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאד-
שנה יולד ואם-שרה הבת-תשעים שנה תלד:
^{יח} ויאמר אברהם אל-האלהים לו ישמעאל יחיה
לפניך: ^{יט} ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת
לך בן וקראת את-שמו יצחק והקמתי את-בריתי
אתו לברית עולם לזרעו אחרי: ^כ ולישמעאל
שמעתיך הנה: ^{כא} ברכתי אתו והפריתי אתו
והרביתי אתו במאד מאד שנים-עשר נשיאם יוליד
ונתתיו לגוי גדול: ^{כב} ואת-בריתי אקים את-יצחק
אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת:
^{כג} ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם:
^{כד} וינח אברהם את-ישמעאל בנו ואת כל-ילדיו
ביתו ואת כל-מקנת כסף כל-זכר באנשי בית
אברהם וימל את-בשר ערלתם בעצם היום הזה
כאשר דבר אתו אלהים: ^{כה} ואברהם בן-תשעים
ותשע שנה בהמולו בשר ערלתו: ^{כו} וישמעאל בנו
בן-שלוש עשרה שנה בהמולו את בשר ערלתו:
^{כז} בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו:
^{כח} וכל-אנשי ביתו יליד פית ומקנת-כסף מאת
בן-זכר נמלו אתו:

פפפ קכ"ו פסוקים נמל"ו סימן מכנרד"י סימן

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת כז)

המול לכם כל זכר (יז, י)

מצות מילה, המצוה הראשונה שנצטוו היהודי הראשון,
מורה על כללות המצות. א. רשומה נכר בגוף. והוא הדין לכל
המצות, אלא שאין רשם זה נראה לעיני בשר. ב. יש בה גם
תועלת גשמית, אבל היא באין-ערוף לתועלת הרוחנית. ואף בכל
המצות יש תועלת בפי הגוף, אבל התועלת בפי הנשמה היא
באין-ערוף יותר. ג. התינוק בוכה וצועק מפני העדר שכלו,
וכשיגדל - יבין, כמו בן, הצועק על הטרדה וההפסד שבקיום
מצוה, הרי זה רק מפני העדר השכל.

מפטיר: ^כ ואברהם בן-תשעים ותשע שנה בהמולו
בשר ערלתו: ^{כא} וישמעאל בנו בן-שלוש עשרה
שנה בהמולו את בשר ערלתו: ^{כב} בעצם היום הזה
נמול אברהם וישמעאל בנו: ^{כג} וכל-אנשי ביתו
יליד פית ומקנת-כסף מאת בן-זכר נמלו אתו:

בעת הגבחת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבחת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲיָנִים הֵינִי לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכִּינָעִם, וְכָל־נְתִיבֶתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכְבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת לך לך לקריאה בציבור ולשמו"ת בישעיה פרק מ"א

כֹּה לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וַתְּדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דְּרַכִּי מִיְהוָה וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר: כֹּה הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם | יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יֵעָף וְלֹא יִיגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ: כִּי נָתַן לַיַּעֲף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עֲצָמָה יִרְפֶּה: לִיַּעֲפוֹ נַעֲרִים וַיִּגְעוּ וּבַחֲוָרִים כָּשׁוּל יִפְשְׁלוּ: לֹא וְקוֹי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֲבָר כְּנַשְׂרִים יִרְוּצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יִלְכוּ וְלֹא יֵעָפוּ: מֵאֵ ׀ הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אֵיִים וְלֹאִמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגְשׁוּ אֹז יִדְּבִרוּ יַחֲדוּ לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה: כִּי הָעִיר מִמּוֹרָח צִדֵּק יִקְרָאָהּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדּוּ יִתֵּן כַּעֲפָל חֲרָב פֶּקֶשׁ נִדָּף קִשְׁתּוֹ: גִּידְרָם יַעֲבֹר שְׁלוֹם אֶרֶץ בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא: דִּמִּי־פָעַל וְעִשָּׂה קָרָא הַדְּרוֹת מֶרֶאשׁ אֲנִי יְהוָה רֹאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרָנִים אֲנִי־הוּא: הֲרָאוּ אֵיִים וַיִּירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יַחֲדוּ קָרְבוּ וַיֵּאֲתִינוּ: וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ וְלֹאֲחָיו יֹאמַר חֲזֹק: וַיִּחַזַּק חֲרָשׁ אֶת־צִרְף מַחֲלִיק פִּטִּישׁ אֶת־הוֹלֵם פָּעַם אָמַר לְדָבֵק טוֹב הוּא וַיִּחַזְקוּהוּ בְּמִסְמָרִים לֹא יָמוּט: ח וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּחַרְתִּיךָ זָרַע אֲבָרָתָם אֲהַבִּי: ט אֲשֶׁר הִחֲזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קָרָאתִיךָ וָאָמַר לְךָ עַבְדִּי־אַתָּה בָּחַרְתִּיךָ וְלֹא מֵאֲסִיתִיךָ: י אֶל־תִּירָא כִּי־עָמַךְ אֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶפְעֹרְתִיךָ אֶפְתַּמְכְּתִיךָ

בִּימִין צִדְקִי: יֵא הֵן יִבְשׁוּ וַיִּכְלְמוּ כָּל הַנִּחְרִים בְּךָ יְהוָה כֹּאֲזֵן וַיֵּאבְדּוּ אֲנָשֵׁי רִיבְךָ: יֵב תִּבְקָשׁם
וְלֹא תִמָּצְאֻם אֲנָשֵׁי מִצִּיָּד יְהוָה כֹּאֲזֵן וּכְאֶפֶס אֲנָשֵׁי מִלַּחֲמָתְךָ: יֵב כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִחֲזִיק יְמִינְךָ הָאֵמֶר לָךְ אֶל־תִּירָא אֲנִי עֲזֹרְתִיךָ: יֵב אֶל־תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מִתִּי יִשְׂרָאֵל
אֲנִי עֲזֹרְתִיךָ נֶאֱמַר יְהוָה וְגֹאֲלְךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו הִנֵּה שְׂמַתִּיךָ לְמוֹרֵג חֲרוֹץ חָדָשׁ בַּעַל
פִּיפּוֹת תְּדוֹשׁ הָרִים וְתִדֹק וְגִבְעוֹת בְּמִץ תְּשׁוּבָה: טז תִּזְרַם וְרוּחַ תִּשְׁאֵם וּסְעָרָה תִּפְּיֵץ אֹתָם
וְאַתָּה תִּגִּיל בִּיהוָה בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׂכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמַנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
תחילת ליל חמישי, ו' מרחשון

לוח זמנים לשבוע פרשת לך לך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	5:51	5:56	8:03	8:06	8:36	8:38	9:32	9:33	16:57	16:52	17:22	17:17	16:33	17:26
חיפה (ח)	5:52	5:57	8:04	8:06	8:36	8:38	9:32	9:33	16:55	16:49	17:19	17:14	16:20	17:24
ירושלים (ח)	5:48	5:53	8:02	8:05	8:33	8:36	9:30	9:31	16:57	16:52	17:21	17:16	16:12	17:24
תל אביב (ח)	5:53	5:58	8:04	8:07	8:37	8:39	9:33	9:34	16:56	16:50	17:20	17:15	16:31	17:26
אוסטריה וינה (ח)	6:32	6:41	8:31	8:36	9:03	9:07	9:54	9:58	16:44	16:34	17:14	17:05	16:18	17:19
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:13	6:06	9:04	9:01	9:37	9:33	10:46	10:43	19:55	20:02	20:22	20:29	19:43	20:41
אוקראינה אודסה (ח)	6:32	6:41	8:32	8:36	9:04	9:09	9:56	9:59	16:48	16:40	17:18	17:10	16:23	17:14
אוקראינה דונייצק (ח)	6:06	6:15	8:05	8:10	8:37	8:42	9:29	9:32	16:18	16:09	16:48	16:39	15:52	16:43
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	6:19	6:28	8:17	8:21	8:49	8:54	9:40	9:43	16:27	16:18	16:58	16:49	16:01	16:53
אוק. ז'יטומיר (ח)	6:49	6:59	8:44	8:49	9:17	9:22	10:07	10:11	16:48	16:38	17:20	17:10	16:21	17:14
אוקראינה קייב (ח)	6:41	6:51	8:37	8:42	9:09	9:14	10:00	10:03	16:41	16:31	17:13	17:03	16:15	17:07
איטליה מילאנו (ח)	6:56	7:04	8:57	9:01	9:29	9:33	10:22	10:24	17:17	17:09	17:46	17:38	16:52	17:51
אקוואדור קיטו (ח)	5:46	5:46	8:20	8:20	8:50	8:50	9:52	9:52	18:09	18:09	18:30	18:31	17:51	18:35
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:52	5:46	8:40	8:37	9:13	9:10	10:21	10:19	19:23	19:29	19:49	19:55	19:10	20:07
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:29	6:21	9:26	9:22	9:57	9:53	11:08	11:05	20:29	20:37	20:57	21:05	20:17	21:09
ארה"ב בולטימור (ק)	7:29	7:36	9:35	9:38	10:08	10:11	11:02	11:04	18:10	18:03	18:37	18:30	17:47	18:34
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	7:20	7:27	9:26	9:29	9:58	10:01	10:52	10:54	17:59	17:52	18:26	18:19	17:35	18:30
ארה"ב ג'רסי (ק)	7:21	7:28	9:26	9:29	9:58	10:02	10:52	10:54	17:58	17:51	18:25	18:18	17:34	18:30
ארה"ב דטרויט (ק)	7:59	8:06	10:03	10:07	10:35	10:39	11:29	11:31	18:32	18:25	19:00	18:53	18:08	19:05
ארה"ב היוסטן (ק)	7:30	7:35	9:43	9:45	10:16	10:18	11:12	11:13	18:39	18:35	19:03	18:59	18:17	19:08
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	7:07	7:12	9:18	9:20	9:50	9:52	10:45	10:47	18:06	18:00	18:31	18:26	17:43	18:35
ארה"ב מיאמי (ק)	7:25	7:29	9:40	9:42	10:13	10:15	11:10	11:11	18:43	18:39	19:07	19:03	18:22	19:12
ארה"ב ניו הייבן (ק)	7:18	7:25	9:22	9:25	9:55	9:58	10:48	10:50	17:52	17:44	18:19	18:12	17:28	18:25
ארה"ב שיקאגו (ק)	7:15	7:23	9:21	9:25	9:53	9:56	10:46	10:49	17:52	17:45	18:20	18:13	17:28	18:23
בוליביה לה פאס (ח)	5:47	5:44	8:30	8:29	8:59	8:58	10:05	10:04	18:46	18:49	19:08	19:11	18:30	19:15
בלגיה אנטוורפן (ח)	7:28	7:39	9:22	9:28	9:55	10:00	10:45	10:49	17:23	17:12	17:55	17:45	16:56	18:02
בלגיה בריסל (ח)	7:27	7:37	9:22	9:27	9:54	9:59	10:45	10:48	17:25	17:14	17:57	17:47	16:58	18:03
בלרוס ליובאוויטש (ח)	6:50	7:02	8:41	8:47	9:13	9:19	10:02	10:06	16:28	16:16	17:03	16:52	16:00	16:56
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:17	6:13	9:00	8:58	9:32	9:30	10:38	10:37	19:23	19:27	19:47	19:51	19:08	19:58
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:04	6:00	8:47	8:45	9:18	9:16	10:24	10:23	19:09	19:13	19:32	19:36	18:54	19:43
בריטניה לונדון (ח)	6:46	6:56	8:41	8:46	9:13	9:18	10:03	10:06	16:41	16:31	17:14	17:04	16:15	17:19
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:00	7:11	8:52	8:58	9:24	9:30	10:13	10:17	16:44	16:33	17:18	17:08	16:17	17:25
גרמניה ברלין (ח)	6:55	7:06	8:48	8:54	9:20	9:26	10:10	10:14	16:44	16:33	17:18	17:07	16:17	17:11
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:07	7:17	9:04	9:09	9:36	9:41	10:27	10:30	17:10	17:00	17:42	17:32	16:44	17:36
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:13	5:09	8:00	7:58	8:30	8:28	9:41	9:41	18:30	18:34	18:54	18:58	18:15	18:12
הודו בומביי (ח)	6:36	6:38	8:54	8:55	9:27	9:28	10:25	10:26	18:09	18:06	18:31	18:28	17:48	18:32
הודו פונה (ח)	6:30	6:32	8:50	8:51	9:22	9:23	10:21	10:21	18:07	18:04	18:29	18:26	17:46	18:30
הונגריה בודפשט (ח)	6:21	6:30	8:20	8:24	8:52	8:56	9:44	9:47	16:33	16:24	17:03	16:55	16:08	16:59
טורקיה איסטנבול (ח)	6:29	6:36	8:34	8:37	9:06	9:10	10:00	10:02	17:06	16:58	17:33	17:26	16:42	17:30
יוון אתונה (ח)	6:45	6:51	8:52	8:56	9:25	9:28	10:19	10:21	17:32	17:25	17:58	17:52	17:08	17:56

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
מדינה ועיר	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש
מולדובה קישינב (ח)	6:41	6:50	8:40	8:44	9:13	9:17	10:04	10:07	16:54	16:45	17:24	16:29	17:20
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:29	6:31	8:52	8:54	9:22	9:24	10:22	10:23	18:11	18:09	18:34	17:51	19:35
ניו זילנד קרייטצ'רץ' (ק)	6:12	6:04	9:08	9:04	9:41	9:37	10:52	10:49	20:14	20:22	20:44	20:02	20:56
נפאל קטמנדו (ח)	6:07	6:11	8:24	8:26	8:55	8:57	9:52	9:54	17:28	17:23	17:51	17:06	17:51
סינגפור סינגפור (ח)	6:44	6:44	9:11	9:11	9:44	9:44	10:45	10:45	18:53	18:53	19:14	18:35	19:18
פולין ורשא (ח)	6:23	6:34	8:17	8:23	8:49	8:54	9:39	9:43	16:16	16:05	16:49	15:48	16:42
פרו לימה (ח)	5:34	5:32	8:08	8:07	8:41	8:40	9:45	9:44	18:10	18:11	18:31	17:53	18:37
צרפת ליאון (ח)	7:13	7:22	9:15	9:19	9:47	9:51	10:39	10:42	17:35	17:26	18:04	17:09	18:09
צרפת פריז (ח)	7:30	7:39	9:28	9:33	10:00	10:04	10:51	10:54	17:38	17:28	18:09	17:12	18:14
קולומביה בוגוטה (ח)	5:33	5:33	8:05	8:05	8:35	8:35	9:36	9:36	17:47	17:46	18:08	17:28	18:12
קנדה טורונטו (ק)	7:46	7:54	9:50	9:54	10:22	10:25	11:15	11:17	18:15	18:07	18:43	17:51	18:48
קנדה מונטריאול (ק)	7:27	7:35	9:28	9:32	10:00	10:04	10:53	10:55	17:48	17:39	18:17	17:23	18:22
קפריסין לרנקה (ח)	6:03	6:08	8:11	8:13	8:44	8:47	9:39	9:41	16:55	16:49	17:20	16:32	17:19
רוסיה מוסקבה (ח)	8:25	8:37	10:16	10:22	10:47	10:53	11:35	11:40	18:00	17:48	18:36	17:32	18:41
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	7:58	8:07	9:57	10:01	10:29	10:34	11:21	11:24	18:11	18:02	18:41	17:45	18:36
שווייץ ציריך (ח)	7:01	7:10	9:02	9:06	9:33	9:37	10:25	10:28	17:17	17:08	17:47	16:52	17:51
תאילנד בנגקוק (ח)	6:09	6:11	8:31	8:32	9:03	9:04	10:03	10:03	17:54	17:52	18:16	17:34	18:18

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמו"ר בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומפלג פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il